

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

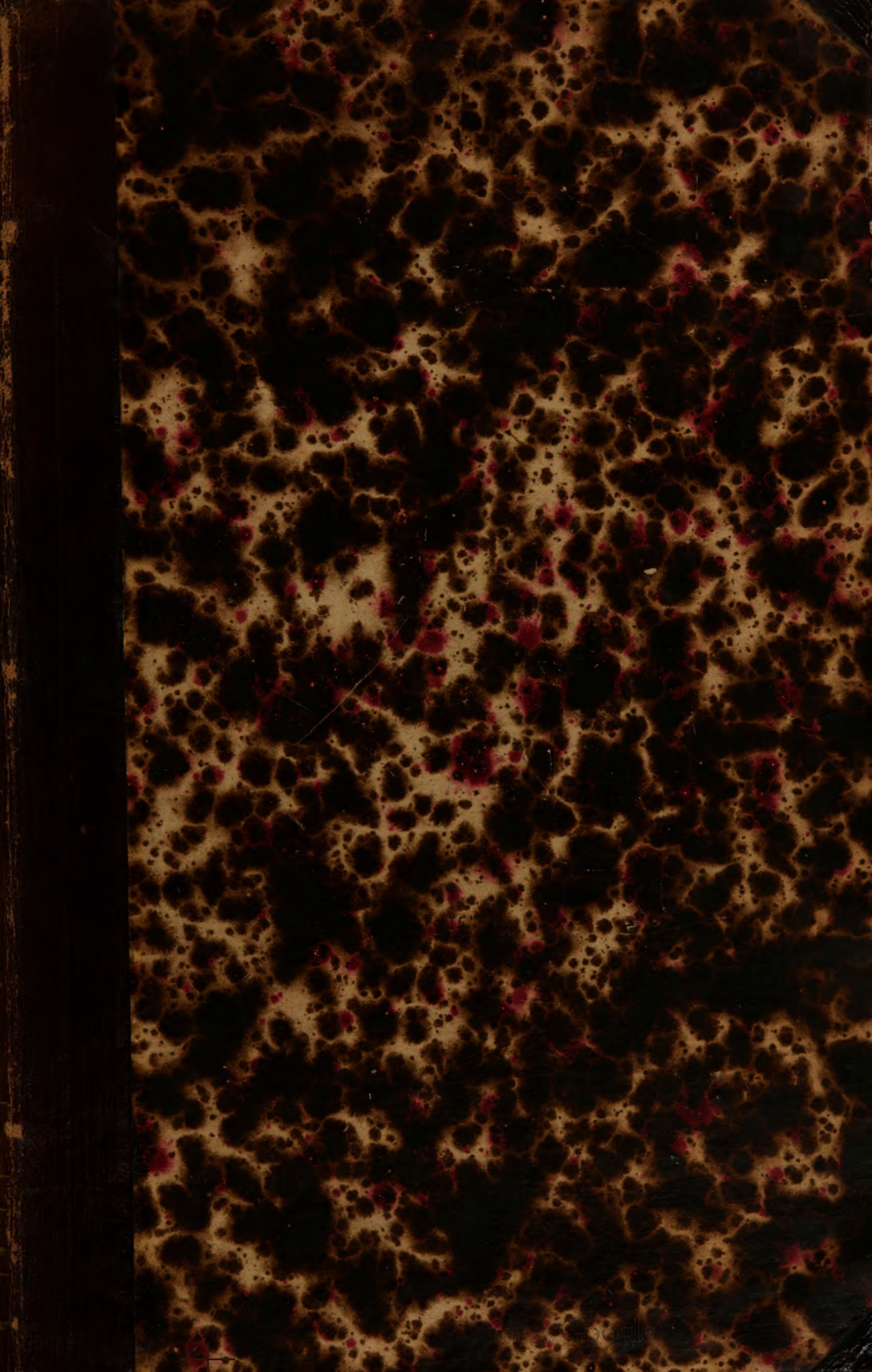
Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

9204
D24

~~205~~
C 24
g

~~111~~ 737

VERSLAG.

VERSLAG

OVER DE

VERHANDELINGEN

INGEKOMEN

BIJ HET STAETSBESTUER VAN BELGIE,

TEN GEVOLGE DER

TAEKUNDIGE PRIJSVRAEG

VOORGESTELD

BIJ KONINGLIJK BESLUIT VAN DEN 6 SEPTEMBER 1836.

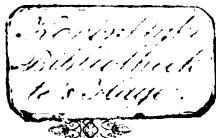
Uitgegeven

OP LAST DER COMMISSIE BENOEMD OM DEZELVE VERHANDELINGEN TE BEOORDEELEN,

DOOR J. H. BORMANS,

SECRETARIS-RAPPORTEUR DER COMMISSIE.

Nullius et Omnium.

GENT,

BIJ C. ANNOOT-BRAECKMAN, DRUKKER, KOORNMERKT, N° 13.

—
1841.

TOT DEN LEZER.

Daer mijn Verslag, in 't eerst slechts opgesteld om in een engen kring voorgelezen te worden, thans door den druk gemeen gemaakt wordt, zoo ontstaat daeruit voor mij de noodzakelijkheid van eenige woorden hier vooraen te plaatsen, ter versooning der menigvuldige gebreken die men aen 't zelve, eenmaal tot boek herschapen, verwijten kan.

Dit versta men echter alleen van 't toevallige, van den vorm en de inkleeding; het wezentlijke deel van dit Verslag, als spraakkundige beoordeeling en in den grond beschouwd, neem ik daarvan uit: ik vertrouw dat hetzelfde, niet tegenstaende zijne onvolmaektheden, *in 't algemeen* het oog des kunstregters minder te vreezen heeft. Maer de stijl en de toon en geheel het uiterlijke laet zoo veel te meer te wenschen over. Dit zie ik thans, dit voelde ik reeds toen ik het neërschreef; toen ontveinsde ik het niet, thans beken ik het opentlijk.

Wat den stijl betreft, in zoo ver ik tusschen stijl en toon een onderscheid maken durf, zal men het onnauwkeurig en zeer ongelijk, nu zoo wat meer hollandsch, dan

eerder vlaemsch , meermaels geen van beiden en vreemd , overal hard en niet zelden langdradig en ingewikkeld vinden. Den toon zal men even zoo weinig goedkeuren. Deftigheid , een hoofdvereischte , ik beken het , van een officieel rapport , heb ik er niet weten aen te geven.

't Ware al veel zoo 't overal ernstig heten mogt. Integendeel 't was doorgaens de gemeenste uitdrukking , de minst edele wending die mij 't gereedste uit de pen viel en als 't ware de bekwaemste scheen. Dit deden de voorbeelden welke ik onder de oogen had , en daer is 't ook aen toe te wijten , zoo ik op andere plaetsen tot een misschien niet altijd even gelukkig kortswijl , tot zin- en woordspelingen of tot eene hijgende en schier verrekte hoogdravendheid overging , wat allerminst met den aerd van zulk een opstel schijnt te strooken.

Kon ik mij dan aen dien invloed niet onttrekken ? zekerlijk kon ik het ; maer , naest de mij opgelegde beoordeeling , had ik mij een doel voorgesteld , welk ik nimmer uit het oog verloren heb : ik wilde nuttig zijn. Ik wilde , zoo veel het in mijne magt was , het hoofdeinde van de prijsvraag , de eenparigheid , werkelijk bevorderen , en dat kon ik , zoo als ik de zaak verstond (elders zal ik dit klaerder uitleggen) , zonder vele der gemelde gebreken niet. Met bloote redeneringen en bewijzen was er niets te winnen ; men had al zoo lang geredeneerd en zoo veel bewezen ! Hield ik mij te vreden met eenvoudig een rapport op te stellen over de ingezonden verhandelingen , dit ware dan zoo deftig en zoo geleerd en zoo net uitgevoerd geweest als men 't onderstellen wil , de zaak , de groote zaak der

eenparigheid bleef wat zij was, een wensch. Misschien had men zelfs dat zoo volmaekt rapport minder gelezen dan geprezen; doch het mijne zal men lezen, en dat wel vooral om zijne gebrekkelijkheden. Deze zullen welligt ook bij iemand het voornemen doen ontstaen om het te wederleggen: daer valt immers zoo veel op te zeggen! Welaen! op dit alles heb ik gerekend om mijn oogwit te bereiken; dit alles heb ik aengezien als de aenwending zelve dier middelen van eenparigheid, welker aenwijzing een der twee vereischten van de prijsvraag was. De ondervinding zal ons eerlang doen zien of ik mij bedrogen heb.

Onder deze nuttige gebreken van mijn rapport tel ik echter de ware taelfouten niet die mij ontsnapt zijn, en met welke te verbeteren men mij een grooten dienst bewijzen zal. Die voor de eerste mael eene tael schrijft, al is het zijne moedertaal, heeft noodzakelijk nog veel van zijne lezers te leeren. Maer de limburgsche provincialismen begrijp ik er in; in eene omstandigheid waer al de vlaemsche tongvallen niet slechts gingen vertegenwoordigd zijn, maer met alle hunne aenmatigingen optreden moesten, mogt ik de limburgsche idiotismen niet verstooten. Ik hiet ze veeleer welkom. Zij boden mij een tegengewigt aen om de verwaende vorderingen van anderen niet te laten overslaen. Hij, die 't bloot limburgsche wil afkeuren, zal buiten twijfel gevoelen, hoe onbescheiden het zou wezen, voor zijn Vlaemsch of Brabantsch onmatiglijk aen te dringen.

Mijne hoop is dat men zich in 't vervolg wachten zal voor al 'tgeen men bij mij aenstootend zal gevonden hebben, en ik, men lette er wel op, ik zal mij ook geen ander

mael aen dergelijke verwijten blootstellen: ik zal 't niet meer doen! Dit echter is geene belofte gedaen om de kritiek, zoo als men spreekt, te ontwapenen; integendeel, ik stel er deze tot voorwaerde van.

Alle deelen van mijn Verslag zijn niet even onkunstig of liever, indien ik het zeggen durf, even willekeurig geschreven. Daer kan geen zoo ongeoeffende lezer zijn, of hij moet getroffen worden door 't verschil dat er, te dien aanzien, bestaet tusschen de honderd twintig of dertig eerste blzz. en de volgende. Niet alleen de meeste onnauwkeurigheden van stijl verdwijnen hier, maer de drukfeilen zelve worden er meer en meer zeldzaam. Enkele bladzijden kunnen zelfs van eene meer dan gewoone zorg en kieschheid getuigen. Dit deden andere voorbeelden: ik vond mij hier in de tegenwoordigheid van den heer V. D., voor 't dikwijlst nog vergezeld door den heer Willems of Bilderdijk. Doch ik moet daer de volle reden van uitleggen.

Mijn Rapport werd, zoo als ik reeds zeide, niet geschreven om gedrukt, maer om door mij voorgelezen te worden, en 't verstaet zich van zelf dat ik daerop ook een weinig gerekend had om, des noods, het zwakke te verlevendigen, het opgeblazene te ontspannen en den aenstoot van 't vreemde en 't gewaegde van sommige spreekwijzen en voorstellen in alle manieren te verminderen.

De bijeenroeping der *Maetschappij ter bevordering van tael- en letterkunde*, gesteld op 15^{den} januarius 1839, waer die voorlezing het inzicht van was, had geen plaets: de brusselsche academie had er ik weet niet wat anders van vernomen of gevreesd, en was er tusschen gekomen. Tot

dus ver had nog niemand iets van mijn Rapport gezien. Eenige deelen , de gewigtigste punten betreffende , werden eerst voorgelezen in de laetste vergadering der Commissie , den 17 en 18 augustus 1839 , en 't was ook toen eerst dat de Commissie besloot dat het zou gedrukt worden.

Behoorlijker wijze had ik , vooraleer het onder de pers te leggen , hetzelfde geheel moeten omwerken ; doch daertoe ontbrak het mij aen tijd en moed , en om niets te verzwijgen , ik hechtte er ook , bijzonderlijk in 't begin , zoo veel belang niet aen.

Op 't eind van meert 1840 waren er reeds acht vellen van afgedrukt. Deze begrepen al de kleindere verhandelingen , op eene na. Met het negende vel ging die van den heer V. D. een' aenvang nemen.

't Was toen de paesch-vacancie , die ik , als lid van den jurij voor de phil. en de lett. , te Brussel moest doorbrengen , en daer mij omtrent dien zelfden tijd verscheidene nieuwe twistschriften in de handen vielen , zoo werd ik door dit een en ander uitgenoodigd om 't overige van mijne beoordeeling , die men reeds berispte zonder ze te kennen , andermael te overzien , om mij niet moedwillig aen meer gegronde hekelingen bloot te stellen. Ik veranderde en verbeterde dan zeer veel , doch slechts in de uitdrukking. Wat ik een weinig te voren den toon van mijn Verslag genoemd heb , bleef grootendeels onveranderd. Zoo de verhandeling van den heer V. D. beter geschreven was dan de negen voorgaende , men zal zien dat zij van meer andere gebreken niet vrij was , en er mogt toch wel iets bij mij overblijven dat daeraen beantwoordde.

Aen de zelfde redenen en oorzaken die mij 't laetste gedeelte van mijn Verslag deden omwerken, heeft men ook de aenhangsels toe te schrijven welke ik er ingelascht heb. Zij waren, ik beken het, tot deszelfs volledigheid niet streng vereischt, maer zij schenen mij nuttig ter zekerder bereiking van mijn doel, en zijn misschien, te dien aenzien, als mede uit hoofde der voordragt, het minst verachtelijke deel van den geheelen band.

Uit hetgeen ik tot dus ver gezeid heb blijkt, dat ik mij van mijn werk, als letterkundig voortbrengsel, geene zeer verhevene gedachte gevormd heb. Het eenige deel dat misschien, ook in dit opzigt, niet geheel van verdienste ontbloot is, is de laetste beoordeeling, en 't is ook natuurlijk naer deze, welke de vier vijfdedeelen van 't geheel uitmaekt, dat ik wensch beoordeeld te worden. Ik spreek van bevoegde kunstregters; de X. F. Vaderlanders, de F. Bóns en — ik schaem mij nog van Behaegel er bij te noemen — en andere *professeurs* van dien leest, strekke het eerste deel tot prooy waer zij op azen kunnen! stof en vorm, 't is daer alles hunner waerd.

'tGeen ik nog meer over mijn Verslag zou kunnen zeggen, heb ik op verschillige plaetsen, in den loop van 't werk zelf, meestal reeds aengerackt; en ik durf hopen dat niemand zoo onbillijk en tevens zoo onvoorzigtig zal wezen, van er een stellig oordeel over te uiten, zonder 't geheel gelezen te hebben.

Heb ik eindelijk ook niet te verschoonen het zoo langzaam voortgaen van 't drukken van dit Verslag? want het zijn thans nagenoeg achtien maenden dat men er meê

aengevangen heeft. Ik zou volstaen met te antwoorden dat de afstand tusschen Luik en Gent, het drijmael heen en weêr zenden der proeven van ieder vel, en mijne bezigheden, die mij niet altijd toelieten deze den zelfden dag te overzien dat zij aengekomen waren (waerdoor zij, in plaets van drij dagen, dat het minste was, tot vier en vijf dagen onder wege bleven), voor ieder vel druks veertien dagen vereischten, en dat ik met de een-en-veertig vellen of 650 blzz. van mijn Verslag deze evenredigheid gewis niet te buiten gegaen ben. Ik zou die traegheid ook aen mijne onpasselijkheid kunnen toewijten, en aen het onoverwinnelijke verdriet, aen den afkeer dien mij sedert lang eene zoo dorre en onvruchtbare bezigheid inboezemde; maer, hoe waer dit alles ook zij, ik verkies eenvoudiglijk te bekennen, dat ik geene reden zag om mij meer te haesten. Althans het ongeduld van sommige schoolmeesters en hunne uitdagingen zag ik daer niet voor aen. Voor de driftigsten zal mijn rapport misschien nog te vroeg verschijnen.

J. H. BORMANS.

Luik, 26 Mei, 1841.

VOORBEREIDENDE AENSpraEK

TOT DE HEEREN LEDEN DER MAETSCHAPPIJ TER BEVORDERING DER NEDERDUITSCHÉ TAELEN LETTERKUNDE, IN WELKER VOORGENOMEN VERGADERING VAN 15^{en} JANUARIUS L. L., DIE ECHTER NU GEENE PLAETS GEHAD HEEFT, DIT VERSLAG HAD MOETEN VOORGELEZEN WORDEN.

Unserè heutige schreibung liegt im argen, darüber wird niemand, der mein buch liest, lange zweifelhaft bleiben. Es ist natürlich, auf den gedanken zu kommen, dass ihr noch in manchem stük zu helfen zey.....

GRIMM, Deutsche Gramm. Vorr. XVIII.

MIJNE HEEREN!

Toen ik mij, in de eerste vergadering der Commissie, op het aendringen mijner hooggeachte medeleden, met het opstellen van 't verslag dat gij gaet hooren, gelaste, had ik op verre na de moeyte en den tijd niet berekend, die het mij kosten zou, om hetzelfde uwer aendacht eenigs zins weerdig te maken. Hoe belangrijk ook de vaderlandsche tael en derzelver bloey, die door de prijsvraag, als haer laetste uitzigt, bedoeld wordt, in uwe oogen zijn moge, de beoordeeling der op dezelve ingezonden antwoorden moet, om ook van haren kant tot het bereiken van dit doel mede te werken, zich bezig houden met zulk eene menigte van allerkleinste geschillen, niet zoo zeer uit de zaak zelve, als uit het misverstand van vroegere en latere taelmeesters, ontstaen, en ter gelegenheid der prijsvraag niet, gelijk men meenen zou, aen kant geschoven, maer, als om strijd, op nieuw te voorschijn geroepen en vermeerderd; zij moet zoo ongerijmde

voorstellen, zoo onbegrijpelijke redeneringen, zoo willekeurige stelsels, in een woord zoo veel onzin en onkunde herinneren, herhalen en wederleggen, dat de voorlezing van zulk een verslag, voor mannen die iets over tael en spraakkunst nagedacht hebben of slechts een weinig gezond oordeel bezitten, niet dan hoogst verdrietig zijn kan. Niet dat ik mij verplicht achte om alles aen te halen : God wille mij en u daer voor bewaren ; maer het gene, na veel ellendigs voorbij gegaen te zijn, dan nog zal overblijven, zal meer dan toereikend wezen, om u, naer uw eigen verdriet bij het hooren, dat des opstellers te laten berekenen.

Doch wie weet het? Mogelijk bedrieg ik mij, en zal het u ligter vallen dat alles te hooren, dan het mij te schrijven viel? Onze gesteldheid is de zelfde niet : ik ben geen Vlaming, en uitspraak en uitdrukking zullen u dit reeds genoegzaam te kennen gegeven hebben. Welligt zal het Vlamingen en naest aen Vlaenderen grenzende Brabanders, van jongs af gewend (het kan immers niet anders zijn, te oordeelen volgens al de spraakkundige twist-schriften die, in deze streken, sedert eene eeuw het licht gezien hebben) welligt zal het u, zeg ik, die van over lang met den geheelen zamenhang dier geschillen bekend gemaekt zijt, die er deel in genomen en waarschijnlijk ook partij in gekozen hebt, gemakkelijker vallen dezelve te onderscheiden, te bepalen en te rangschikken, dan voor een' Limburger die, tot over nu eenige maenden, er nooyt van gehoord, of, gelijk men zegt, gedroomd had. Dit beteekent niet, MM. HH., dat ik nooyt eenig onderscheid van spelling in de vlaemsche boeken, die mij van tijd tot tijd in de hand vielen, opgemerkt had ; neen, zoo blind was ik niet, noch zoo onoplettend ; maer het meeste deel dier afwijkingen en bijzonderheden aen de vlaemsche drukken eigen schreef ik der onwetendheid en der onachtzaamheid toe, en hiertoe hielp ook dikwijls niet weinig de stijl en de voordragt. Ik vergeleek dezelve, wilt het mij vergeven, met hetgene ik al dergelijks bij ons, in liedekens die men op de markt koopt, en in almanakken, gezien had. Maer nimmer was het mij in

de gedachte gekomen, dat zulks het gevolg was van vlaemsche spellingstelsels, en in boeken en scholen geleerd werd.

Gij kunt u dus inbeelden wat ik gevoelen moest, toen ik ieder dier zoo uit een loopende stelsels, die allen even hard tegen de goede reden aanstooten, niet alleen ernstiglijk verdedigd, maar zelfs, als uitsluitelijk goed, het land ter aenneming aangeboden en aanbevolen zag; hoe ik te moede was, toen ik mijne goede uren zag verlopen onder het oplezen en aenteekenen van ontelbare misslagen, valsche beweringen, schijn- en drogredenen en nimmer gehoorde grondbeginsels, zonder iets nieuws dat redelijk, of iets redelijks dat nieuw was, te vinden; zonder nut, zonder vermaak.

Nu, ik wensch dat mijn verdriet alleen in deze voorafgaende regelen doorschijne, en vooral dat het zich aen uwe gemoeieren niet mededeele. Ik koom ter zake, dat is, tot de proef van hetgene ik hier gezeid heb, en tevens tot de bekendmaking zoo van het oordeel der Commissie over ieder der twelf antwoorden die haer overhandigd zijn geworden, als der beweeggronden waer op hare uitspraak rust.

Doch eene aanmerking dient hier nog voorloopig gemaakt te worden, namelijk, dat de Leden der Commissie, niet tegenstaende zij ieder punt eenstemmiglijk goed of afgekeurd hebben, nogtans allen niet altijd van de zelfde beginsels uitgingen, noch door de zelfde redenen, om zoo of anders te stemmen, bewogen werden. Gij weet, MM. HH., dat er van de werkelijke geschilpunten weinige zijn, of er kan van beide zijden meer dan eene reden voor of tegen bijgebracht worden. Waer ééne voldoende was, heb ik gemeend soms de andere te mogen voorbijgaen, om hen die met de zaak bekend zijn (en dit zijt gij meest allen) of slechts de uitkomst kennen willen, met onnoodige en vervelende redekavelingen niet op te houden. Meer dan eens zal ik, omtrent vragen van mindere aangelegenheid, of waer de reden in de oogen springt, mij met eene eenvoudige bevestiging of verwerping vergenoegen, of nog wel met minder, wanneer er zich zoo iets aanbiedt, waer geen tweede mensch zich

aen vergissen kan. Voor het overige geef ik u niets dan mijne beweegredenen, welke ik u dan voornamelijk zal mededeelen, wanneer dezelve mij niet alleen als beslissend, maer ook als nieuw zullen voorkomen. Een Limburger, een uurtje van Brabant en drij uren van Kempenland af, geboren, die bij geen vlaemschen taelmeester ter school geweest is, maer nogtans sedert twintig jaren zich bezig houdt met te onderzoeken wat tael en taelkunde in 't algemeen, en sedert vier jaren meer in 't bijzonder wat Neêrduitsch is; die *der Sielen troest* en *die excellente Cronijcke van Brabant, in die vermaerde coopstadt van Antwerpen*, over drij eeuwen *gheprent*, voor eerste schoolboeken gehad heeft, en met de verwantschapte talen niet geheel en al onbekend is; die van Venloo tot Nieupoort, en van Aken tot Groningen de verschillende dialecten van 't Nederduitsch in den mond der inboorlingen zelve gehoord heeft; die geen stelsel door eigenbaet of om andere redenen uitsluitelijk aengekleefd is of te verdedigen heeft, maer alleen het ware zoekt en de tael enkelijk als liefhebber beoefent: zulk een, meen ik, MM. HH., mag, zonder verwaendheid hetgene hem goed dunkt, al is het nieuw, ter tafel brengen, en hopen, dat het zonder voor-, dat is tegeningenomenheid aengehoord en beoordeeld worden, en naer mate het redelijk en aennemelijk is, gezag bekomen zal.

Dit is de reden waerom ik u van mij zelve spreek. Eenige van die hier tegenwoordig zijn, zouden mij, volgens hetgene zij ergens gelezen hebben, voor een Gentenaer kunnen aanzien, en het schijnt als of een Vlaming zich door een' Vlaming, zoo min als door een' Hollander, wille laten overreden. Ware dit niet zoo, dan zouden, dunkt mij, na zoo veel redekavelens en twistens, de geschilpunten omtrent de spraekkunst al vrij wat mogen vereffend zijn. Gij verstaet immers elkander, al spelt gij wat verschillig. Waer aen scheelt het dan, dat gij het met elkander niet eens wordt? Zijn de bestredene punten uit derzelve aerd onbeslisbaer? houdt dan op te twisten, en, van alle kanten een weinig toegevende, treft eene overeenkomst. Of is er u mogelijk zoo veel aen de eenparigheid niet gelegen?

dan nog eens , waerom twist gij ? maer ook waerom schrijft gij ? Om door uwe landgenooten berispt en gehekeld , en door de vreemdelingen niet gelezen te worden ? Want ik zeg het u , zij lezen u niet , zij kennen u niet eens ! Buiten Vlaenderen kent zelfs geen Belg een' Vlaming , en in Vlaenderen dient gij elkander tot spot : zegt mij dat het niet waer is , of dat ik overdrijf ! Buiten den naem van den Heer Willems was mij , eer ik over drij jaren te Gent kwam , geen vlaemschen schrijvers naem ter ooren gekomen , en , van 's mans schriften had ik gezien , wat ? de overzetting van zijn stuk aen de Belgen ! Groote uitlovers van prijzen in kampstrijden voor dichtkunst en uitgalming , of hoe gij het noemen wilt ; iverige opstelders van zware drij- en vierbandige vlaemsche spraekkonsten , gij hebt geene letterkunde , en gij werkt om uwe tael zelve te niet te doen ! Dat gij niet allen gelijk kunt hebben , bewijzen uwe geschillen onder u ; en dat gij allen ongelijk hebt , zeggen u de Hollanders , de Brabanders , de Limburgers , en allen , en ik ! Ik zeg het u ook , ik wil het u toonen , ik wil het u doen erkennen en bekennen ; en ware het die hoop niet geweest , al van over lang had ik de mij gedane opdracht om dit verslag te maken , van de hand gewezen . Is er u echter aen de eenparigheid zoo veel niet gelegen dat gij de oogen open doen wilt , mij ook niet dat ik den vinger naer de zon opheffe ! Maer is er u iets aen gelegen , dan zullen wij dezelve dezen dag bereiken en voor altijd bekrachtigen . Wij zullen niet van een scheiden , zonder ten minste den grondslag geleid te hebben van eene tael , die niet de tael der Vlamingen , noch der Brabanders , Limburgers of Kempnaers , noch ook die der Hollanders , maer de tael van al de Nederduitsch sprekenden , van zes millioenen menschen zijn zal . Haer zullen onze kinderen dankbaer ontvangen en als heilig bewaren ; en moge ook iemand ons nog eenigen tijd onze bevoegdheid betwisten , de nakomelingschap zal ze erkennen en ons gezag huldigen . Wij zullen weldoenders heten !

Hoort nu mijn Verslag !

VERSLAG.

Qué hemos sacado en limpio? Nada ó casi nada....

FR. GERUNDIO DE CAMPAZAS , Prólogo.

De Commissie vereenigde zich voor de eerste mael den 22^{en} en 23^{en} januarius , 1837. Al de Leden waren tegenwoordig.

Twelf verhandelingen aen het Gouvernement ingezonden als antwoorden op de prijsvraag , werden haer overhandigd. Het waren die van de HH.

1. P. N..... , te Y....
2. R..... D. J.... , onderwijzer te L.....
3. F. C..... , te St.-G.....
4. J. J. H..... , te R.....
5. J. F. B..... , te H.....
6. T. v.. L.. , Lid der provinciale geneeskundige Commissie , te B.....
7. P..... , te G.....
8. J. W..... , te R.....
9. J. J. M..... , privaet-onderwijzer te L....
10. P. v.. D.... , Prof.' aen het Athen. te G....
11. BEHÆGEL , kostschool-houder te Thourout.
12. N. J. V. C. MUSSELY-BOUDEWYN , onderwijzer te Kortrijk.

Alvorens tot de eigentlijke beschouwing der mededingende verhandelingen over te gaen , had de Commissie de grondslagen vast te stellen , naer welke zij zouden beoordeeld worden , en wel eerst voor al te bepalen welk de zin en de strekking der prijsvraag was.

Zij luidt , zoo als gij weet , aldus : *Men vraegt eene beoordeelende verhandeling over de geschilpunten ten aenzien der spelling en woordverbuiging der Nederduitsche tael , met aen-*

wijzing der middelen het best geschikt om tot eenparigheid te leiden, volgens de oorspronkelijke gronden der tael, het algemeen spraekgebruik en het gezag der oudere en nieuwere schrijvers, in dier voege dat de daer bij verkiezelijkst gevondene schrijfwijze aennemelijk zij in alle de provincien des Rijks waer die tael gesproken wordt.

Omtrent het doel kon geen twijfel zijn, het was de *eenparigheid in de spelling van ons Nederduitsch*; en, als een gevolg daer van, werd vereischt, dat het door de mededingers voor te stellen stelsel niet slechts *aennemelijk* zijn moest *in al de provincien waer die tael gesproken wordt*, maer bovendien nog de uiterlijke *middelen* aenwijzen om tot de gewenschte eenparigheid te geraken, of in andere woorden, om het aennemelijk bevondene te doen aennememen.

Tot dus verre was ook de zin klaer. Want hoewel de woorden: *Met aenwijzing der middelen het best geschikt om tot eenparigheid te leiden*, die thans als 't ware eene parentese uitmaken, beter op 't eind der vraeg gestaen hadden, heeft de Commissie daer uit nooyt kunnen verstaen, hetgene een der mededingers; zoo als 't later bleek, gewild heeft, dat ook die aenwijzing moest ingerigt worden *volgens de oorspronkelijke gronden der tael!* Wat de *gronden* zelve betreft, deze schenen haer de beginsels der algemeene spraekkunst te zijn, op onze tael toegepast, maer gewijzigd en beperkt door het nederduitsche taeleigen, erkennelijk in het *algemeene spraekgebruik* en bevestigd door *'t gezag der oudere en nieuwere schrijvers*. Zoo dat men behoorde te zien wat zijn kon, wat geweest was en wat nog was, om door die vergelijking te kunnen beslissen wat zijn moest, en het willekeurige der bespiegeling, zoo wel als het bedorvene van 't gebruik te vermijden. Ook door *spraakgebruik* verstond de Commissie niet enkelijk de uitspraek, gelijk alweér sommigen der mededingers, maer de gesprokene tael in de volle beteekenis van deze woorden, tegenovergesteld aen de geschrevene tael, zoo van eertijds, als van heden.

Eene zaak bleef nog over te bepalen, wat eigenlijk *Neder-*

duitsche tael heten moest , in den zin van de prijsvraag ; en dit was zoo veel te meer noodig , om dat zij , de prijsvraag , zeg ik , voor min oplettenden of vooringenomenen , — en dit heeft ook de uitval bewezen , — deze woorden in eenen zeer nauwen zin kon schijnen te beperken. Zij vraegt immers *eene schrijfwijze die in al de provincien des rijks , waer (in welke provincien) die tael gesproken wordt , aennemelijk zij*. Maer voor die de zaak beter inzag , was het klaer dat deze bewoording ; wat de tael betreft , in geen en uitsluitenden zin mogt genomen worden , en dat ze niets anders beteekende dan *bij alle Nederduitschers of Nederduitsch sprekenden* , bij welke het bestier , dat de vraag voorgesteld had , de aen te wijzen middelen ter eenparigheid kon aenwenden. Het Gouvernement mogt zich zoo veel niet aenmatigen als sommigen onzer spraekkunstmakers , welke de tael zelfs voor den vreemdeling willen inrigten. Dit zag dan slechts op de in de uitvoering aen te wenden maetregels , terwijl de benaming van *Nederduitsche tael* op zich zelve staen bleef ; en het was aen de Commissie van te beslissen wat daer door te verstaen was.

Dat *Nederduitsch* geen *Fransch* of geen *Engelsch* is , en alleenlijk in betrekking tot het tegenovergestelde stamverwante *Hoogduitsch* aldus genoemd wordt , spreekt van zelf. Maer die betrekking of tegenoverstelling kan verder of nader zijn ; en in der daed de benaming van *Nederduitsch* is aen twee zeer verschillende talen gemeen ; bij ons , zeg ik , maer niet bij onze gelijknamige stamboeders of bij de Duitschers in 't algemeen , welke gene , de oostelijke aen den Rhijn , *die Niederdeutsche* , onze westelijke *die Niederländische Sprache* noemen. Gij ziet , MM. HH. , de vreemdeling heeft ons beter behandeld dan wij zelve ; wij hadden onze tael vergeten te noemen , en daerom eene vreemde benaming ontleend die haer niet toekwam ; hij heeft haer een' naem gegeven die haer eigen is. Wel is waer dat die naem ook de zoo gezeide *Hollandsche* tael bevat ; maer gij weet dat dit ook bij dien van *Nederduitsch* plaets vindt. Of is *Hollandsch* geen *Nederduitsch* ?... Dit was juist , gelijk ik zei ,

hetgene de Commissie te beslissen had, en haer antwoord is geweest : ja ! *Hollandsch* in 't algemeen is *Nederduitsch*, gelijk *Vlaemsch*, *Brabantsch* en *Limburgsch* in 't algemeen *Nederduitsch* is. Maer is dan ook *Nederduitsch* al wat *Hollandsch* is ? Neen ; niet meer dan al wat *Vlaemsch*, *Brabantsch* en *Limburgsch* is, *Neérduitsch* is ; niet meer dan *Neérduitsch* is al wat te Brugge, te Gent, te Brussel of te St.-Truiden achter straet gesproken wordt. En nogtans veel daer van is ook *Nederduitsch*...

Het kwam dan hier op aen, om te weten of het *Nederduitsch* dat in de prijsvraag bedoeld wordt, de tael van ééne landstreek zijn moest, met alle hare eigendommelijkheden, of van alle waer de tael *Nederduitsch* is, en door derzelve algemeen karakter voor dusdanig erkennelijk is. Doch dewijl dit, voor ons land, door de vereischten zelve van de prijsvraag reeds beslist was, werd de vraag tot hare eenvoudigste uitdrukking gebragt : of het *Hollandsch* dialekt uitgesloten blijven, en de voor te stellen spelling noodzakelijk eene andere dan de *Hollandsche* zijn moest ? En het eenstemmige antwoord was : neen ! Omdat het *Hollandsch* een dialekt van 't *Neérduitsch* is, wel wat meer beschaefd dan 't onze, maer geens zins eene verschillende tael uitmakende ; omdat de politieke scheiding hier niets meer op de tael vermag dan in Duitschland, waer de Oostenrijker, de Pruisman, de Saks, de Wurtemberger, de Beier, de Zwitser enz., schoon staetkundiglijk en, voor een gedeelte, ook godsdienstiglijk gescheiden, schoon ieder hunne eigene landspraek hebbende, allen nogtans in 't algemeen de zelfde tael schrijven, welke des te zuiverder geacht wordt te zijn, als zij minder het landeigene verraedt ; omdat eindelijk door alle eeuwen heen, de tael beider landen voor eene en de zelfde gehouden is geworden, en niets beletten moest, dat wij nu, bijaldien het noodig en doenelijk scheen, van onze taelbroeders terug namen, hetgene zij, in vroegeren tijd, van ons mogten ontleend hebben.

Trouwens, zou het niet belagchelijk wezen, dat wij, om de reden dat eens onze Vlaemsche tongval, bij voorbeeld, de meest beschaefde was ; thans, na drij en meer honderd jaer onze tael

te hebben verwaerloosd, het regt nog meenden te hebben van anderen te verachten, en, als vervallene edelliën, in onze tegenwoordige armoede ons troostten met op der voorvaderen rijkdom te stoffen? Ja! *Vlaemsche tael* gold wel eens voor den naem van *Nederlandsche tael* in 't algemeen; maer toen had Vlaenderen, ik zeg niet magt en rijkdom, maer schrijvers die den naem gelden deden. En nog was de benoeming van *Vlaensch* de naem onzer tale niet, zelfs voor Maerlant niet, die hoewel *Vlaming*, geen *Vlaensch*, maer *Dietsch* schreef, hij... **de vader**

Der dietscen dichtren al te gader!

Hij, die in zijn' Rijmbijbel, in minder dan tien verzen, onder de verscheidene dialekten van 't Nederduitsch die hij opnoemt, tot tweemaal toe het *Vlaemsche* spraekgebruik van het *Dietsch*, de algemeene volkstaal, onderscheidt! Wie kent de zoo dikwijls aengehaelde regels niet:

...Omdat ic [een] Vlamingc ben /
 Met goeder herte biddic hen
 Die dit Dietsce sullen lesen /
 Dat si mijns ghenadich wesen.
 En lesen sive in sommich woert
 Dat in haer lant is ongehoert /
 Men moet om die rime soeken
 Misselike tonghe in boeken
 Duutsc/ Dietsc/ Brabantsc/ Vlaemsc en Seeusc/
 Walsc/ Latijn/ Grieksc en Hebreeusc /
 Om bzaep thoudene rijm en sin †

't Was dan *Dietsch*, dat hij schreef; ook *Vlaensch*, maer gelijk hij *Duitsch*, *Brabantsch* en *Zeeuwsc* schreef, *sommich woert*. En wil men nu weten wat *Dietsch* is? Dan heeft men alleenlijk de opnoeming van Maerlant op de landkaart te volgen, van oost westwaerts, van Keulen en over den Rhijn door Limburg, tot *Diest*, het oude *Diostum* of *Diestheim*, waer wel het eigentlijke *Dietsch* eertijds zijn middelpunt zal gehad hebben;

en dan verder over Brabant en Vlaenderen naer Zeeland. Niet dat ik hier beweren wille, dat het *Dietsch* meer Diestersch dan Gentsch zij; ik wil slechts de overeenkomst der benamingen doen in acht nemen, zoo wel als de geens zins toevallige geographische nauwkeurigheid van den ouden dichter, die in 't volgende vers, bij de vermelding van 't fransch (*walsc*) en de zoo genoemde oude talen, niet minder aen de chronologische orde getrouw is gebleven. Ik zou er nog kunnen bijvoegen, dat onze tael te Diest en in 't overige van Brabant, als mede door geheel Limburg, nog altijd de *Dietsche* of *Dutsche* tael heet. Deze was ten minste de geslachtsnaem, thans nog overal bij het volk, en zelfs aen den Engelsman, door vroegere Belgische uitwijkelingen en door handelsbetrekkingen, bekend, en, bij dezen, onverschillig voor den Hollander en voor den Belg gebruikelijk.

Ook kenden de Franschen eens geene andere benaming voor ons en onze tael. Wij waren *Thyois* en onze tael *la langue Thyoise*, tot dat het nadere Vlaenderen, daer door zelfs, door zijnen handel en bloey, door zijne politieke afhankelijkheid en de gedurige twisten die er uit ontstonden, den Franschen van dag tot dag meer gewoonelijk op de tong kwam, en allengskens aen al wat de zelfde tael sprak, zijnen naem gaf. Met het huis van Burgondie werd die benaming, aen welke dit huis sedert lang alleen gewend was, ook hier te lande zoo algemeen, dat de oude naem langzamer hand verdrongen werd, en, vooral bij de walen, op welke uit hoofde der taelgemeenschap, de invloed der Burgondische regering nog veel sterker was, geheel verloren ging. Wij werden *Flamings*, *Flamencs* of *Flamands*, de tael zoo wel als wij, de Hollanders zelve niet uitgesloten; en 't noordelijke Vlaenderen zelf, om het van 't zuidelijk walsch of fransch sprekende gedeelte te onderscheiden, werd, zoo niet *pleonastisch*, althans zonderling genoeg *Flandre flamingante* geheten. De naem van *langue Thyoise* bleef alleenlijk nog in de oude boeken over. Dat hier toe ook het overwigt der eigentlijke Vlaemsche schrijvers in nog vroegere tijden kan medegeholpen hebben, lijdt geen twijfel, en ik bekende het reeds boven;

maer even zoo zeker is het , dat , van dien tijd af , Vlaenderen en alle onze provincien niet alleen de tael niet verder opgebouwd , maer gansch hebben laten vervallen ; terwijl in tegendeel onze noordelijke taelverwanten , door onze stem tot de letterkunde eerst opgewekt , door onze meesters gevormd , het begonnen werk ieverig voortzetterden en , voor zoo veel door hen alleen mogt geschieden , tot een volkomen en aenzienlijk geheel voltrokken.

Gelijk dus de prijsvraag uitdrukkelijk voorschreef , dat men de schrijvers van alle tijden , de *Dietsche* , gelijk ik ze geerne noem , zoo wel als de hedendaegsche , voor welke wij nog een' naem zoeken , zoude te raden gaen : even zoo heeft de Commissie gemeend de *Nederduitsche tael* van de prijsvraag in geene andere grenzen te moeten insluiten , dan die waer zij natuerlijk ophield , en zij heeft de zoo genoemde *Hollandsche* schrijvers het gezag dat zij , als de zelfde tael gebruikende , in de spelling en woordverbuiging hebben moesten , eenstemmiglijk toegekend. In één geval alleen had men hun het regt van mede te stemmen kunnen ontzeggen , indien , namelijk , wij slechts met hen , en niet even zoo zeer onder ons verschilden ; maer dat dit het geval niet is , is alweér door de prijsvraag zelve bewezen , die anders geen' zin hebben zou. Dan , wat doen wij hier ? Zijn het onze verdeeldheden niet die ons bij een groeopen hebben ?

Ook was nog vast te stellen wat al voor geschilpunt moest aengezien worden , ten einde de vraag te vereenvoudigen ; daer zekerlijk niet voor een geschilpunt kon gehouden worden iedere hersenschim , welke het de Van Daeles van vroegeren en lateren tijd behaegd zou hebben als taelregel voor te dragen. Andere punten , waeromtrent sedert lang bij de groote meerderheid der schrijvers geen twist meer bestaet , insgelijks aen kant gezet hebbende , dacht de Commissie de overige en alleen wezentlijke geschillen tot de volgende hoofdverdeeling te kunnen brengen.

1. De enkel- of dubbelvokaelspelling.
2. Het gebruik van *i* of *y* in de twee (of drij-) klanken met den *ik*klank gevormd.

3. De zoo gezeide bletende klank : of men *ei*, dan wel *ee* (of *ae*) zal schrijven ?
4. Het gebruik der harde medeklinkers als slotletters , en bijzonderlijk van de *ch*, het zij alleen , het zij met andere vervoegd.
5. Het lidwoord : of *de* en *een* ook voor den mannelijken eersten naemval dienen moeten ?
6. De verbuiging in 't algemeen (declinatie, conjugatie); en
7. In 't bijzonder de verbuiging der bijvoegelijke naemwoorden als zelfstandig gebezigd.
8. Enkele gevallen van zamenstelling en afleiding.
9. De toontekens of accenten.

Dit waren de punten welke de mededingers te onderzoeken en, zoo veel mogelijk, te vereffenen hadden, wilden zij aen het eerste gedeelte der prijsvraag voldoen. Het andere was de aanwijzing der middelen om tot de eenparigheid, welke door die onderzoeking zou voorbereid zijn, werkelijk te geraken.

Na alles tot dus verre geregeld, en de grondslagen gelegd te hebben op welke zij haer oordeel moest vestigen, ging de Commissie over tot het onderzoek der haer voorgelegde verhandelingen. Het waren er, gelijk gij reeds weet, twelf; doch het bleek weldra dat er, van dit getal, slechts vier verdienden in aanmerking genomen te worden, als de eenige zijnde die, over het algemeen, de voorwaerden door de prijsvraag bedongen, eenigs zins nakwamen, en op de beloofde vergelding schenen aanspraak te kunnen maken, te weten die van *J. J. M.....*, *P. V.. D.....*, *N. J. V. C. Musselij* en *Behaegel*.

Daer het voor de Commissie niet mogelijk was een oordeel te uiten over de verdiensten van die opstellen, zonder ieder afzonderlijk met zorg nagezien, en allen met elkander vergeleken te hebben; en daer, van den anderen kant, de uitgestrektheid dier schriften en de menigvuldigheid der spraakkundige vragen, die er in behandeld waren, niet toelieten zulk een onderzoek en vergelijking in weinige zittingen te eindigen, besloot de Commissie (tot haer eigen gemak, en om het land geene onnoodige

onkosten aen te doen), dat ze voor 't oogenblik van een scheiden zou, en dat de twelf verhandelingen aen ieder Lid beurtelings en op bepaelde tijdstippen zouden overgezonden worden, waer na de Commissie zich nog eens vereenigen zou, om den uitslag der bijzondere aenmerkingen van ieder van hare Leden te berekenen en haer vonnis uit te spreken.

Behalve de tijd die er noodig was om twelf min of meer wijldloopige verhandelingen zeven mael rond te zenden en te doorbladeren, deden nog verscheiden andere omstandigheden de tweede vergadering uitstellen tot op den 6^{den} October 1838, wanneer de geheele Commissie zich wederom te Brussel bijeen bevond.

Nu werden na rijper overweging de acht verhandelingen, welke men in de vorige vereeniging voorloopig ter zijde geschoven had, eindelijk geheel en al van de hand gewezen; dewijl de bijzondere berigten der onderscheidene Leden hier op uit- en te zamenliepen, dat geene van allen de voornaemste vereischten der prijsvraag vervulde, en sommige bovendien nog dermate slecht opgesteld waren, dat zij, al ware het slechts om de uiterlijke gedaente alleen geweest, uit den prijskamp uitgesloten moesten blijven. Hier verdient echter het opstel van den heer *P.....* namentlijk uitgezonderd te worden.

Van de vier overige welke bij het eerste inzicht vollediger en meer te beloven geschenen hadden, en zich in der daed door eigene en dikwijls tegengestelde verdiensten onderscheidden, werden er, na eene lange en grondige onderzoeking, nog drij te weinig voldoende verklaerd om den prijs te kunnen wegdragen. Het waren die van *J. J. M.....*, *P. V.. D....* en *Behaegel*.

Het werk van den heer *J. J. M.....*, in 't fransch geschreven, werd bevonden niets anders te zijn dan eene letterlijke vertaling van Siegenbeeks Verhandeling, maer zoo slecht, dat ze uit het schrijfboek van een' leerling scheen overgenomen te zijn. Hetgene de inzender van het zijne daer bij gedaen had, behield, wat de stof betreft, veel goeds, hoewel het overal bleek

dat hij (wat men aen een' Limburger geerne vergeven had) met de speltwisten in Vlaenderen te weinig bekend was. De door hem voorgestelde maetregelen om de eenparigheid tot stand te brengen, zijn grootendeels ook in de hand van het Gouvernement niet, waerop het bijzonderlijk aenkwam.

V.. D... 's inzending, in vele opzichten hoogst verdienstelijk, heeft het tweede gedeelte der prijsvraag geheellijk over het hoofd gezien, en bestaet overigens voor de groote helft bijna uit enkele fragmenten, die de proef opleveren dat het den opsteller aen tijd ontbroken heeft om zijn werk te voltooyen. Doch zelfs in dezen staet verdient het dat ik het u straks nader doe kennen.

Ook *Behaegel* (in eene eerst door den druk gemeen gemaekte Verhandeling die gij allen kent, doch waervan hij, welstandshalve, denk ik, mogelijk ook omdat het tot het antwoord niet behoorde, zeker aenhangsel, achter 't eerste deel uitgegeven, der Commissie niet heeft willen onder de oogen brengen) deze taelregelnavorscher dan heeft, wat de aenwijzing der middelen om tot de gewenschte eenheid te komen, betreft, niets anders dan voorschriften voor de Commissie gegeven, wat zeer goed, maer buiten de vraag was. Het overige van het gevraagde heeft hij, in alle deelen, met de grootste uitvoerigheid behandeld, en het eenige verwijt dat men hem, aengaende dit punt, doen kan, is van te wijldoepig en tot vervelens toe langdradig te zijn. Hij heeft alles willen nagaan; alles, hoe onnoodig het ook zijn mogt, uitleggen, en, op zijne manier, *zonneklaer* bewijzen. Hij is met de zaak te werk gegaen als of het hem niet om de regelmatigheid in eenige twijfelachtige of betwijfelde punten, maer om de hervorming van de gansche tael te doen geweest ware; niet om eenige gebreken weg te helpen, maer om eene volstrekt nieuwe spraakkunst, naer de beginsels van eene even zoo nieuwe logika, te scheppen. Hij is het met niemand eens, zelfs dikwijls met zich zelven niet. De spelling die hij voordraegt strijdt niet slechts met de algemeene uitspraak, het gezag van alle spraakkundigen en het gebruik van alle nederduitsche, zoo wel zuidelijke als noordelijke schrijvers (ik spreek van de latere;

de oudere kent hij in 't geheel niet en wil ze bij gevolg ook niet erkennen); maer, wat nog erger is, zij steunt op zoodanige grondbeginsels (en hoe nog ontwikkeld en toegepast!) als in geene tael ter wereld aennemelijk zijn zouden. De Commissie heeft in die verhandeling, welke ook wat de voordragt en uitvoering aengaet, zeer gebrekkig is, niets anders kunnen zien, dan eene pooging om in de tael nieuwigheden in te brengen, welker eerste gevolg zijn moest, van het oogwit, dat het Bestier zich bij den prijskamp voorgesteld had, te verwijderen, zoo niet voor altijd onbereikbaar te maken. De heer Behaegel schijnt niet te weten, of eerder niet te willen, dat buiten Vlaenderen, — neen, nog niet: dat buiten hem en 't geen hij de *Vlaemsche natie* heet, wat wel iets anders nog dan Vlaenderen of zelfs dan Westvlaenderen zijn zal, — nog iemand Neêrduitsch spreke of schrijve. Hij kent Brabant noch Limburg niet; hij vergeet dat er een Kempenland is, waer, achter bosch en heide, de oude Dietsche tael, van allen vreemden invloed vrij nog zuiver en onvermengd gesproken en geschreven wordt. Die allen kondet gij toch niet hopen te bekeeren, o Behaegel! of moet ik zeggen verkeeren?

Wat nu de twelfde ingezonden verhandeling betreft, die van *N. J. V. C. Musselij*, zij bezit in eenen hoogen graed het meeste deel der hoedanigheden die aen het werk van de heer Behaegel ontbreken. Zij onderscheidt zich door de orde, de klaerheid, de netheid, de kort- en bondigheid, dat is te zeggen, door den uiterlijken vorm en de voordragt.

Indien men het inwendige beschouwt, zonder teenemael, gelijk de heer Behaegel het gedaen heeft, alle punten in alle derzelver bijzonderheden te doorzoeken, gaet de heer Musselij nogtans niets wezentlijks voorbij, en, wat zijn Thouroutsche mededinger zoo niet te doen vergat, ten minste door zijne al te eenzijdige inzigten verhinderd werd behoorlijk uit te voeren, hij wijst, met veel oordeel, de voornaemste middelen aen, om die werkelijke overeenkomst te bereiken, waer de gansche vraeg naer uitziet.

Het speelt de Commissie, terwijl de opsteller grootendeels de

vereischten van den wedstrijd daerboud , dat hij over zekere geschilpunten , en wel namelijk betreffende het lidwoord , gevoelens verdedigde , welke zij even zoo nadeelig achtte aen de volmaektheid der tael zelve , als weinig overeenkomstig met het algemeen gebruik der achtbaerste schrijvers van vroegere dagen en van onzen tijd.

De Commissie kon dus ook aen deze verhandeling den prijs niet toekennen , doch getuigde , in haer verslag aen den heer Minister van Binnen- en Buitenlandsche Zaken , dat zij met genoegen zien zou , dat aen den heer *N. J. V. C. Mussely* eene aenmoediging toegestaan werd , gelijk aen de helft der weerde van den voorgestelden eerprijs , voor een opstel , welk , schoon nog veel te verbeteren overlatende , het beste van allen aen de eerste voorwaarden des kampstrijds beantwoordde.

Ziet daer , MM. HH. , den uitslag onzer werkzaamheden , en in korte woorden ook de beweegredenen die de Commissie in hare beoordeeling gevolgd heeft. Wat blijft er nu nog over ? Dat ik u de gegrondheid dier redenen doe zien , en niet alleenlijk aantoon , dat de verhandelingen in der daed zoodanig zijn , als ik ze u in 't algemeen afgeschilderd heb ; maer wel vooral dat ik , om ook dit verslag tot het doel der vraag te doen medewerken , de opgegeven geschilpunten het een na het ander , het zij met , het zij tegen de daer in verdedigde stelsels , onderzoek , en u mede de spraakkundige redenen onder de oogen legge , om welke , over ieder geschil , zoo en niet anders geoordeeld is geworden.

Ik meen echter niet gehouden te zijn om al de mededingers van stap tot stap in hunne redeneringen na te gaen ; daer ware geen eind aen ! En alhoewel iemand van hen dit mogt gewenscht hebben (een ten minste heeft het verzocht , om niet te zeggen gevergd) , ik hoop dat hij zich met mijnen goeden wil , waer ik zekerlijk blijken van geef , zal te vreden houden , en mij tot het onmogelijke niet zal willen verpligten.

Van de kleinere verhandelingen zal ik u , MM. HH. , in zoo ver dezelve voor ontleding vatbaer zijn , den inhoud , dat is ,

het stelsel en de voornaemste bewijzen en inzigten doen kennen, en meestal in derzelver eigene woorden. Die uittreksels, hoewel gewoonelijk zeer kort, zullen dienen om u ook over de voordragt te laten oordeelen. In eigene onderzoekingen zal ik mij hier niet of weinig inlaten; maer hetgene ik ter zake mogt bij te brengen hebben, zult gij bij het overzigt der uitgestrektere verhandelingen, die ik voor het eind bewaer, terug vinden. Daer zal ik met u al die punten, waer het meeste over getwist wordt, zoodanig onderzoeken, dat het moeyelijk zijn zal, dat het ware en het gegronde, indien het ergens bestaet, zich van zelf van het verkeerde en het willekeurige niet onderscheide.

BEOORDEELING.

EERSTE VERHANDELING.

Ik vang aen met de verhandeling van *P. N.....*, te Ypre. Zij draegt voor opschrift, van buiten: *Nederduitsche taalen letterkundige verhandeling*; van binnen: *Korte verhandeling over de Nederduitsche letterkunde*, wat wel het zelfde niet zijn zal, en gewis geen onderzoek wegens onze speltwisten aenkondigt. Maer het was niet makkelijk voor dit opstel van dertien blzz. klein in-4°, een passenden titel te vinden, en nog moeyelijker daerin een antwoord op de vraeg te zien. Echter werd het daer voor ingezonden, maer de naem door den opsteller aengenomen, schijnt verdicht te zijn.

Wat er ook van zij, ziet hier hoe hij begint : « Bejamme-
 « rensweerdig is de verlatenheid en misachting waer in het
 « nederduitsch, de moedertael der Vlamingen en Brabanders,
 « thans bij hen gevallen is; zekerlijk het is den invloed die eene
 « hoogmoedige bankaerd verkregen heeft, welke door de ver-
 « spreiding der taelwoestheid, zijne volle alleenheersching is
 « bewerkende. Alhoewel er niets laffer is voor eenen mensch
 « als het verachten der tael die hij met het moedermelk inge-
 « zogen heeft, en de voorkeur te géven aen eene vremde,
 « wordt 'er nogtans ten hedendage meer smaek gevonden in de
 « fransche tael, enz. »

Deze inleiding sluit hij blz. 3 aldus : « Het is te verhoopen
 « dat het landbewind, die (sic) zich nu genegen toond de neder-
 « duitsche tael eenigen onderstand te bieden, onder de médewer-
 « king van taellievende geleerden, déze uit haren vernéderden
 « staet zal trekken en gevolgelijk met het doen verdwijnen der
 « opgevatte verkeerde denkbeelden, enz. enz. »

Dan klimt hij op tot de oude *Teuten*, dat is « de Titans van
 « de geschiedschrijvers der grieksche heldeneeuw, » om ons op
 zijne manier, doch op het voetspoor van een vroeger werk van
 den heer Willems, de geheele geschiedenis der Nederduitsche
 tael te verhalen, tot blz. 10 (ik heb reeds gezeid dat er in 't ge-
 heel dertien zijn), waer wij eindelijk vernemen dat men....
 « thans vijf en twintig letteren gebruikt, die men uitspréekt
 « als volgt : *à, be, ce, de, ef* (sic), enz.

Het weinige dat de drij overige blzz. bevatten, kan ik bijna
 letterlijk afschrijven : « Onder de tweeklanken teld men de ver-
 « lengde *a, e, i, o* en *u*, waertoe men eene *e* gebruikende is.
 « Dit gebruik is zeer onregelmatig, ten opzigte der *a, i* en *u*,
 « vermits de *e* haren klank daer niet behoud. Het ware ver-
 « kieslijker den klinker te verdubbelen, enz. Doch gelijkerwijs
 « onzen landaerd nog te veel aengekléefdheid heeft aen het
 « oud gebruik der *e*, zou men nog behooren daer aen te ge-
 « hoorzamen, tot dat men krachten genoeg gekrégen heeft om
 « daer van af te zien. »

te
 tael-
 ling
 zijn
 aen-
 rtien
 woeye
 rd het
 aenge-

Gij ziet, MM. HH., dat het met zekere Vlamingen in de spelling gesteld is gelijk dikwijls met andere goede lieden in andere zaken, zij zouden wel willen, maer durven niet. Want P. N. spreekt alleen zoo niet; hij doet het maer wat plomper.

Hij stelt verder als regel, dat de woorden, welke in het eenvoud *dézen tweeklank* (hij spreekt van de verlengde klinkers) hebben, in geval van verbuiging de verdubbeling (dat is de *e*) verliezen. « Nogtans in de woorden die eene verlenging in de « uitspraak hebben, en dat den eenen klinker op den anderen « slaet, moeten de klinkers in de verbuiging behouden worden. » Dit is zoo wat onduidelijk, maer toch kan men er genoegzaam uit verstaen dat hij het voor de enkel vokaal spelling houdt, behalve bij de scherplange klanken. Hij onderscheidt in der daed de scherpe van de zachte klinkers, en teekent deze: « met een « geluidteeken ('); de harde uitspraak diend geenzints (sic) ge- « teekend te worden. »

Wat de « *dubbele ij* » betreft, voor deze zou men, waer « zij « alleenlijk de klank heeft der enkele *i*, beter de *i* gebruiken, « en haer eenigzints (sic, dat is, alleenlijk) behouden waer « zij als *ei* klinkt; of wel die teenemaal verbannen en alsdan « gebruiken de twee te zamen gestelde *ij*, gelijk men voormaels « gebruikende was. » Hij schijnt zich hier misschreven en op de eerste plaets *ij* voor *y* gesteld te hebben; wat echter moeyelijk met de benaming van *dubbele ij* overeen te brengen is.

De *sch* mag volgens hem, nooyt als *s* uitgesproken worden. « De *c*, *q* en *x* behoord men eenigzints (sic) te behouden in de « vreemde naemwoorden van personen om alle verwarring « te mijden. »

Hij wil dat men van het voorregt gebruik make « om nieuwe « vremde woorden in te lijven volgens onze spréekwijze. »

Daer hetgene hij bijgebracht had, niet veel was, heb ik u niets willen achterhouden, MM. HH. Wij beginnen slechts, de nieuwsgierigheid moet bij u, tot hier toe, tegen het verdriet nog doorwegen. Die gedachte verstout mij om u, hetgene verder op 't voorgaende volgt, dat is het slot, nog mede te

deelen : « Betrekkelijk de taeldeelen en woordschikking vind ik
 « niets te vermelden, déze stof genoeg verhandeld zijnde door de
 « Nederduitsche taelkundige, welkers (sic) werken in de Noord-
 « nederlanden ter taelschikking gediend hebben , en welke
 « men ook zou behooren te rade te gaen (met vermindering nog-
 « tans van allen hoogdravenden stijl) , want het vormen van
 « een nieuw taelstelsel uit 's volks brabbeltael , zou nooit kun-
 « nen wortel vatten , blootgesteld zijnde aen eene overweldi-
 « gende tael. »

« Tael-eendragt maekt tael-magt. »

Hier mede eindigt hij. Gij zoudt' het met regt voor eene beledi-
 ging mogen houden , MM. HH. , indien ik iets meer noodig achte ,
 dan u deze zoo genoemde tael- en letterkundige verhandeling
 in hare eigene gedaente voor te leggen , om u dezelve volgens
 hare weerde te doen schatten. Ik ga dus , zonder eenige verdere
 aanmerking , zelfs niet omtrent den zonderlingen stijl des schrij-
 vers , tot de tweede der opgegeven verhandelingen , tot die van
 den heer R. de J.... , over.

TWEEDE VERHANDELING.

De verhandeling van *R. de J....* bestaat uit twee deelen ,
 het eerste van 81 , het tweede van 20 blzz. fol. groote letter.
 Het opschrift is : « *Eerste onderwijs* in de gronden der Neder-
 « duitsche of Vlaemsche tael , ten dienste door schoolon-
 « derwijzer te » Ook bevat het 1ste deel niets dan eene zeer
 gemeene spraakkunst , waer geen woord in te vinden is , dat
 tot de prijsvraag behoore. De opsteller schijnt niet te weten
 dat er geschilpunten zijn , en gaet gerust zijnen weg voort ,
 beginnende met de tael-deelen (sic) , en eindigende met eenige

voorbeelden van spraakkundige ontleding , waarvan het volgende tot een staeltje dienen kan : « *Heer* , *wees ook gedachtig* » *Z. M. onzen koning en H. M. onze koninginne en ook alle* » « *roor dewelke ik ook gehouden word te bidden* , enz. » « *Heer* , » « een eijgen zelfstandig naemwoord , mannelijk , enkelvoudig , » « eersten naemval , in het vlaemsch verbuijging. Declinatie , » « afwijking. *Wees* , hulpwerkwoord , gebiedende wijs , van » « wezen of zijn. *Ook* , voegwoord. *Gedachtig* , werkwoord , » « verzoekende of gebiedende wijs , tweeden persoon , tegen- » « woordigen tijd , enz. enz. »

Wat het tweede deel inhoudt , zal hij u zelf zeggen : « Uijt » « overtuiging dat herhaling van het reeds geleerde , en wel » « onder eenen anderen vorm , een der voornaemste middelen » « is , om de verkregene kennis dieper in het geheugen te prenten » « en beter te bewaren , zullen wij kortelijk herhalen de rede- » « deelen , en deze herhaling voorafdoengaen door eene korte » « zielkundige verklaring voor meer gevoorderde leerlingen , » « wegens de vorming onzer denkbeelden. » En dit doet hij ook , MM. HH. , tot op het laetste blad , waer hij eindelijk aen de prijsvraag schijnt te denken : « *Nu nog een woord over de een-* » « *parigheid of gelijkvormigheid der vlaemsche tael* : Om tot eene » « wel gegronde en vaste spelling te komen , zoude een en hetzelfde » « woord , met even veel en dezelve letteren moeten geschreven » « worden , dan zoude het eene geletterde tael zijn , gelijk het » « latijn , dat overal met evenveel en dezelve letteren geschreven » « word. Bij voorbeeld den eenen schrijft *behaegen* , den anderen » « *behagen* , enz. » Er volgen nog achttien dergelijke voorbeelden of woorden , en dan : *Ik heb het aengetoond ; intelligenti sat est*. Met welke woorden hij sluit en wij ook zullen sluiten. Ik maek u slechts nog op eene bijzonderheid oplettend , namelijk , dat hij de *ij* overal , zelfs in de tweeklanken , met twee stippen teekent.

DERDE VERHANDELING.

Het opstel van den heer *F. C.*....., 96 blzz. fol. klein geschreven, het werk, zoo als men uit de voorrede leert, van een braven ouden schoolmeester, is, gelijk het voorgaende, niets anders dan eene in vragen en antwoorden ingerigte *Spraek-kunst*, waer meer iever dan kundigheid in doorstraelt. Maer het doel des schrijvers, die, zoo als meer anderen, de prijsvraag niet wel schijnt verstaen te hebben, is ook niet geweest veel kennis aen den dag te leggen. Hij zegt in zijne *Vóór-réde*: « Ook « heb ik altýd in de oog gehouden, dat het vóór leerlingen, en « niet vóór geleerde was, dat ik schreéve. »

« Hierom heb ik ook geen en hoogdraevenden stiel willen « gebruyken, noch historische vóórbeelden willen geéven, maer « mij altýd binnen het kinderlyk bevat gehouden; want 'er is « niets onaengenaemer vóór kinders, dan te moeten leézen het « geén zý niet verstaen. »

Gij voelt, *MM. HH.*, dat in zulk een werk van speltwisten niet kan gesproken worden. De schrijver volgt zijn stelsel, dat is al. Ik zal u later, om alle herhaling te vermijden, in eene vergelykingstafel doen zien, welk systeem elke der ingezondene spraek-kunsten, want deze is nog de laetste niet, gevolgd heeft. Ik merk hier alleen aen, dat het schrift van den heer *F. C.* iets zeer ongewoons voor de oogen aanbiedt, daer hij niet slechts alle zachtlange klinkers, die bijna bestendig bij hem verdubbeld worden, met een' accent wapent, maer bovendien nooyt nalaet de *y* en de *z* ieder met eene stip te kroonen; zoo dat bijna iedere rij letters eene rij stipjes en streepjes boven zich heeft, en de regels als *geënlumineerd* of eerder *geombreerd* schijnen.

Hoe weinig ook de spraakkunst van den Heer F. C. voor een antwoord op de prijsvraag kunne beschouwd worden, heeft hij nogtans de middelen om tot eenparigheid te komen niet geheel uit het oog verloren. Echter spreekt hij er alleenlijk van in de reeds gemelde voorrede, die aldus eindigt: « Den best geschikten middel, op dat de tael doór heel het rijk op gelyken voet onderweézen en geschreéven worde, ware, na myns dunkens, alle de néderduýtsche onderwýzers van het rijk aen te moedigen oft te verpligten, van geene andere spraek-kunst in hunne schoólen te gebruyken, dan die, dewelke door de commissie zal worden voór-gesteld. »

« Als ook eene taelkundige maetschappý die eene Academie zoude verbeelden; dewelke zou kunnen gelast worden om eenen woórdboek te maken, enz. »

Dit is zoo slecht niet uitgedacht, 't en ware het woord *verpligten*, door onoplettendheid hem uit de pen gevallen, den geheelen maetregel iets hatelijks gaf. Hij kent het werk der Commissie, welk, volgens hem, eene spraakkunst zijn moest, meer gezag toe, dan aen de Commissie zelve wenschelijk zou schijnen. De Commissie acht zich slechts beroepen om te onderzoeken en voor te stellen. Zij heeft niets voor te schrijven en nog minder kan ze iemand tot iets verpligten of dwingen. Gij zelve, MM. HH., hoewel dertig taelkundigen, uit alle streken van 't land bij een geroepen zekerlijk geen klein gezag moete toegekend worden, zult u zoo veel niet aenmatigen, dat gij u bevoegd achten mogt, om over eenig punt zoo te beslissen, dat het gebruik, welk gedeeltelijk ook wel onder u, maer toch meer nog buiten u bestaat, zijn onverkenbaer regt van uwe uitspraak te vernietigen en anders te willen, daer door verliezen zou. Daerom, al wend ik mij ook tot u, en al breng ik u zelfs, zoo veel het mij mogelijk is, de stof bijeen die tot grondslag van een verlicht en onpartijdig oordeel dienen moge; al beroep en verwacht ik dat oordeel, om dat het den meerderen tot rigtsnoer strekken zal: het is van die meerderheid die ik achter u zie, en van haer alleen, dat ik, als van een opper-taelgeregtshof, de

eindelijke beslechting van alle onze geschillen , de oppermagtige uitspraek afwacht.

Wat de *taelkundige maetschappij* betreft , zij bestaet , en schoon men zekerlijk wenschen mogt dat hare bezigheden wat geregelder waren , het is mogelijk nog wat vroeg om haer met het vervaerdigen van een woordenboek bezig te houden. Slechte woordenboeken hebben wij genoeg , en 't waer dus niet moeyelijk een beter te maken ; maer om er een op te stellen dat eene maetschappij voor 't hare zou willen erkennen , ontbreekt de stof nog , en is , onzes achtens , de tijd nog niet gekomen. Overigens deze vereeniging , MM. HH. , en het beoordeelen door u , van deze mijne beoordeeling , zal onze werkzaamheden een doel aenwijzen en levens ons tot andere ondernemingen voorbereiden.

Aen het eind van het opstel van den heer F. C. staen , tot slot 36 versen genoegzaam naer den trant of , heeft men 't zoo liever , naer 't deuntje van vader Cats , de wisselvalligheden onzer tael niet onaerdig beschrijvende ; waer van ik u ook de vier laetste , die 's mans karakter eer aendoen , als een toemaetje wil mededeelen :

- « Lof aen Zyn Majesteyt , die nu nog prys komt geéven ,
- « Om onze moeder-tael nog eens te doen herleéven.
- « Lof , médedingers t'saem , alwie zyn van 't getal ;
- « Ik wensch hem veél geluk , die prys behaelen zal ! »

VIERDE VERHANDELING.

De 146 blzz. in-4° door den heer *J. J. H.*..... ingezonden , zijn al wederom eene spel- of spraekkunst , onder den titel van : *Den stryd der letter- en spelkunst, gronden der Nederduytsche tael.*

Ook hier zullen wij beginnen met den schrijver zelf te laten spreken : « Dit boek verdeeld in dry deelen , behelst ruym het « geén noodig is tot eene gegronde spelling. In het doorloopen « van het zelve wordt het blykbaer dat ten deele de hollandsche « spraakkunst, ten deele de fransche (*La nouvelle gramm. de « Chapsal*) myn leydsman hebben geweest, en het is wel deze « laetste, aen welke thans zoo veél hulde bewezen wordt, die « ik in de deelen der rede nakwam. »

« Dit werk kan niet nalaten aen een ieder nuttig te zyn, « en ik ben als verzekerd dat het, over het algemeen, den « schoólvogden met genoeg en zal verschynen, wyl deszelfs « oogmerk is den onderwyzer (voóral in het lager onderwys) in « zyne moeyelyke taek ter hand te staen, enz. »

De heer H. verschilt van de vorige spraakkunstmakers hoofdzakelijk hier in, dat hij ten minste de reden zoekt te geven van de spelling die hij verkozen heeft. Dit noodigt ons uit om een weinigje langer bij hem te blijven stil staen.

Gelijk meest alle onderwijzers in Brabant en Vlaenderen die het, uit hoofde der landspraek, zonder accenten met de kinders te druk hebben, vindt hij de geluidteekens onontbeerlijk. Wij hebben in onze tael verschillende *e-* en *oklanken*, « waeraen zal « men deze onderscheyden? » vraegt hij. « Is het aen den zin « van het voorstel? *Geef my die KOOL eens, Een BEER heeft dit « BEERKEN verscheurd; wie zal deze woórdten met juystheyd lezen, « zoo zy ongeteekend blyven? »*

Gij ziet, MM. HH., de *beer*, het *beerken* en de *kool* zullen niet ophouden den schoolmeester lastig te vallen, zoo min als de *beet* en de *poot* die ik achtergelaten heb. De heer H. staet wel toe dat « men ongetwyfeld deze woórdten, doór verdere bepalingen « opgehelderd zynde en na den volzin wel doórlezen te hebben, « zou kunnen onderscheyden, doch niet alleen; en zal men « dan misschien, doór het kwalyk uyt spreken des woórdts, « zich niet al aen belagchelykheid blootgesteld hebben? En « wat zullen die dan doen, die maer weynig verstaen van « het geén zy lezen? »

Zou men hier ook niet genegen zijn te vragen , hoe iemand die zoodanig vreest zich belagchelijk te maken , zoo iets durft schrijven? Wat *die dan doen* zullen? Zij zullen slecht lezen : meer , meen ik , dient hier op niet geantwoord ; en waer *die kool* of *die beerken* in den weg komen zal , daer zou ik den haperenden lezer raden , van maer *die* of *dit* alleen te lezen , hetgene welligt voor den toehoorder voldoende zijn zal.

Doch al die spitsvinnige zamenstellers van broddelzinnen bedenken eene zaak niet , dat de spraakkunst de tael regelt , niet voor den lezer , maer voor den schrijver , en dat deze alleen voor den lezer zorgen moet , met te vermijden al wat dubbelzinnigheid of duisterheid bijbrengen mogt. Die dat niet kan , legge de pen neder ; en hij die , wat door een kieschen schrijver geboekt staet , niet , op het eerste inzicht , behoorlijk weet te lezen , leze zelfs den kinderen geen schoolboek voor! Zulke armzalige redenen zouden iemand gemelijk maken , MM. HH. , want zij bewijzen enkelijk de slechte trouw van degene die ze bijbrengen , daer de eenvoudige onwetendheid , of wat Bilderdijk de domheid noemt , alleen zoo ver niet gaen kan.

« Wat noopte de Franschen , » vraegt hij verder , « sommige « letteren te teekenen , dan zelfs wanneer zy geen verschil in « de uitspraek des woórdts veroorzaken , en dat de zin klaerbly- « kelyk is? Is het niet door hunne naeuwkeurigheid dat zy « hunne tael tot eenen hoogsten graed van volmaektheyd gebragt « hebben? »

Dat de Franschen dat gene wat hij de volmaektheid hunner tael noemt , aen de accenten te danken hebben , kan de heer H. zelf niet hebben willen beweren , en wat er anders uit zijne redenering volgen zou , kan ik niet bedenken. Immers de gevolgtrekking : de Franschen gebruiken soms accenten waer geen verschil van uitspraek is , dus moeten wij er gebruiken waer verschil bestaet , deze gevolgtrekking , zeg ik , hoe zeer ook *a fortiori* , kan ik niet toegeven. Uit dusdanig een gebruik dat van den bijzonderen aerd van eene tael afhangt , kan voor eene

andere tael in geenerlei wijze iets besloten worden. En gelijk hier de fransche tael ingeroepen wordt voor de accenten , zoo zou men de engelsche en de duitsche en al de andere van den zelfden stam daer tegen kunnen zetten , welke door hare verwantschap ongetwijfeld meer gezag hebben zouden.

Ik acht het volstrekt onnoodig mij hier met het onderscheid op te houden tusschen de accenten der hebreuwsche , of der grieksche tael en die der fransche : gij weet dat de eerste , niet tegenstaende derzelve drijvoudige bestemming , zoo min als de grieksche , die alleenlijk zuivere toontekens zijn , met de fransche accenten , die slechts klank of letterwijzigingen verbeelden , niets gemeen hebben behalve den naem ; en dat verder , in de eerstgenoemde talen , die teekens toen eerst ingevoerd werden , wanneer de uitspraak meer en meer verbasterde en gevaar liep van geheel verloren te gaen. In 't Latijn was het niet veel anders , schoon aldaer het gebruik der accenten veel nauwer beperkt en altijd onzekerder bleef ; en zelfs onder de levende talen wijzen ook het Italiaensch en het Spaensch door hunne accenten enkelijk den toon van sommige twijfelachtige sylben aen. Alle verschillen dan van 't Fransch hier in , dat deze tael , in plaets van den toon , die in de heffing of daling der stem bestaet , den klinker zelve in zijnen aerd wijzigt , en dus niet gelijk zij , op de gansche lettergreep , maer slechts op enkele letters werkt. De accenten vullen voor den Franschman een wezentlijk gebrek van vokaal-letterteekens aen. Dit onderscheid is het eenige niet , maer wij blijven er bij staen , omdat , behalve het gebruik van den *accent aigu* (den *accent grave* mogen wij voorbijgaen) die in 't Fransch uitsluitelijk bij de *e* dient , slechts dit punt aen te wijzen is , waer onze zoo genaemde toontekens met de fransche overeenkomen. Het is dan niet te bewonderen dat de voorstaenders der accenten in onze tael , zich op het Fransch en op het Fransch alleen beroepen.

Zien wij vervolgens een oogenblik wat meer van nabij hoe verre zich die overeenkomst mede tot het overige uitstrekt , dat is , of de gevallen waer men de accenten bij ons aanwenden

wil , de zelfde zijn als in 't Fransch , en of daer voor de zelfde reden en noodzakelijkheid in onze tael aen te wijzen zij.

De Franschen erkennen vierderlei *e*: de *e muet*, de *é fermé*, de *è ouvert* en de *é très-ouvert*, gewoonlijk naer deszelfs teeken *circonflexe* genoemd , welke zich op alle plaetsen bevinden kunnen , zoo wel in de eerste als in de middel- en slotsylben der woorden , zonder eenig onderscheid , behalve dat in 't begin de *e muet* een' medeklinker voor zich , en de tweederlei *e ouvert* op 't eind er een' na zich hebben moet. Daerenboven heeft ruim de helft der fransche woorden de *e* voor slotletter. Daer dit bij al de deelen der rede plaets vindt , en de tael geheel van casus-uitgangen voor de substantiva , de adjectiva en de participia beroofd is , wordt het getal der homonyma (in 't schrift) , reeds al te groot , niet tegenstaende het gebruik der accenten , zoo dra men deze ter zijde stelt , oneindig , en de duidlijkste tael der wereld , gelijk men ze heet , wordt onverstaenbaer.

Had dus het Fransch zijne zoo gezeide accenten niet , dan ware of wel het getal der teekens voor de klinkers , en bijzonder voor den eklank , te vergrooten , of door zamenstellingen der nu bestaende teekens of door verbinding derzelver met medeklinkers daer aen te voorzien , in alle geval , waer de geheele spelling te veranderen. De opkomst der accenten in 't Fransch is nog gemakkelijk na te wijzen , en uit hetgene de spelling te voren was , kan men omtrent opmaken wat ze daer zonder zijn zou moeten. Men kan in 't algemeen aennemen dat die teekens in 't Fransch de plaets vervangen van door zamentrekking of verwerping onderdrukte letters. Dit is voor den *circonflexe* zonder uitneming waer : *connaître* of *connoître* is voor *cognoistre* , *maître* voor *maistre* , *tête* voor *teste* , *tôt* voor *tost* , *mât* voor *mast* , *île* voor *isle* , *dù* voor *deu* (*déu*) , *sür* voor *seur* (*séur*) etc. Van den *accent aigu* mag men omtrent het zelfde zeggen : *bonté* , *majesté* zijn voor *bontet* , *majestet* en vroeger nog *bonteit* , *majesteit* enz. , *détruire* voor *destruire* , *étrange* voor *estrange* of *exrange* , enz. Ook het *participe passé* ging uit op *z* of *s* en de

oudste hss. geven het op *t*. Voorbeelden van dit alles kan men in alle schriften aantreffen tot omtrent den tijd waer de uitvinding der boekdrukkunst de spelling overal gelijkvormiger maekte en tevens meer naer de zachtere uitspraek, waer toe zij zelve het meeste bijbragt, deed hervormen. Van de *z* blijven de voorbeelden zich tot diep in de XVIe eeuw vertoonen, en 't is niet lang geleden dat men nog *dez* voor *dé* (dubbelsteen) enz. schreef, en *nez* bestaet nog. Van de *s* getuigen de volgende oude rijmen, waer men tevens *amistiet* voor *amitié* aenmerken zal :

Parce nos mostre et dist Lucans
 Ne se doit pas ariere traire
 Des gens a samistiet atraire
 Haus hons car se ilh est ames
 Sires et poissans iert clames etc. (1).

Ik voeg hier nog tien verzen bij, waer meer andere *participes passés* op *es* zamen rijmen.

Qant Gri. loï quil nest a poi desves,
 Envers lasne sanvait, de lui est acoles,
 An loreille li dist .II. anchantemens tes,
 Que li asnes sandort, a la terre est verses.
 Gri. prant son asne, ni est plus arestes,
 Le pein mist de desus et les poissons deles,
 Et les barits de vin dont il estait trousses;
 Puis sesi laguillon, .III. fois sest escries :
 « Het! avant! diex aie! » a tant sen est tornes
 Desci que lermitage nest il pas arestes etc. (2).

(1) *S'arière traire*, reculer, refuser; *se ilh*, s'il; *haus hons*, haut homme; *iert*, sera, van 't latijnsche *erit*; *clamé*, *réputé*, *proclamé*.

(2) *Gri.* is een verkorte eigennaem (b. v. *Grievaudan* ?); *tes*, tels; *sesi*, saisit. Van deze twee fragmenten, door mij ontdekt, is het eerste gedrukt in een der Bulletins de la Commission d'Hist. de l'Acad. Royale de Bruxelles (Sept. 1839 ?), en het ander in den 1sten B. van de uitgave van Ph. Mouskes door den Baron de Reiffenberg, blz. 611; beiden in 't geheel, doch met eenige wijziging van de oude spelling.

Van 't gebruik van de *t* heeft men nog vele voorbeelden. In een oud sermooen : *Jonatas ses fils, ki ne savait le commant son pere, gostat un petit de miel por defate de cuer qu'il avoit trop junet, etc* (1). Merkweerdig onder dit en meer andere opzigten zijn de sermoonen van den H. Bernardus, gelijk men uit de volgende proef zien kan : *N'en est mie merveille se li sacrement sunt changiet selonc la diversiteit des tens, por ce k'a l'un et a l'autre fu doneit ce k'a ols ieret convenaule*. Fol. 86, aengehaeld door Roquefort onder 't woord *Iere*.

Voor de *z* is het nauwelijks noodig eenige aenhaling te doen; zij werd, gelijk gezeld is, het laetste gebezigd en vindt zich nog overal, zoo wel in gedrukte als ongedrukte boeken; ziet hier nogtans een drijtal dergelijke rijmen :

Jehan li Nevelois fut moult bien afaitiez,
A son hostel se sied, si fu joyaus et liez....
Encor sera du comte Henri molt bien loiez, etc. (2).

Zoo stond het met de fransche spelling, zoo lang er nog gene accenten geteekend werden, en met derzelve opkomst onderging die spelling eene volstreckte en grondige verandering. Ongewijfeld was dit reeds van over lang door eene zich van dag

(1) Het derde fragment, ook door mij gevonden, en het vijfde, kan men in 't zelfde werk zien, Introduction, blz. ccclxxix en clxvii. *Le commant son pere*, le commandement de son père (Saul); *junet* jeuné. Men zal daer ook *necessiteit*, *kariteit* enz. vinden. De reden waerom ik dit alles aenhael, is, dat ik uit ondervinding weet, dat voor hen die nooyt eenig oud stuk gezien hebben, zekere zaken onverstaenbaer blijven, en dat hunne ongelooovigheid grooter is naer mate zij onwetender zijn. Zij willen met de handen tasten, en zij hebben voorwaer gelijk.

(2) Zij die den schrijver van 't stuk, waer deze drij regels uit ontleend zijn (*Vengeance d'Alexandre, par Jehan-le-Niveleis*), naer Nevele in Vlaenderen willen verplaetsen, omdat hij het woord *grams* gebruikt in den zin van *irrité*, weten waerschijnlijk niet, dat het *patois* van Nivelles in Brabant, schoon walsch, een groot getal oorspronkelijk nederduitsche woorden bevat, waer onder mede 't woord *grams*. De B. d. Reiffenberg heeft het vermoeden van De la Serna en Gérard ook verworpen.

tot dag meer verzachtende uitspraak voorbereid, waer van, om bij de participia te blijven, de overgangen van *eit* tot *et*, van *et* tot *es* en tot *ez*, en eindelijk de geheele onderdrukking van den medeklinker, als zoo vele trappen mogen beschouwd worden. Maer deze, de wezentlijkste hervorming van het spelstelsel, moet men als gelijktijdig met het invoeren der accenten aanzien, en beiden bleven wederkeerig op elkander werken, tot laet in de zeventiende eeuw; want toen werd de gansche zaak eerst voltrokken.

De verandering van de uitspraak en vervolgens van de spelling, bragt dan bij de Franschen de noodzakelijkheid der accenten met zich mede. Maer zelfs gedurende de oude spelwijze, vooral met *es* en *ez*, had men deze noodzakelijkheid reeds moeten gevoelen zy was het gevolg van die ontelbare menigte van woorden met dergelijke uitgangen (ik bepael mij tot de uitgangen en nog wel tot deze alleen, gelijk eerst tot de participia, daer het mij slechts om een vergelijkingspunt te doen is) en dikwijls van zeer verschilligen aerd en klank. Alle verdere beschaving der tael was in zulk eenen toestand onmogelijk, of moest met de verbetering van 't spellingwezen, het zij door middel van accenten, het zij op eene andere wijze, beginnen. Men heeft de accenten verkozen, en men heeft wel gedaen, omdat het gemakkelijker was zulke hulpteekens, dan nieuwe letters in te voeren; want daerop moest het anders afloopen. Echter blijft het toch altijd eene onvolmaektheid, die meer nog dan de afwezigheid van naemval- en geslachtsverbuigingen, beletten moet dat, in latere eeuwen, het Fransch ooyt, gelijk het Grieksch en het Latijn, als doode tael zich zelf overleve.

Doch dit gaet de Franschen, of liever nog, de nowereld aen. Zien wij slechts nu of wij, in onze tael, de zelfde hulpmiddelen noodig hebben, dan of wij integendeel niet de allerbeste redenen hebben om ze daer te laten.

De overeenkomst tusschen de accenten van sommige Vlamingen en die der Franschen bestaet, zoo wij zagen, hierin, dat beiden dezelve als letter-, en geens zins gelijk andere volken, als

toonwijzigingen gebruiken (1). Onverschillig kan uit dien hoofde de zaak niet zijn, en de accenten zijn of wel gansch onontbeerlijk, of gansch overtollig; daer is niets tusschen beiden, en die aantoonen zou dat wij ze missen kunnen, zou te gelijker tijd bewezen hebben dat wij ze missen moeten.

Die proef, MM. HH., is niet moeyelijk, het is eene daedzaak: wij missen ze reeds werkelijk en gemakkelijk en, indien ik zoo spreken mag, zonder ze te missen. Al de Hollanders en de negen tiendedeelen der Belgen kennen geene accenten. Eene tweede daedzaak is, dat zelfs zij die ze erkennen, omtrent derzelve gebruik grootelijks verschillen, en nog in drij of vier onderling vijandige sekten verdeeld zijn; waerdoor niet slechts hunne minderheid, om het even wie van hen men tot grondslag nemen wille (en kiezen moet men), aenmerkelijk kleinder wordt, maer de zoo gezeide noodzakelijkheid geheel en al verdwijnt.

Deze proef, MM. HH. schijnt mij onwederlegbaer, en zij mag ons tevens volkomen geruststellen. Het is thans in ons land (ik zou veelligt Antwerpen alleen mogen noemen) bijna even zoo onnoodig de ketterij van Des Roches, als die van Tancelinus te bestrijden; en indien ik mij er mede ophoud, het is eerder om te doen zien waerover men bij ons al getwist en hoe zeer men de reden miskend heeft, dan dat ik de zaak zelve der moeyte weerd achte.

Ik ga dan nog een oogenblik voort en vraeg of de *e* in 't algemeen in onze tael eene zoo groote rol speelt als in 't Fransch, en bijzonderlijk of derzelve vierderlei wijzigingen, waarvan wij spraken, ook bij ons gehoord worden? Wij beschouwden boven slechts de uitgangen: blijven wij daer bij. Wij hebben niet slechts oneindig minder woorden die op *e* uitgaen dan de Franschen, maer alle slot-*e* is, bij ons, zonder uitneming, stom (of doof, gelijk men wil); terwijl zij bij hen ook helklinkend

(1) In 't Grieksch, in 't Latijn, in 't Italiaensch en in 't Spaensch *affecteert* de accent de *syben*, met weinige uitzonderingen, en dit nog maer voor de drij laetste talen; in 't Fransch valt hij alleenlijk op de *letters*.

(*fermé*) zijn kan , zonder dat iets , behalve de accent , den lezer voor het verschil waarschuwe : *chasse* , *ferme* , *cure* , enz. kunnen , de accent ter zijde geschoven , drij , vier en meer beteekenissen hebben . Neemt men nu de uitgangen waer de *e* op een' medeklinker stuit , dan is het onderscheid der twee talen die wij vergelijken , niet minder groot . De eensylbige woorden (wat overal plaets heeft) uitgezonderd , heeft alweer alle woord op *es* of *en* uitgaende bij ons de doffe *e* ; het is ook wel zoo met de meeste der overige slotkonsonanten , maer ik kan alle bijzonderheden niet nagaan . Den uitgang *en* kent het Fransch niet , behalve 't woordje *en* zelf ; maer die op *es* komt in tegendeel zoo veel te dikwijlder voor , en wel met drij soorten van klanken , stom , open , of gesloten : *vépres* , *prés* , *prés* , enz . Tot dus verre kunnen vervolgens de accenten van onze naburen in onze tael noch reden , noch toepassing vinden . En merkt wel aen , MM. HH. , dat bij hen deze hulpmiddel ver zijne grootste gewigtigheid voor de uitgangen heeft , ja , alleenlijk voor dezelve uitgedacht geworden is . Had het Fransch eene grootere verscheidenheid van slotsylben of enkele verbuigingen voor geslacht of naemval meer gehad , dan zou er waarschijnlijk voor die tael nooyt van accenten gesproken geweest zijn . Dit laet zich gemakkelijk daer uit besluiten , dat de overige sylben eerst zeer laet *geaccentuëerd* geworden zijn . In de eerste drukken van *Cornille's* , *Boileau's* en zelfs *Racine's* werken zijn ze nog tamelijk dun gezaeyd ; en wat er is , is enkel nabootsing van 't geen reeds voor de eindsylben in gang was , maer geens zins het gevolg van eene gevoelde noodzakelijkheid . Indien men ze later vermenigvuldigd heeft , dit is zoo veel minder te bewonderen , dat men zelden bij zulke uitvindingen eene maet houdt , en dat het Fransch niet slechts de tael van Vrankrijk , maer van geheel Europa geworden was . Moesten de *Grammairiens* zich eene dergelijke omstandigheid niet ten nutte maken ?

Maer hunne vierderlei *e* dient hier eenigs zins tot verschooning ; zou dit ook bij ons (om op deze vraeg dan eindelijk te antwoorden) het geval zijn ? Neen , MM. HH. , wij zijn zoo rijk niet ,

hunne *é ouvert*⁽¹⁾ en *é très-ouvert* hebben wij niet. Wel is waer dat wij, in de plaets van deze twee, eene *scherplange e* bezitten, welke sommigen, in zekere gevallen, niet slechts als de laetste uitgesproken, maer ook *gecircumflecteerd* willen hebben. Maer behalve dat onze scherpe *e* eenen geheel anderen oorsprong heeft dan de *é circonflexe*, die uitspraek, wat zij er ook voor inbrengen, deugt niet; en ten anderen onze scherpe *e* is, in de meeste gevallen, genoegzaam daer door onderscheiden, dat wij ze nooyt enkel maer altijd dobbel schrijven, en *ee* behoeft zekerlijk geen' accent om met *e* niet verward te worden. Werpt men ons tegen dat er zijn die alle lange *e*, zoo wel de zachte als de scherpe, altijd en overal verdubbelen; dan kunnen wij voor 't oogenblik, doch onder de voorwaerde dat wij het hun later zullen toonen, niets anders antwoorden, dan alweer, dat ze slecht doen. Het getal dezer schismatiken is bovendien bijna even zoo klein als dat der voorstaenders van de accenten; gelijk beiden ook, om zoo te zeggen, maer eene hoofdsekte uitmaken.

Gegronder is, in schijn, de opwerping, dat wij zelven die de enkelvokaelspelling, gelijk men het noemt, volgen, de zacht-lange klinkers genoodzaekt zijn te verdubbelen, telkens dat de sylb op eenen medeklinker sluit; en in der daed, *geen* en *geén* (gij kunt wel denken, MM. HH., dat ik hier, om die woorden te onderscheiden, accenten gebruikt heb, zoo wel als ik ze onderstreept heb), *leed* en *lééd*, enz., schrijven wij op de zelfde wijze, met verdubbelde *e*, schoon de uitspraek grootelijks verschilt. Maer zulke woorden, van gansch gelijke spelling en ongelijke klank, zijn er zeer weinig; ik kan er, over 't geheel

(1) Ik zie nu dat mijn geëerde landsman de heer W. van West, in zijne *Nederduitsche Spraakkunst* (St. Truyden, 1839), onze korte *e* die op een' medeklinker neerkomt, met de fransche altijd lange *e ouvert* gelijk stelt. Dit is, wat den blooten vokaelklank betreft eenigs zins waer, maer diende zoo veel te minder aengemerkt te worden, omdat het onmogelijk is onze korte *e*, in verband met een volgenden medeklinker, anders dan open uit te spreken. Het is dus van die *e* niet dat het bij mij de rede is, zoo min als van den openen klank die ze in de woorden *pelle*, *prunelle*, *trompette*, *cesse*, etc., heeft, waerin ze met de onze beter kon vergeleken worden.

nagezien , voor de *ee* , niet meer dan een zestal vinden. Doch de woorden waerin , gelijk wij zeiden , om den volgenden medeklinker , de zachtlange *e* verdubbeld wordt , zijn niettemin zeer gemeen ; die met scherplange *e* zijn , in vergelijking , veel zeldzamer. Wat volgt daer uit ? Niets meer dan hetgene gij hoort : dat de *ee* , die als slotklinker altijd scherplang is , zoo dra zij op een' medeklinker slaet ook zachtlang zijn kan , en , in de meeste gevallen , het wezentlijk is ; dus niets voor de accenten. In tegendeel wij hebben daer reeds , om den klank van *ee* te bepalen , eenen algemeenen en onfeilbaren regel , naest eenen anderen , waarvan de uitnemingen wel niet weinig in getal , maer toch ligt , en door eene enkele toetsing der aengroeyende verbuigingsvormen aen den voorgaenden regel , erkennelijk zijn. Een voorbeeld zal dit tastbaer maken : *leeren* is scherplang , omdat er anders *leren* zou geschreven staen ; dit is de bedoelde algemeene regel. *Leer* wordt volgens den tweeden regel zachtlang voorondersteld , en dan zal de aenwassende verbogen (ook afgeleide) vorm *leren* zijn ; is dit zoo niet , en schrijft men *leeren* (ziet daer de uitneming en tevens de toetsing) , dan zal *leer* scherplang zijn.

Dit is klaer , geloof ik , en het zou mogelijk ook voldoende wezen , indien allen die zich met de zaak bemoeyen , eenvoudig de waarheid zochten , en velen niet ondanks de reden , en gedeeltelijk ook tegen hunne overtuiging , wilden gelijk hebben. De eigenliefde laet hun niet toe dat zij zich onder geven ; zij kampen als in eenen wedstrijd , en , ontwapend , willen zij nog met de vuisten vechten. Werpt men ze over de koord , zij kruipen van onder terug. Wat middel ? want doodslaen met te redeneren kan men ze niet.

Wat ik zeggen wil , is dit : daer zijn nog gevallen waerop de aengewezen regels niet toepasselijk zijn , wanneer er namelijk woorden voorkomen welker wortel nooyt zijne slotkonsonant aflegt. Zoodanige zijn *beeld* , *kreeft* , *weerd* en verscheiden andere , waer een dubbele medeklinker na de *ee* staet. Is dit genoeg om het gebruik der accenten te regtveerdigen ? Die vraeg moge velen van u belagchelijk schijnen , MM. HH. , en zij is het ook

in der daed ; doch ik ben verzekerd , dat ze , mogelijk ernstig , wie weet ? toch voor 't minste uit stijfhoofdigheid , met een luid en aenhoudend ja ! door anderen zal beantwoord worden . En let wel toe , MM. HH. , hier kan men de schreeuwers in geene manier den mond stoppen , en , wat erger is , zij weten het . Zij weten dat wij hun altijd zullen moeten toestaen , dat de opgenoemde woorden en alle dergelijke met zich zelven geen onderscheidingsmiddel medebrengen , en meer behoeft er niet om hun *dan toch* de accenten onontbeerlijk te doen verklaren . Het wordt hier eene zaak van smaak , van gevoelen , iets geheel *subjectiefs* en *individuëls* . Daer zijn (wel te verstaen , voor deze woorden , en *abstraction faite de toute considération générale*) bijna zoo vele redenen voor als tegen , en *zij* willen accenten hebben . Wat daarmede aengevangen ? want op hunne goede trouw , wat ik ook daarvan zoo eerst vooronderstelde , kan men zich niet beroepen , en zoo het nog al gemeend was , de schouderen optrekken is geen antwoord , en nog veel minder een geschikt middel om hen tot een ander gevoelen over te halen .

Eene tweede opwerping zal wel zijn , dat van de regels die ik aangewezen heb , slechts de eerste bij 't lezen tot rigtsnoer dienen kan , en dat de tweede met deszelfs uitneming en voorafgaende toetsing , en de kennis , die hij reeds vooronderstelt , van de aengroeyende vormen der woorden , voor den lezer die hardop leest , te omslagtig en misschien onmogelijk , en voor hem die bij zich zelven leest , zoo wel als voor den schrijver , onnoodig is , en dus geheel theoretisch blijft , zonder eenig praktisch nut .

Gij ziet , MM. HH. , dat ik de zwarigheden die zich aen alle kanten bij dit onderzoek aanbieden , of die men zich , der eigenliefde ten gevalle , schept of scheppen kan , gemoedelijk opnoem en in geener wijze zoek te ontgaen . Ik beken dus dat de tweede regel met voor 't woord *leer* , bij voorbeeld , naer *leeren* te verwijzen , de moeyelijkheid niet wegneemt , maer enkelijk verplaatst , en de kennis van 't gene men nog zoekt , eenigs zins vooronderstelt . In andere woorden , en om de zaak op het ergste

voor te stellen , de regel lijkt geweldig naer een *idem per idem*, of wat men een' *circulus vitiosus* noemt.

Hier zou nu een *logikus*, al ware het de heer Behaegel zelf, zeer in 't nauw zitten; maer, gelukkig! ik ben geen logikus, en denk er mij nog wel uit te trekken. Eerst voor al, van wat lezer spreekt men? van een' die de tael kent en die verstaet wat hij leest, of van iemand die beiden nog leeren moet? In 't eerste geval ziet men dadelijk dat de accenten volkomen onnoodig zijn, dewijl hij, die der tale magtig genoeg is, om ieder voorkomend woord te verstaen, buiten allen twijfel ook de uitspraak dier woorden kennen zal. Ik versta hier slechts het grove en om zoo te zeggen, het stoffelijke der uitspraak, dat namelijk, wat alleen door onze gewaende accenten kan aangewezen worden, de weerde der letters; want de klem en duur der sylben waer het melodische der enkele woorden, en de musikale kadans van den geheelen zin uit voortvloeyt, en waerdoor de gansche rede bezielde wordt, dat verhevener deel der uitspraak hebben onze Masorethen hunner aendacht niet weerdig geacht, en daer kan dus ook hier even zoo weinig spraek van zijn als van den *accent oratoire*. Spreekt men in tegen deel van onkundige lezers, van kinderen, dan antwoord ik, dat deze in de accenten meer beletsel dan hulp zullen vinden, en toch eindelijk dan eerst goed lezen zullen, wanneer zij zullen ophouden kinderen en onkundig te zijn. Hier ware meer op te zeggen, en ik zal er ook een weinig later nog op terugkomen, maer ik houd mij thans aen die eene aenmerking, de gewigtigste, mijns dunkens, die zoo wel tegen de opwerping waerop wij hier antwoorden, als tegen de accenten in 't algemeen, kunne gemaekt worden. De uitspraak is, in eene levende tael, onafscheidbaer van de kennis der tael zelve, en kan niet anders dan met te spreken geleerd worden. Het een en het ander hangt van de oefening en van 't geheugen af, en wat men het eerst (ik zeg niet het langst) onthoudt, is de klank der woorden zelve. De proef daarvan kan ieder bij zich zelve nemen of liever nog bij de kinders, die al vroeg vele woorden weten zon-

der ze te verstaen. De leerling tracht zijne les voor zich zelven hoorbaer te maken , en zal ze gemakkelijker en nauwkeuriger van buiten opzeggen , dan schrijven. De spraek is voor 't gehoor, en tael is mondelijke overlevering.

Om de uitspraek te kennen kan dus, in eene levende tael , het bijzetten van accenten van weinig nut zijn , zelfs als eigentlijke toontekens , gelijk doorgaens in 't Spaensch en in 't Italiaensch ; 't en ware dat de regte uitspraek reeds verloren ging , zoo als dit bij de Grieken en de Hebreeuwen het geval was , toen , lang na onze tijdrekening , hunne grammatici de toontekens en andere hulpmiddels uitdachten. Maer onze tael , die bijna altijd de klem op de wortelsylb legt , kan dien sleep , in dit opzigt , gemakkelijk ontbeeren. Als letterwijzigingen hebben wij de accenten even zoo weinig noodig ; ik meen dat dit uit de redenen die uiteen gelegd zijn , genoegzaam volgt. Men kan er bij doen , dat er geene tael is waer de zelfde letters overal bestendig den zelfden klank behouden , en dat er zelfs zijn , gelijk het Engelsch , waer die klankveranderingen zoo verscheiden en zoo menigvuldig zijn , dat ze tot geenen regel kunnen gebragt worden , en het bezigen der accenten zelven zoo veel als onmogelijk maken. Wat nogtans niet belet dat die talen bloeyen en zelfs door de vreemdelingen geleerd en gesproken worden. Sommige noordsche , angelsaksische en oudhoogduitsche hss. laten sporen zien van accenten ; het tegenwoordige Hoogduitsch heeft er geene meer.

Met het Fransch , gelijk wij gezien hebben , is het nog anders gesteld ; daer zijn de accenten niet alleen een onderscheidings-middel voor de veelvuldige eklanken (voor de andere vokalen waren , zij als zoodanig , minder noodig , en heeft men er ook geene); maer zij dienen er meestal ter vervanging van uitgevallen letters , en verlorene uitgangen. Zij zijn dus bijzonderlijk voor 't oog , en al mogt dit iemand een *paradoxe* schijnen , derzelver eerste bestemming is niet de uitspraek geweest , maer de orthographische onderscheiding der woorden en woordvormen , gelijk sommigen thans nog in 't Latijn den genit. op *ús* en den abl.

op *d* met een' *circumflexus*, en de adverb. en conjunc. met een' *accentus gravis* teekenen, zonder dat het hun (oudtijds was het wat anders) het minste om de uitspraek te doen zij. De aerd van 't woord en deszelfs beteekenis en betrekking eens gekend zijnde, volgde ook de uitspraek van zelf. Op deze wijze werden de letterteekens (ik bedoel de fransche accenten) tot letterklankteekens, indien ik alweer mij zoo uitdrukken mag, en welhaest werd iederen gelijken klank een gelijk teeken bijgezet. Van *repeteit*, *repetet*, *repetes* of *repetez*, kwam *repeté*, en daer na, om alles eens te maken, *répété*; doch om ook niets te verwarren schreef men *été*, subst. (zomer) en partic. (geweest) en *vous êtes* (gij zijt); hoewel sommige Walen, in de drij beteekenissen, het woord op de zelfde wijze nog altijd uitspreken.

Gij ziet, MM. HH., dat van dit alles zeer weinig of eerder niets op onze tael toepasselijk is. Een geval alleen hebben wij met hetgene in 't Fransch voorkomt, eenigs zins vergelijkelijk, wanneer wij, namelijk, *weér* voor *weder*, *godn* voor *goden*, *moér* voor *moeder*, *vaér* of liever *vadr* voor *vader*, enz. schrijven, en dáer ⁽¹⁾ belet niets de zamentrekking door een teeken aen te duiden. Doch welk zal dit teeken zijn? Zonderling, MM. HH.! de man wiens opstel ons bezig houdt, toont zich zoodanig liefhebber van dergelijke onderscheidingsteekenen, dat hij, voor 't geval der zamentrekking, er een nieuw uitvindt, te weten, « een *regt streepje* (-) dwars over de letter » (de tweede vokaal, waerschijnlijk ?), daer hij het omgebogen, den *circumflexe* voor den zoo genoemden bleetenden klank reeds verspild heeft: « gelyk men nog wel in oude boeken vindt, om niemand « in verwarring te brengen! »

Wie zal mij zeggen van waer den Vlaming en den naest aen Vlaenderen grenzenden Brabander die eeuwige vrees voor verwarring, duisterheid, dubbelzinnigheid komen moge? Is hij

(1) Ik had hier geerne, volgens 't gebruik, twee accenten geplaatst, aldus: *dáér*; maer ik durf die ongehoorde *e* geen klem bijzetten. Iets anders ware het, zoo men *dáár* schrijven mogt.

inderdaed langzaam van verstaen , of is dit mistrouwigheid uit ondervinding (gelijk doorgaens de *avoués* en *hommes d'affaires cauteleus* zijn) of uit hun karakter spruitende , of enkel schoolgeklap dat men napraet, om dat men ook iets zeggen wil? De zaak althans is gewis , de Vlamingen verwijten het elkander. Ieder wil iets nieuws uitdenken *om de duydelykheyd te bevoor-deren* , woorden die ik sedert een jaer driehonderd mael gelezen heb. En wat is duideljkheid bij hen? stoffelijke onderscheidingsmiddelen , niets anders. Aen de duideljkheid der gedachten , der redenering , der voordragt is hun weinig gelegen. De gansche tael is voor hen in de spraekunst. Van daer ook al die spraek- kunsten en geene schriften. Spraekkunsten die elkander naklap- pen, kunst zonder kunst en geene wetenschap bevatten , en waer ieder, om toch nieuw te zijn, de stof op nieuw herkneedt, om ze met geweld naer zijne hersenschimmen te hervormen; waer men meent het top der volmaektheid bereikt te hebben , wanneer men , gelijk de heer H., een middel uitgedacht heeft om *keeren van keeren, beer van beer* te onderscheiden , zonder het minste te vermoeden dat het oorspronkelijk de zelfde woorden zijn. Waerom niet een weinig verder gekeken , hij was op het spoor om mede eenen *berg* van eenen *berg* (d. i. *berig*, gelubden beer) te onderscheiden. Of misschien zou hij gevoeld hebben dat, zoo *berig* tot *berg* is geworden , de ware uitspraek van dat woord nooyt *beérig* kan geweest zijn, en dat bij gevolg *beér* zoo wel als het nog onverdragelijkere *beir*, wat weér anderen willen, bedorvene vlaemsche klanken zijn. Doch hier van later.

Het is een groot ongeluk , MM. HH., dat de taelkennis in ons land zoo diep vervallen zij, dat zulke schooldroomen zich zelfs in het voorhoofd van anders zins nog al wakkere mannen hebben weten te nestelen. De twisten die bij ons, ik wil zeggen , in Vlaenderen en Brabant, sedert een zestigtal jaren over dergelijke beuzelachtigheden ontstaen zijn; hebben de ware taelstudie van den regten weg afgeleid, en met haer alle kennis, die er mede verbonden was, doen verloren gaen. Dit is zoo verre gekomen dat men het, bij gebrek aen grondige kennis, over geen

beginsel meer kan eens worden, en twistende om te twisten, malkander in plaats van redenen, woorden, dikwijls grove, wel is waer, maer toch slechts woorden, naer den kop werpt. Niemand verstaet den anderen, en, wat nog erger is, zij verstaen zich zelve niet. Ja, ik beweere, dat van de vier of meer (ja, gewis meer) verschillende stelsels, die allen even hardnekkig verdedigd worden, niet een op eene volle en beredeneerde overtuiging rust. Ieder zegt wat hem dunkt, allen wat zij willen, niemand wat hij weet. Niemand kan, hetgene hij zegt, bewijzen.

Voor het tegenwoordige ten minste loochen ik, dat iemand ooyt met dusdanige woorden ernstig verlegen geweest zij. Ik loochen, dat iemand van u, MM. HH., ooyt onder 't lezen getwijfeld hebbe van wat *poot*, *kool*, *toog*, *beer*, enz. het in 't boek, dat voor u lag, gemeend was. Maer ik loochen nochtans niet, dat men dikwils iets ontmoet dat duister is, dat twee, drij mael moet herlezen worden, om wel begrepen te zijn. Maer dan scheelt het aen geen *poot* of *kool*, maer aen andere kennissen; en hangt het van den lezer niet af, dan is het nog de tael of de spelling niet, welke men dit te last leggen moet, maer de schrijver die van de tael, hoedanig zij ook was, geen beter gebruik heeft weten te maken. En mag ik het ronduit zeggen, MM. HH., dit is het geval waer wij ons in bevinden; dit, wat wij ons te verwijten hebben; dit, wat den Vlaming zoo schuw maekt voor alle woord dat naer een ander gelijkt, dat hij het, zonder een teeken daer over te maken, niet durft laten voorbij gaen! Van de tael niets dan de woorden, van de woorden niets dan den vorm kennende, meenen wij dat de gansche duisterheid in de letters zit, en den zwakoogigen gelijk, vinden wij dat niets klaer genoeg gedrukt is. Het Hollandsch schijnt ons duister, het is als of wij eene vreemde tael lazen! Inderdaed, het is ook zoo; wij vinden er nieuwe gedachten, nieuw uitgedrukt, hoewel met oude woorden; het is het zelfde ligchaem anders beziel en anders ingekleed en uitgedoscht, dat, in plaats van zijnen ouden ons bekenden alledaegschen langzamen en waggelenden gang, fier aentreedt, en zijne vaste stappen met maet en beval-

ligheid voortzet. Weinig gewoon te denken , ik zeg te denken als schrijvers die geene uitschrijvers zijn , niet gewoon onze gedachten betamelijk in te kleeden en van alle , ik zeg niet spel-, maer tael- en letterkundige kennis ontbloot , wat geschiedt? dat gezigt , waarvan ons ongeoeffend oog de gedaente en de beweging niet vatten kan , bedwelmt ons , en de eigenliefde zoo wel als de vooringenomenheid laten ons niet toe de ware oorzaak van hetgene wij ondervinden , te erkennen. Dan roepen wij uit dat het Hollandsch is , en daer mede zijn wij en onze opvoeding ontschuldigd!

Ondertusschen hebben wij spel- en spraakkunstmakers , letterzifters , taelhandwerkers , maer geene schrijvers ; sedert twee eeuwen geen en schrijver ! en gaet men voort met dus de geesten met beuzelingen bezig en van grondiger studien af te houden , met den reeds al te nauwen kring , waer men in besloten is , door kinderachtige verdeeldheden meer en meer in te halen en te verkleinen , dan mag men de hoop van ooyt op eene letterkunde te kunnen roemen , voor eeuwig laten varen. Dichters hebben wij , ja ! maer dichters alleen , en wie weet niet dat , bij alle volken , en in alle tijden , de dichters , die eindelijk iedere letterkunde komen bekroonen , tevens de voorloopers derzelve geweest zijn , en dat hunne alleenheid de kindschheid eener tale kenschetst ? Ja ! dichters hebben wij , of liever Vlaenderen , een viertal goede dichters , die reeds eene gevormde tael spreken ! Maer aen hunne zijde , voor hen , rond hen , wat al rijmelaers ! want wat is meer aenzoekend en gemakkelijker dan 't rijmen ? en de stamelaers , de rijmelaers , zeg ik , treden bij de menigte voor aen ! waerom ? om dat ze ligter te verstaen zijn ! En het gevolg hier van is , welk ? dat de goede dichters , ik mijd hier met opzigt alle prachtiger uitdrukking , dat zelfs de goede dichters hunnen dichterlijken aenleg , bij gebrek aen andere aenmoediging , en om ten minste een uurtje prijzens te genieten , verspillen in een tafellied of eene rhetorizijnsche uitboezeming. Dit , men moet het bekennen , zal ons niet verre leiden .

Nu , wat aengaet het gemak dat men met het bezigen der

accenten beoogt, dit is hoofdzakelijk voor de kinderen, voor de ongeleerden, voor de vreemdelingen gemeend. Is het zoo? en derzelve voorstaenders zeggen het immers, dan late men hun toe in de schoolboeken accenten te gebruiken', die daer niet meer kwaed doen zullen dan de beeldjes van den man *met de spa* en 't luie knaepje. Voor de ongeleerden zie ik er ook geen groot kwaed in, en nog minder voor de vreemdelingen. Deze twee klassen van lezers, zullen, denk ik, hoe talrijk zij ook zijn, onze letterzetter niet veel werk met de accenten verschaffen. Maer zijn ze maer goed voor dit slag van lezers, dan zal men gereedelijk toestaen, dat hij, die van schoone moedertael wil spreken en als taelvorscher optreedt, de toon- of letterteekens, of hoe men onze streepjes, schrabjes en kapjes ook noemen moet, geheel kan ter zijde schuiven. Schoolboeken en taelkundige boeken is tweederlei, gelijk een schoolmeester en een taelkundige tweederlei is. Jammer maer dat het moet (en 't moet!) gezegd worden.

De heer H. beroept zich ook op het gezag van « het merk-
« weêrdig woordenboek van den geleerden abt Olinger, die,
« hoewel tot oogwit gehad hebbende de klankteekens te ver-
« bannen, zich toch wel eens verplicht gevonden heeft deze in
« sommige woorden te gebruyken, als in *veêrkrachtig, weêr*, enz.»
Ik zou kunnen vragen of dit niet zoo veel heet als zich op
drukfeilen te beroepen, vooral wanneer hij nog daerbij bekent,
dat de genoemde abt dezelve « niet altyd gebruykt, maer liever
« het woord omschryft? »

Eindelijk vraegt hij nog wat *bondigs* een onderwijzer ant-
woorden zou, indien een leerling wilde weten « waeruit den
« verschillenden klank der verlengde *e* en *o* ontstaet, B. V. in
« *genesheer, ik weerdeer, den voorschoot?* » Ik rade hem te ant-
woorden, dat die verschillende klank uit de accenten ontstaet;
en geviel het dat, een oogenblik daarna, de leerling weêr vroeg,
waerom zulk een woord met een' accent moet geschreven wor-
den, het zelfde antwoord omgekeerd zal even *bondig* zijn:
omdat de klank den accent vereischt. O schoolmeesters! en gij

beroept u op uwe dagelijksche ondervinding; gij spreekt van « overtollige berispingen die te doen zyn op dergelyke geluyden, « welke den leerling maer eens by geval wel uytspreekt! » Wanneer zult gij u, van tael sprekende, boven uwe schoolbanken verheffen? Maer uwe taek is moeyelijk, gij zoekt dezelve te verligten, dit dient u eenigs zins tot verschooning. Rigt dan uwe school en uwe schoolboeken in, gelijk gij het verstaet, schept u daer nieuwe moeyelijkheden, want anders doet gij toch niet, zoo veel het u lief is, maer spreekt van tael of taelkunde niet meer, en vooral steekt de plak het venster niet uit!⁽¹⁾

(1) Hoe verder ik voortga met het herlezen van 't geen ik, onder den eersten indruk van deze wonderbare opstellen op mijnen geest, geschreven had, hoe meer ik vrees, dat zekere uitdrukkingen mij door de spijt afgeperst, den lezer, die alles niet gezien heeft, en slechts volgens mijne uittreksels er van oordeelen kan, zoo niet als beleedigend, ten minste als te bits en ongepast, voor zulk eene beoordeeling, zullen voorkomen. Wat zal ik zeggen? Toen ik dat alles neerschreef, voelde ik niet dat de pen te scherp liep, en soms tot op 't derde blad doorsneed; nu zie ik het, als het te laet is om ze te stompen. Dan, dit was in 't begin slechts voor toehoorders bestemd, en voor eene gelegenheid waer wij, zoo als men spreekt, *onder ons* zouden geweest zijn; nu krijgen het lezers en vreemden onder de oogen; en het verschil is groot. Ik moet mij dus bij deze verschoonen, en dat kan ik alleenlijk op eene wijze, met hen voor een oogenblik gansch in mijne plaats te zetten. Zij gelieven dan het volgende stuk te lezen, welk met de tweede verhandeling aen de Commissie overgegeven werd, en waarvan ik anders, ik beken het, volstrekt geene melding zou gemaekt hebben; niet dat het veel slechter zij dan sommige deelen der overige opstellen, maer omdat het minder eene verhandeling dan een *request* is, en in geener wijze voor een antwoord op de prijsvraag gelden kan. Om den indruk, dien het op den lezer doen zal, na 't lezen vrij te laten voortduren, moet ik hier nog van te voren bijvoegen, dat de stippen op de *y* en op de *w*, waarvan wij onder de 3de verh. spraken, ook hier niet vergeten zijn; dit hebben beiden, althans wat de *y* aengaet, met vele oude hss. gemeen. Ik laet dan 't stuk volgen onder den titel, dien het draegt, van

TAELKUNDE.

Het meeste misbruyk dat wy in de Vlaemsche tael te verbeteren hebben, is, dat wy den ouden tweeklank *ei* moeten doen herleven in de woorden *peird*, *steirt*, *veirdig*, *weirdig*, *weir*, *neirstig*, *deirlyk*, *verweirder*, *peiren*, *deiren*, enz. het welk nu gemeynelyk geschreven word, *peérd*, *steért*, *swéérd*, *swééren*, *wéérdig*, *deéren*, enz. Wat belachelyke nieuwigheden: Den tweeklank *ee* heeft plaats in de woorden, *been*, *steen*, *beest*, *geest*, *vreezen*, *deelen*, *kasteelen*, enz. Dan wederom in *meél*, *veél*, *steél*, *broékt*, *steékt*, *smééd*, *smééd*, enz. Den tweeklank *ee* is nu al tweemaal besteéd

De heer H. spreekt ook van het telwoord *een* dat tevens lidwoord is. Hij wil niet dat men het met twee accenten teekene: « dit ware tegen den klank der geteekende *éé*, » zegt hij, « en « is tot nog toe onzer tael oneygen. Doch hier over, zoo wel

en nu moet hy nog den tweeklank *ei* uyt zyne plaets drummen, den welken in diergelyke wóórden spellende den naturelyken klank laet hooren; moet men niet zeggen dat dit gedaen is om de spelling te bederven, dat deze diphtong moet dry klanken geven, of om de menschen die maer eene gemeyne geleerdheyd en hebben, in doling te brengen? Iemand zal my antwoorden dat de tweede *é* in *peird* met eenen circumflexus geteekend is; De Drukkers en Schryvers en onderhouden dit niet altyd en den gemeynen man en kent die teekens niet; dit en is geene stof genoeg om *ei* te verbannen. Men schryft nu *weér* in een hout, *weér* schoon weder in de lucht (of in de locht) en *weér* tegenstand of schutsel, alle dry met de zelve letters *weér*; en *weír* moet verbannen worden!

Wat nu gedaen met de geluyd teekens?

De Roches zegt in zyne spraekkonst, dat in een verkort woórd als *kleéren*, van *kleederen*, en *weér*, van *weder*, de wóórden *kleéren*, en *weér*, ook met eenen circumflexus moeten geteekend worden; en *weér* of *tegenweér* worden ook alzoo geteekend: nu is'er geen verschil meer tusschen *weér* schutsel, en schoon *weér*, en dit laeste moet volgens de grondstelling der geluydteekens schoon *weér* geschreven worden.

Laet ons den tweeklank *ei* behouden, hy is ons zoo noodig als boter in de *sausse*; dan zullen de kinderen in de schoól my niet meer verwyten, dat ik met den tweeklank *ee* alle klanken spelle.

Twee lezers lazen in een nieuwblad, dat eenen *beer* een kind verslonden had, den eenen zeyde dat het eenen *beir* (ursus) geweest had, den anderen dat het eenen verkens *beer* (verres) had geweest, den drukker had zyne teekens verwaerloost en dit konde niet gejugeert worden. God gave! dat wy den tweeklank *ei* konden behouden, dan zouden onze Vlaemingen van die dwaeling verlost worden.

Men heeft stoffe om aen deze taelverbetersaers deze belachelijke vraege te doen, als zy het woórd *peird* met *éé* schryven waerom zy *veulen* ook zoo niet schryven, en met een krulleken teekenen? Zy kunnen dan *eu* ook verbannen, als *ee* zoo geriefelyk is, en allen klank kan geven.

De Declinatie der *personels voornaemen* en word in den derden persoon ook maer duyster opgesteld in plurali. Aldus nominativus *sy. gen. hunnent, van hun. of hunner* dat. *hen* of *aen hen*, acc. *hen*, ablativus *van hen*, zy gebuyken *hen* om onderscheyd te maeken tusschen het bezittelyk voornaemwoord *hun* B. V. *goeft aen hen hun geld*. Een *hen* is een kieken en een onnoozel wordeken, want de Vlaemingen en hebben het gebuyk niet van de *h* uyt te ademen gelyk de Hollanders, en vervolgens en hoort men hier niet meer als of men de conjunctie *en* uytprak.

En wat nu gedaen met de declinatie feminum om onderscheyd te maeken tusschen *haer* persoonelyk en *haer* bezittelyk voornaemwoord, zal men zeggen.

« als over *door* en *voor* past het, » volgens hem, « het letterkundig genootschap alleen te beslissen. » Wel aen dan, ik stel u voor, MM. HH., dat gij den schrijver toestaet, overal waer de nadruk of eenige andere reden het zal schijnen te vereischen,

B. V. *geeft haer haer geld*, daer is geen onderscheyd; is dit goed, men mag ook schryven, *geeft hun hun geld*, ofte *geeft aen haer* of *aen hun hun geld*, met de Præp. *aen* of *geeft haer heur geld*, of *geeft ze haer geld*. Dit zyn Boere spreuken. Dat het in gebruyk waere van te zeggen, *geeft aen zy haer geld*, *hy heeft zy geslaegen*, terwyl *haer* in nominativo *zy* heeft, dit zou mogelyk schoonder wezen.

Men heeft ook moeyelykheyd in de scholen om de kinderen wys te maeken wanneer men zommige woorden met eene *d* of *t* moet sluyten, terwyl de spraekkonsten leeren dat een verbum zonder *d* ofte *t* in zynen infinitivus noodzaakelyk met eene *t* moet gesloten worden B. V. *Beminnen*, *leeren* enz.; men schryft: *gy zyt myn bemind kind*, *gy zyt een geleerd kind*, om dat *geleerd* en *Bemind* hier adjectiva zyn en om dat men moet schryven *Beminde kinderen*; voorders moet men schryven *Bemint* god boven al, den meester heeft u wel *geleert*; dit onderscheyd is by vele onvattelyk. Dat men schreef *Bemind* (*) *God* ofte *wel geleerd* zonder onderscheyd van soórt van wóórden, zou dit misschien kwaelyk wezen? De substantiva zyn gemakkelyker, dit weet men aen hun meervoud *als Brood*, *Brooden*, *peird*, *peirden*, *slot*, *sloten*, enz. Met deze laeste regels en ben ik niet bekommert, voorders schynt de spraekkonst door J. De Roches my alderbest te wezen; maer ik verzoek de heeren keurders van den kampstryd, om zorge te draegen voor den tweeklank *ei*, om te gebruyken in de wóórden *peirden*, *zweirden*, *weirdig* enz. waer voor ik de pen heb ter hand genomen.

Aldus gedaen te, in Oostvlaenderen, door uwen Nedrigsten Dienaer

L. F. W.....

Aengenomen voor schoolonderwyzer van den derden rang
tot G... den .. April 182..

Dezen 4 September 1837.

P. S. Vele schryvers verdobbelen de *e* in de sillabe daer den klemtoon op valt als in *geloësen*, *wéozen*, *doëzen*, enz. *Binken* zegt dat dan *edel* en *esel* ook alzoo moeten geschreven worden, maer dat den *Ezel* genoeg gelaeden is aen zyne pakken en kennelyk genoeg aen zyne ooren geene overtollige lasten en behoefte te draegen, en vervolgens dat de tweede *e* in diergelyke wóórden eenen overlast is.

Beyaert-feyts om onderscheyd te maeken tusschen de open en de doove *e*, teekend de open *é* aldus, B. V. *Bédelen*, *geléden*, *wézen*, enz. (gelyk de latynen doen) het welk zeker goed is, want de tweede *e* van *wézen* ook moet geteekend worden om onderscheyd te maeken tusschen *weesen* (ouderlooze kinderen); het zelve past ook op de letter *o*.

Door UE. Dienaer L. F. W.....

(*) Om dat men schryft *Beminde*, *geleerde*, enz. (Aenteek. van den opsteller.)

die woorden en alle andere door een bijzonder teeken aen te stippen en klem bij te zetten. Dit kan hem, mijns dunkens, niet meer geweigerd worden, dan het bezigen van een uitroepings- (!) of nadenkensteeken (....,—); het misbruik alleen zal hem te last vallen.

Tot dus verre over de accenten, waer van, in 't vervolg niet meer zal gesproken worden, 't en ware de overige voorstaenders derzelve iets geheel bijzonders bijbragten. Daer ware nog wel een woord omtrent hunne onderlinge verdeeldheden te zeggen geweest; maer twisten zij onder elkander, dat zij het onder hen uitmaken! *ipsi viderint!*

Ik denk ook niet, MM. MM., dat iemand van u mij vragen zal waerom ik, bij dit onderzoek, bijna alleen de *e* in oogenschouw, gelijk men spreekt, genomen, en de *o* slechts eenige malen ter loops gemeld heb. Van de *o* valt niets anders, maer alleenlijk minder, te zeggen dan van de *e*, en ik mogt het uitkippen daer van aen uw eigen oordeel overlaten. Eene vraag had ik misschien niet mogen voorbij gaen, toen ik van den gewaenden dienst der accenten bij 't lezen sprak; ik wil niet zeggen: of dan de Hollanders, de kinderen en ongeleerden mede begrepen, minder goed of gemakkelijker lezen dan de Vlamingen, wat toch ook wel eene vraag zou zijn; maer hoe 't dan met het schrijven zal gesteld zijn, ten zij men vooronderstelle, wat ik ook voor 't goed lezen onontbeerlijk acht, dat de schrijvende (ik zal mij wel wachten van de schrijver te zeggen) de echte uitspraak der woorden reeds in 't gehoor en op de tong zitten hebbe? En is dit zoo, welk dan 't nut der accenten wezen kan? Doch ik zie de zaak aen als uitgemaakt.

De heer H., hoe zeer ook een voorstaender der accenten, houdt het voor de enkel vokaelspelling. « Den leerling immers « vindt hier in geene zwarigheyd; voór den vreémdeling kan « hier uit ook geene moeyelykheyd ontstaen. » Dit is voorwaer een groot geluk, anders moest de reden zich alweer naer de gemeende schoolbehoefte buigen. Jammer maer dat anderen anders denken, en om de noodzakelijkheid der dubbelvokael-

spelling nog beter aen te wijzen , zelfs groote lieden tot kinderen maken.

Wat het bepalend lidwoord betreft , geeft hij aen *den* den voorkeur , omdat *de* « den hollandschen spreektrant eygen is , en zulks « tegen ons belgisch spraekgebruyk strydende , nooyt gevolgd is « geworden. » Dit zegt hij , maer vergeet het te bewijzen. Hier zou dus ons ja ! zoo goed zijn als zijn neen ! ware het niet al wederom het belang der onwetenden dat hem te sta komt. « Behalven dit , » zegt hij , « zyn er menigvuldige die geene kennis hebben noch van *onderwerp* noch van *voorwerp* ; en daer het « geen verschil kan maken in de beteekenis , dunkt my dat het ons « betaemt (zoo wel als de Hollanders) hier in naer het spraek- « gebruyk te hellen. » Mij dunkt , MM. HH. , dat de verblindheid en de eigenzinnigheid (de heer H. zal het mij niet ten kwade duiden dat ik mij niet juister uitdruk) niet verder gaen kunnen. Gij hoort het , *het kan geen verschil maken in de beteekenis !* Hij heeft dus nooyt van eene omzetting of *inversion* gehoord , en hij weet niet wat die vrijheid eene tael al nadruk en schoonheid bijzet ? Hij wil dus niet dat men naer het onderscheid tusschen voor- en onderwerp verneme ? Men zal onwetend blijven ! Het is voor de onwetenden dat men de tael moet inrigten , de *schoone moedertael* , gelijk hij ze durft noemen ! Zeg ons , heer H. , hoe is zij schoon ? wanneer is zij schoon ? Als uwe schooljongens , als onwetenden (wat zegt gij anders ?) de zelve spreken en schrijven , *zonder kennis te hebben noch van onderwerp noch van voorwerp* ? Nog eens , eer gij van tael spreekt , leer kennen wat tael is , en begin met haer uit de kinderschool te verlossen ! Anders blijft ze , gelijk ze is , de tael der onwetenden ! Doch wat eigenzinnigheid ! Gij hebt het gehoord , MM. HH. , *het betaemt ons zoo wel als de Hollanders !* want die *parenthèse* is van hem. Ik zou zulks voorbij gegaen zijn of slechts mijn hoofd eens geschud hebben , stond het zoo niet met alle onze taelbreukelingen. Wie zal toch eindelijk dien geest verbannen , en hun doen verstaen , dat niets uitzinniger is , dan , enkelijk om zich te onderscheiden , het beter gebruik niet te volgen ? Of

is er voor ons iets aen gewonnen, dat onze tael van die der Hollanderen verschille? Wie zou het durven beweren? Wie zal niet eerder bekennen, dat het bestaen zelf onzer tael door die afscheiding bedreigd is; dat zij, als schrijftael, bij ons verloren is, zoo dra wij van haer eene onderscheidene tael willen maken; dat ze reeds door het Fransch en dat zelfde Hollandsch, dat men haer tot eene vijandin gemaekt heeft, zij, die zwakke, gedrukt en verplet wordt en nauwelijks adem haelt, en dat het ons hier om te doen is, hoe wij dezelve tot het leven terug roepen zullen! Wat is eene tael zonder letterkunde? en waer is onze letterkunde? Wie zijn onze schrijvers? Waer zal ik ze vinden? Wie toont mij de galerij der Vlaemsche letterhelden? Wie leidt mij de lange rij af, waer ik onze *Feiths, Helmersen, Bilderdijken, Tollensen, Kinkers, Van der Palmen, Wagenaers, Tijdemans, Stijls*, alle onze dichters, redenaers en geschiedschrijvers, en, om ook taelmeesters (geene bloote spraekkunstmakers) te noemen, onze *Weilands*, onze *Siegenbeeks*, onze *Van Kampens*, *Van Wijns*, *De Vriezen*, onze *Lelongs*, onze *Hoogstratens*, onze *Ten Kates*, onze *Huydecopers*, waer ik die allen groeten moge, die onze tael beschaefd, verrijkt, verheerlijkt, en der benaming van schoone moedertael weerdig gemaekt hebben! Of zijn dit misschien hunne namen niet, en moeten ze hooger klinken? Waer zijn dan onze *Vondels* en onze *Hoofds*?

Ik krijg geen antwoord! Wel aen! ondervragen wij dan de verhandelingen die voor ons liggen. Gij weet, MM. HH., dat de prijsvraag van het gebruik der oudere en nieuwere schrijvers spreekt. Weet gij ook wat zij, die de hollandsche schrijvers verstooten en de oude niet kennen, al voor nieuwe vlaemsche schrijvers aengehaeld hebben? Geene, zult gij zeggen? toch niet, zoo verlegen konden zij ⁽¹⁾ niet zijn: *Den Vaderlander, de Gazette van Gent, de Korte Uytbreyinge van den Catechismus, door Carolus B., de Inleydinge tot de Cyferkonst, door La*

(1) Zij moet met dubbele klem gelezen worden; de drukker heeft de accenten niet kunnen teekenen. Ik heb er toch twee stippen op gekregen.

Court, enz. enz., maer toch alles van dien aerd of, letterkundig gesproken, nog slechter. Zelfs een der Leden onzer Commissie, de heer D'Hulster, willende in zijn Verslag over Behaegels Verhandeling (1) door voorbeelden toonen, dat de enkelvolkael-spelling bijna algemeen in ons land aengenomen is, en naer het beste omziende, vindt niets bij te brengen, dan spraekkonsten, jaerboekjes, voorreden, almanakken, prijskaerten en bevelbrieven, twee levensbeschrijvingen en een' roman (gij ziet dat ik nieuwsgierig geweest ben en alles zorgvuldig aengeteekend heb), alles bijeen omtrent vijf-en-twintig, ik kan niet zeggen werken, maer titels, die voldoende zijn om eene daedzaek, waer het daer alleen op aenkam, te bestatigen (2), maer overigens niet het minste letterkundig gezag hebben. En het beste daarvan, MM. HH., is nog Hollandsch, dat beteekent, naer Bilderdijks of Siegenbeeks spelling ingerigt; of liever, geen van al die schriften is Vlaemsch, dewijl zij, gelijk ik gezegd heb, tegen het alleen als Vlaemsch erkende *den* ingeroepen zijn.

Gij ziet onze armoede, de gansche naektheid van onze schoone moedertael, dat is al het uitzinnige en belagchelijke van onze trotschheid en eigendunkelijkheid. Ik heb ze u willen laten zien, in de hoop dat dit bedroevend gezigt ons tot nadenken bewegen zal, en dat wij eindelijk mogen ophouden het rijke erfdeel, dat wij uit de hand hebben laten gaen, en dat ons nog altijd wacht, te verachten en te verstooten. Het is de aenwas van een kapitaal dat wij den noordelijken Nederlanderen eertijds toevertrouwd hebben, en waervan wij, schoon het door hunne zorg oneindelijk vermeerderd is, ons deel met volle regt mogen terug nemen. En wat reden hebben wij tot nu toe gegeven van onze wijgering? Dat sedert lang bij ons het goud onzer voorvaderen geen' loop meer heeft; dat wij koper gevonden hebben, en dat wij ons met het voortbrengsel van onzen grond vergenoegen willen. En

(1) Dit Verslag is thans gedrukt, en bij den drukker dezes verkrijgbaer.

(2) Op zijn Fransch te *constatëren*; maer het woord ontbreekt ons, en de Duitscher biedt ons *bestatigen* aen, wat een minder vreemd opzigt heeft. *Bewaerheden* komt er, in beteekenis, het naest bij, maer 't woord strijdt tegen alle analogie.

dat koper, waer wij zoo veel meê op hebben, en zoo fier op zijn, wat hebben wij daarvan gemaekt (want ook van koper kan men kunstwerken maken)? Gij hebt het gezien, MM. HH., niets waer de konst een' naem aen geven kunne! smelten en smeden voor 't dagelijksche leven, ziet daer onze kunst!

Het zij mij toegestaen hier nog eene aenmerking bij te doen. Schrijvers (indien ik de *principes d'économie politique* of *industrielle* van onze dagbladen op de letterkunde mag toepassen) vooronderstellen lezers, en met ons op die wijze van al wat niet vlaemsch of vervlaemscht is, dat is, zelfs van een merkelyk gedeelte onzer landgenoten, af te zonderen, ontzeggen wij onzen voortbrengselen allen toegang naer buiten, wij sluiten voor ons zelve alle *marchés*, en hoe zeer ook de *débouchés* nog open blijven, onze niet gevraagde *produits* blijven in de *magazijnen* steken. Hoe groot het *encombrement* zijn zal laet ik varen; doch ik vraag of dit alleen bij ons de letterkundige nijverheid (klein of groot, ik laet het alweer varen, en redeneer slechts bij onderstelling) voor altijd niet tegenhouden en, gelijk men gewoon is te spreken, den doodsteek niet toebrengen moet? Moet de overheersching van 't Fransch, waer wij zoo schuw voor zijn, waer wij zoo over klagen en dikwijls belagchelyk tegen uitdonderen, zonder dat wij weten hoe het te keer te gaen, moet die invloed, vraag ik, door dat gebrek aen nederduitsche schrijvers, niet alle dagen meer en meer veld winnen? Dit verdient ernstige overweging. Hier wordt niet gevraagd of de Vlaming zal blijven Vlaemsch spreken; daer zal wel niemand aen twifelen voor ettelijke eeuwen nog; maer of het Vlaemsch eene beschaefde tael, eene schrijftael zal worden en blijven, anders dan voor school- en kerkboeken en almanakken; en dit beweert ik stellig dat niet zijn kan, zoo min als het sedert eeuwen geweest is.

Het is die ongelukkige naem van vlaemsche tael die alles bedorven heeft. Daer uit is de zonderlinge gedachte gesproken, dat aen de landtael van Vlaenderen eene zekere heerschappij toekomt, dat haer eigendommelyke heilig is; men wil den titel dien zij draegt regtveerdigen, en daer men geene vlaemsche

schrijvers kan aenwijzen, wil men eene vlaemsche spelling hebben! Om die benaming, die ons het hoofd heeft doen drayen, en die, gelijk bewezen is, juist van het verval onzer eens zoo bloeyende Dietsche letterkunde dagteekent en een ware onzin is, miskennen wij niet slechts onze verwanten, maer verloochenen wij zelfs onze voorouders! Want dat deze voor het mannelijke onderwerp *de* of *die* en niet *den* schreven (van al het overige waerin wij van hen afgeweken zijn, dient hier niet gesproken), kan niemand die maer ooggen heeft, en ze open doen wil, loochenen. Ik overdrijf niet met te zeggen dat in de overblijfsels van onze oude letterkunde, van 't jaer 1250 tot 1500, vijftig duizend proeven daarvan aen te wijzen zijn, en dat er geen enkel boek uit die gansche reeks van jaren te vinden is, of het mag daervoor ingeroepen worden. Dus heeft *de* niet minder het gezag voor zich, dan de reden, en om zich tegen het gebruik daarvan te verzetten, moet men zoo wel de reden als het gezag miskennen. Meer kan ik mij de moeyte niet geven er van te zeggen, God weet nogtans of de bewijzen mij hier ontbreken zouden! Maer voor die niet wil overtuigd zijn, schieten alle bewijzen te kort, en voor eenen tegenspreker van verstand en oordeel en bijzonderlijk van goede trouw, hebben wij al lang genoeg gezeid.

Ook omtrent de tweeklanken *ei* en *ui* mag men zich op het gebruik der ouden kloek beroepen, schoon de heer H. tot welken wij terug keeren, het ontkennen durft. « Sommige ver-
 « langen de tweeklanken *ey* en *uy* door *ei* en *ui* te vervangen;
 « dit, » zegt hij, « ware eene nieuwigheyd, die men noch in
 « oude, noch in nieuwe, maer alleen in Hollandsche boeken
 « vindt, onzer tael oneygen, en derhalve grootelyks strydende
 « tegen het gevoelen van onzen landaerd. Dat men zich ver-
 « beelde dat de Hollanders die tweeklanken veel korter als wy
 « uyt spreken; zelfs schynt men by hen in de uytpraek dezer
 « nog eene *j* na de *i* te hooren, het welk misschien de reden is
 « dat zy de *y* geheel uit hunne tael verbannen hebben. Alhoewel
 « onder het voormalig Gouvernement geene moeyte gespaerd

« wierd om zulke Hollandsche spelling in ons land te wringen,
 « wierd deze byna door niemand gevolgd; de kinders vonden
 « er groote moeyelykheyd in, de ouders zelve verpletteden
 « zoodanige spelwyze! »

Gij hebt hem verstaen, MM. HH., *de kinders, de ouders, onze landaerd*, wij weten reeds wat dit beteekent, en ik kan hier kort zijn. Ik denk ten minste niet dat iemand van u zulke argumenten, die mij als tamelijk plat voorkomen, zoo *verplettend* vinden zal als de schrijver het wel schijnt gemeend te hebben. Ik moet overigens later, bij eene andere gelegenheid, op de gemelde tweeklanken terugkomen, schoon er, nog eens gezeld, voor hen, die onze oude letterkunde kennen, wegens het bestaan van *ei* sedert meer dan zes eeuwen in 't geheel geen twijfel zijn kunne. Voor ons *ui* zeiden en schreven onze voorouders tot op 't laetst der XVe eeuw doorgaens *u* of *uu* alleen, en toen diende bij velen *ui* voor *wi*: *tuivelen, tuist* enz. voor *twijfelen, twist*, en dus ook *tuee* voor *twee*, enz.; maer van den oogenblik dat onze *u*klank door 't schrift begon verbeeld te worden, treft men overal (ik zeg niet *altijd*; maer wat spelling heeft niet gewankeld?), ja! overal *ui* aen. Dit weten allen die slechts eenige oude boeken ingekeken hebben. Doch deze maken ongelukkiglijk het kleinste getal uit. De overigen weten dikwijls nog niet eens wat men door Ouden te verstaen hebbe. Kon ik ze met den kop grijpen en, na hun eenige perkementen hss. of *incunabels* voorgelegd te hebben, hun uit ieder een of twee bladzijden helpen spellen, en het aenmerkelykste met den vinger aenstippen; kon ik daerbij nog een kort overzicht van onze letterkundige geschiedenis voegen, en dan eindelijk nog een paer uurtjes besteden met de gevolgtrekkingen, van 't geen zij zouden gezien en gehoord hebben, na te gaen en op onze spelling toe te passen, dan zou er hoop zijn van hen te overreden; anders zie ik zelfs geene kans om door hen verstaen te worden. Dit is nogtans regt jammer, niet alleenlyk om dat ze, gelijk ik zei, ver het grootste getal uitmaken, maer ook het hardste schreeuwen en door hunne *protestatien* tegen al wat met hun *patois* niet strookt,

wonder veel rumoers maken. Dit treft voornamelijk zekere oude bollen (niet enkel schoolmeesters), die, als zoodanig, zich zelven geerne in de plaets van 't gene wij de Ouden noemen, stellen zouden, en niet gelooven willen dat er iets voor of naest hen bestaen hebbe, waer zij tot hier toe vreemd aen zouden geweest zijn; en, gelijk ik weet niet wat Latijnsche dichter zegt,

. *Turpe putant, quae
Imberbes didicere, senes perdenda fateri.*

Mogt men eens zoo verre komen dat men hun niet, gelijk Bilderdijk zegt, het verstand, maer de oogen die God hun gegeven heeft, kon leeren gebruiken, dan ware niets zoo gemakkelijck dan hun te doen zien dat ver de meeste hss. *ei* stellen, en dat *ey* en *uy* slechts in zulke boeken gevonden worden, waer men overigens van de *y* op meer andere wijzen misbruik gemaect heeft, met *dye* voor *die*, pron., *kynd* voor *kind*, *nyet* voor *niet*, *yaren* voor *jaren*, enz. te schrijven; en dat er eindelijk weér andere zijn, waer, niet tegenstaende dit misbruik, de *ei* nogtans altijd ontzien is geworden; wat gewis aenmerkelyk is. Hier van kan men in 't *Leven van Jhesus* door Meijer uitgegeven de proef op elke bladzijde vinden. Voor het onverschillig gebruik van *y* voor *i* op alle plaetsen, zou ik kunnen volstaen met naer 't Hollandsch (nu Brusselsch) hs. van Reinaert dat is, naer de varianten van de uitgave van den heer Willems, te verzenden, maer het zal velen niet onaengenaem zijn een staeltje daer van hier zelfs aen te treffen. Ik kies het uit mijn oud leesboek, *Der Sielen troest*, t'Antwerpen gedrukt, *binnen die Camerpoorte, in onser Lieuen Vrouwen pant*, bij Claes de Grave, 1526. Daer staet f° xxiv. verso 't volgende, wat ik letterlijk afschrijf: *Die heylige biscop Ethmund' eer hi biscop was op een tijt doe hi vant cruce soude prediken... began te hant een veruairlic volc (wolc) hair wt te spreiden als de (als die, d. i. als of zij) onstuer regen wt geuen woude. Doe de heilige man sach dat die menschen veruairt waren... doe keerde hi hem*

tegen die onsture wolcken en̄ slooch dat heilige cruys dair tegens en sprac : Ic gebiede di, bese geest, verre van heen te vlien en en weset nyet so koen, enz. En f°. xxv. Ten laetsten sach hij een huys staen daer quam hy... Die huysurouwe sprac : Ick ben dye gherechticheit... Dit is mijn huys. Met mi en mach niemant wonen hij en sy rechtuaerdich, du hebste een onrecht leuen... Doen hij dat hoorde doen keerde hi hem omme... en̄ bat doer God dat men hem in lyete... Doe antwoerde de huysurouwe... Ic ben die waerheit... dit is mijn huys... Doen liep hij voert en quam tot een ander huis, daer clopte hi an... Doen antwoerde die huysurouwe : Ic ben die vrede... dit is mijn huys... Hi quam totten huise... doe antwoerde die huysurouwe... Ik ben barharticheit en woene hier in desen huise, du biste in groten node, enz. Op de zelfde blz. 2de kol. vind ik ynnicheyt; du sultste dij ymmers vlitighen daer toe, dattu innichlijk, enz. innicheit of geestelicheit ofte soeticheyt, enz. met ynnicheit... sonder innicheit... innichlijk... innicheit (sic)... innicheit... En zoo ook nyet... alle die tranen die die ioncfrouwe screide... Doe nam die biscop dye ioncfrouwe, en nog zes of zeven mael dye en dyen. Op andere plaetsen luden, luyden en luiden, voor lieden; lyeue en lieue (lieve), Daryus en Darius; koninghynne; als ghij wylt (wilt); du byste (du bist); seijnde eenen brief; conynck; hyet (hiet); ontbyet, elpendyeren, (elpendieren), yewant, vergaderynge enz. Op. f°. XLVII. Die had een huys gehuyrt tot iaren,... Dair na quam een iode en huerde dat huys... Doen sach dye gast om en werd dat cruys gewair... staken doir sijn side... bysscop en bisscop, en toch Gamaliel, Simon, enz.; ook kersten luiden, wijen (wijden, bénir), enz., enz.

Dit is zekerlijk eene schrikkelijke verwarring, en zoo is het gansche boek van 't begin tot op 't laetste blad, f° LXXXVII. Met een ander werk, bij den zelfden drukker vijf jaer vroeger geprint, *Dleuen ons heeren Jhesu Christi*, bestaende uit f° CGLXXXII, dat zich in den zelfden band bevindt, is het niet veel beter gesteld; en 't zelfde geldt van meest al de boeken en de hss. van dien tijd en van de laetste helft der voorgaende eeuw; en dit

is de lazerij die, hoewel, hopen wij, tot hare laatste *periode* gekomen, in Vlaenderen nog altijd voortduurt. Doch wat kunnen wij uit de aengehaelde voorbeelden besluiten? Dat zelfs in de tijden waer onze spelling het allerslechtste en als 't ware zonder regels was (later, toen de *y* nog gemeender werd, onderhield men ten minste een zeker stelsel, en uitsluitendheid, indien ik zoo spreken mag, is ook regelmaect), dat zelfs toen nog, zeg ik, duidelijke sporen van een beter gebruik gevonden werden. Wat hier het oude en betere is, zal niet ligt iemand meer vragen, daer hetgeen vroeger was, gemakkelijk te erkennen is uit hetgene later niet meer was. Ondertusschen is het aenmerkelyk dat het goede nog overweegt. Ik heb, voor mijn doel, allerhande voorbeelden, ook van het slechter gebruik, moeten voor den voet opnemen; maer ik moet echter bekennen dat de spelling met *ei* door 't gansche boek veel gemeender is dan die met *ey*, vooral in de meest gewoone woorden, als *heilich*, en in de uitgangen op *heit*; en dit kan ik gedeeltelyk ook van *ui* of *u* (*uu*), tegen *uy* overgesteld, verzekeren. Zeer zelden treft men *hy* aen, in plaets van *hij* of *hi*, en *syn*, *myn*, *lyf*, *-lyk* enz. gedenk ik mij niet aengeteekend te hebben; bestendig staet er *sijn*, enz. Hieraen is zelfs de drukfout van *seijnde*, voor *seynde* d. i. *sende* (envoyait), dat men onder de aengehaelde woorden gezien heeft, toe te schrijven.

Om uit het voorgaende al het mogelyke voordeel te trekken (dat ik mij te vergeefs de moeyte gegeven heb van 't uit te schrijven, meen ik toch wel niet), waer het zekerlyk zeer doelmatig hier nog eenige regels uit het een of het ander goed hs. bij te voegen; maer men zal in den loop dezès Verslags meer dan een uittreksel tegenkomen, dat ter vergelyking dienen kan. Liever wil ik u dan hier eenige aenmerkingen van Grimm mededeelen, betreffende het gezag der oude boeken en het gebruik dat er van kan en moet gemaakt worden. « Einzelne länder, » zegt hij, « einzelne jahrhunderte schreiben genauer als andere, nach der richtung, die geistiger fortschritt und gelehrsamkeit genommen haben. In ungünstigen zeiten verschlimmern sich schrift

« und sprache. Zuweilen ist auf die ursprüngliche niederschrei-
 « bung oder vervielfältigende abschrift einzelner werke unge-
 « wöhnliche, für die geschichte der sprache erspriefsliche sorgfalt
 « gewendet worden.... Aus dem system und den beobachteten
 « zeichen solcher werke kann die Grammatik vieles lernen; allein
 « sie mufs sogar weiter schreiten.... Noch viel mehr mufs sie,
 « unbekümmert um die entstellten oder nachlässigen lesarten
 « ungenauer und schlechter handschriften, die regel der sprache
 « nach ort und zeit selbst ergründen und eine angemessene
 « schreibung ein- und durchführen. Da sich aber die abweichun-
 « gen und eigenheiten der hss. nicht bloss auf fahrlässigkeit u.
 « unwissenheit der abschreiber gründen, sondern zuweilen aus
 « der besonderen mundart der verfasser, umarbeiter und schrei-
 « ber fließen, so können freilich alle solche besonderheiten an
 « und für sich in der sprachgeschichte lehrreich werden.... Mit
 « dem höheren alter eines denkmahls steigt seine ehrwürdigkeit,
 « ja unverletzlichkeit. » Deutsche Gramm. I. Th. 2 bls.

Moge ieder die zich met onze spraekunst bezig houdt, niet alleenlijk voelen wat hiervan op onze tael toepasselijk is, maer het zelve ook praktisch weten toe te passen, en in de ons overgebleven gedenkstukken het oorspronkelijke van de latere nieuwigheden, het echte van het verdorvene leeren onderscheiden! Daervan hangt het vaststellen onzes spelwezens, de vereffening van alle onze oneenigheden af. Want nieuws is er niet uit te vinden, er is slechts tusschen het oude te kiezen. Doch keeren wij tot ons onderwerp terug!

Ter gelegenheid van *ei* en *ui* spreekt de heer H. ook, zoo gij het u nog herinnert, MM. HH., van het verschil der vlaemsche en hollandsche uitspraek. Wat zijn gezeg betreft, dat deze in de gemelde tweeklanken veel korter is dan de vlaemsche, en echter nog als eene *j* na de *i* laet hooren, dit zal wel een soort van tegenstrijdigheid behelzen. Wat er ook van zij, mij dunkt dat hij dat verschil beter kenteekenen kon. Bij den Hollander heeft de keel te veel te doen, bij den Vlaming de mond en de kinnebakken. De eene blaest zich op om de woorden diep uit de

borst door den gorgel omhoog te hijschen , de andere weet niet hoe ze van de tong af de lippen uit te wringen ; de eerste schijnt de strot en het gehemelte belemmerd , de laatste den mond vol brei te hebben ; de een krast , de ander mauwt.

Dit is wel bij alle Vlamingen het geval niet , maer toch grootendeels , meen ik , bij die welke het naeste aen Brabant grenzen , dat vrij ook daervan iets heeft. De Westvlamingen en zij allen die den langen *ik*klank behouden hebben , zijn er het meeste van bevrijd.

Laten wij dan den Hollander het holle zijner gorgelklanken , maer beelden wij ons ook niet in , dat onze papachtige *y*klank al wat niet Vlaming of Brabander is , ooyt kunne behagen. Het is een van die streek- of gewest-klanken welke in alle talen uit de beschaefdere uitspraek verbannen worden. Dat hij bij den Brabander en den Vlaming diep ingeworteld is , zal niemand miskennen , die opgemerkt heeft dat velen onder hen , die overigens eene zeer zuivere uitspraek hebben , dit *schibboleth* niet overbijten kunnen. Het krachtigste middel om zoo verre te geraken , ware van de *y* uit al de woorden , waer ze niet noodig is , te verbannen , en eerst voor al uit die tweeklanken waervan wij straks spraken , die meer dan alle andere klanken door hen in den mond gekneed en gekauwd worden. En hier in , wat ook de heer H. zeggen moge , zouden zij niets doen dan tot de schrijfwijze hunner voorouders terugkeeren.

Hetgene verder nopens de bijvoegelijke naemwoorden en de deelwoorden als zelfstandige gebruikt , door den heer H. voorgeschreven wordt , komt hier op uit , dat dezelve het beste verbogen worden als zelfstandige naemwoorden , doch , wel te verstaen , geheel en al op zijn Vlaemsch , « dat is , men geeft hun in het « meervoud den uitgang *n* , ofschoon dit tegen hunne eygenschap « zy , gelyk men in hun enkelvoud opmerken kan , mits zy den « mannelyken of vrouwelyken uytgang ontfangen volgens den « persoon die zy beteekenen. Enkelvoud mannelyk : *den ryken* ; « vrouwelyk : *de ryke*. Meervoud : *de ryken*. Dit meervoud op *n* « is het gebruyk van alle vroegere schryvers , en is by ons niet

« minder noodzakelyk dan by de Hollanders , om ieder van ver-
 « warring vry te spreken. Zie thans ook het voordeel van het
 « mannelyk lidwoord *den*; zonder dit werd het mannelyk enkel-
 « voud met het meervoud verward. » Het meervoud op *n* neem
 ik geerne aen , MM. HH. , doch meer ook niet. Wij hebben hier
 nog geene reden om te zeggen dat wij ons verblijden , dat het
 beginsel van duidelijkheid ook soms met de regels eener gezonde
 spraakkunst overeenkome. Later komt hij op deze adjectiva nog
 eens terug om van het onzijdig geslacht te handelen , en terwijl
 hij *het goede* wil onderscheiden van *het goed*, en dus wat den
 grond der zaek betreft , gelijk heeft , doet hij dit op eene wijze ,
 waeruit genoegzaam blijkt , dat hij het ware onderscheid geens
 zins gevat heeft.

Hoe zeer ook een voorstaender van *den*, schrijft hij echter in
 den eersten naemval mannelijk *een, myn, uw, zyn, haer, ons,*
hun, elk, zeker, geen en welk; dezen en dien geeft hij de *n*,
 welke , volgens hem , ook de eerst genoemde welluidendheids-
 halve kunnen , en somtijds , — « om twee zaken van elkander
 « te onderscheiden , — moeten hebben , wanneer namelijk zij
 « doór hun (sic) geslacht van beteekenis verschillen. » Om te ver-
 staen wat dit zeggen wil , zult gij , MM. HH. , zoo wel als ik ,
 een voorbeeld noodig hebben ; hij geeft het ons : « *Een hof*
 « (*kasteel*) *is my te beurt gevallen; Eenen hof (land) is hem nood-*
 « *zakelyk.* » Dit is juist , met *een* voor het mannelijk aen te ne-
 men , had hij dat geslacht gelijk gemaekt aen het onzijdige , en ,
 als vlaemsche taelmeester , moest hij eenen tegenregel uidenken
 om de dubbelzinnigheid onmogelijk te maken.

Betreffende de werkwoorden schrijft hij : *gij en hij bidt, gij*
vondt, gij voegdet, schoon hier de *t* wegvallen moge , als er
 onmiddelijk *het* opvolgt : *gij voegde het*. In den imperat. neemt
 het enkelvoud geene *t* aen ; de subjonct. is : *dat ik voege, dat*
gy voeget, enz.

Hij schrijft ook *yzeren, houten*, enz.

Meer zal ik van de verhandeling van den heer H. niet zeggen ,
 welke niets anders dan eene grammatika is , waerin het beste

oordeel den keus der regels niet altijd bestierd heeft, en de bijgebragte redenen en bewijzen gewoonelijk zeer kreupel gaen.

Omtrent de middelen om tot eenparigheid te komen, heeft hij geen woord. Ik ga tot J. F. B..... over.

VIJFDE VERHANDELING.

Deze verhandeling, 36 blz. fol., is in vier afdeelingen. De eerste handelt over de grondregels der spelling; de tweede spreekt van de geschilpunten; de derde van de verbuiging, en de vierde van de vervoeging der woorden.

De twee eerste hoofdstukken bevatten nog al redelijke, doch volstrekt geene nieuwe aanmerkingen, en de betwiste regels zijn er niet alleen niet behoorlijk tegen elkander opgewogen, maer zelfs niet allen opgenoemd. Het geschil aengaende *de* of *den* is geheel onaengeraekt gebleven. Even zoo weinig spreekt de heer B. van de bijvoegelijke naemwoorden als zelfstandige gebezigd; van *y* of *ij*, enz.

Hij maakt nogtans melding van den tweeklank *ey*: « In de « 13de eeuw, » zegt hij, « ja zelfs in het begin der 18de (sic), « gebruykte men algemeen den tweeklank *ei* in plaats van *ey*. « Sedert dien tyd hebben de Vlamingen en Brabanders een- « parig den klank van *ey* aengenomen, niet tegenstaende dit « strydt tegen eene vry zuivere tael, gelyk aen die der 16de en « 17de eeuwen. Sedert heeft het gebruik het zoodanig gewild, « dat men den tweeklank *ey* behoude als het best voldoende « aen de uitspraek. » Hij moest zeggen de vlaemsche uitspraek.

Deze is overal de schrijf- en redeneer-wijze van den heer B. Van de dubbelvokaelspelling sprekende gaet hij zoo voort :

« Sommigen beweren , dat men in het meervoud *daeden*, *zueken*
 « zou moeten schryven , omdat vreemdelingen en min geoefende
 « in de tael daeruit het enkelvoud leeren kennen , en dus weten ,
 « dat *zaeken* van *zaak* en *zaken* (sic) van *zak* afkomt , gelijk hy
 « (de vreemdelingen , enz.) ligtelyk zou meenen , wanneer hy
 « *zaken* geschreven vindt ; doch dit levert geen genoegezamen
 « grond op , om eene spelling in te voeren geheel strydig met
 « de tael. »

Gij ziet , MM. HH. dat hij het wel meent , maer behalve dit ,
 zeer weinig bewijst. Zoo bestrijdt hij de spelling van *hair* voor
haer , *heir* voor *heer* , enz. , zoo de accenten , waer hij nog
 bovendien de zachtheid en de scherpheid der klinkers met den
 klemtoon verwacht , enz.

De twee laetste afdeelingen zijn alweer niets anders dan
 eene onvolledige spraekkunst.

Ik laet het hierbij zoo en sla de Verhandeling van den heer
 V.. L.. open.

ZESDE VERHANDELING.

28 blzz. in-4° breed geschreven , die ons tot bewijs strekken ,
 dat men een tamelijk goed dichter zijn kan , gelijk de heer
 V.. L.. het naer veler gevoelen is , zonder daerom een *gram-*
maticus te wezen. Dit zeg ik niet omdat hij meeningen aen-
 gekleefd is , die met de gezonde spraekkunst strijden , en aen
 de dubbelvokaelspelling , het mannelyk lidwoord *den* , in den
 eersten naemval , aen hij *vind* , zonder *t* , enz. den voorkeur
 geeft ; maer omdat hij met het verdedigen van deze en alle
 andere punten van zij stelsel zoo te werk gaat , dat men niet
 anders denken kan , of de man heeft , sedert dat hij begon
 te rijmen , zijne *rudimenta* geheel aen kant gelegd en zelfs ter

gelegenheid der prijsvraag niet eens ingezien. Het zijn niet alleen de namen die hem ontgaen zijn, gelijk wanneer hij overal de verlengde vokalen tweeklanken heet; maer hij verwacht ook soms met elkander gansch onderscheidene uitdrukkingen. Hij neemt het verschil aen tusschen *dezelve* en *de zelfde*, en, om het beter de doen voelen, kiest hij tot voorbeeld, *de vrouw zelve* en *de zelfde vrouw*, wat hij nog zelf vertaelt: *ipsa femina, eadem femina*. Gij ziet het duidelijk, MM. HH., het is zijn beroep niet. Een schoolmeester zou mogelijk zoo goed niet rijmen, als de heer V. L., maer had het aenhangsel *zelf* met het voornaemwoord *dezelve* niet voor een en het zelfde genomen.

Het zou mij spijten, MM. HH., indien ik een werk dat ver beneden den man is, dien ik bij eene plechtige gelegenheid gezien en gehoord heb, van punt tot punt moest onderzoeken; en het zoo van der hand te schaffen, betaemt ook niet. Ik weet niets te doen dan u, zoo kort mogelijk, den inhoud er van onder de oogen te leggen, opdat, uit deszelfs vergelijking met hetgene gij reeds gezien hebt, en nog zien zult, de oorzaak van de regeringloosheid die in onze spelling heerscht, immer klaerder en klaerder blijken moge. Dus hoort en oordeelt.

Over de letters: hij verwerpt *x* en *q*; wil de *h* zonder opademing uitgesproken, en verwacht, zoo als gezeid is, de verlengde klinkers met de tweeklanken.

Over de klankteekens: hij neemt er twee aen, het scherpe en het omgebogene, in woorden van gelijke spelling.

Over de lidwoorden: *de*, in plaets van *den*, verworpen, omdat onze tael eene mannelijke tael is, en ook de Duitschers *der*, *die*, *das* zeggen: Hij keurt ook af de versmelting van *en* in *den* vóór klinkers, bij de dichters:

« Wij oopen hier hun oog voor d'opgegaârdenschat »

wat hij, V. L., nooyt heeft willen navolgen!

Verlenging der klinkers, bij hem *tweeklanken*: Hij wil van de enkelvokaelspelling niet, om dat zij dobbelzinnigheid baert,

het wortelwoord verminkt, en den natuurlijken klank verandert. Zij zou moeilijk zijn voor vreemdelingen. Hij haelt Vondel aen, die hier niets bewijst, en J. de Decker, die hem juist tegenspreekt. Ook Hooft, die nogtans de diphtong (sic) *ae*, *oo* en *ee* schreef, in woorden waer men ze missen kan, zegt hij, als in *vaeder*, *kooning*, enz. In Vlaenderen spreekt men *vader* niet scherp, maer met een gesmolten klank, uit: *ae*. Het zou ons tot eer strekken *gedeeltelijk* tot de spelling van Vondel terug te keeren, die, hoewel toevallig te Keulen geboren, een natuurlijke Belg was! Indien door de voorgestelde verlenging *ae*, *es*, *oo*, de woorden te lang worden, de heer V. L. biedt eene vergoeding aen in het achterlaten van de *t*, in *wordt*, enz. en het schrijven van *g* voor *ch*.

Verbuiging en vervoeging: Voor de eerste is er weinig verschil tusschen Des Roches en Siegenbeek; doch de heer V. L. wil *der* niet voor *aen de*, noch *den manne* voor *aen den man*; hij vindt het aenstootelijk. — Het adject. achter het subst. geplaatst blijft onveranderd; als subst. gebruikt, schrijft hij het liever op zijn Vlaemsch, zonder *n*: *de geleerde*, dan met vreemden: *de geleerden*, doch acht dit van weinig belang. — *Een goed knegt* is een die vlijtig is, *eenen goeden knegt*, d. i. van goeden inborst. — Aengaende de voornaemwoorden is er weinig verschil; ter loops: *hen* is persoonlijk, *hun* bezittelijk. — Hij onderscheidt zes soorten van werkwoorden. Hij keurt den tweeden persoon op *et* in impf. af, als al te duitsch, overtollig, aenstootelijk en soms wanklankig. — In het participium, enz. *d* voor *t*, met Siegenbeek. — Hij schrijft liever *ik wierd* dan *ik werd*. — Hij houdt het met Siegenbeek wat den tweeden en derden persoon van 't praes. ind. aengaet, en zondert mede *hij wil* uit; doch verwerpt de *t* achter de *d* in *hij houdt*. Hij onderscheidt ook met Huydecoper tusschen den imperat. *houd* en *houdt*. — De participia op *en* mogen in 't meerv. niet verbogen worden, dus *verlaten* en niet *verlatene menschen*; maer *verscheide menschen*, *verheve* personen deugt ook niet.

Hij spreekt zich tegen wegens *ch*, wat den klank van *χ* niet

hebben kan , en nogtans in *lichaem*, enz. moet behouden worden. Hij wil verder in alle gevallen , zes of zeven woorden uitgezonderd , *ch* door *g* vervangen , « om de schrijfwijz te verkorten ; » doch *nagt* om de nog meer bijzondere reden , dat hij het voor eene zamentrekking uit *nadag* aenziet. De heer V. L. had vergeten dat onze voorouders den *nagt vóór den dag* stelden : *Nec dierum numerum , ut nos , sed noctium computant (Germani).... nox ducere diem videtur.* Tacit. de Mor. Germ. C. XI. Vglk. Cæsar de Bell. Gall. VI, 18, 2. Eccard ad Leg. Sal, pag. 74. Baluz. T. II. p. 955, enz.

Hij verkiest *vr* voor *wr* in *wrak*, enz. om genoegzaam onsprækkundige redenen. — In de uitgangen der verkleinwoorden (diminutiva) staet hij vrijheid van keus toe , maer verwerpt *pje* geheellijk , terwijl hij zelf *kindetje* schrijft. — Hij verwerpt insgelijks den uitgang *iging* in de subst. van verba op *igen* afgeleid , en schrijft *bevesting* voor *bevestiging* , enz. Hij vernietigt dus ook , zegt hij , het verschil tusschen *vernieting* en *vernietiging*. Dit alles , MM. HH. , kortheds- en zachtheidshalve. — Hij stelt voor dat men *verheventheid* spelle in plaets van *verhevenheid* , omdat men zoo niet spreekt , en verder *laetdunkendheid* , enz. gewoon is te schrijven.

Hij mist geerne de *y* in *aei*, *ei*, *oei*, *ooi* en *ui* ; maer behoudt ze in *voogdy* , enz. *my*, *gy* , enz. « tot meerder sierlijkheid van « 't geschrift. » Aen deze laetste reden zult gij u wel zeker niet verwacht hebben , MM. HH. ; doch het staet er zoo (1).

De subst. die bij ons een ander geslacht hebben dan bij de Hollanders , zal men onverschillig van beide geslachten maken ;

(1) De Etymologist van den goestigen en geleerden jesuit *Pater Isla*, in zijn *Fr. Gerundio de Campasas*, lib. I. cap. V. § 3. was ook van een ander gevoelen : Fuera de que la y griega tiene una figura basta, rústica y grosera, pues se parece á la horquilla con que los Labradores cargan los haces en el carro ; y aunque no fuera mas que por esta gravissima razon, debia desterrarse de toda escritura culta y aseada. Por esto, decia dicho Etimologista, siempre que leo en algun Autor y *Pedro*, y *Juan*, en lugar de *i Pedro*, *i Juan*, se me revuelven las tripas, se me conueven de rabia las entrañas, y no me puedo contener sin decir entre dientes: Hi-de pu...

de zon echter zal men , met Hooft en Brederode , mannelijk bezigen.

Schooner en *schoonder*, *hoorer* en *hoorder* zijn even goed.

Hij vindt « *als* veel zachter dan *dan*, en *dun* veel harder als *als*; » waer voor hij nog een Bruggisch spreekwoord en *zijns lands* gebruik inroept , waer *dan* nooyt ter vergelijking gebezigd wordt. Ondertusschen ziet hij toch hier geene zwaarigheid.

In *oorspronkelijk* dient de oorspronkelijke *g* van *oorsprong* bewaerd te worden , en dus ook in *koninglijk*, enz.

De Vlaming kent geen *smart*, heeft geen *hard*, enz.

Van het verschil tusschen *dezelve* en *de zelfde* hebben wij reeds boven gezien. Hij neemt er ook een aen tusschen *landman* en *landsman*, *begin* en *beginsel*, enz.

Ziet daer alles , MM. HH., behoudens dat hij , om in *kool* de *eet-* met de *brandstof* niet te verwarren , het eerste tot *kouwel* wenscht herschapen te zien , « gelijk men te Brugge spreekt. » Geheel het opstel van den heer V. L. getuigt van zijne eerbied voor de vlaemsche volkstaal. Opzigtelijk het woord *kouwel* kwam er nog , voor een' Vlaming , de alles wettigende reden , de duidelijkheid , bij : men zou hem in 't vervolg de *koolen* (de *eetstof*). Ik zou *kouwels* zeggen , maer ik weet nog niet hoe't met het meervoud zit) niet meer in 't vuur , en de *kóólen* (thans is 't de *brandstof*) in den pot steken. Het vermijden van zulke verdolingen moet koks en meesters aengenaem wezen. — Nogtans , van den anderen kant , ik weet het niet; het woord , schoon met *o* (en niet met *a*) gespeld , klinkt niet zeer *appetijtelijk*, en wat *kouwel* heten zal , schijnt geweldig gekneusd te moeten zijn. Misschien zal het ook wat laet schijnen om het thans nog in Holland , Brabant en Limburg in te voeren , waer men zijn gewoone *kool*, van 't latijnsche *caulis* regelmatig afgeleid , liever behouden zal , zonder daerom een mislukten middag te vreezen. Anders zou 't angelsaksische *cawel* (ook *caul*, ijslandsch *kaal*) en de analogie van 't oude *pawes* of *paves*, voor *paus*, en *Pauwels* of *Pawels* voor *Paulus*, als mede van *ouwel*, *grouwel* (ofschoon de twee eersten , gelijk ik zeide , verouderd , en de laetsten geene uitrekking , maer eerder eene inkrim-

ping van 't latijnsch of grieksch woord zijn), enz., het voorstel van den heer V. L. zoo geheel en al belagchelijk niet doen schijnen. Ik herinner mij zelfs ergens ⁽¹⁾ aengeteekend gevonden te hebben, dat in 't Wendisch de *kool* zoo wel *kaw* als *kal* genoemd wordt; en wie weet wat men nog al dergelijks meer in het Lettisch of Slavisch ontdekken zou?

Eindelijk uit de heer V. L. den wensch dat men in 't algemeen een' middelweg moge inslaen tusschen de oude en de heden-daegsche spelling, en voegt er nog als een toemaetje bij, dat « de Duitsche of Hollandsche constructien (b. v. *de onlangs alhier aengekomene brieven*, enz.) » geen Vlaemsch zijn. Dat wisten wij reeds van over lang.

ZEVENSTE VERHANDELING.

Nu komen wij tot het overzicht eener verhandeling die naer geene der vorige verhandelingen gelijk, die veel beter en veel slechter is, dan al wat wij nog gezien hebben; waer, van 't begin tot op 't eind, belezenheid en onkunde, reden en misverstand, oordeel en wansmaek hand aen hand gaen, en den lezer soms tot verwondering, dikwijlder tot medelijden bewegen; waarvan de beoordeeling slechts tien regels of, liet de tijd het toe, een boekdeel zou moeten bevatten: het is die van den heer P.....

Van de twee afschriften welke de commissie ontvangen heeft, bevat het laetst ingezondene en volledigste 65 blzz. fol., onder den titel van *Verzameling der spraakkundige regelen*,

(1) Bij K. F. Bekker, *Das Wort in seiner organ. Verwandlung*.

*naer de behoefte der verstaenbaerheid, den algemeenen wensch eener zachtere schryfwyze, of het spraekgebruyk, en volgens het gezag der oudere en nieuwere schryvers, ten nauwsten overeen-
gebragt. Het draegt voor épigraphe : Simplifier, généraliser. —
Analyser, déterminer.*

Dit geschrift, ongetwijfeld het werk van iemand wiens eerste studien zeer onvolmaekt geweest zijn, maer die met een goed verstand en oordeel begaefd en door een wakkeren geest gedreven, dat gebrek later, zoo veel mogelijk, met lezen en nadenken aengevuld heeft, gevoelt zich van die tweevoudige gesteldheid des schrijvers. Van eenen anderen kant hebben ook de uiterlijke omstandigheden, die, waer onze letterkunde zich in bevindt, haren invloed op hetzelfde diep uitgeoefend. Op eene wijsgeerige wijze beschouwd kon, met deze opgaven, de verhandeling van den heer P. onmogelijk iets anders zijn, dan zij is: in 't midden der algemeene onbestendigheid en regeringloosheid, het persoonlijk of individueel gevoelen tot criterium, tot wet gemaakt.

Hij zag de vlaemsche spraekmeesters dwalen en rondtasten naer eenen vasten grond om hunne taelstelsels op te bouwen. Hij zag ieder nauwelijks half voltrokken gebouw, telkens door een anderen bouwmeester omvergeworpen, en uit de naer elders overgebragte stoffe wederom nieuwe stelsels oprijzen, en vallen. Wat nog regt op stond, moest ook vallen; hij deed het zien: hij stiet het om, en zelf geen grond vindende die onbewegelijk was, kreeg hij de verhevene gedachte van eens voor altijd van die niet te vinden vastheid af te zien, en het gansch getimmer, maer vrij wat ligter, op raderen te zetten, die ieder naer zijn welgevallen bestieren kon. Maer laten wij hem zelven van zijn systema rekening geven, hij doet het zoo slecht niet: « Dat
« men my niet beschuldige van eygendunkelyk de regels der
« spraekkunsten om te werpen, » zegt hij; « kan men bewyzen
« dat zy noodzakelyk of door eenparig gebruyk gevestigd zijn,
« of in de gesprokene tael gevonden worden, moeten zy blyven
« bestaen; van waer komt dan dat zy zich onderlinge tegen-

« spreken, dat zij niet algemeen gevolgd worden? Zy moeten
 « wel onvoldoende en gebrekkig zyn, of anderzins ware er
 « geene oorzake van verdeeld te zyn. »

« Den tegenwoordigen staet onzer letterkunde nauwkeurig
 « inziende, wordt men ligtelyk gewaer dat zy den graed van
 « verbetering niet bereykt heeft, om er de onveranderlyke en
 « vaste regels voor de tale in op te zoeken; het schoone, het
 « bevallige, het naturelyke; hetgene dat de algemeene voldoening
 « verworven heeft. En waer zyn dan die meesterstukken die
 « als onnavolgbaer geacht worden : die de verwondering af-
 « rukken?... het gebrek aen goede schryvers zal niemand
 « loochenen. De tale worsteld nog tegen haren ondergang,
 « tegen vervolging en verachting. Mogen wy dan, ellendige
 « spraakkunstmakers, den opgewekten geest die met brandenden
 « iver beziel (is?), om haer te doen ervaren, om hare ontel-
 « bare bevalligheden, hare onbekende eyenschappen open te
 « spreiden, met ketenen overladen? door slechte grondbegin-
 « selen aen de menigte mede te deelen, zynen gang belemmeren?
 « De kracht der uytdrukking, de noodzakelyke en gewenschte
 « verzachting kan door misverstand verhinderd worden. Wy
 « moeten ons dan te vreden houden met de regels dusdanig
 « daer te stellen, dat de tale door hare ongedwongene buyg-
 « zaemheyd als een volmaekt werktuyg zich naer den wil des
 « schryvers schikke. »

Dit is 't en kan niet duidelijker : de regels of raders waer
 het taelstelsel op rusten of eerder zich bewegen zal, moeten
 zich naer het goeddunken des schrijvers wenden en drayen
 laten; en wel zeker kon hij er geene *geschikkelykere* kiezen,
 dan de kracht van uitdrukking en de noodzakelyke verzachting;
 in andere woorden, den nadruk en de welluidendheid.

Ja! MM. HH., zoo is het : waer men het over geen beginsel
 eens is, en waer geen gezag zich kan doen erkennen, daer
 mag men de regeringloosheid als beginsel uitroepen. Het is
 als of hij zeide : wij bevinden ons, wat de tael betreft, nog
 in den staet der natuur : ieder mag schrijven gelijk hij begeert,

en degene welke zijne gedachten en gewaerwordingen met de meeste kracht en bevalligheid uitdrukt, schrijft het beste, hij schrijve dan ook gelijk nooyt iemand geschreven heeft. Tot dus verre kan dit wel niet zijn, maer eens, later, zullen uit dien chaos meesterstukken geboren worden, welker gezag de tot dus verre onbepaalde regels vaststellen, en tot eersten grondslag voor ons prachtig taelgebouw strekken zullen.

Ondertusschen het moeyelijkste was zulk een systeem door te voeren en in alle gevallen op de spraakkunst toepasselijk te maken, wilde hij tevens aen de prijsvraag voldoen, die eene reeds meer geregelde tael onderstelt. Zij vraegt een stelsel, en hij begint met de loochening van alle stelsel. Zij wil de overeenkomst en de gelijkheid in de spelling, hij, met alles aen het subjectief gevoelen over te laten, wijst ons de eendragt aen in eene algemeene onverschilligheid.

U zeggen hoe hij daer mede te werk gaet, zou niet minder moeyelijk voor mij zijn; hij is zich zelve niet altijd gelijk. Ik moet mij te vreden houden met eene korte opnoeming der bijzonderste punten waerop hij zijne theorie praktisch toepast.

Hij vangt aen met de lidwoorden. Men heeft ongelijk van over het gebruik van *de* of *den* te twisten, of van eersten of vierden naemval te spreken: daer zijn geene naemvallen. « Dit « blykt uyt het spraekgebruik en nog meer uyt onze woordschik- « king: » het onderwerp gaet altijd voorop, het voorwerp volgt. « Daer uyt blykt dat men zonder noodzakelykheid, zon- « der grond, een eygendenkelyk onderscheyd tusschen werker « en lyder heeft willen invoeren; doch daer uyt volgt niet dat « den keuze van *den* of *de* voor het mannelyk geslacht wille- « keurig is; welluydendheid en nadruk moeten geraedpleegt « worden en die moeten in alle geval beslissen. — Wy zeggen « namelyk met nadruk en hevigheid: *vlugt op den boom*, enz. « overall waer de kracht der uytspake, door het aenvoegen van « medeklinkers bepaeldelyker ons gevoelen kan te kennen geven. « De *t* in het werkwoord is dus het teeken van bevel, en de *n* « in het lidwoord strekt tot nauwere aenwyzing der plaets waer

« men zich wenden moet. Daer en tegen *geef de man zyn geld*, « is een verzoek; een bevel vereyscht: *geeft den man zyn geld* « of volgens onze uitspraak: *geefsten man, enz.* » En wat verder: *den zone*, om dat het woord op *e* uitgaet; en *de zoon*, omdat het woord op *n* uitgaet.

Indien hij later zegt dat de mannelijke en onzijdige namen verlengd *de* willen, « *den bol, de bolle, den staek, de stake, het byl, de byle;* » dit zou in een ander systeem eene tegenspraak heten, maer gij voelt, MM. HH., dat het zijne zoodanig is, dat alle tegenstrijdigheid onmogelijk, ja! regelmaet wordt. Doch gaen wij voort: voor eene vokael moet men zonder eenige uitzondering in het mannelijk geslacht *den* gebruiken; zoo ook « *wie is den man die my durft beschuldigen! ik ben den*, is de « antwoord. My dunkt dat men niet anders zoude mogen spreken; *den* is hier aenwyzende en sterk bepalende⁽¹⁾; hoewel « men in ander geval zonder uytlating wel zouden mogen « zeggen: *ik ben de man, die, enz.* »

Men ziet het, de man die alle *casus* verwerpt, is er niet ver van af, den *casus emphaticus* van Bilderdijk aen te nemen, of, om beter te zeggen, hij bouwt er, alleen zonder hem te noemen, een gansch stelsel op.

Hij neemt echter ook, niet den genitivus, maer den uitgang van den genitivus aen: « *der kinders, der kinderen*, zyn by ons « zoo klaer als *van de kinders*, omdat zy door het spraekgebruyk « medegebragt worden. Maer de verbuyging *den kinderen* valt « ons zeer onaengenaem en strydt met onze gewoonte. »

Men gebruikt ook *den* voor *het* (hij noemt het *afwisseling van geslacht*) wanneer een mannelijk woord in plaets van het onzijdige dat men uitdrukt, kan gedacht worden: « zoo zegt men « *den lande* voor *den staet, van goeden huyze*, voor *van edeldom* « of *van goeden staet*, » enz. En zoo kan men ook *het* voor *den* zeggen, wanneer men iets verkleinen of verachten wil. « Want

(1) Op zijn Duitsch? Doch men vergelyke beneden de Xe Verhand. IVe Hoofdst. IIe Afdel. § I, alwaer van een dergelyk systeem meer in 't lang gehandelt wordt.

« *het* heeft de zonderlinge eygenschap dat het voor alle de ver-
 « kleynwoorden moet dienen. Die verwisseling van geslacht die
 « zoo strydig schynt met de gewoone stelsels, wordt naturelyk
 « en zeer krachtig, wanneer zy behoorlyk gebruykt wordt.
 « Die uytdrukkingen moeten daerenboven als regelmatig aanzien
 « worden, dewyl zy zoo klaer het inzicht van den genen die er
 « gebruyk van maekt, te kennen geven; en men behoort veel
 « eer de tale naer de gedachten te buygen, dan deze te verzwak-
 « ken of veranderen om zich naer het stoffelyke der tale te
 « schikken. » En te dezer gelegenheid haelt hij ons G. Humboldt
 en J. J. Rousseau aen, die gewis niet voorzien hebben dat men
 hunne woorden op zulk eene wijze op onze spraekkunst zou
 toepassen. Ook Condillac heeft hij wel eens mis verstaen.

Niet minder nieuw is het geen hij ons leert van *der* door een
 voorzetsel voorafgegaen, « als in *Vanderbruggen*, *Vander-*
 « *heyden*. » Het lidwoord *der* wijst aen, volgens hem, en dit
 wel zonder uitneming, dat er iets bij te verstaen is, en hij legt,
 onder andere, de twee aengehaelde uitdrukkingen aldus uit :
 « *van het land der bruggen, aen het gewest der heyden!* » *Bi*
Lamfroits aen der heiden (Reinaert v. 879), zou heten, zegt hij,
 « volgens onze nieuwe fransche regelmatigheyd : *by het huys*
 « *van Lamfroit staende aen het veld der heyden*. — Maer onze
 « voorouders waren betere taelkenners dan wy; zy wisten alle
 « het voordeel uyt de naturelyke verbuyging te putten, en door
 « de weglating van alle hetgene daerby zeer gemakkelyk te
 « vatten is, onze tale met allerhande dichterlyke uytdrukkingen
 « te verryken. — Daerenboven hebben zy de zonderlykheyd van
 « altoos nieuwe te schynen, om dat zy van de gewoone maniere
 « van spreken afwyken; dit al zonder de minste duysterheyd
 « te veroorzaken. »

Maer thans « de verkorting *aen der* aenziende voor *aen de*,
 « laet men *aen* weg, en raed men te schryven *der* voor *aen de*,
 « gelyk *Bilderdyk* :

« *der traegheyd sporen geeft;* »

« en alle de Nederduytsche spraekkunsten leeren dat taelbederf! »

Ter gelegenheid van spraekkunsten mogen wij ook zijn oordeel over Des Roches en Behaegel hooren. « Hunne poogingen, » zegt hij, « strekken geenzins om tot de erbloeying van de letterkunde te komen; hun bezonderste oogmerk was de tale « regelmatig te maken, tot gemak van het onderwys. Zy arbeyden als schoolmeesters, meer in hun eygen belang, dan tot « een verhevener doelwit. Zy lukten tamelyk, door dien zy alles « wat schoon en edel in onze sprake was, naer hun goeddunken « slagtofferden. Volgens hunne eygene bekentenis hebben zy « met dit inzicht geschreven; ook zyn hunne spraekkunsten veel « eer ingerigt om tot de vreemde taelleer over te gaen, dan om « de Nederduytsche grondig te leeren kennen. »

« Zulke voortbrengsels verdienen gevolgenlyk maer naer « weerde geschat te worden; het is daer niet dat de echte leer « gevonden wordt; ieder een kan stelsels naer zynen wille « maken, doch eygenbelang en gemak zijn geene krachtige « vederen waermede men zich hoog verheffen kan. »

Had ik niet gelijk van te zeggen, MM. HH., dat deze Verhandeling een zonderling mengsel van reden en onzin, van scherpzinnigheid en onkunde is? Wat ander vlaemsche taeloefenaer heeft den ongelukkigigen toestand onzer letterkunde en al het belagchelijke der poogingen van onze taelhervormers beter gevoeld, of de oorzaak daarvan juister getroffen, dan hij? Van op eene zekere hoogte is zijn oogslag, zoo niet geheel gewis, ten minste scherp en breed genoeg om in de wijde omstreek meer punten zamen te vatten; om mede van nabij de bijzondere voorwerpen te beoordeelen, schijnt het hem niet slechts aen geoefendheid, maer vooral aen wetenschap te ontbreken. Hij is wel zekerlyk geen taelkundige, maer hij had het kunnen zijn, en kan het nog worden, indien hij jong en vlijtig is, en moed genoeg heeft om zijne studien *van voren af aen* te herbeginnen.

Wat hij van het bepalend lidwoord gezeid heeft, geldt ook voor het niet bepalend en voor de bijvoegelijke naemwoorden; ik zal hem dus hier niet langer volgen. Dat hij bij het schrijven zijnen hoofdregel niet uit het oog verliest, zult gij reeds uit

de onstandvastige spelling in de stukken die ik aengehaeld heb, opgemerkt hebben. Ook in 't lezen schijnt dezelve hem dikmaels het gezigt te belemmeren, te oordeelen naer de wijze op welke hij, in drij doorklare verzen van Reinaert (856-59), *den boosen vos Reinaerde* tot een zoo gezegden nominativus maekt, na nogtans bekend te hebben, dat bij de Ouden de uitgang op *e* (*de boose*) de gewoonlijkste was. « De verdeeld-
 « heyd is hier wederom aen de spraekkunstmakers toe te wyten;
 « van wederzijden heeft men eenen algemeenen regel willen
 « stellen, de Vlamingen altoos met het onderscheyd der geslach-
 « ten optredende, en de Hollanders met den zelven uytgang
 « op *e*. — Elkeen is met nieuwigheden opgetreden; dáér is de
 « oorzaak onzer verdeeldheyd; en naer zoo lange heen en
 « weér gedwaeld te hebben, kunnen wij geen hooger gezag
 « vinden waer rondom wy ons scharen kunnen, dan de Oude. »
 Wachten wij ons van hem kwalijk te verstaen, MM. HH.! Hij wil zeggen, wij moeten gelijk zij, de Ouden, het geen hij meent uit Reinaert aengetoond te hebben, het gebruik van den uitgang op *e*, en van dien op *en*, enkelijk naer het gevoel regelen, en verder voor evenveel houden. Doch zien wij verder!

Indien die zelfde Ouden, omdat « zy te veel (in?) het deftige poogden uyt te steken, al te zeer den mannelyken uytgang aen de naemwoorden van het onzydige overdroegen, » (B. V. *aen den schoonen kinde*, het voorbeeld is van hem), « veel erger is « wat wij doen, wanneer wij *een groot koning, een braef man*, enz. als uytdrukkingen aenzien, waerin het byvoegsel « met den onzydigen uytgang sterk op de hoedanigheyd wyst; « daer wij door levende voorbeelden overtuygd zyn, dat het « onzydig geslacht eene verkleyning medebrengt. »

Dat is ongetwijfeld leelijk mistasten, en niet tegenstaende is hij van een zeer waer beginsel uitgegaen : « Wanneer wij de « verbuygingen, verkortingen en al de gedaenten die de woor- « den aennemen, nauwkeurig nazien, en de gevallen waernemen « waerin zy veranderingen ondergaen, bevind men dat zy tel- « kens eene wyziging aen de gedachten bybrengen. In dezen

« natuerlyken gang der sprake moeten wy de taelkunde leeren ,
 « daer vinden wy de schryfwetten , hunnen oorsprong en het
 « gebruyk welke men daarvan behoort te maken. Maer, » voegt
 hij er bij, « wat alle (sic) onnoodige regels treft men in vele
 « spraakkunsten niet aen? Regels die de tale vermoeyelyken en
 « haer een vreemd uytzicht geven , regels die wy met schaemte
 « en tegenzin volgen ! »

Dat hij deze grondstelling slecht toegepast heeft , springt in de oogen ; maer het is al veel dezelve gedeeltelijk begrepen te hebben. Doch hoe heeft het kunnen geschieden dat hij , die gevoeld heeft , dat de woordverbuigingen niet geheel willekeurig zijn , en noodig geacht heeft hetzelfde te doen opmerken , alle onderscheid van naemval (en grootendeels ook van geslacht) hebbe willen verbannen , en de tael van eene eigenschap beroooven , die het zekerste kenmerk der oorspronkelijke talen is , en waeraen alleen de zoo genoemde oude talen hunne grootere volmaektheid te danken hebben? En dit is ook in onzen taelstam bijzonder aenmerkelyk. Hoe hooger men opklimt , hoe meer vindt men de woorden , en vooral de naemwoorden , in hunne uitgangen gewijzigd , om niet alleen de voorwerpen , maer ook derzelver voornaemste betrekkingen aen te duiden.

Wel is waer dat de heer P. ons de voorzetsels aenwijst als « het eenigste middel » dat ons thans , volgens hem , daervoor nog overblijft ; maer wie is er die een oogenblik onzeker zijn zou , bijaldien hem te kiezen stond tusschen de verscheidenheid , den rijkdom en de welluidendheid (om van andere voordeelen niet te gewagen) der klankverwisselingen in de grieksche en latijnsche woordverbuiging , en den tragen eentoonigen sleep der immer wederkeerende voorzetsels in de later afgeleide of verbasterde talen ? die liever *den hoed van den zoon van den buurman* , enz. , dan *de hoed van 's buurmans zoon* zeggen wille? Wat zou het zijn indien men een grieksch of latijnsch voorbeeld tegenover een fransch stellen wilde , en alle naemvallen doorloopen? Doch hierop denk ik bij eene andere gelegenheid nog eens terug te komen.

Hetgene de heer P., op de aengehaelde plaets, onnoodige regels noemt, komt hierop uit : De spraakkunstmakers willen dat de namen van gesteenten, wanneer alleenlijk de stof aengeduid wordt, onzijdig zijn; « zal men dan zeggen : *het steen dat tot een gebouw gebruikt wordt?* »

Hij wil niet dat *menige, weinige, vele, beide*, enz., die hij meervoud-bepalende bijvoegsels noemt, ooyt *n* aennemen, omdat zij op zich zelven geenen bepaelden zin hebben (men zal nog niet vergeten hebben wat kracht hij aen de *n* toeschrijft), en *menigen mannen*, enz. niet gebruikelijk is.

De adject. die eene stof aanduiden, als *houten, ijzeren*, enz. wil hij op *e* doen uitgaen, *zijde koussen*; maer voor een' klinker geeft hij hun *n* : *gouden appel*. Ik zal dit geschil, welk de onoplettendheid alleen zoo lang heeft kunnen doen duren, in 't voorbijgaen, met een woord beslissen : die adject. moeten met *n* geschreven worden, omdat ze reeds eene *apocope* of afkorting ondergaen hebben. *Houten kruis, zilveren vaten*, enz. staen voor *houtene kruis, zilverene vaten*, of, gelijk de Ouden ze schreven, *houtine, silverine*, waervan wij later voorbeelden geven zullen. Zij staen ten volle gelijk met de deelwoorden van tweesybligen uitgang, *gevondene munten, gezondene en ontvangene brieven*, die wel *gevonden, gezonden, ontvangen*, maer nooyt *gevonde, gezonde, ontvange* worden kunnen. Daer blijft ons zelfs nog een woord over dat den vroegeren uitgang gezamenlijk met den lateren behouden heeft. Men zegt *kristallen, kristallene en kristallijne glazen*; en dit is niemand, zoo het schijnt, in de gedachte gekomen! Dat *kristallijne* overgebleven is, hebben wij aen de dichters te danken en aen den vreemden oorsprong van 't woord. Zoo is het ook met *karmezijn, satijn*, enz. 'T laetst genoemde komt verder hierin nog met *kerstallijn* overeen, dat het ook een jongeren vorm heeft, want *zijden, siden, sidijn, sidine*, en *satijn* of *satine* zijn oorspronkelijk een en het zelfde woord. Het verschil van accent zou kunnen doen vermoeden, dat wij 't woord *satijn* van de Franschen teruggenomen hebben; doch het is waarschijnlijker dat de uitgang *ijn*, in onze oude

tael, bestendig den klemtoon had, en dat deze later, bij de verzwakking van dien uitgang tot *en*, op de voorgaende sylben verschoven werd. Wat dus thans *christen*, *wápen*, *góuden*, enz. is, luidde te voren *kerstij'n*, *wapij'n*, *goudij'n*, gelijk wij nog *venij'n*, *gordij'n*, *dozij'n*, *Márten* en *Martij'n*, enz. zeggen. Of door de verandering des klemtoons, in echt dietsche woorden, de *kwantiteit* des wortelklinkers ook soms, van kort, lang geworden is, dan of ze te voren reeds lang was, is eene andere vraag, waerop wij hier niet te antwoorden hebben.

Voor de verkleinende woordvormen verwijst de heer P. ook naer 't gehoor, of dezelve *je*, *tje*, *pje*, of *ke* of *ken* (*lijn* schijnt hij vergeten te hebben) zullen aennemen. *Bosch* kan *je* niet hebben; men zegt doorgaens *boske* of *bosselke*, zegt hij, en voegt er, uit vrees voor misvatting, hetgene aengaende 't laetste vrij mogelijk was, bij : *bosschage*, *met de fransche* *æ*! Hij geeft ons ook van *weg* de diminutiven *wegeling* en *wegelingske*, en wil dat allen voor een' klinker, beter op *n* uitgaen.

Bij de Ouden vindt men mede, volgens hem, de *r* (en de *n*?) als versterkingsletter, waerdoor verscheiden trappen van nadruk ontstaan :

- « *Een goede man*, met onverschilligheyd.
- « *Een goeden man*, met bevestiging.
- « *Een goeder man*, vergrootende zonder vergelyking.
- « *Een beter man*, met vergelyking.
- « *De beste man*, overtreffende met betrekking tot andere ryke.
- « *Den besten man*, het zelve met verzekering.
- « *De allerbeste man*, overtreffende buyten vergelyking.
- « *Den allerbesten man*, het zelve doch stelliger! »

Hij verwittigt ons echter dat de vergrootende vorm zonder vergelijking bij ons verloren gegaen is, « ten zij in sommige verkorte gezeggen, als *met luyder stemme*, *in aller haest*, enz. » Diegene welke deze *r* als een teeken van den naemval aenzien, gedenken niet « dat de byvoegsels geene naemvallen maken, « dan wanneer zy als zelfstandige namen gebruykt worden; en

« dan nemen zy, gelyk deze, geen ander verbuigingsteeken aen, « als de *s.* » Siegenbeek bedriegt zich dus in 't geen hij zegt van « *ter nauwer nood*. De verbuiging van het lidwoord is « waerlyk in *ter*, maer *nauwer* is een beteekenis graed. Wat is « *ter nauwer nood ontkomen? metten stond van den nauwsten nood ontkomen!* »

« Deze verklaring schynt my genoegzaam voldoende » zegt hij; « wendet men echter nog voor, dat *ten* hier behoorde gebruykt te worden, mag ik daer tegen werpen, dat *ter*, voor *ten* zoo wel als *den* voor *der* menigmael verwisseld wierden : *In der dagherade*, zegt *Jan Dille.* »

Ik ben verzekerd, MM. HH., dat gij, uit ongeduld, hier gerne met een Brabantsch *Jan! dore!* zoudt op antwoorden, en mij al lang wenscht te zien ophouden. Onmogelijk, MM. HH.! gij moet het alles hooren, zoo wel als ik het gelezen en uitgeschreven heb. Ik reken op uw verdriet, op uwe schaemte, om tot ons doelwit te komen. Het goed steekt hier in de overmaat van 't kwaed. De buitensporigheden van de regeringloosheid moeten ons temmen en onder 't juk van het gezag terugbrengen. De opstel van den heer P. is derzelve laetste woord. Hij is onze overige taelmeesters verre vooruit geloopt, en heeft zich kloek als op het toppunt zelf van den berg geplaetst, en daerdoor den weg tot de eenparigheid zoo niet merkelyk verkort, ten minste ziglbaer gemaekt. Hij wijst hem ons, van waer hij daer staet, en terwijl hij spreekt, met den vinger. Hooren wij hem verder!

Hetgeen men verbuigingen van persoonelike voornaemwoorden heet, hoort aen de bezittelijke toe : « *ontfermt u onzer* is « eene verkorting voor *ontfermt u over de boosheyd onzer misdaden. Myns gelyken*, voor *den gelyken van mynen staet; mynent* « voor *tot mynen huize toe*, » en zoo ook *uwentwege*, » enz. enz. Als persoonelike voornaemw., dat is als substant. kunnen zij alleen eene *s* aennememen.

Gijlieden, enz. heeft nooyt bij het volk bestaan : « *gilder*, « *gulder, ulder, older*, zyn voor *gy aldaer* », enz. Hij wist niet dat men in Limburg *wéèlies*, *gèèlies* (djéèlies, tweesylbig) en

zijlies zegt, dat anders ook wel eene uitlegging verdiende, en alleenlijk tot *lieden* kan betrokken worden.

Deszelfs is geen voornaemw., maer een bijvoegsel. *deszelfs* is zamengetroken uit *des zelvens*, als zelfstandig gebruikt; « gelijk als men zegt : *den grootens boek*, voor *den grooten « jongens boek.* »

Het *deszelfs*, *derzelver* der Hollanders, in plaets van *zijn*, *haer*, vindt hij onnoodig en onaengenaem. Had hij het daer meê zoo gelaten, dan kon men hem, behoudens eenige uitnemingen, en met zijne woorden niet al te streng naer de letter uit te leggen, gelijk geven; want men moet bekennen dat sommige Hollanders daerin wel een weinig te ver gaen, gelijk *Bilderdijk* het in zijne *Spraekl.* blz. 126 reeds aengemerkt heeft. Maer de heer P. wil zijn gezeg door een voorbeeld bewijzen, en daer bederft hij alles. Om te toonen dat *zijn* en *haer* even zoo weijnig aen dobbelzinnigheid blootstellen als *deszelfs*, enz., rekt hij eenen regel : *Titius meldt zijnen vriend dat hij deszelfs huis verkocht heeft* (*Weiland*, *Spraekk.* blz. 237), tot drij uit : « *Titius aen- zocht zynde het huys van zynen vriend te verkoopen, meldt « hem, naer dit verzoek volbragt te hebben, dat zyn huys verkocht « is.* » Ik zou er geerne nog bijvoegen : *maer dat van zynen vriend niet*, belette het niet 't *volbragte verzoek*. Vergeeft mij de uitdrukking, MM. HH., maer dat is vlaemsche duidelijkheid (1)!

Ik weet niet of de heeling, de kuur, gelijk wij op zijn Fransch zeggen, lang genoeg geduurd heeft, maer, ik beken het, ik kan zelf niet meer. Nogtans daer komen nog zoo zonderlinge zaken aen! *In eeniger mate*, is een versterkings graed *met meer mate*, enz. Men moet zeggen *de regering van Lodewijk de veertiende*, niet

(1) Ik voeg hier bij dat *Kinker*, in zijne *Beoordeeling van Bilderdijks Ned. Spraekl.*, hoewel mede van gevoelen zijnde, dat men van *dezelve*, enz. dikwijls misbruik gemaakt heeft, en dat men dit woord « meest overal ter vermindering van dubbelzinnigheid missen kan, » echter, in 't aengehaelde voorbeeld, *deszelfs* noodzakelijk acht, « dewijl *zijn* ook op het huis van *Titius* zou kunnen slaen, wanneer er niets « voorafgaet, dat de bedoeling boven allen twijfel stelt. » blz. 38. Maer is de omschrijving van den heer P. er niet eene nog veel duidelijkere proef van?

den of des veertienden. Wat zou hij dan wel van de statige en waarlijk grootsche uitdrukking van J. v. Heelu gezeid hebben, v. 630:

..... des rijcs
 Conincs dochter Lodewijcs
 Dan Djanckerike des groots Heeren !

Hoe bloot zou nogtans hier nevens de naem van *Lodewijk*, zelfs den *veertienden*, staen! want in zijn voorbeeld moest het noodzakelijk den *veertienden* zijn, als appositie tot *Lodewijk*. Ik had die aanmerking daer gelaten, stond er niet zelfs in 't *Belgisch Museum* 1. blz. 83, van eene onzer beste pennen: *de regering van Philips den stouten, eerste vorst*, enz., en kwamen dergelijke onauwkeurigheden in de woordverbinding niet overal voor. Wanneer het grove van onze *gramatikale affaires* zal geregeld wezen, zal het hoogst noodig worden ook voor onze *syntaxis* te beginnen te zorgen.

Voor de werkwoorden wil hij insgelijks in de gebiedende wijs verscheidene trappen van versterking invoeren: *hoor, hoord, hoort*. Om derzelve gebruik te bepalen geeft hij dezen regel: « het gevoel, waervan wij bezielde zijn, raedplegen. » Dien gemakkelijken regel, hij noemt hem zoo, past hij mede op de tijden van andere wijzen toe, en vindt op die manier een middel om des Roches met Weiland tot overeenkomst te brengen: « Hunne stelsels kunnen beyde goed zyn, wanneer zy behoorlyk « gebruykt worden. » Ook verouderde vormen als « *gy werket*, « *hy werket, wilde (wildi) komen, heb'd'er geweest*, » enz. roept hij terug.

Gelijk *in der daed, binnen 's monds, ter goeder ure*, enz. verkortingen en versterkingsgraden zijn, zoo ook zijn *vergeefs, hedendaegs, links*, enz., « afgekort uit den overtreffenden trap, « en geenzins tweede naemvallen. » *Links* is voor *linkst*, dat is meer *link*; *doorgaens, meer doorgaende*, enz. Wij zeggen immers thans *hoogst, verst*, enz.!

Eindelijk, want daer moet een eind van gemaekt worden, « het onderscheyd tusschen *nog* en *noch* schynt te zeer onge-

“ grond te zyn , om als verplichtende regel behouden te worden (1). ”

Dit alles moet u wonder voorkomen , MM. HH. , het moet u verbaesd hebben , het is niet anders mogelijk ; niettemin , ik herhael het (wat mijne hooggeachte medeleden des aengaende denken , weet ik niet) , maer ik , voor mijn deel , beschouw den opstelder van dit onnoembaer geschrift , voor den man , die het beste van al de mededingers den tegenwoordigen staet van de tael in ons land , en de oorzaak van onze geschillen nagegaen is en beoordeeld heeft . Mij dunkt , en daarom heb ik mij zoo lang met hem opgehouden , dat zijne onderneming , die , gelijk hij genoeg getuigt , geene bloote schoolmeesters-onderneming is , meer dan al wat men tot nu toe gedaen heeft , de zoo vurig en zoo te vergeefs gewenschte eenparigheid en den bloey der tael , die er mede verbonden is , kan bevorderen . Een groot gedeelte van dit nut zal uit zijne ongeloovelijke misgrepen zelve spruiten , die alleen daer uit ontstaan zijn , dat hij ook een systeem heeft willen bouwen , waertoe hem alle stellige taelkennis al te zeer ontbrak . Maer ware hij aen het onderwijs meer verschuldigd geweest , dan zou zijn werk geene satire geweest zijn .

Daer meé laet ik het zoo , MM. HH. , om tot de achtste Verhandeling , tot die van den heer *W*..... , over te gaen .

(1) Ongegrond mogt het niet heten , nog zelfs willekeurig , indien men in 't oog houdt het verschil van betekenis , en , volgens allen schijn , ook van oorsprong dier woordjes . Bilderdijk (Spr. blz. 230) leidt *nog* af van *nu*. *Nog* = *nu ook* , zou nog al gaen ; *nog* = *noig* kan ik niet aennemen . De afstamming althans is onzeker , en dus mogt men , naer 't later gebruik , en tot gemakkelijker onderscheiding , *ch* tot *g* verzachten . Het ander , *noch* , bij de Ouden ook *nocht* en *nochte* , komt ongetwijfeld van *ne* of *no* (dat mede zoo voor *noch* gebruikt werd) en *och* , anders *ocht* of *ochte* , thans *of* ; zoo dat *huis noch have* 't zelfde is als *huis ne och* (niet of) *have* , enz. *Nof* daer voor te zeggen , gelijk men *of* zegt , heeft het gebruik niet gewild ; wat bieef er dan over , dan dat men een van ouds zamengesteld woord zijnen ouden en oorspronkelijken vorm behouden liet ? Men vergelijk verder Bild. Versch. III. blz. 22 , 67 , enz.

ACHTSTE VERHANDELING.

Deze Verhandeling bestaet uit 53 blzz. in-4. Een gedeelte daervan is bloot afschrift van Siegenbeek. De tael is redelijk zuiver, maer de stof is slecht in orde gebracht. Eenige bijzonderheden over de spelling van sommige woorden (niet woordformen) laten neerstigheid zien. Daer zijn nog andere goede plaetsen, betrekkelijk sommige meer algemeene vragen, zoo als over de verdubbeling en verlenging der vokalen, over de *g* en *ch*, enz., maer het opstel is in 't algemeen te zeer beknopt en ook onvolledig. Ik zal u hier een paer uittreksels mededeelen, die u de manier van de zaak te beschouwen en den schrijftrant des opstellers zullen te kennen geven.

« Allen onpartydigen voorstaender onzer moedertael moet
 « bekennen dat de Noordnederlanders het oude Nederduitsch
 « meer getrouw zyn gebleven dan de Vlamingen en Brabanders.
 « Zy hebben derzelve oorspronkelyke gronden naeuwkeuriglyk
 « nagevolgd, daer wy het oude stelsel verwaerloozende, door
 « eene overdrevene neiging naer verschilmaking of onderschei-
 « ding, veel veranderingen hebben ingebracht, zonder eens na
 « te denken of dezelve op goede gronden rusten. Van dit getal
 « zyn *weg* en *wech*, *wegen* en *weegen*, » enz.

« Doch, daer de voorstaenders dezer schryfwyze merkelyk
 « in getal verminderd zyn, en de enkele vokaelspelling het
 « ruime veld heeft gewonnen, zal ik hierop niet stilstaen, en
 « alleen aenmerken, dat zy, die zich de moeite willen geven de
 « schriften der vroegste tyden te lezen die in onze tael voor-
 « handen zyn, zien zullen, dat men de enkele vokael genoeg-
 « zaem heeft geoordeeld, » enz.

« In dit en al andere gevallen is het mijn oogmerk niet eenige
 « denkbeeldige en nieuwe volmaektheden in te voeren , maer in
 « tegendeel het gevestigde en onveranderbare gebruik te eerbie-
 « digen , wanneer hetzelfde met de beginselen eener gezonde
 « taelkunde overeenkomt , » enz.

De wijze op welke hij zich uitdrukt over het geschil betrek-
 kelijk *weerdig* of *waardig* en hetgene sommigen den bleetenden
 klank noemen, getuigt ook van een goed oordeel en gematigdheid.
 « Daer beide schryfwyzen verdedigers hebben , » zegt hij , « en
 « *by aldien men de eene of de andere wil aennemen* (die woorden
 « zijn onderschreven), zal ik hier de redenen *voor* en *tegen*
 « kortelyk ophalen, ten einde dezelve ter beslissing op te wegen. »

Hij heeft, zoo als 't uit zijne woorden blijkt, de uitzinnigheid
 en de kinderachtigheid die dezen twist, gelijk meer andere,
 kenmerken, gevoeld, en indien hij zich er een oogenblik mede
 bezig houdt, hij doet het enkelijk om niet te schijnen iets van
 'tgeen tot de vraeg behooren mogt, onaengeroerd te laten.
 Ondertusschen, waer men zich wel aen verwacht, de redenen
 die hij hïjbrengt, bedieden niet veel, of zijn slecht ontwikkeld.
 Voor het gebruik der *ee* pleit bij ons, zegt hij, dat de Ouden
 veelal zoo schreven, en dat *ae* Hollandsch en geen Vlaemsch is.
 Anderen, wel is waer, merken hier tegen aen, dat *ae* geen
 Hollandsch is, dewijl de Hollanders *a* door *a* verlengen, en dus
 niet *ae* maer *aa* schrijven; en dat men verder reeds sedert de
 XIIIe en XIVe eeuw het meeste deel dezer woorden met *a* en *ae*
 spelde, zoo als M. Stoke IV. B. 1435, *paert : vaert*, VII. B. 93,
start, enz. Eindelijk « later, als men nog altyd in Holland en
 « Vlaenderen, in het algemeen dezelfde spelling volgde, schreef
 « Vondel, als ook V. Hoogstraten, deze woorden met *ae*.

Doch, zegt hij, « dit alles levert geene stellige beslissing op;
 « blijft dus alleen te onderzoeken wat met de meest beschaefde
 « uitspraak het best overeenkomt. »

Op den klank die *ee* bij ons heeft, kan men zich niet beroe-
 pen; bij sommigen is het die van de *i* in *winst*, *ik*; bij anderen,
 van *ie*, en bij de meesten « van eene hardkorte *e*, stuitende op

« eenen medeklinker: *perd, stert, enz.*; » en wat de welluidendheid betreft, is *ae* ongetwijfeld meer voldoende voor het gehoor dan *ee*.

Hij zou dus aen *ae* den voorkeur geven, zoo uit hoofde dier welluidendheid, als om het verschil in de uitspraak te vermijden waeraen *ee* onderhevig is.

Dit is nog al redelijk, MM. HH., doch gij merkt aen, dat hij juist het perk verlaet, wanneer de grootste strijd begint, en in zoo ver is er ook behendigheid. Hij laet de taelmeesters van Vlaenderen, die het oor anders gesteld hebben, en die hem met zijn *ae*, dat voor hen nog altijd te bijster Hollandsch klinkt, geerne laten varen, thans onder elkander beslissen, hoe zij hunnen zoo hardnekkiglijk verdedigden eklank voor het oog inkleeden zullen. Dat zij ook omtrent den klank, dien *ee* hebben moet, zich ondereen tot nu toe niet verstaen, blijkt uit de woorden van den heer W. duidelijk; niettemin de groote hoop wil bleeten. Of dit nu maer enkel bleeten is, dan of er nog een zekere toon bijkomt, volgens het niet al te klare opschrift van *bleetenden toon*, dat sommigen van hen op hunne vaendels dragen, laet ik ter zijde gesteld; het komt hier maer op de spelling aen, omtrent welke zij zoo weinig overeenkomen, dat ze zich opentlijk in vier vijandige partijen verdeelen.

De heer W. heeft zich in dezen burgerkrijg niet willen inwikkelen. Ik, hoe onpartijdig ik ook zij, kan geen onverschillige toeschouwer blijven, wanneer ik, door bijzondere aenmatigingen, het algemeene taelregt bedreigd zie. Kan ik de partijen niet tot overeenkomst brengen, ik zal ten minste, zoo veel het in mijne magt is, de gemeene belangen in veiligheid maken te stellen. Tegen de voorstaenders der accenten, waervan men hier ook twee benden erkennen kan, is, zoo ik meen, reeds alles voorzien, en, als minder in getal zijnde, ruimen dezelve ook reeds het veld met hunne zwarte caperoenen en spiessen. Het is dus slechts met den bleetenden hoop en met diegenen welke de *e* op eene menschelijke wijze willen uitgesproken hebben, dat wij ons regt van tusschenkomst of *interventie* gebruiken moeten.

Gewoonelijk is tusschen beiden komen van twee kanten slagen gaen inoosten. Dit ben ik niet van zin, en daer ik niet anders dan als voorstaender van 't menschelijke regt mag optreden, kan er geen twijfel zijn met wien ik het houden moet. Doch ik zal mij doorgaens tevreden houden met de aenvallen der schapsklankgezinden af te weeren.

Beginnen wij met te zien wat getuigenissen voor dien klank bij de vroegere spraakkundigen gevonden worden. Huydecoper, dien ik nu niet bij der hand heb, hield voor *heir*; doch, zoo ik mij niet bedrieg, voor dit woord alleen, omdat hij niet wist hoe het anders van *heer* te onderscheiden; mogelijk ook wel, en dan om de zelfde reden, voor *meir*. Verder nam hij de spelling met *ei* en den bleetenden klank niet aen. Ten Kate die er meer dan eens van spreekt, erkent er slechts het bestaan van; en schoon Kiliaen, neffens *bære* en *heer* of *her*, ook *beyr* (hij heeft wel *bors*) en *heyr* schrijft, men mag van hem het zelfde zeggen. Kiliaen, wiens oogmerk was alle dialekten van het Nederduitsch (hier is de naem eigen) te bevatten, zocht, zoo veel geschieden kon, de verschillende afwijkingen en, gelijk de Franschman zeggen zou, de *nuancen* of wolkingen der uitspraak te verbeelden, en gebruikte daerom dikwijls eene *gefiguureerde orthographe*. Dit geldt allermeeest voor den eklank, niet alleenlijk waer hij door *r* gevolgd is, maer ook in meer andere gevallen. Dus vindt men bij hem *kēken*, *kēkelen*, *kēkeler*, zoo wel als *kaekeler*, anders *keekelaer*, *blāten* voor *bleeten*; voor *twee* geeft hij *twie*, *twey* en *twy*; *heyl* voor *heel* (integer), *spere* voor *speers*, *eyber* voor *eber*, *heylbot* voor *eelbot*, enz. Aenmerkelijk is daerbij nog dat *blāten* (balare), met de angelsaksische *æ*, niet neffens *blaeten*, *blaeteren* (blaterare) staet, maer tusschen *blesschen* en *blevelinck*, dus onder de *e*, ingelascht is. Ongetwijfeld heeft hij door deze vreemde *svormen* niets anders willen aanduiden, dan die uitspraak gelijkende naer het gebleet der schapen, welke Ten Kate bij de Stichtenaers overal voor de scherplange *ee* aengetroffen had. In ons land hoort men hem, behalve in sommige streken van Vlaenderen, voornamelijk

tusschen Leuven en St. Truiden , maer voor den *e*klank alleen , of waer *ee* door *ei* gewoonelijk vervangen wordt ; anders klinkt aldaer de *ee* als *ië*. Dus *waiken* (met de fransche *ai* in *aigre*) , voor *weiken* (mollire) , maer *wiëk* voor *week* (mollis) , omdat men nooyt *weik* zegt , schoon de wortel de zelfde is als in *weiken* ; terwijl bij de Stichtenaers *week* ook *waik* is. Deze scherpe klank , die , gelijk men weet , voor de *k* en de *r* nog veel merkeliijker wordt , heerscht in ons land , zoo als ik zei , bijzonderlijk in de omstreek van Thienen , en heeft aen de Thienenaers door hunne naburen , waervoor onze landaerd maer al te genegen is , eerst den spotnaem van *aikers* , en vervolgens dien van *kwaikers* (*kwaken*, bij Kil. *kwacken* en *kweken* voor *kwéken*), of *endvogels*, doen geven.

Ik weet niet, MM. HH., of de liefhebbers van dien klank mij zullen toelaten uit het voorgaende reeds iets te besluiten ; nogtans mij dunkt dat er verscheidene gevolgen uit te trekken zijn. En wel ten eerste, dat die klank, alleen naer de namen te oordeelen met welke hij bestempeld wordt, voor die hem niet gewoon is, zoo onaengenaem zijn moet, als hij uitstekend is; en dit zelfs mede voor het oog, indien hij moet gevormd worden gelijk een der mededingers ons leert: « om dit geluyd van « *ei* voord te brengen, moet men den mond *wyd* open doen, « zonder met de tong het verhemelsel van den mond te raeken. » Verder volgt er uit, dat hij geens zins in de algemeene uitspraek is, maer aen zekere gewesten eigen. Hiervan dat men ons leert hoe wij denzelven vormen moeten, wat anders onnoodig was, en toch onvoldoende zijn zou, 't en ware men ons daerbij nog voorgaepde. Ten derde, dat hij allerminst aen onze gewesten toebehoort, waer hij nergens zoo algemeen heerscht of zich zoo ver uitstrekt als in de provincie Utrecht; en dit getuigen ook de oude hss.; *zweyrd*, *heyl* voor *heel*, *bleyk* of *bleyck* (pallidus) dat Kiliaen zelf als verouderd opgeeft, zijn nooyt bij ons geschreven geworden, anders dan in 't rijm, zoo als bij Maerl. Van der Drievoud. str. 15, *Godheit: breit: gheit: gheseit*, voor *breed, gaet*, enz.; waerop zijne verwittiging, door mij

boven blz. 10 aengehaeld , toe te passen is. Wat meer is , *meester* van *magister*, waer de *ik*klank oorspronkelijk in zat , heeft bij ons het burgerregt niet kunnen bekomen. In het fragment der *Niebelungen* door Prof. Serrure ontdekt , heeft men *meistren*, voor *meesteren*, *helpen*, maer dat stuk getuigt nog elders van duitschen invloed. Doch van de sylb *eis* straks nader ! Ten vierde , dat Kiliaen , om de bijzondere scherphheid die de lange *ee* (of *e*) soms bekomt , in 't schrift te verbeelden , bijzondere en niet altoos de zelfde letterteekens gebruikt (1), en dat , bij

(1) Op het eind van eene lettergreep , gelijk Ten Kate reeds opgemerkt heeft , (I. D. blz. 252) , stelt hij doorgaens *æ* = het fransche *af* , in plaats van *ee* ; maer hij gebruikt deze laatste of *ey* of *ae* , zoo dikmaels de lettergreep met een' medeklinker eindigt. Dus schrijft hij *spære*, *bære*, *keren*, en van den anderen kant *beyr* en *baer* (met den *ak*klank), enz. Daer echter elders de zuivere *ek*klank ook gehoord werd , zoo stelt hij daer neffens *spere* en *speere*, *bere*, en zoo voorts , voor meer andere verschillen van uitspraak. Alleen voor den *ek*klank vindt men bij hem , behalve *e* en *ee*, de figuren *é* (*bekerken*, *colouréren*), *è*, *ê* (*wêr*), *œ*, en *é* ; waer een Westvlaming mogelijk de *ey* van *beyr* nog bijrekenen zou ; en ik weet voorwaer niet of ik wel alles aengeteekend heb. Van de *é* kan men een twintigtal voorbeelden vinden onder de composita van 't woord *spel*, het afgeleide *spéler* (sic) er in begrepen ; wat of wel eene drukfout is , of wel de uitspraak verbeeldt van sommige dorpen tusschen St. Truiden , Hasselt en Tongeren , waer de spraek iets van den zang heeft. Wat hier ook van zij , het is gewis dat , in de gewoone uitspraak van vele streken , het onzijdige *spel* (jeu) geheel anders klinkt dan het vrouwelijke *spel* (*épingle*) ; en dus ook het zelfstandig naemw. *hel* anders dan het bijvoegelijke *hel*. De eerste zijn dof en zwaer *spèl*, *hèl*, gelijk het fransche *quel*, *lequel*, *réel* ; de laatste klinken , indien ik die woordspeling gebruiken mag , *hel* als eene bel , en hebben volkomen den *ek*klank van meestal de fransche woorden uitgaende op *elle*, als *belle*, *querelle*, enz. De eerste *e* is kort , doch de laatste nog korter , en deze kwantiteit verliest zij nooyt in 't meervoud , terwijl de doffe *e* ook volkomen lang wordt : *spel*, *spelen* ; maer hier verandert nu de vokaefklank en wordt gelijk aen de fransche *é fermé*. Behalve deze klanken der letter *e*, is er nog een in de volksspraak van een groot gedeelte van Limburg en Brabant , voor 't minste zoo gemeen als elke andere afzonderlijk genomen , en waervoor bij Kiliaen geen onderscheidingsteeken gevonden wordt. Ik meen den klank dien ze heeft in de woorden *week* (*semaine*), *wêr* (*temps*), *rekenen*, *spreken*, *beer*, *beran* (*ours*), enz., vervolgens slechts wanneer zij in de beschaefde uitspraak zachtlang is , en dien ik niet beter vergelijken kan , dan met den *ek*klank van 't fransch woord *ère* of *stère*, schoon nog wel een weinig meer dan deze van het scherpe *af* naer het doffere *è* zakkende. Door de gewoone teekens aengeduid , zou hij omtrent *èè* zijn , de twee letters , zoo veel mogelijk tot eene sylb gebragt , dus *wéèk*, *bréèken*, *méèten*, *éèten*, enz. Het woord *vreten*, *fratten* uitgesproken , heeft eene aen

verder gevolg, de duffelsche taelkundige voor de spelling met *ei*, dat bij hem iets geheel anders dan den bleetenden klank beteekent, niet kan ingeroepen worden; terwijl zijne *ey* in *beyr*, enz. niet het wettig bestaen van dat geluid in de beschaefde tael, maer slechts deszelfs bestaen in de volksspraek aenwijst. Ten vijfde, dat die spelling, indien zij beter gegrond was, niet alleen voor het zeer klein getal woorden, die door de vlaemsche spraekkonsten opgegeven zijn, maer voor eene menigte andere, waeraen men elders den zelfden klank geeft, zou moeten voorgeschreven worden. Daer waren nog meerdere gevolgtrekkingen te maken, maer zij loopen meestal met hetgene ik straks toch zeggen moet, ineen; ik blijf dus bij de laetste slechts nog een oogenblik staen, om eenige aenmerkingen aen te bieden, die ook gevolgen opleveren zullen.

Dat de scherplange *ee*, bij ons, in meest alle gevallen met *ei* verwant is en dikwijls verwisseld wordt, kan niemand ontkennen; maer dat niettemin de eklank eene van onze dialektische eigenschappen uitmaekt, gelijk de *e*klank meer het

't zelve eigene scherpeheit, niet verschillig van de fransche *af* in *mâitre*. Indien dit laetste de bleetende *e* der Vlamingen is, welke zij bij het uitspreken van *begoeren*, *heer*, enz. vereischen, en zoo onseigen door *ei* verbeelden, dan is het klaer dat deze *e* die der Limburgers niet zijn, noch worden kan, daer zij dien klank slechts in sommige dier woorden laten hooren, waer, als in *waerde* enz., het schrift thans nog gewoonlijk *ae* stelt. Van de verouderde schijnt *ereten* alleen uitgenomen. Voor al de overige van dit soort en voor meer andere, hebben zij den klank dien ik zoo even door *éé* verbeelde, *péer*, *péek*, voor *pek*, *sméeren*, *bréd*, voor *berd* (*planche*), *kées* voor *kaes*, enz.; maer daer neffens *béék*, *kléén*, *kiéren* (*balayer*), *umkiéren* (*tourner*), *miér* voor *meer* (*plus*), *miés* voor *mees*, *biést*, enz. Wat zou men zeggen, indien zij die zoo spreken, en dit zijn de Limburgers alleen niet, de spelling naer hunne uitspraak wilden inrigten? Men heeft zich in deze geheele zaek maer eene vraag voor te stellen, namelijk, welke uitspraak bij het lezen en het nauwkeurig spreken verdient in acht genomen te worden, en dan valt het vlaemsche *bleeten* en het limburgsch en brabantisch *piepen*, en al wat des meer is, van zelf weg. De beschaefde uitspraak moet, om zoo te zeggen, zoodanig zijn, dat ze aen iedereen voor 't minste zoo goed als de zijne, en aen allen beter dan die van al de anderen schijne. Waren wij het aengaende de uitspraak eens, dan zou de spelling ook volhaest geregeld zijn. Maer wil ieder aen het zijne blijven vasthouden, dan mag men bij de *e*s van Kiliaan nog een *supplement* voegen, en de twelf of dertien klinkers van Van Daele tot vijf-en-twintig brengen.

Hoogduitsch toebehoort , is even zoo bewijsbaer. Het Hoogduitsch stamt nader van het Gothisch , 't Alamannisch , 't Beiersch en het Frankisch af , waer *ai* en *ei* de heerschende klanken zijn ; terwijl het Oudsaksisch , 't Angelsaksisch en het Oudvriesch , met welke takken van het Oudnederduitsch ons Nederlandsch enger verbonden is , die klanken niet kennen , maer meestal door *ee* , *æ* , of *aa* vervangen. Dit legt ons uit waerom zoo vele woorden bij ons den *e*klank en den *a*klank in de verschillende streken verwisselen , naer mate aldaer het taeleigene (ik meen de *ee* die wij met het Oudsaksisch gemeen hebben) beter stand gehouden , of de angelsaksische of vriesche invloed meer vermogt heeft ; en tevens zien wij dat de verwisseling der *ee* met *ei* aen eenen dergelijken invloed van de eerst genoemde oude taeltakken , of om het in een woord te zeggen , van het Oud- of Middelhoogduitsch moet toegeschreven worden. Het waer niet onmogelijk uit de volkspraek , vergeleken met eenige oude schriften waer het vaderland van bekend is , met min of meer zekerheid aen te toonen welke de streken zijn , waer iedere dier vreemde grondstoffen het diepste doorgedrongen is. Maer zulk eene navorsching kan ik niet ondernemen , MM. HH. , en ik zal mij gelukkig achten , indien ik de vragen die het nauwste met de onderhavige stof verbonden zijn , op eene eenigs zins voldoende wijze mag beantwoorden. Ik zeg dan , dat de *ei* oorspronkelijk aen onze tael even zoo vreemd is als aen het Oudsaksisch , aen 't Angelsaksisch en aen het Oudvriesch , en ik bewijs het bovendien daer door , dat ze bijna in alle gevallen door den scherpen *eek*lank of eertijds vervangen is geweest , of thans nog kan vervangen worden ; welke ongetwijfeld onzer tael eigen is , en overal bij het volk hoe gewijzigd ook , toch erkennelijk is. De voornaemste nevensgeluiden , die de scherplange *ee* vervalschen , zijn de dus genoemde bleetende *e*⁽¹⁾ en de lang gerekte *ie* , van welke de laetste vrij de algemeenste is , en niet alleen op

(1) De *éé* , waer in de vorige nota van gesproken is , en meer andere wijzigingen ga ik voorbij.

alle hoeken van ons land gevonden wordt, maer ook wel eens in de schrijftael doordrong⁽¹⁾. Ook kan, wel is waer, *ei*, omgekeerd, wat wij boven reeds te verstaen gaven, de plaets van *ee* bekleeden, doch niet overal en altijd. *Gein* voor *geen*, *breid* voor *breed*, *beist* voor *beest* en honderd anderen van dat slag⁽²⁾ zullen altoos den hoogduitschen tongval van den nederduitschen onderscheiden.

Zijn dat nu enkelijk eenige op zich zelve staende woorden die den *eik*klank weigeren, of kan men dezelve tot klassen, dat is tot een zekeren regel brengen? Ja! MM. HH., neemt drij vormen van het werkwoord *reizen* uit, geen ander neêrduitsch woord heeft in ons dialect de *ei* vóór *st*, *s* tot de zelfde lettergreep behoorende, aengenomen; hetgene in 't Hoogduitsch overal plaets grijpt. Zelfs van uitheemsche woorden is er maer een drijtal bij eenigen van ons ingeslopen, en deze zouden hoogst dienstig kunnen wezen om eene verdere analogie op te zoeken, ik wil zeggen *teisteren*, dat Kiliaen niet kent, hoewel hij *teesen* heeft; maer *teisteren* komt van *táter* of *taster* voort; dan *peisteren*, of eerder *pleisteren*, voor *plaesteren*, van *plátrér* of *plastrer*; en eindelijk het *peysteren* (*peisteren*) van Kiliaen, in den zin van *weiden* (*pascere*, *pastura*), dat hij ook *pesteren* schrijft, d. i. *pasteren*, van *paître* of *paistre*. Een vierde woord van dien aerd, *heister* (*hêtre* = *hestre* of *eerster*?), dat alleen nog overblijft

(1) Dus hebben wij *vier*, naest *veertien* en *veertig*; *wier* naest *woer* (*durillon*, *nœud*), *wiel* voor *weel*, dat Kil. als Holl. en Zeelandsch opgeeft, enz. Doch het is meer te bewonderen dat, bij de algemeenheid van die verwisseling in de volkspraak, de voorbeelden daarvan in de geschrevene tael zoo zeldzaam zijn. Voor de zachte *e* zijn ze veel menigvuldiger: *wierd* voor *werd* of *ward* (want *ie* vervangt ook de *a*), *hier* voor *her* (*herwaerts*) of *har*, *hare* (*harentare*); *die* voor *de*, wat men nog soms op zich zelf staende aentref, en in *dewelke*, *deselvo*, enz., zoo wel als in den mond van al de Limburgers terug vindt; dus ook *wie* voor *we*, waer van niet alleen *wes*, *weshalve*, gelijk *des*, *desaengaende*, enz., maer ook *welk*, dat is *welik*, uit *we* en *lik*, ons *lijk*, op de zelfde wijze gevormd als *zulk* (*solch*) uit *zoo* en *lijk*, *elk* uit *een* en *lijk*, het zelfde als *iagelijk*, enz.

(2) Weiland stelt *slag*, en nochtans *gelijkslachtig*; Olinger schrijft hem na. Ik zie de reden van die ongelijkheid niet, en zou *gelijkslagtig* schrijven. Het komt van *slagen* (*slaan*; vglk. 't Lat. *nota*, in 't Fr. *marque*, *coin*). Met *geslacht* heeft het, mij dunkt, niets gemeen.

van allen die ik ooyt opgemerkt heb⁽¹⁾, ga ik voorbij, omdat wij in deszelfs plaets het echt nederduitsche *heester* hebben. Dit is dan, voor zoo veel *ei* vóór *st* betreft, een algemeene regel, een bestendig onderscheid tusschen Hoog- en Nederduitsch; en wie ons van *geist* of *meister*⁽²⁾ spreken komt, spreekt onze tael niet. Dit voelen wij, maer ik moest het bewijzen, omdat het ons om vaste en bepaelde wetten, en niet om bloot gevoel te doen is. Ik zou het zelfde voor nog meer andere gevallen kunnen betoogen, maer ik ga nu regtstreeks tot datgene over, wat alleen in twist komt.

Ik heb reeds gezeid dat die bijzondere uitspraek van de *e*, die men de bleetende noemt, zich in veel meer woorden doet gevoelen, dan de lijst der vlaemsche taelmeesters bevat. Inderdaed men treft daer slechts woorden aen, waerin die klank door de letter *r* gevolgd is, *beir*, *deirlijk*, *keirnen*, *lanteirn*, *meir*, *steirt*, *zweiren*, enz. uitgenomen het onontbeerlijke *bleeten*, zonder welk de klank geen' naem gevonden had. Nogtans *kweeken* (schreeuwen), *kakelen*, *vreten* of *vreeten*, *tweenen*, *bernen* en ontallijke andere, waeronder ook eene menigte zachtlange, worden in gansche streken zoo uitgesproken. Wat heeft dan des Vlamings oor juist voor die woorden zoo gevoelig gemaekt? Niet de eklank op zich zelve, MM. HH., maer de voorgalm van de *r*, van die hondsletter, gelijk de Ouden ze noemden, die al wat ze nadert, verscherpt. Dit is ook de reden waerom Kiliaen anders schreef wanneer ze in de zelfde sylbe viel, anders wanneer ze na kwam: *beyr* en *bære*, enz.; hetgeen onze nieuwe taelmeesters niet opgemerkt hebben, anders zouden zij misschien *begeiren* in hunne lijst naest *beir* niet geplaeft hebben. Van

(1) *Leist* voor *leis*, is eene dubbele verbastering. *Leysten* en *leister* bij Kil. is Duitsch. Wat dergelijks meer is verdient geene melding.

(2) In oude schriften vindt men niet zelden *eist* voor *ist*, b. v. *eist sake dat* enz.; maer valt dit in 't rijm voor, dan houde men 't voor eene van die dichterlijke vrijheden waervan Maerlant zijne belijdenis deed; en buiten 't rijm, mag men 't in echt dietsche stukken kloek verbeteren. Dit wilde Grimm, dien wij blz. 57 aenhaalden.

de *k* mag men nagenoeg het zelfde zeggen , maer wij bepalen ons bij de *r*, van welke ook Ten Kate in dit geval melding maekt , zonder nogtans op derzelve invloed genoegzaam aen te houden : « Er is ook tweederhande dialekt , zegt hij , II D. « blz. 23 , omtrent onze lange AA (of AE) als ze tegen R stuit , « in plaets van welke men dikwijls gebruikt de *ée* , onder zulk « een geluid dat overeenkomt met het gebléet der schapen , of , « 't gene het zelfde is , met de Grieksche η , zoodanig als die in « onze scholen geleert word uit te spreken ; welke klank som- « migen door de Latijnsche Æ verkiezen uit te beelden ; zijnde « een middel-geluid tusschen onze AA en zagte EE in. Dus « schrijft en spreekt men *aerde* en *éerde* , *aers* en *éers* , *aerzelen* « en *éerzelen* , enz. *taerte* en *téerte* , enz. Dus ook schrijft men « in 't algemeen *baerd* , *baers* , *daer* , *haer* of *hair* , *waer* , *zwaer* , « waervoor men met het zelfde (bleetende) geluid , in Amster- « damsche straet-dialect insgelijks zegt : *bærd* , *bærs* , *dær* , enz. » Ter gelegenheid van *hair* hetwelk hij hier neffens *haer* vermeldt , voeg ik er gauw nog bij , MM. HH. , dat gij die spelling , zelfs voor 't pronomen , alsmede in *dair* , *wair* , enz. overal in 't Brus- selsch hs. van Reinaert en in meer andere boeken van 't eind der XV^{de} en van 't begin der XVI^{de} eeuw , en vooral in antwerp- sche drukken , aantreffen zult , omdat er ten allen tijde men- schen gevonden worden , die naer hun oor , of , wat dikwijls voor het zelfde gehouden wordt , naer hun hoofd , willen schrijven.

Wij moeten vervolgens aennemen dat de *r* die na de *ee* komt , dien klinker eene bijzondere scherphheid mededeelt , waerdoor deszelfs natuur in eeniger mate schijnt te veranderen ; en dit geldt ook alles zins voor de *a*. Wij hebben verder gezien dat de *e*- en de *ak*lank in bijna alle dergelijke woorden , als waervan hier de rede is , en in meer andere , de eene in des anderen plaets treedt , naer mate in de verschillende streken het echt ne- derduitsche of een vreemder element het heerschende is. Wan- neer men nu nabedenkt , dat , hoe zeer ook als dialekten verschillende , de boven opgenoemde talen allen tot den zelfden

stam behooren , en oorspronkelijk maer eene en de zelfde tael geweest zijn , en als men daer bij de ware natuur van die twee klinkers inziet , dan is het onmogelijk te miskennen , dat de angelsaksische en vriesche *a* (*aa*) en de oudsaksische en nederduitsche *e* (*ee*) met elkander de nauwste verwantschap hebben , en , zoo wel als de talen tot welke zij behooren , oorspronkelijk ineen loopen (1). Geen wonder dan dat ze in eene tael , waer die verschillige dialekten zich weder vereenigd hebben , elkander beurtelings vervangen en zelfs naest elkander zijn blijven staen , en nog minder , dat ze , waer de klankverscherpende *r* daer bijtrad , verscheidene tusschenklanken voortgebracht hebben , waer de *a* en de *e* als in eene derde vokael versmolten worden. Maer zulk eene vokael kan niet dan een bastaerdklank zijn , zoo haest men de scherpe hondsletter op de wezentlijkheid zelve van den vokaelklank laet inbijten (2). En dat is ook het

(1) Het schijnt nagenoeg eene uitgemaekte zaak te zijn dat er eerst in alle talen slechts drij grondvokalen voorhanden waren , namelijk *í* , *a* , *u* , tusschen welke zich als middelklanken *e* en *o* zijn komen invoegen , zoo dat *e* de overgang is van *í* tot *a* , en *o* van *a* tot *u*. Het Sanskrit en het Gothisch hebben geene korte *e* noch *o* ; de Hebreuwen bedienen zich voor *e* en *o* van hun *aleph* , *vau* en *jod* (konsonanten , doch de lange *a* , *u* en *í* aenduidende) , en hebben voor dezelve geene bijzondere letters. De Grieken gebruiken voor de lange *e* en *o* eigene teekens , en wij gaen ook met de scherplange *ee* en *oo* anders om dan met de overige klinkers. Meer andere bewijzen zal men vinden bij Grimm , Deutsche Gramm. I, 571 en 594 , en bij K. F. Becker , Organism d. Sprache , §. 14.

(2) Van andere bastaerd-vokaelklanken kan men overal in de volkspraak duizend voorbeelden aantreffen. Ik wil er hier nog drij of vier van den bloetenden klank geven , die mogelijk den Vlamingen vreemd zijn en , bij gevolg , zoo veel te vreemder voorkomen zullen. In plaets van *harre* of *herre* (van de deur) zegt men te St. Truiden *haár* , gelijk in 't fransche *air* , *pair* ; dus ook in plaets van *karre* of *kerre* , *kair* , doch te Hasselt , *káár* , volkomen eensluitend van klank en van duur met het fransche *quart*. *Keers* (bougie) te St. Truiden en te Hasselt *kas* , te Thienen *kats*. *Goerne* te St. Truiden *gián* , rond St. Truiden , te Hasselt en te Thienen *gain* , gelijk het fransche *gains* (schede) , doch met de meer geaspireerde *gh* ; dus ook *keern* (noyau) , *kián* , *kaín* of *kiáin*. *Derrén* , bij Kiliaen ook *derven* en *dorven* , te St. Truiden en te Thienen *datren* , te Hasselt *daren* , als de laetste sylben van *abundare* en 't fransche *quart*. *Ik dor* , voor *ik durf* of *derf* , heeft men ook in de delfter prosa van Reinaert. Voor *kraey* en *kei* (keisteen) , zegt de Truienaer *kraí* en *kai* ; ook die van Leeuw en Thienen , die verder overal *ei* als *ai* uitspreken : *maí* voor *mei* (-tak en-maend) ,

bleetend geluid, de schaepsklank; dit bewijst deszelfs belagchelijke benaming, de beperktheid van zijn gebied; dit volgt uit de bevestiging van Ten Kate dat hij iets tusschen *a* en *e* is; dit getuigt ons gehoor, dit de poogingen die velen gedaen hebben om hem door letters en bijteekens te verbeelden, en die allen gelijkelijk onvoldoende bevonden zijn; zonder te spreken van het oordeel der verlichte meerderheid die hem altijd verworpen heeft.

De daervoor tot nu toe aangewende teekens zijn, behalve *aa* en *ee*, die den klank niet zoo als hij is, maer zoo als hij zijn moet, wedergeven, en bij gevolg onberispelijk zijn (van onze *ae* zal ik later spreken); de behulpletters *e* en *æ* van Kiliaen, zijne *ey*, de *ai* van sommige Hollanders (en Antwerpenaers?), de *ei* der Vlamingen en de *accent circonflexe* op de *éé*, van Des Roches, waervoor weér anderen den *accent grave* van de Franschen verkiezen. Alle bastaerdteekenen, die ieder min of meer den scherpen straetklank, welken men treffen wil, misloopen, en nog wel het meeste de vlaemsche *ei*, die, bij hun gebruik van *y*, iets gegedrogtelijks is.

Ik weet wel dat Van Daele, in zijn komiek maer vervelend *Tyd-verdryf*, de Nederduitschers verwittigt « dat zy van *ei* « geen dubbel galmer moogen maeken, zeggende *ey* voor *ei*, « volgens het verbasterd en onkundig gebruyk van heden, maer... « gelyk de Fransche, ... *reine*, *peine*, etc., » maer het is mij onmogelijk in die woorden iets anders dan tegenspraek en onzin te vinden: niet op zijn Nederduitsch of op zijn Vlaemsch, *ey*, maer gelyk de Franschen, *ei*... Het eerste is verbasterd, het

wat te St. Truiden *mé* is, met de fransche *é*. *Mé* zegt men daer ook voor *mede* (hydromel) dat Kiliaen, wat aenmerkelijk is, *mæde* spelt; doch voor *mede* (avec) *mé* (of *mie*, dat is met lange *i*). *Mij*, *gij*, zegt men te Leeuw en te Thienen insgelijks *mat*, *gat*, minder zwaer dan 't brabantische *má*, *gá*, en vooral dan 't vlaemsche *máy*, *gáy*. Te St. Truiden zegt men op zijn Duitsch *mick*, en verder *djéd*, *héd*, *wéd*, maer toch *zij* (elle, ils). *Zayen* en *nayen* te St. Truiden *safn*, *natn*, 't laetste eensluidend met het fransche *naine* (nana); terwijl twee uurtjes verder dit zelfde *natn*, *neen* (non) beteekent, waervoor men te St. Truiden *niè*, en te Hasselt *ndàn* zegt. Men neme mij deze aenteekening ten goede.

andere... « gelijk onze voorouders het ons geleerd hebben , gelijk « de Fransche ! » Die woorden staen daer zoo naest elkander ; ik had het eerste lid achtergelaten. En dit heeft een der mededingers , de driftigste voorvechter van onze nationaliteit... in de spelling , durven aanhalen , het is uit zijn boek dat ik het overschrijf ! Niet eenen dubbelen galmer *ei* , niet volgens het nederduitsch gebruik *ei* , maer gelijk de Franschen ! Neen ! MM. HH. , zoo dat Vlaemsch is , dan is Vlaemsch geen Nederduitsch !

Ik besluit dan ter zake , dat de tweeklank *ei* , welke in onze tael niet anders dan nederduitsch , niet anders dan een tweeklank zijn kan (en tweeklank is hij in 't Fransch toch ook) , aen het straetgeluid , dat men er door verbeelden wil , niet beantwoordt ; *b. e. i. r.* is *beir* , voor allen die het nederduitsch *abc* kent , en *beir* is geen nederduitsch woord ⁽¹⁾.

Gij herinnert u , MM. HH. , hetgeen ik ; bij het begin van dit onderzoek , van *ei* vóór *st* gezeid heb , dat de sylb *eist* aen onze tael vreemd is , en ik vond u behalve *reist* van 't verduitschte *reizen* , nauwelijks vier uitheemsche woorden met dien klank , die , bij middel van een tweede aenzigt , dat ons wat minder duitsch (Bilderdijk zou *mofsch* zeggen) voorkomen moest , weleer daer op eenen hoek ingeslopen waren , *pleister* , *peisteren* , *teisteren* en *heister* , die zich waerschijnlijk als *plaester* , enz. aangeboden hadden. Nu wil ik , met het zelfde voor *eir* te bewijzen , de linie , die ons van de Hoogduitschers afscheidt , nog een' stap verder trekken. Ik zeide dat *beir* geen nederduitsch woord is : *eir* is geen nederduitsche klank , *ei* of *y* of *ij* kan , voor de *r* , het zij tot de zelfde lettergreep , het zij tot de volgende behoorende , in geen nederduitsch woord staen. Maer wat spreek ik van de Hoogduitschers ? ook zij hebben , voor zoo veel ik mij herinner , slechts twee woorden , en dat nog zamengestelde , waer die klank vóór de *r* , die dan wederom nog in de volgende sylbe valt , gevonden wordt. Deze woorden zijn *hei* of *heuraten* en

(1) *Ei* heeft in onze tael geenen anderen klank dan de latere *ij* , en *b. e. i. r.* klinkt dus als *bijr*.

Freireiter. Hunne tael haet mede den klank van *eir* zoodanig, dat de weinige woorden waer, uit kracht der afstamming, *ei* noodzakelijk met *r* zamentreffen moest, bij hen, door 't invoegen van eene *e* geholpen en om zoo te zeggen, verduitscht zijn geworden. Van *lyra*, Fr. *lyre*, bij ons *lier*, moest *leir* komen; zij hebben er *leyer* of *leier* van gemaakt. Het zelfde ziet men nog in den stadsnaem *Speyer*, *Spira*, in 't Fransch *Spire* (1), enz. Uit andere woorden van echt Duitschen oorsprong, waer onze scherplange *ee* voor de *r* komt, hebben zij, liever dan de analogie te volgen, die *ei* in plaats van onze *ee* wilde, dan eens de sylbe afgekort tot *er*, dan weér *ehr* geschreven. Om u in een woord te zeggen hoedanig geheel onze taelstam den klank van *eir* (of *yr*, wat als klank 't zelfde is) schuwte en vliedt, om hem te vinden moet men tot het Gothisch en tot het Grieksch (2) opklimmen. Ook in 't Latijn is hij niet, noch, voor zoo veel ik 't weet, in eenige der talen die van 't Latijn afstammen!

En de liefhebbers van de bleetende uitspraak moeten niet zeggen dat hun *ei* geen *ei* is, dat ware eene tegenstrijdigheid in de woorden zelve; het onderscheid dat ze hier willen maken tusschen *ei* en *ey* valt voor het gezag der voorouders (3), waerop zij zich zoo onvoorzigtiglijk beroepen, voor de getuigenis van Kiliaen te niet, wiens *ey*, al ware het hier geene behulpletter, toch nooyt bij hen *ei*, maer *ey* wezen moest. *Ei* kan in onze

(1) Wat de Duitschers in *leier* voor de *ei* gedaen hebben, dat doen wij overal voor den ons eigen tweeklank *ui*: *Schloyer*, bij ons *sluier*, en niet *sluir*, hoewel van *sluren*; *luisrik* en niet *luisrik*, enz. Ik heb nogtans al ergens *muiren* voor *muren* gelezen, maer dat men iets uitdenke, dat bij ons niet te vinden zij! Men moet zich over *muiren* niets meer verwonderen dan over *begoiren*. In 't Bruss. hs. van Reinaert staet wel *muyer*, rijmende op *scuyer* (muur: scuur), indien de Var. van v. 1167, bij Willems, mij niet bedriegt.

(2) Waer, bij de Grieken, de *ei* voor de *β* komt, daer zetten wij, omgekeerd, de *r* voor: *σπειρειν*, *spreien*, enz., of de *ei* wordt tot den eklank verzacht: *κλειπειν*, *scheeren*, enz.

(3) Z. Bruss. hs. van Rein. waer overal *teyken*, *kloeyn*, enz. in plaats van *toeken*, *kleen* staet. Ofschoon ik aen dat hs. alle gezag in de spelling ontken, ik hael het nogtans liever aen dan andere boeken, omdat de uittreksels daarvan in de uitgave van den heer W. voor iedereen toegangbaer zijn.

tael den klank dien het in de fransche woorden *reine*, *peine*, *Seine* heeft, niet hebben, en ten andere, de klank zelf, gelijk wij gezeld hebben, bestaet er niet. Doch bestond hij er, en wilde men hem door 't geschrift verbeelden, dan was onze *ee* daervoor nog altijd de allergeschiedtste figuur. Om dit te doen verstaan heb ik geene andere proef noodig dan dat het opgegeven *Seine*, bij voorbeeld, zelfs in 't Fransch, na genoeg eensluidend is niet alleen met *saine* (fém. van *sain*), maer ook met *scène* en *cène*; en dezen klank kon onze *ee* even zoo goed hebben (1), indien men in 't oog wil houden, hetgeen Bilderdijk meer dan eens voorschrijft, en het gebrek aen teekens om de menigvuldigheid der klankwijzigingen uit te drukken in alle talen hoogst noodzakelijk maekt, dat men den bijzonderen klank van iedere letter niet al te nauw beperken, of aen eene geometrische lijn, die geene breedte heeft, gelijk maken mag. Wat verschil is er niet, om slechts een paer voorbeelden te geven en van den bleetenden klank niet af te gaen, tusschen de eerste en de laetste sylb in *j'aimai*, tusschen *ayez*, *payen* en *abaye*? het geaccentueerde *a'* stel ik ter zijde. Maer om aen *ei* in nederduitsche woorden den klank van 't fransche *ei* te geven, moet men niet alleen de natuur van onzen tweeklank miskennen, maer de tael zelve geweld aendoen.

Tot dus verre. Men heeft ons nog meer uit Van Daele medegedeeld, zien wij dat ook nog.

(1) De scherplange *ee* is overal bleetend, en zij is maer bleetend omdat zij scherp, en scherp omdat zij bleetend is; zoo verschillen *geen* en *géen*, *week* en *wéék*, enz. Eene volgende *r* geeft haer meer scherpheid: *keer*. Dit heeft men miskend; wat van den medeklinker afhing, heeft men aen den klinker toegeschreven, en om het invoeren van een nieuw onderscheidingsmiddel te wettigen, alles overdreven. Van Daele zelf zal ons dit getuigen, indien wij hem wel verstaan willen: « De korte ofte « scherpe *ei* (? men zie mijne volg. nota.), word by ons, sonder dat wy het peysen, « door *e* uytgedrukt: dus *het*, *vel*, *snel*, *uytset*, *werd*, *pert*, enz. syn soo véle « stelsel-grépen met de scherpe *ei*. Trek eens *werd* lank, word het niet *weird*? « trek *pert* lank, word het niet *peirt*? In tégendeel seg eens *keirt* (van *keiren*) heel « kort, word het niet *kert*? *teirt* heel kort, luyd het niet *tert*? » Ik zeg: stelt voor *weird*, *peirt*, enz. *weerd*, *peerd*, en gij zult de zelfde uitkomst hebben, met dit verschil, dat ze veel natuurlijker zijn zal.

Indien men de *ei* niet had, zegt hij, « dan soude I° de scherpe « *e* nooyt kunnen lang uytgedrukt worden, eygendom, die alle « alleenklinkers noodig hebben. »

Of die eigendom alle klinkers in onze tael heden nog toebehoore, en of *ei* een *alleenklinker* zij, wil ik hier niet onderzoeken; in alle geval kan het geen grooter misslag zijn, dan hetgeen hij van de scherpe *e* in het bijzonder zegt, waer hij tusschen scherphed en lengte ik weet niet wat onderscheid wil maken, en juist daerdoor de ware scherphed en lengte met elkander verward. Kan de scherpe *e* ooyt anders dan lang zijn (1)? Of hangt mogelijk voor hem de moeyelijkheid van de dubbelvokaelspelling af, die ook de zachtlange *e* overal verdubbelt? dan waer dit het grootste bewijs tegen de dubbelvokaelspelling zelve; en zoo is het ook. Doch daarvan later; zien wij nu zijn

II° « Het gebruyk onser *ei* is te oud en te algemeyn; 't is « enkelyk by bedorvene straet-spraek, dat men-se in sommige « plaetsen niet hoort. »

Daer hij hier zeer kort is, zal ik om het tegendeel te bewijzen niet langer zijn dan hij: het gebruik uwer *ei* is noch oud, noch algemeen; het is enkelijk bij bedorvene straetspraek dat men dezelve in sommige plaetsen hoort, en bij eigenninnigheid dat ze door sommigen in het schrift behouden wordt. De proeven daarvan heb *ik* gegeven.

III° « Hoe sal men dan *keiren*, *keirnen*, *teiren*, *sweiren*, etc. « uytdrukken? » vraegt hij; « sullen wy misschien *kaeren*, « *taeren*, *swoeren* seggen en schryven? God behoede ons voor « sulke dólínges. » Ja! mijn lieve; maer dat waer ook al te grof.

(1) Van Daele zal ja! zeggen, want hij « bemerkt voor af, dat alle scherpe « letter-grépen kort syn; maer dat alle korte niet scherp syn. Ten tweeden, dat « eenen dobbel galmer (diphthong) nooyt eene scherpe lettergrépe maeken kan; want « om scherp te syn, sy moet onlouter en kort syn. » Maer wij verstaen door scherp het zelfde niet als hij, die ook eene « korte of scherpe *ei* » aenneemt. Zie zijn N° V, blz. 11 en 12, N° XIV, blz. 5; *uy* in *huys*, enz. is mede bij hem scherp en kort, N° XIII, blz. 13. Wat wil men met zoo een oor doen? Voor ons kunnen slechts *ee* en *oo* scherp zijn; zelfs in *kerk*, *kerker*, enz. erkennen wij niets scherpers dan de *r*. Dit om alle misvatting te voorkomen. Van *tj* zullen wij later zien.

Waerom niet eenige andere voorbeelden gekozen , als , bij voorbeeld , die gij boven aengehaeld hebt , *paerd* , *waerd* , *staert* ? dan zouden wij mogelijk anders antwoorden. Maer is er dan niets tusschen *ei* en *ae* , dat men noodwendig een van beiden kiezen moete ? waerom niet *ee* geschreven ? uitgesproken wil ik niet zeggen , gij doet het reeds , hoewel een weinigje scherper dan de beschaefde uitspraak wel bedraegt. Doch dit is hier alleen het geval niet , bij andere vokalen doet gij het ook , en de oefening kan dit , zoo niet geheel wegnemen , althans verzachten. Maer wat zoudt gij zeggen , indien wij op uwe vraeg door eene andere vraeg antwoordden ? Of gij dan ook *eirde* , *eirs* , *eirselen* , *teirte* (het zijn de woorden boven uit Ten Kate aengehaeld) , en verder *reip* , *reide* , *streip* , *eirst* , *eir* , *zeir* , enz. voor *reep* , *reede* , *streep* , enz. schrijven , en de oude nederduitsche *ee* uit de twee derde deelen der woorden , waer dezelve zich nu in vertoont , verbannen wilt (1) ?

Wat *aerde* betreft vinden wij eenigs zins zijn antwoord in 't volgende :

IV° , zegt hij , « Syn wy soo sterk in grond-wet , om meer « *paerd* , ofte gelyk aen sommige nog schooner ende geleer- « der schynt , *paard* te seggen , als *peird* ? Seggen de Hoog- « duytsche *pfard* , *pfarde* ? neen sékerlyk ; sy seggen *pferd* ,

(1) Ik vrees dat Van Daele hier wederom ja ! zal antwoorden. « Houd ! sta ! hoor ! » ('t is hij die spreekt) « De menschen syn niet gemaakt om sich naer letters te « schikken ; maer de letters moeten sich naer de menschen schikken. Bedorvene « straet-spraak moet voor alle goede spraek ruymen ; maer *stréek-spraak* *héeft recht* « *sich te bewaeren en verdedigen* : soo véel te sékerder , als die *stréek-spraak* op goede « gronden steunt , ende de tael ofte versacht , ofte sonder verharden verkort , ofte « lautert , dat is , zoo in 't schryven als in 't spréken onder alle woorden het meest « mógelyk verschil stelt. Voor een staeltje , is het niet schoon te kunnen verschil « maeken soo in 't schryven als in 't spréken tusschen *is* (est) , *ys* (glacies) , *eis* ofte « *eirs* (anus) ende *eysch* (postulatio) , enz. ! » N° VI , blz. 4 en 5. Elders , N° XIV , blz. 6 , zegt hij : « *EI* is soo gauw geschreeven als *Ê* , ende *i* is by ons toek *i* van andere « taelen niet ; 't is *EE* , 't is *onse* *scherpe EE* ; *dus in het gedaentje EI* , den tweeden « langen galmer uytdrukkende , en *schuylt geens i* , gelyk men *i* tot hier toe genómen « héeft , *het paelt aen EE* of *AE* , ende het is geen van beyde. » Hij mag dus ja ! antwoorden.

« *pferde* (hier moet gij wel toelatten, MM. HH.), de *e* lanksaem
 « getrokken, ende uytgesproken gelyk by ons *ei*: *die pfeirde*,
 « *de peirden.* »

Wat dunkt u daarvan, MM. HH.? Is dat niet zich in zijn' eigen strik vangen? De Duitschers spreken *pferd*, wat, met *éene langzaam getrokkenene* *e*, volkomen den vlaemschen klank wedergeeft, en de verdubbelde, dat is thans ook voor de oogen gerekte *ee*, die reeds den naam van scherpe, dat is bleetende, *e* (min de overdrijving) voert, kan hem niet voldoen, hij wil *ei* hebben, en dit *ei* wil hij ons voor eene langzaam gerekte *e* doen aennemen! De onwetendheid, de hardheid van gehoor kan men vergeven, maer dit moet een anderen naam dragen. Hij gaat voort: « Ofte zal men *heird*, *veirdig*, ens. moeten afstappen (ik « denk dat hij hier, gelijk hij kluchtig is, eene woordspeling « gezocht heeft), om *haerd*, *vaerdig*, te seggen; daer de Duitschen *der heerd* en *fertig* schryven, en, op onse wyse gesproken, *der heird*, *feirdig* seggen? » Hier heeft hij den tweeden knoop toegehaeld; zien wij hem nu tot *aerde* komen: « Ende, » vervolgt hij, « 't en waer het óver groot gebruyk van het woord « *aerde*, souden de *gène eirde* seggen en geschréven hebben, « voor het *gène* in het Hoogduytsch *erde* heet, niet moeten gaen « voor de *gène aerde* seggen? alsook die van *welt weireld* maeken, « voor de *gène*, die om by kleyne groot te schynen, *waereld* « seggen (1)? »

Indien het mij lustte om in het hoofd en in de borst waer dit

(1) Ik heb in deze aenhaling de spelling van Van Daele, door den heer Behaegel gansch verdraeyd, zorgvuldig hersteld. De heer Behaegel gebruikt in dit punt, met al de schrijvers welker woorden hij overneemt, eene vrijheid die hoogst berispelijk zijn zou, al moest men hem nog soms daerbij van slechte trouw niet beschuldigen. Zoo heeft hij hier, onder IV°, de *parenthese* van Van Daele uitgelaten, zonder het minste den lezer daarvan te verwittigen. Men behoeft ze slechts te lezen om dadelijk de reden van dit zijn stilzwijgen te begrijpen. « Sy seggen *pferd*, *pferde*... (want wat « men in het leeg-duytsch doet ofte niet, het hoog-duytsch moet toch altoos onsen « toevlucht wesen). Ofte zal men *heird*, *veirdig*, enz. » Van Daele heeft de oewerping die hij in zijnen weg vond, stout aen kant gestooten; Behaegel heeft liever gehad zich te gedragen als of hij ze niet zag, en is er stillekens langs door geslopen.

alles, ik weet niet wat ik zeggen zal, gestoofd of uitgebroed is, eens rond te tasten, ik zou u al wonderlijke dingen laten zien, MM. HH.; maer gij kent Van Daele, en 't en ware dat een der mededingers, in een gedrukt werk, hetgene ik u daer voor-gelezen heb, ontleend en het zijne gemaekt had; en wist ik ook van den anderen kant niet al te wel hoe het met de taelkunde bij ons gesteld is, en dat dikwijls de grootste onzin voor de rede zelve (gelijk hier reeds geschied is) genomen wordt: dan zou ik mij wel zekerlijk de moeyte, of om mijne gedachte regt-uit te zeggen, Van Daele de eer niet aengedaen hebben, van hem te wederleggen.

Moet ik nu ook hem, die hier Van Daele, waer wij anders niet op zouden gedacht hebben, zoo onvoorzigtiglijk vooruit gezet heeft, in de uitlegging van dien tekst volgen? Dat zal lang zijn, en voor de zaak zelve is het reeds, zoo ik meen, onnoodig; maer de man, volgens zijn boek te oordeelen, redeneert geerne, en wie weet of wij hem genoegzaam overtuigd hebben? Welaen zien wij wat hij nog meer dan zijn meester bijgebracht heeft, maer zoo kort mogelijk.

Hij begint met ons te leeren dat de Vlamingen, wanneer zij *zweird* en andere dergelijke woorden uitspreken, een geluid als van schapen laten hooren, welk men bij nabootsing *bleeten* noemt, gelijk de koekoek naer zijnen zang koekoek heet. Daer hebben wij niets tegen; maer wanneer hij daer bijvoegt, dat volgens verscheidene schrijvers, die klank bij onze voorouders niet onbekend was, en in plaets van ons die schrijvers te noemen, en ons te zeggen wat hij door *oude voorvaderen* en door *niet onbekend* verstaet, in eene nota ons iet geheel anders voor den dag haelt, te weten dat, volgens Zeydelaer, deze uitspraek, over eenigen tijd, nog niet geheel uit Holland verbannen was, dan, ik beken het, schudden wij het hoofd en... zwiigen wij; het doet immers niets ter zake.

Hij wil nochtans niet dat men Van Daele op deszelfs woord geloove, wanneer hij bevestigt dat in vele gedrukte vlaemsche boeken de spelling *ei* gevolgd is geworden, en hij noemt ons,

en véritable bibliophile, zeventien zulke werkjes (de almanakken er in begrepen) op, met hunne geheele titels van vier tot vijf regels lang, van welke een te Mechelen, twee of drij te Antwerpen, en al de overige in Vlaenderen gedrukt zijn. Nu dit zij zoo. De naem van *Poirters* dien ik op de lijst zie uitblinken, kan hem later, zoo hij het noodig acht, als proef dienen dat men eertijds in zekere gewesten nog andere klinkers door *i* verlengd heeft, waervan ik, als van een al te grof misbruik, waer men thans niet meer voor te vreezen heeft, tot hier toe geene melding heb willen maken, en waerover dit een woord op deze plaets ook zal genoeg zijn.

Is nu de outheid en de algemeenheid van *ei* bewezen, MM. HH.? Ik denk het tegengestelde, en ik voeg nog twee proeven bij de voorgaende. Meer dan de helft der mededingers, schoon op een' of twee na allen Vlamingen, hebben van die spelling niet een woordje gerept; en Behaegel zelf, ik moet hem wel noemen, haelt ons op blz. 245, ik kan niet begrijpen hoe, een vlaemsch werkje aen, door de HH. van 't kollegie van Rousselear in 1814 uitgegeven, waer hij de volgende woorden uit overschrijft: « *Ee* in plaets van *EI*, b. v. in *PEËRD*, *GEËRN*, voor *PEIRD*, « *GEËRN*, *begint den voorrang te verliezen*. » Gij hoort het, in 1814, en dat nog zoo men die HH. op hun woord geloofst, begon *ee* den *voorrang* te verliezen; en Behaegel besluit daeruit, « dat men, by gevolg, eertyds voorzigtiger en taekundiger te « werk ging met zich van het letterteeken *ei* in *peird*, enz. te « bedienen! »

Ik weet zeer wel dat ik hier slechts een *argumentum ad hominem* maek, maer daer zijn menschen die willen dat men op al wat zij, in hunne logika, voor een bewijs aanzien, antwoorde; en moest ik u dan de voorzigtigheid en het oordeel van den man niet doen zien? Hem eens kennende zult gij niet meer verwonderd zijn dat hij zich aldus uitdrukte: « de Hollanders, « meer en meer afwykende van het oud vaderlyk gebruyk, wier- « den verdeeld, nopens het zigbaer voorstellen van den klank « die, by de Vlamingen gehoord wordt in *peird*, etc. de eene

« schreven *peerd*, de andere stelden *paerd*, etc. » De acht laetste woorden nemen wij aen, het overige zal Behaegel zelf niet willen terugnemen, als hij het wel zal herlezen en met het reeds gezegde vergeleken hebben. Maer hoe? de Hollanders twisten nopens het geluid dat bij de Vlamingen gehoord wordt? is dat onzin of vlaemsche duidelijkheid? Hebben zij dan dien klank niet? of, zoo ja, wat komen dan hier de Vlamingen tusschen? Schrijft men zoo?

Doch hij voegt er nog bij: « Laeter hebben de hollandsche « taelhervormers dit *ee* en *ae* als eene verlenging van de *e* en *a* « doen doorgaen. » Meer zegt hij niet, noch ter staving, noch ter wederlegging van die leer, en *ee* en *ae* blijven wat zij zijn, of, gelijk hij spreekt, wat de Hollanders daarvan gemaekt hebben. Hij kon niet anders, maer wij zullen hem helpen.

Dat *ee* een verdubbeld letterteeken is voor 't gezigt, en een enkele klank voor 't gehoor, kan niemand loochenen dan die blind of doof, of beide te gelijk is. Het kan dus om twee redenen geen tweeklank zijn, die noodwendiglijk uit twee verschillende teekens en twee ineensmeltende klanken bestaen moet. Eene enkele gewoone letter is het ook niet. Wat blijft er dan over, dan dat het een, ook voor het oog, verlengde klinker zij, daer die zichtbare verlenging door verdubbeling geheel met den aerd onzer klinkers en tevens met het gebruik der meerderheid overeenkomt (1)? Dit moet, betrekkelijk de *ee*, zelfs voor diegenen waer zijn, welke de *e* uitsluitend als verlengings-teeken zelfs bij de overige klinkers aenwenden.

(1) Wat is er natuurlijker dan de voortzetting of voortdoring van *den zelfden klank* door de verdubbeling van *het zelfde teeken* aen te duiden, en van *dal*, door bijvoeging eener tweede *a*, die de eerste komt ondersteunen, *daal* te maken? En dus met *ee*, *ii* (*ij*), *oo*, *uu*. Men vergelijke met deze zoo eenvoudige vraag, hetgeen Van Daele (*et consorts*) van de verlenging door *e* zeggen: « Ik wét al « te wel dat *ie* maer *eenen* alleen-klinker is door *twee* boek-staeven uytgedrukt, « gelyk *ae*, *ee*, *oo*, wanof *de tweede boek-staef geens kracht in den galm héft*; « *maer alleeneljk dient, om de langde der staef-grépen aen te duyden.* » Tyd-verdryf, No X, blz. 6. Waer is de willekeur, en waer is de reden? en verder, waer zal de gelijkvormigheid en de meerderheid zijn?

Wat *ae* betreft waer de zaak hier mede ook uitgemaekt, hadden wij met minder spitsvinnige redekavelaers of slechts met lieden te doen voor welke *a* eene *a*, en *e* eene *e* waer (1); het is niet genoeg een bewijs aen de rede te *adresseren*, het moet ook door de ooren gaen, waer men dikwijls eenen lastigen *portier* vindt. Onderzoeken wij dan wat *ae* is wat nader.

A, e, op zich zelve beschouwd, zijn, voor het oog, twee verschillende letters, en, voor 't gehoor, twee verschillende klanken, en maken, vereenigd en versmolten, een' tweeklank uit. De proef daarvan ligt in de uitdrukking zelve. Maer bestaet er zulk een tweeklank, dat is, zulk een klank, in onze tael?

Mijn antwoord op die vraag, MM. HH., kan niet eenvoudig zijn, en vereischt, om wel verstaen te worden, een weinig aendacht.

Ten Kate heeft ons reeds onderrigt dat *ae* in sommige woorden waer eene *r* volgt, door velen in plaets van *ee* geschreven wordt en eenen bleetenden klank bekomt. Hij voegt er nog bij, (I. D. blz. 116): « Dat zélfde geluid van deeze Stigtse *éé* is bij ons in « 't algemeen óók in gebrúik omtrent sommige woorden, ten « opzigte van welke de *Spreeker* óf *Schrijver* zijne keure heeft, « óf hij den *klank* van *éé* óf *aa* (óf *ae*) gelieve te neemen; als « *zwéerd* en *zwaerd* (óf *zwaard*), » enz.

Siegenbeek zegt dat er sommigen zijn, « die, ofschoon voor « het overige de spelling met *aa* volgende, echter in de genoemde « woorden de *ae* gebruiken, en daaraan een gemengd geluid « toekennen, na genoeg overeenkomende met dat van den

(1) « Onse (de West-vlaemsche) *i* is niet anders, als de korte *e* door *i* uytgeleyd, « om dat d'eerste tael-stichters van alle de verschillende uytgalmingen geen gewag « genoeg gemaekt hebben, » enz.

« Vraegt gy my, waerom onse voorouders de korte *e* niet door *e* uytgedrukt « hebben; ik doe u bemerken, dat de korte *ei* door *e* uytgedrukt word: dan *e* en kan « de korte *ei* en te saemen de korte *e* niet sijn. »

« Seg nu eens *een* heel kort, is het niet ons woordeke *in*? Seg d'eerste grépe « van *beenen* heel kort, word het niet *binnen*? Met de tweede grépe van *gemeen-* « *den vriend* kort af te snakken, is het niet *geminden vriend*? » Van Daele, No VI. blz. 4.

« Franschen tweeklank *ai*; » maer hij loochent dat onze tael een dergelijken tweeklank kenne.

Bilderdijk, in zijne *Spraakleer* over de spelling met *ae* voor *aa* sprekende, toont zich genoegzaam van 't zelfde gevoelen : « Dat men intusschen de spelling van *ae* beschuldigt van eenen « bleetenden klank tusschen *a* en *e* uit te drukken, is valsch, » zegt hij, « en zou dan alleen waar zijn, zoo de *heldere a* dus « met de *heldere e* samensmolt, maar het is hier de *scherpe a* « die verlengd wordt, en de *doffe e* die de uitbreiding geeft. »

Indien gij wel toegelet hebt, MM. HH., dan hebt gij verstaen, 1° dat Ten Kate twee zaken erkent, het bestaen, maer in den mond des volks alleen, van den bleetenden klank, en dat van de schrijfwijze met *ae*; 2° dat Siegenbeek de voorliefde van sommigen voor de spelling met *ae* ook erkent, maer den bleetenden tweeklank als taelvorscher verwerpt; 3° dat Bilderdijk, die van *ae* in 't algemeen, en niet enkelijk, gelijk Ten Kate en Siegenbeek, voor de *r*, spreekt, de beschuldiging (het moest dus voor zijn gehoor iets leelijks zijn) dat *ae* eenen bleetenden klank hebben zou, valsch verklaert, en daer mede te gelijk dezen klank uit de beschaefdere tael verbant. Alle drij komen dus daerin overeen, dat de bleetende uitspraak tegen den aerd onzer tale is, en Siegenbeek (blz. 89) geeft er verder nog eenige bewijzen van, die Behaegel wel aengehaeld, maer volgens zijne gewoonte niet wederlegd heeft.

De vraag dus, of er zulk een tweeklank in onze tael aen te nemen zij, is, voor zoo veel den bleetenden klank betreft, uitgemaakt : hij bestaet er niet, en *ae*, het zij in de aangewezen woorden, het zij in 't algemeen voor *aa* gebezigd, is, volgens de uitdrukking van Bilderdijk, en mag ook, in den zin van diegenen zelfs welke aldus schrijven, niets anders zijn, dan de « *scherpe a* die verlengd wordt, en de *doffe e* die de uitbreiding « geeft, » of, eenvoudiger en juister, eene verlengde *a*, en moet dus zoo uitgesproken worden.

Maer dit is nog niet alles; uit deze gevolgtrekking vergeleken met hetgeen wij in 't begin van dit onderzoek zeiden, dat *ae*

op zich zelf beschouwd, voor het oor en voor het oog noodzakelijk een tweeklank is, ontstaat in schijn eene tegenstrijdigheid, welker oplossing ons verder brengen zal, dan wij van nu af voorzien kunnen. Zij bevat niets minder dan de beslissing van al de geschillen welke omtrent de verlenging der vokalen door haer zelve of door andere, ontstaen zijn.

Stellen wij andermael de vraag duidelijk voor : Is de *ae*, zoo als zij door Bilderdijk, in de boven aengehaelde woorden, beschreven is, dat is, onze zoo genoemde verlengde *a* in *zaek*, *daed*, enz., al of niet een tweeklank ?

Ik verzoek u wel aen te merken, MM. HH., dat ik niet vraag of de hollandsche *aa* een tweeklank is, maer of onze *ae*, die ook eertijds bij de Hollanders zeer gebruikelijk was, een tweeklank, dat is twee verschillende klinkers in eene uitademing zamengesmolten, is? Ik geef deze bepaling, omdat hier slechts voor 't gehoor eenig twijfel zijn kan.

Raedplegen wij dan ons gehoor door middel van eenige woorden, als zijn *straat*, *paer*, *staen*, *tael*, *baes* en *ik klaeg*, die op verschillende medeklinkers eindigen. Om nog beter te oordeelen, stellen wij daer tegenover de zelfde woorden op zijn Hollandsch geschreven, en trachten wij op deze wijze het verschil der uitspraak, indien er eenig bestaet, te bepalen. Ik vooronderstel, MM. HH., dat gij de uitspraak kent die Bilderdijk de amsterdamsche noemt, dat is, die de twee klinkers, zoo als de zelfde schrijver zegt, met een *crescendo* laet hooren; van die is hier de spraek niet, maer van de zuivere hollandsche uitspraak, met de onze zoo vergeleken, dat men tevens het onderscheid der beide schrijfwijzen, en derzelver betrekking met de uitspraak, in het oog houde.

In het hollandsche *straat*, *paar*, enz. ziet gij en hoort gij, bij eene langzaam gerekte uitspraak, duidelijk de twee *a'* de eene na de andere, doch gij hoort ze zonder afbreking, en de tweede is slechts de flauwere voortzetting der eerste. Is het ook zoo met die woorden naer onze wijze geschreven en uitgesproken? Hooren wij in *staet* niets anders dan de zuivere *a* van *sta*, met

hare natuurlijke lengte uitgebragt? Hooren wij niet met de *a*, maer toch na de *a*, eene *e* ons in de ooren klinken, zoo wel als wij ze met onze oogen zien : *staet*? Dit is voor een gedeelte geheel *subjectief*, MM. HH., maer ik meen dat er weinigen zijn of zij hooren ze, wanneer wij, gelijk ik zeide, die woorden op onze manier, dat is, anders dan de Hollanders, uitspreken. Bedrieg ik mij, zoo heb ik tot nu toe niets bewezen, dan voor mij alleen; maer laet het gevoel zich bewijzen?

Ik hoor dan na de *a* eene flauwere *e*. Die *a* en die *e* vormen ieder haren, doch, om de flauwte der laetste, zoo als eenen zamengestelden klank. Is dit voldoende voor 'tgeen wij eenen tweeklank noemen? Roepen wij een ander vergelijkingspunt bij: *oe* is een tweeklank, *ui* is ook een tweeklank (!); voel ik, in *stoel* en *huis*, de *e* en de *i* zoo sterk en zoo duidelijk als de *e* van *stael* en *staer*? Voel ik de *o* en bijzonderlijk de *u* zoo onderscheidend in de eerste als de *a* in de laetste? Is de opvolging van beide klanken even voelbaar, is de ineensmelting niet volmaekter? In een woord, gaet hier niets anders om dan daer? en, zoo ja, kan dan *ae* met het zelfde regt een tweeklank heten als *oe* en *ui*?

Neen, MM. HH., ons nederduitsch *ae*, schoon tweeklank in 't geschrift, is geen tweeklank in de uitspraek. Het kunnen in de bedorvene gewestspraek twee elkander opvolgende klanken zijn, het kan zelfs bij verder bederf een bleetend geluid aenduiden, waeraen men in 't Fransch, b. v., den naem van tweeklank zou behooren te geven, maer als echte nederduitsche tweeklank kan het niet doorgaen, en hebben het de taekundigen, die de wetten der algemeene landspraek nagingen, nooyt erkend. Dit zullen wij straks nog beter van nabij doen zien.

Ik heb u verwittigd, MM. HH., dat dit niet slechts eene bespiegelende kwestie is, dat ze het gewigtigste gedeelte van onze vokaelspelling betreft. Gij moet reeds bemerken waerom. Indien

(1) Anderen zullen liever op *au* en *ei* die proef nemen willen. Wat hun liever is, is mij allerliefst. Men vglke voor de *e* in *ae* Grimm, D. Gr. I, blz. 477.

ae een tweeklank is, die zoo wel in de gesprokene tael als in de geschrevene wettiglijk bestaet, dan kan er vooreerst bij ons geene spraek meer wezen van *a* door *a* te verlengen, overal waer die tweeklank gevonden wordt; en ten anderen dan is de dubbelvokaelspelling, voor zoo veel *ae* betreft, in al de woorden waer men, als in *zaek*, *zaeken*, enz., dien klank hooren laet, gewettigd. Dan behoort de *e*, als deel van den tweeklank, noodzakelijk tot den wortel van die woorden, gelijk de voorstaenders dier spelling beweerden; dan zijn *a* en *e* onscheidbaer. Maer daeruit zou nog niet volgen dat het zelfde ook geldt voor *ee* in *pees*, voor *ue* of *uu* in *muer*, enz., 't en ware men toonde dat dit ook tweeklanken zijn, wat wel zeker onmogelijk is (1).

Het is dus klaer dat de kwestie van de verlenging der vokalen door zich zelve en van de dubbelvokaelspelling, met die, of *ae* al of niet een tweeklank zij, en beide tevens met elkander, ten nauwste verbonden zijn, en dat de oplossing van de eene van de andere afhangt.

Zoo verre, MM. HH., heeft zich nog nooyt iemand in de zaak ingelaten, noch, ik durf het zeggen, met zoo veel goede trouw, dat hier betrouwen heten mag, de onvermijdelijke keus te gemoed gegaen en beroepen.

Wij moeten dan kiezen: Wij zullen altijd *ae* schrijven (zoo wel in de zoo genoemde verlenging van den *aklank* voor eenen medeklinker, b. v. in *staet*, als waer die klank de lettergreep sluit, b. v. in *staeten*, hetgene men meer bijzonderlijk dubbelvokaelspelling noemt), of *ae* is geen tweeklank; en, omgekeerd: indien *ae* geen tweeklank is, zullen wij nooyt *ae* schrijven, maer ter verlenging van den *aklank* voor medeklinkers de *a* verdubbelen, en als langen slotklinker de *a* alleen,

(1) Ik zeg onmogelijk te toonen of er een hoegenaemd bewijs van te geven, waervoor de enkele bevestiging van den heer Willems (Belg. Mus. D. III, blz. 338, Aenmerk.), hoe groot ook 's mans gezag zij, ditmaal bij mij niet gelden kan. Hij belooft ons aldaer op *dit een en ander eens nader terug te komen*; hij vergeete vooral het tegenwoordige vraagstuk niet, dat verre het gewigtigste is, en waerover ik zijne inlichtingen met ongeduld te gemoed zie.

dat is de enkelvokaelspelling, plegen. Ik geloof niet dat men duidelijker de zaak voorstellen kan. Nog eens dan voor de derde en laatste maal gevraagd, is *ae* een tweeklank?

Zoo ik bewijzen kon dat ieder klinker door zich zelve moet verlengd worden, of dat het stelsel der enkelvokaelspelling alleen met den aerd der tael overeenkomt, dan waer de vraag beslist, dan zou, volgens het zoo pas gezeide, *ae* geen tweeklank zijn die aen onze tael toebehoorde. Het eerste ware met een woord te doen: verlengen is niet vermengen. Maer met de enkelvokaelspelling is het geheel anders gesteld, en derzelver gronden, om bewezen te worden, vereischen eene lange ontwikkeling, die ik voor elders bewaer. Dan het zal niet te veel zijn zoo een gewichtig punt, waerover men zoo veel geëksterklapt heeft, langs twee wegen opgehelderd te hebben. Wij zullen dus hier met het onderzoek wat *ae* is, regtstreeks voort- en daarvan alleen nu uitgaan.

Toen ik een weinig te voren zeide dat het geschreven dubbelteeken *ae* in onze gewoone uitspraek twee klanken vormt, heb ik daer bijgevoegd, dat de taelkundigen hetzelfde als tweeklank nooyt aengenomen hebben. De reden daer van gaf ik niet, maer het is ligt te verstaen, dat daerin eene afkeuring van het gewoone spraekgebruik moet begrepen liggen, en dat vervolgens wij, met ons gevoel alleen te raedplegen (dat in de tael grootendeels een gevolg van de opvoeding is), minder te werk gegaen zijn als taelkundigen, die de zaak naer regt en rede beoordeelen wilden, dan als geboren, en dat nog wel in zoo of zoo eene streek geboren, Nederduitschers, die enkelijk van 'tgeen bij ons geschiedt, en waer wij van jongs af aen gewend geweest zijn, wilden rekening geven. Die onderscheiding neemt alle tegenstrijdigheid weg. Zoo hebben wij gezien dat Ten Kate en Siegenbeek den bleetenden klank, waerover anderen hun gevoel alleen geloofden, als taelvorschers verwerpen. En zoo ook Bilderdijk, schoon hij minder diep mogelijk, vooral dan de eerste, in den aerd onzer klinkers inzag, en ons het ware onderscheid tusschen verlenging van klank en tweeklank, door

middel van zijne al te willekeurige klankladder, vruchteloos pogde uiteen te leggen.

Ik beroep mij dan liever op Ten Kate, uit wiens onderzoek over onze letterklanken (I. D. blz. 118) ik de volgende regels nog overschrijf. Zij zullen tot staving dienen van 'tgene reeds gezeid is, en tevens tot staeltje van de trouw des heeren Behaegel, wanneer hij hem enkelijk doet zeggen (blz. 166), dat **AE** en **EE** *ondeelbare teekens* zijn: « Op dien voet (dat het nimmer deeren kan, dat verscheidene letterteekens voor een' en den zelfden klank verstrekken), op dien voet, » zegt Ten Kate, « bedien « ik mij *onverschillig van AA óf AE, en van UU óf UE, vermits « ik zóó wél de AE als AA, en de UE als UU, even gelijk óók de « IE, de OE en EU als ondeélbare téekens in deezen aenmerk, « zóó dat AA en AE, bij mij één zelfden klank bedúiden; zóó « óók UU en UE: andersints ontken ik niet, dat aa en uu onze « éffene doorgaende úitspraek, en dat ae, ue en ie de eenigsints « dúbbel-klankige van zommige Zúid-Hollanders nétter schijnt « út te beelden. Men zówde 't óók daer voor kunnen hówden, « dat de gemeenen-landse spraeke méér trékt na 't dúbbel- « klankige, als óf deeze klinkers op de korte e overrólden, en « dat daerom onze vermaerdste schrijvers van de voorige ééw, « als die de éigenschap onzer gemééne lands-Spraeke bedoelden, « niet ten onrégt zig van de téekens ae, ie en ue, bedient « hébben: maer als men daer teegen overweegt, dat deeze dúb- « bel-klankige úitspraek thans bij de steeden minder is als op « 't platte land, en dat de Steé-lieden van élk beschaefder van « tael geégt worden, dan de Land-lúiden en dat gevólchelijk « de eevendragtighéid van klank de beschaefthéid naeder aen- « wijst; zó zówden aa en uu wel den voorrang verdienen; maer « alle deeze en andere twijffelingen van ooverwigt snijde ik af, « als vrúgtelóós, vermits ik ijder deezer genoemde Téekens als « ondeélbaer aenzie; dit is mij even gemaklyk als dat ik de « Italiaense schrijf-a, die út o en i bestaet, als ondeélbaer « aenmérken moet. »*

Men ziet in welken zin *ae* voor Ten Kate een onverdeelbaer

teeken is, en die wat voorgaet en volgt lezen wil, zal nog beter zien dat de heer Behaegel deze uitdrukking, gelijk meer andere, ondanks den schrijver zich heeft willen ten nutte maken. Maer, hetgene voor ons van meer belang is, wij vernemen hier tevens dat Ten Kate bij sommige Zuidhollanders en *op het platte land, eene eenigs zins dubbelklankige uitspraak in de ΔE erkende, als of dezelve op de korte Σ overrolde*; maer dat bij de stedelingen, die *beschaefder van tael* geacht worden, en vooral bij de Noordhollanders, eene effene, doorgaende en meer evendradige uitspraak heerschte, waerin de lange *a* zuiver en onverbasterd gehoord werd.

Merken wij nog aen dat, wanneer Ten Kate die oneffene uitspraak, die de meest verspreide is, als de reden opgeeft, waerom vele (hij kon zeggen bijna alle) oudere schrijvers, die bijzonder hun gehoor volgden, *a* door *e* verlengden, hij daerin veel meer oordeel toont dan Siegenbeek (blz. 89), die met Bolhuis te volgen een drijdobbelen misslag begaet. De leidensche hoogleeraer beschouwt de letters *ae*, in de woorden waer zij op *r* stuiten, als van een anderen oorsprong, dan in de overige woorden waer geene *r* volgt; hij miskent de ware uitspraak van *ae* in 't algemeen, en wijst eindelijk van die schrijfwijze eene oorzaak aen die door de rede en de ondervinding wedersproken wordt. « Het komt hem, namelijk, hoogst waarschijnlijk voor, « dat de oorzaak daarvan gezocht moet worden in de pooging « om, door dezen middelweg, twee onderscheidene tongvallen « te vereenigen, waarvan de eene *peerd*, *peerle*, of *perel*, de « andere *paard*, *paarle*, of *parel* deed hooren.

Neen, MM. HH., zoo is het niet gebeurd! De eersten die *paerd* met *ae* geschreven hebben volgden hun gehoor, en indien anderen, die anders spraken, *ae* voor den bleetenden klank behielden, dit bewijst alleenlijk dat ze *aa* daervoor als ongeschikter aanzagen, of een reeds aengenomen gebruik, daer hunne uitspraak niets beters vond, hebben willen huldigen; zonder dat ze daerom op de spelling met *ee*, dat is op eene derde uitspraak, gedacht hebben; niet meer dan zij, die thans

ei schrijven, die spelling als een vergelijk hebben aengezien tusschen *ee* en *ii* (*ie*), dat in de uitspraak ook bestaet.

Wanneer wij, na onze onderzoeking tot dus verre voortgezet te hebben, ons nu vragen wat tot hier toe gewonnen is, dan bevinden wij, dat in onze tael, van de vroegste tijden af, twee hoofddialekten zich opdoen, van welke het een, waer de *aklank* de overhand heeft, aen de noordelijke streken meer eigen is, gelijk het ander, waer de *e* meer gehoord wordt, aen de zuidelijke; maer zoo nogtans dat geen van beiden uitsluitelijk de aen dezelve toegekende gewesten ingenomen heeft⁽¹⁾.

Bovendien hebben wij aengetoond dat, gelijk zelden de vokaelklank in den mond van 't volk zuiver blijft (hetgeen vooral de lange vokalen treft), zoo ook hier, tusschen *a* en *e*, verscheidene middelklanken ontstaen zijn, die verder, uit hoofde der verwantschap van onze *e* met de *i*, ook wel tot den laetsten klank overgegaen zijn. Wij maekten daer bij de aenmerking, die geen ander bewijs noodig had, dat dit verloop bijzonder plaets vond, waer zekere medeklinkers, door eene hun eigene scherpte daer toe medewerkten; en als zoodanig wezen wij vooral de *r* aen.

Wij erkenden in dit slag van woorden, bij voorbeeld in het woord *paard* of *peerd*, behalve deze twee zuivere; nog drij onzuivere klanken, *paerd*, *peird* en *piert*; den eersten als verbastering van den zuiveren *aklank*, de twee laetste als afwijkingen van den zuiveren *eklank*. Het *crescendo* der Amsterdammers

(1) Dit is allerminst den *eklank* te beurt gevallen, dewijl er weinige woorden zijn, die in het noorden den *aklank* hebben, of zij zijn, in het zuiden, *ginds* of daer in de gemeene volkstaal, en ook wel in de schrijftaal, van over eeuwen doorgedrongen; en voor vele vindt men den *eklank* slechts nog door de oude boeken aangewezen. Dit belet echter niet dat die klank, gelijk wij hoven zagen, het voornaemste kenmerk van onzen nederduitschen tongval zij, en, is er verlies, daer is ook vergoeding. Dit blijkt allerbest uit de menigvuldige eigennamen die de *a*, welke zij in 't Latijn en in 't Fransch nog hebben, in 't Nederduitsch afleggen: *Batavi*, *Betouwers*, *Angli*, *Engelschen*, *Dani*, *Deenen*, *Amisia*, *Eems*, *Scaldis*, *Schelde*, *Arminius*, *Herman*, enz., als mede de afleidingen *behendig*, *bestendig* van *hand*, *stand*; *temmen*, *wreken* van *tam*, *wraek*; *vestigen* van *vast*; *vertellen*,

en het verkorte *perd*, als ook het brabantische *pet* of *piët* en het limburgsche *piadt* ⁽¹⁾ moeten hier niet in rekening komen.

Het bestaan van zulk een nevensgeluid naast de zuivere vokaalklanken in de zelfde woorden van een en het zelfde dialekt, hoewel gedeeltelijk op de gewoone uitspraak en tevens mede op het gebruik van vele schrijvers steunende, kon door de taalkundigen niet dan voor eene verbastering aengezien worden; en zoo zagen wij ook dat Ten Kate, Siegenbeek en Bilderdijk er over oordeelden, hierin met de rede en (ik mag dit hier bijvoegen) met hunne geleerdste voorgangers overeenstemmend.

Dus besloten wij ook zeer wel voor *ae* in het bijzonder, dat het niet dan eene verbasterde lange *a* is, en in geener wijze voor een' tweeklank onzer tale eigen kan gehouden worden. En, om tot de uitdrukking van den heer Behaegel, welke tot dit onderzoek gelegenheid gegeven heeft, weder te keeren, wanneer de hollandsche taelhervormers dit *ae* en *ee* als eene verlenging van *a* en *e* hebben doen doorgaen, hebben zij een beginsel vastgesteld, dat ten nauwste met de volmaektheid onzer tael verbonden is, en aen verdere verbasteringen een' pael gesteld, welken de onzin wel kan voorbijloopen, maer niet omverwerpen.

Dat die schrijfwijze met *ae*, anders *æ*, zoo oud is als ze gemeen is, kunnen wij of willen wij niet miskennen, daer men ze reeds bij de Angelsaksen aantreft, van welke wij, naer allen schijn, dezelve zullen overgenomen hebben. Maer hier dient opgemerkt te worden, dat zelfs bij hen de *æ* (*æ*) gewoonelijk naast

spreken, van *tael*, *spraak*; *drenken* van *drank*, enz. En dus ook met andere woorden: *dague*, *degen*, *malade*, *melaetsch*, *ange* (*angelus*), *engel*, *chameau* (*camelus*), *hemel*, *carcer*, *kerker*, *tamis*, *teems*, enz.

(1) Te St.-Truien en te Hasselt: *de stat* van 't *piadt*, de stert van 't peerd. Ik zeg *stert*, omdat *steert* aldaer *stiaht* zijn zou, gelijk *piadt*, *hiadt* (haerdstede, ook wel *hatt*), enz. *Stat* analogisch met *hat*, kort uitgesproken, voor *hert* of *hart* (coeur); doch *hard* (dur) *haht*. *Stad* (ville) blijft *stat*, en dus meestal de korten, behalve *rad* (roue), *rást*, enz. Voor *raad* (conseil) zegt men *ròèt*, voor *straat*, *stròèt*, voor *kwaad*, *kòèt*, doch voor *koord* zegt men *kòòd* (hier laet men op 't eind de *d* en niet de *t* hooren), enz., alles in eene sylb uitgesproken.

de *a* bestaet (*scadan* en *scædan*; *blatan* en *blætan*, enz.) en meestal in de afleidingen (*hal*, heil, *hælan*, heelen, enz.), ja zelfs geheel tot *e* en tot *eo* (*ie*) overgaet (*fare*, *fær*, *fere*, vaerd of veerd; *stært*, *stert*, *steort*, staert of steert). Zij kan dus als een zeer oud verloop aengezien worden. Daer zij verder aen het Frank-Theutsch of Nedersaksisch en aen ons oorspronkelijk Nederduitsch, dat daer mede de meeste verwantschap heeft, geheel vreemd is, zou derzelve verbanning, waer overigens de regelmaet en de uitspraek veel aen gewinnen mogten, genoegzaam gewettigd kunnen schijnen.

Dit had ik voorzien, MM. HH., toen ik zeide dat de oplossing der vraag betreffende de verlenging der klinkers door zich zelve, van de natuur van de *ae* afhing; want het is met de *ue* ook zoo gesteld, terwijl voor de *ee*, *ii* (*ij*) en *oo* het beter gebruik sedert lang de overhand bekomen heeft. Meer zal ik thans hiervan niet zeggen: het is niet altijd geoorloofd op de gevolgen zeer streng aen te houden.

In het stuk der dubbelvokaelspelling, die hier mede ook samenhangt, zal ik wat vrijer te werk gaen: ik verwerp ze stelliglijk, niet slechts als ongegrond en strijdig met den aerd onzer tael, maer ook als eene wanstalligheid welke de bedorvenste smaek alleen ingevoerd en tot nu toe behouden heeft. Dit zullen wij later nog klaerder zien, wanneer wij, van een geheel verschillig beginsel uitgaende, tot het zelfde gevolg komen, en een tweede bewijs tot verdere staving van het eerste geven zullen.

Nu hebben wij met de zaak gedaen, maer nog niet daerom met den heer Behaegel, dien wij ongelukkiglijk, ik moet het wel zeggen, op onzen weg gevonden hebben. Gij weet het, MM. HH., wij zitten nog midden in de verhandeling van den heer W....., en 't is ter gelegenheid van 'tgene deze aengaende de spelling van *peerd* of *paerd*, enz. zegt en niet zegt, dat wij tegen Van Daele en den heer Behaegel zijn komen aanstooten.

Wat zegt dan de laetste nog al meer? « Dat de oude en algemeene vlaemsche dialekt in *peird*, etc. zoodanig in het tegen-

« woordig gebruyk der Belgen gevestigd is , dat zy als regel der
 « uyt spraek , als eenen waeren spelgrond , by alle spraekkunste-
 « naeren , moet erkend en aengenomen worden. »

Bilderdijk zou hierop met drij woordjes antwoorden : dit is valsch ! en de negen tiende-deelen van ons land zouden het zelfde doen , zoo hun Behaegels beweeving kenbaer werd. Het is niet mogelijk dat Behaegel zelf geloove hetgeen hij zegt , 't en zij hij of wel geen ander boek dan de zijne ooyt gelezen hebbe , of een wonder bedriegelijken bril gebruike. Ik wijt het liefst op den bril.

Wat wil de heer Behaegel nog al ? Dat van de vijf verschillige wijzen , op welke b. v. het woord *peerd* kan geschreven worden , of liever al geschreven geweest is en nog geschreven wordt , te weten *paard* , *paerd* , *peérd* , *peerd* en *peird* , enkelijk tusschen de twee laetste voor ons kan te kiezen zijn. Mij dunkt dat alleen tusschen den *e*- en den *aklank* te kiezen of zelfs nog niet te kiezen valt ; maer laten wij dat voor een oogenblik varen , om te zien hoe en om welke redenen de heer Behaegel kiest. « Alzoo « de *diphthong ee* , » zegt des Roches , « drie verscheydene klan- « ken heeft , dient dezelve ook op drierhande wyzen geschre- « ven , als in *beest* , *breekt* , *peérd* . » Hiervan neemt de heer Behaegel wat hem dienen kan , namelijk dat de *ee*-klank in *peérd* , enz. , die , volgens des Roches , ook *van vele met ei geschreven word* , moet onderscheiden worden van de zachte *ee* in *breekt* , en van de scherpe in *beest* ; en vervolgens schrijft hij , niet gelijk des Roches , *peérd* , met den circumflexus , maer gelijk des Roches niet schreef , *peird* , met *ei*. Wel is waer dat nu , in Behaegels systeem , die de accenten verwerpt , *beest* en *breekt* nog ononderscheiden zijn , maer dat trekt hij zich niet aan ; het is hem immers alleeneljk om zijn *bleetende* geluid te doen , en verder laet hij regel en gevolgen varen. Niet dat ik het voorschrift van des Roches meer voor een verpligtenden regel houde dan Behaegel zelf , dan moest ik tusschen willekeur en reden gansch geen onderscheid weten te maken ; maer hem stond het niet toe hetzelfde , na dat hij het ingeroepen had , te

miskennen. En merkt wel aen , hier kan geene uitneming zijn , waer de regel slechts een dertigtal , en wat buiten den regel valt , honderden woorden bevatten zou ; hier stooten de uitnemingen den regel om.

Wat meer is , indien er voor de verschillende eklanken , zoo als des Roches ze daer opgeeft , een onderscheidingsmiddel te zoeken was , dan was het niet tusschen den gewaenden schaepsklank en de twee andere , maer tusschen de laatste alleen , omdat ze , gelijk ik gezeid heb , honderdmael menigvuldiger zijn , en zich overal terug vinden , zonder eenig bijzonder kenmerk , terwijl de woorden , welke men bleetend wil uitgesproken hebben , meestal aen hunne *r* , *rd* of *rt* erkennelijk zijn ; omdat het verschil , dat er bestaet tusschen *beest* en *breekt* , wezentlijk en zeer groot en voor de enkel- of dubbelvokaelspelling hoogst gewichtig is , en boven al omdat , uit hoofde der verbastering die reeds in de uitspraek van vele , doch meest noordelijke , streken ontstaen is , de verwarring van den zacht- en scherplangen eklank grootelijks te vreezen is. En nogtans zal geen opregt taelgeleerde stoffelijke middelen ter onderscheiding van die klanken willen invoeren ; hoeveel minder zal men ze dulden waer geen wezentlijk verschil is , en waer de tael volstrekt geen gevaer loopt. Want van duisterheid en verwarring in den zin , tusschen *meer* dit , en *meer* dat , en *meer* weêr iet anders , mag men bij kinderen , maer bij geene groote menschen spreken. Maer ik herhael het nog eens , tusschen *peerd* en *beest* is er , in eene goede uitspraek , geen ander verschil , dan hetgeen uit de natuurlijke scherpte van de *r* ontstaet , en beiden verschillen even zeer en even eens van *breekt*. Die dat niet weet , en weten wil , ga een reisje naer Kempeland doen , en eene week boekweikoeken en bottermelk eten.

De aanmerkingen die gij tot hier toe het geduld gehad hebt aen te hooren , MM. HH. , zijn op verre na niet alles wat tegen de schrijfwijze van *peird* en tegen het wangeluid , wiens naem reeds deszelfs veroordeeling met zich draegt , kan ingebragt worden ; maer ik heb de gewaende redenen , die men daervoor in-

geroepen had, doen kennen voor 'tgeen ze zijn, voor onkunde en dwaesheid en kindergepratel; dit is genoeg, meer staet er niet te doen; en ik zou dadelijk tot eene andere verhandeling overgaen, ware niet een woord of twee nog te zeggen betrekkelijk het verschil en het gebruik van den *a*- en *ek*klank, die wij als alleen wettig erkend hebben. Alhoewel *W*..... aen den *ak*klank, gelijk het u wel geheugen zal, den voorkeur geeft, laet hij niet te min in 't voorbijgaen hooren dat hij, desaengaende, liever niets beslissen zag. Doch velen zijn van een geheel tegengesteld gevoelen, onder anderen een der mededingers, de heer Mussely, welke, na rekening gegeven te hebben waerom hij *peerd* schrijft en niet *paerd*, ernstig beweert dat men ook hier, dewijl het om de eenparigheid te doen is, een vasten regel stellen moet, en « dat eene tweevoudige spelling in de zelfde woorden niet mag « worden toegelaten, ten zy wanneer men uyt de herkende « taelgronden niet kan opmaken welke de te volgen spelling « ware; » hetgene in de meeste woorden, zoo als hij meent bewezen te hebben, geens zins het geval is. De woorden waer van hij op die plaats gesproken heeft, zijn niet slechts diegene welke bij sommigen al bleetende uitgesproken worden, maer alle woorden in welke de vokaal streeksgewijs verwisseld wordt, als *kunst* en *konst*, *hair* en *haer*, *oir* en *oor*; *veur* en *deur* in plaets van *voor* en *door*, enz. welke laetste hij vergelijkt met het kortrijksche *veugel* en *beuter* en eene taelschenderij noemt. » Dreef men « dat stelsel wat verder, » zegt hij, « (en men lette er wel op, « het stelsel eens aengenomen, wie zou vermogend zyn er aen « palen te stellen?) men zou weldra zoo veel dialekten zien ge- « boren worden als er steden, ja zelfs, als er vlekken daer zyn! »

Daer zit zoo iets wat al te overdrevens in die woorden, *MM. HH.*, waer eerder een dichter zich aen ergeren mogt, dan een liefhebber van zuivere en tevens vrije tael zich door laten verschrikken. Maer Mussely vergeet den dichter niet: « Eynde- « lyk, in alle talen, » zegt hij, « zyn dichterlyke vryheden « vergund; de nederduytsche heeft ook de hare; en, wat my « betreft, stem ik er van herten geerne » (dat is gemeend, gelijk

men ziet) » in toe , dat onze dichters , gelyk wy zulks ook by « de ouden nu en dan eens ontmoeten , zich , waer het hun te « baet komt , van meergenoemde vokaelverwisseling bedienen. » Of de dichters zoodanige vrijheid , in eene tael die zij , gelyk alle talen , geschapen hebben , als eene gunst wel zullen aennemen , mogen zij ons zeggen ; ik , voor mijn deel , erken ze voor een regt , waer het nette gevoel van den aerd onzer tael en de goede smaek alleen kunnen palen aen zetten.

En waerom zouden zij niet *paerd* en *peerd* schrijven ? Omdat de Franschen voor ieder woord maer eene gedaente hebben ? Zal men zich naer de armste , naer de minst dichterlijke aller talen rigten , en een' rijkdom met de voeten stooten , dien de voortijd ons gelaten heeft en dien wij altijd bezeten hebben ? Van al de talen is de Fransche bijna de eenigste die geene dialekten heeft . Gelukkig nog dat zij , om hare dichterspraek eenigs zins van hare prosa te onderscheiden , een zeker aental woorden , ik zeg niet voor dezelve voorbehouden , maer aen dezelve ontzeid en verboden heeft . Dat is al wat zij voor hare *poésie* heeft kunnen doen ! Niet zoo de Duitschers , de Italianen , de Engelschen , de Spaenschen ; niet zoo de Latijnen en de Grieken ! Deze hebben dichterlijke woorden , de twee laetste volken hadden eene gansche dichterlijke tael . De Franschen kennen slechts eenige dichterlijke wendingen , *tournures poétiques* , en zoo wij goede lieden gelooven wilden , zouden wij welhaest zoo arm als zij wezen aen uitdrukkingen en vormen .

Ik ben het dan hierin , wat de dichters betreft , met den heer Mussely eens , maer ook den prosaschrijver wil ik zekere vrijheid niet ontzeggen . *Heur* en *deur* , *ruiken* voor *rieken* , *neut* voor *noot* , *meugen* voor *mogen* en andere dergelijken zal ik den dichter alleen , en nog niet overal , toelaten ; *hair* en *oir* als geen dialektverschil , maer slechts bedorven uitspraek of spelling zijnde , zal ik hem overal ontzeggen , zonder dat ik nogtans aen dengenen , die in ongebonden stijl schrijft , naer dat hij het verkiest , *lucht* of *locht* , *kunst* of *konst* , *deelen* of *deilen* , *peerd* of *paerd* , enz. zal verbieden te zeggen . Hier is het gebruik sterker dan de regels ,

ja! de eenige wet. Wie zal mij zeggen waerom ik, in plaets van *scheut*, *shot* moet schrijven of *shoot*, of waerom ik, in zekere gevallen (want dit strekt zich ook tot de medeklinkers uit), niet zoo wel *keur* als *keus*, *wrocht* en *gewrocht* als *werkte* en *gewerkt*; *tale*, *hetgene*, *kinderen*, als *tael*, *hetgeen*, *kinders*, en dus ook *er* voor *daer*, *ze* voor *zij*, enz. stellen zoude? Maer 't is 't misbruik dat de heer Mussely vreest? Daer tegen zijn de regels even zoo onmagtig als tegen het gebruik, en er is dus ook voor dezelve in dit punt geene verantwoordelijkheid: al zegge men *leugen* voor *logen*, *heuter* en *veugel* zullen daerom niet een ziertje beter zijn; en die hierin naer den goeden smaek niet hoort, zal ook naer den regel niet luisteren. De taelkundige heeft hier niets anders te doen, dan te zeggen met Horatius:

. Sit fas liceatque perire. . . .
Invitum qui servat idem facit occidenti;

want dit is niet slechts op dulle dichters toepasselijk. Dan, om tot ons onderwerp terug te keeren, omtrent *paerd*, *waerd*, enz. zal wel het minste twijfel van al zijn, zelfs voor hen, die, gelijk ik, den *eklank* als alleen oorspronkelijk nederduitsch aenzien. De angelsaksische of vriesche *a* heeft zich al te vroeg en al te diep en te innig met onzen het zij nedersaksischen, het zij frankischen zachteren tongval vermengd, zij heeft er een al te groot gedeelte van in bezit genomen, en biedt der *tale* ook te veel voordeel aen, dan dat men er thans zonder uitzinnigheid nog op denken moge om dien klank er uit te verbannen. Niemand kan den tijd aenwijzen dat hij bij ons nog niet gehoord werd, noch een oud gedenkschrift van eenige uitgestrektheid noemen, waer hij niet te vinden zij. *Hert* en *hart*, zoo wel bijv. als zelfst. naemwoord, *wel*, *wael* of *wale* (bien), *wert* en *wart*, *bet* en *bat*, *geet* en *gaet*, *steet* en *staet* en honderd anderen vindt men overal zonder onderscheid gebruikt. Zoo heeft men in de Borchgravinne v. Vergi, v. 949:

. al heeft hi mi ontwaert /
Mijn herte altoes fiere eren gaert /

voor *gheert* (begeert). In de Reis van S. Brandaen rijmen te zamen v. 1499 en 1500 :

**Ene roec groen ende swert
Dat mach wel sijn een pine hart ;**

waer de overgang van den *e-* tot den *aklank* veel meer nog bewijst, dan indien, omgekeerd, *hart* voorafging en *swert* volgde. In den Trojaenschen oorlog, met de vorige stukken uitgegeven, leest men insgelijks v. 2801 en 2802 :

**Daer was ghescoten menech peert /
Parijs was stout en[de] onverbaert ;**

en v. 2851 en vlgde.:

**Deze beschudden die bastarde /
Die swoeren dat si metten swaerden
Becopen selen dien si beriden /
Metten sweerden ginghen si striden (1) ;**

(1) Deze regels zijn onverstaenbaer en wel zekerlijk door de afschrijvers bedorven. Zie hier hoe ik de gansche plaets lezen en uitleggen zou :

Parijs die sloech meneghen slach ,

Hi sloecher meer dan .III. werf sesse.

Wel deedt (d. i. deed 't) *die coninc van Daresse* (l. *Laresse*, dat is, Achilles);

Dese (de Trojanen) *dadent* (daden 't) *even vele*,

Si haddent (hadden 't) 't *quaeste* (l. *quaetste*) *van den spele* :

Dese (l. *Si?*) *beschudden die bastarde* (l. *bastaerde*, d. i. bastioen, vesting).

Die (de Grieken) *swoeren dat si* (l. *sijt*, d. i. si het) *metten swaerden* (l. *swaerde*)

Becopen selen dien (l. *die*) *si beriden* (d. i. bevechten, aenvallen).

Metten sweerden ginghen (l. *ghinghen*) *si striden*.

Die Greeken gingen (l. *ghinghen*) *hem* (d. i. hen) *doerbrecen* :

Meneghen hebben sire (d. i. zij er, d. i., van 't bastioen) *af ghestoken*,

Die daer doot bleef ofte mat. enz.

Misschien zou men in den derden der hier aengehaelde regels ook *wel* in *veel* mogen veranderen. De zin zou dan zijn: *hij deed het* (te weten, sloech) *veel*. *Wel doen* kan niets anders zijn dan kloek strijden, *fortiter facere*, *bene rem gerere*. *Bastaerde* schijnt door den heer Blommaert voor *bâtards* genomen te zijn geweest, daer 't in zijne woordenlijst ontbreekt; en 16 regels verder heeft men inderdaad *bastard* in die beteekenis. Het is niet slechts om het rijm, dat ik in 't volg. vers *swaerde* herstel. Wat *dien* betreft (dat ik in *die* verander, namelijk: Diegenen die

en dus honderdmael *sweert en swaert, peert en paert, verweren en verwaren*, enz. met elkander verwisseld.

Zoo vindt men ook in den Esopet, XXXV, 4 :

Dat hi hem terue zoude lenen /

en XX, 18 :

**Die hert was dapper en snel /
En ontliep den parde wel ;**

waer men tevens den ons zoo betwisten dativus (want *ontloopen* wil dien naemval) aenmerken kan. In de zelfde fabel staet *part* nog vijf of zes mael, en overal eene menigte van dergelijke woorden met *a* gespeld: *hare* voor *hier*, *beguren* voor *beyeeren*, enz. Maer toch, om dit al gaende wegs te zeggen, *bleeten* en niet *blaten* noch *bleiten*, hoewel voor dit laetste eene allerschoonste gelegenheid was. Ik laet u zelve daarvan oordeelen, MM. HH., Fab. XXX, 1 :

**En hont sach wilen onder geeten
.j. lamnekijn lopen en bleeten.**

Wie zou gelooven, indien hij V. Daele of Behaegel gelezen had, dat een oude dichter, liever dan te *bleiten, geiten* tot *geeten* zou gemaekt hebben? Ik doe den Esopet toe, om niet een honderdtal plaetsen meer te moeten afschrijven, die tot staving van al wat tot dus verre gezeid is, mogten dienen. En zoo zou het ook bij Maerlant zijn, van wien zelfs een gedicht, *De drie Gaerden*, dat is *Geerden*, anders roeden of rijsjes, onder dien titel en met den aklank alleen bekend, en tweemaal te Antwerpen (1480 en 1550, dus op zeventig jaren afstand) gedrukt is. Ook de oude prosa levert daer menigvuldige voorbeelden van op. Zoo zal men

zij berijden, zullen 't bekoopen), men zou het ook tot *swaerde* kunnen betrekken, en voor dat aennemen: *metten swaerden dien si beriden*; en dan door dit laetste woord bereiden, gereedmaken, uit de schede trekken verstaen. Indien in de voorlaetste regel *sire* enkelijk voor *si daer* staet, zonder betrek tot *bastaeerde*, dan zal men *afgesteken* in een woord schrijven. enz.

later (onder de X^{de} Verh. II^{de} Hoofdst. § 7.) in een uittreksel van een getijdenboek der XIII^{de} eeuw *warven* en *werven* op den zelfden regel vinden : *Eer die hane twee WARVEN sal singhen saltu mijns drie WERVEN gheloechent hebben.* Waervan ik geene andere reden kan uitdenken, dan dat men na 't woord *twee* in den aklank eene afwisseling gezocht heeft. In alle geval moeten toch destijds in dusdanige woorden *a* en *e* naest elkanderen en onverschillig gebezigd geworden zijn. Eindelijk wie weet niet hoe vele woorden den eklank reeds geheel en al afgeleid hebben? Onder deze zal ik echter het woord *aerde* niet rekenen, gelijk de heer L. Ph. C. Van den Bergh in zijne *Leer der enkele en dubbele vokaelspelling in het Nederduitsch*, Rotterd. 1836. Hij vraegt waer toch men *eerde* hoort? Ik antwoord: bij ons overal; en dit stemt niet alleen met het oud Nedersaksisch, maer ook met het Angelsaksisch en al de oudere en jongere dialekten overeen. Zoo dat mogelijk in geen woord het verloop, dat het bij sommigen onder ons, doch meest in 't Noorden, ondergaen heeft, beter kan bestatigd worden. En toch zal men de steeds toenevende en dagelijks meer zichtbare neiging, van eene tael die zich vernieuwt, naer den volleren klank van de *a*, door het veroordeelen van *aerde* niet willen tegenwerken; te meer, daer de aklank, in dit woord, door het gezag van alle eeuwen zoodanig bekrachtigd is, dat de heer Behaegel zelf (wat gewis geen klein bewijs is) zich genoodzaekt gevonden heeft, het te ontzien. Ik heb zijne eigene bekentenis boven aengehaeld.

Wat de verhandeling van den heer V. d. Bergh betreft, waerin hij de enkel- en dubbelvokaelspelling van de kwantiteit der vokalen doet afhangen, en die kwantiteit zelve in onze tael door de vergelijking van het Sanskrit, van de Zend-tael, van het Persisch, van de lettische en slavische spraken, van het Grieksch, van het Latijn, van het Mæso-Gothisch, van het Oudsaksisch, van het IJslandsch, enz. enz., dat is van al de Indo-Germanische of Japetische talen, poogt vast te stellen (hetgene hij als het gemakkelijkste en als een boven al zeker middel beschouwt); van die verhandeling dan, wil ik nu slechts een woord zeggen :

indien de heer V. d. Bergh van de twelf of vijftien vreemde talen die hij inroept , er slechts eene , het Latijn , bij voorbeeld , goed gekend had , had hij zich wel zekerlijk de moeyte gespaerd van zoo iets te schrijven.

Ik koom nu eindelijk tot den heer W..... voor een oogenblik nog terug.

Van de F sprekende, die in sommige woorden verdubbeld en in andere niet verdubbeld wordt , heeft hij , schoon de goede regels volgende , de ware oorzaak van dat verschil niet duidelijk , dat is , niet taelkundig genoeg aangewezen , die alleen daer in te zoeken is , dat alle enkele wortelvokael , die eene lettergreep sluit , in de uitspraak lang blijft ; terwijl zij kort wordt zoo dra zij op eenen medeklinker komt te stuiten. Daerom zou , gelijk hij het ook zegt , *treffen* , met eene *f* , *trēfen* zijn , dat is , de oorspronkelijk korte en heldere eklank zou zich , zonder die stuitletter , vrij uitbreiden en dus lang worden. In het woord *erfelijk* zou de verdubbeling van de *f* overtollig zijn , daer de *r* reeds de korthed van de voorgaende *e* bewaert. In *twijfelen* , *oefenen* is de eerste lettergreep oorspronkelijk lang , en moet dus vooreerst , om die reden , de *f* niet verdubbeld worden ; en ten andere zouden toch de *ij* en de *oe* , die nooyt kort zijn kunnen , hare lengte behouden. De verdubbeling van de *f* zou dus slechts absurd zijn , zonder de uitspraak het minste te letten. Andere redenen , als dat men voor *twijfelen* eertijds *twivelen* zeide , waer zekerlijk aen geene verdubbeling te denken was , ga ik thans voorbij.

Even eens is het gesteld met de *s* in *bessem* , *kousen* , enz. Is de voorgaende sylb kort , zoo zal men de *s* verdubbelen ; moet ze lang zijn , dan zal men slechts eene *s* bezigen. Tot zoo verre doet , in *besem* , de scherpheid of zachtheid van de sissende letter niets ter zake ; maer in *kousen* , waer , voor ons , uit hoofde van de reeds lange *ou* , eene tweede *s* even zoo ledig staen zou als eene tweede *f* in *oefenen* , moesten de Ouden , gelijk W..... het zeer wel aengeteekend heeft , de anders zins bij hen ook zachte *s* verdubbelen. Die dubbele *s* moeten wij dus , bij hen ,

slechts voor ééne letter houden , gelijk dezelve thans nog bij de Duitschers en insgelijks slechts achter lange vokalen , gebruikt wordt. Van daer dat deze , gelijk men weet , *stofsen* geheel anders schrijven dan *Schlosser* , *grüfsen* dan *müssen* , *grofs* en *Fufs* dan *Ross* en *Fluss*.

Van de naembuiging (zoo heet het bij hem , en dit is 't opschrift van zijn laetste hoofdstuk; ik weet niet of anderen het ook zoo noemen , maer ik erken mij nauwelijks in de *terminologie* der vlaemsche spraakkunst , waer het schijnt dat ieder door het uitvinden van nieuwe benamingen de verwarring vermeerderen wil) , van de verbuiging dan der naemwoorden sprekende geeft W. ons zijn gevoelen over de naemvallen. « De teeler of 2de naem-
« val kan afgeschafft worden , om dat die slechts ontstaet door
« ineenlooping van een lidwoord met het voorzetsel *van*. Dit
« woord is dan eygenlyk een *zamengesteld lidwoord* , dat geene
« andere verbuiging te weeg brengt , dan de byvoeging van *s*
« aen eenige naemwoorden. »

Gij ziet , MM. HH. , dat het der moeyte niet weerd was voor zoo weinig een naemval uit te denken , voor eene enkele *s* die achter sommige woorden gevoegd wordt! Kan zoo een steertje een' naem verdienen? En waerom dat ding zelf niet afgeschafft? Wat gaet ons het wijsgeerige van de tael aen? Waer toe dient het tusschen betrekking en betrekking een onderscheid te maken? Wat kan zulks tot de volmaektheid van de tael of tot de onze toebrengen? Dan wat is de tweede naemval anders dan de *ineenlooping van een lidwoord met het voorzetsel VAN* , dan een *zamengesteld lidwoord*? Het is immers zoo in 't Fransch , *du* voor *de le* , enz.

Dit is , meen ik , het bedrag van zijne woorden , maer hij laet het daerbij zoo nog niet blijven. « De gever of derde naemval is
« even min noodig in onze tael , aengezien dezelve ontstaet door
« de weglating van het voorzetsel *aen*! »

« De *roeper* of vyfde naemval is overtollig en behoort tot den
« eersten naemval , omdat , wanneer men iemand aanspreekt ,
« altyd het woord *gy* ondervstaen is! »

« De afleider of zesde naemval, geene hoegenaemde verbuiging
 « kunnende te weeg brengen, dient afgeschafte te worden, om
 « nutteloozen omslag te verminderen en alle misvattingen te
 « vermyden. »

De afschaffing, niet van den *vocativus*, maer van 't gebruik dat denzelve in de paradigmgen eene plaets verleende, zou men hem, indien 't noodig was, eenigs zins kunnen inwilligen, doch niet om de zonderlinge reden die hij daer voor uitdenkt; en zoo ook van den *ablativus*, vooral wanneer men nabedenkt, dat in de latere spraekkonsten van eenen vijfden en zesden naemval maer zeer zelden meer gewag gemaekt wordt, en dat men den laetsten ook uit meestal de grieksche spraekkonsten gebannen heeft, als geene eigene verbuiging hebbende, maer in vorm geheel met den *dativus* ineenloopende. Echter schijnt hij in het Gothisch bestaen te hebben, en ook in 't Oudnoordsch zijn er sporen van. In de oudhoogduitsche en oudsaksische overblijfsels is hij nog voorhanden, en Grimm heeft hem, voor deze twee talen, onder den engeren naem van *casus instrumentalis*, in zijne paradigmgen de vijfde plaets verleend, als mede aen den *vocativus* in 't Gothisch; terwijl hij voor 't overige *vocat.* met *nominat.* en *instrument.* met *dativ.* gelijk stelt. Ik geef hier die paradigmgen voor hen die het (in alle zinnen) kostbaer werk van Duitschlands eersten taelkundigen niet bezitten:

Sterk masculinum. Eerste declinatie.

	GOTHISCH.	OUDHOOGDUITSCH.	OUDSAKSISCH.
Sing.	Nom. <i>Fisk-s.</i>	Nom. <i>Visc.</i>	Nom. <i>Fisc.</i>
	Gen. <i>Fisk-is.</i>	Gen. <i>Visc-es.</i>	Gen. <i>Fisc-as (es).</i>
	Dat. <i>Fisk-a.</i>	Dat. <i>Visc-a.</i>	Dat. <i>Fisc-a (e).</i>
	Acc. <i>Fisk.</i>	Acc. <i>Visc.</i>	Acc. <i>Fisc.</i>
	Voc. <i>Fisk.</i>
	Instr. <i>Visc-û.</i>	Instr. <i>Fisc-û.</i>
Plur.	Nom. <i>Fisk-ôs.</i>	Nom. <i>Visc-â.</i>	Nom. <i>Fisc-ôs.</i>
	Gen. <i>Fisk-ê.</i>	Gen. <i>Visc-ô.</i>	Gen. <i>Fisc-ô.</i>
	Dat. <i>Fisk-am.</i>	Dat. <i>Visc-um.</i>	Dat. <i>Fisc-um (on).</i>
	Acc. <i>Fisk-ans.</i>	Acc. <i>Visc-â.</i>	Acc. <i>Fisc-ô.</i>

Men ziet dat in 't meervoud *vocativus* en *instrumentalis* ontbreken, en dit gebeurt ook, zelfs in 't enkelvoud, voor de zwakke verbuiging, het femininum, enz. in de overige declinatien. Niet tegenstaende blijkt het dat ze in deze talen onder eene eigene gedaente bestaan hebben. Dat deze vormen nu, door verdere *individualisering* der betrekking-begrippen, uit andere in zekere opzigten verwantschapte naemvallen, zoo als de *instrumentalis* uit den genitivus of dativus, ontstaen zijn⁽¹⁾, of, wat ik liever geloof, als alleen historisch bewijsbaer, dat ze slechts door dezelve verdrongen geworden zijn, doet weinig ter zake; het verschil van betrekking is onverkenbaer, en blijft in weérwil aller verwarring der vormen, in weérwil aller *generalisering* altijd even wezentlijk. Wat een ablativus is, kan nooyt een dativus of genitivus zijn, en, indien ik het mag zeggen, hoe meer de uitgangen, die de verschillende betrekkingen zouden moeten aenduiden, elkander gelijk zijn, hoe meer er aengelegen is de betrekkingen zelven te onderscheiden en niet zonder naem te laten. Of zal men voor onverschillig houden dat mede in 't Latijn de ablativus uit geheel de tweede declinatie, en voor vele woorden ook uit de derde en vierde, en uit het meervoud van al de andere verbannen worde, onder voorwendsel dat hij van den dativus in vorm niet onderscheiden is? Ware het niet eerder te wenschen, om het spraakkundig onderwijs zoo veel mogelijk wijsgeerig in te rigten en ter ontwikkeling van het denkvermogen een weinig meer, dan het thans wel geschiedt, te doen medewerken, dat men zelfs in den latijnschen ablativus en deszelfs eenigen uitgang, de verschillende betrekkingen die er onder begrepen zijn, en waervoor, bij voorbeeld, de finnische tael⁽²⁾ tot vier onder-

(1) Bekker, *Organism der Sprache*, § 69, 78 en 80.

(2) De Finnen in welker tael de casus-vormen zich volkomener dan in eenige andere der bekende talen ontwikkeld hebben, kennen dertien casus, waer onder nog geen' accusativus, die bij hen door den gen. sing. of den nom. plur. vervangen wordt. Na de finnische tael volgen, als de rijkste in casus, de armenische (elf); het Sanskrit, het Malabarisch en eenige amerikaensche talen (acht); het Slavisch (zeven); het Latijn (zes); het Grieksch en het Duitsch (vijf); het Gaëlish of Wallisch (vier).

scheidene vormen bezit, door bijzondere benamingen zich gewende voor te stellen? Doet men het reeds niet eenigs zins, wanneer men, de benaming van de betrekking tot den uitgang overdragende, eenen *ablativus causae, modi, instrumenti*, enz. onderscheidt; welke men nauwkeuriger en tevens gemakkelijker *casus causalis, modalis* en *instrumentalis* heten zou, en met zoo veel regt in de paradigmten zou mogen opnemen, als den ablativus zelve. Het is er nogtans verre van af dat ik dit iemand wille raden, of thans nog doenlijk achte, anders dan misschien in werken die voor een hooger onderwijs bestemd zouden wesen, — wij leven in geen' tijd waer men de spraakkunst met iets meer dan het streng noodige overluden moge, en men kan toch wel klappen zonder te voelen hoe men denkt, — maer den ablativus, ik beken het, zag ik geerne behouden en in zijn oud regt gehandhaefd. Nutteloozen omslag zie ik er niet in, omdat hij met onzen verbogen of synthetischen genitivus zoo wel van gedaente als van beteekenis verschilt, en met den analytischen of omgeschrevenen slechts den vorm gemeen heeft en overigens, gelijk wij dezen nu verstaen, grondig van beteekenis onderscheiden is. Ik zeg gelijk wij dien omgeschreven casus nu verstaen, als of er namelijk de onmiddellbare objective en attributive betrekking van den genitivus waerlijk in opgesloten lage, terwijl hij veel eerder oorspronkelijk slechts voor de middelbare of verdere betrekking van den ablativus schijnt bestemd geweest te zijn. Het zij dat onze tael, gelijk het Oudhoogduitsch en het Oudsaksisch, eens een synthetischen vorm, een eigenen casus-uitgang voor den ablativus gehad hebbe, die later verloren gegaen, en door den nu alleen bestaenden analytischen vorm verdrongen geworden zij, — wat ver het waarschijnlijkste is; — het zij van 't begin af, om die betrekking uit te drukken, de voorzetsels haer eenigen toevlugt geweest zijn: het is onmogelijk

Zie Bekker, *Org. der Spr.* § 70, en den *Mithridates* van Adelung door hem aengehaeld. Bekker stelt overal twee casus minder, omdat hij den nomin. en vocativ., als eene bijzondere beteekenis hebbende, hier ter plaatse niet mederekent.

te denken dat de genitivus vroeger een overtolligen, dan de ablativus den hem onontbeerlijken casus-vorm zou gehad hebben. Niets in tegendeel is waarschijnlijker dan dat, uit hoofde der neiging van alle talen, bij eene verdere ontwikkeling of mengeling met andere, om alle betrekkingen meer en meer te bepalen, de analytische ablativus-vorm in vele gevallen de plaets van den minder bepaelden synthetischen genitivus-vorm vervangen, en zich dus allengskens naest hem geplaetst hebbe. Meer was er niet noodig om het gevoel van deszelfs eigene betekenis mede te doen verloren gaen. Dat die verwisseling of onderschuiving eerst vooral bij de namen van zaken zal plaets gevonden hebben, moet iederen oplettenden in de oogen springen, dewijl voor dergelijke woorden de volkstaal thans den genitivus volstrekt niet meer kent; *des winters koude, des booms vruchten, de kracht zijns arms, de aengenaemheid dezès huizes, dezer wooning*, enz. gedenkt het mij niet dat ik ooyt bij het volk gehoord hebbe; en men zou kunnen gelooven, dat, zelfs voor de persoonnamen, alle geheugen van een verbogen genitivus-vorm reeds lang zou uitgewischt zijn, ware niet al vroeg onze tael als schrijftael gebezigd, en daerdoor voor verdere afslijting harer casus-uitgangen bevrijd geweest. Liever dan als den ablativus te onderdrukken, mogt ik lijden, dat men den naem van genitivus slechts aen den verbogen vorm gawe, en dat men aen den omgeschreven dien van ablativus uitsluitelijk toeëigende. Hoe de ablativus tot een' genitivus kan geworden zijn, kan ik alleenlijk met een vingerwenk, gelijk men zegt, aenwijzen, en dat koom ik zoo van in 't voorbij gaen te doen; die dit wijder uiteen gelegd begeert te zien, en de gansche aengelegenheid der naemvallen en derzelver betrekkingen grondig wil kennen, spare zich de moeyte niet neffens *K. F. Bekker's* reeds boven aengehaeld *Organism der Sprache, als Einleitung zur deutschen Grammatik*, Frankf. a. M. 1827, ook *W. V. Humboldt's* aenmerkingen *Ueber das Entstehen der grammatischen Formen und ihren Einfluss auf die Ideenentwicklung* te lezen en te bestuderen. Ook *A. W. de Schlegel*, in zijne *Observations sur la*

langue et la littérature provençale, zal hem, dit aengaende, kostelijke inlichtingen geven, en ieder van dezen zal hem naer meer anderen (*Grimm, Bopp, Raynouard*, enz.) verwijzen. Ik voeg er Lulofs bij, *Schets van een overzicht der duitsche taal*, enz.

Wat de misvattingen betreft, die de heer W. door de afschaffing van den zesden naemval vermijden wil, deze vrees ik in geener wijze. In tegendeel ik meen dat met het gevoel van deszelfs betrekking gansch te laten verloren gaen, de misvattingen, dewijl het daerop aenkomt, veel gemakkelijker zouden worden. Wie zal, bij voorbeeld, meer blootgesteld zijn om dit voorstel: *ik heb het boek van zijnen broeder ontvangen, terug bekomen, gekocht*, enz., verkeerd op te vatten, hij die tusschen tweeden en zesden naemval gewoon gemaakt is te onderscheiden, of een ander die van zesden naemval nooyt gehoord heeft? Doch dit is het minste, althans voor mij, die de tael en de taelstudie uit een verhevener oogpunt en als het krachtigste werktuig der verstandelijke volmaking beschouw, en niet enkelijk als een middel om onze maetschappelijke behoeften te voldoen.

De heer W. wil dus « slechts twee naemvallen behouden, « den eersten en den vierden, omdat, » zegt hij, » alles wat « de natuer oplevert, uit *wezens* en *gedaenten der wezens* « bestaat. »

Die reden, MM. HH., zult gij welhaest zoo min verstaen als ik. De heer W. voegt er eene logische uitlegging bij, waer hij van voorstel, voorwerp en onderwerp, alleen daer om schijnt te handelen, opdat wij mogen overtuigd zijn, dat hij niet minder in staet is eene nieuwe logika, dan eene nieuwe grammatika uit te vinden. Ik weet niet of hetgeen ik zeggen zal veel beteekent, althans mag men mij op mijn woord gelooven, wanneer ik verzeker, dat ik hem even zoo weinig verstaen heb als te voren, de uitlegging niet meer dan de rest⁽¹⁾.

(1) We next went to the school of languages, zegt Gulliver (*A voyage to Laputa*, etc. chapt. V), where three professors sat in consultation upon improving that of their own country.

The first project was, to shorten discourse, by cutting polysyllables into one;

Om te sluiten, dit hoofdstuk, het slechtste wel is waer, van de geheele verhandeling, toont ons dat het, bij den heer W., gelijk bij de opstellers van al wat wij tot hier toe gezien hebben, aen vaste beginselen en aen grondige taelkennis grootelijks hapert. Van het oude goede weten zij, zelfs als zij er aen getrouw blijven, geene reden te geven, en de nieuwigheden, die zij soms in de plaets stellen, zijn niets dan ongerijmdheden die nauwelijks verdienen wederlegd te worden. Zij spreken van taelkunde gelijk een potbakker van beeldhouwerij. Wanneer zal men toch bij ons de spraakkunst beginnen te kennen!

De middelen om tot eenparigheid in de spelling te komen, heeft W. geheel over 't hoofd gezien. Ik mag het dus daerbij zoo laten, om u de verhandeling van den heer M..... te doen kennen. Daer dit opstel grootendeels eene vertaling van Siegenbeek is, zal ik er niet lang behoeven bij stil te staen.

NEGENSTE VERHANDELING.

Deze Verhandeling beslaet 118 blzz. fol. Zij vangt aen met eene beredeneerde inleiding, waer de opsteller bijzonderlijk voorgenomen heeft te betoogen, dat onze tael, om zuiver te mogen heten, zich zoo zeer naer het tegenwoordige Hollandsch schikken moet, als 't mogelijk is, of eerder, daer beiden slechts

and leaving out verbs and participles; *because, in reality, all things imaginable are but nouns.*

The other project was, a scheme for entirely abolishing all words whatsoever; and this was urged as a great advantage in point of health, as wel of brevity....

De Laputaners zijn ons nog wat vooruit, gelijk men ziet, maer ook wij zijn op goeden weg. Ik onthoud mij van alle verdere toepassing.

eene tael uitmaken , waeryan 't eene dialekt zich onder gunstige omstandigheden beschaefd heeft , terwijl het ander is blijven stilstaen of zelfs achteruit gegaen is , dat wij niets beters te doen hebben , dan de hollandsche spraekkunst , zoo als ze is , aen te nemen.

De redenen die hij daervoor geeft , verdienen hier kortelyk aengeteekend te worden.

Wanneer men de zoo genoemde vlaemsche tael onder hare zuiverste gedaente wel beschouwt , en tevens vergelykt met de nog ruwere dialekten , die elders gesproken worden , dan zal men bevinden , dat het verschil van zuiverheid , hetwelk die eene tongval vooruit heeft , alleenelyk daer in bestaet , dat hij met het Hollandsch meer overeenkomt ; en bij verder onderzoek zal het blijken , dat die streek , waer men die zuiverdere tael aentref , van over eeuwen met Holland nader in betrekking gestaen heeft en , over 't algemeen , mede een beter onderwijs genoten heeft.

Ook heeft men , om het zoo gezeide hollandsch taelstelsel op te bouwen , niet enkelijk het hollandsch spraekgebruik geraedpleegd , maer den aerd zelve en de eigenschap van de nederduitsche tael en alle derzelve dialekten , ook de vlaemsche niet uitgesloten. De verlichtste smaek en de rede hebben die onderneming geleid ; zoo dat men zeggen mag , dat hetgene men zoekt , de eenheid in de menigvuldigheid , reeds gevonden is , en dit wel in eene tael die zuiver , eenvoudig , rijk en welluidend is , en welker regelen , weinig in getal en bijna zonder uitnemingen , op vaste gronden neérgezet zijn.

Het zou voor mij niet gemakkelijk zijn , MM. HH. , hetgene hij daer nog bijvoegt , in weinige woorden zamen te trekken , en het zal u mogelijk niet onaengenaem vallen , hem zelve te hooren spreken. Ik heb u reeds gezegd dat de verhandeling in 't Fransch , hoewel niet heel en gansch op zijn Fransch , opgesteld is. « *Tel est le bien* , zegt hij , *que peuvent aussi revendiquer les Flamands comme le leur également. Et si , soit par esprit de prévention , soit par tout autre motif déplacé , ils n'acceptent*

« pas ce don, et que les plus instruits d'entre eux s'attachent à
 « travailler, à coordonner et à régulariser leur Flamand comme
 « ils l'entendent, les principes de son orthographe et de sa gram-
 « maire ne résisteront jamais à une saine critique, tant qu'ils ne
 « découleront pas de ses vraies sources et de ses propres fonde-
 « ments, sur lesquels s'appuie aussi uniquement la culture du
 « Hollandais. Je dis que les Flamands pourront polir, limer leur
 « langue, la délivrer de toutes ses entraves, comme encore entre
 « autres de cette raideur dans sa construction, la perfectionner
 « et la fixer finalement; oui, ils le pourront; mais ils feront ce
 « que beaucoup d'autres savants estimés dans leur pays, vraies
 « autorités surtout dans cette partie de la république des lettres,
 « ont fait avant eux sous la direction de leur gouvernement
 « même; ils feront du Hollandais tout pur; ce sera le Hollandais
 « actuel, qu'a adopté invariablement, qu'étudie et que parle
 « tout un peuple, que les Flamands comprennent, et avec lequel
 « ils peuvent correspondre dans leur langue inculte. »

« Admettons néanmoins que le flamand épuré diffère du
 « hollandais, tel qu'il est aujourd'hui; d'abord le vaudra-t-il?
 « ne sera-t-il pas susceptible de modification dans son ortho-
 « graphe? Ensuite en quoi consistera la différence d'avec ce
 « dernier? ne portera-t-elle pas encore désormais sur ces points
 « si peu importants, qu'on pourrait même les qualifier de
 « *futiles*, points qui jusqu'ici ont été controversés, comme sur
 « l'emploi de *ae* au lieu de *aa*, de *ey* au lieu de *ei*; de *y* au lieu
 « de *ij* tout simplement, de *uy* au lieu de *ui*; de *o* quelquefois
 « au lieu de *u*; de *g* au lieu de *ch* et vice versa; de *s* au lieu de *z*
 « et vice versa; de *c* indistinctement au lieu d'une *s*, comme
 « dans les mots purement hollandais devant un *e*, un *i* ou un
 « *ij*; de *ue* au lieu de *uu* ou d'un seul *u*, si le prolongement de
 « cette voyelle est inutile, ou sur la conservation de quelque
 « autre voyelle doublée à la fin d'une syllabe, au lieu que dans
 « la langue hollandaise, » etc... « Sera-ce encore sur quelque
 « principe grammatical, qui en est aussi un d'orthographe, que
 « s'appuiera cette différence? Se bornera-t-on à dire il faut là,

« et pour cause, l'article *den* au lieu de *de*, comme sujet devant
 « un subst. commun masc. sing.; ou il faut là un *d* au lieu d'un
 « *t* et vice versa, etc. etc., en se disputant ainsi sur des vétilles,
 « tout le reste étant, pour ainsi dire égal, mêmes mots, mêmes
 « expressions, même mode d'énoncer ses idées, ses pensées,
 « enfin, je le répète, même langue? etc. »

Verder vraegt hij nog welk der vlaemsche dialektten men tot
 grondslag leggen zal om er die eenheid, die men bedoelt, op
 vast te stellen; en hij toont hoe onvolmaekt zij allen zijn van
 Limburg tot Vlaenderen. Dan gaet hij voort: « Sera-ce l'assem-
 « blage de tous les dialectes flamands qui sont dans le royaume, et
 « qu'on consultera chacun selon son mérite et son droit, dialectes
 « assez nombreux, d'où l'on fera sortir, comme d'un vrai cahos
 « littéraire, ce point d'accord pour tous les intéressés au plan à
 « exécuter; chose vraiment qui présenterait une foule de diffi-
 « cultés pour ainsi dire insurmontables? — Puis dans ces différents
 « dialectes qui fera autorité suffisante, pour faire prévaloir son
 « système sur celui d'un autre? ou quelle sera l'autorité supé-
 « rieure à celle-là, pour choisir entre tous les systèmes le seul qui
 « soit admissible, le plus correct, le plus conforme à la raison
 « fondamentale de l'idiôme? — Et dira-t-on tout dans l'intérêt
 « de la question, si, comme il est probable, l'on compose une
 « commission reconnue compétente en cette matière, que ses
 « membres, cédant chacun sur sa prétention, s'entendent tous,
 « et qu'ainsi toutes les opinions, de divergentes qu'elles étaient,
 « confondues, analysées et réduites en système, aient produit
 « cette uniformité tant désirée; en quoi différera-t-il du vrai
 « hollandais et lui sera-t-il supérieur ou même comparable, s'il
 « en diffère réellement? De plus ces Belges, qui sont encore en
 « assez grand nombre, ayant étudié et possédant bien la langue
 « hollandaise, donneront-ils jamais pour eux et les leurs la
 « préférence au flamand différent de l'idiôme hollandais tout
 « pur sur ce dernier, qu'ils seront mieux convaincu(s) de
 « renfermer toutes les conditions d'une langue épurée, riche et
 « harmonieuse? Enfin terminons ces considérations par une

« couple de réflexions : si un ou plusieurs membres de cette
 « commission, instituée pour fixer le flamand, se sont pénétrés
 « eux-mêmes des principes fondamentaux du hollandais, et que
 « par leurs études et leurs lectures littéraires ils aient goûté
 « tout ce qui milite en faveur de cette dernière langue et de sa
 « littérature, n'est-il pas plus que probable qu'en modifiant par
 « cela même leurs idées sur le flamand à rendre uniforme, ils y
 « introduiront et feront adopter, sans s'en douter peut-être (1),
 « tout ce qui appartient exclusivement au hollandais et même un
 « ou plusieurs points sur lesquels on varie encore d'opinion? Je
 « ne dirai pas, que, s'ils le pouvaient, ils feraient apparemment
 « davantage, et se déclareraient, sans se faire illusion sur les
 « mots *Hollandais* ou *Neerlandais* et *Flamand*, pour l'adoption
 « pure et simple de la langue hollandaise; je ne sais pas même
 « si dans leur conviction ils ne jugeraient pas encore, que pour
 « mettre d'accord tous ceux qui professent un système d'ortho-
 « graphe différent en tout ou en partie, il vaut quelquefois mieux
 « ne donner raison à personne, et leur en recommander un
 « autre de toute simplicité et de justesse, dans lequel chacun
 « peut trouver son compte. Au surplus en favorisant le flamand,
 « comme devant faire un idiôme séparé du hollandais, si encore,
 « car tel, ce me semble doit être le but, l'on veut généraliser un
 « nouveau système d'orthographe et de grammaire dans cet
 « idiôme Belge partout où on le parle dans la Belgique, les
 « Flamands de ce pays, surtout ceux qui ont joui de quelque
 « instruction, avoisinant les frontières de la Hollande, voudront-
 « ils jamais l'adopter? Ne lui préféreront-ils pas encore celui du

(1) Men ziet dat het niet zonder reden geweest is, dat de heer M. aan de Commissie eene overzetting van Siegenbeeks Verhandeling voorgelegd heeft. Dit was een zeker middel om haer met het hollandsch taelstelsel bekend te maken, en 't was ook mogelijk dat zij, *sans s'en douter* (want de heer M. is met zeer veel bescheidenheid te werk gegaen), den hollandschen talleeraer in zijnen limburgschen overzetter zou bekroond hebben. Doch hoe deze onderstelling met de hoofdonderstelling overeen gebragt: *Si un ou plusieurs membres de cette Commission se sont pénétrés eux-mêmes?* enz.

« Hollandais pur, dont leurs oreilles et leurs yeux sont constamment affectés, et dont leurs écoles publiques se ressentent encore peut-être. »

Dit uittreksel is lang, MM. HH., maer het laet u het systeem en den schrijftrant (dezen evenwel maer ten halve) des inzenders met eenen oogslag beoordeelen. Daer hij niet voorgeeft beter te willen doen dan Siegenbeek en Weiland, is het klaer dat hij geen anderen weg in te slaen had, dan dien zij gebaend hadden, en dat zijne verhandeling noodzakelijk, ik zeg niet, eene vertaling, maer eene herhaling moest zijn van 'tgene door die twee taelkundigen over de spelling geschreven was. De heer M. doet er, wat de gronden en de regtveerdiging der aengewezen regels betreft, weinig of liever niets van het zijne bij; hetgene hij van de eigentlijke geschilpunten zegt, is zeer onvoldoende en hij schijnt zelfs met den waren staet der zaken in de vlaemsche letter-republiek, dat is in de vlaemsche scholen, zeer slecht bekend te zijn. De eenige deelen die hem waerlijk toebehooren en nog al wat eigene verdiensten hebben, zijn de Inleiding, waervan ik u het bijzonderste medegedeeld heb, en het slot, waer over de middelen ter eenparigheid gehandeld wordt. Daer ik het onnoodig acht u langer met den bekenden inhoud van zijne overzetting op te houden, zal ik alleenlijk nog de middelen, die hij uitgedacht heeft als geschikt om de eenparigheid in de spelling tot stand te brengen, kortelijk vermelden. Dezelve zijn drijderlei: scholen, maetschappijen, boekverzamelingen.

Aengaende de scholen zou hij wenschen dat, overal waer het Neêrduitsch de volkstael is, zoo wel in de steden als in de dorpen, die tael, niet zoo als gewoonlijk geschiedt, toevallig, maer als hoofdvoorwerp van 't onderwijs, dat met ieders moedertael beginnen moet, geleerd werd; en dat men daervoor het zij de spraakkunst van Weiland, het zij eene andere, die te dien einde opzettelijk ingerigt zou wezen, althans overal de zelfde, bestemmen mogt. Verkoos men 't laetste, dat is, van eene nieuwe spraakkunst op te stellen, dan nog zou men het

stelsel van Weiland behoeven te volgen, wilde men onmiddelijk tot het doel der eenparigheid geraken; daer alle andere stelsels, zoo zij iets tot de beschaving der tael zullen bijbrengen, vroeg of laet daerop moeten uitkomen en zich met hetzelfde vereenigen. Maer voor een goed onderwijs moeten er ook goede onderwijzers zijn, en om deze te vormen behoeft men *normale scholen* in te rigten. Hiertoe ontbreekt het noch aen mannen, noch aen andere middelen; en het gouvernement kan, voor het land, niets nuttiger, voor zich zelf niets loffelijkers ondernemen.

Zijne maetschappijen zijn of leesgezelschappen van taelliefhebbers of vereenigingen van onderwijzers; welke dan het allernuttigste zijn zouden, wanneer beide soorten in den zelfden geest opgerigt werden, en met elkander in betrekking stonden.

Met deze maetschappijen hangen ook te zamen

Eindelijk de boekverzamelingen of bibliotheken, welke hij daerenboven nog elders en overal waer het zou kunnen plaets vinden, wenschte te zien aanleggen. Echter zouden dezelve niet anders ingerigt zijn dan zoo als ze tot heden toe op meer plaetsen bestaan hebben.

Hier mede laet ik het zoo, MM. HH., om een werk van een geheel anderen aard, ik meen de Verhandeling van den heer V.. D...., zoo veel te breedvoeriger en in alle zijne deelen te beschrijven en te beoordeelen.

TIENDE VERHANDELING.

Opschrift: *Verhandeling over de spelling en woordverbuiging der Nederduitsche tael*; 172 blzz. fol.

Deze Verhandeling is verdeeld in vijf Hoofdstukken :

- I° Over de tael en de gronden der spelling ;
- II° Over de geschilpunten in de spelling ;
- III° Over de welluidendheid ;
- IV° Over de woordverbuiging ;
- V° Over de accenten en andere teekens ;

alles voorafgegaen door eene Inleiding waeruit wij voorloopig des schrijvers inzigten leeren kennen. Hij verheugt zich dat de vaderlandsche wensch van den heer Prof David (Spraekk. 2de uitgave, Mech. 1837, voorr.), dat een letterkundig genootschap door het staetsbestier mogt ingerigt worden, ter regeling onzer spelling en ter beschaving onzer schoone moedertael, waerdoor de zucht tot vaderlandschen letterroem meer algemeen zou aengroeyen, « althands geen *pium votum* of vergeefsche zucht meer « schijnt te zullen wezen. » Wel is waer dat Bilderdijk (Versch. I. 168) het « eene dwaesheid noemt, eene algemeene spelling te « willen verlangen, voor zoo verre men in byzonderheden af- « daelt; » en dat, volgens Siffié (Siegenbeeks spel- en spraakk. vergeleken met de Spraakl. enz. van Bilderdijk, werken der Brugsche Maatsch. V. 59), dezelve ook « geene volstreckte ver- « eische is tot den bloei der letteren by eenige natie ter wereld; » doch van den anderen kant zijn werken die te veel van de gewoone spelling afwijken, nauwelijks met vermaek te lezen. « Trouwens Willems spreuk is waer, » zegt hij : « de spelling is

« voor de tael , wat een goede opschik voor de vrouw is ; zy zet
 « hare schoonheden meer vorm en luister by (Over de holl. en
 « vlaemsche schryfwyze , Antw. 1824). Hier by voege men , dat
 « in onze tegenwoordige omstandigheden het vaststellen eener
 « spelling een byzonder nut kan en moet uitoefenen : er zyn
 « maer al te veel Belgen (of hoe wil ik ze noemen) die onze tael
 « verachten , zelfs onder voorwendsel dat zy zonder spelling-
 « regels is. Dezen moeten genuilband worden ! »

Hij dacht dat , in eene verhandeling over die regels , het er niet hoofdzakelijk op aen kwam om nieuwigheden te berde te brengen , noch ook om hetgene hij van de voortreffelijkste spraekleeraren van Holland en Belgie ontleende , in een nieuw gewaad te steken : het *non nova , sed nove* dacht hem hier niet noodig ; hij hecht zelfs aen Voltaires gezegde niet : *le choix des pensées est invention* ; hij zegt alleen met Spieghelel :

Ons weten stukwerk is.

Doch bestendig heeft hij de plaetsen der geraedpleegde of afgeschrevene schrijvers opgegeven , gedachtig aen Plinius' spreuke : *Ingenuum est profiteri per quos profeceris.*

Gij ziet , MM. HH. , dat zelfs hier , waer men ze welligt ontberen mogt , de aenhalingen uit de volle hand vallen ; en zoo is 't geheel het werk door , welk men niet doorloopen kan , zonder des opstellers belezenheid te bewonderen. Geene van al de plaetsen die hij , in zijn stelsel , tot deszelfs staving of als voorbeeld kon inroepen , schijnt hem ontgaen te zija ; en de kunst met welke hij ze heeft weten bijeen te brengen en aeneen te schakelen , is niet het minst aenmerkelyke van zijn werk. Doch hooren wij hoe hij zelf over zijne *proeve* , gelijk hij het noemt , denkt , en welk meer bepaeldelyk zijn doel geweest is. Vindt men dat ik mij , in 't algemeen , wat veel met de inleidingen bezig houd , men denke tevens dat dit voor mij het eenige middel is om u , in eene stof die gij allen kent , uit eene korte schets , meestal met des opstellers eigene trekken afgeschilderd , het geheel te laten beoordeelen. Hier mag ik zoo veel te minder de Inleiding voorbij gaen , omdat ik , bij mijn voornemen om

deze verhandeling , gelijk zij het verdient , in haren vollen omvang voor uwe oogen open te leggen , het voorwoord des schrijvers als een noodzakelijk deel daarvan beschouwen moet. Hij gaet dan aldus voort : « Hoe gering ook onze verdienste moge »
 « zijn , wy verhoplen dat deze byeenlassching van geschil- on- »
 « derzoek- of beslispunten nopens onze spelling , tot doelmatige »
 « gevolgtrekkingen aenleiding zal geven. Genoeg zal het ons »
 « zijn , indien de slotsom onzer taelievende opsporing eenigsins »
 « juist berekend voorkome. Dit lag ons ter harte. »

« En zoo hebben wy dan ook onze zwakke , doch welge- »
 « meende , poogingen aen degene van zoo vele verdienstelyke »
 « letterkundigen willen voegen , om een echt vaderlandsch doel- »
 « wit te beschieten ; namelijk eene spelling daer te stellen ; *die* »
 « *aennemelijk zy in alle provincien des rijks waer die tael ge-* »
 « *sproken wordt* , en ja , welke wy ons voorstellen dat de »
 « algemeene Nederlandsche mag genoemd worden , of althands »
 « behoorde te zijn. (Willems) »

« Gedurig hebben wy in het oog gehouden , wat Ten Kate »
 « (I. D. 18.) zegt : » « Men moet de taelwetten of taelgebruiken »
 « vinden en niet maken , ten einde op de klip van vreemde »
 « nieuwigheden niet te verzeilen ; » « gelijk zulks wel eens met »
 « Siegenbeek heeft plaets gehad , al moge dan ook zyne , op »
 « hooger gezag ingevoerde , spelling algemeen degene der Hol- »
 « landeren zijn. »

« Het geschil in spelling tusschen hem en Bilderdijk is het »
 « eenige , zoo Siffé getuigt (Verhand. blz. 60) , dat , in het vak »
 « van nationale tael- en letterkunde , de aendacht van het publiek »
 « tot zich getrokken hebbe. Vroeger , en voor nog Bilderdijks »
 « spraekleer verschenen was , verklaerde Willems dat hy zich »
 « weinig of niet wilde ophouden met hetgene Meerman , Roe- »
 « lofswaert en Zeydelaer tegen Siegenbeek hadden geschreven , »
 « noch van de byzondere spelwyzen van Bilderdijk , Wiselius »
 « en Clignett spreken , als waarmede het Bataefsche publiek zich »
 « tot dan (1824) minder algemeen had vereenigd (Will. Ver- »
 « hand. blz. 2). Doch sedert , en volgens de getuigenisse van

« Siffié, heeft de spelling van Hollands eersten taelkundige, van
 « Bilderdijk, veld gewonnen. De dichters Van der Hoop, Van
 « Lennep, enz. gebruiken die: ook zien wy die door twee
 « vlaemsche schryvers in 't Letterkundig Jaerboekje van dezen
 « jare aengewend. En aen deze geven wy, op het spoor van
 « Willems, vry algemeen de voorkeur. »

« Wy hebben hier voren, met hem van *algemeene nederlandsche*
 « *spelling* gesproken: Holland zal wel nimmer die spelling, ter
 « verboedering in de letteren met ons, aennemen, hoe zeer zy
 « dan ook moge geground zijn op dat zelfde oude Vlaemsch, dat
 « eertijds zoo wel in de noordelyke als zuidelyke provincien
 « heerschte; maer die aen te nemen spelling, wil zy doelmatig
 « zijn, moet ook voor Holland aennemelijk zijn, omdat Hol-
 « landsch en Vlaemsch zusterlyke *dialecten* zijn van 't Neder-
 « duitsch, uit ééne en de zelfde bron voortvloeiende, al moge
 « zich hun uitgevloten stroom wellicht nimmermeer vereenigen. »

« En zulks vordert het letterkundige belang van Zuid-Neder-
 « land of (staetkundig gesproken en in den naeuwbeperkten
 « zin dien 't woord sedert de omwenteling ontfangen heeft), van
 « Belgie. Weg met scheidspalen in het letterkundige! Men breke
 « dus niets af van Siegenbeeks of Bilderdijks spelstelsel enkel
 « om het af te breken; of (wil men het zoo liever en gegronder)
 « men neme niets van die zonder *waerom* over. »

Deze woorden, MM. HH., geven ons niet alleen te kennen
 waer wij ons in den loop dezer verhandeling aen te verwachten
 hebben, maer zij zijn ons eene nieuwe proef dat velen onzer
 verlichtste landgenoten, waer onder de opsteller, dien wij allen
 kennen, zonder twijfel eene der eerste plaetsen verdient, ge-
 voelen hoe ongeraedzaam het is onbezonnen Vlamingen de
 hand te bieden, om onze tael geweldig en tegen den wil harer
 natuur, ja tegen onze eigene letterkundige belangen, van de
 Hollandsche af te scheiden. Zij verwittigen ons dat zulke pooging
 eene uitzinnigheid, het slagen daerin eene onmogelijkheid, en,
 in alle geval, een ongeluk zijn zou. Dit te doen verstaen, daer is,
 dunkt mij, veel meer aen gelegen, dan aen het oplossen van

iedere bijzondere moeyelijkheid door gewaende land- en taelvoorstaenders bijgebracht. Wat meer is, indien bij eenigen onder dezen de eigenliefde en de eigenzinnigheid alle oordeel nog niet geheel gedood hebben, dan moet de zoo eenparige en zoo klaer geuite wensch van de groote meerderheid onzer letterkundigen, hun eindelijk doen vermoeden, ik zeg niet, dat zij dwalen, zulks kunnen zij immers zonder dat ook wel weten; maer dat het belang dier zelfde eigenliefde meer dan ooyt daer in gelegen is, dat zij eindelijk ophouden stelsels aen te kleven, die de reden al lang, en nu ook de algemeene stem veroordeelt. Daeraen kunnen zij zich niet weigeren, indien zij inderdaed een enkel vonkje van die tael en vaderlandsliefde, waer zij zoodanig meê pronken, in den boezem dragen; en wat schoondere gelegenheid kunnen zij ooyt hebben dan die hun in dezen oogenblik aengeboden is, het zij dat zij aen de reden, of alleen aen de eendragt hunne bijzondere gevoelens willen schijnen opgeofferd te hebben? Daer is voor hunne eigenliefde niets aen te verliezen, en veel te winnen.

Dit over de Inleiding; van het werk zelf heb ik u reeds de vijf Hoofdstukken opgegeven. Dit is niet genoeg, MM. HH., ik moet u ook de onderverdeelingen en derzelve inhoud doen kennen, opdat gij nauwkeurig berekenen moogt wat de schrijver al in zijn plan begrepen had. Op deze wijze zullen tevens de punten waer wij min of meer zullen bij stil te staen hebben, zich als van zelf aanbieden.

1ste HOOFDSTUK.

OVER DE TAELEN EN DE GRONDEN DER SPELLING.

§ I. *Over den naem onzer tael.*

« In de oudste schriften, » zegt hij, « die wy in onze moedertael kennen, noemt men haer altijd *Dietsch*, *Duutsch* of *Duytsch*. » De benaming van *Dietsch* lijdt geen' twijfel, doch tot hoe verre de rest nauwkeurig is, weet ik niet, MM. HH.;

althans Maerlant , in de boven (blz. 10) aengehaelde regels , waervan de vier eerste hier ook door den heer V. D. bijgebracht zijn , onderscheidt wel degelijk tusschen *Dietsch* en *Duutsch*, anders , naer de latere spelling *Duytsch* ; en het geheugt mij niet (stelliger mag ik mij niet uitdrukken) dat ik ooyt *Duutsch* voor *Dietsch* aengetroffen hebbe , ofschoon van 't begin af der XVIe eeuw niet zelden *Duytsch* voorkomt. De verhandeling van Willems, Antw. 1819 , hier door den heer V. D. ingeroepen , heb ik niet bij der hand. Heeft men daer proeven van 't geen hij zegt, dan is 't wel ; maer alvorens ze voor zoodanig aen te nemen , zal men ze tegen het gezag van Maerlant op te wegen , en met de latere uitdrukking van *Nederduitsch* te vergelijken hebben. Tot dus verre, durf ik ook met Willems (ibid., door den heer V. D. ook aengehaeld) niet zeggen , dat het woord *Dietsch* (of *Duytsch* zegt hij) zijnde de *generique* naem der duitche of teutonische tael , moeder der hoog- en nederduitsche , deswege aen onze tael oneigen is ; daer men vooral niet miskennen kan , gelijk de heer V. D. het zeer wel opgemerkt heeft , « dat het nog « heden op vele plaetsen van Belgie in zwang is : *Dietsch spreken* « is eene rechtaerte Brusselsche uitdrukking (1). » Plantijn vertaelde zijn *Thesaurus theutonicae linguae* door *Schat der Nederduytscher spraken* ; ja ! maer dit is een meervoud , en hij stelde mede in 't Fransch : *Thresor du langage Bas-alman, dict vulgairement Flameng* ; terwijl ik niet geloof dat de benaming van *Thyois* , welke regtstreeks beantwoord aen ons *Dietsch*, ooyt voor 't geen men eigenlijk *Duutsch* of *Duytsch* hiet , gebezigd geworden zij. Kiliaen , bij wien ons land in 't Latijn den naem van *Germania inferior* draegt , moest natuurlijk ook aen de tael den naem van *inferior Germanica* (*Belgica, Teutonica*) geven ; echter brengt hij het niet door *Neder-duytsch* over , gelijk Plantijn nog deed , maer stelt alleen *Neder-land, Neder-lander*,

(1) Het is mede de eenige naem welke de Limburger voor onze tael kent ; doch te St. Truiden zegt men *Dutsch* kort af ; maer wanneer men het Truiersch wel inziet , dan loopt er ook waerlijk veel Duitsch onder. Daer is tusschen hetgeen ik hier zeg , en boven , blz. 11 , gezeid heb , geene tegenstrijdigheid.

Nederlandsche spraake, zelfs in zijn' *Nomenclator regionum*, etc., en daer heet het weér in 't Latijn *Germania* en *Germanus inferior*, *Belgium*, *Gallia Belgica*; doch onder 't woord *Duytsch*: *Teuto*, *Germanus*, *Alemannus*; *Nederduitsch* kent hij niet. In 't begin van zijne voorrede zal men vinden *Teutonicas sive Theudiscas dictiones*, en een weinig verder *Germanicis inferioribus sive Teutonicis (vocalibus)*; wat minder nog een bewijs van zijne verlegenheid is om een geschikten naem voor onze tael te treffen, dan om er zijn plan, gelijk hij 't in die zelfde voorrede uiteen legt, geheel onder te bevatten (1).

(1) « *Voces itaque Brabantis in primis usitatas; plurimas insuper Flandris, Selandis, Hollandis, Frisiis et Sicambris (Gheldris nempe, Cliviis et Juliaticis), Saxonibus quoque et Alamanis sive Germanis superioribus usitatissimas, nobis autem nunc minus tritas, imo quasdam fere incognitas, ex unaquaque lingua (ut non Brabantiae solum, sed et aliis Germaniae, praecipue inferioris, regionibus noster hic labor usui esse posset) studiosè collegi ac digessi,* » etc. Men merke hier tevens aen, dat dit de eenige bijzondere melding is die hij van 't Vlaemsch maekt; en daer Plantijn mede slechts in 't Fransch het woord *Flameng* gebruikt, mag men denken dat die benaming toen ter tijd, in den zin dien men er nu aen geven wil, bij al wat niet Burgoender of Wael was, nog weinig gebruikt, zoo niet geheel onbekend was. Aenmerkelyk is ook in dit opzigt het *Testimonium de linguae Brabanticae excellentia praestantiaque*, uit den *Mithridates* van *Conr. Gesnerus*, achter Kiliaens voorrede geplaeft: « *Brabantica lingua inter ceteras Belgicas sive inferiores Germanicas circa Rhenum et ad Oceani litora sitarum regionum, elegantior hodie habetur, propter Lovanium metropolim in qua literarum studia florent, et Bruxellas, primariam imperatoris aulam, et Antverpianam celeberrimum emporium.* »

« *Frisii quondam plane peculiari, dura et multum a vicinis distante dialecto usi sunt, qua contractus omnes et negotia transigere et describere solebant. Hodie autem Occidentales Frisii, in civitatibus praecipue, ad Brabanticum et Hollandicum sermonem proxime accedunt: cum propter Hollandorum negotiatorum commercia, tum quod Caesar ibi principatum obtinens in summa eorum curia Brabantos plerumque constituit: qui sua lingua et jus dicunt, et res controversas contractusque omnes plebi conscribunt.* » Het blijkt uit deze woorden dat *Hollandsch* en *Brabantsch* voor Gesner eene zelfde tael was, en dat hij van geen *Vlaemsch* nog, als gemene landtael, wist te spreken. Overigens zou men in de aenmerking, betreffende den invloed der geregtshoven op de tael eens volks, die Kiliaen, in schijn zeer onnoodig, behouden en aen 't hoofd van zijn woordenboek geplaeft heeft, niet zoo veel als eene profetische waerschouwing mogen zien voor 'tgeen ons in lateren tijd gebeuren moest? 't Is niet van 't *Hollandsch* dat ik spreken wil; integendeel, zonder die vijftienjarige vereeniging met Holland, zouden, op dit uur, niet slechts alle onze regt- maer ook onze schoolbanken, tot de laatste toe, alleen Fransch spreken, en 't Vlaemsch, zoo wel als 't Brabantsch en 't Lim-

« Sommigen hollandsche schrijveren hebben , als Kiliaen ,...
 « onze tael met den naem van *Nederlandsche* bestempeld...; dien
 « verdedigde... Ypey : Bilderdijk schonk ons eene *Nederland-*
 « *sche Spraakleer.* »

De benaming van *Belgische tael*, welke, naest allen die in 't Latijn schreven, Ten Kate en andere geleerden aenkleefden, en waer Van West (1) voor pleit, kan moeyelijk tot ons heden-daegsch Belgie alleen betrokken worden, « daer de hollandsche
 « dichteren, ten minste voor onze omwenteling, ook hunne
 « landgenoten *Belgen* noemden (2). » Mij dunkt, MM. HH., dat men, op dien voet, ook onzen lande den naem van *Belgie* (*Belgique*) zou kunnen betwisten. Niet dan omdat ook andere Nederlandsch sprekenden zich *Belgen* noemen, zonder thans staetkundiglijk nog *Belgen* te zijn, maer omdat er andere *Belgen* zijn die geen Nederlandsch spreken, zal men dien naem mijden. De Walen immers zijn toch ook *Belgen* ?

De prijsvraag (de heer V. D. zegt : het Belgische gouvernement) noemt haer *Nederduitsch*, gelijk Siegenbeek en Weiland. Want deze twee taelgeleerden, « schoon zy opzettelijk Holland, welks
 « uitspraak hun ten richtsnoer in de spelling strekte, bedoelden,
 « wachtten zich wel van *Hollandsche spelling* of *spraakunst* te
 « stellen. En hadden zij ook het oor naer Belgie gewend, hunne
 « spelling ware volmaekter uitgevallen. Men bestempele dus
 « vry onze spraek, afzonderlijk of niet genomen, met den naem
 « van *Nederduitsche tael*; en wie het verwisselendshalve *Belgische*
 « of *Nederlandsche tael* noemt, vergrijpt zich niet. » (3)

burgsch, zou enkelijk nog hier of daer op 't platte land ter verkondiging van godsdienst en zedeleer dienen. Van reeds half verfranschte ouders, konden, onder voortwerking van de zelfde oorzaken, een halven leeftijd later, niet dan geheel fransche kinderen komen. Zoo dat in die vereeniging niet alles ongeluk geweest is, schoon het grootste nut daarvan wel zal geweest zijn de scheiding die er op gevolgd is. Zij maekte ons van niets tot iets, en leerde ons, door de bewustheid daarvan, tot iets persoonlijks, iets onafhankelijks worden. Dit gevoel was onze nationaliteit, en nu konden wij eene tael bezitten.

(1) Gramm. Belge, St.-Trond, 1836. Préf.

(2) Van Someren, Dichtstuk op Stevyn, in den bundel der Brugsche Maetschappy, en Willems, Belg. Mus. I, 223.

(3) In de costumen van Antw. wordt ze de Nederlandsch-Duytsche genoemd.

Hier meê sluit hij dezen paragraef. Ik blijf bij hetgeen ik in 't begin gezeid heb : *Nederduitsch* zegt te veel; en daer de benaming van *Dietsch* verouderd is, schijnt mij die van *Nederlandsch* de allergeschiedtste. Zij is oud en past op 't geheel gebied van onze tael, zij laet zich, zoo wel als die van *Belgisch*, bijna onvervormd in andere talen overbrengen, en de Duitschen, gelijk gedeeltelijk ook de Franschen en de Engelschen, hebben ze reeds erkend.

§ 2. *Over den oorsprong onzer tael.*

Hij « zal dit onafzienbaer veld niet betreden, dan om te herinneren dat Kluit reeds eene *Verhandeling over het Moesogothisch en Angelsaksische* met betrekking tot het Nederduitsch, heeft geschreven⁽¹⁾, een voetspoor in 't welk Ten Kate mede trad⁽²⁾. » Verder geeft hij nog eenige inzigten van Willems⁽³⁾ en Ypey⁽⁴⁾ op, en besluit met Schrant, dat het Hoogduitsch en ons Nederduitsch twee zuster talen zijn, waerop hij (met Lulofs) de woorden van Ovidius mag toepassen :

.... *Facies non.... una*
Nec diversa tamen, qualem decet esse sororum.

§ 3. *Wat tael, spraek en stem zij* ⁽⁵⁾.

§ 4. *Over de spraekellemen* ⁽⁶⁾.

(1) W. d. Maats. van Nederl. Letterk. van Leyden, D. VII.

(2) Schrant, redevoering over het beoefenenswaardige d. Nederl. tale, Gend, 1818. blz. 12 en aenteek. (5).

(3) Verhand. over de Ned. Tael, enz. I. 40-44.

(4) Gesch. der Nederl. Tale, blz. 171.

(5) Bilderdijk, Nederl. Spraakl., blz. 1 en volg.

(6) Bilderdijk, *ibid.* blz. 25; Verh. over 't Letterschrift, blz. 53.

§ 5. *Over de onderwerpen eener spraekleer. — Behandelde stoffe derzelve.*

Uitspraek en spelling (*orthografie*), woordvorsching (*etymologie*), woordvoeging (*syntaxis*) en klankmaet (*prosodie*). De twee eersten vallen alleen in zijn bestek.

§ 6. *Uitspraek en tongvallen.*

De aenvang van dezen § is aenmerkelyk: « In eenen *Lierzang aen Belgie*, » zegt hij, en hij mogt zeggen in *mijnen Lierzang*, » leest men:

- « Beschermt de moedertael, ô waardig kroost dier oorden!
- « Wat helsche duisternis die reddingskist omwolk!
- « De stijl is gantsch de mensch: Buffon, het zijn uw woorden!
- « De tael is gantsch het volk! »»

« En waerlyk de tael des volks is het ware afdruksel van deszelfs karakter, even als de letterkunde de uitdrukking der maetschappy is. — Maer, er heeft ook by een en het zelfde volk verscheidenheid in de tael plaets: luchtstreek, levenswijs, gesteldheid des lands, bezigheid der inwooners, omgang met vreemdelingen, verschillende trap van beschaving; kortom, vele plaetselyke en toevallige omstandigheden, hebben eenen aenmerkelyken invloed op de tael; indermate, dat het eene geweest van het andere, en in het zelfde geweest, de eene plaets van de andere, in de tael uiteen loopt en afwijkt. »

« Zoo ontstaen de verschillende tongvallen. »

Dan komt hij tot onze tael en het verschil van hardheid en zachtheid dat, in de uitspraek der medeklinkers, tusschen het noorden en 't zuiden bestaet: « De zuidnederlandsche wyze duldt geene harde of scherpe medeklinkers; zy laet de *h* nooit gutturael hooren, en vermijdt zorgvuldig alle samenhorting

« der consonanten (1). » Siegenbeek prijst de uitspraak der Zeeuwen (2): hij schijnt met de onze onbekend te zijn geweest, die in vele opzigten met de zeeuwsche overeenstemt, en « wel eens, « vooral in 't by uitstek zuiver sprekend West-Vlaenderen, tot « de zoete oude tael, tot het zangerige, nimmer hortende Italiaen- « sche te rug voert. »

« Zoo dat Bilderdijk wel te rechte, *het in den mond der vrouwen zoo bekoorlyke Vlaensch*, ergens in zijne Spraekleer mocht « schryven, en hier mede aen de bevalligheden offeren! »

Dit betreft dan volgens hem bijzonder de uitspraak der medeklinkers; « in andere opzichten moeten wy (de Belgen, althands « niet de West-Vlaenderlingen) voor de Hollanders onderdoen (3); « en het onaengename verruilen der lange *a* in *au*, enz., ook « in beschaefdere kringen, is den vlaemschen tongval niet weinig ongunstig. »

Hierop volgt nog een uittreksel van Kluit (4), waer deze schrijver in het Vlaensch en vooral in het Zeeuwsch den oud- en echtduitschen tongval meent te erkennen; « « terwijl in tegen- « deel de taalvorm van Amstelland en Noordholland zoodanig « verre is afgeweken van de natuurlijke spraak en schrijfwijze « der oude nederlandsche tale, dat die geheel niet ten regel van « spraak en spelling strekken kan. » »

De opsteller schijnt voornemens geweest te zijn deze aenmerkingen verder voort te zetten; doch hij breekt hier af, wat mij zoo veel te meer spijt, om dat ik mij aen iets meer bijzonders over de al te zware uitspraak der tweeklanken bij de Vlamingen verwacht had. Dit zou voor allen (niet slechts voor de Vlamingen) hoogst nuttig geweest zijn, en hem zelve zou het weinig moeyte gekost hebben. In alle geval had hij hunne uitspraak al te mild geprezen, om zich met de enkele afkeuring

(1) Willems, Verh. I. 34.

(2) Verh. blz. 139.

(3) Willems, ibid.

(4) Verh. in de werken der Maatsch. van Leyden, III, 4. — Nieuwe bijdragen tot opbouw der vaderl. Letterk. I. D. blz. 290-293.

van het onaengenaem verruilen van *A* in *AU* en verder met een *enz.* te mogen vergenoegen.

§ 7. Over de vokaelverwisselingen in de tongvallen.

Enkele voorbeelden zoo uit de oudere als uit de jongere tael, de platte volkstaal niet uitgesloten. Het zou ons te ver leiden, indien wij hem hier volgen wilden, te meer daer wij niet alle zijne aenmerkingen voor even nauwkeurig houden. « De korte *a* wordt *e*, » zegt hij, « in *hert, smert, kweken*, voor *hart, s mart, kwaken*, enz. ook de ouden stelden *kempe* voor *kampe, kem-pioen* voor *kampioen*; en zoo is in 't oude *warpen, starven, darven*, de *a* tot eene *e* overgegaen. » Waer 't niet juist geweest te zeggen, dat, in alle deze woorden, de onzer tale meer bijzonderlijk eigene eklank of soms (bij de Ouden en vooral bij de dichters) met den vreemderen aklank verwisseld is geworden, of thans nog gewoonelijk verwisseld wordt, en, in dit geval, voor een waer dialektverschil moet gehouden worden, terwijl men in 't eerste geval, en wat *starven, warpen, darven* betreft, niets anders dan eene dichterlijke vrijheid kan aennemen, die wèl alleenlijk in eene zekere analogie hare verschooning vinden zal?

Van den overgang der lange *a* tot *e* sprekende noemt hij *laetst*, dat in de gewoone spraek *lest* klinkt, en uit verder zijn gevoelen over *wareld* en *wereld, parel* en *perel, paerd* en *peerd*, enz. Hij zou de eerste « voor de gemeene spelling houden, doch « geensins, waer welluidendheid of verscheidenheid het medebrengt, *wereld, perel*, enz. afkeuren. »

Met verwondering zag ik, bij het vervangen van *e* door *i* in 't woord *ledikant*, zoo als Bilderdijk het schrijft, voor *ledekant*, dat van ons woord het fransche *lit de camp* afkomt. Ik had altijd het tegengestelde gemeend, en meen het nog.

E wordt *o*: *de* of *die gene*, oudtijds *de gone*; ook *ei*, als *slepen, sleipen*. Voor *peluw* heeft Kiliaen *puluw* en Bild. *peuluw*. De

hardlange *ee* in *gemeen*, *verdeelen*, enz. wordt dikwijls *ei*: *gemein*, enz., « dat mede van pas kan aangewend worden. »

Men zegt *kunst* en *konst*, *gunst* en *gonst*, meer *jonst*; *uchtend* en *ochtend*, enz., « schoon 't algemeen gebruik der beste Holland-
« sche schrijvers de *u* den voorrang *vergunt* of *jont*. »

« *O* gaet, by 't spreken, in *eu* over: *koning*, *keuning* of
« *keuninck*, » enz. Bij Huigens, plat Antwerpsch :

.... 't is wonder, ons memory
Weurt al keurt metter tyd.

« Nog wenden onze dichters dikwijls 't rijmwoord *meugen*,
« *geveugelt* (en, omgekeerd, *vlogel* voor *vleugel*) aen; waervan
« elders, » zegt hij. Gij zult mij welligt instemmen, MM. HH.,
dat hij niet uitstellen moest *vlogel* af te keuren, dat nooyt in de
gesproken tael bestaen heeft, en alweer slechts door eene al te
grootte vrijheid naer de analogie van *doghet*, *deugd*, *kloof*, *kleuf*,
logen, *leugen*, enz. gevormd is; en meer was er ook niet noodig
om, met Frans de Haes, niet alleen *reukeloos* voor *roekeloos*, als
dubbelzinnig, maer ook het door den heer V. D. uit *Bilderdijk* (1)
aengehaelde *verreukeloozen*, ofschoon daerbij geene dubbelzin-
nigheid plaets vinden kan, te verwerpen.

Het zelfde mag gezeid worden van *blom* voor *bloem* (2), dat
niet meer te dulden is, dan *zik* in plaets van *ziek*, waervoor
nogtans de uitspraak van velen eenigs zins pleiten zou. In *zoge-
ling* (3) kan men geen overgang van *ui* tot *o* erkennen; *zogeling*
komt van *zogen*, gelijk *zuigeling* van *zuigen*. Zij verschillen niet
minder dan *banneling* en *vlugteling*.

Overigens verwacht hij, in de voorbeelden uit de gemeene volks-
tael gekozen, meer dan eens de bedorvene uitspraak met hetgene
men eigenlijk tongval noemen mag; en in zoo verre vindt men
hier een supplement voor den voorgaenden paragraef. Het Ant-

(1) Dicht. Handsch. I, 138.

(2) Bild. Fingal, I, 53: *ó frische lentebloom*.

(3) Bild. Kallimachus, blz. 17.

werpsch : *Moór nichte, zayde gayt*, wat hij zelf met den naem van wanstaltige klank bestempelt, zoo wel als het *zaide geët*, wat men elders hoort; verder *groeit, schoein, doeid*, of *gruët, schuën, duéd*, in plaats van *groot, schoon, dood*; *haëlijk, schaë, raë*, voor *houwelijk, schouw, rouw*, of, zoo als de jongere Hollanders, *huwelijk*, enz.; eindelijk « de taelverwoestende genegenheid van « sommige Belgen, vooral de Gentenaren, om alle klinkletters, « die voor dubbele of scherpe consonanten geplaetst zijn, lang « uit te spreken⁽¹⁾, » zijn van dien aard, en steken sterk af, gelijk gij ziet, MM. HH., tegen *het in den mond der vrouwen zoo bekoorlijke Vlaemsch*. Doch dit zal wel aen Bilderdijk zoo geschenen hebben omdat het vrouwen waren, en niet omdat ze Vlaemsch spraken. Den mannen zou ik het ten minste niet raden dit ook op hunne uitspraak toe te passen, want hetgeen Ovidius van 't hinken der Elegie zegt:

In pedibus vitium causa decoris erat,

weet ik niet dat ik ooyt van Vulkaen of Eskulaep gelezen hebbe. En dus is 't ook met het *elle louchait si agréablement* van de Franschen.

§ 8. *Over de gronden der orthografie.*

Wilde ik dezen § zoo beoordeelen dat ik tevens, al wat onder dien titel kan begrepen worden en door den heer V. D. slechts aengerækt of geheel voorbij gegaen geworden is, aenvulde en volledig ontwikkelde, dan zou ik noodzakelijk te gelijker tijd een groot gedeelte van 's heeren Behaegels Verhandeling van nu af aen te onderzoeken en te wederleggen hebben. Dit valt in mijn plan niet, omdat het opstel van den heer V. D., dat ik u in zijn geheel wil doen kennen, door zich zelf al lang genoeg is, en afzonderlijk verdient overwogen te worden; dus zal ik mij thans daerbij oök bepalen.

(1) Hij verwijst hier naer Willems, Over het Holl. en Vl. blz. 76; en voegt er tevens bij: « zoo gaet, op hunne Beotische tong *wrok* tot *wrook*, en, door eene « misselijke vergoeding, *wrokken* tot *wroken* over! »

Hij begint hier met eenige aenmerkingen van Weiland (1), welke (om toch dit in 't voorbijgaen te zeggen) de heer Behaegel ook benut, maer met zijn eigen garen doormengd, in zijn stuk ingeweven, en na genoeg onkennelijk gemaekt heeft. Het komt daerop neer, dat er grondstellingen zijn moeten, overeenkomstig met den aerd der tael zelve, naer welke men zich in twijfelachtige gevallen te gedragen hebbe.

Volgens Siegenbeek (2) heeft men zich in het schrijven te rigten naer de zuiverste en meest beschaefde uitspraak. « Daer echter « deze regel ondergeschikt is aen het hoofddoel van uitspraak en « schrift: *algemeene en ligtst mogelijke verstuenbaerheid* (3), heeft « dieschryver het noodig geoordeeld, ook op de (*naeste en zekere*) « *afleiding* acht te geven (4). » Eindelijk doet hij er nog bij het *beschaefde taelgebruik*.

Weiland stemt meestal met Siegenbeek overeen, wanneer hij ons het *taelgebruik*, de *regelmaet*, de *woordgronding* en de *wel-luidendheid* als de voornaemste spelregels aenwijst.

« By den eersten oogslag op Siegenbeeks hoofdgrondregel, » dus gaet de heer V. D. voort, « ziet men dat hy dengenen, die « voorschrijft *den oorspronkelyken aert der tael* na te gaen, maer « al te veel heeft over 't hoofd gezien. Ook de eerste regel van « Weiland (het *taelgebruik* of de eenparige spelling der beste « schryvers) is, vooral in onze tael, voor bedenkingen vatbaer, « als te onbepaald en de oude niet op 't vaste spoor volgende. »

« Dezen, en dus ook de *Etymologie*, is Bilderdijk getrouwer « nagegaen. Ook gold bij hem, betrekkelijk de afleiding der « woorden, de grondregel: *men mag niet te mild zijn met de « letters die oorspronkelyk tot het woord behooren, er uit te wer- « pen of af te kappen, en andere willekeurige er in te lasschen.* »

« Ook zouden de regelen van Siegenbeek en Weiland, al waren « zy dan voor geene tegenwerpingen vatbaer, voor het tegen-

(1) *Spraakkunst*, Inleid. § 7, 15, 17.

(2) *Verhand. over de Sp.* blz. 18.

(3) *Ibid.* blz. 13.

(4) *Ibid.* blz. 32.

« woordig België , ter regeling der Nederduitsche spelling niet geschikt geweest zijn. »

« Trouwens de schryvers van smaak , behooren meestal tot België jongere letterkunde , die zich op Holland gevormd heeft ; en de uitspraak laet er maer al te dikwijls wegens hooger graad van beschaving te wenschen over , en wordt by de wat al te ryke verscheidenheid die er in de tongvallen heerscht , wel eens twyfelachtig. »

« Wy verstouten ons dus om ons zegel aen de wyze waerop de Prijsvraag over de Nederduitsche spelling voorgesteld is , te hechten : Eerst *de oorspronkelyke gronden der tael* ; en dan , *het algemeen spraekgebruik en het gezag der oude schryvers.* »

Deze regels , die den geheelen § uitmaken , heb ik u letterlijk moeten overschrijven , MM. HH. , omdat dezelve als de grondsteen moeten beschouwd worden waer de geheele verhandeling op rust. Doch , om de waarheid te bekennen , daer is veel in dat mij zeer duister , en , bij gevolg , ook wel een weinig twyfelachtig voorkomt. Hij houdt het met de prijsvraag , zegt hij ; maer deze spreekt niet slechts van het gezag *der oude* , maer ook *der nieuwe* schryvers. De heer Behaegel heeft door *het algemeen spraekgebruik* de algemeene uitspraak verstaen (1) ; zou de heer V. D. om klaer te laten zien dat hij het anders opvatte , de melding der nieuwe schryvers na die woorden als overbodig hebben willen aenstippen , met ze zoo wel hier , als in het afschrijven der prijsvraag zelve , gelijk hij doet , te onderdrukken ? Hij kon , dunkt mij , duidelijker te kennen geven wat hij door het eene en het andere verstond. En wat *de oorspronkelyke gronden der tael* volgens hem zijn , en in hoe ver dezelve de spelgronden van Siegenbeek en Weiland al of niet zijn , diende ook wel , en eerst vooral , kortelyk bepaeld te worden. Verder , dat *de jongere letterkunde meestal zich op Holland gevormd heeft* , kan dit haer

(1) Verhand. blz. 521 : « Eersten grond , *het algemeen spraekgebruik* (of anders gezeyd , de algemeene uytpraak). » « Tweeden grond , *het gezag der oude en nieuwe schryvers* (of anders gezeyd , het algemeen schryfgebruik). »

gezag, als zijnde dat van *schrijvers van smaak*, geheel te niet doen? En zoo mag men ook nopens de verscheidenheid der uitspraak vragen, of het wel nauwkeurig is te zeggen, dat de ware uitspraak daerin verloren gegaen of onerkennelijk geworden zij? en zoo niet, waerom zij dan hare stem in het vaststellen der spelling niet behouden zal? Ik wil het mij niet tot eenen pligt maken Siegenbeek of Weiland te verdedigen, maer ik moet bekennen, dat de heer V. D. ons niet doet zien hoe de eerste, wat hij hem verwijt, *den oorspronkelijken aerd der tael* miskend hebbe; noch hoe de laetste, met het *taelgebruik* aen te bevelen, een onbepaelder regel hebbe gegeven, dan de heer V. D. zelf. Of is zijn *algemeen spraekgebruik* iets meer (ik spreek van den zin) dan het *taalgebruik* van Weiland? Schoon hij ons niet uitlegt wat hij er door verstaet, ik meen het niet. Zien wij eens; wij weten ten minste wat voor Weiland het *taalgebruik* was, namelijk *de eenparige spelling der beste schrijvers*⁽¹⁾. Is het *algemeen spraekgebruik* dat niet, dan zal het noodzakelijk, zoo als Behaegel het opgevat heeft, de *uitspraak* zijn. Wat moet ik nu bewijzen? dat het verschil zeer gering is? dit zal ons Behaegel zeggen: « De uytpraak der meest beschaefde en geoefende personen, *die voornaemelyk uyt hunne schriften opgemaakt word*, « mag men aenmerken als de *algemeene*, echte, zuiverste en volkomenste *uytspraak* der vlaemsche natie; en als *den eygenlyken* « *regel der uytpraak die tot rigtsnoer der spelling verstrekt*⁽²⁾. » Wil men dat ik bewijze, dat het algemeene spraekgebruik anders verstaen, volstrekt niet tot regel dienen kan, en dat dus, zoo er iets onbepaald moet heten, dit wel vooral op den regel van den heer V. D. passen zal? gij hebt gehoord, MM. HH., wat hij ons

(1) Hij voegt er nog bij: *van smaak*, en zoo nog elders; ik heb mij van dien *pleonasmus* nooyt kunnen rekening geven.

(2) Verhand. N° 27, blz. 13. Daer ware op Behaegels regel en op de *uitspraak* uit de schriften (d. i. uit de *spelling*) opgemaakt, die de *uitspraak* der natie is, en, als regel der *uitspraak*, tot rigtsnoer der *spelling* verstrekt, ook wel iets aen te merken geweest, maer ik mogt mij dit aengaende kloek op het oordeel van allen anderen betrouwen, en zoo veel te meer, omdat het mijne redenering in geener wijze raekte.

gezeid heeft : « De uitspraak *laet* er (in ons tegenwoordig België) « *maer al te dikwyls* wegens hooger en graed van beschaving « *te wenschen over*, en wordt.... wel eens *twyfelachtig* » zoo dat ze « ter regeling der Nederduitsche spelling niet geschikt » is. Wat blijft er dan over, MM. HH., dan dat hij, zoo niet, volgens Behaegels uitlegging half of omtrent het zelfde als Weiland, ten minste (ik kan het niet anders meer uitdrukken) ten minste dan geheel het zelfde zegt, of dat hij met zich zelve in tegenspraak is, en, in alle geval Weilands regel zeer te onregt verwerpt?

En wat *de oude schrijvers* betreft, die de heer V. D. daer nog bijvoegt, zijn deze de voorgangers niet geweest der nieuwere, en is het taelgebruik geene overlevering? En waer de overlevering soms eenigermate afgebroken schijnt, waer de nieuwere van de ouderen verschillen, zal daer de oudheid voorgetrokken worden alleen omdat ze oud is? Bilderdijk, zegt hij, is den Ouden en der etymologie getrouwer gebleven. Ik zie niet waerin, doch het is mogelijk; maer gewis toch ook, naer de staeltjes die de heer V. D. daarvan bijbrengt, en die ik voorbij gegaen was, kan ik niet zeggen dat het ook beter is. Ik wil u dezelve niet achter houden, MM: HH., « Bilderdijk, » zegt hij, « schreef *gantsch*, « *doorgaands*, *thands*, *althands* en *nogthands*, als samengesteld « uit *nog* en *thands*, en zoo veel als *echter* beteekenende, in « tegenstelling van het *noghtan*, dat is *nog dan* of *ook* der ouden. »

Zoo dit alles is (de heer V. D. geeft niets meer op) wat Bilderdijk met zijnen overigens volstrekt onnoodigen en zelfs, ik moet het er wel bijdoen, niets beduidenden regel: *dat men niet te mild mag zijn met letters uit te werpen*, enz., gewonnen heeft, dan was er, mij dunkt, niet de minste reden om Siegenbeeks en Weilands voorschriften voor de zijne te verstooten. Zeggen zij het zelfde als hij niet uitdrukkelijk⁽¹⁾, zij handelen daerom in

(1) En toch zeggen zij het meer dan eens. Men zie slechts Siegenbeeks Verhandeling over de spelling § 4: *Die sich in het schrijven eeniglijk naar de uitspraak schikt, zal of letters voorbysien, welke tot het wezen eens woords behooren, of hij zal, door verwarring van onderling gelijke klanken, verkeerde teekenen bezigen.* Hiertoe behoort mede al wat hij van de *analogie* en de *afleiding* zegt.

't algemeen niets minder , ja mogelijk meer , dan hij , naer den alleen redelijken zin van die woorden , te beginnen daer mee dat ze niet *nogthands* schrijven. Want al onderstellen wij nog dat het onderscheid van oorsprong en beteekenis door hem tusschen *nogthands* en *noghtan* (waerom niet *ногн-* of *ногthands*, enz.?) gemaekt , ooyt elders dan in zijn hoofd bestaen hebbe , en dat het eerste geene verbastering van het tweede zij , dan was het tegenwoordig schrijfgebruik en onze zachtere uitspraek nog eene genoegzame en zelfs , bij onze gewoonte van alle letters uit te spreken , eene dwingende reden , om , zoo wel in dit woord als in de overige aengehaelde , eene zoo harde spelling te verwerpen (1).

Ik zou hier meer kunnen bijvoegen(2) , maer het is mij genoeg te verwittigen , dat de heer V. D. gewoon Bilderdijk als dichter te bewonderen , doorgaens al te veel van die bewondering op den taelvorschcr overgedragen heeft. Wij zullen meer dan eens de gelegenheid hebben om ons daarvan te overtuigen.

Wil men nu weten welke voor mij de spelgronden zijn? Dit kan ik in korte woorden zeggen : de zelfde die door Weiland en Siegenbeek voorgedragen zijn ; en wel om de reden , dat het volkomen onmogelijk is , voor wat tael het ook zij , zoodra het

(1) Vglk. Kinker , Beoord. van Bild. Spr. blz. 28.

(2) Thans dat dit Verslag staet gedrukt te worden , zou ik het wel zekerlijk ook gedaen hebben , het en ware de gansche zaek sedert door een waren taelkundigen (den eerw. heer David , Prof. aen de Hooge school te Leuven , wien ik de eer heb tot Medelid in de Commissie en tot vriend te mogen rekenen) zoo onderzocht en voldongen was , dat niet ligt iemand nog Bilderdijks ketterij in dit punt aenkleven zal. Men zie Belg. Mus., III D. blz. 126. Bilderdijk was een doorgeleerd man , maer al te zeer liefhebber van *paradoxen* , en daerbij onzeggelijk eigenzinnig en koppig. Deze gesteldheid van geest en karakter heeft hem menigwerf van zijne geleerdheid doen misbruik maken. Na allerhande wonderspraek uitgedacht te hebben , achtte hij zich verpligt het eens voorgedragene te verdedigen , en zijne welsprekendheid en ongemeene geoeffendheid in 't schrijven maken hem in dit opzigt hoogst gevaerlijk. Hier voor te waerschuwen , en dit gavaer te verwijderen , was mijn doel overal waer ik den man met weinig eerbied mag schijnen tegengesproken te hebben. Want ik had de proef , dat *enkele dwalingen van waarlijk groote taalkenners door min kundige bejagers van den roem van taalgeleerdheid wel eens gretiglijk omhelsd , en met ijver voortgeplant* worden. (Siegenb. Verh. over de Spelling , blz. 5-6.)

schrift de klanken verbeelden moet , er andere uit te denken. Echter zou ik die algemeene regels liever zoo opgeven en in die orde rangschikken , gelijk Weiland het doet , dan gelijk Siegenbeek , ofschoon de laatste de redenen waerop zij steunen , overeenkomstig met zijn doel , veel wijdloopiger uiteen gezet , en derzelve onderlinge betrekkingen en wederzijdsche bepalingen met de grootste scherpzinnigheid opgezocht en aangewezen heeft. Voor mij dan ook is het *taelgebruik* , de eenparige wijs van handelen der beste schrijveren of , gelijk de andere zicht uitdrukt , *het algemeen en aangenomen gebruik* , de hoogste wetgever zoo wel in de spelling , als in al wat tot de tael behoort ; zoodanig dat ieder taelverschijnsel waarvan men zeggen kan , dat het door 't eenparig of algemeen erkend en aangenomen gebruik goedgekeurd is , geene andere wettiging meer noodig heeft.

Doch daer is de moeyelijkheid niet. Het principie zal wel niemand loochenen , maer in de toepassing daarvan op onze tael is eensdeels de bekrompene eigenliefde , anderdeels de domheid (ik moet het woord wel zetten) van gewaende vaderlands- en taelminnaren zoo te werk gegaen , dat hetzelfde , in plaets van der tale tot steun en tot regeling te strekken , veel meer eene gelegenheid geworden is om ze te verminken en te verwarren.

Kan er iets dommer wezen (ik wil die uitdrukking regtveerdigen) , dan niet te zien , dat onze tael en die der Noordnederlanders ten allen tijde de zelfde geweest is , en thans nog is ? kan er iets dommer en tevens meer bekrompen wezen , dan daarvan overtuigd te zijn , en het verschil dat de tijd en de eigenaerdiger beschaving van een deel der nederlandsche gewesten tusschen hunne tael , die zij niet ophielden te beoefenen , en de onze , die wij onder 't vreemde juk verwaerloosden , allengskens hebben doen ontstaen ; dan dat verschil , zeg ik , dat nog nauwelijks een dialektverschil is , maer veeleer als een verschil van stijl en van schrijvers⁽¹⁾ moet aengezien worden , tot een eigentlijk tael-

(1) Is het onderscheid van tael tusschen Cato en Cicero , tusschen Tacitus of Sallustius en Cesar of Livius , tusschen Corneille en Racine , tusschen Cats en Vondel

verschil te willen maken, en, te dien einde, niet slechts alle verbetering te verwerpen, maer het weinige goede dat er nog overblijft, willekeurlijk, eigenzinnlijk, of naer gewaende spelgronden of naer de analogie van 't allerbedorvenste gebruik te plooyen en te verwringen?

Het taalgebruik, of de eenparige spelling der beste schrijveren van smaak, het algemeen en aangenomen gebruik, zijn woorden die bij ons geen' zin, geene toepassing hebben, zoodra men zich tot de *vlaemsche natie*, gelijk sommige het noemen, bepalen wil. Het mangelt dezer natie, die reeds niet zeer juist op de landkaert aen te wijzen is, en die men op de boeklijsten maer zeer armelijk vertegenwoordigd vindt, niet alleenlijk aen schrijvers van smaak, maer, net af, aen schrijvers; of dit woord moet, sedert dat van eene vlaemsche natie gesproken geworden is, zijne ware beteekenis verloren hebben. Trouwens al wat schrijft en papier bekladt is geen schrijver; Henckel, Van Daele, Behaegel zelf is geen schrijver. Zij hebben aenmerkingen op de spelling uitgegeven, spraakkunsten gemaekt, en kunnen ook, in zoo verre hunne taelregels met de reden en een beter gebruik bij geval overeenstemmen, geraedpleegd worden, maer als schrijvers hebben zij geen gezag. Hunne redeneringen, hunne proeven kan men doen gelden, maer hun voorbeeld mag men niet inroepen. Men kan niet zeggen: zoo schreef Des Roches, gelijk men zegt zoo schreef Feith of Van der Palm; de spraakkunstenaar meent, hij is van gevoelen; het hoogste woord is: hij wil; en hoe dikwijls staet het dan nog den schrijver niet vrij anders te willen! Een schrijver! ach! men wachte zich van dien naem te ontheiligen, hij is te verheven om gemeen te zijn! Men mag

of Hooft, enz. niet even zoo groot als tusschen onze goede schrijvers en 't gene men de Hollandsche noemt? En hoe zou 't er uitzien indien men de twee honderd jaer dat tael- en letterkunde bij ons geslaper hebben, wilde in rekening brengen, indien men, b. v. Ennius met Virgilius, Amyot met Fénelon vergeleek? En dit zou bilijker wijze moeten wezen; ja, wat meer is, men zou dan, de zaak over 't geheel genomen, en om alles gelijk te maken, nog telkens onder de ouderen iets slechters dan Ennius of Amyot behooren te kiezen!

op hem in 't algemeen toepassen hetgeen Horatius meer bijzonderlijk van den dichter zegt :

. *neque enim concludere verum*
Dixeris esse satis, neque si quis scribat, uti nos,
Sermoni propiora, putes hunc esse poetam :
 INGENIUM CUI SIT, CUI MENS DIVINIOR ATQUE OS
 MAGNA SONATURUM, DES NOMINIS HUIUS HONOREM !

Waer zal men bij de vlaemsche natie iets vinden dat daeraen beantwoorde, dat *de eer van dien naem*, dien grootschen en prachtigen titel verdiene? Wie is de man op welken zij fierlijk met den vinger wijzen moge, en zeggen : *hic est*, zie daer een vlaemschen schrijver!

Ik begeer dat gij mij niet kwalijk verstaet, MM. HH. ; zoo min als gij, kan ik mij beletten, wanneer van tael of letterkunde bij ons gesproken wordt, aen Willems en David, aen Blommaert en Ledeganck, aen juffrouw Doolaege, aen Rens, aen Blicck en vooral bij deze gelegenheid aen onzen zoo veel belovenden Van Duyse te denken, maer kondet gij aen de waerheid twijfelen van hetgene men ons zoo even zeide, dat de schrijvers van smaek, die Belgies jongere letterkunde eer aendoen, zich op Holland gevormd hebben, de wijze op welke zij door Behaegel en anderen beoordeeld en behandeld worden, moet u ten minste overtuigen, dat ze niet tot de vlaemsche natie behooren. Dit is echter nog niet alles, en daer wij van het gebruik en deszelfs gezag spreken, moet ik er nog bijdoen, dat zelfs bij dezen, het zeer moeyelijk wezen zou dat te vinden, waervan alleen het gebruik zijn gezag ontleent; ik zeg, de algemeenheid en de eenparigheid. Doch daervoor zijn hunne meesters daer, en hing het maer van hen zelve alleen af, eer lang, meen ik, zouden zij het zoo wel onder elkanderen als met de Hollanders eens zijn. De grootste fout die zij begaen hebben, is geweest van voor diegenen te hebben willen schrijven, aen welke zij niet konden behagen, zonder een groot gedeelte der voordeelen, die hun door

eene beschaefdere tael aengeboden werden , op te offeren , zonder zich aen hen eenigs zins gelijk te maken. De eene heeft dit , de andere dat den vlaemschen taelmeesteren ingewilligd , en daer bovendien bij dezen alles willekeur en vervolgens noodzakelijk groot verschil was , zoo is 't geschied dat van *de schrijvers van smaek , die tot België's jongere letterkunde behooren* , niet twee de zelfde spelling onderhouden , en dat , nog eens , zelfs bij hen geen *gebruik* erkennelijk is.

Met de vlaemsche natie zit het , gelijk ik zeide , nog veel erger ; want wat kan er ongelukkiger zijn dan eene tael te hebben zonder letterkunde of schrijvers ? Ware 't geen men de vlaemsche tael heet geene loutere inbeelding van zieke hersenen , het zou een der zeldzaamste verschijnsels wezen die bij eenig volk opgemerkt zijn : eene tael die hare beschaving niet aen schrijvers , maer aen schoolmeesters verschuldigd is , en wier spraakkunst voor hare letterkunde bestaen heeft ; eene tael *a priori* gevormd , niet volgens 't gezag van 't gebruik , maer volgens de rede , en voor zoo veel die rede redelijk is , eene uit kracht van haer beginsel geheel *philosophieke* tael , niet van het volk ontleend , maer aen het zelve opgelegd , en die men uit enkele *modestie* , zedigheid geloof ik , niet tot algemeene tael gemaekt en aen 't geheele menschdom opgedrongen heeft. 'T is wel waer dat , om die nieuwe tael de gansche hoogte van eene zoo verhevene bestemming te doen bereiken , eene zekere eenparigheid onder de schoolmeesters , die er de uitvinders , stichters en patriarken van zijn ; zou behooren gevonden te worden ; maer ook dit gezag ontbreekt haer , en de vlaemsche spellingmeesters wijken niet minder van elkanderen af dan van de Hollanders. Die onzekerheid is zelfs zoo ver gekomen , dat sommigen onder hen hun eigen stelsel tot drijmael toe veranderd hebben , en dat dus de *tael der vlaemsche natie* , die men ons telkens als haren *uitdrukkelijken wil* aenbiedt , slechts zoo lang de zelfde blijft , tot eene nieuwe uitgaaf van Behaegels spraakkunst , b. v. , noodig geoordeeld wordt.

Dit wat het hedendaegsch gebruik betreft. Omtrent de Ouden dienen te dezer plaets hoofdzakelijk twee regelen in acht genomen,

namelijk dat zij alleen daer kunnen geraedpleegd worden en gezag bekomen, waer het later gebruik voor als nog wankele bevonden wordt, en tot dus verre niets beslist heeft; en dat verder dit gezag grooter wordt, naer mate de lateren meer uiteen loopen en de Ouden zelve eenpariger zijn; maer boven al doorslaende is 't, wanneer onder de afwisselende vormen van het tegenwoordig gebruik nog duidelijke en vaste sporen van 't oudere te vinden zijn. Dus mag men en moet men voor de enkelvokaelspelling, voor *de* als mannelijk lidwoord des eersten naemvals van 't enkelvoud, voor *mijn*, *tijd*, enz. met *ij*, voor *kraey*, *krayen*, *plooy*, *plooyen*, enz. met *y*, en voor alle vraegpunten waer thans over getwist wordt, zonder dat het eertijds eenparige gebruik ooyt geheel verloren gegaen zij, ja terwijl 't soms nog min of meer algemeen voortduurt, het gezag der Ouden erkennen; 't en ware de rede zelve zich er tegen scheen te verzetten, zoo als 't, b. v., het geval wezen zou, indien zij de dubbelvokaelspelling gepleegd hadden.

Het zou hier mogelijk ook wel de plaets zijn, om te onderzoeken wat men eigenlijk door Ouden te verstaen hebbe, en wat al omtrent het gebruik der hss. dient in acht genomen te worden, om, gelijk bij ons meermaels geschiedt, het later taelbederf door vroegere fouten zoo van onkundige schrijvers als van onwetende of onoplettende afschrijvers niet te verdedigen; maer de boven aengehaelde aenmerkingen en voorschriften van Grimm zijn hier ten volle toepasselijk. Wat ik er tot verder opheldering zou kunnen bijvoegen, mag ik voor eene andere gelegenheid besparen, waer het een of het ander voorbeeld van zulk misbruik daertoe uitnoodigen zal, en de noodzakelijkheid daervan beter zal doen gevoelen.

Dit zal dan omtrent het taelgebruik der oudere en nieuwere schrijvers, dat is, omtrent den eersten spelgrond, tot welken ook de uitspraek mag gerekend worden, genoeg zijn. Van de overige spelregels (de regelmaat, de woordgronding, enz.) heb ik niets in 't bijzonder te zeggen: de wijze op welke Siegenbeek die stof ontwikkeld heeft, laet weinig te wenschen over, en een dieper

onderzoek daarvan zou eigenlijk , volgens mijn bestek , tot de beoordeeling van Behaegels Verhandeling behooren. Genoeg dat men wete , dat ik het met den zoo pas genoemden taelgeleerden en met Weiland houd. Wat de meermaels (zelfs door den heer V. D.) herhaelde beschuldiging betreft , dat zij , in de toepassing van hunne regels , Vlaenderen niet geraedpleegd hebben , dit is , voor zoo veel de Ouden aengaet , valsch , en was , betrekkelijk 't latere Vlaenderen , de zaek , bij gebrek aen schrijvers , in zich zelve onmogelijk , daer hebben Siegenbeek en Weiland geene schuld in. Zeeland , dat met Vlaenderen meestal gemeen heeft wat er goeds in 't Vlaemsch is , hebben zij niet vergeten , en zelfs in Weilands Spraakk. vindt men van *de gewone tael der Vlamingen* gewag gemaakt , § 239. Van hunne schrijvers kon hij niet spreken.

§ 9. *Over de orthografie en de etymologie.*

Beteekenis of bepaling dier woorden ; wij hebben daervoor de benamingen van *spelling* en *afleiding* (1).

§ 10. *Over de letters.*

De klinkers drukken de klanken uit , de medeklinkers derzelve wijzigingen. Zijn ABC bevat zes-en-twintig letters. De *y* is de *i* als onverlengde sluitletter gebezigd. De orde , waerin de letters in 't ABC voorkomen is geens zins toevallig (2).

II^{de} HOOFDSTUK.

§ 1. *Over sommige twee- en drieklanken.*

De heer V. D. vindt dat de Hollanders « de vokalen wel eens « eenigzins slepender uitspreken » dan wij , hetgene hij in 't woord *dauw* , bij hen in 't lezen *daeuw* , meent opgemerkt te hebben.

(1) Bild. Spr. blz. 14, 17.

(2) Bild. T. en D. Versch. I, blz. 156; Spraakl. blz. 55, 392; Willems , Belg. Mus. I, blz. 215; Weiland, Woordenb. Inl. blz. 15.

« De Vlamingen zeggen *daë* met eene zeer doffe *e*; de Duitschers « hebben *Thau*, en Kiliaen, die het woord *dauw*, *dauwe* stelt, « voegt er bij: germ. *dawe*, *dow* (dit is limburgsch), angl. *dewe*. » Ook Weiland, die *dauw* schrijft, gewaegt, maer om ze af te keuren, van de uitspraek *douw*. « Wy zouden dus, » zegt de heer V. D., « de *au* in dit woord, en in de eensluitende *flauw*, *nauw*— « *lijks*, enz., den voorkeur geven. »

Ik ook zoo, MM. HH., om dat in der daed onze uitspraek *dauw*, en niet *daeuw*, is, en dat de Ouden doorgaens zoo schreven, als in FERGUUT, v° 1189 (uitgave van L. G. Visscher):

**Die lippen roet / den mont nauwe /
Dele soeter dan enech dauwe ;**

en in den Esopet, F. XXXVIII, 9 :

**Metten bederen van den pauwen.
Alse dit sagen die metten clauwen /
Trocken si hē die bederen but /
En scoerden hē al sine huut.**

Soms, in enkele gevallen, lieten zij nog daerbij de *u* of de *w* uit⁽¹⁾, wat, den aerd dier twee letterteekens wel ingezien, en voorondersteld dat zij dusdanige woorden uitspraken gelijk wij,

(1) Van de uitlating der *u* in *auw* vind ik de voorbeelden, die ik aengeteekend had, thans niet weder; ik herinner mij slechts *Pawels* voor *Pauwels*, *Paulus* en het hiertoe minder behoorende *paves* voor *pawes*, *paws*; maer de brabantse en vlaemsche uitspraek: *blā* of *blaē*, *dā* of *daē*, *blāwen*, *dāwen*, enz. kan ondertuschen daervoor tot waerborg strekken. In 't Leven van Jhs. staet het impf. *blouwen* voor *blouwdē*, van *blouwen*, slaen, dat in Reinaert, v. 251 (bij Grimm, namelijk, naer 't Comb. hs., doch Willems heeft dit veranderd) *blauwen* gespeld wordt. Dit is in Rein. de spelling van meest al de woorden die elders, zoo als bij Maerlant, standvastig met *ouw* geschreven worden: *vrouwe*, *nauwe*, *rauwen*, *bauwen*, *Donauwe*, enz., voor *vrouwe*, *nouwe*, enz. Grimm, die dit aenteekent (D. Gramm. I, bl. 491), voegt er bij (ibid. blz. 479; vglk. 492), dat zelfs de hss. die *ouw* schrijven, zoodra deze sylb het woord sluit en de *w* achtergelaten wordt (*auslautend*, *bei apocopier-tem w*), niet *ou*, maer *au* stellen, als *dau*, *rau*, *blau* (van *blouwen*), bij Maerlant; in 't Leven van Jhs. *spau*, cap. 179. Hier zal men zich toch wel aen uitzonderin-

minder nauwkeurig was. Zonder *u*, verloor men den tweeklank, en bleef er slechts de zuivere *aklank* over: *da-w'*, of beter *daew*; zonder *w*, had men *dau*, met open' mond en gespannen lippen, terwijl thans bij ons de tweeklank en de lipletter op het eind zeer voelbaar zijn. Zij die de *w* na de *u* als overtollig beschouwen, en dit doet men algemeen, hebben zich door het gebruik, van de *w* in plaets der verdubbelde *u* te stellen, dat in vele handschriften en oude drukken heerscht, laten in doling brengen, en de lipkonsonant voor eene verlenging der vokaal genomen (1). Dit is even zoo verkeerd, als wanneer ik zeggen zou,

gen verwachten, vooral in de latere hss. Zoo heeft men onder anderen in 't brusselsch hs. van Reinaert (bij Willems, v. 7071-72):

Ende gaf hem enen aefschen hou,
Ende metten stert sijns pissens dou, enz.

Wat *nauwe* betreft, dat aldaer eenige regels verder (v. 7090) voorkomt, dit schijnt eene derde aanmerking van Grimm (blz. 491) te bevestigen, dat vele woorden die wij thans met *aeuw* (*aauw*) schrijven, doorgaens *au* zelfs in zulke hss. behouden, die overigens *ouw* voor *auw* stellen. Doch 't gebruik is hierin gansch niet vast; zoo dat Grimm zelf twijfelt tot welke soort *naeuws*, *daeuwen*, *kaeuwen*, *Paeuwel* (sic) behooren. Wat aengaet het met elkander rijmen of niet rijmen, dit is bloot toevallig, en ik meen dat door de vergelijking van meerdere hss. het verschil tusschen *aeuw* en *auw* immer kleinder worden zal. In de volksspraak bestaat er reeds ook geen dat aen het onderscheid, welk men in de schrijfwijze maken wil, beantwoorde, en in Limburg verliest zich zelfs grootendeels dat van *ouw*. Daer hoort men voor allen gelijkelijc den vollen langen oklank: *bló* voor *blaew*, *kló* voor *klaew*, *dó* voor *dauw*, *pó* voor *paew*, enz. doch *noè* of *ná* voor *naew*. (Dit *ná* klinkt naer 't brabantsehe of vlaemsche dialekt, waer men *blá* of *blas*, *flá*, enz. zegt.) *Gaeuw* blijft *gaw*, maer *kluwen* of *klouwen* en *brouwen* klinken ook zoo, als mede *trouwen*; *bouwen* wankelt, dan eens als *bauwen*, dan als *bouen* (*boèn*). Ook *teuw* en *seuw* worden soms *au*: *nau* of *nief* voor *nieuw*, *snau* voor *sneeuw*. *Mouw* blijft *mouw* en dus ook *douw* (serrement) en *douwen*, maer *vrouw*, *low*, *rouw* enz. worden *eró*, *ló*, *ró*, enz. Voor *vouw* (pli), *vouwen*, zegt men *ed*, *ván*, gelijk voor *kou* (froid) *ká*, voor *sout*, *zdat*, enz. Dit in 't voorbijgaen en voor de vuist.

(1) Men zie slechts de aenteek. van Clignett op Esopet, v. 3 der zoo even aengewezen fabel:

Het vant die vederen van den pau,
Die scone was, groene en blau.

« Deze spelling, » zegt hij, « wordt in de Bydragen I. D. blz. 881 voor de echte en « regte gehouden, en men heeft aldaer breeder betoogd, dat de *w* alleen eene « dubbelde *u* zijnde, dezelve oneigenlijk achter nog eene andere *u* in woorden van

dat de *v*, die insgelijks in eene menigte van oude opschriften en boeken overal de plaets van de vokaal *u* vervangt, ook daer nog eene *u* blijft zijn, waer ze klaerblijkelijk als konsonant gebezigd is. Die de stelsels begeert te kennen, welke aengaende de spelling met *u* of *v* in 't Latijn voorgedragen zijn geworden, raedplege onder anderen *Heineccius* in zijne *Fundamenta styli cultioris*; voór ons is het genoeg te doen aenmerken, dat het latijnsche *vt* voor *ut*, met onze oude schrijfwijze *wt* (ook wel *vut*) voor *uut* volkomen gelijk staet. Daer was zelfs voor dit laetste gebruik in de hss: nog eene bijzondere reden; eene *w* was gemakkelijker te schrijven, en bekleedde minder plaets, dan twee *u*'. Daer was ook minder gevaer van verdoling; want de *v* werd mede zeer dikwijls door de *u* verbeeld, *ueel* voor *veel*, *duuel* voor *duvel*, nu *duivel*, *gheuughen*, *uurtse*, *pruuen*, enz. voor *gevoegen*, *voert ze*, *proeven*, in 't Leven v. Jhs.; en elders duizend anderen.

Men moet dus onderscheiden, en zich wel wachten van het zelfde teeken overal voor eene en de zelfde letter te houden. Wanneer de *w* in plaets van de verlengde *u* gesteld wordt, geschiedt dit immer in het begin der lettergreep, en dan kan er geene andere vokaal bijkomen; buiten dat geval is en kan dezelve nooyt iets anders dan eene konsonant wezen. Daer is dus niets overbodigs in *dauw*, zoo lang men niet betoogd heeft, dat het woord zonder tusschenkomst der lippen of zonder tweeklank moet uitgesproken worden; wat gewis niemand zal ondernemen (1).

« eene lettergreep, gevoegd werd, vermits dan drie gelyke letters elkanderen onmiddelijk zouden opvolgen. » Hij bekent echter dat Wachter, Proleg. Sect. III, van oordeel is, « dat de *w* niet is eene dubbelde *v*, maer eene dubbelde *v*, en in de Duitsche taal van overoud gebruik is: *Quo antiquiores sunt Dialecti, eo frequentior est ejus occursum, non solum in capite vocis, ut hodie, sed etiam in medio et fine.* » Na deze woorden aengehaeld te hebben voegt hij er nog bij: « Wat daarvan zy, zeker is het, dat onze ouden de *w* in het enkelvoudige getal in woorden, alwaar het later gebruik die letter heeft ingevoerd, meermalen niet gebezigd hebben. » Dit is 't gene wat wij zoo even zeiden.

(1) Bilderdijk was er nogtans niet verre van af, *Spraakl. blz. 31*; doch in de *Noot, blz. 394*, is hij, gelijk Kinker het zegt (*Beoord. blz. 23*), van zijne dwaling

Eene derde reden waerom ik *dauw*, zonder verlenging der *a*, verkiezelijker acht, is, dat *au*, als tweeklank, reeds lang en lang genoeg, en, zelfs volgens Bilderdijk, aengenermer dan *auu(w)* is, en dat het meer aenhouden op de *a*, van den nadruk, en niet van den spelregel, afhangt. Ik voeg er eindelijk nog bij, dat *auu* of *aeu* geen tweeklank meer is, en geen drieklank wezen kan. Hoe kan het een drieklank heten, indien *aa* of *ae* slechts de verlengde *a* is, en hoe is het mogelijk dat de verlengde *a* met de *u* tot een' tweeklank ineensmelte (1)? Indien men dat drietal letters behouden wil, wordt het noodig een nieuwen naem uit te denken, en, dewijl men ons reeds den *bleetenden* klank geschonken heeft, zoo mag men voorstellen dezen den *mauwenden* te noemen.

Iets anders is het wanneer de heer V. D. insgelijks den zoo-gezeiden drieklank *ooi* tot *oi* inkorten wil, en « naer den aert » der oude tael, tot een tweeklank brengen, gelijk hem dan ook « Kiliaen bestendig stelt. » Hierin kan ik hem niet bijstemmen, noch die spelling aanraden. Dat onze *o* tweederlei is, zacht- of scherplang, weten allen. Dat de scherplange *o*, ook wanneer ze de lettergreep sluit, dubbel geschreven wordt, *niet als lang, maer als scherp*, weten allen niet, maer ik zal het later bewijzen, en durf het van nu af reeds als bewezen vooronderstellen. De *o* dan, wanneer zij scherp is, wordt altijd verdubbeld, zelfs waer ze, alleenlijk lang zijnde, slechts enkel staen zou; bij voorbeeld, in *droogen*, twee *o'*, in *bedrogen*, eene *o*. Nemen wij nu het woord *plooien*, dat de heer V. D. *ploien* schrijft, dan zien wij dadelijk dat deze laetste schrijfwijze de natuurlijke scherphheid der *o* miskent.

De heer V. D. doet ons nochtans met veel regt aenmerken, dat

terug gekomen: « want het was ook waarlijk wat al te ongerijmd te willen be-
« weren, dat *brou* en *brow* hetzelfde zou zijn. » Bij de Ouden schijnt het echter
zoo gesteld te zijn geweest, wanneer men nagaet dat ze bestendig *dau*, *rau*, *rou*, enz.
en niet *dauw*, *rouw* schreven. « Im auslaut besteht kein *w*, » zegt Grimm, I,
blz. 494. Doch thans bestaet ze, zelfs in onze uitspraak.

(1) Men zie het Aenhangsel achter dezen §.

bij Kiliaen, die *koe* en *koeye*, *stroo* en *stroye*, *vloo* en *vloye*, enz. schrijft, de *j* of *y* (hij moest alleen deze laatste noemen) eene « tusschengeschrevene letter » is, ter verbinding der slotletter *e*; jammer maer, dat hij uit die aanmerking geen voordeel heeft weten te trekken, noch de tegenstrijdigheid daarvan met zijn stelsel gevoeld heeft. Trouwens, wat volgt er uit? Dat de *y*klank tot de vorige lettergreep niet oorspronkelijk behoort, en dat er dus niet meer reden is om *stroo* in *strooyen* met eene *o* te schrijven, dan wanneer *stroo* als zelfstandig naamwoord alleen staet. In de oude verwante talen is die *y* soms *w*, soms *d*, soms *j*, waer dikwijls nog eene *w* voorkomt. Daer is dus mede noch drij- noch tweeklank in *plooyen*, en onze spraakkunsten mogen eindelijk ophouden hierin ons gehoor, dat al lang die waerheid gevoeld had⁽¹⁾, tegen te spreken. De scherplange oklank blijft daer zuiver en onvermengd.

Den aerd der oude tael, of, wat juister zou geweest zijn, het oud gebruik mogt de heer V. D. voor zijn *oi* om meer dan eene reden niet inroepen. Een paer aenhalingen uit Grimm, wien men, waer het slechts op *facta* aenkomt, bijna overal op zijn woord gelooven mag, zullen dit met een' oogslag doen erkennen. Wat zegt hij van *oi* (Deutsche Gramm. I, blz. 482)? « (*oi*) in « einigen fremden wörtern, als *fransois*, *troiere*, *point*, häufig « (men neme hier acht op) *oy* geschrieben. Dialectisch vertritt « es auch *ó* (*oo*) und *oe*, vgl. (Van Wijn) avondst. p. 326, 327, « *gheboirt*, *voirt*, *doirn*, *hoirn* und im teutonista *boik*, *boirt*, « *voir*, *oist*, etc. Also (men lette nog eens wel toe) kein reinnie- « derländ. doppellaut. » Meer zegt hij niet van dit *oi*. Ik voeg er bij dat het dan alleen voor nederlandsch zou kunnen gehouden

(1) « Op gelijke wijze, zegt Bilderdijk, *Spraakl.* bl. 30, ontstaan er Drieklanken, door samensmelting van een tweeklank met een derde vokaal, als b. v. in *oet*, en *ieu*; doch in dit geval neemt de laatste dier vokalen eenigzins de kracht van een konsonant aan! » Eene vokaal die de kracht van eene konsonant aenneemt, zal wel in geene tael ter wereld bestaan. Waerom haer niet ronduit eene konsonant geheten? De aangewezen bladzijde van dien schrijver, en de daarop volgende, verdienen betrekkelijk deze vraag in haer geheel gelezen te worden.

worden , zoo de uitspraek die men bij sommige Brabanders en Vlamingen in 't woord *onnoozel* hoort , welk zij *onnoisel* uitspreken , gelijk het fransche *noise* , waer het van afstamt (*noxa* , bij onze Ouden ook *noyse* of *nooyse*) , de echte nederlandsche waer , wat niet is. Zij hoort alleen den *Fransoysen* toe. Wat zegt hij nu van *ooi*? Hij smijt al de zoo genaemde triphthongen (ook bij hem ongelukkiger wijze zoo genaemd , maer op 't woord van onze taelmeesters waerschijnlijk , en niet zonder mistrouwen ; men zal 't zien) bijeen: «(ÆI, OOI, OEI, ÆU, EEU, IEU) sechs der mittelniederländ. sprache zuständige triphthongen , doch alle nur in « wenigen wörtern ; *aei* , *öi* (*ooi*) , *oei* lauten im neuniederl. « *aa* , *oo* , werden aber in denkmählern gewöhnlich (dit gelieve « men ook aen te merken en te onthouden) *ay* , *oy* geschrieben , « *vielleicht sind sie nur diphthongische ai* , *oi*? » enz. Men leze het overige bij hem zelve , doch vergeleken , om misvatting voor te komen , met blz. *ibid.* 473 (Y) , en , tot beter verstand zoo van 'tgeen hij zegt , als van 'tgeen wij hier en elders omtrent de *y* voordragen , met *ibid.* blz. 454 , 2) en volgende. Uit deze aenmerkingen die Grimm , de geleerdste en de nauwkeurigste van Duitschlands spraekkundigen , eeniglijk uit de vergelijking der hss. en uit zijnen omgang met de Ouden geput heeft , blijkt dan , zonder dat wij er iets van het onze moeten bijvoegen , dat de schrijfwijze van *stroien* , *ploien* , enz. verre van *op den aerd* der oude tael gegrond te zijn , zelfs niet eens *het gebruik* der oude afschrijvers voor zich heeft ; en dat het genoeg was slechts niet door vooroordeelen verblind te zijn , om tevens te zien , dat , in al deze woorden , hoe ook geschreven , niets was dat de benaming van drijklank wettigen kon. Ik weet zelfs niet of het *diphthongische ai* , *oi* van Grimm niet strijdt met hetgeen hij in de eerste aenhaling van *oi* gezeid had.

Vraegt men nu wat wij met *plooy* , *strooy* , *plooyt* , enz. doen zullen , en of dit twee- of drijklanken zijn , dan antwoord ik , zonder vrees van iemand het tegendeel te zien bewijzen , dat hier zoo min als in *strooyen* , *plooyen* , de *y* oorspronkelijk , noch zelfs een klinker is , en dit zal wel de reden zijn , waerom , in

die gewaende twee- of drijklanken , al de beste hss. (ik zeg : *de beste* , om dat ik *al* zeg) niet de kleine *i* , maer de *y* stellen. In het uitspreken van *ooy* , moet de tong , om van *oo* tot *y* over te gaen , van het midden des monds , waer dezelve bij den *ook*klank hangend was , neêrgebogen de tanden komen drukken. Het zijn dus twee op elkander volgende , maer geens zins twee vermengde of ineensmeltende klanken ; vervolgens is er geen tweeklank ; en wat men dan nog hoort , is geene *i* , maer *y* (*je*) met de doffe *e* , waer de *oo* op komt stuiten. Deze *e* werd eertijds , gelijk bekend is , en wij boven uit Kiliaen nog zagen , ook geschreven ; en toen men ze onderdrukt heeft , is de *y* , door een misbruik , dat wel door den tijd gewettigd , maer nogtans niet tot wet geworden is (men denke slechts aen *stroof* , *vlooy* , *bloesem* ⁽¹⁾ , enz.) staen gebleven ; waer men eene verdere proef van haren aerd , als medeklinker , in zien mag. Dit geldt eveneens voor *plooyt* , dat is *plooyet* , enz. , hoe zonderling ook aldaer de *y* , als medeklinker , voor de *t* behouden zij. Maer *bidt* , *hebt* , *schreeuwet* , enz. bieden een gelijksoortig geval aen.

Al wat ik hier van de scherplange *oo* gezeyd heb , dient ook voor de scherplange *ee* , in *leeuw* , *sneeuw* , enz. , welke , voor zoo veel zij scherp is , insgelijks moet verdubbeld worden , en even zoo min als de *oo* met een volgenden klinker kan ineensmelten. Maer nu doet zich hier eene moeyelijkheid op. Wat dan met de *u* in dergelijke woorden gedaen , dewijl het toch niet mogelijk is deze *u* anders dan met de *ee* uit te spreken ? Of zal men met velen *leeuw* , enz. , als in twee sylben verdeelen , en *lee-uw* zeggen ? Die uitspraek bewijst niets dan hoe ongemakkelijk het is *ee* met *u* , in eene uitademing , te verbinden. Wat meer is , de ondervinding daervan laet niet toe , dat wij ons met eene uitlegging behelpen , welke ons anders zins , door de vergelijking van onze *oo* en *ee* met de aen dezelve beantwoordende grieksche

(1) Bij Ten Kate nog *bloeysem* of *bloeisem* , gelijk wij *bloeyset* of *bloeisel* schrijven. Ik teeken dit aen om de gelegenheid te hebben van naer de plaets zelve van Ten Kate (I D. blz. 119-20) te verwijzen , die hier en elders verdient vergeleken te worden , en wel verstaen doorgaens met mij overeenstemt .

letters, aangeboden wordt. Men weet, dat de Grieken ook tweederlei *e* en *o* hadden, en ik zal op eene andere plaats aentoonen dat deze zoo wel als de onze, niet slechts van lengte, maer ook van scherphheid verschilden, en dat het een misverstand is, van η en ω enkelijk voor eenē lange ϵ en o aen te zien. Bij de Grieken dan is niets zoo gemeen als de tweeklanken ϵi en $o i$; maer nimmer zal men er ηi of ωi ontmoeten ⁽¹⁾. Moest de eerste vokael van ϵi of $o i$ in hare scherpe veranderd worden, dan werd de *i* niet achter, maer onder dezelve geplacet, om aen te duiden dat ze, sedert of reeds vóór de invoering der twee nieuwe letterteekens, niet meer uitgesproken werd. In plaats van ηi en ωi schreef men dus η en ω .

Daer nu tot dus verre het Grieksch met ons Nederduitsch volkomen overeenstemt (want wij hebben bewezen dat onze tael ook geen *ooi* kent, en *eei* is mij, zelfs als schrijffout, nooyt voorgekomen), en daer, van den anderen kant, in dat zelfde Grieksch, de η zich zeer gewoonelijk met de υ laet verbinden (niet zoo de ω , hetgene deze al wederom met onze *oo* gemeen heeft), zou men vermoeden dat, ook bij ons, de scherpe *ee* met de *u* zamensmelten kan; en waer dit zoo, dan zou de heden-daegsche spelling van *leeuw* even zoo regelmatig zijn als die van *dauw*, waervan wij boven gehandeld hebben. Maer, het zij dat de Grieken hunne η of υ anders uitspraken dan wij onze *ee* en onze *u*, het zij er in de vermenging dezer letters iets anders omging, dan wanneer wij ze te gelijk willen uitbrengen, het is gewis dat *eeu* in onzen mond, zonder eenige verzachting van de *ee*, voor geen volmaekten tweeklank kan gehouden worden.

Dit was, mogelijk, wel de reden waerom de Ouden *leuw*,

(1) Ik spreek hier van onze gewoone teksten in *cursief* schrift; wat de capitaal-letter en in 't algemeen de oudere schrijfwijze betreft, waer de *i* hare plaats nog blijft bekleeden, dit doet niets van de juistheid mijner vergelijking af. Ik neem tevens deze gelegenheid waer, om te verwittigen, dat ik, bij iedere melding die in dit Verslag van 't Grieksch of van 't Latijn te maken was, altoos getracht heb dit op 't alleroppervlakkigste te doen, en waer dit niet mogelijk was, dezelve liever onderdrukt heb.

leuwen (Reis v. St. Brandaen , uitgave van Blommaert , v. 1607) , *sneuw* , enz. met ééne *e* spelden. Nog gewoonelijker echter schreven zij dit laatste woord , met uitlating der *u* , *snee* , gelijk nog hedendaegs de Duitschers *schnee* hebben (1). Doch de lipspirant , indien wij zoo de *w* noemen mogen , bestond reeds in het gothisch *snáivs* (van het latijnsche *nix* , *nivis* wil ik niet spreken) , en in het Oudhoogduitsch wijst de *o* , in *sneeo* , op den zelfden lippenklank terug , terwijl men daer tevens uitdrukkelijk den in het Gothisch voor ons meer verscholenen scherpen *eek*klank , vroeger nog *ei* , wedervindt. Het zelfde kan men aenmerken in 't goth. *sáivs* , oudhd. *seeo* , bij ons *zee* , dat zijne *w* slechts nog in den naem van *Zeeuw* (Zeelander) bewaerd heeft. Ik zeg *bewaerd* heeft , want in alle dergelijke woorden schijnt de *w* tot den oudsten vorm te behooren. Volgens Grimm I , 90 , 1 , beantwoorden aen 't gothische *sáivs* , *hráiv* (cadaver , ons *rif* voor *reeuw*?) *snáivs* , *div* , enz. regtstreeks de oudhoogduitsche vormen *seiw* , *hreiw* , *sneiw* , *eiw* ; uit deze ontwikkelden zich *seew* , *hreew* , *sneew* , *eeuw* , zoo als blijkt uit de woorden met *ee* , waer eene volgende vokaal de *w* beschut heeft , als *weewo* (dolor , ons *wee*) , *eewin* (*eeuw*) , enz. Daarna ging de *w* in *u* over : *seeu* , *hreeu* , enz. (Grimm wijst nog *seeula* aen) en in *o* : *seeo* , *hreeo* , enz. Eindelijk viel ook de *o* weg , waervan bij ons *zee* en bij de Duitschen *schnee* , en meer andere woorden , die bij ons hunne eerste gedaente nog behouden hebben. Ibid. II , blz. 187 noemt hij de *v* in *sáivs* , enz. *wurzelhaft* , *nicht ableitend*.

Deze *w* zullen wij dus eerbiedigen ; en daer men zich uit de opgegeven voorbeelden overtuigen kan , dat ook de *ee* tot dat

(1) Meer andere wijzigingen van *eeuw* heeft men in eene noot van Meijer op 't Lev. v. Jhs. blz. 281 , bij 't woord *Ewelec*. « Dit woord spelt onze schrijver zeer afwisselend , als *ewelec* , *eewlec* , *ewlec* , *eeulec* en *ewelke* (sic , en dus ook blz. 324 , onder « cap. 105 , doch moet , volgens den tekst , *ewelke* en cap. 106 zijn) en eens zelfs « *eeusche*. » *Euwelike* , dat bij dit al hier nog ontbreekt , heeft men in de Reis v. St. Brandaen , uitgave van Blommaert , 't laatste woord ; in de avontuur van de Borchgravinne van Vergi , in den zelfden band uitgegeven , en meestal ook elders *eweljk* (v. 945). — Gelijk Meijer ons hier *eeulec* aenstipt , zoo heeft men bij Maerlant *leew* , Sp. H. III. 73 , enz.

oorspronkelijke behoort, zoo zal men zich niet veroorloven van ze op 't voetspoor van sommige hss. voor de *u* te verzachten, maer men zal veel beter de *u* zelve voor dit mael als overtollig beschouwen (1). Het is als of men, voor *ploo-yen*, *plooi-yen*, of, op zijn Siegenbeeks, *plooi-jen* schreef. Want de *w* en de *y* hebben beiden, uit hare natuur, eenen voorklank, de eene van *u*, de andere van *i*, en staen overigens met elkander volkomen gelijk, als in naem, in kracht en in gebruik, voor min opletten, iets onbestemds tusschen klinker en medeklinker verbeeldende; waeruit al het wankelen in de spelling omtrent deze letters ontstaen is. Maer het is nu eens zoo bij allen aengenomen, en meer wordt er niet vereischt om de *u* in hare, hoezeer ook spraakkundig betwistbare, bezitting te handhaven.

In *nieuw* en *hieuw*, van *houwen*, over welke gelukkig, zoo als de heer V. D. het zegt, ook geen twist valt, en waervan het eerste bij de Ouden *nie*, *niew* (of *nieu*?) *nuwe*, reimende op *spuwe*, enz., en het ander veeltijds *hief* geschreven werd, kan men naer de zelfde beginsels voortgaen; hoewel in die woorden de twee eerste klinkers eene nieuwe moeyelijkheid opleveren. Wat *ie* oudtijds was, is gemakkelijker te zeggen, dan wat het nu is. Oudtijds was het een tweeklank *io* of *ia*, *eo* of *ea*, *iu* en ook wel *eu*, waervan men de vijf eerste wijzigingen, doch met een genoegzaam onzeker onderscheid, en in den mond zoo veel als gesmoord, in verschillige dorpen van Limburg (*Gothem*, *Gelmen*, *Mettecoven*, *Heers*, enz.) nog hooren kan, en waervan bij de Duitschers *lügen* en *trügen*, en sommige dichterlijke vormen,

(1) « Im auslaut besteht kein *w*, entweder gilt die auflösung in *u* (dasselbe, « das überflüssig neben dem inlautenden *w* beibehalten wird), als *dau*, *rau*, *leu*; « oder das (*unorganisch zugefügte*) *u* wird abgeworfen, als *see*, *snee*, *nie-mare*. » Grimm Gr. I, blz. 492. Voegen wij bij dien uitslag, welke ons door *den aerd der tale* (hier mag ik dat woord gebruiken) en het oud schrijfsgebruik aangewezen wordt, de getuigenis van Kinker omtrent de hedendaegsche uitspraak van dergelijke woorden: « In *blooi-jen* wordt de *j* meer dan de *i* opgemerkt en uitgesproken, even « gelijk men in *eeuwig* en *nieuwe* slechts een' *stauwen klank* van *u* hoort, en *niet* « veel sterker dan in *eewig* en *nieuwe*. » Beoordeel. blz. 25. Dat betsekent men hoort er geenens, maer men laet zich daeromtrent door zijne oogen misleiden.

als *beugst*, *beugt*, *fleugst*, *fleugt*, enz. van *biegen*, *fliegen*, enz. thans ook nog getuigen. In de beschaefde tael heeft het sedert lang alleen nog de kracht van eene lange *i*, schoon het in geener wijze voor eene *verlengde i* mag gehouden worden. Hoe zeer velen dit betwisten, niets is gemakkelijker te bewijzen. Eerst uit zijnen oorsprong: ik koom van te zeggen wat het eertijds was; en verder door 't gebruik, met te doen zien dat het nooyt als verlengde *i* aangewend is geworden. Behalve *drij* en *drie*, *bij* en *bie* en nog een of twee dergelijke misspellingen, zal men geen woord aenwijzen waer *ie* als verlenging der *i* geplaeft zij: *tied*, *verblied*, *stried*, enz. voor *tijd*, *verblijd*, *strijd*; verlenging van *tiden*, *verbliden*, *striden*, zal men nergens aantreffen (1). Echter klinkt het thans als eene lange *i*, het heeft er de *kracht* van. Maer lange *i* of tweeklank, het kan, in *nieuw*, *hieuw*, nooyt met de *u* in eenen klank zoo versmelten, dat het een drijklank heten moge.

Van *gloeyen*, branden, waerover even zoo weinig twist is, moet de *y* wederom gelijk gesteld worden met die van *strooyen*; maer in *gloeyen* is *oe* een ware tweeklank, zoo wel als in *gloed*, en dus ook in *koe*, *koey*, *koeyen*, enz.

Omtrent *ae*y, in *kraey*, enz. valt het zelfde te zeggen, dat wij aengaende alle andere woorden, die met *ae* geschreven worden, zeggen zouden. De *ae* is eene verlengde *a*, en staet op zich zelve, hoewel de Limburger *krae* uitspreekt, op zijn Fransch, bleetend, en als een tweeklank. De *y* is ook alweder hier, wat wij getoond hebben dat ze in *strooy* is. Daeruit volgt verder, dat het meervoud van *kraey* geens zins *kraeyen*, maer *krayen* wezen moet, gelijk men, van *tael*, *talen* heeft, en niet *taelen*. Ook vindt men het bij de Ouden niet anders geschreven, en ik meen niet, dat er in het hedendaegsch gebruik genoegzame eenparigheid heerscht, om deszelfs gezag tegen dat der Ouden, tegen de analogie en de rede, te mogen inroepen (2).

(1) Men zie echter nog een woord hierover onder § 3 en 7.

(2) Daer sommigen, die het boven staende als uittreksel van mijn Verslag in het Belgisch Museum (III. D. blz. 286 vlgde.) gelezen hebben, deze laatste woorden niet

Tot dus verre over de twee- en drijklanken. Wat *i*, *ij* of *y* in 't bijzonder betreft, zullen wij onder een anderen paragraef (§ 7) uiteen te zetten hebben.

AENHANGSEL A.

Tot dus verre, zei ik, over de twee- en drijklanken, en ik meende inderdaed, met hetgeen hier gezeid was, volstaen te kunnen. Ik had die benamingen genomen in den zin dien zij in de gewoone spraekkunsten hebben, zonder acht te geven op al de fijne onderscheidingen die men in latere tijden daeromtrent gemaekt heeft. Het onderzoek of veel van 't geen men tot nu toe voor tweeklanken aengezien heeft, niet eerder enkele klanken zijn, dat in eene spraekkunst onvermijdelijk zou geweest zijn, scheen mij tot mijn bestek niet te behooren, zoo lang dit eene bloote bespiegeling was, en de beslissing onzer speltwisten daer niets bij te winnen had. Wat was er mij aengelegen dat men *eu*, *ie*, *eo*, enz. voor twee- of voor eenklanken hield, indien de spelling de zelfde bleef, en de benaming niet als argument gegeven werd? Ik deed het eenmael ten opzigte van de *ae* en bepaelde ook mijn onderzoek bij deze. Overigens heeft niemand

schijnen opgemerkt of begrepen te hebben, soo zal ik hun 't zelfde hier nog eens herhalen. Men schrijft thans *kraien*, *kraaien*, *kraaijen*, *kraaijen* en *kraeyen*; ziedaer 't hedendaegsch gebruik! Ik weet niet of er zelfs niet zijn die *kraaijen* schrijven. Aen welke dezer spellingen zal men den voorkeur geven? Wiens gezag zal 't hier moeten doorhalen, dat der Vlamingen, dat van Siegenbeek en zijnen aenhang, of dat van Bilderdijk (de kleins profeten ter zijde gelaten)? 't gebruik is onzeker, 't gezag staet als in evenwigt van alle kanten. Wat zegt de rede wanneer zij alle deze spellingen aen de ware beginsels onzer spraekkunst toetst? zij keurt ze allen gelijkelijck af. Allen zondigen of tegen de *uitspraak*, of tegen de *analogie* of zelfs tegen beiden. Men hoore tegen iedere de opwerpingen der anders-gezinden!.... Wat heb ik nu gedaen? Naeat en in plaets van een zoo onbestemd gebruik, van een zoo onzeker gezag, heb ik dat der Ouden aangewezen, die niet alleen onder elkaer, maer ook met de rede en de ware spelgronden overeenkomen. *Kra-yen*, enz. geeft de volle uitspraak weder en behoudt aen elke letter haren waren aerd. Zij alteen die de dubbelvokaelspelling aenkleven, kunnen daer mede ontevreden zijn en er nog eene *e* (of *a*) willen ingelascht zien. Alle andere opwerping is onmogelijck, en op deze is elders geantwoord.

onder de mededingers welker opstellen wij tot nu toe gezien hebben, de twee- of drieklanken meer dan genoemd, zonder eens te zeggen wat daer door moest verstaen worden. Wanneer iemand den naem van tweeklank ook aen de verlengde vokalen gaf, merkten wij dit nauwelijks aen, als iets zonder gevolg, als enkelijk eene oneigene benaming zijnde, zoodanige er min geoeffenden in de spraakkunst meermaels uit de pen vallen.

Eene aenteekening van den heer Willems op dat gedeelte van mijn Verslag welk hij in 't Belgisch Museum opnam (III. D. bl. 338), verandert de gansche zaek, en dwingt mij om hier eenige verdere uitleggingen te laten volgen. Eene tweede reden die dit noodzakelijk maekt, is, dat Kinker wiens gezag, nu dat zijne *Beoordeeling van Bilderdijks Spraakleer* mij ter hand staet, ik meermaalen zal inroepen, en van wien ik te dezer plaetse zelfs een lang uittreksel geven zal, niet juist de zelfde tweeklanken aenneemt als ik, en tot zekere opwerpen zou kunnen gelegenheid geven, welke ik liever nu voorkomen, dan later wederleggen wil.

Ik begin met af te schrijven: « In de optelling der dubbelklanken, » zegt Kinker, blz. 290, « volgt de Schrijver (Bilderdijk) de meeste spraakkunstenars, en neemt dus ook de gemengelde klanken van EU, OE en zelfs den onvermengden klank van IE onder de tweeklanken op, waarom hij dan ook, natuurlijk, in IEUW en OEI drieklanken hoort. »

« TEN KATE (AENL. I, 116 en 117) houd ze, en te regt, voor eenklanken: want hoe lang men ze in het uitspreken, of zingen, of fluisteren ook uit moge rekken, altijd hoort men denzelfden klank, zonder aan het einde in eene andere vokaal over te gaan. Het is altijd OE... EU... IE... terwijl men in de tweeklanken, zeer duidelijk en merkbaar, den overgang van den eenen in den anderen klinker waarneemt; dus klinken AAI, EEUW, IEUW, als AA...I, EE...U, IE...U, zoo echter, dat die naklinkende I en U meer naar J en W trekken, en met hare voorafgaande vokalen maar ééne lettergreep maken. In de ie, dat is, in de uitspraak der lange I, verschilt hij, Bilderdijk, (hetgeen niet

zeldzaam is) met zich zelven. Hij zegt, namelijk, bl. 24, van de enkele vokalen sprekende: — « Die het onderscheid tusschen *klappen* en *kleppen*, en tusschen *aar* en *eer*, of *staan* en *steen* kent, zal de *a* en *e* onderkennen. Die *meer* en *mier* onderscheidt, zal ook *e* en *i* niet verwarren; enz. » en in de AANT. op zijn LETTERS. bl. 198. « Ook is de klank *ɪ*, als bij ons in « *hier*, *zien* of *wie* wordt gehoord. » Op deze wijze voortgaande, zou men ook kunnen zeggen: — die in *MIER* eene *ɪ* hoort, zal ze evenzeer in *NIEUW* opmerken, en dit *NIEUW*, om die reden, voor geen *drie-* maar *twee-*klank houden, even als *aauw* en *eeuw*; hij zal zijne ooren door zijne oogen niet laten misleiden. Met de(n?) *œ-*klank is het niet anders, die, ofschoon hij ook met twee verschillende letters geschreven wordt, echter niet anders klinkt dan de enkele vokaal *u* bij de Duitschers en Italianen. Even zoo zou men, naar zijne theorie, dan ook *ui* met drie verschillende vokalen moeten schrijven, wanneer men dien tweeklank naauwkeuriger wilde afteekenen, want *ui* (zoo als *B.*, bl. 57, ook te kennen geeft) doet geen voorafgaende *u*, maar *eu* hooren [hij had er bij moeten opmerken, zoo als de Franschen *eu* in *fleur* en niet in *feu* uitspreken], gevolgd van *ɪ* of *j*. Deze klank is thans de beschaafde in *Noord-Holland*, waar men te voren *hóis* uitsprak; meer hoofsch (om ook dit woord te gebruiken) is *heus*, indien men namelijk aan dit *eu* denzelfden klank van *eu* in *fleur*, *douleur*, enz. geeft; en dan is het geen *diphthong*. Of hij (Bild.) dit alles zal kunnen onderscheiden, weet ik niet; maar ik vrees er voor: want over het verschil tusschen het geluid van *ei* en *ij* sprekende, komt het hem (bl. 38) voor, dat hij die *bereid* op *strijd* rijmen wil, hetzelfde doet « als die *reu* op « *schuw* rijmde. » — Hij heeft wel gelijk dat *ei* en *ij* geen *volkomen* rijm oplevert (indien men het niet op zijn Amsterdamsch uitspreekt), maar het verschil, in de Haagsche uitspraak, die, in dit opzigt, de beste is, bestaat in eene andere wijziging, dan die, welke hij opgeeft. *ei* en *ij* zijn, beiden, flauwe *diphthongen*. De eerste kan men het best aanwijzen door *eei*, indien men, namelijk, de voorafgaande *ee*, korter afbreekt dan de *aa* en *oo*

in *fraai* en *mooi*; of zóó, als men *payer*, *rayer* door eene Pari-sienne hoort uitspreken. *ɪ*, daarentegen, klinkt minder bekne-pen en meer open, als *ΛΕΙ*, indien men, namelijk, die *ΛΕ* uitspreekt, gelijk de Grieksche *η*, of als de *ê* in *même*, onmid-delijk door *ɪ* gevolgd. »

« Maar zoo de *ει*, *ι* (zoo als deze laatste thans uitgesproken wordt) en de *υ* (als deze niet klinkt als de *eu* in: *heus*, *tu*!) zwakke tweeklanken zijn; de *ιε*, *ευ* en *οε* zijn het niet; en men moet van alle gehoor ontbloomt zijn, om er, in eene maar eenig-zins beschaafde uitspraak, meer dan één vokaal in te hooren. »

« Wil men nu weten, hoe hij (Bild.), onder anderen, het tweeklankige der *οε* meent te kunnen volhouden, men leze bl. 59.

« Men heeft my eens betwist, dat *οε* een tweeklank zij. In-derdaad echter is zy dit, want, schoon men zoo wel een flui-tenden klank hebben kan, die het Grieksche *ου* uitdrukt als een blatende(n?) tusschen *a* en *e* ingeschoven, welke de Griek-sche *η* ons voorstelt, zoodanig een *ου* of *η* is in den aart onzer taal niet, waarin alle uitgerekte klank verzwakken moet. Men kan dat *toeten* even als 't *krijtschen* uitstrekken zoo veel men wil, maar geen klank by ons lijdt uitbreiding zonder eene vermindering die naar de *e* trekt, zelfs de *a* en de *o* niet. »

« Het is waar, in sommige dorpspraken en vlaamsche tong-vallen krijgen alle lange vokalen een toegiftje, dat naar een korte *ε* zweemt; bij voorbeeld, dus: — *Ik heb daaér boóeven heekle dakgen zitten te loekren*; en te *Sardam* hoort men nog wel eens: *lieëve piéet*. »

« Zoo spreekt de heer B. echter niet; en schoon er, als hij er niet op denkt, nog wel een weinigje plat Amsterdamsch door den vloed zijner woorden komt heen kijken (bij voorbeeld in *oit* en *thois*) zal hij toch geen *stiekn* en *biekn* zeggen. Behoorden nu, echter, deze korte naklinkende *e-nuance(s)* tot onze beschaafde uitspraak, waarom verklaart hij dan alle lange vokalen niet voor *diphtongen*, gelijk zij het waarlijk ook zouden zijn, wanneer bij elke klankuitbreiding eene naar de *ε* trekkende klankvermin-dering plaats had. Ik had de vrijheid eens genomen van hem dit

tweeklankige van *ie*, *eu* en *oe* te betwisten, en wilde hem door de uitbreiding van die klanken, zelf doen opmerken, dat er in het zingen van die vokaalgeluiden geen zweem van verandering plaats had, terwijl er bij het lang uithouden van een der *diph-tongen*, bij voorbeeld *aa*, *oo*, *oe* geen andere keus was dan *aaaaaaai* of *aaaaaii* te zingen en zoo ook met de andere tweeklanken. Zulk een bewijs, dacht mij, was proefondervindelijk; maar het was aan een dooven mans deur geklopt; het *zingen*, of gelijk hij hier zegt, het *toeten*, meende hij, kon hier niets beslissen. Dit schijnt hem nog in den krop te hebben blijven zitten. Daarom vervolgt hij hoogst waarschijnlijk: « Strijdt dit tegen de « Musijk, het bewijst, dat die Musijk niet Nederlandsch is, en « hierin (als in meer opzichten) de taal en gorgel, ons eigen, » verkracht. » »

« Wat wil nu deze laatste woordkramerij? — Ik had hem niet gezegd, dat de *oe*, als men er een tweeklank van maakte, tegen de muzijk zou strijden; maar dat, wanneer *oe* een tweeklank was, men, bij het aanhouden, dat is *zingen* of *toeten* van dien klank, er een' gelijken overgang in zou moeten opmerken, als in het aanhouden van *aa...i*, *oo...i*, *aa...u*, enz.

« Met al deze en andere miswijzingen van zijn gehoor zou hij onze taal (zoo als hij ze elders noemt) waarlijk *antimuzikaalsch* maken: want schoon onze *oe*, gelijkklinkend met de *Italiaansche u*, ook even krachtig en welluidend is als deze, zou *loe...e* en *roe...e*, in het zingen van *loeren* en *roeren* oneindig minder fraai klinken, ja zelfs, in de bloote uitspraak, eenen hinderlijk oprispenden klank geven; en wat zou er van onze zangerige woorden *bloeyen*, *vloeyen*, *groeyen* worden, die, op zijne wijs drieklankig uitgesproken, als *bloe-e-jen* zouden klinken? »

Ziedaer waarschijnlijk wel de langste aenhaling waer iemand zich zal aen verwacht hebben. Maer iedereen bezit de Beoordeeling van Kinker niet, en ik achtte het doelmatig en zelfs hoogst noodzakelijk zijne wijze van de tweeklanken te *determineren*, en de gevolgen die hij er uit trekt tegen 't geen men gewoonelijk drieklanken noemt, volledig en in hun geheel te doen kennen.

De plaets bevat overigens meer andere waarnemingen waervan ik hier en elders gebruik zal maken; en zijn oordeel over het gehoor van Bilderdijk, ja! tot de wijze toe op welke hij van den grooten taelleeraer spreekt, kan ons, zoo niet tot voorbeeld om dezen minder te achten, ten minste tot verwittiging dienen, dat juist niet al wat door hem geboekt staet, voor orakelspreuk te houden is.

Stippen wij eerst de voorstellen aen die ons als merkwaardig voorkomen, zonder nogtans eigenlijk tot de vraeg: wat een tweeklank in onze tael is? te behooren. Zoodanig is reeds het laetste van al: *bloeijen*, zou drijklankig uitgesproken als *blœe-e-jen* klinken. Waerom niet als *bloei-i-jen* of *bloei-e-jen*? Om de reden, namelijk (en dit zegt Kinker elders ook uitdrukkelijk), dat de *i* of *y* van *bloei* of *bloey* tot den wortel niet behoort, en zelfs in den Bilderdijkschen drijklank, gelijk Kinker hem noodzakelijk verstond en ontleedde, als vokaal niet gehoord wordt. Dit is juist wat ik beweere en waer ik, blz. 66 en vlgde., het onvermijdelijk gevolg uit trek, dat in *bloeyen* de *y* slechts eene konsonant is.

Dan doe ik nog opmerken dat, terwijl Bilderdijk wil, dat geen klank bij de Hollanders uitbreiding (verlenging) lijdt zonder eene vermindering die naer de *e* trekt, zelfs de *a* en de *o* niet, Kinker zulk een toegiftje slechts in sommige dorpspraken en vlaemsche tongvallen erkent, mogelijk om 't regt te hebben van een uiterste voorbeeld te kiezen, welk zelfs aen Bilderdijk een weinig overdreven zou geschenen hebben. De korte naklinkende *e-nuance* zoo als ze in *daaër boeëven heeke datgen loekren* verbeeld staet, zal wel Bilderdijk zoo min, als Kinker tot de beschaefde uitspraek gerekend hebben. Hij kan niets anders hebben willen zeggen (gelijk hij ook waerlijk niets meer zegt) dan dat, bij het langer aenhouden op eenen klinker, op het oogenblik waer men den klank afbreken zal, de mond en elk spraekwerktuig zich in eene gesteldheid bevinden die, bij de minste inspanning of hervatting van den adem, eene *e* zou voortbrengen. Hierin ben ik het met Bilderdijk eens, en tevens daer in met Kinker, dat, zoodra die nadreigende *e* werkelijk eene naklin-

kende wordt, en het zij afzonderlijk, het zij met den voorgaenden klinker ineengesmolten, zich nu niet slechts meer *voelen*, maer inderdaed *hooren* laet, hoe vlugtig die klank ook zijn moge, de uitspraak ophoudt zuiver te zijn. Dit was 't gene ik boven, blz. 113, van de *ae* zeide, en waer ik mij in den volgende paraagraef ook nog op beroepen zal. Wat ondertusschen de vraag betreft: waerom dan Bilderdijk alle lange vokalen niet voor diphthongen verklaert, daer kan ik thans niets op antwoorden, dan dat Bilderdijk door diphthong iets geheel anders verstond dan Kinker.

Ook zei ik dat *ieu* in *nieuw*, wat men ook van *ie* maekte, geen drijklank wezen kon. Kinker die aen *ie*, dat is, aen de *uitspraak* der lange *i* (hij wacht zich wel van het eene *verlengde i* te noemen; ik gebruikte het woord *kracht*), waer men dus thans slechts een onvermengden klank in verneemt, den naem van tweeklank met regt betwist, weigert ook, om die reden, en met even zoo veel regt, aen *ieu* den naem van drijklank. Maer of hij, na zich eens op de uitspraak van een deel der sylb, van *ie* beroepen te hebben, om te bewijzen dat er geen drijklank in is, het regt nog had om de uitspraak van het geheel, van *ieu*, niet mede in rekening te brengen (waer de *u* niet veel sterker gehoord wordt dan als of er geene *u* was; Beoordeel. bl. 25) en dus van aen den alleen overblijvenden langen *i*klank zelfs den naem van tweeklank te geven, daer mag men aen twijfelen. Wat doe ik om die tegenstrijdigheid te ontgaan? De uitspraak daerlatende, die van drij letters, en dat wel klinkers (*ieu*), en van vier, indien men de *w* er bijdoet (*ieuw*) en omtrent deze Bilderdijk (Sprakl. blz. 31) gelooven wil, er in 't eerste geval twee, en in 't laetste drij onderdrukt (*nieuw* = *ni*! — Kan men een klaerder bewijs van een overoud verloop begeeren, en mag men zoo een zamenstelsel naer de gewoone weerde van onze boekstaven schatten?); zoo eene uitspraak dan daerlatende, klim ik tot den oorsprong zelven van iedere letter op, geef daer naer aen 't verloop *ie* zijnen naem van tweeklank weder, zie de, oudtijds ongeschreven, thans onuitgesproken, onorganische en naest de *w*

overtollige *u* over 't hoofd, neem de *w* zelve voor 't geen zij is, voor een' medeklinker, en er op die wijze een' slag (geen' mislag, hoop ik) door slaende, noem ik het geheel met den zelfs voor het oog wel verdienden naem van tweeklank (1).

Uit hetgeen Kinker van den klank van *ui* zegt, zal men mede opgemerkt hebben, dat noch de Noordhollandsche uitspraek, noch diegene, welke hij de meer hoofsche noemt, geheel en al met de onze (niet het vlaemsche *bis* (*hóis*), dat ook eens noordhollandsch was, maer het limburgsche *ui* (*kluis*, *uil*), dat alleen als zuivere klank gelden mag) overeenstemt. De reden van dat verschil, dat echter wat het noordhollandsch *ui* betreft, zeer klein is, moet in de uitspraek der *u* gezocht worden, die, kort zijnde, bij den Hollander iets gemengelds heeft, en bijna als *eu* klinkt. Kinker, blz. 288, sprekende van de menigvuldige wijzigingen of *nuances* waervoor een zelfde klank vatbaer is, zegt: « ... de *Δ*, *υ* en *ι*, doen in onze taal elk maar twee van zulke « wijzigingen hooren... Onze *Δ*, *υ* en *ι* zijn lang, of kort, en « in deze *kortte* of *lengte* verschillen zij ook waarlijk van klank; « vooral de *υ* en *ι*, die wanneer men ze kort neemt, niet slechts « een andere wijziging van klank, maar ook een andere vokaal « doen hooren; omdat, wanneer wij de *υ* en *ι* b. v. in *hut* en « *wit*, tegen den aard onzer taal aan lang, of, gelijk hij (Bild.) « het noemt, *scherp* wilden uitspreken, wij daardoor geen *υυ* « of *ιι*, maar eenen aan onze taal vreemden vokaalklank zouden « bekomen, waarvan de eerste naar *ευ*, bij voorbeeld in *heul*, « de andere naar een verlengde doffe *ε* zou zweemen. » Is dit zoo, en men mag er niet aen twijfelen, dan zal ook de korte *u*, die bij hen iets tusschen *e* en *u* in is, en, naer mij dunkt, met de fransche *e* in *le*, *de*, *que*, volkomen eensluidend is, geene zuivere *u* meer wezen, maer voor een nieuwen vokaalklank

(1) De *u* die men eens gewoonelijk achterliet, schijnt later slechts eene navolging geweest te zijn van 'tgene men in *auw* en *ouw* deed; zij staet er dus alleenlijk voor 't oog. Ik noem ze *onuitgesproken*; 't waer mogelijk juistere geweest van ze *onuitsprekelyk* te heten, voor zoo veel 't geen den mond en 't gehoor geweld aen doet, dien naem verdienen kan; en wie beproeft dit niet bij den fluitenden klank van *ie...uw*?

moeten gehouden worden. Daer nu omtrent 't zelfde van de korte *i* geldt, zoo zou men misschien het regt hebben van te zeggen dat in de hollandsche uitspraak geene korte *i* of *u* meer bestaet. Wij spreken die *u* minder breed, dat is met netter gezoomde en niet zoo buisachtig naer buiten vooruitmuilende onderlip uit, en 't zelfde verschil duurt tot in den tweeklank *ui* voort. De hofstael bijzonder, waer ook Bilderdijk van spreekt, moet, in vergelijking van de onze, in dit opzigt gemanierd, en, om het geheel op zijn Fransch te zeggen, *precieus* voorkomen. Ik ben van gevoelen dat wij de onze behouden, al ware het alleenlijk om die reden, en om alle nieuwe twisten omtrent de klinkers en tweeklanken uit de spraakkunst te verbannen. De *ie* heeft reeds opgehouden een tweeklank te heten, de *ij* is geene verlengde *i* meer, *y* is eene zesde vokaal geworden, *w* eene verlengde *u*, *ae* een tweeklank, *aeu*, *ieu*, enz. drijklanken, enz. enz.; wil men thans nog te onderzoeken hebben of *u* wel *u*, en *i* mag *i* heten, en of niet de enkele *u* een tweeklank, en het uit *u* en *i* zamengestelde *ui* een enkele klank wezen zal? Daer kan het op affloopen, en nog op erger iets! De korte uitspraak van de hollandsche *u* in *hut* zou hier zelfs tegen den tweeklank geen ontegensprekelijk bewijs zijn, want ook in 't Grieksch en in 't Latijn kon, ja! moest dikwijls de tweeklank *eu* (of *eu*), die niet anders klonk dan de enkele *u* der Hollanders, kort uitgesproken worden, schoon *daerom niets minder lang* zijnde. Ik voeg dit hierbij om alle latere opwerping van den heêr Willems te gemoed te gaen. Het is Terentianus Maurus die ons hetzelfde getuigt, klaarder nog dan ik koom van het te zeggen :

*Au et eu quas sic habemus cum Graecis communiter,
Corripi plerumque possunt temporum salvo modo....
Εὐπολιῶν, πέυκηγν et εὔνου, aut poëtam Εὐριπίδην,
Syllabas primas necesse est ore raptim promere;
Tempus at duplum manebit: nihil obest correptio.*

Hoe dit wezen kon, en of het door de woorden van *duur* en *intensiteit* kan uitgelegd worden, laet ik anderen onderzoeken; ik wil enkelijk voor nieuwe moeyelijkheden waarschuwen.

Meer belang stel ik in de aanmerking dat in *aai*, *oeww*, *ieuw* de naklinkende *i* en *u* meer naer *j* en *w* trekken; waerdoor 't geen ik van den aerd dier *i*, en van de overtolligheid dier *u* gezeid heb, of nog zeggen zal, meer en meer buiten allen twijfel gesteld wordt.

Eindelijk mag men ook waarnemen dat Kinker *eu* en *oe* voor gemengelde klanken erkent, en ze echter onder de tweeklanken niet opneemt.

Dit brengt ons tot hetgeen eigenlijk 't onderwerp van dit Aenhangsel maken moet, tot de vraag: wat een tweeklank is? terug.

Ik heb niet de minste hoop van ze voor onze tael te beslissen, niet meer dan de hebreuwsche, grieksche, latijnsche, fransche en andere taelmeesters hun doel in dit punt ooyt hebben kunnen bereiken. 'T is overal de zelfde onzekerheid, en de zelfde klagt:

Grammatici certant, et adhuc sub iudice lis est!

ook van 't geen er over zou te zeggen vallen, wil ik slechts een klein gedeelte en nog niet al het voornaemste bijbrengen. Mijn doel is eerder van te doen zien waerin de gemeenelijk aengenomen tweeklanken van de verlengde klinkers noodzakelijk verschillen, dan streng te bepalen wat een tweeklank in zich zelyen zij, en welke klanken men in onze tael juist daer voor al te rekenen hebbe.

Zien wij echter hoe men hem bepaelt. « Wanneer twee dezer « (verschillige) vokalen in eene uitgalming samenvloeien en dus « als onverdeeld gehoord worden, » zegt Bilderdijk (Spraaikl. blz. 29), « ontstaat er het geen men een tweeklank noemt. » « Hij voegt er bij: « Men kan dus *ae*, *ai*, *ao* (of *au*), *ei*, *eo* « (of *eu*), en in samenstelling met de niet scherpe maar helle of « doffe *e*, en *i*, *oe* en *oi*, *ie*, en *ue* en *oi*, en ook *ou* samen doen « smelten. » *Ieu* en *oei* geven hem drijdklanken. *Aai*, *ooi* en *aau* laet hij tusschen beiden staen.

Kinker vereischt er meer toe ⁽¹⁾: in zijn stelsel moet de klank

(1) Bilderdijk vereischt er zelf elders ook meer voor, en schijnt na genoeg de

om een tweeklank te wezen, zoo gemengeld zijn, dat hij, uitgestrekt, eene verandering onderga, en de twee vokalen onderscheiden gehoord worden. *Aai*, *ooi*, *oei*, *ieu*, *aau* zijn bij hem tweeklanken; *ei*, *ij*, en *ui* (als *eui* uitgesproken) *zwakke* tweeklanken; *ie*, *eu* en *oe* slechts eenklanken. *Ou* en *au* weet ik niet of hij genoemd en gerangschikt heeft.

Van Daele stemt in 't algemeen en wat den grond betreft, met Kinker overeen: *dobbel-galmklinkers* (diphthongen) zijn bij hem klanken die men niet ongemengeld en onveranderd kan uithouden tot dat de adem begeeft, en waer het spraaktuig noodzakelijk bij roeren moet, om ze aen den dag te brengen. Alle andere

zelfde voorwaerden in een tweeklank te willen, als Kinker; maer zoo veel gelijkheid als er in de woorden is, zoo veel verschil blijft er nog altijd, in de wijze van ze te verstaan en toe te passen, over. Men oordeele naer 't geen ik hier afschrijf:

« Onze taal kent nevens het oude Grieksch den tweeklank *ei*. Ik zeg tweeklank, « want te vergeefs heeft een misbruik, waaraan men zich nu sedert ruim drie « eeuwen gewend heeft, dezen klank in het algemeen als een zuiveren en onge- « mengden klank doen aenmerken. Een eenvoudige, een zuivere, of ongemengde « klank is, die in zekere gesteltenis van de spraaktuigen, door de eenvoudige « uitademing voortgebracht wordt. En zulk een eenvoudigen klank noemen wy « vokaalklank. Maar het is 'een mengsel van klanken, wanneer tot voortbrenging « van den klank een verandering van de stelling der spraaktuigen onder die « uitademing noodig is. En dit is het geval met de *ei*. »

« Het gevolg van dezen onderscheiden aart van Vokaal en Diftong is, dat de « vokaal zoo lang de adem het toelaat, uitgerekt worden kan zonder te veranderen « (men zie mijne Verhandeling over het Letterschrift, bladz. 52 en volgg.); het geen « om de verandering van de stelling des monds in het uitbrengen der twee ver- « schillende letters (hoezeer ook in één smeltende) in geenen tweeklank kan zijn, « by welks uitgalming de mond noodwendig vernauwt; gelijk dit de aart der « uitsprake met zich brengt, dat alle twee- of drieklanken noodwendig van de « sterker of harder vokaal beginnen om in zachter te eindigen: als in *ai*, *au*, « *ei*, *eu* (in welke de heldere *e*), *ie* en *oe* (waarin de doffe *e* plaats heeft,) *oi*, « *ou*, by ons en in andere talen aan ieder oplettende kennelijk is. »

« De *e* derhalve vordert zekere stelling der spraaktuigen; de *i* zekere andere « (die ik in mijne taallessen uitvoerig trachte na te gaan en te betogen); maar « de klank *ei* word(t) niet voortgebracht dan door de spraaktuigen van de stelling « van *e* onder de uitademing zelve tot die van *i* te veranderen. » enz.

T. en D. Versch. IV. D. blz. 159-60.

Ik kon mij niet belasten met de taak om Bilderdijk met zich zelve en met Kinker tot overeenkomst te brengen, en ik mogt ook iets voor den lezer overlaten.

klanken , met hoeveel letters ook geschreven , zijn enkele klinkers. De *dobbele galmers* die hij opnoemt , zijn : « *ay, aey, auw, ey, ieu* of *iew* (men ziet dat hij de overtolligheid der *u* ook gevoeld heeft) , *oey, ooy*, ens. » Wat onder dit *ens.*, behalve *au*, dat hij elders noemt , nog meer steken mag , weet ik niet , want *ei, eu, ou, uy, ui* ofte *uu* (sic) , vindt men onder zijne klinkers , die hij tot elf brengt « in 't West-Vlaemsch , waer onder ons « kleyntje *i* , als in *in, sin, minder*, ens. nochte ons kleyntje *u* , « als in *dus, suster* , ens. niet gerékend staen. »

De heer Willems , in de gemelde aenteekening , geeft ons de benamingen van *gemengde klanken* en *tweeklanken* voor synonym , zonder eenige verdere onderscheiding , zoodanig dat hij zelfs de verdubbelde klinkers *ee, ij, oo, uu* (nu *ui* , behalve waer eene *a* volgt , als ook in sommige eigennamen) en dus mede het tot nu toe nog hollandsche *aa* daer onder begrijpt.

Dit stelsel , wat gemakkelijk te zien is , komt , vooral voor 't laetste gedeelte , met geen der vorige overeen , en ik kan zeggen , zonder vrees van wedersproken te worden , dat het , in zijn geheel genomen , gansch nieuw is.

Niet minder nieuw zijn de *motiven* waer het om uitgedacht is. Men sta mij toe dat ik een weinig *anticipere* op hetgeen ik daervan later zeggen moet. Ik had beweerd dat de schrijfwijze van *mijn, tijd, lijf*, enz. alleen met het standvastig gebruik der Ouden en met de beginselen onzer spraakkunst overeenkomt. De heer W. staet mij het eerste , ik zeg het gebruik der Ouden (waer men het grootste gedeelte der nieuwere *schrijvers* mag bijvoegen⁽¹⁾) , toe. Op het andere antwoordt hij eerst vooral door eene reden van gemak voor de schooljongens , iets waer ik al lang mijne gedachte over geuit heb ; en dan door zijn gemeld nieuw systeem van *tweeklanken*.

Maer dit systeem heeft een tegenhangsel , een *pendant* , zonder welk men het bedrag daarvan , als argument , niet begrijpen zou :

(1) Echter niet den heer W. ; hij schijnt het oude gebruik slechts te erkennen , om het regt te hebben van *uu* en *ij* onder het oud *ijzer* , gelijk men zegt , te laten.

terwijl de *verdubbelde* vokalen bij onze voorvaders tweeklanken, dat is *vermengde* vokalen waren, *verlengden* zij de vokalen door eene doffe *e*; dus *a*, *e*, *i*, *o*, *u* werden, verlengd zijnde, tot *ae*, *ee* (?), *ie*, *oe*, *ue*.

De heer W. zegt dat ik *mijn*, enz. schrijven wil, omdat ik geloof, met Siegenbeek, dat de Ouden de vokaal verdubbelden om ze te verlengen. Hij kan dit stelsel niet bijtreden, en stelt zijn zoo even aangewezen stelsel in de plaats. Maer indien zijn stelsel gegrond waer, wat zou er uit volgen? of liever nog eerst eene andere vraag: wanneer de Ouden voor *mine*, *pine*, enz. *mijn*, *pijn*, schreven, was dit niet om te vermijden dat de lezer *min*, *pin*, *zóbó*, dat is, kort, zou uitspreken? om de vokaal te *verlengen*? Wat zou echter uit het stelsel van den heer W. volgen? dat, om die *i* te verlengen, de Ouden *mien*, *pien*, enz. schreven!

Het is klaer dat de heer Willems iets geheel anders heeft willen bewijzen, namelijk dat men beter *myn* dan *mijn* schrijven zal. Verdeelen wij dit: 1° Men zal niet *mijn* schrijven; 2° men zal *myn* schrijven. Waerom niet *mijn*? Daer men ons hier van de verlenging der vokalen bij de Ouden spreekt, en geene andere vraag voorgesteld is, zal waarschijnlijk, volgens den heer W., *mijn* het gezag dier Ouden tegen zich hebben. Is dit zoo? Wij hebben reeds doen aenmerken dat in tegendeel de heer W. bekent (en wat kon hij anders?), dat de Ouden *mijn*, *pijn*, enz. schreven. Vooreerst is dan het *niet mijn* door dit gezag niet bewezen, in tegendeel...! Nu wat *myn* betreft? Hoe zit het daer mede? Wat anderen in 't argument van den heer W. zien zullen, weet ik niet; maer ik vind er, van zijne *x*, noch steert, noch horens. Daer wordt van de *y* zoo min gesproken als van de *z*. Vervolgens kan er ook voor de *y* niets bewezen zijn.

Maer *ij*, indien wij den heer W. gelooven, is een vermengde klank, een tweeklank; zij was dat bij de Ouden, zij is het thans nog bij ons. Welke mag dan wel de reden geweest zijn waerom men de eerste vokaal van *mine*, *pine*, *duren*, *boren*, enz., bij het wegvallen der tweede, in een' tweeklank veranderd hebbe, liever dan ze eenvoudig te verlengen? Of, om ons minder van

ons onderwerp te verwijderen, wat is de reden dat de heer W. tweeklank noemt, hetgeen alle spraakkundigen tot hier toe voor verlengde klinkers aengezien hebben, en waer men, voor zoo veel ik weet, in geene tael den naem van tweeklank aen gegeven heeft (1)? Waerom die verandering van naem, die woordentwist, zoodra het op de spelling aenkomt en het buiten kijf is dat de Ouden *mijn*, *pijn*, *ik duur*, *boor*, enz. met verdubbelde vokael spelden? Ik zal 't zeggen; de heer W. *argumenteerde* tegen de *ij* in *mijn*, en daer in dat woord de vokael onloochenbaer verlengd moest geschreven worden, vond hij goed te beweren, dat *ij* een tweeklank was, waardoor zij daer noodzakelijk had moeten uitgesloten blijven. Ongelukkiger wijze was, gelijk wij

(1) Echter deed Angelus Politianus het voor 't Latijn, maer 't is klaer dat ik hier van het bijzonder gevoelen van den eenen of den anderen geleerden (of ongeleerden, wat ik er bijvoeg om de vlaemsche spraakkunstmakers niet uit te sluiten) niet wil spreken, en minder nog wanneer het niet slechts door de gemeene leer, maer zelfs opzettelijk door andere taelkundigen bestraff is geworden; wat hier 't geval is. Hooren wij Vossius (De Arte Gramm. lib. II, c. 2.): « Quod si Angelum Bassum, sive, ut a patria dicitur, Politianum (Misc. cap. 43.) audimus, debeat quoque inter diphthongos reponi EE, quomodo FEELIX in aureo nomismate legitur. Item II, quo pacto VIIRTUS invenitur in aereo Galbae nummo. Sed *puerilitor alucinatur* vir politissimi judicii. . . *Quod si altera vocalis tantum temporis est index* (dat is, indien zij slechts ter verlenging dient), *quo pacto juncta aiteri constituet diphthongum?* Neque enim sola quantitas diphthongum facit; quia alioqui η etiam et ω diphthongi sint, atque adeo A, I, et Y, quoties sunt porrectae: apud Latinos etiam, quot vocales sunt, tot diphthongi adjiciendae erunt, cum universae ancipites sint. *At tam haec inepta sunt, ut mirandum sit, virum tantum in manifesta luce, velut in Cimmericis tenebris, cespitasse.* » Ik heb de geheele plaets afgeschreven, omdat ze hier geheel past. De heer W. zal het mij niet kwalijk nemen, denk ik wel, dat ik hem naest Politianus stel, eenen man, van wien men ook genegen zou wezen te zeggen: *malo cum tali(bus) errare, quam cum aliis verum dicere!* Maer toch liever de waarheid! — Om dezer lieve waarheid wille moet ik hier, wat de *ij* in 't bijzonder betreft, ook nog bijvoegen dat Bilderdijk, schoon hij ze voor eene *verlengde vokael* hield, daer nogtans geene *verdubbelde vokael* in zag, maer eene enkele *i* door zijn verwant-konzonant (*j*) verlengd in *during*; even gelijk onze *u* door zijn verwant-konzonant *w* verlengd wordt, enz. » T. en D. Versch. IV. D. blz. 154; en dus zou inderdaad de *ij* zoo wel niet juist alles zins een tweeklank, althans toch een *gatakersche tweeklank* (men zie over 't systeem van Gataker Bild. *ibid.* blz. 260) mogen geheten worden, namelijk wanneer men Bilderdijk laet voorstellen, en Gataker de gevolgtrekking doen, dat is, wanneer men van de twee systemen een derde maakt.

zagen, zijn *tollere* tevens een *ponere*, en hij bewees niet meer tegen de *ij* dan voor de *ie*. Dit tweede gevolg, dat hij zelf als *absurd* verwerpen zou, schijnt hem ontgaen te zijn.

Bij dit eerste *motief* kwam nog een ander en een derde. De heer W. kwam van te zeggen, dat de Ouden de vokalen door middel der doffe *e*, en niet door verdubbeling verlengden. Daer hij nu voorzag dat men hem vragen zou, waer vandaen dan, in de oude hss., gelijk hij 't beter weet dan iemand, alle die verdubbelde vokalen komen, en wat deze beduiden, zoo heeft hij, in plaets van wijldoelig de reden van die tweederlei spelling uiteen te leggen, korter en gemakkelijker gevonden de opweping voor te komen, met nevens de vraag te antwoorden dat dit tweeklanken zijn; als of het slechts om een anderen naem te doen waer!

Eindelijk het derde *motief* was, dat de heer W. zich verplicht achtte staende te houden, dat de *ij* in *mijn, tijd*, enz. *kort* kon uitgesproken worden; wat met den naem van *verlengde* vokaal in 't geheel niet strookte. Met haer den naem van tweeklank te geven, nam hij die al te openlijke tegenstrijdigheid, in de benaming van *korte verlengde vokaal*, weg, doch zonder duidelijk te toonen, dat ze in die van *korten tweeklank* niet bestaet. Hij zal zich wel, durf ik hopen, wanneer hij *hierop* (mogt ik zoo wel zeggen *hiervan!*) terugkomen zal, op de boven aengehaelde getuigenis van Terentianus Maurus niet beroepen.

Bilderdijk, Kinker en Van Daele (ik voeg deze twee bijeen, niet tegenstaende zij nog in enkele deelen verschillen, en doe er thans nog Ten Kate bij, naer welken ik reeds van over lang den lezer verwees) en de heer W. verstaen dus door tweeklank ieder iets verschilligs, en wie den eenen bijvallen wil, moet noodwendiglijk den overigen ongelijk geven.

Vraegt men mij nu hoe ik er over denk, en met wien van dezen ik het houd, zoo antwoord ik: met niemand geheelijk, maer toch gedeeltelijk met Bilderdijk en Kinker. De eerste laet aen 't woord tweeklank de wijdere beteekenis die 't gebruik er aen gegeven heeft, en hij mogt dit doen, om dat er iets is, waer

zij wezentlijk op past; de andere, in schijn wijsgeeriger voortgaende, keurt dit gebruik af, en geeft aen 't woord de strenge beteekenis van deszelfs afleiding weder. Hij is ook in zijn regt, omdat er alweer iets is, dat onder die strenge beteekenis kan begrepen worden.

Zijn er dan twee soorten van tweeklanken?

In 't Grieksch onderscheidt men ze in *eigentlijke* en *oneigentlijke*. De eigentlijke zijn $\alpha\upsilon$, $\alpha\iota$, $\epsilon\upsilon$, $\epsilon\iota$, $\omicron\upsilon$, $\omicron\iota$, $\upsilon\iota$, met de eerste vokaal kort; de oneigentlijke $\bar{\alpha}\upsilon$, $\bar{\alpha}\iota$ (α), $\eta\upsilon$, $\eta\iota$ (η), $\omega\upsilon$, $\omega\iota$ (ω), $\bar{\upsilon}\iota$, waer de eerste vokaal telkens lang is. In gene smolten de twee vokalen zoo ineen, dat beiden nogtans onderscheidentlijk, schoon de eene door de andere eenigs zins gewijzigd, gehoord werden; in deze behield de lange vokaal noodwendiglijk haren vollen klank, en de daerop volgende korte ι of υ werd daerdoor, even zoo noodwendiglijk, overheerscht en, om zoo te zeggen, overschreeuwd. Daerom werden de eigentlijke ook *zuivere*, en de oneigentlijke *onzuivere* genoemd, en de ι , die men sedert de XIII^{de} eeuw bij de lange α , η en ω algemeen begon te onderschrijven, werd reeds in Strabo's tijd, als niet meer gehoord, door velen in 't schrijven onderdrukt; terwijl de $\omega\upsilon$, die overigens slechts den Ionieren toebehoorde, om de zelfde reden meermalen hare υ wegvallen liet. Zoo was het ook met de $\eta\upsilon$. Z. Thiersch Gr. Gramm. § 15, 3.

Twee zaken waren derhalve volgens de Grieksche spraakkunstenaers voor eene eigentlijke diphthong noodig: dubbele klinkletter en dubbele klank; de eerste verschillig⁽¹⁾, maer tot de zelfde

(1) « Uebrigens gewöhne man sich die *Dehnung* der vokale, des α , ϵ , \omicron in $\alpha\iota$, $\epsilon\iota$, $\omicron\iota$ oder $\omicron\upsilon$, von ihrer *verdoppelung* in η und ω zu unterscheiden. » Thiersch, Gr. Gr. § 15, Anm. 5. Die *verdoppelung* is in 't Grieksch moeyelijk aen te wijzen, gelijk ik later zal doen zien; maer zij past alles zins op ons Nederlandsch, en daerom hael ik deze woorden aen. H en ω beantwoorden in 't Grieksch aen onze scherplange *ee* en *oo*, die men niet slechts voor verdubbelde of verlengde vokalen mag aenzien; en andere *verdoppelungen* kent het Grieksch niet. In 't oud Latijn was het iets anders. — Grimm zegt ook in den zin van Thiersch, dat η en ω uit de schrijfwijze *es* en *oo* ontsprongen zijn. Z. Gr. I, blz. 6.

sylyb behoorende , de laetste ook onderscheiden , maer zamengesmolten. Waer eene van deze twee voorwaerden geheel of gedeeltelijk ontbrak , kon het ten hoogste voor eene oneigentlijke diphthong of slechts voor eene enkele vokael gelden.

Bilderdijk zag in de diphthong meer naer de eerste vereischte dan naer de tweede ; Kinker schijnt in tegendeel eeniglijk op de tweede acht gegeven , en de andere slechts als iets toevalligs , als een gevolg , doch geen noodzakelijk gevolg daarvan beschouwd te hebben. Ik besluit dit daer uit , dat de gemengelde klank van twee verschillende vokalen , die in eens , zonder eigentlijke verandering of overgang van de eene in de andere of , gelijk Van Daele zich uitdrukt , zonder roering der spraektuigen , kan geuit worden , ofschoon hij met twee letters geschreven wordt , voor hem slechts eene enkele vokael is. Zoo zijn *eu* , *ie* en *ou* bij hem slechts enkele vokalen. Om *consequent* te zijn zou hij dus ook , geviel het zoo , tweeklanken met ééne letter geschreven moeten aennemen. En dit doet hij ook in der daed , want *ij* (waervoor de Vlaming *y* stelt , en wat buiten dien toch geene twee verschillende letters zijn zouden) staet bij hem naest *ei* en *ui* als *zwakke tweeklank* aengeteekend.

Het ongelukkigste in zulk een onderzoek is , dat bij iederen stap dien men voorwaerts doet , zich telkens nieuwe vragen opdoen , die hetzelfde onbepaeldelijk zouden uitrekken ; gelijk dit hier op nieuw plaets heeft. Wat is een zwakke tweeklank ? en waerom zijn *ei* en *ui* (= *eui*) meer zwakke tweeklanken dan *au* of de interjectie *ai* ? want *oi* en kent hij niet , en van *ie* , *oe* , *eu* of van *eeu* , *ooi* , *oei* , *aai* , *aau* is het onmogelijk dat hij kan willen beweren dat ze sterker zijn. De eerste neemt hij niet eens voor tweeklanken aen , en de laetste , waer de *e-* , *o-* en *aklank* overheerschend zijn , moeten bij iemand die in de onderscheidenheid van klark de hoofdvereischte stelt , eerder zwak dan sterk heten ; en zoo zagen wij ook dat , bij de Grieken , de daeraen beantwoordende diphthongen onzuivere of oneigene genoemd werden. Zeggen wij de waerheid ! Kinker heeft zich met zijn systeem zoo wat verlegen gevonden.

Het is niettemin waer dat hij met een wijsgeerig oog de zaek beschouwende, tusschen tweeklank en tweeklank een onderscheid maken moest, schoon hij 't nimmer zoo ver behoorde te drijven, dat hij een deel daarvan tot de enkele vokalen bragt. Eene vokael is, in de spraakkunst, niet slechts aen haren klank erkennelijk, zij is ook een letterteeken, zij is ziel en ligchaem, en moet, als *element*, — 't is de naem waer de latijnsche *grammatici* gewoonelijk (en zeer juist) de letters door aenduiden — in beide opzigten even simpel, even onverdeelbaer zijn. Het alphabeth, behalve meer andere proeven van eene primitieve wijsheid, waarvan het *instinct* thans schijnt verloren te zijn, geeft ons ook hier eene voortreffelijke les, met niets dan enkele teekens van enkele klanken te erkennen, en al wat niet, in den strengsten zin, een *element* der sprake was, uit te sluiten. Het bevat eeniglijk vijf vokalen, die zoodanig zijn, dat, terwijl geene daarvan uit de mengeling der andere ontstaen kan, uit hare verschillende zamenvoegingen alle andere vokaelklanken geboren worden⁽¹⁾. Geen twijfel of de klank welken het Latijn, het Italiaensch, het Spaensch en het Duitsch door *u* verbeelden, is, op zich zelven beschouwd, een even zoo enkele klank als die van *o*: echter hebben hem eertijds de Grieken, en thans wij en de Franschen onder de enkele klinkers geene plaets verleend, en voorwaer wij mogten het ook niet doen, nademaal dezelve, in betrekking tot onze overige klinkers, geen eenvoudig geluid meer was. De Grieken hadden, gelijk de Franschen nu, eene zachte *u*, die, met eene voorgaende korte en heldere *o* versmolten, een zóó gewijzigden klank voortbragt, dat hij bij hen de plaets van de latijnsche of duitsche *u* bekleeden kon. Wij hebben die grieksche en fransche ligte *u* niet, noch hunne heldere *o*, ten zij waer ze op een' medeklinker komen te stuiten, als in *put*, *pot*; in alle andere gevallen zijn ze bij ons lang en zwaer, en maken ook, met elkander in verband gebragt, een veel zwaerder klank, die bijna op 't

(1) Ik beschouw hier slechts de vokalen; het zelfde geldt echter ook van de konsonanten.

duitsche *au* in *haus*, en 't engelsche *ou* in *house* trekt, of liever juist daer tusschen in ligt.

Dit verschil in de primitieve weerde van onze klinkers en van die der volken welke het *ferale sonans* v der Latijnen en Duitschers door *ou* verbeeldten, mag men uit het oog niet verliezen. Gelijk onze *o* en *u* in *voren* en *duwen* verschillen van de fransche *o* en *u* in *forer* en *tuer*, zoo moet ook ons *ou* in *bout* (boulon of gigot), verschillen van het fransche *ou* in *bout* (extrémité); en 't geen in de enkele letters nog maer een verschil van hoegrootheid, van duur scheen, wordt in derzelve zamensmelting tevens een duidelijk verschil van hoedanigheid, een gansch andere klank. De fransche *o* en *u* en de nederlandsche zijn nog altijd de zelfde vokaal, maer 't fransche *ou* en 't nederlandsch zijn de zelfde diphthong niet meer; en zoo verschilde zekerlijk ook, en om de zelfde reden, van ons *ou* het *ov* der Grieken, terwijl hun *ov*, met de lange *ω*, er nader bij komen en omtrent het zelfde geluid geven moest. Het fransche *ou*, ofschoon als tweeklank noodzakelijk lang, heeft slechts eene lengte van *intensiteit*, en is in de uitspraek gewoonelijk kort (en men mag gelooven dat het grieksche *ov* even zoo weinig gerekt werd); daer ons *ou* in tegendeel (en met het Ionische *ov* zal 't ook wederom wel zoo gestaen hebben) mede lang van duur is. Wat ik zeggen wil, kan men uit de vergelijking van ons *kouter* en 't fransche *goūter* of *coūter*, en zelfs van twee fransche woorden, *foudre* en *fouler*, *coudre* en *cousu*, *voûte* en *vouloir*, enz. verstaen.

Wij konden dus den latijnschen en duitschen *uklank* naer 't voorbeeld der Grieken en der Franschen door *ou* niet verbeelden (1), en daer de klank echter in ons Nederlandsch bestond en

(1) In vele *hss.* vindt men nochtans dit *ou* in sommige woorden, doch slechts voor de harde letters *f*, *k*, *p*, en voor de *ch*, als *prouft*, *bouc*, *bouken* of *boucken*, *roupen*, *ghévouch*, enz. In alle andere gevallen staet er bestendig *oe*; *hoe*, *doen*, *vloer*, *bloet*, *moeder*, enz., nimmer *hou*, *doun*, enz. Aenmerkelyk is, dat de *hss.*, waer men dit *ou* voor *oe* aentref (en 't is kleinste getal), van den anderen kant doorgaens ook *oe* voor *oo* schrijven: *boem*, *schoen*, voor *boom*, *schoon*, enz. Beide wijt ik grootendeels op 't Fransch, en 't is met volle regt dat Grimm zoo eene spelling afkeurt. Maer in 't geen hij van de uitspraek onzer *oe* bij de Ouden zegt, slaet hij den bal verre mis. Z. Deutsche Gramm. I, blz. 482.

zelfs een der gemeenste was, was 't noodig hem op eene andere wijze uit te drukken. Kon dit door geenerlei zamenstelling der reeds aengenomen klinkletters geschieden, zoo bleef er niets over, dan voor dien klank een nieuw teeken uit te vinden, en eene vokaal meer aen te nemen; want dan was het een in alle zinnen eenvoudig en oorspronkelijk geluid, een *element*. Vond men in tegendeel twee klinkers wier zamensmelting daeraen voldeed, dan was het voor ons geen enkel geluid meer, maer een tweeklank. Dit laetste was 't geval.

Onze lange *o* versmolten met onze lange *e* gaven volkomen den uit te drukken klank weder: *oe* is in 't Nederlandsch, wat *ou* en *ou* in 't Grieksch en in 't Fransch, en *u* in 't Latijn en in 't Duitsch is. Dit waer, door de beschouwing der gesteldheid onzer spraektuigen, bij het uiten van iedere dezer klanken, zeer gemakkelijk aen te toonen, maer zoo veel te onnoodiger is het; en mijn ongeduld, om tot het eind van dit onderzoek te komen, laet mij niet toe te doen, wat ik allen anderen in staet ken om zelf uit te voeren. Ik wil hier liever een ander bewijs daervan geven welk, bij de steeds meer en meer toenemende verachting der oude talen en bijzonder der verwaerlooing van de *kleinigheden* der spraekkunst, menigen thans mogt onbekend blijven, schoon het in een zeer bekend boek (men verstaet dat ik niet wil zeggen veel gelezen), sedert reeds meer dan eene eeuw aangewezen zij. Wie kent, ten minste van naem, de *Nouvelle Méthode* van Port-Royal, het werk van den vermaerden Lancelot niet? Daer vindt men (*Traité des lettres*, V^{de} Hoofdst. §. IV. blz. 634) aengeteekend, dat ook eertijds de Latijnen *oe* voor hunnen (of den dutschen) *u*klank stelden: *Poeni* (Phoenices) voor *Puni*, waervan *bellum Punicum*; *Poena* ('t grieksche *ποινή*) voor *puna*, waervan *punire*; *Aggeribus moerorum*, bij Virg. X, 24. voor *murorum*, en dus ook *moenia* voor *munia*, waervan *munire*, enz., en in de oude opschriften *oisum* of *oesum*, *coiravit* of *coeravit*⁽¹⁾,

(1) In 't Latijn hadden *i* en *e* dikwijls den zelfden klank, waervan *igni* en *igne*, *navim* en *navem*, *heri* en *here*, *omnis* (*omneis*) en *omnes*, enz.

voor *usum, curavit*, enz. Doch dit vindt men nog elders en bij meer schrijvers aengeteekend⁽¹⁾, en 't is ook niet wat mij getroffen heeft; maer dat de geleerde Franschman zich daerbij, om het duidelijker voor te stellen, op het Nederlandsch (*Flamand*) beroept, dat kwam mij aenmerkelijk voor, en verdiende wel, naer mij docht, te dezer plaetse vermeld te worden: *c'est ainsi*, zegt hij, na de voorgaende voorbeelden opgegeven te hebben, *c'est ainsi que les Flamands écrivent GOET et prononcent GOUT pour BON*. Ik ben hem daervoor regt dankbaer⁽²⁾, niet alleen omdat ik met genoegen zag dat een Franschman, en een zoo grondige kenner der oude talen, mede onze tael zijner aendacht niet onwaardig geacht had, maer vooral omdat hij, met ons door deze vergelijking aen den gang der latijnsche orthographe te doen herinneren, zoo niet de eenige, althans eene zekere uitlegging aenwijst van het verschil dat, omtrent de wijze van dien klank uit te drukken, tusschen ons en de Hoogduitschers bestaet,

(1) Onder anderen bij Schneider, Lat. Gr. blz. 83.

(2) Kon ik het kwijt maken, ik deed het geerne. Ook het oud Fransch of Walsch schreef dikwerf *oe* voor 't tegenwoordige fransche *ou*, zoo wel als het onze *k*, *w* en mogelijk ook onze *j* gebruikte. Van de *k* en de *w* (*ki* voor *qui*, *welt* voor *veult* of *veut*, *aiwe* of *aywe* voor *eau*, *kewe* voor *queue*, enz.) zijn de voorbeelden schier in alle hss. te vinden. De *j* meen ik te erkennen in *chrestijen*, *envoijes*, *mortifijer*, *desloijer le loy* (*déliier la loi*), enz. gelijk ik die woorden in een hss. van den *Biestiaire*, van omtrent het midden der XIVe eeuw, aen 't groot seminarie van Mechelen toebehoorende, geschreven vind. Doch ook als cijferletter wordt de laetste *i* aldaer met een steert geschreven (*ij*, *ijj*, voor *ii*, *iii*), en ik dring daer niet op aen. Van *oe* voor *ou* verschaf mij het zelfde hss. reeds op de eerste bladzijden de volgende voorbeelden: *Et por ce que rime se vorlt afastier de mos concuellies hors de vérité VOLT li queus* (le comte Robert, op wiens bevel deze vertaling gemaekt werd) *que cils liures fuist fais sans rime*; *POESTES AVOEC les POESTES* (puissances avec les puissances; vglk. *pouvoir*, *posse*, *potesse*). *Li front et la cor* (queue) *démonstrent lor coraiges*; *il sespoientent* (*s'épouvantent?*) *des espies des veneors et criement* (*craignent*) *moult le cry des roes des quarettes* (des roues des charettes), enz. Echter heeft men er ook *ou* in meest al de woorden waer wij thans nog zoo schrijven. Maer *oeuvre*, oudtijds *oeuvre* (oeuvre), naest *ouvrier*, *ouvrage*; *oel*, oudtijds *oel*; *oef*, oudtijds *oef*, bij de Walen thans nog *oue* (op zijn Fransch uitgesproken), gelijk zij voor *oel* nagenoeg *oey* (op zijn Nederduitsch) zeggen; *boeuf*, oudtijds *boef*, naest *bouvier*; *coeur*, in 't Walsch *cour*, naest *courage*, enz. schijnen omtrent de uitspraak van *oe* als 't fransche *ou* geen' twijfel over te laten.

ik wil zeggen de verschillende uitspraak van onze *o* en *e* en van de hunne op 't eind der wortelsylben, waer deze letters bij hen altoos zijn wat wij scherplang heten zouden. In tegenwoordigheid van die redegeving heb ik niet noodig te onderzoeken in hoe ver hun gebruik, van door eene bijgevoegde *e* den *umlaut*, of de vokaalverzwakking die hun eigen is, aen te duiden, daer toe mag medegeholpen hebben. Dit mogen anderen, wien het noodig dunkt, ondernemen, en 't kan tot verdere gevolgen leiden.

Oe is dus bij ons een zamengesteld en gemengeld geluid en kan, bij gevolg, geen enkele klank of klinker genoemd worden. Daer komt nog eene andere reden bij, dat onze klinkers allen zoo wel kort als lang zijn kunnen, de scherplange *ee*, *oo* (en *ij*) alleen uitgenomen; wat in 't geheel op onze *oe* niet past. Verschilt het van 't gene Kinker en anderen overigens tweeklanken noemen, dan zal dit verschil of wel de wezentlijkheid zelve van den tweeklank treffen, of enkelijk iets toevalligs zijn. In 't eerste geval zal of de *oe* geen tweeklank wezen, of Kinker heeft dien naem te onregt aen de door hem als zoodanig opgegeven zamenstellingen van klinkers toegeëigend. In 't ander geval zal men beiden voor tweeklanken erkennen, maer voor tweeklanken van verschilligen aard; er zullen, wat eerst de vraag was, tweederhande tweeklanken wezen.

Nu, wat het eerste betreft, indien twee verschillende klinkers in ééne lettergreep met een zamengesteld geluid uitgesproken eenen tweeklank vormen, dan is *oe*, naer 't geen er van gezeid is, ongetwijfeld een tweeklank, het bezit al het wezentlijke van een' tweeklank. Kan men dit ook van Kinkers tweeklanken zeggen? Nemen wij er alweer gemak- en duidelijkheidshalve een' tot voorbeeld, gelijk wij met *oe* deden: heeft *oei* — Ik hervat mij, *oei* is voor sommigen een drieklank, en ik mag hier tot geene tusschenbedenkingen aanleiding geven — heeft dan *ooi* 't volle vereischte van een' tweeklank? Waer zijn, onder die drij letterteekens, de twee verschillende klinkers? *oo* voor eene scherplange *o* genomen, moet het noodzakelijk deze en de volgende *i* zijn. Maer ik meen onwedersprekelijk bewezen te hebben

dat de *i* of eerder de *y*, in *ooi* of *ooy*, geen klinker, maer een medeklinker is, en wat ik daer van gezeid heb wil ik hier niet wederhalen. *Ooi* (*ooy*) zou dus slechts eene scherplange *o* zijn, gevolgd door eenen medeklinker; en daer meê waer den tweeklank de bodem ingeslagen. En dat is hij ook waerlijk, maer ik wil thans van die reden geen gebruik maken. Ik bewillig een oogenblik dat in *ooi* of *ooy* de *i* of *y* een klinker zij, zal dan aen de hoofdvereischte van allen tweeklank, aen de vermengeling, aen de ineensmelting der twee vokalen in eene zelfde uiting der stem, voldaan zijn? In geener wijze! Opvolging van klanken is er, in eenen oneindig rassen overgang, ik beken het, maer toch slechts overgang en opvolging, en geene zamensmelting. Kinker bekennt het zelf. Wel is waer, dat hij juist die opvolgende verandering der vokaelgeluiden als het ware kenmerk aller diphthong opgeeft, maer dit is uit de verkeerde opvatting van de benaming van tweeklank ontstaen, als of een *tweeklank* en *twee klanken* het zelfde waren. Dat de overgang van den eenen tot den anderen zoo schielijk zij, dat beiden *om zoo te zeggen* (want zoodra men op de *i*, als vokael beschouwd, zoo drukken en aenhouden wil, dat de vokaelklank voelbaer wordt, kan het niet meer dan een schijn en zelfs nog geen schijn meer zijn) dat beiden, zeg ik, maer eene sylb schijnen uit te maken, die schielijkheid kan enkelijk de reden van de verwarring geven, zonder dat de achtereen komende klinkers daerom iets meer voor éénen klank kunnen doorgaen. Twee klinkers, die ieder hunnen klank behouden, moeten noodzakelijk twee klanken vormen, en *twee klanken* zijn geen *tweeklank*. Blauw en rood naest elkander geplaetst kunnen een' purperen of violetten weerschijn geven, maer blijven blauw en rood, dat is, twee verschillende kleuren; den naem van purper bekomen zij dan eerst, wanneer ze zoo ineengemengeld en het een door 't ander dermate gewijzigd zijn, dat geen meer van beiden afzonderlijk onderscheidbaer is, en uit de twee enkele kleuren eene nieuwe zamengestelde kleur ontstaen is. Deze vergelijking is alles zins juist, en kan nog veel verder gedreven worden. De vokalen zijn als de hoofdkleuren, het zij men er

drij, vijf of nog meer aenneme. Al wat uit derzelver zamenvloeying kan geboren worden, kan noch hoofdkleur, noch hoofdklank, dat is vokaal, heten; maer zoo de zamenvloeying volmaekt is, zal het eene gemengelde kleur of vokaal zijn; is zij niet volmaekt, zoo zullen het twee of meer kleuren of vokalen zijn, die ieder haren naem zoo wel als hare eigenschap behouden zullen. Is de eene veel sterker of breeder dan de andere, zoo zal ze deze verdooven; en hier hebben oog en oor zich voor misleiding te wachten, en nog zoo veel te meer, wanneer de afstand of de snelheid der uitspraak (de eene is voor 't gezigt wat de andere voor 't gehoor is) de verwarring bijna onvermijdelijk maken. Daer kunnen bovendien zulke mengelingen gemaakt worden die den naem noch van kleur noch van klank verdienen, en als verbasteringen of bedervingen van andere moeten aengzien worden. Eindelijk twee gelijke kleuren zoo wel als twee gelijke klanken blijven altijd ééne kleur en éénen klank uitmaken; rood bij rood blijft rood, gelijk *a* bij *a* gevoegd *a* blijft; de kwantiteit alleen is veranderd.

De tweeklanken van Kinker zijn dus, zelfs op deze wijze beschouwd, geene ware tweeklanken, terwijl *oe*, *eu*, enz., die hij enkelijk voor vokalen houdt, de echte nederlandsche tweeklanken zijn.

Het ware hier de plaets om ook een woord van den oorsprong der tweeklanken te zeggen, of zij, namelijk, als eene zamentrekking tweeër oorspronkelijk onderscheidene klanken, b. v. *æ* uit *oē*, *au* uit *aū*, enz. gelijk sommigen het beweren, zijn aen te zien, dan of de tweeklanken zelven oorspronkelijk zijn? Ik kan er geene zamentrekking (*contractio*) in zien; echter is het onloochenbaer dat ze wijzigingen ondergaen hebben, en dat, onder anderen, de *ui* zich uit de lange *u* (*uu*) eerst zeer laet ontwikkeld heeft. Meer zal ik er thans niet van zeggen; maer geviel het, dat men mij betwistte hetgeen ik overigens omtrent de tweeklanken hier aengeteekend heb, dan zal ik later ook eens langs dien kant de zaak trachten op te helderen, en doen zien, meen ik, dat beide wegen tot de zelfde uitkomst leiden.

Daer is dus in der daed voor ons slechts ééne soort van twee-klanken, die namelijk, waer beide klinkers zoo vermengd zijn, dat daeruit een derde klank ontsta, niet tusschen de twee eerste in (dit waer ééne enkele vokael), maer uit beiden zamengesteld, gelijk ze zonder opvolging, gelijktijdig, met eene onderlinge wijziging, kunnen uitgesproken worden, en deze zijn : *au*, *ei*, *eu*, *oe*, *ou*, *ui*; waer men de verloopende *ie* bijvoegen kan. Alle overige zoo gezeide twee- en drieklanken of wel hooren aen onze tael niet toe, b. v. 't fransche *ai*, of zijn enkelijk verlengde klinkers door eene *y* of *w* gevolgd. De *u*, die in 't laetste geval voor de *w* gemeenelijk ingeschoven wordt, heb ik reeds als doorgaens overtollig doen aenmerken. Waer zij het niet is, zal men, bij nader toezigt, bevinden dat de voorgaende klinker zonder verlenging behoeft geschreven te worden, en dat beiden zamen slechts een gewoone tweeklank uitmaken. Zoo zagen wij dat *nieuw* zoo veel als *niew*, *leeuw* zoo veel als *leuw*, en *flaew* of *flaaw* hetzelfde als *flaw* is.

Nu dit zij zoo. Ik herhael 't geen ik van over lang zeide, dat Kinker, die *oei*, *ooi*, *aai*, *ieu*, *aa* voor tweeklanken hield, in plaets van *oe*, *eu*, enz. onder de enkele klinkers te rekenen, beter zou gedaen hebben met, op 't voetspoor der Grieken, tusschen tweeklank en tweeklank te onderscheiden en aen de eerstgenoemde, waerin, volgens hem, beide vokalen afzonderlijk gehoord worden, den naem van *eigene*, en aen de laetste, waer beide klanken tot éénen zamengesmolten zijn, dien van *oneigene* te geven; want het voorname kenmerk des tweeklanks zijn voor hem de twee klanken. Ik, die het in tegendeel in de eensylbigheid, of, om mij juister uit te drukken, in de eenklankigheid plaets, zou of wel slechts de laetste voor tweeklanken erkennen, of, moest ik iets aen 't verkeerde gevoelen van anderen toegeven, deze onder den naem van *echte*, gene onder dien van *valsche* tweeklanken begrijpen. Iedereen weet dat het vooral de tweeklanken zijn, die zoo wel tusschen den eenen tongval en den anderen, als tusschen de onderscheidene talen, het grootste verschil uitmaken, en 't zou dus, dunkt mij, redelijk en betamelijk,

en, in 't midden der onbeslisbare twisten dié onder de spraek-kunstenaers van alle natien dit aengaende bestaen, iets merk-waerdigs en schoons zijn, indien de ons eigene tweeklanken zoo bepaeld waren, dat niet alleen alle geschillen daeromtrent voor immer onmogelijk wierden, maer tevens ook de ware aerd en de bijzondere eigenschap van onze tael, rijker misschien dan eenige andere in vokaelklanken, in het klaerste licht geplaetst stond.

Hier staek ik het uiteenleggen mijner waarnemingen over dit punt, schoon er nog veel te zeggen overblijft. Mijn bijzonderste oogmerk was te doen zien, dat de verdubbelde klinkletters *aa*, *ee*, *ij*, *oo* en *uu*, waer de heer Willems den naem van tweeklan-ken aen schenkt, in geen opzigt, dat is, noch wat de figuur, noch wat den klank betreft, noch volgens eenig stelsel of onder-stelling, dien naem verdienen kunnen; en dit volgt uit hetgeen gezeid is zoo noodzakelijk, dat het zijn' tijd verspillen ware meer daerover te zeggen. Ik weet ook niet dat, behalve Politianus, reeds door Vossius zoo streng bestraft, en nu den heer W., iemand, die een letterkundigen naem voerde, ooyt het tegen-gestelde beweerd hebbe. Grimm, wel is waer, spreekt van de *doppelvocalen* en van de *diphthongen* op dezelfde blz. (Deutsche Gramm. I. blz. 6, N° 3), en schijnt ze eerst te verwarren; doch hij onderscheidt ze onmiddelijk daerop zorgvuldig: « Man kann « zwei arten der doppelvocale angeben: a) *gedehnte vocale*: « é, ê, î, ô, ú (aa, ee, ii, oo, uu), wo die ursprüngliche doppelung « desselben vocals äusserlich in einem körper zusammengetreten « ist....; b) *eigentliche diphthongen*, in denen sich zwei verschie- « dene vocale verbinden; » en hij noemt er tot twintig op.... die men *denken* kan; *ae, ai, ao, au; ea, ei, eo, eu; ia, ie, io*, enz.; « allein keine sprache in der welt hat ihrer soviel auf einmahl « entwickelt, sondern die reichsten kaum die hälfte, andere « noch weit weniger⁽¹⁾. »

(1) Ik geloof het zeer gemakkelijk, indien al deze zamenkoppelingen bestemd zijn om enen eensylbigen klank te geven, en daerbij het volgende nog gelden moet:

De heer David wijst het verschil nog duidelijker aen: « De klinkers worden onderscheyden in: enkele klinkers, dubbele of verlengde klinkers, tweeklanken en dryklanken.... »

« Dubbele klinkers zyn die, welke door twee figuren een verlengd gelyd voorstellen; zy zyn *ae* (aa), *ee*, *ie*, *oo* en *ue*(uu). »

« De tweeklanken stellen door twee verscillige soorten van klinkers een zamengesteld geluid voor; zy zyn: *au*, *eu*, *ey* (ei), *oe*, *ou*, *uy* (ui). » Voegde de kundige schrijver er niet bij:

« Aus dem begriffe des einsilbigen und verschmolzenen. fließt es, daß beide laute in der aussprache nicht gleiche stärke haben. Gälte in *au* das *u* ebensoviel als das *a*, so würden beide unverschmolzen, wie der hiatus *a-u*, folglich zweisilbig lauten. Es muß also der eine vocal in den andern übergreifen und dieser dann schwächer klingen. Als schwächerer oder stärkerer kann aber an sich wieder jeder der verbundenen vocale betrachtet werden, z. b. *ei* wäre entweder *éi* oder *eí*, und hiernach bestimmen sich obige 20 näher zu 40 fällen. Welche derselben wirklich eintreten, bleibt für jede mundart eigends auszumitteln. » enz.

Al wat Grimm hier zegt is zeer juist, de eensylbigheid van *éi* of *eí*, *éa* of *ed*, *to* of *tó*, enz. eens toegestaen; maer dit schijnt mij volstrekt niet doenlijk, en het getal zelf zijner tweeklanken had, dunkt mij, den grooten taelvorschcr moeten verwittigen, dat er iets aen haperde. Zoo dit meestal geene zamentrekkingen zijn, dan zijn het vlugtige *dièresen*, of een der klinkers wordt tot medeklinker. Men sta mij toe dat ik dit door een paer voorbeelden opheldere. In 't latijnsche *suavis* heeft men of wel de verdeeling *suavis*, snel uitgesproken, of wel een geluid dat wij met onze letters *swavis* zouden schrijven; *aqua*, zou, door een' Spanjaerd geschreven, *acua* zijn, nu zegt hij *agua*; beiden verschillen niet van *acuā* of *aguā*; *aqua* zou hij, volgens zijne nieuwe spelling, *aka* moeten uitspreken, gelijk *aque* *ákel* klinkt, of eerder gelijk 't fransche *quatre*, waer de *u* gansch wegvalt; wij zouden alweer *akwa* schrijven. *Cui* en *huic*, voor *cui*, *huic*, zijn zamentrekkingen of *contraction*, waer men zeer oneigentlijk den griekschen naem van *κράσεις* aen zou geven, daer het *συναίρεσις* zijn. Het fransche *fouet* reket slechts voor eene sylb, terwijl het er twee zijn, waervan de eerste zonder nadruk en oneindig kort. Zoo is 't ook met de eerste in de tweesylbig geachte *fiacre*, *viano*, enz. De middelste in *acheter* is niet langer, ja blijft geheel weg (ellipse), en 't woord telt voor drijsylbig! Men vergelijkte verder *oui* (ja) en *ouï* (gehooft) kort uitgesproken; zouden wij 't eerste niet alweer *woëi* of *woey* schrijven, met snel voortgejaegde *oe*? Wanneer de Grieken voor Virgilius *Ουεργιλιος* (ook *Βιργιλιος*) schreven, was er dan bij hen een drijsklank, of was *ou* alweer onze *w*, zachter nog dan hun *eolisch digamma*? zijn dan *eo*, *ea*, *eu*, *ui*, enz., wanneer ze door de latijnsche dichters tot eene lettergreep gebragt worden (*aureo*, *eodem*, *alvearia*, *eum*, *tenuia*, enz.), tweeklanken? Zal men die vrijheid wel ontmoeten waer de eerste vokael lang is? En wat de uitspraak betreft, moest *aureo*, niet als *aur-jo*, *alvearia* als *al-vjaria*, *tenuia* als *ten-wia* klinken? Hoe de *e*, in *aureo*, *j* of *jod* worden kan, leert de

« En door verlenging van een' der klinkers: *aeu* (aau), *aeu* (aai), « *eeu* en *ooy* (ooi), » en liet hij de drieklanken *ieu* en *oey* (oei) achter, zijn stelsel zou van het door mij hier voorgedragene slechts nog omtrent de *ie* (dat is, niet) verschillen.

Eindelijk sla alle spraakkunsten open, nergens zult gij aen zoodanige verdubbelingen eens zelfden klinkers den naam van tweeklanken gegeven vinden, en in de meeste, althans in de beste, worden die twee soorten van teekens nauwkeurig onderscheiden.

uitspraak van sommige Walen, die, in plaats van *veau*, *vjà* zeggen. In 't Zweedsch en in 't Deensch zijn *lj*, *dj*, *fj*, *mj*, *pje*, *stj*, *tj*, *gj*, *hj*, *lj*, *sj*, *kj*, *skj*, *spj*, enz. (Grimm. I, blz. 549, 562; Lulofs, *Schets* enz. blz. 161) zeer gewoone letterverbindingen: *djevel*, duivel, *fjeder*, veder, *gjerrig*, gierig, enz.; ook de Vries zegt *bjaer*, *tjerk*, *ljeaf*, voor bier, kerk, lief, enz.; en wij zelven schrijven niet alleen *erijaedje*, *bloempje*, *Spanje*, maer ook vooraen *sja* en *tja* in de zeemanswoorden *sjorren*, *sjouwen*, *tjalk*, enz. en in *sjokken* en *tjanken*. Maer onze *j*, *y*, *v* en *w* staen alle talen niet te baet, en komen er dan zoodanige klanken voor, dan moet men tot samenstellingen van klinkers zijne toevlugt nemen, om toch iets in de plaats te geven. Wij zelven hebben er niet altijd al het nut dat ze aanboden weten uit te trekken.

Moet ik nu bekennen dat het nogtans deze klanken zijn, waer men den naam van diphthong of tweeklank het eerst voor uitgedacht heeft, en dat eigentlijk versmolten klinkers, gelijk onze tweeklanken, daer slechts toevallig en om zekere uiterlijke overeenkomst onder begrepen geworden zijn? Men moge daarvan tegen mij gebruik maken, ik beken het. Ja, zij die aen 't grieksche (niet het fransche) *ai*, aen *oi*, aen 't grieksche en fransche (niet het nederlandsche) *ui* (ui), aen *aay* en *ooy*, enz. den naam van tweeklanken geven, gebruiken dit woord in zijne oude en oorspronkelijke beteekenis. Maer wij nederlandsche Nederduitschers hebben noch *ai*, noch *oi*, en ons *ui* verbeeldt een geheel ander geluid, terwijl in *aay*, *ooy*, en wat des meer is, de slotletter zelfs niet eens eene vokael is. De naam vindt dus in die beteekenis bij ons geene toepassing. Wat wij daervoor als vergoeding (rijkelijke vergoeding!) aen te bieden hebben, zou eerder de benaming van *mengelklanken* dan van twee- of dobbelklanken verdienen; en zoo zal men ze, hoop ik, ook eens noemen, 't zij men, wat het beste waer, die van tweeklank geheel verbanne, 't zij men de eene naest de andere bestaen late. Dat men in al de overige talen die twee soorten van zeer verschillende klanken tot nu toe verward heeft, daervan zal de reden wel geweest zijn, dat geene zoo veel mengelklanken bezit als de onze, die er, zonder de *ie*, tot zes telt, en alleen, schoon eerst laet, mede de *ui* tot een zamengesmolten klank gemaekt heeft. Die onderscheiding is in ons Nederduitsch even zoo noodzakelijk als de verdeling der medeklinkers in *stomme*, *vloeyende*, *halfvokalen*, *keel-*, *tong-* en *lipletters*, enz.; en dat men wel doen zal met ze aen te nemen, blijkt uit de tegenstrijdige gevoelens onzer spraakkunstenaers omtrent de geheele zaak.

§ 2. *Over de verlenging der vokael.*

De heer V. D. geeft ons hier verscheiden uittreksels van Bilderdijks Spraakleer, blz. 29 vlgde.; van Willems' Verhandeling, blz. 121 vlgde.; van Weilandt Spraakkunst, blz. 14 vlgde., enz. waeruit hij meent te mogen besluiten dat, « uitgezonderd in de « woorden *hair*, *heir* en *oir* (waervan elders, zegt hij), de doffe « of enclytische *e* by ons is, wat doorgaends de *e* *muet* voor het « fransch is, het ware verlengings middel der vokalen, en dit, » voegt hij er bij, in de eigen woorden van den heer W., dien hij hier aenhaelt, « dit kunnen de Hollanders, schoon zy die als « zoodanig willen verwerpen, niet loochenen, of wel hunne « enkele vokaelspelling in het meervoud, en in de onbepaalde « wyze der verba met al den aenkleve van dien, valt geheel in « duigen. Zoo blyven dan alle de infinitiven onzer werkwoorden « op *en* uitgaen, het geen met de Hollandsche schryfwyze van « *gaan*, *staan*, enz. niet wezen kan. »

Of de Hollanders het hier gezeide al of niet zullen loochenen, laet ik hen zeggen, MM. HH., maer ik loochen het, en de heer W. zelf zal al hetgene hij twintig jaer vroeger geschreven heeft, gewis thans niet meer willen verdedigen, waeronder ook dit niet⁽¹⁾. De verlenging der klinkers door hen zelve spreekt zoo min de enkelvokaelspelling tegen, als derzelve verlenging door *e*; wat meer is, het tegengestelde is waer; dit zal ik straks trachten te bewijzen. Van de gansch met den aerd onzer tael strijdige spelling van *hair*, *heir*, *oir*, heb ik reeds gesproken en kan ik later nog een woord zeggen. Wegens eene *enclytische e*, wat niet juist het zelfde zijn zou als eene *doffe e*, die tot verlenging der klinkers dienen, en tevens met het fransche *e* *muet* vergelijkbaer

(1) Dat ik mij bedroeg toen ik dit schreef, heeft men uit het voorgaende Aenhangsel reeds kunnen verstaen.

zijn zou , kan ik niets zeggen , dan dat ik zulks niet ken , en niemand , meen ik , zal mij uitleggen wat het is. Eindelijk wat *gaan* , *staan* , *slaan* betreft , kon Bilderdijk , blz. 139 , den heer V. D. die hem in eene note , als ter staving van zijn gezegde , aenhaelt , te regt wijzen. Deze uit *standen* , *gangen* , *slagen* zaemgetrokken onbepaalde wijzen , waerbij men nog 't oude *vaan* of *vaen* ; voor *vangen* , en meer anderen voegen kan , het zij men ze met *a* of met *e* spelle , doen den regel van den uitgang dier wijze op *en* niets te kort , niet meer dan *goðn* , *geboðn* , enz. voor *goden* , *geboden* , met de vorming des meervouds op *en* strijden. In alle geval is het eene misvatting wanneer men de schrijfwijze met *ae* als beter met de analogie strookende aanziet , dan die met *aa*. Hoe kan de *e* , die hier geene andere bestemming heeft dan de lengte der *a* , dat is , van den wortelklinker , aen te wijzen , tevens tot den uitgang behooren ? Het zelfde geldt voor *zien* en *doen*. Van 't hulpwoord *zijn* wil ik zwiigen , hoewel , waer drij woorden in het oog des schrijvers zoo veel gewigt hadden , een vierde ook wel verdiende in de waegschael geplaatst te worden. Hoe dit tot den regel gebragt ?

Ik ben regtstreeks en als met eenen sprong tot het slot van dezen paragraef gesneld , die zeer lang is. Hij bevat na genoeg de geheele leer der klankvorming door middel der spraektuigen , volgens het systeem van Bilderdijk , doch naer des opstellers bijzondere inzigten gewijzigd , en met bijvoegsels uit andere schrijvers verrijkt , of , om beter te zeggen , *gevarieerd*. Dit waer 't minste , MM. HH. , zoo maer alles nauwkeurig ware ; wat ongelukkiger wijze niet is. Gij kunt van mij niet begeeren , dat ik de onderscheidene aanmerkingen , welke hier dooreen gemengd zijn , de eene na de andere onderzoekte en gelijk Maerlant omtrent zich uitdrukte : Dietsch , Duitsch , Fransch , Engelsch , Latijn , Grieksch en Hebreeuwsch (want van dat alles vindt men hier) voor den dag hale. Dat zou , om iets te kunnen besluiten , zoo vele verhandelingen , of nog meer , maken , als ik daer talen koom te noemen ; en dat om te weten hoe , in onze tael , *a* , *e* , *i* , *o* , *u* zich onderling al of niet wijzigen kunnen !

Ik verzend u, MM. HH., naer de schrijvers die ik u zoo straks in 't begin genoemd heb, waerbij gij nog Kluits *Vertoog over de tegenwoordige spelling*, enz. Maatsch. v. Leyd. III, 6, en Alfred de Raet voegen kunt, *Over de hebreuwsche taalstippen*, blz. IV, en eindelijk den *Brief van een onbekenden Taalkundige*, 's Gravenh., 1768, uit welken mede een goed gedeelte van dezen § getrokken is. Ik kip enkelijk een of twee punten uit, om ze nader te overwegen.

Gij kent allen de zoo dikwijls sedert eenige jaren herhaelde aenmerking van Bilderdijk: « Naderhand werd de *e* tot verdubbeling van de vokalen aangenomen; en *dit had zijn oorsprong in de uitspraak*, waarby men, b. v., *state*, op zijn Engelsch, met intrekking van de slot-*e* in de hoofdsylbe uitbracht; en, (*wij*) dus eenmaal uitsprekende, was die spelling, als men 't noemen mag, *consequent*. » Dezelve wordt ook door den heer V. D. bijgebracht, maer of hij de woorden van den hollandschen spraakkunstenauer zoo verstaen heeft, gelijk anderen ze ons uitgeleid hebben, durf ik niet zeggen; althans ik wensch van neen. Maer 't was niet gemakkelijk Bilderdijk goed te verstaen, nademael hij zich bijster slecht uitdrukt. Hij schijnt in der daed (en gij weet dat zijne naklappers het zoo gewild hebben) te zeggen, dat men om de slot-*e* niet te verliezen, haer van het eind van 't woord naer het midden verplaatst, en dus den uitgang in den wortel ingelijfd hebbe. Zulk eene uitlegging was komiek genoeg om in Van Dales *Tyd-verdryf* plaets te mogen vinden, maer kon in geene ernstige en vooral in geene wijsgeerige Spraekleer door een' man van oordeel geplaetst worden; en, in weerwil van den schijn, gebiedt mij de eerbied, welke ik Bilderdijk toedraeg, zijne gedachte anders op te vatten. De vergelijking van onze uitspraak met de engelsche, in *state*, kan alleen op het onderdrukken der slot-*e* vallen, dit weet iedereen; maer die het niet wist, zou uit het gezegde van Bilderdijk niets anders kunnen besluiten, dan dat wij en de Engelschen dat woord alles zins op de zelfde wijze uitspreken.

Bilderdijk heeft dan deze regels met de grootste onoplettend-

heid zich laten uit de pen vallen en gewis niet herlezen. Doch ziet wat er uit volgen zou. Indien wij *state* op zijn Engelsch met intrekking van de slot-*e* in de hoofdsylbe uitbragten , dan moest te voren , eer wij het zoo uitbragten , en nu nog in het meervoud *staten* , de *a* , volgens zijne eigene leer (blz. 133, 1ste alinea) *hel* en zelfs *kort* zijn , welke *a* met de heldere *e* zamensmeltende den bleetenden klank voortbrengt ; dan zou *ae* een gemengelde klank en de enkelvokaelspelling in alle dergelijke woorden een groote misslag zijn.

Even zoo weinig dan als wij deze vergelijking letterlijk mogen nemen , kunnen wij als zijn waer gevoelen aenzien ; dat men de *e* in *staet* voor de verplaetste , of gelijk hij spreekt , voor de in de hoofdsylb ingetrokkene , slot-*e* van *state* houden moete. Het is al te ongerijmd en zelfs belagchelijk. Om dit te voelen heeft men maer enkelijk eene andere vokael dan de *a* te kiezen. Waer blijft in *kloof* of *kleuf* de ingetrokken *e* van *klove* of *kleuve* ? in *mijn* de *e* van *mine* , in *uur* de *e* van *ure* , enz. ?

Van deze regels , die ook onder andere opzigten getuigen dat ze op een nevelachtigen stond geschreven zijn , is dit alleen waer : het aennemem van de *e* ter verlenging der vokalen , had zijnen oorsprong in de uitspraek. Dat deze uitspraek , die de lange *a* eenigermate als twee letters , *a* en *e* , liet hooren , de echte niet was , heb ik reeds van over lang gezeid , maer het was en is tegenwoordig nog de meest gemeene (1).

Om de waerheid daarvan te voelen , MM. HH. , moet ieder slechts zijn eigen gehoor ondervraegen. Spreekt *staet* , *gaen* , *baes* , *paer* , enz. langzaem uit , en gij zult gewaer worden dat op de *a* als een naklank van *e* volgt. Waerom ? Niet alleen omdat (wat

(1) Een zekere regel om onder dusdanige lichtere bijklanken de echte van de onechte te onderscheiden , is , dunkt mij , deze : alle klank die in de plegtige uitspraek niet sterker wordt , of geheel wegvalt , moet ook in de gewoone uitspraek voor onecht gehouden worden. De plegtige uitspraek is eene soort van overdrijving. Men zou ze met die grootsche en stoute tafereelen mogen vergelijken , die slechts van op een zekeren afstand mogen beschouwd worden , en waer ieder haer een borstelstreek is. Ik weet niet dat iemand hierop , als *kriterium* van de ware uitspraek , ooyt gedacht hebbe. Ik beschouw hetzelfde als zeer gewigtig , en op alle talen toepasselijk.

ook Bilderdijk en de heer V. D. aengeteekend hebben) de *a* sterker dan de *e* is, en de verlengde klanken in de uitspraak allengs verzwakken, en de *e* de eerste graed van sterkte beneden de *a* is, maer ook om de zuiver werktuigelijke reden, dat de mond na 't uitbrengen der lange *a*, om de *e* te vormen, geene eigentlijke verandering in de gesteldheid der spraektuigen ondergaet, maer enkelijk zich meer sluit, hetgeen slechts dan geheel te vermijden waer, wanneer iemand bij de *a* zou gapen blijven; en dit is bij eenen volgenden medeklinker onmogelijk. *Sta* en *stad* kan men zoo uitspreken, maer *staet* niet. Ik wil daer wel de reden van de enkelvokaelspelling niet in zoeken, zoo zorgvuldig door de Ouden in acht genomen; echter is 't niet zonder aengelegenheid dat ze ook in deze aenmerking hare verdediging vindt.

De *e* heeft dus met de *a* zekere verwantschap, en dit blijkt mede uit de menigvuldige gevallen waer ze elkander vervangen. Deze verwisseling moest zoo veel te meer bij de flauwere *a* plaets vinden die in de verlenging van de scherpere *a* nagalmde, en eene onachtzamere of liever gemakkelijker uitspraak moest dit bijna onvermijdelijk maken. Dit was hetgene gij een weinig te voren, bij het ondervragen van uw gehoor, gevoeldet.

Bij dit alles voegt zich nog eene andere oorzaak welker begin ik niet nagaan kan, hoewel daervoor tot het Hebreeuwsch juist niet op te klimmen zij. De *e* is in bezit van overal onze spraektuigen, bij het uitbreken der stem, te hulp te komen, voor, achter, in 't midden. Zij heft aen, zij breidt uit, zij zet neer. Zij wordt in 't ABC ter noeming der medeklinkers bijgeroepen: *be, ce, de*, enz., en niet *ba, ca, da* of met een anderen klinker; *ef, el, em*, enz. en niet anders (dat *h, k, q, x* uitgenomen zijn heeft zijne bijzondere reden). In de romaensche talen verzacht zij de ruwere aenheffingen: *esturgeon, estampe, espèce, étriller, école*, enz. voor *stu...*, *sta...*, *spe...*, *stri...*, *scho...*, enz. Zij alleen mag zig vertoonen, waer geen klinker (zelfs zij doorgaens niet) gehoord wordt; zij staet daer en biedt stilzwijgend haren dienst aen. Bij ons verschijnt ze wanneer wij haer roepen; zij maekt van *zoudt, zoudet*, van *bloem, bloeme*, van *arm, arrem* of *arem*:

**Met beiden handen heft hi herdragen
Dat swaert/ en sloech hem af den arem :
Op die erde tiel hi al waerem.**

FERGOUT, v. 1572.

enz., en, afwezig, doet zij zich toch bij iedere letter van verre hooren.

Deze zijn de oorzaken waerom zij, bij de verlenging der klinkers en voornamelijk der *a*, vóór de medeklinkers zoo gemakkelijk zich ingeschoven heeft. Deze oorzaken werken niet nu de eene, dan de andere, maer allen te gelijk en in alle gevallen. B. V. in *staet* voelt men als eene *e* in de verzwakking van de *a*; de *a* zelve heeft reeds met de *e* eene zekere verwantschap; de overgang tot de *t* moet aangevuld worden; de *t* draegt bovendien eene *e* met zich, niet alleen van achter, *de scheva*, maer ook van voren, eene nog doffere in de aenheffing; de mond is aen den eklank door het ABC gewend; de uitspraak, gewoonelijk min of meer onzuiver, helt in het rekken naer de *e* over, om de *t*, die achteraan komt, als te bereiken en bij te trekken, enz. enz.

Dit is nog veel ligter op te merken bij de vloeyende medeklinkers en al degene waer wij de *e* vóór noemen, als *ef*, *el*, *es*, enz. Dus in *baes*, *braef*, *paer*, *stael*, *baen*, *naem* maekt de gewoonte dat men de zelfde *e*, die thans hier geschreven staet, ook in het spreken zoo veel als op de lippen zweven ziet. Bij de *r* en de *s* wordt men dit wel het meeste gewaer, hetgeen, mijns achtens, gedeeltelijk uitleggen kan, waerom de *a* voor die twee medeklinkers in zoo menig woord met *e* verwisseld wordt: *kaes*, *kees*, *bedaesd*, *bedeesd*, *star*, *ster*, *paerd*, *peerd*, enz. Men verwondere zich derhalve niet, dat onze voorouders, die in 't schrijven vooral de uitspraak en hun gehoor volgden, waer zij eene *e* hoorden of meenden te hooren, zonder verder achterdenken eene *e* geschreven hebben. Maer is die schrijfwijze goed en in den aerd der tael? Ik heb hierop reeds bij eene andere gelegenheid geantwoord, en uit hetgeen hier van de uitspraak gezeid is, mag men ook opmaken, dat ik aen de verlenging der vokalen door haer zelve den voorkeur geef. Deze alleen is

rationeel, of 't woord *verlenging* (lengte) moet iets anders be- teekenen dan het rekken en uithouden der stem op een zelfden vokaeklank. Die het zoo wil, zal goed doen met daarvan te verwittigen.

Een weinig te voren had Bilderdijk gezeid, dat alle vokalen zich oudtijds verlengden « door een konzont van uitbreiding, « namelijk de *h*, *j*, en *w*;... de *h* is by de Duitschers de ver- « lengende letter gebleven, de *w* is 't by ons ten aanzien van de « *u*, als wy *schuw* zeggen. Doch men heeft by ons in later tijd « de vokalen anders verlengd. — De *e* en de *i* strekten daartoe, « en deze verlenging was natuurlijk, ook hebben wy ten aanzien « van de *i*, daar nog voorbeelden van overig in de woorden « *hair*, *heir*, en *oir*. Naderhand werd de *e* tot verdubbeling (sic!) « van de vokalen aengenomen, enz. » De heer V. D. schijnt dit alles voor goed geld aen te nemen. Ik, MM. HH., durf nauwlijks zeggen wat ik er van denk: ik weet niet of er wel een enkel voorstel, een enkel woord van waer is. Wat is eene *konzont van uitbreiding*? Van uitbreiding waervan? Van de vokael? Onmogelijk, MM. HH.! Geene konzont kan eene vokael uitbreiden, zoo min als de *e* tot *verdubbeling* (had hij ten minste *tot verlenging* gezeid) van de andere vokalen dienen kan. Ik versta hem niet. Als men zoo iet nieuws, zoo ongehoorde benamingen uitdenkt, moest men zich ten minste de moeyte geven van ze duidelijk te bepalen. Wel is waer dat hij ons naer de Duitschers verwijst, bij welke wij vervolgens voorbeelden daarvan zullen aantreffen. Zulke mogen dan zijn *mehr*, *Zahn*, *Sohn*, *kühn*, enz. Maer wien moet men nog leeren, dat de *h* in sommige woorden eene synkope onderstelt van eenen klinker, die op zelve zou moeten volgen, en dat ze dus eerder de lengte der sylb dan der vokael aenduidt? Zoo staet *mehr* voor *meher*, enz. gelijk men nog *eher* schrijft voor ons *eer* of *eerder*, terwijl men voor 't zelfstandig naemwoord *eer* (honneur) *ehr* heeft. Daer men bij dit onderzoek gewoonlijk ook van de verlenging der klinkers bij de oude Latijnen spreekt, mag men aen *Servilius Ahala*, anders *Ala*, aen *Ahenobarbus*, anders *Aenobarbus*, aen *vehemens*,

prehendere, anders *vemens*, *prendere*, aen *nil*, *mi*, voor *nihil*, *mihi*, enz. denken. Bij de Duitschers is het daerenboven eene bijna vaste gewoonte van den dooven klinker uit te laten vallen : *kerl*, *tadeln*, enz.. *Steht*, *geht* van *stehen*, *gehen*; *ziehen*, *zeuchst* en *ziehst*, *zeucht* en *zieht* en in imperat. *zeuch* of *ziehe*, kunnen ons den waren aerd van die *h* doen erkennen, vooral wanneer men ze vergelijkt met andere woorden als *heben*, *tragen*, *toben*, enz. waer, zonder de *h*, de klinker niets minder lang is. Denkt men daerbij aen de verwisseling van *h* met *ch*, die in zoo menige woorden geschied is, en waervan ik zoo even nog een voorbeeld gaf, en aen de overeenkomst, in de meeste gevallen van *oh*, *eh* met onze scherplange *o* en *e* : *ohr*, oor, *kehren*, keeren, enz., dan zal men genegen zijn om in de duitsche *h* iets geheel anders te zien, dan eene zoo genaemde konsonant van uitbreiding.

Wat *j* en *w* betreft, deze leveren tegen het gevoelen van Bilderdijk nog veel meer bewijzen op. Maer een volledig onderzoek omtrent den aerd van deze drië zoo onbestemde letters, dat men getwijfeld heeft of de eerste wel eene letter zij, en of men de laatste voor klinkers, dan wel voor medeklinkers te houden hebbe, zulk een onderzoek, hoe nuttig het ook wezen mogt, zou onze taek, die alreeds niet veel aengenaems in heeft, merkelyk bezwaren. Ik heb het noodige gezeid.

Eene vokaal kan dus slechts door eene vokaal verlengd worden, hoe men die dan ook verbeelde. Ik voeg er bij, dat iedere vokaal slechts door haer zelve kan verlengd worden, wil ze niet een tweeklank of ten minste eene onzuivere vokaal worden. Hoe durfde dan Bilderdijk de verlenging, of gelijk hij zich uitdrukt, de verdubbeling der vokalen door *e* en *i* voor natuurlijk verklaren? Hoe kunnen *a* en *o*, door eene enkele uitbreiding van haren klank *ai* en *oi* worden? Is dit alweer geene tegenstrijdigheid in de woorden zelve? of beteekent misschien zijn *natuurlijk* hier zoo veel als wat lager zijn *consequent*, dat, namelijk, waer men *hair*, *heir*, *oir* uitsprak, als in den cleefschén, antwerpschen en gedeeltelyk ook zeeuwschen tongval, aldaer ook die

spelling goed was? dan oordeelt hij niets beter, en drukt zich alleenlijk slechter uit. Dit doet hij toch in alle geval, want nooyt is de *i* algemeen als verlengingsmiddel gebezigd geworden; het drietal vormen die hij zegt dat ons daarvan overgebleven zijn, *hair, heir, oir*, bewijzen niet met al: gij herinnert u, MM. HH., wat wij reeds meer dan eens van den invloed van de *r* op de voorgaende vokaal gezeid hebben. Iets anders ware 't, zoo hij *main, tail, raid*, voor *maen, tael, raed*, of zoo wat op zijn Antwerpsch, *doid, boim, loif, boit*, voor *dood, boom, loof, boot*, eenigs zins regelmatig gebruikt had kunnen aentoonen; maer dat kon hij niet. Voor de *s* of *st* alleen had hij mogelijk nog wel het een of het ander voorbeeld kunnen aentreffen, als *bois* voor *boos*, *oisten* voor *oogsten*; maer de *s* heeft nog meer met de *r* gemeen, en er is gewis niemand, of hij zal zulks als eene verbastering der uitspraak veroordeelen. Want ik herhael 't andermael, men schreef zoo, omdat men zoo sprak, en wanneer Bilderdijk ons verzekert dat *ai* en *oi* de verlengde of, wat nog grover is, de verdubbelde *aa* en *oo* zijn, dan moet alle hoofd dat met twee oogen voorzien is, en zijn paer ooren goed geplactst heeft, neen schudden. Of die uitspraak aen den Frankischen tongval toe te schrijven is, die zich in eenige gewesten van ons land tot heden toe voortgezet hebbe, weet ik niet; maer reeds bij Willaramus vind ik *oigen*, voor *oogen*, en duizenden Brabanders spreken niet anders. *Jair, dair*, enz. zijn meer den Maes- en Rhijnlander eigen.

De heer V. D., die hier zoo goelijk en zonder de minste aenmerking Bilderdijk uitschrijft, is eenige bladzijden verder, waer hij voor de verlenging door *e* in zijn' eigen naem nu pleit, bijna zelf van ons gevoelen. « De *o* moet zich verdubbelen, » zegt hij, « omdat haer geen klinker, zonder toonverandering, hulp kan doen. »

« Dus kan de *i* noch de *a* verlengen, noch de *e*, noch zich zelve: by de *a* gevoegd maekt zy den blatenden tweeklank *ai* uit, by de *e* den *ei*-klank; by zich zelve is zy als het kryschende geschreeuw der zwaluwen. »

Dit laetste sta ik hem niet toe, MM. HH.; maer het is genoeg

dat hij de verlenging door *i* in 't algemeen zoo *natuurlijk* niet vindt als Bilderdijk.

Met dezen misslag is nog een andere verbonden, die in mijne oogten even zoo zwaer is. Bilderdijk wil ook de opvolging dier onderscheidene wijzen van verlenging bepalen: « oudtijds door « *h, j, w,* » zegt hij...; « by ons, in later tijd, strekten de *e* « en *i* daertoe...; naderhand » (d. i. na de *i*) « werd de *e* aen- « genomen... »

Hij stelt de *i* vroeger, waerschijnlijk om de zeldzaamheid der voorbeelden die overgebleven zijn van eene schrijfwijze waer hij de reden niet van kende of miskende. Wat van de plaets afhing, heeft hij door den tijd willen uitleggen, en heeft zich (en hoe veel anderen!) bedrogen. Men kan zich van Bilderdijk, wanneer hij in zijne stelsels verward is, niet genoeg mistrouwen; want ik mag eindigen gelijk ik begonnen heb, met te zeggen, dat, van al wat hij hier voordraegt, geen woord nauwkeurig is.

Nog gevaerlijker is het zijne leerlingen te gelooven, dat is, diegenen welke de door hem slechts aangewezen stelsels hebben willen uitbreiden. Bilderdijk is, als spraekkunstenaer voor iedereen niet verstaenbaer. Hij behandelt de zaken in 't groot, hij wijst de uitkomsten of *resultaten* aen, en in plaets van proeven geeft hij slechts wenken. Dit is, ik mag het zeggen, MM. HH., eene slimheid waer hij er velen door misleid heeft. Getroffen door 't schitterende van 's mans *paradoxen*, die hij zich vergenoegd had op eene waerschijnelijke wijze voor te dragen, gevoelden zij dat er nog bewijzen aen ontbraken, om dezelve voor iedereen duidelijk daer te stellen. Dit bestreefden zij zich aen te vullen. En wat geschiedde? aen de waarheid van de opgegeven uitkomst niet twijfelende, maekten zij Bilderdijks onzekere en raedzelachtige wenken tot stellige gezegden, tot voorstellen; namen voor reden aen al wat met hunne gevolgtrekking *a priori* strookte, bragten dat alles onder aen, en stelsel door stelsel onderschragende, plaetsten zij de *paradoxen* van hunnen meester enkelijk wat hooger in de lucht. En hoe dikwijls hebben zij hem niet verstaen, dan zelfs wanneer hij de waarheid zeide! « Wat Bilderdijk

« nopens de verzwakking der tweede vokael aenmerkt, is on-
 « wederlegbaer, » zegt de heer V. D.; « by alle menschelyke
 « stem is elke lange klank natuerlyker wyze afdalend; de lange
 « klank *a* gaet noodwendig tot *e* over. » Dit zegt hij, en ver-
 zendt tevens naer Willems' Verhand. blz. 121. Maer die laetste
 woorden zijn niet waer, MM. HH., en Bilderdijk heeft zoo iets
 niet kunnen denken. Hij zegt in eigen woorden (Spraakl. blz. 33):
 « men moet vasthouden dat in de verlenging of uitbreiding van
 « de *a*, de laatste *a* zwakker dan de eerste is... » De laetste *a*,
 zegt hij, niet de *e*, die in de verlenging van *a* niet kan gevonden
 worden. De heer V. D. verwacht hier den verlengden klinker met
 den tweeklank, zoo als hij door Bilderdijk voorgesteld wordt.
 Hij vergeet dat niet slechts de eene vokael flauwer dan de andere
 is, maer dat ook eene en de zelfde vokael nu eens sterker, dan weër
 flauwer wezen kan, en dat zoodanig onderscheid in eene en de
 zelfde lettergreep, indien ze lang is, voelbaer wordt, als b. v. in
taal, zonder dat de *a* daerom *noodwendig* tot *e* overga. Wat an-
 ders met *oo* en *ee* gedaen?

Hoe kan hij verder, na de gelijkenis van de hand die eene
 opgezwollen spons drukt, uit Bilderdijk overgenomen te hebben,
 om den overgang van *a* tot *e* als noodwendig aen te toonen, uit
 Weiland (Spraakl. blz. 14) daer bijvoegen, dat, hoewel van *a*
 tot *e* de mond meer en meer sluit, de *stem*, *bij het uitspreken*
van ieder dezer letteren, gelijke krachten te werk stelt? Wordt
 dan de inspanning van de borst bij de *e* in *ae* « dadelijk door
 « eene nieuwe inademing hersteld? » Dit is een dilemma waer
 men zich dikwijls zal in verwarren, wanneer men Bilderdijk
 met Weiland zoekt tot overeenkomst te brengen. De heer V. D.
 wil echter nog meer doen. Bilderdijk zegt, gelijk wij zoo even
 gezien hebben, dat de *verlengde klanken* in hunne aenhouding
 zacht verminderen (Spr. blz. 33); dat in de *tweeklanken*, bij den
 altijd afnemenden klank, eene sterkere vokael in eene zwakkere
 overgaet, en niet omgekeerd (Spr. blz. 29); Willems zegt, dat de
lange klank a noodwendig tot *e* overgaet (Verh. blz. 121); Wei-
 land zegt, dat de *i* de hoogste klank is dien de menschelijke

spraakwerktuigen kunnen voortbrengen; om de *o* uit te brengen zinkt de stem weder tot *a*, enz. (Spr. blz. 14); Alhard de Raet zegt, dat de klank van *a* tot *u* allengs nederdaelt (Over de Hebr. taalstipp. blz. 10); de *Brief van een onbekenden taalkundige* zegt, dat de *a* de hoogste, de *e* een minder klank dan de *a*, de *i* dan de *e*, de *o* dan de *i*, de *u* dan de *o* is; dat in den drijdklank *aei*, de klank, door een' middeltrap, van den eersten op den derden toon daelt, enz. enz. Wel nu, alle deze gezegden vindt de heer V. D., uit wien ik ze overneem, volstrekt met elkander overeenstemmig (hij geeft ze immers het eene na het andere op, en telkens als *onwederlegbaer*, als *gegrond*, als *te regt gezeld*), en voegt er dan nog van 't zijne bij, dat in den tweeklank *ie* (een' regel lager zegt hij *ei*, wat wel eene schrijffeil wezen zal) de toon opklimt; en in de lange *ee* eene eentoonigheid is; ja, later zal hij ons leeren dat *ui* een (klimmende of dalende?) tweeklank, en *ooy* of *oey* een met de *lange i* vokaal gevormde drijdklank is.

Daer is veel waers in dat alles, maer ook veel dat niet of anders waer is, dan hij 't verstaen heeft, en in 't algemeen is 't niets dan tegenstrijdigheid:

Non bene junctarum discordia semina rerum.

Ik zie er geenen dag door.

De heer V. D. schrijft ook af hetgene Bilderdijk van den *fluitenden klank der grieksche o* zegt, om te bewijzen dat onze *oe* een tweeklank is. Ik beken dat het bewijs van Bilderdijk voor mij te geleerd is; niet te min, wat den tweeklank aengaet, geloof ik hem op zijn woord.

Het volgende is insgelijks van Bilderdijk: « Men zegge niet, « dat de *e* in *gaen*, *staen*, *lief*, maer eenen vermengden klank « zoude vormen. Voor de vokaal deed zij dit voorzeker, na de « vokaal kan zij het niet, *indien men den aard onzer tale raad- « pleegt.* » Wat beteekenen deze laetste woorden? namelijk dat wij zulke tweeklanken niet hebben. Maer wat bewijst dit aengaende de schrijfwijze? dat deze enkelijk in 't gebruik hare verdediging vinden kan, het zij aen 't zelve eene vroegere dubbel-

klankige uitspraak ten grond ligge, het zij men zich hierin naer den schijn alleen geregeld hebbe. Het eerste is waer van *ie*, het laetste zal wel waer zijn van *ae*. Grimm echter meent dat *ae* eertijds zoo veel als een tweeklank was. Ware die meening gegrond, dan zou er tusschen *ae* en *aa* of *a* zoo wel een onderscheid te maken zijn, als tusschen *ie*, *ii* of *i*. Men zal ons toch niet betwisten, hoop ik, dat wij eenen zuiveren *aklank* hebben? Er zouden dus woorden zijn waerin wij de *ae*, en andere waerin wij de *aa* of *a* zouden moeten bezigen, gelijk er woorden zijn die bestendig met *ie*, en andere die met *ij* of *i* gespeld worden. Dat wij thans *ae* niet meer als tweeklank uitspreken, dit zou weinig ter zake doen, daer het zelfde ook betrekkelijk de *ie* geldt. In een woord, de *aklank* en de *iklank* zouden volkomen gelijk staen.

Ik keer nu tot den heer V. D. terug. Men verwachtte zich echter van mijnentwege aen geene aenmerkingen meer: ik vergenoeg mij met af te schrijven; de tegenstrijdigheid en de ligtveerdigheid van vele voorstellen moeten van zelf in 't oog springen.

De hoogte of laegte der toonen stelt hij, naer 't voorschrift van De Raet, in het min of meer toedoen of openen des monds. « Dus daelt de klank van den drieklank *aeu* van den hoogsten « tot den laegsten toon, als door eenen tusschentrap; wijl het « onmogelijk is, tyee hooge toonen met een' lagen samen te « smelten. In den drieklank *aei* daelt hij, door eenen middel- « trap, van den eersten op den derden toon. Dit was het flaeu- « wen der uitspraak dat Vondel oordeelde te vinden in *daer*, « *maer*, enz. »

« Op dezen voet meenen wy ook, » zegt hij, « dat in *ie* (*dier*, « *mier*, *fier*, enz.) de klank eenen trap hoogt, zoo dat men hier, « even als de klank in de *ae* (*daer*, *mael*, *tael*, enz.) eenen trap « daelt, onderscheidenlijk voelt, dat de *ae* en *ie* beide op den « toon der *e* eindigen; dat de *ae* daelt en de *ei* (*ie*?) opklimt, « gelijk blijkt, wanneer zy gescheiden worden, in *Michaël*, « *Uriël*, enz. »

« Zoo vindt men eene eventoonigheid (om zoo te spreken) in de *ee*: *vleesch*, *been*, enz. »

« Dat wy nu de *o* met geen *e* verlengen, is omdat de *o*, naer hare natuer of uitspraek der Hebreewen, een vollen mond (*os plenum*) genoemd, haren lippenplooi, indien men er eene *e* byvoegde verliezen zoude; daer de *o* verdubbeld den mond volhoudt. Zoo dat de *e* van die natuer is, dat de klank der *a* en *i*, waer tusschen zy staet, door haer wordt vervangen, voortgezet, en dus, met eene mondsluiting of opening, verlengt; dat heel anders is met de *o*, die zich moet verdubbelen, omdat haer geen klinker, zonder toonyerandering, hulp kan doen; gelijk blijkt uit de tweeklanken *oe*, *ou* (*ui*). » (1).

« Veel minder kan de *a* zich-zelve of eenigen anderen klinker verlengen: by zich-zelve geplaeft, dat is, verdubbeld, kan zy geene toonverlenging, om hare ongeschikte gaping » (wie zou zich aen zulk eene reden verwacht hebben?) « aen de uitsprake toestaen, die ons van zelfs de opening der lippen doet verkleinen, en het flaeuwen afvordert in *daer*, *maen*, *tael*, enz.; achter de *e*, de engelsche *ea* geworden, zoo zy de grieksche *η* niet kan uitmaken, of achter de andere klinkers, smelt zy nooit in een.... »

(1) Dit (*ui*) staet daer zoo bij den heer V. D., en ik plaets het hier ook, zonder dat ik nochtans weet wat het beteekent. Overigens is het wel niet noodig te doen opmerken, dat dit *alinea*, door den heer V. D. uit den *Brief van een' onbekenden Taalkundige* overgenomen, wat de *o* betreft, niets anders dan eene *petitio principii* bevat, en betreffende de *a*, en zelfs de *i*, geheel onnauwkeurig is. Men moet van alle gehoor beroofd zijn, en geene *a* (of *i*) van eene *e* weten te onderscheiden, om te durven zeggen, dat de *a* (of de *i*) door de *e* voortgezet en verlengd wordt, en dus de klank *a...e* (of *i...e*) gelijk aen *a...a* (of *i...i*) is. En hoe komt het nu dat de schrijver zich met de *o* daeraen niet heeft laten bedriegen (hij loochent immers dat *o...e* de voortgezette klank van *o...o* zijn kan)? Hier stond hem geen vooroordeel in de baen! zie daer de eenige reden van die tegenstrijdigheid. Doch waarom niet met den grooten hoop enkelijk gezeid dat, bij de *a* en de *i*, de *e* haren aerd van zelfstandige vokaal aflegt, en slechts nog een teeken van verlenging is? Dan viel hij in eene andere tegenstrijdigheid, dewijl alsdan niets belletten moest, dat men ook bij de *o* de *e* als eeniglijk een teeken van verlenging gebruikte; en dit kon hij natuurlijk niet toegeven. Doch men leze verder.

« Onze oude Duitschers ziende dat de *e* naer haren aert en natuerlyke vloeibaarheid drie klinkers van vijf verlengde, hebben
 « haer misschien hierom, als een teeken van verlenging, ook by
 « de *o* en de *u* gevoegd; waervan geene duistere voetstappen zijn
 « overgebleven in *geboden, goden, zoden* (cespites) en *bodem*,
 « die, de *de* uitgeworpen, door de poëten samengetrokken wor-
 « den tot *geboón, goón, zoón, boóm*, in plaets van *geboén, goén,*
 « *zoén, boém.* »

Zegt de heer V. D. hier wat hij zeggen wil, of zegt hij juist het tegengestelde? Dit is naer men 't opvatten wil. Hij besluit eindelijk, en wel uit hetgeen gij gehoord hebt, dat « de *ae* dus « even tot ons *Vlaensch schrift*, als bijzonder tot *onzen tongval* » (gij ziet hoe nauwkeurig hij onderscheidt) « behoort; » en hij voegt er onmiddelijk bij: « het is bekend dat de Hollander de « verlengde vokael langer aenhoudt, en helderder doet hooren, « dan zulks in den mond der *Brabanders* geschiedt. » Dit is eene aenmerking van den heer Willems, van welke een geheel ander gebruik kon gemaakt worden. Van den heer Willems is ook ontleend het laetste en het eenige niet onbeduidende argument dat de heer V. D. voor *ae* bijbrengt, namelijk eene lijst van omtrent tagchentig hollandsche schrijvers die de spelling met *ae* gevolgd hebben. Maer... wie heeft daer ooyt aen getwijfeld? zou dit een geschilpunt zijn, zoo 't gebruik niet verdeeld was? En wat blijft er dan over, zoo niet te onderzoeken wat het beste met de algemeene regels der spraekunst en met den bijzonderen aerd onzer tale overeenstemt? Hetgeen de heer V. D. van de *ae* in 't geheel niet bewezen heeft.

Ik vertrouw dat de voorgaende uittreksels en de weinige aenmerkingen die ik er bijgevoegd heb, voldoende zullen wezen, MM. HH., om het verwijt, dat ik Bilderdijs leerlingen gedaen heb, te regtveerdigen. Wist de goede man tot welke ongerijmdheden hij in deze laetste tijden al aenleiding gegeven heeft, hij zou zich tot in den anderen wereld schamen.

§ 3. Over de enkele vokaelspelling.

In dezen § die nog veel minder verdienste dan de vorige heeft, volgt de heer V. D. vooral Kluits *Nieuwe bijdragen tot opbouw der vaderl. letterkunde*, I. D. blz. 284, verkort in deszelfs *Ver- toog over de tegenw. spelling der Ned. Taal vergeleken met die der Ouden*; Werk. der Maatsch. van Leyden, III. D. blz. 1-42.

« De verlengde sylben zijn oudtijds nooit anders dan met eene enkele vokael gespeld geweest. Bilderdijk... heeft het wel ge-
« zaid; en A. Kluit bewees het voor hem, zoo uit de achtbaer-
« heid onzer nederduitsche schryvers, als uit den aerd en natuer
« onzer tale. »

Dit is reeds zeer onnauwkeurig uitgedrukt, maer daer is wei-
nig aen gelegen, zijne meening was goed. Hij (of Kluit?) gaet
voort: « Deze geaerdheid nu vloeyde, buiten andere oorzaken,
« byzonder ook daeruit voort, dat... zich altijd de uitspraek of
« ware accentuatie onzer tale of syllaben schikt naer en plaetst
« op het wezenlijke en zakelijke deel des woords; zoo dat, al
« was onze tael geheel verstorven, men alleen van nooden had
« het worteldeel des woords te kennen, om de rechte uitspraek
« in hare kort- en langheid wel te treffen. »

Ik doe hier slechts de verwarring aenmerken van den klem-
toon met de hoegrootheid of *kwantiteit*; welke misslag gewoon,
maer hier zoo veel te grover is, dewijl een weinig verder de heer
V. D. uit Vondels *Noodig Bereght*, achter deszelfs *Lucifer* ge-
plaetst, juist dat overschrijft, wat hem bij de minste nabeden-
king de oogen moest openen: « Noch blijft evenwel de twijfel-
« achtigheid der langkheid of kortheit des klancks der syllabe in
« een ongelijk grooter getal van andere woorden, daer de klanck
« lang valt op d'eerste of tweede of derde lettergreep, gelijk
« by deze voorbeelden blijkt, namelijk op d'eerste in *afgaen*;
« op de tweede in *beer'i'n*; op de derde in *koopvaerdy*, » enz.
Hij had waarschijnlijk ook achter Ten Kates I^{te} D., blz. 742,
de CXVIII^{te} waerneming van Hooft gelezen: « In deze twee
« volgende woorden is de tweede silb *laeg* van byklank, en

« nochtans lang: *Hérbèrgen, órdèelen.* » Had hij deze aenmerking wel overwogen of de woorden van Vondel op andere voorbeelden toegepast, als *najagen, handhaven, waerschuwen, doorbreken, misdaed en misdadig, regelmaet en regelmatig, wanhopen en wanhopend, ontrouw* adj. en subst., en *ontrouwig*, enz.; en zijne aenteekening daer mede vergeleken, dan zou hij gezien hebben niet alleen hoe ver hij van den weg af was, maer ook hoe ver de weg dien hij kiezen wilde hem noodzakelijk leiden moest ⁽¹⁾.

Uit deze *premissen*, van welke niets bewezen noch bewijsbaer is, dan dat ze niet aennemelijk zijn, kan, zult gij zeggen, niets volgen. De heer V. D. denkt er anders over: « uit deze byzondere eigenschap nu vloeit voort dat men, om de uitspraak der « woorden *verjagen, geleden, bedriven* (thands *bedryven*), *verloren, verhuren* te kennen, geene verlenging van *a, e, i, o, u* « behoeft. » Gij ziet, MM. HH., dat er eene groote waerheid uit volgt, eene waerheid die niemand ooyt betwist heeft of betwisten zal, namelijk dat de uitspraak van de spelling niet afhangt. Wel is waer dat wij, om te weten waer de klemtoon valt, wel juist niet op den wortel te denken hebben, zoo min als wij de spelling moeten te rade gaen; maer het kan niet schaden dat wij ook *scientifiquement*, dat is, met kennis, onze woorden uitspreken, te meer, daer men wel eens twijfelen kan, en deze regel mede voor de nakomelingschap, gelijk de heer V. D. met veel regt zegt, als onze tael geheel zal verstorven zijn, behulpelijk en dienstig is.

Nu, dit zij zoo voor de uitspraak; zij is onafhankelijk van de spelling. Maer is de spelling ook onafhankelijk van de uitspraak? Zij moet ons de uitspraak niet leeren, maer moet zij dezelve niet wedergeven? Dit was, zoo mij dunkt, wat moest beslist worden, dewijl het betwist wordt. En dit was nog niet al; dan

(1) Vglk. Kinkers Beoord., IV Verslag, blz. 242 en vlgde. Want 't is noodig, om mij hier en elders niet kwalijk te verstaen, dat men den klemtoon van de kwantiteit, en de kwantiteit der sylb van die der letter wete te onderscheiden.

bleef er nog over te zien tot hoe ver de enkelvokaelspelling daer-aen voldoen kon. Die taek zullen wij misschien wat later onder-nemen, MM. HH., vooral zoo wij met den hevigsten tegenkanter van die spelling, met den heer Behaegel, eens in 't perk treden. De heer V. D. houdt het immers met ons, al weet hij juist niet waerom. Dit blijkt nog klaerder uit de woorden die hij onmid-delijk op de zoo straks aengehaelde laet volgen: « hoe zeer ook « de aerd onzer tale anders vereische, dat men, by 't sluiten op « een consonant, die vokalen noodzakelijk verdubbele in *aa* of « *ae*, *ee*, *ii*, *oo*, *uu* of *ue*; en schrijve *verjaag* of *verjaeg*, enz. » Is het niet duidelijk dat, gelijk anderen meenen dat het genoeg is zich op de *vlaemsche natie* te beroepen, om elk een den mond te stoppen, zoo ook de heer V. D. de zoo menigmael aangewende woorden van *den aerd onzer tale* voor eene alles afdoende en onwedersprekelijke bewijsreden neemt? Doch hierin is Bilderdijk hem voorgegaan. Vraegt men hun echter waerom de aerd onzer tael zulks vereischt, waerom hij tegenstrijdige zaken, hier de dubbel-, daer de enkelvokaelspelling (deze steunde immers ook daerop) gebiedt, dan, dan krijgt men geen antwoord!

Nu volgen bij den heer V. D. nog tien blzz. van dezen §, waervan het mij onmogelijk is al de onnauwkeurigheden op te noemen en aen te teekenen. Ziet hier het uitstekendste:

« Onze tale is een groot vyand geweest van monosyllaba; zy « schreef niet alleen *bane*, *hope*, *tide* (nu tijd), maer zelfs *ave*, « *vane* (?), *ane*, voor *af*, *van*, *aen*. » Hierop eene note of aen-teekening die voor mij onverstaenbaer is: « In navolging van « hare zusterspraek de Angelsaksische en dus ook de Engelsche. « Eene besnoeiing of verharding van tael, *metaplasmus detrac-* « *titius* genoemd. Hetgeen in onze tael plaets had, die zich in « haren oorsprong meest van tweesylbige woorden bediende, « had waerschijnlijk even gelijk in 't Hebreusch en in het « Grieksch plaets; zoo dat de laetste letter by ons den uitgang « *e* maakte, gelijk in 't Grieksch de *o*, nu *ω*. » Anderen zouden hier enkelijk eene woordkramerij in zien; ik heb liever te be-kennen dat ik er geen woord van versta. Men gelieve echter deze

mijne verlegenheid niet geheel en al aen mijne onkunde in de hier genoemde talen toe te schrijven ; zij heeft eene gansch andere reden. Doch laten wij het overige van den tekst volgen : « Hier-
« door dan kwam het , dat , als men eerst schreef en sprak *bane* ,
« *deure* , *hope* , *strate* , men naderhand aen harder tongval ge-
« wennende , die tweesylbige woorden eerst in 't spreken , daarna
« in 't schrijven , heeft gaen inkrimpen , en die achteraan-
« mende *e* in de voorgaende sylbe introk , schryvende *baen* , voor
« *bane* , *spleet* voor *splete* , *hoop* voor *hope* , *muer* voor *mure* . »

Later komt hij op die ingetrokken *e* nog eens terug , ons een uittreksel gevende uit het Belg. Museum , waer die zoo ontaelkundige uitlegging ook nog voorgedragen wordt. Hoe is 't mogelijk dat mannen van zoo een geoefend verstand , niet gevoeld hebben dat zij het bloot toevallige tot oorzaak maekten ? Wat zeggen zij anders dan , *post hoc, ergo propter hoc* ? Wat zouden zij antwoorden , indien iemand (en ik wil die man wel zijn) hun beweerde dat de ingekrompen vorm , gelijk zij denzelven heten , in de meeste woorden de oudste en van ouds de algemeenste is ? Dat de doffe *e* oorspronkelijk niets anders is , dan de zoo genaemde *schwa* of *scheva* , in zommige plaetsen door een provincialen accent , op zijn Gentsch , b. v. , wat meer aengehouden , welken zich eerst de dichters ten nutte gemaakt hebben , en die later van dezen , bij ons , gelijk overal , de eerste schrijvers , ook in het prosaschrift , doch meest ter verbuiginge , overgegaen is ? Dan die *e* is niet altijd en overal waer zij later bestond , eene *e* geweest. Soms was 't de *a* , soms de *o* , in 't Oudhd. ook de *i* en de *u* , die tot slot- of naklinker , tot uitgang diende. In de oude spelling werd , voor zoo veel de onvolmaektheid der schrijfkunst het niet belette , alles geschreven wat voor het gehoor of gevoel maer eenigs zins merkelyk was. Het zelfde heeft in alle onbeschaefde talen plaets gehad , en men kan er geene aenwijzen of zij heeft , bij verder ontwikkeling , verscheiden overtollige letters uit de spelling verbannen. Dit was niet slechts een gevolg van de veranderde uitspraak , maer 't moest vooral zoodanige letters treffen die . uit hoofde van haren vlugtigen en onbestembaren

klank, van 't begin af overtollig geweest waren, waer onder deze slot-*e* in de meeste gevallen te rekenen is. Had men, in plaets van ze enkelijk te verwerpen, er eene inkrimping van willen maken, dan zou noodzakelijk ieder woord waer dit zou geschied zijn, hoe kort het te voren ook was, lang geworden zijn; nu ziet men niet zelden het tegengestelde: van *dale dal*, van *spele spel*, van *stede stad*, enz. Van de uitgangen *el*, *en*, *er*, enz., als *keten* voor *ketene* of *ketine* (*ketijn?* *catena*), *haven* voor *havene*, *schrijver*, *zegel*, enz. voor 't oude *scrivere*, *seghele*, wil ik niet spreken, zoo min als van *hert* voor *herte*, *gift* voor *gifte* en duizend van dergelijken vorm. Wien zal 't in de gedachte komen dat *arm* of, wat men ook vindt, *aerm* eene inkrimping van *arrem* of *arem* is, *half* van *halef*, enz. ofschoon ook hier de scheva geschreven geworden is (1)? De kritieke vergelijking van het Engelsch en van de overige zoo wel nieuwere als oudere verwantschapte talen zou dit nog klaerder toonen, maer zulks mag ik niet ondernemen, en 't zou ons ook te ver leiden. Alle historische bewijzen dan daerlatende blijf ik bij mijn gezegde, dat de uitlegging van den heer V. D., de vooronderstelling, namelijk, dat men *tael* en niet *tal* geschreven heeft (*tal* d. i. *getal* zal toch ook wel eene inkrimping of iets meer nog zijn?), om de slot-*e* van *tale* niet te laten verloren gaen, tegen de tael- en de redeneerkunde aenloopt. En meer hehoeft er niet om die blindelijk opgevatte en onbedachtzaam geuite vermoeding voortaan uit onze taelkundige onderzoeken te verbannen. Wij zullen toch aen schijreden geen gebrek lijden.

Ziet er hier eene nieuwe proef van. « Wy vinden niet, » zegt hij verder, » dat de *i* door de *e* verlengd geweest zy, schoon « dit in later tijd, in de eeuw der verbastering ook al geschied « is, waer van by Datheen in zyne Psalmen *met vliet*, voor « *vliit*, thands *vlijt*. » Tot dus ver is alles zeer wel, bleef het

(1) Vglk. Bilderdijk spraakl. blz. 42, ook later door V. D. wel aengehaeld, maer niet benuttigd. Van de verdubbelde konsonanten echter kan de eerste geene scheva hebben, omdat beiden slechts voor eene letter te houden zijn.

maer daer bij zoo. Maer neen, hij voegt er bij : « Dat wellicht « gelaten is, om die dubbele of lange *ii*, nu *ij*, niet te verwarren « met den diphtong *ie*, in *zien*, *dienen*, *brieven*, » en ziet daer alweer eene vooronderstelling, een *wellicht*, maer niets bewezen!

Het stelsel van Des Roches dat hij vervolgens in deszelfs eigen woorden voorstelt, wederlegt hij met de woorden van den heer David (Voorberigt zijner nederd. spraekk.) daer tegen te stellen, en dit was 't beste wat hij doen kon. Niet minder geschikt roept hij het gezag van Vondel (*Lucifer*, *Noodigh Bereght*) in, tegen de *nieuwe nederduitsche misspellinge*, gelijk de groote dichter aldaer de dubbelvokaelspelling noemt.

Deze helpen hem welhaest Des Roches over de koord werpen. Maer ziet daer een nieuwen *kampioen der v erouderde spelling-rubriquen*, zekeren Henckel, schrijver van eene *Nieuwe vlaemsche spraekkonst*, enz. door den heer V. D. stoutelijk beroepen. Hij mogt het kloek doen, MM. HH., of liever hij mogt het niet doen, want voorwaer deze Henckel, wie hij ook zij, is geen Herkules, en de heer V. D. doet hem al te veel eer aen met hem maer te noemen. Doch welk is 't gevolg van deze worsteling? dat de heer V. D., hoe ernstig hij het ook meene, den schijn bekomt van iemand, die door de gebaerden van een' belagchelijken tegenkamper zelf tot kortswijl bewogen wordt, en slechts nu nog wil laten zien hoe kunstig hij kan misslaen. Is dit zoo niet, wanneer hij zegt : « Deze redenering van Henckel, houdt « inderdaed geen steek : trouwens het meervoud van *mat*.... » (Henckel had dit voorbeeld tot zijn strijdpeerd gekozen), « *matten*, is anders dan hetgene van *maet*, *maten*; het doet er « weinig toe of men het laetste meervoud *maten* of *maeten* ter « gemakkelijker vinding des enkelvouds stelle. Men make slechts « den leerling » (wie zal ons toch eens van de leerlingen verlossen!) « bekend, dat *maet* eene inkrimping is van *mate*, in « het meervoud vervormd door byvoeging der *n*; en houde daer « by den regel vast, dat het meervoud der woorden waer in « de vokael de geklemtoonde sylbe sluit (*ma-ten*), de *e* achter « die vokael in 't enkelvoud vordert. »

Meer zegt hij niet, want al wat er nu nog volgt zijn twee uittreksels van Willems, het eene uit zijne Verhand. blz. 117, het andere uit het Belgisch Mus. I D. blz. 215 (1), alwaer nage-noeg het zelfde, doch veel breedvoeriger, geleerd wordt. Ik, MM. HH., al moest het mij eene zenuwen-inkrimping veroorzaken, wil ook eenmael iets voor de leerlingen doen; ik zal namelijk den heer V. D. verzoeken, dat hij bij dien zoo schoonen regel nog een *supplement* voege om hen te onderrigten hoe zij moeten te werk gaen, wanneer b. v. het enkelvoud van *dalen*, *holen*, *spelen*, en anderen, « waerin de vokael ook de geklemtoonde sylbe sluit, » moet gezocht worden; of hier ook « de e achter die vokael in 't enkelvoud gevorderd wordt? » Men houde dit alweer slechts voor een *argumentum ad hominem*; alle andere wijze van wederlegging wordt bij zulke redeneringen onmogelijk.

Als laetste proef geef ik u hier, MM. HH., de laetste woorden waer mede de heer V. D. dezen § sluit: « Te rechte hebben dus « de ouden *mate*, *bate*, etc. (en niet *maete*, *baete*) geschreven, « en dit wel op den grondregel gevestigd, dat alle vokalen, met « uitzondering van de *e* (waerom men ook *Heere* schreef), eenen « vollen klank hebben. » Dus zal het een grondregel (want alles is grond, alles is regel), een grondregel wezen, dat de *e* geen

(1) Ik deel ze hier heiden, doch slechts het eerste in zijn geheel, mede: « Wil « iemand b. v. het enkelvoud van het woord *talen* kennen, zoo zal hy, door syn « gehoor genoegzaam verwittigd zyn dat *tal* dit niet is, maer wel *tals*, zynde de « meervoudige *n* weggenomen; of, by inkrimping, *tael*. Begeert men, daerentegen, « tael in het meervoud te stellen, zoo zal men eene *e* achter de consonant hebbende « te plaatsen, die den klank *a* verlengt (!), even licht begrijpen, dat men *talen* en « niet *taelen* schryven moet... Immers met *taelen* te stellen zou de *a* tweemaal ver- « lengd zyn (!!). » Het tweede, alwaer, na 't inszien van den heer V. D., het pleit « zegavierend voldongen wordt, eindigt aldus: « Schrijft men ze (de *e*) voor of na « den medeklinker (*ta-el* of *tale*), in beide gevallen werkt zy *encliticè* te rug, « naer den daervóór geplaatsten vokaelklank, waerop dan de klemtoon nedervalt, « het zy de vokael innerlyk. *intensivè*, of wel by verbreiding met andere letters (!) « verlengd worde.... En zie daer, waerom het eene overtolligheid heeten mag in « stede van *neme*, *aenemelyk*, *schadelyk*, *vromelyk*: *neeme*, *aenemelyk*, *schae- « delyk*, *vroomelyk* en wat dies meer is, te spellen. » Kan ik dit alles niet goed- « keuren, ik kan het even zoo weinig wederleggen, ik versta het niet eens, en hoe « meer ik het herlees, hoe minder.

vollen klank heeft noch hebben kan, en daerom schreef men *Heere!!* Indien Meerman, voor de vokaelverdubbeling pleitende, *déraisonneerde* (1), dit was voor ons geene reden om, in 't verdedigen der enkelvokaelspelling, nog erger te doen, en te *radoteren*.

§ 4. *Over de zachte en scherpe e of o.*

Waerom niet: *en o*? ik weet het niet, waarschijnlijk misschreven, uit overhaesting; want de geheele § getuigt er van. Voor een zoo veel belovenden titel, voor zoo eene rijke stof, is 't niet mogelijk iets magerders uit te denken. Verwacht u dus aen niets algemeens, aen niets grondigs, MM. HH.; ik wil u niet te leur zetten: alles is klein en oppervlakkig, en de bijzonderheden waer hij op uitweidt, hebben zelfs de verdienste niet van nieuw of nauwkeurig te wezen. Ik zal hem, naer mijne gewoonte, van stap tot stap volgen en aen zijn onderwerp geene meerdere aen-gelegenheid geven, dan hij er zelf in gezien heeft. Dan ik raek de zelfde stof op meer dan eene plaets aen.

« Men onderscheidt, » dus vangt hij aen, « even als in de *e*, « ook in de *o* de scherpe en zachte (sic) klank. Als in *koolen* « (*zekere moeskruiden*) van den scherpen klank, en *kolen* (brand-
• bare delfstoffen) van den zachten. De scherpe klank alleen
« vordert altijd een dubbele vokael: deze scherpe *o* staet gelijk
« met de scherpe *a* (?): zy wordt mede verdubbeld als er eene
« *ch* volgt, dewijl die letter zich wederzijds mededeelt (!); men
« schryve dus *loochenen*, *goochelen*, om aen te toonen dat de *o*
« niet helder is, gelijk in *Joch-em*, *Loch-em*. »

De scherpe *o* die gelijk staet met de scherpe *a*, is onzin; en 't geen hij van die *o* voor *ch* zegt, is bijna belagchelijk. Wat zou 't zijn indien er eene *p* of *t* of, in een woord, eene andere konsonant volgde? Zal men minder *loopen*, *stooten*, *kroonen*, enz. dan *loochenen* schrijven, al volgt er geene *ch*? En wat doet hier

(1) Bild. brief aen P. Siegenbeek, 19 febr. 1808 (B. Brieven, III, 61); door den heer V. D. hier aengehaeld.

de wederzijdsche mededeeling van die letter? Waerom dit bijgehaeld, zoo, gelijk Bilderdijk het zegt, en de heer V. D. het nazegt, alle medeklinker zich wederzijds mededeelt? Doet het misschien iets ter zake dat *ch* een dubbeld letterteeken is?

Op dat begin volgt onmiddelijk het aanmerkingetje: « In den « *dialectus communis* gaet in enkele gewesten van ons land de « zachte *o* in *eu* over, en wordt aen die bijzonderheid kenbaer. « Zoo wordt *koning*, *keuning*; *zonen*, *zeunen*, enz.; wat de dichters gemakshalve en om het lieve rijm wel eens volgen. » Voe-gen wij er bij, dat insgelijks de scherpe *o* in *uē* overgaet: *hooren*, *huēren*; *dood*, *duēd*, enz., met een onzuiveren *u*klank.

Het onderscheid tusschen de zachte en de harde klinkers is op de tong van een aanzienlijk deel der Hollanders verloren geraekt; dit, en de daerdoor begunstigde vokaelverdubbeling van Hooft, noodzaakte Siegenbeek om daeraen eene bijlage van 72 blzz. toe te wijden. « Bij ons levert dit geene moeyte op, » zegt de heer V. D., « de hier toe algemeen eenparige vlaemsche uit-spraak der vlaemsche tong, ook dan als zij de zachte *o* in *eu* « verwisselt, is voor ons een onverbreekbare reddingsdraed. »

Hij onderscheidt 1° eene zachte *e*; 2° eene scherpe of harde *e*; « 3° eene blatende *e*, als in *heir*, *meir*, *beer*, *peerd*; dit laetste « voor *paerd*: welke klankverwisseling die by ons zoo algemeen « aangewend wordt, wy dan ook geensins durven afkeuren, « terwijl wy vermeenen dat zy, waer het pas geeft, uit welluidendheid of verscheidenheidshalve mag gebruikt worden. » In *heir* strekt de *i*, volgens hem, ter onderscheiding van *heer*, *dominus*. Den bleetenden klank van *begeeren*, *deeren* schrijft hij met de enkele *e*; « dit woord immers op eene verzachtende wijze « uitgebracht (!) gaet tot den klank *deren* over: met *ei* geschreven, zou men dien klank met den byna evenaertigen klank « van *y* kunnen verwarren (1); met de verdubbelde *ee*, zou hy « als het vlaemsche *d'heeren* (*domini*) klinken (!!). » De heer V. D.

(1) Ik had dus gelijk toen ik blz. 95 zeide dat *b.s.s.r.* niet anders dan *bijr* (*byr*) kan klinken!

spreekt ergens van de *beotische tong* van sommigen zijner landslieden; zoo deze hem hier bijstemmen, mag hij er ook de *ooren* bijnoemen. Ei! zou men niet, van *ooren* sprekende, mogen vragen of 't woord *doorn* (*doren*, *épine*) niet insgelijks met *d'ooren* (B. V. van den haes) of *d'hoorn* (*horen*, van de koe) in de uitspraak zou kunnen verward worden, en vervolgens het limburgsche *dò^aen* daervoor aanbieden? *O seri studiorum!*

De basterduitingang *eren*, hoewel zacht, wil de *e* verdubbeld, « ten einde verwarring voor te komen met de frequentativen op « het toonlooze *eren*, even als *vorderen*, *haperen* (1). » In eene nota echter toont hij zich niet ongenegen om, met sommige aanhangers (volgens Siffié) van Siegenbeek, hier een' accent aan te nemen: *waerdéren*, *genéren* (*gèner*), waerdoor dit laetste van ons *generen*, zich verhelpen, zou onderscheiden worden. Zou er ook voor de tweederlei *g* niets uit te vinden zijn? Zoo men er eens, waer zij op zijn Fransch klinkt, eene stip op zat, *generen*, *genever*, *genie*, enz., wat onvermijdelijk op de *j* zou doen denken? zonder *badineren*, dat waer, mij dunkt, zoo slecht nog niet, en ik heb al drolliger voorstellen gezien.

Doch gaen wij voort: Het zelfde (de verdubbeling der *e*, namelijk) geldt omtrent alle uitgangen die den toon ontfangen, « het zy de *e* slechts scherp (!), het zy ze dubbel (!) moge zijn. « Men schryve derhalve niet alleen *kameelen*, *houweelen*, maer « ook *Siameezen*, *Sineesche rijk*. »

Scherp zal waarschijnlijk hier *zacht*, en *dubbel*, *lang* beteekenen. Nogtans zeide hij in 't begin: *de scherpe klank alleen vordert altijd eene dubbele vokaal*, en in den volgenden § stelt hij *scherp* gelijk met *kort*? Daer is niet uit te komen.

Hier achter komt eene lijst van een vijftigtal bloote woorden die hij anders spelt dan Siegenbeek. Het beste daarvan is, dat hij *teeder*, *matroozen*, *tijloozen*, *roozen*, *woonen*, enz. met verdubbelde vokaal schrijft. *Heten*, (appellare of appellari) houd ik voor *zachtlang*, en *hieten*, dat hij ook opgeeft, schijnt mij

(1) Bild. Spraakl. blz. 63 en 396-97.

verwerpelijk. *Genoten*, meerv. van *genoot* gaf ik ook liever eene enkele *o*.

AENHANGSEL B.

Betreffende § 2, 3 en 4.

Alle klinker, zoo als hij in het ABC, dat is, op zich zelve uitgesproken wordt, is, in een nederlandschen mond, altoos *lang* en *zacht*; *lang*, omdat hij zijne geheele ontwikkeling bekommt en de stem, door niets gestuit, op haer zelve neêrkomt en berust; *zacht*, omdat die klank natuurlijk, dat is, voor de spraektuigen het gemakkelijkste, en voor het gehoor het aengenaemste is. Wat gemakkelijk is, is aengenaem en zacht; en omgekeerd.

Dien zachten, natuurlijken, ongedwongen klank der menscheijke stem behouden twee onzer klinkers in alle gevallen, het zij dat ze lang blijven of dat ze verkort, dat is, door een volgenden medeklinker die zich aen dezelve onmiddelijk in de uitspraek komt aansluiten, in hunne ontwikkeling verhinderd worden. De kortheid sluit dus de zachtheid niet uit, noch de zachtheid de kortheid. Merken wij hier in 't voorbijgaen mede nog aen, dat door hetgeen wij hier kortheid noemen, de uitbreiding der stem enkelijk tot dus verre belet wordt, dat dezelve op de slotletter overgebracht, zich altijd op eenen daer aen gehechten doffen klinker, wat de geleerden *scheva* noemen, nederzet; waeruit volgt, dat niet alleen ieder woord, maer iedere lettergreep, de neusklanken en de verdubbelde medeklinkers alleen, of zelfs nog niet, uitgenomen, eenen min of meer gedrukten klinker na zich heeft. Doch is de sylb kort, dan is het als of de medeklinker die de *scheva* voorafgaet, verdubbeld werd: *haen* is gelijk aen *bae-n°*, *ban* aen *ban-n°*; *loos* aen *loo-z°*; *los* aen *los-s°*; *toot* aen *loo-t°*, *lot* aen *lot-t°*, enz.

De altijd *zachte* klinkers zijn *a*, en *u*; de drij overige *e*, *i*, en *o* zijn nu eens *zacht*, dan weêr *scherp*. Deze laetste benaming

die niet minder juist is dan de eerste, maer, om de tweevoudige beteekenis van 't woord, mis verstaen kan worden, mogt deswege klaerder zijn; te meer nog om dat het grieksche *δξυς*, het latijnsche *acutus* en het fransche *aigu*, gene twee voor sylben-, dit voor letterwijzigingen gebruikelijk, die er de letterlijke vertaling van zijn, in beteekenis hemelwijd er van verschillen. Maer van de accenten spraken wij elders; hier dient alleenelijk aangemerkt, dat hetgene wij *scherpe* klinkers noemen, *harde* of *zware* klinkers zijn, en dus in het Fransch niet *voyelles aigues*, maer *graves* of *dures* zouden moeten heten. De naem van *aigues* zou eigentlijk beter op onze *zachte* vokalen passen.

De scherpe *e*, *i* en *o* zijn dus *e*, *i* en *o* zwaerder, dan de natuurlijke en ongedwongen uiting der stem bedraegt, uitgesproken. Dit is zoo waer, dat, in een groot gedeelte van onze nederduitsche gewesten de scherpere *e*- en *o*klank door den zachteren in de uitspraak vervangen wordt, en zelfs bij sommigen het gevoel van dat onderscheid geheel verloren geaen is.

De scherpe klinkers kunnen, in zoo verre zij scherp zijn, niet anders dan lang zijn, en dit is, behalve de scherpheid zelve, wat ze van de zachte onderscheidt, die ook kort zijn kunnen. Zij verschillen ook van elkanderen, hier in, dat de lange *e* en *o* mede kunnen zacht zijn, en dat de *i* thans, zoo dra zij lang is, in 't gebruik, 'd. i. buiten het ABC, en ook wanneer zij niet als *ie* geschreven wordt (waervan straks), altijd scherp is.

Zien wij nu wat, bij middel van deze beginsels, die geen wijder bewijs behoeven, aengaende de enkel- of dubbel-vokaelspelling kan uitgemaekt worden.

1° De natuurlijke klank van iederen klinker, zeiden wij, is altijd zacht en lang.

2° De klank wordt kort, wanneer hij plotselings tegen eenen medeklinker komt aenstooten, en vervolgens zich niet uitbreiden kan.

Uit deze twee grondstellingen, die niemand miskennen zal, volgt noodzakelijk :

1° Dat in elke lettergreep, waer slechts een zachtlange klank

gehoord wordt, en waer de klinker op geenen medeklinker stuit, in de geschreven lettergreep één klinker voldoende is;

- 2° dat, waer de klank lang is, en de klinker op eenen medeklinker stuit, wil men dat de spelling aen den klank beantwoorde en dezen verheelde, een enkele klinker niet voldoende is.

Tot dus verre de aanwending dier principia op de zachtlange klinkers in 't algemeen; de *i* blijft uitgezonderd, om de reden dat wij, in 't gene thans voor de beschaefde uitspraek gehouden wordt, eigenlijk geene zachtlange *i* meer hebben. Den klank kennen wij nog, maer wij hebben hem van de *i* tot de *ie* overgedragen, en de lange *i* zelve is toen allengskens tot *ei*, dat is, van zacht, scherp geworden. Wat eens *hi*, *miin*, *mine* was, schrijft men thans *hij*, *mijn*, *mijne*, wat nagenoeg uitgesproken wordt als *hei*, *mein*, *meine*. Lang zijnde wordt dus de *i* altijd verdubbeld, en zij moet, uit hoofde van den scherpen klank die daer toe aanleiding gaf, met de scherpe *e* en *o* gelijk gesteld worden. Dit laetste inzicht, dat alles zins nieuw is, durven wij andermael onzer taelkundigen opmerksaemheid aanbevelen, als het geschiktste, ja, buiten het terugroepen van 't oude gebruik, het eenige middel zijnde om alle willekeurigheid uit te sluiten, en zelfs de Siegenbeeksche spelling in betrekking tot de *ij* van *mij*, *mijne*, enz. te wettigen. En men houde het niet slechts voor een *expedient*, voor eene behulpreden of voorwendzel, alleenlijk goed om een al te diep ingeworteld en niet meer uit te roeyen misbruik te versoonen; neen, de zaak is in der daed zoo, de *ij* is thans wel werkelijk niets anders dan eene scherpe lange *i* meer. Derzelve scherpheid wordt door niemand geloochend en door velen eerder overdreven dan slechts erkend. Misschien is er ook wel in onze uitspraek iets overdrevens; maer in alle geval kan men haer nog gemakkelijk tot de *i* terug-, en nog veel gemakkelijker van de *i* afleiden. Ieder ondervrage hier slechts zijn gehoor. De verwantschap of, heeft men het zoo liever, de welksdanige overeenkomst van de scherplange *oo* met *oe*, is erkennelijk uit

de zoo gemeene verwisseling dier klanken, vooral bij de Ouden, als *schoen* voor *schoon*, *doet* voor *dood*, waervoor men verder in de volkstaal *ùè*, *dùèt*, *schùèn*, *grùèt*, enz. heeft, byna te vergelijken met den *umlaut* *ö* der Duitschen. Het zelfde heeft plaets tusschen de scherplange *ee* en *ei*, *ae* (*aa*), en, in de volkspraek *ie* : *meinen*, *klein*, voor *meenen*, *kleen*; *paerd* of *paard* voor *peerd*; *ien*, *gien*, *stien*, voor *een*, *geen*, *steen*, enz. Dus ook *ij* eerst, bij de Ouden, omtrent eensluidend met ons *ie*, daer na verscherpt, is langzamerhand tot een soort van tweeklank, zweemend naer het franche *ai*, den scherpsten aller klanken (1), of ten minste tot den iets zachteren *e*-klank overgegaen. Scherp blijft ze in alle geval.

Zoo beschouwd, ziet men dat de Siegenbeeksche spelling met *ij*, op het eind der lettergrepen, ophoudt van met de enkelvokaelspelling strijdig te zijn en volkomen gewettigd wordt; de scherpe *i* volgt den zelfden regel volgens welken de scherpe *e* en *o* verdubbeld worden. Op deze wijze krijgt ook onze *ie*, van welke wij elders zeiden dat wij niet wisten wat zij is, hare bestemming: zij word de zachtlange *i*. Het oog zal mogelijk wel eenige moeyte hebben om deze onder hare zamengestelde gedaente bij den eersten aanblik te erkennen, maer het gehoor zal zekerlijk voldaan zijn, en tevens worden daerdoor twee groote zwaarigheden onzer spraekunst opgelost.

Men neme het hier voorgedragene voor geene tegenstrijdigheid met hetgene dat wij elders, waer wij over de *ij* opzettelijk handelen, ten voordeele van het gebruik der Ouden, die de scherpe *i*, zoo ten minste gelijk wij, nog niet kenden, zeggen zullen; het komt hier op een kiezen aen, niet alleen voor ons, maer ook voor anderen, en de taek die wij op ons genomen hebben, maekt het ons tot eenen pligt, de beweegredenen voor en tegen onpartijdiglijk uiteen te leggen. Moge ons ook van wege der tot nog toe anders denkenden, wanneer zij deze beoordeeling en de

(1) In de omstreek van Thienen klinken *gij*, *mij*, enz. nog niet anders dan 't franche *ai* in *maigre*. Ook mag men zich hierbij den franschen neusklink *in* (*ingrat*, enz.) herinneren; en ik heb reeds elders het vermoeden geuit, dat het verloop onzer lange *i*, met de sylben waer ze op *n* viel, wel zou kunnen begonnen hebben.

gronden waer ze op steunt, op hunne beurt zelve eens beoordeelen zullen, de zelfde onpartijdigheid wedervaren. Meer wenschen wij niet.

Nu stellen wij de *ij* ter zijde die, voor haer deel, in dit Verslag misschien reeds eene al te ruime plaets beslaet, en wij gaen voort met te onderzoeken wat nopens de andere lange en scherpe klanken (wegens de korte bestaat er geen twist) vast te stellen is.

Aenmerkelyk is het, dat de twee overige of, verkiest men 't, de eenige klanken die bij ons die scherpeheid bekomen, juist de zelfde zijn, waervoor de Grieken twee bijzondere letterteekens bezigden, van den tijd af aen, dat bij hen de schrijfkunst algemeen en geregelder werd. Neffens de dunne ϵ en de kleine o , hadden zij de scherplange η en de groote ω ; deze twee altijd lang, gelijk bij ons de aen dezelve beantwoordende scherpe *ee* en *oo*. Het eenige onderscheid dat er bestaat tusschen hen en ons, is dat, bij ons, de tegenovergestelde zachte klanken ook lang zijn kunnen, hetgene bij hen het geval niet was (1). Hunne ϵ en hunne o , op zich zelve beschouwd, waren altijd kort. Dat echter het verschil hetwelk zij tusschen ϵ , o en η , ω voelden niet enkelijk een verschil van lengte, maer tevens ook van hardheid was, bewijst eerst voor al de bijnaem van *ψιλόν*, *dun zuiver*, *ligt*, *zacht*, aen de ϵ gegeven, en verder dat de o , wanneer ze om de kwantiteit verlengd werd, niet tot ω , maer, door bijvoeging van eene u , tot *ou* overging: *μόνος*, *μοῦνος*, *ὄνομα*, *οὔνομα*, enz., in klank gelijk aen ons *oe*; en op gelijke wijze ϵ niet tot η , maer, door het achteraanvoegen eener i , tot *ei*, alweer eensluitend met ons *ei*, hervormd werd: *ξένος*, *ξεῖνος*, *ἔαρ*, *εἶαρ*, enz. Even zoo in de zamentrekkingen kwam van *oo*, *ou* en niet ω ; van *εε*, doorgaens *ei* en niet η . Maer *ao* zamengetrokken werd ω , en *εα*, η ; en wie voelt ook niet dat de bijgevoegde α noodzakelyk de o en de ϵ verscherpen

(1) Doch hierin komt van den anderen kant hunne η en ω met onze *ij* juist overeen: onze zachte *i* kan ook nimmer lang zijn, zoo min als hunne ϵ of o , de vreemde woorden als *cithar*, enz. uitgenomen.

moest? Ook bleven *ε* en *ο*, slechts door *positie* verlengd, in hare gedaente onveranderd. Eindelijk, indien de lengte van *η* en *ω* alleen het verschil met de tegenovergestelde *ε* en *ο* maekte, dan was er geene reden om slechts die twee door een eigen teeken te verbeelden, maer dan moesten of wel geene, of wel alle vokaalen dier tael op tweederlei wijze geschreven worden, als kunnende allen zoo wel lang als kort zijn. Daer nu de lange *α*, *ι* en *υ* niet anders geschreven worden dan de korte, mogen wij kloek beweren dat *η* en *ω* niet enkelijk de lange *ε* en *ο* zijn, maer nog eene bijzondere eigenschap bezitten, welke niets anders zijn kan, dan de hard- of scherphheid die wij er ook in onze tael aen toeschrijven.

Wij hebben, wel is waer, daer geene bijzondere letterteekens voor, gelijk de Grieken ze ook eens niet hadden; wat doen wij dan? wij schrijven de hardlange klanken met verdubbelde teekens, hetgeen ze genoegzaam, zelfs voor het oog, onderscheidt van de korte en van de zachtlange, wanneer deze slotletters zijn, maer geens zins, men moet het bekennen, wanneer ze op een' medeklinker stuiten. *Beet*, eene plant, wordt geschreven gelijk *beet*, van *bijten*; *schoot*, van een kleed, gelijk *schoot*, van *schieten*. Wat middel hier? Geen, Mijne Heeren, 't en zij men of, gelijk de Grieken, bijzondere letter-, of, gelijk de Franschen, letterklankteekens (accents) aenneme. Voor de scherplange *ο* gebruiken onze Ouden ook veeltijds *oe* (voor de zachtlange mag men het als eene fout aanzien), maer die *oe* geldt tevens als tweeklank gansch wat anders. En wat dan verder met de hardlange *e* gedaen? Haer, met sommige Vlamingen door *ei* verbeelden? of door *ie*, gelijk velen spreken? dit laetste zou zelfs geen Amsterdammer voorlaen; het is voor allen eene bedorvene uitspraek; en wat *ei* betreft, dit zou ook maer ten halve de zaek uitmaken, daer het ook een tweeklank is, en toch maer vóór de *r* zou kunnen plaets grijpen. Niemand immers zal *heil* voor *heel*, enz. goedkeuren. Maer voor de *r* zelfs is *ei*, zoo als wij het bewezen hebben, van al de bastaerdklanken de bedorvenste en de verwerpelijkste.

Daer is vervolgens om de hardlange *e* en *o* voor een' medeklinker van de zachtlange schriftelijk te onderscheiden, geen middel; maer ook geen nood, MM. HH.! Het meervoud van al de verbuigbare woorden welke met hardheid aengedaen zijn (en onverbuigbare zijn er nauwelijks), is daer, om allen twijfel voor te komen en weg te nemen. Bovendien gaet het hier mede gelijk met al het overige in alle talen; om wel te lezen, moet men eerst der uitspraak kundig zijn, en ik ben niet van diegenen welke willen, dat een volk zijne spraekkunst voor de vreemdelingen inrigte. *En vérité, Messieurs*, zouden dezen ons zeggen, *vous êtes trop bons*. Die eene vreemde tael wil leeren spreken, moet ze met spreken leeren; voor wien het genoeg is dezelve te verstaan in de boeken, voor dezen zal de schriftelijke gelijkheid van *geén* en *geen* niet meer zwaarigheid hebben, dan de gelijkheid van uitspraak in de zelfde woorden voor een groot gedeelte onzer landgenoten en onzer naburen, welke, volgens Bilderdijk, en volgens hunne eigene bekentenis, zoo hardhuidig in het gehoor zijn, dat ze hier tusschen zacht en scherp volstrekt geen onderscheid weten te maken. Dan zulke *homonyma* zijn er niet veel, en daerom is wel in deze het minste van al voor verdoling te vreezen; van den anderen kant zijn de overige scherpe *e*- en *oklanken* ook weinig genoeg in getal, om ons des aengaende op het gebruik en de oefening te mogen verlaten.

Hier mede is nog niet alles uitgemaakt. Wij weten nu dat een enkele klinker voor de korte klanken in alle gevallen, en voor de zachtlange, als slotletter, voldoende is. Dus *vos, molen; net, keten; pad, paden; put, duren; pit, cither*, en oudtijds *mine, pine*, enz. Verder weten wij ook dat de zachtlange middelklanken, en de hardlange, het zij middel-, het zij slotklanken, door een enkel teeken niet verbeeld kunnen worden; dus niet *dor* in plaats van *door*, noch *jar* in plaats van *jaer* of *jaar*, en nog veel minder *ik hor*, in plaats van *hoor*; *horen* in plaats van *hooren*; *ben* in plaats van *been*. De klankteekens, daer door zelfs dat ze teekens zijn, en wel teekens van bepaelde klanken, die niet deze scherpe, maer andere, namelijk zachte, zijn, kunnen deze niet ver-

beelden, ten zij met eene wijziging die aen de wijziging van den klank beantwoordt.

Indien ons ABC nog uit te vinden was, zouden wij, gelijk in de slavische talen, tot bij de veertig letters kunnen aannemen. Maer geene tael heeft teekens genoeg om al hare klanken, bijzonderlijk hare vokaelklanken aen te duiden. De meeste bepalen zich tot de hoofdklanken; voor het overige nemen zij haren toevlugt tot toon- en versterking- of verlengingsteekenen, of tot zamenstellingen uit de reeds bestaende letters, en laten dan nog veel aen het gebruik over. Het Fransch kent maer weinige zamenstellingen of *combinaisons* van klinkers, welke dan nog allen twee- en drieklanken heten, geene verdubbelingen die tot verlenging dienen (1). Deze vervangt de Franschman door zoo genoemde accenten, of laet ze, gelijk wij zeiden, aen het gebruik over, vooral wanneer ze geen gedwongen nadruk van zwaarte bekomen, als in *nātion*, *flots*, enz. Ook de Duitscher vertrouwt zich doorgaens op het gevoel, voornamelijk waer de oude *scheva* hem nog in de ooren klinkt: *pāt*, *bād*, waer de slotkonsonant alleen in schijn tot den voorgaenden klinker behoort, maer in der daet met de verdoofde, doch niet ongevoelde slot-*e* verbonden wordt: *pa-te*, *ba-de*, en aen de *a* hare natuurlijke uitbreiding laet. Waer dit niet is, verdubbelt hij den medeklinker, om hem met geweld op den voorgaenden klinker terug te werpen: *herr*, *statt*. Tot dus verre erkent hij dan met ons de natuurlijke lengte van alle in hare uitbreiding niet gestuite vokalen. In andere gevallen verdubbelt hij den klinker, gelijk wij doen, of schuift zijne verlengende *h*, die doorgaens de synkope aenduidt van een volgenden klinker, in de lettergreep in. Dit, wanneer de *scheva* of nooyt uitdrukkelijk bestaen heeft, of het gevoel er van geheel verloren gegaen is, als in *paar*, *leer* (ledig), *mehr* voor *meher*, *stahl* voor *stahel*, enz.

(1) *ee* en *oo* behooren in 't Fransch, in 't Latijn en in 't Grieksch nooyt tot de zelfde sylb: *rélection*, *deeram*, *βέβρον*; *coopérer*, *coortus*, *γούωντες*, enz. Voor de *e* en de *a* alleen hebben wij daer eenige voorbeelden van, *geérfst*, *ndapen*, enz.; overigens behooren in onze tael zulke verdobbelingen altoos bijeen.

Wat wij doen, MM. HH., heeft men reeds uit het tot hier toe gezeide kunnen opmaken; doch hier mede volsta ik niet, ten zij ik, de oorspronkelijke gronden der tael in hunne toepassing nagaende, tevens vaststel, wat wij, overeenkomstig met deze gronden, doen moeten.

De vraeg is hoe men een' klinker die in de uitspraek lang is, en nochtans geene slotletter van een woord of van eene sylb is, ook voor het oog lang maken zal, dat is, om door voorbeelden de zaak op te helderen, hoe men *stat*, *hen*, *dor* (de *i* ga ik opzettelijk voorbij) en *mur*, waer de klinkers door de volgende medeklinkers noodzakelijk ingekort worden, lang schrijven zal? Ten tweede, hoe ik *oogen*, *heelen* en dergelijke, dat is, de scherplange, als scherp zal voorstellen, wanneer deze de slotletters zijn?

Om deze twee vragen te beantwoorden moeten wij eerst eene derde: wat lang is? oplossen, en ons herinneren 't geen over eene vierde: wat is scherp? reeds gezeid is.

Alle taelmeesters houden voor, dat, bij het beoordeelen der kwantiteit eens klinkers, de korte klinker moet tot maetstaf dienen, zoo dat lang is alle klinker die meer uitbreiding heeft dan een korte. Wat zoo veel is als of zij met andere woorden zeiden, dat lang is wat niet kort is.

Dit is, zoo men ziet, eene definitie die de vraeg weinig bevordert. Doch wat is dan kort?

Dit, MM. HH., kan, meen ik, iedereen ons laten hooren, maer niemand zal het ons uitleggen. Wat is eene witte zangnoot? die gelijk is aen twee zwarte. Wat is eene zwarte? die gelijk is aen twee haekjes. Wat is een haekje?... In andere woorden, waer is de vast bepaelde, absolute, door allen eeuwig erkenbare maetstaf, de onveranderlijke *meridiaen* waer wij onzen klank-meter aen ontleenen zullen?

Een korte klinker heeft maer eenen tijd...; dit zal ik verstaen zoodra ik weten zal hoeveel *seconden* een' tijd uitmaken, omdat ik verder weet hoeveel er van op een' dag gaen, en dat deze mij door een natuurlijk verschijnsel aangewezen wordt.

Vragen wij dan niet meer wat kort, noch zelfs, 'tgeen nogtans veel juister waer, wat afgekort is; de lange klinker diene ons tot maet, maer anders bepaeld, door zich zelve erkenbaer, en ons in de natuurlijke, ongedwongen uitspraek, gelijk wij, ze b. v. in het ABC noemen, aangewezen. Daer vinden wij den vollen echten klank van onze vokalen, gelijk de natuur ze oorspronkelijk, zuiver en vrij als den adem zelve, uit de borst ophaelde. Daer is alle vokaal lang, omdat ze voluit klinkt, en door geene daer meê verbondene geluiden gewijzigd of ingehouden wordt. Het verschil dat er wezen kan van mond tot mond, belet niet meer deze volheid van lengte, dan de verschillende stemmen die in eenen choorzang zamenvallen, de natuur en weerde eener note veranderen kunnen. De evenredigheid alleen is veranderd.

Zoo is het dan, wanneer iedere vokaal op haer zelve uitgesproken wordt; zoo blijft het, wanneer ze op 't eind eener lettergreep, welke ook de voorgaende medeklinkers zijn, zich ongehinderd uitbreiden mag.

Waer komt het nu op aen? Hoe men eenen klinker zijne lengte bewaren zal, niet tegenstaende des volgenden medeklinkers invloed op dezelve; of, wederom met andere woorden, hoe men maken zal dat, het oog het geschrift volgende, en de mond aen het oog gehoorzamende, de klank zijne volheid bekomme, eer de slotletter hem wijzige en onderschepe.

Indien deze laatste manier van de vraag voor te stellen doorgaen mag, dan is ze reeds beantwoord. Elk letterteeken verbeeldt éenen klank (1), met dit onderscheid, dat diegene der konsonanten slechts een bijklank der vokalen is, gelijk derzelve benaming het ook aenduidt. Onze tael heeft dat voordeel boven sommige andere, dat ieder letter, hoe ook verbonden en waer ook in het woord geplaatst, bestendig den haer eigenen klank behouden blijft; de tweeklanken alleen uitgezonderd, waer de

(1) Men kan hier de verhandeling van den heer Behaegel raedplegen, § 77, 5de en 6de punt (blz. 63), waer dit *wijdloopig* en met vele woorden gezegd wordt.

ineensmelting der vokalen zonder eene onderlinge wijziging onmogelijk zijn zou. De konsonanten ondergaen noch bewerken volstrekt geene verandering, 't en zij dat ze nu eens sterker en dan eens zwakker klinken, en, na den klinker geplaetst, dezen, gelijk wij zeiden, in zijne uitbreiding tegenhouden en inkorten.

Om dit inkorten voor te komen heeft men dus slechts te beletten, dat de lang uit te spreken klinker onmiddelijk op den volgenden medeklinker sla, zoo nochtans dat deze niet ophoude deel van de zelfde sylb te maeken. Het zou, wel is waer, genoeg zijn enkelijk de oogen door het een of het ander teeken te verwittigen, het zij dan dit eene *apostrophe*, een *accent*, een *trait d'union* (*ta'l*, *tál*, *ta-l*, d. i. *tael* of *taal*) of wat men anders nog al verkiezen en bespreken mogt, ware. Maer men begrijpt ligt dat hier niets willekeurigs gezocht wordt, dat men veeleer alle willekeur uitsluiten, en zich zoo veel mogelijk met de *elementen* die het abc ons oplevert, behelpen moet. Echter kan men ook met deze teekens op eene willekeurige of niet *rationeële* wijze handelen, wanneer ze namelijk slechts als verlengingsteekens en niet meer volgens hunne bestemming als klankteekens of letters aangewend zouden worden. Dit is 't *géval*, met 't geen men de vlaemsche vokaelverlenging zou mogen noemen, volgens welke de *e* als algemeen verlengingsteeken dient, bij de *a*, bij de *u*, bij haer zelve en, wil men sommigen gelooven, zelfs bij de *i*. De uitneming die zij voor de *o* maken strekt tot een eerste bewijs dier willekeurigheid. Wel is waer dat men daerdoor de verwarring der verlengde *o* met den tweeklank *oe* vermijdt, maer de verwarring der zacht- en scherplange *o* blijft, die zoo veel te gevaerlijker is, als beide klanken elkanderen meer gelijk zijn. Doch dit zij zoo of anders; altoos is 't zeker dat de zoo genoemde verlenging van den nederlandschen *a*-, *u*-, en *i*klank door den eklank onmogelijk, en bij gevolg de schrijfwijze van *ae*, *ue* en *ie* voor de zuivere lange *a*, *u* en *i* *irrationneel* en onspraeakkundig is. Zoo er iemand is die *duer* en *pier* gelijk 't fransche *dure* en *pire* (1)

(1) Of zoo gelijk men te St.-Truiden *húder* voor *hoor* en *Pté* voor *Petrus*, uitspreekt.

(voor *ae* ken ik geen vergelijkbaren klank, en 't verschil tusschen *oe* en *oo* is overbekend) wil uitgesproken hebben, dien zij het toegestaan mede de verlenging van onze klinkers door *e* goed te keuren! Maer hij noeme ze dan ten minste tweeklanken!

Wij hebben reeds gezeid dat alle onze klinkers zich laten verdubbelen. Nu wat zijn *aa*, *ee*, *ii*, *oo*, *uu* verdubbeld? zoo niet, als teeken en als klank, de dubbele weerde van *a*, *e*, *i*, *o*, *u*? Wie heeft dit van *ee* of *oo* (en ik zou er mogen *ijen* en *uu* bijvoegen) ooyt miskend? En wie zal 't vervolgens van *aa* loochenen? Doch ik wil iets bekennen: ik geloof dat, behalve de scherplange klinkers, geen vokaelklank, in onze tael, in onze natuurlijke uitspraek, tot zijne dubbele weerde ooyt gebragt wordt. Dit is zelfs, naer mijn inzien, gedeeltelijk het verschil tusschen onze zacht- en scherplange klanken. *Hööp*, *gèën*, *hòöpen*, *gèënen*, scherplang, hebben wij; maer zoo iets als *hóöp*, *géën*, *hóöpen*, *géënen* (1), ik zeg zoo een gerekten zachten klank, hebben wij niet; en zie daer waerom de scherplange klank overal en altijd een verdubbelden klinker bekomt, en waerom de zachtlange, op 't eind eener lettergreep, b. v. *zonen*, *muren*, enz. door een enkelen klinker, in zijne volle uitbreiding, genoegzaam aen de uitspraek voldoet; waerom eindelijk de verdubbeling hier niet slechts eene overtolligheid, maer, bij de strenge wetten onzer uitspraek, eene misleiding zijn zou.

Zal men dan iet meer *daad*, *heen*, *mijn*, *zoon*, *muur* met verdubbelden klinker schrijven mogen, en waerop zal dit verschil van spelling tusschen zoo gelijke klanken (want *daad*, *heen*, enz. zijn noch zachter, noch langer dan *daden*, *henen*, enz.) gegrond zijn? op 't gene wij een weinig te voren zeiden, dat een volgende medeklinker den zich uitspreidenden vokaelklank plotselings stuit, en omdat dus de tweede vokael in zulke sylben gansch kort is en door de eerste, die zich alleen in volle vrijheid uitbreidt, daerbij nog zoo veel als verzwolgen wordt. Beiden

(1) Het *trema* duidt hier eerder eene hervatting van den klank, dan eene tweede sylb aen.

maken immers maer eenen onafgebroken klank uit : *daad, zoon*; terwijl in de scherplange sylben , daerdoor zelfs dat ze scherplang zijn en door het zwaerder en langer drukken , beide vokalen eenigs zins opvolgend schijnen gehoord te worden : *bôom, bêen*.

Tot staving van al het voorgaende zou ik nog verscheiden principia kunnen inroepen , als dat geen enkele klank anders dan door zich zelve kan verlengd worden , zonder op te houden enkel te zijn ; dat de *scheva* bij de medeklinkers daer slechts plaats vinden kan , waer alle werkelijke vokaal ontbreekt , en dat een geschreven *scheva* dus geene *scheva* meer is ; dat tusschen twee gebruiken , datgene moet gekozen worden hetwelk 't *rationneelste* is , en zoo veel te meer , als het tevens het oudste en het algemeenste is ; dat een willekeurig , niet op den aerd der tael gevestigd , noch van de eerste spraakelementen afgeleid gebruik nooyt een algemeen gebruik worden kan ; en dat integendeel al wat op vaste gronden steunt , en zijne reden in zich zelf draegt , immer veld winnen en vroeg of laet door allen erkend en aengenomen worden moet , enz. Doch waertoe dit alles ? Tot wat einde zou ik mij de moeyte geven van wijdloopig de gevolgen daarvan te ontwikkelen ? Is de zaak niet voldongen ? Is er in al 't geen ik tot hertoe gezeid heb een enkel voorstel dat wederlegbaer zij ? Ik meen het niet ; maer geviel 't zoo dat iemand aen de gegrondheid van de eene of de andere mijner gevolgtrekkingen twijfelde , hij spare zich de moeyte niet het geheel andermael te herlezen ; en zoo veel te meer , als hem dergelijke spraakkundige onderzoeken vreemder zijn en 't door mij voorgedragene hem nieuwer zal voorkomen. Duister is er niets in , maer om mij wel te verstaen is er toch zekere kennis en overal oplettendheid noodig ; want behalve dat alles redenering is , is veel slechts met een enkel woord gezeid of , liever , aangestipt , en men zal er niet ligt eene uitdrukking aantreffen die tot de volheid van 't voorstel niet noodzakelijk zij , noch een voorstel welk , zonder benadeeling voor 't geheel , moge uit het oog verloren worden. Ofschoon mij aen de geheele zaak van onze spelling zeer weinig gelegen zij (ik kan dit niet genoeg zeggen) ,

en dat de tijd alleen, door den langzaam voortwerkenden invloed der goede schrijvers, wat redelijk is eindelijk kunne doen zegepalen, zoo zal ik mij nogtans, dewijl ik er eens in ben, tot pligt maken op alle eenigs zins gegronde en betamelijke opwering die men mij doen mogt, later te antwoorden. Komt men mij echter nog eens met vodden aen, ik zal ze met wat azijn begoten ten toon hangen. Uit het slijk raep ik niets op!

§ 5. *Over de scherpe (of korte) i.*

De scherpe *i* bestaet bijna alleen nog in vreemde woorden, als in *justitie*. In *bezig*, *bezigen*, *overig*, enz. is ze (even als de *e* in *handel*, *handelen*) « dof, toonloos en dus voor geene verdubbeling vatbaar. »

Dit laetste sta ik hem *voor die woorden*, en zoo hij op zijn *dus* niet drukken wil, toe; maer ik kan toch, gelijk ik straks zeide, eene *scherpe* en eene *korte i* voor het zelfde niet aanzien, en tusschen 't geen hij hier, en zeer te regt, *dof* heet, en dat wat ik voor *kort* houd, is er ook nog een onderscheid. Hoe ik dit versta zal men best voelen met de opgegevene woorden door bijvoeging eener of tweeër sylben te verlengen. In *bezig* en *bezigheid* hoort men de zelfde *i*; wie zal nogtans zeggen dat in 't laetste de *i* meer dan kort is? en dus mede de tweede *e* in *handelende*, waer men tot zekerder proef *ellende* en *lenden* bij vergelijken mag. Geheel het verschil bestaet in den klemtoon, maer de kwantiteit is de zelfde, gelijk dan ook in *begin*, *beginnen* al de klinkletters, van de eerste tot de laetste, even kort zijn. In *vriendin* is de eerste lang en nogtans dof of onbetoond; de tweede, die kort is, draegt den klemtoon. In *beerin*, *meermin*, *eerlang*, *eerwaardig*, *deelachtig*, enz., waer de eerste sylb insgelijks lang en dof is, kan men zich verzekeren, dat de *dofheid alleen* de verdubbeling des klinkers niet uitsluit.

Verder in de vreemde namen erken ik ook eene *lange i*, aen welke alleen de naam van *scherpe* zou kunnen toegepast worden.

Wat *kort* is kan *dof*, 't kan *hel*, maer 't kan niet *scherp* zijn. Dit zal uit de volgende voorbeelden blijken. Lang (of, op zijn Bilderdijs, *scherp*) voor ons zijn *Tiger, Niger, Lima, Constantinus, Darius, Vives, Vico*; kort en hel, *Siberia, Tripoli, tribunael, Priamus, Trismegist*; korter en dof, de laetste *i* in *justitie, Syrie*, die aen de *i* van *beziggen, overig*, beantwoordt, gelijk in de voorgaende de *i* met die van *missen, spitten*, en in de eerste, met ons *ie* in *dienen*, enz. overeenstemt. Dat is nogtans geene reden om daervoor ook *ie* te schrijven, b. v. in *stiel* voor *stijl*, enz. Veel minder nog zal men dit bij 't oude enklitische *i*, dat hier en elders bij 't volk bewaerd gebleven is, voor *hi* of *hij*, doen, zoo als Langendijk in zijn' Barbiersknecht :

Hij leert de chirurgie, volkomen op, — dat leertie;

Hij scheert de menschen zacht en zindelijk, — dat scheertie, enz.

Dof mogen zulke klanken slechts in tegenoverstelling met den *helderen* genoemd worden, want wat *lang* is kan ook *dof* zijn. Men zal zich ook wel wachten van de lengte der *syllb* met die der *vokael* te verwarren. Doch hiervan nog een woord later.

Zonder verder aanleiding dan dat hij de *doffe e* en *i* genoemd heeft, die dikwils bij ons verwisseld worden, als in *lekken, likken; rechten, richten; hen, hin*, enz. (Vglk. Alewijn, Werken d. M. v. Leiden VII, 303.) spreekt ons nu de heer V. D. alweer van het natuurlijke der verlenging door *i*: die dan ook voor hem de *doffe i* is: « Onderscheidshalve dient dan ook deze « *doffe i*, in plaats der *verdubbelde vokael* » (is dit eene *verdoling?*), « tot verlenging in *korenair, hoofdhair, krijgsheir*, het « *meir*, mannelijk *oir, oirconde*. » *Heir* en *meir* komen met het vlaemsche dialekt overeen, maer, bedriegt hij zich niet, zoo spreken de Vlamingen algemeen *hoofdhair* als 't pron. *haer* uit, dat echter in Bilderdijs mond het geval niet moet geweest zijn, blijkens het rijmwoord *Demeeter*, in den Kellimachus, blz. 89 :

Wees welkom, Graangodesse, alvoende DEMEETER!

Een viertal rossen, fier en silverblank van HAIR

Voert ons de feestkorf aen;

« 't en ware men aen een onvolkomen rijm dacht, zoo als *armen*
 « en *schermen*, met welk soort van rymen hy, naer zijn eigene
 « getuigenis, zyne verzen by voorkeur doormengde (1), » ik heb
 deze aanmerking (rapprochement) van den heer V. D. willen
 behouden: zij dient eenigs zins tot vergoeding van 't geen deze § te
 wenschen overlaet. Mij komt nogtans het eerste waarschijnlijkjer
 voor, omdat Bilderdijk, met aen *air* den Bleetenden klank van *eer*
 te geven, niets anders doet dan ook in de toepassing zijne theorie
 met alle hare gevolgen erkennen. Op vrije rijmen, gelijk die wij
 boven blz. 120 uit oude hss. aenhaelden, is hier, om meer re-
 denen, niet te denken.

§ 6. Over de lange i.

Aenvang: « Telkens dat de *i* den toon ontfangt, of lang is,
 « wordt zy met *e* verdubbeld, omdat zy, enkel gebruikt, altijd
 « toonloos of kort is; men schryve dus *wie*, *gierig*, zoo wel
 « als *zien*, *dienstig*; en de uitheemsche woorden *mekaniek*,
 « *fabriek*. »

Verdubbeld voor *verlengd* vindt men reeds bij Bilderdijk, en
 't moet ons dus bij den heer V. D. niet verwonderen. Men zal
 mede bij den eersten de kwantiteit en den klemtoon wel eens
 verward zien; maer nergens zal men, meen ik, bij hem eene zoo
 tastbare onwaerheid aantreffen, als hier daeruit ontstaet. Wat
 dan? wordt de *i* verdubbeld, d. i., verlengd, en dat wel met *e*,
 telkens dat zij den toon ontvangt? Niet alleen *hinderen*, *binnen*,
 en duizend dergelijken bewijzen het tegengestelde; maer *pijnen*,
lijden en al wat des meer is, strijden met dat gezegde. Zij is dus
 ook, enkel gebruikt, altijd niet toonloos. Doch denken wij dat
 hij zich alleen kwalijk uitgedrukt heeft, te meer omdat hetgeen
 zich, bij hem, hieraen sluit, mijns erachtens, onverstaenbaer is:
 « Ypey, die de geschiedenis onzer tael schreef, twijfelt geen-

(1) Voorrede der Mengelpoëzij, blz. XVII.

« sins of de Oud-Duitschers (Teutonen) hebben niet gezeid...
 « *gieben* (sic), *leben*, *lieben*, maer *geben*, *leben*, *lieven*, enz.; zoo
 « ook niet *glauben*, maer *gelooven*; niet *bleiben*, maer *blijven* of
 « *blieven* (sic); niet *schreiben*, maer *schreiven* (sic) of *scri-*
 « *ven*, enz. »

Ik zie niet waer hij henen wil, MM. HH., en hetgeen daerna komt werpt mij gansch en geheel uit den weg. « Zeker is 't, » zegt hij, « dat deze, naer dit stelsel » (naer welk stelsel? want ik heb geen woord achtergelaten.) « echt Teutoonsche tweeklank in de angelsaksische tael bestendig in *eo* en *io* verwisselt. Dus *reokan*, rieken; *deonen*, dienen; *neomand*, niemand; *leod*, lied. Dus schrijft men *Theodoricus* voor onzen naem *Diedrick*, *Diedrijk* of *Diedederijk* (sic); en dus spreken de Engelschen nog heden *people* als *piepel* uit (1).

Wilt gij nu weten, MM. HH., wat gewigtig gevolg hij uit dit alles trekt? Ik schrijf voort af: « In dit angelsaksisch nu vindt men *dreo*, *tria* by de Latijnen en ook in het Prekoptisch (2), *three* in't Engelsch : weshalve wy niet aarzelen dit telwoord *drie* te schryven. » Daer hebben wij het alles, MM. HH. : de heer V. D. schrijft *drie*. Maer waerom ook niet *drij*, gelijk *bie* en *bij*, (of met de *y*, *dry*, *by*)? Ik weet het niet, zoo min als ik tot nu toe weet of *ie* voor hem een tweeklank of slechts eene lange *i* is. Wel is waer dat ik niet meer in staet ben dan hij, om hieromtrent iets zekers en bestemds aen te toonen; maer ik zal toch in zoo geene tegenspraek vervallen, gelijk hij, met er hier eens den naem van tweeklank, en daer eens dien van lange *i* aen te geven. Wat *drie* aengaet, die zoo oude en zoo algemeene spelling durf ik niet afkeuren, schoon ik verzekerd ben dat de spelling met *ij* de echte is. In het Angls. vindt men *dreo*, 't is waer; maer ook *dri* of eerder *thrii* (namelijk *thrii* voor 't mannelijk, *threö* voor 't vrouwelijk en 't onzijdig), welk *ii*, volgens Grimm, I. 250,

(1) Zie Willems, Verh. over de Ned. Lett. I. 20, die de verdere te raedplegene werken opgeeft. (Aent, van den heer V. D.)

(2) Id. ibid. 50.

met het Goth. *ei* (1), het Oudhd. (2) en Oudsaks. *i* of *ii* volkomen gelijk staet. In 't Oudnordsch heeft men m. *thrir*, vr. *thriar*, onz. *thriú*; in 't Middelhoogd. m. *dri*, vr. *dri*, onz. *driu*; en in al die talen in dativo *thrim*, *drim* of *drin*. Het Nieuwhd. heeft *drei*, het Zweedsch en het Deensch *tree*. Wat het engelsche *three* betreft, dit staet in 't Middelenegsch naest *hee*, *bij*; *mee*, *mij*; *thee*, *uw* (dit); *free*, *vrij*, enz., en zulke rijmen als 't volgende (Troy. oorl., fragm. door Ackerdyck uitgegeven, v. 624-25.) :

**Wat so elc hadde segemen mi.
Hort wiez diende d'andre drie/**

getuigen dat het bij ons ook zoo daer meê stond, en , zoo 't eerste vers niet verdorven is, moet hier voor *drie* noodzakelijk *dri* geschreven worden. Doch *mi* zelf vindt men zoo verdorven :

**Affrodius sprac/ ghelobet mie/
Wacht/ datti niet wiez ghesie.**

Maerl. Sp. Hist. D. II, blz. 156. Dus *wie*, in Reinaert (Grimm) v. 566 en 67; waer men gewis 't voorgaende rijm niet naer verbeteren zal. Verder is in de meeste der genoemde talen de spelling van *drij* en van *bij*, zoo wel præp. als subst. (dit anders ook *bie*, *bine*) omtrent de zelfde, en er is geen twijfel of de schrijfwijze van *drie*, moet gelijk die van *bie*, aen 't oude gebruik toegeschreven worden, wanneer men ook *viere*, *vive*, *die* (ons *dij* of *dije*, femur), enz. met eene *e* op 't eind plag te schrijven, en waerschijnlijk meestal tweesylbig uitsprak. De uitspraak der Hollanders, in zoo ver zij met die der Westvlamingen overeenstemt, is, gelijk in *melodie*, *fabriek*, enz. insgelijks een overblijfsel van den

(1) Bij ons *ij*: *reiks*, *rijk*; *hoeila*, *wijle*; *keinan*, *kijnen*, doch ook *kemen* en [*keimen*; *lein*, *lijn* (linum); *meins*, *seins*, *mijn*, *zijn*, en honderd anderen.

(2) Oudhd. mann. *dri* (*drii*, slechts bij Isid. *drið*); vrouwel. *drið*; onzijd. *driu*. Zoo heeft men er *frt*, *vrij*; *bt*, *bij*, præpos.; *st*, *zij*, enz.; *t*, *ð*, *ð* gelden in deze aanhalingen, gelijk bij Grimm overal, *ii*, *ee*, *oo*.

ouden langen *ijklank*, en dit wordt juist daer door bevestigd, dat meer dan de helft mogelijk der Nederlanders *drij*, met den verscherpten *ijklank*, dat is, bijna gelijk de Duitschers, *drei* zeggen. Doch, andermael gezegd, ik keur daerom de thans zoo algemeen aengenomene spelling van *drie* niet af. Het hedendaegsch gebruik heeft ook zijn regt.

Dit is alles, zeide ik; neen, nog niet. Daer was nog iets wonders bij *Bilderdijk*, dat hem hier juist van pas kwam: « Wat de « schrijfwyze *drieën*, *drieërlei*, betreft, men aenschouwe ze « voor niet min verkeerd dan degene van *zeeën*, *tweeërlei*. » En om wat reden dan? « dewijl de sylben van een woord zich niet « snydend afdeelen, maer in de uitspraek samenhangen! » Dit is zoo wat, gelijk men zeggen zou, *non intellecta mirari*. Is het dan zoo verkeerd *zeeën* en *tweeërlei* (onze zachtere uitspraek heeft hier van ouds eene *d* ingelascht, maer 't is dat niet waer de heer V. D. van spreken wil) te schrijven, en kan het samenhangen der sylben het verwaerloozen van den scherpen *eeklank* wettigen? De heer V. D. mogt dit zoo niet overnemen. Het is nogtans nog al fraey dat hij de grove woorden van zijnen meester (Spraacl. blz. 73 en 391) achtergelaten heeft. Niettemin ik wil het kwijt maken: *Bilderdijk* wist niet wat hij hier zeide, zoo min als hij ooyt geweten heeft hoe hij die woorden schrijven moest. Hij wijt zijn wankelen aen eene oude gewoonte: ik geloof hem niet; ziet de aangewezene plaatsen.

Wat *mekaniek*, *fabriek* aengaet, en alle andere woorden waerin de latijnsche of grieksche korte *i* bij ons verlengd geworden is, daer gebiedt de analogie de *ij* en niet de *ie* te gebruiken, en dit vereischt ook de tweederlei door niemand, dat ik weet, betwiste, uitspraek; terwijl *ie* noodzakelijk den scherpen *ijklank* (*ei*) uitsluit. *Fabriek*, *muzijk* (of *musijk*?), *pratiijk*, *mekaniijk* (het woord komt nogtans zonderling voor, en ik heb het niet durven voorraen zetten!) *melodij*, *tyrannij*, enz. kan men, naer verkiezen, den ouden of den hedendaegschen klank van de *ij* geven. Zoo er eene uitzondering te maken ware, het zou alleen voor die woorden zijn, waer de klemtoon van voren valt, als in

glorie, *memorie*, enz.; en nog is dit daer geene genoegzame reden voor, wanneer ze zonder *e* op 't eind uitgebragt worden: *glorij*, *memorij*. Laet men er integendeel de *e* hooren, dan is *glorie* (*glorië*) geene uitneming van de schrijfwijze met *ij*, geen eigenlijk eensylbig *ie*, maer de regelmatige oude spelling (*vrij*, *vrië*, *mijn*, *mine*, *abtdij*, *abtdië*, enz.) die wij in alle vreemde eigennamen, als een onverkenbaer *privilegie*, *Syrie*, *Maria*, *Lucia*, *Marius*, *Darius*, *Ilion*, enz., bewaerd hebben. De spelling met *ie* kan enkelijk in 't gebruik hare verschooning vinden, wanneer wij aen woorden met eene oorspronkelijk lange *i* eenen nederduitschen uitgang geven, als *adjectief*, *substantief*, enz., wat ik, niet tegenstaende het gebruik, nauwelijks tot het meerv. *adjectieven*, *substantieven*, enz. durf uitstrekken. Ook schreven de Ouden doorgaens: *keitijf*, *keitive*, gelijk *Parijs* (eigenn.) en *Parise*. *Komiek* heb ik zelf in plaets van *komijk* geschreven, hierin het gebruik meer dan de reden raedplegende; ofschoon er mogelijk een onderscheid zou mogen gemaakt worden voor de woorden die wij niet onmiddelijk uit het Latijn, maer uit het Fransch overgenomen hebben. Doch wie is in staet deze aen te wijzen? Om ook *komik*, *fabrik*, *genitif*, zóó, dat is, kort, aen te nemen, zie ik geene reden; echter zou velen, meen ik, *mekanik*, op zijn Fransch, beter in de ooren kliinken dan *mekanijk*, met den nederlandschen *ijklank*. Gelijk men wil! Ik zal er geene pen voor verslijten. Ik heb slechts de regelmaet gezocht, die alleen in zulke geschillen tot eenparigheid leiden kan.

§ 7. Over de *x* of *ij*.

Deze paragraef beslaet bij den heer V. D. zeven bladzijden. Wij zullen al het onnoodige, en er is zulks veel, over het hoofd zien; doch zonder te durven beloven, dat daerom onze aanmerkingen zich minder verre uitstrekken zullen. Zijn begin deel ik u mede:

- « Er gelden drie stelzels (sic) nopens het gebruik dier letters.
 « Eenigen gebruiken die allebei, doch volgens een vastgesteld on-

« *derscheid*, zoo als in *my* en *mijn*. Anderen willen de *y* altijd « als slotletter eener lettergreep aangewend zien; en een derde « deel verlangt (dat) de algemeen gebruikte *y* de *ij* uit de spelling « verbanne. »

« Deze opnoeming is onvolledig. Wij hebben er het stelsel van Bilderdijk, dat van Huydecoper en Lelyveld, bij ons ook door jonkheer Blommaert gevolgd, en eindelijk het eigenlijk vlaemsche, dat in den heer Willems, zoo als de heer V. D. zegt, een duchtigen verweerder gevonden heeft. Maer Siegenbeeks stelsel is er niet in begrepen, mogelijk om dat niet ligt iemand het vergeten kon.

« Het eerste stelsel, zegt hij, is gegrond op den aerd der *y* letter *y*, in de woorden waerin zy aangewend wordt, en op « de regelmatige verdubbeling der *i* by de ouden. » Hoe en op wat wijze? waer in bestaet die bijzondere aerd der *y*? dat legt hij ons niet uit. Meer onderwaerts echter leest men: « de *y* is toch geen verlengde *y* (sic, door misstelling voor *i*?) : de « ouden schreven reeds *vyer*, nu *vier*. » Dit is al iets, ik merk echter aen, dat die Ouden op verre na de oudste niet zijn; en ten andere, dat Bilderdijk (*Spraakl.*, bladz. 57, waer hij zegt dat de « *y*, wat de *figuur* betreft, oorspronkelijk niet anders is « dan een verlengde *i*. ») ons leert, dat, in zyn' tijd nog, Gooische en andere boeren *kynd* voor *kind*, enz. zeiden.

Een weinig lager voegt de heer V. D., maer ditmael in den vollen zin van Bilderdijk (*ibid.* bl. 394), er bij: « Dat *y* geen « dubbele *i* is, blijkt ook daer uit, dat onze ouden, toen zy « *bloey*, *prooy* schreven, deze *y* de eenvoudige *i* vokael was, « geen *i* met eene lange *j* daer achter. »

Neen, *y* is geen *ij*, dat is gewis; maer dat *y* in *bloey*, *prooy*, ook niet eenvoudig de *i*-vokael is, meen ik al van over lang bewezen te hebben. Ik houd staende dat, in ons Nederduitsch, de *y* van geen anderen aerd is dan de *w*, dat beiden medeklinkers zijn, van welke de eerste bij het veranderen van de uitspraek der lange *i*, en om den klank dien zij in 't Latijn en in 't Fransch had, zoowel als om zekere gelijkheid van gedaente, soms met de *ij*,

maer oudtijds toch zeer zelden , verward is geworden : even zoo als die zelfde gelijkheid , die ook tusschen de *w* en *uu* bestond , het gebruik van het Latijn (*v=u*) en het gemak der afschrijvers , de eerste wel eens voor de laetste hebben doen stellen.

Eenige regels verder zegt de heer V. D. nog , dat de *y* « eene « lange, edoch niet dan door zich zelfs lange, *i* is. » Dus is, volgens hem, de *y* eene van natuur lange en niet eene verlengde vokael. Ik zeg vokael, en niet *i*, om dat de *y*, gelijk men ze uitspreekt, niet meer eene *i*, dan eene *e* of eene *a* is; indien *y* de zesde vokael is, kan zij de derde niet wezen. Doch 't in het voorbijgaen, zonder daer op aen te willen dringen.

Op dezen aerd dan moet, gelijk hij zich in de boven aengehaelde regels uitdrukt, het eerste stelsel gegrond wezen. Zien wij welke de woorden zijn, waerin zij, volgens dat stelsel, aangewend wordt. Hij geeft ze ons op: « Het woordeken *by*, met « de samengestelde *voorby*, *byzonder*, enz.; ook in de voornaem- « woorden *my*, *gy*, *hy*, *zy*. Eindelijk de bastaerduitgang *y*. »

Het kenmerk van de *y* is dan, dat ze uit haren aerd lang is; dus moet zij, in de woorden waer zij gebezigd wordt, wil dit gebruik op haren aerd gegrond, of maer slechts met denzelven overeenkomstig zijn, lang blijven. Is dit zoo? zijn *by*, *my*, *hy*, en de overige voornw. lang? Wij hebben hier alleen te vragen hoe de heer V. D. (Bilderdijk, *Spraakl.* blz. 66 en volgende, wist niet wel hoe hij het daer meê had, maer haspelt zich er toch, volgens zijne gewoonte, met eenige klagten door.) hoe hij zelf zeg ik, er over denkt. Nu, hij zegt uitdrukkelijk dat ze kort zijn, en dit wel ter gelegenheid van de *ij* der Siegenbekianen, welke hij, als *verlengde* vokael, in die woordjes ongeschikt acht. « Door « te beweren, » zegt hij, « dat de *ij* eene verlengde vokael was, « bewerkte men, dat zij, in de woorden, waer men de *y* kort (!) « moet uitspreken, als in *hy*, *by*, *my*, *myn*, *byzonder*, *dikwoyls*, « *waerlyk*, enz. eenen harden langen toon kreeg. »

Het komt mij al meer en meer voor, MM. HH., dat de schrijver van kort- en langheid geene juiste gedachte heeft; ten minste blijkt uit deze regels, dat hij aen eene *verlengde* vokael, in de

uitspraek, eene andere kracht toekent, dan aen eene *lange*; wat een groote misslag is. De verlenging is alleen voor het oog; eene verlengde vokaal is niets anders dan eene vokaal welke, omdat zij in de uitspraek, dat is van natuur, lang is, op zekere plaatsen waer zij anders zins ook kort zou kunnen gelezen worden, ter waarschuwing voor alle verdoling, mede door 't geschrift als lang verbeeld wordt. Daerom schrijf ik het enkelvoud van *talen*, *tael*, en niet *tal*, zonder dat de verlengde *a* (*ae*) in *tael*, daer meer een harden langen toon door verkrijge, dan de enkelijk lange *a* in *talen*. Het eenige onderscheid is voor het oog.

Het eerste stelsel is dus geens zins op den aerd der *y* gegrond, maer is veeleer daer mede strijdig. De regelmatige verdubbeling van de *i* bij de Ouden vindt hier slechts eene negative toepassing. Hij wil zeggen dat, met *y* te stellen op het eind der lettergrepen, de dubbele *ij* van Siegenbeek aldaer vermijdt en bij gevolg de enkelvokaelspelling onderhouden wordt.

Ik moet u hier, MM. HH., naer de aenhaling van den heer V. D., het gevoelen van Bilderdijk zelven mededeelen. Onder zijne nagelaten Brieven vindt men er een' (D. III, 61) van den 19 febr. 1808, waerin hij, na een enkel woord over de *t* voor de slotsylbe der diminutiva gezeid te hebben, aen Siegenbeek het volgende schrijft: « Echter recht uit gezegd, tel ik daar niet « zoo zeer op; doch het is eenmael zoo in al mijne gedrukte « stukken gesteld, en dan geeft het aenstoot als men zich onge- « lijk is. Van alles (doch dit is juist niet veel) is mijn lastige « onderscheiding van de *y* en *ij*, wel de moeielijksê, en die ik « 't liefst varen liet, waar 't niet uit deze betrachting. » Aen ons dan te zien of, en in hoe verre wij, gelijk Bilderdijk, door onze *antecedenten* gebonden zijn. In zijne *Verscheid*. IV D. blz. 164, herhaelt hij omtrent het zelfde, en om de betere redenen die hij daer van zijn gevoelen geeft, acht ik het niet onnuttig die plaats hier nog bij te voegen. « Schoon ik van den tijd mijner intrede in « de Maatschappij van Nederl. Letterk. af, zegt hij, deze onderschei- « ding van *y* en *ij* (hoewel niet volkomen) aangenomen heb, zie « ik niet, dat er voldoende reden zij om haar vast te houden.

« Zekerlijk heeft het een voordeel dat men in *zy zij dan wie zy*
 « *zij*, het verbum van het pronomen onderscheide; maar daar
 « de uitspraak dit niet of naauwelijks meer kan, blijkt de nood-
 « zakelijkheid ook niet voor het onderscheid van schrijfwijze;
 « men is toch van de ziekte van onderscheiding door spelling,
 « die voor ettelijke jaren tot in het belachelijke toe gedreven
 « werd, tamelijk wel te rug gekomen (1). »

« Maar daar is zelfs eene groote ongelegenheid in dit onder-
 « scheiden van de *ij* door tweederlei figuur. Zy bestaat hier in:
 « dat op deze wijze dezelfde *y* geheel onbepaald van klank
 « wordt, en nu eens als *ij* en dan weér als eene lange *i* luidt.
 « Terwijl, zoo men haar niet meer in *maatschappy, wy, hy*, enz.
 « schrijft, zy altijd den klank van de lange *i* hebben zal. Het
 « geen eene eenparigheid geeft, de lezing zekerer maakt, en
 « vooral daarom nuttig is, omdat wy in onze taal geene lange *i*
 « bezitten, en die echter in vreemde woorden telkens noodig
 « hebben te schrijven. »

Het tweede stelsel, welk de heer V. D. « als vry gegrond, »
 zich sterk genegen voelt om aen te nemen, en waer hij ook
 « by voorraad » in zijne Verhandeling gebruik van gemaakt heeft,
 verschilt, volgens ons inzien, van het voorgaende slechts daer in,
 dat het den regel, dien Bilderdijk op enkele woordjes toepaste,
 algemeen maakt. De *inconvenienten* blijven dus de zelfde. Of er
 van den anderen kant eenig gemak door gewonnen wordt, dan
 of bij de uitbreiding van den regel de moeyelijkheden veeleer ver-
 meerderd worden, dit zou verder na te zien zijn.

Maer hoe bewijst de heer V. D. dat het « vry gegrond » is?
 « Indien men aen den regel hecht, dat de verdubbeling der
 « vokalen, in zulke bekleemde sylben, op welke geen medeklin-
 « ker stuit, onnoodig is: koomt het ook gegrond voor, van de
 « verdubbelde *i*, in de geklemde eerste sylbe van *blijven*, b. v.,

(1) Ik heb niet noodig te doen aanmerken dat Bilderdijk van Holland en niet van Vlaenderen spreekt, waer die ziekte nog vrij gemeen is. Goed nog al dat ze slechts belagchelijk is.

« onregelmatig te vinden. » Dit volgt zeer wel, MM. HH.; maer wanneer hij er onmiddelijk bijvoegt: « en haer in zulke gevallen, door *y*, waertoe zy hier verlopen is, door de uitspraek van eenige Nederduitschers, te laten vervangen; de *y* is toch geene verlengde *y* (*i*?) » dan heeft hij geene gevolgtrekking meer, maer dit laetste brengt zijne reden met zich mede, en staet, als argument, op zich zelf. De verlengde *i* (*ij*) past niet; *y* is geene verlengde *i*; dus *y* past, zal niemand aennemen. Op dien voet zou *a* en alle andere vokael ook passen.

De gansche kracht van zijn bewijs steekt dan daer in, dat de *i*, door de uitspraek tot *y* (d. i. *ei*) verlopen is. Zien wij vervolgens eens wat daarvan is, en om dit gemakkelijker te doen, gaen wij deelswijze voort. Is de *i* verlopen? Ja en neen: alle *i*, neen; sommige *i*, ja. Welke is dan verlopen? De lange, behalve in meestal de uitheemsche woorden, als *Isaac*, *Mithras*, *Ibrahim* en ons oude *Isegrim*, hoewel wij *ijzen* zeggen, en dat men reeds in den roman van Ferguut v. 1575, *eiseliken* leest:

**Den ware dat hadde blederiken ;
Die roke was swert en eiseliken ;**

waer de schrijffout zelve (*ei* voor *ij*) van de oudheid van het verloop getuigt. Maer men weet dat de zamengestelde woorden en eigennamen het voorregt genieten van aen 't meestendeel der taelveranderingen te mogen weérstaen. Heeft er ook bij de korte *i* eenig verloop plaets gehad (wel te verstaen dat hier alleen het verloop tot dien klank gemeend wordt, welken wij nu aen *ij* of *y* toekennen)? In zeer weinige gevallen, MM. HH., heeft de korte *i* haren natuurlijken klank verloren; want *bij*, *gij*, *hij*, enz. zijn dan alleen kort, wanneer ze proklitisch of enklitisch gebezigt worden; en dan, ik moet het wel zeggen, is er in de uitspraek geene *i* meer, maer iets tusschen *e* en *i*; en waer de uitspraek allerkortst is, eene zuivere, maer doffe *e*. Want dat de *i*, wanneer ze verzwakt, tot *e*, en deze wederom, wanneer ze versterkt wordt, tot *i* overgaet, kunnen, behalve de voornaem-

woorden b. v. *komtje? als ge wilt, gaen we, zijn ze daer?* en andere woorden met *bij* zamengesteld, als *bezonder, bekans, bekomen*, enz. allerbest onze oude hss. getuigen, waer men dikwijls naest elkander in het rijm *wapijn, tekijn, wapine, tekine*, en buiten het rijm *wapen, teken, wapene*, enz. met *e* vinden zal. Dit strekt tevens ten bewijze, dat, in vele uitgangen, de kwantiteit der vokael twijfelachtig was, en naer de behoefte van het vers veranderde. Daervan dat men dan eens *vollec, moghelec, silveren, eigen*, enz., dan weër *vollike, moghelike, silverine, eigine*, of *vollijc, moghelijc, silverijn, eigijn*, enz. aentrest.

Wij hebben reeds elders het woord *kristallen* of *kristallijn* vermeld, als nog bij ons zijne dubbele kwantiteit bewaerd hebbende. In *kristallene vaten* is de adjectivale uitgang noodzakelijk kort; terwijl in *kristallijne*, bij de Ouden *kristalline, vaten*, de lengte der vokael onverkennelijk is, zoo wel als in *termijn, dozijn, venijn*, in welk laetste de *i* alleen de lengte van de *e* in 't latijnsche *venenum* terug geven kon. Andere stammen onmiddelijk van de lange latijnsche *i* af, als *Quintijn, Cateline* (in de Maghet v. Ghend, v' 157, enz. uitg. v. Blomm.) of *Cateljne* (Catelijne kerkske, buiten St. Truiden, nu afgebroken) *Catharina, Catrijn, Trine* of *Trijne* (niet *Triene*), *Trineke, Trijntje* (niet *Trientje*), en met verplaelsten accent *Trindtje*. Van *Patri-nus*, kwam eerst *peterine*, en *peterijn*; roman van Walewijn, door Meijer aengehaeld (Nalez. op 't Leven v. Jhs. blz. 47) :

**So ghetic jou myn goede zwaert /
Dat niet verbetert mochte syn /
Het gaf mi een myn peteryn (1).**

(1) Wat deze uit Meijer overgenomene regels betreft, waer men overal *y* voor *ij* ziet staen, dit strekke niemand tot verwondering. Zoo de heer Meijer geen zeer laet en zeer slecht afschrift gevolgd heeft, dan is er tien tegen een te wedden, dat dit eene door hem in den tekst ingevoerde nieuwigheid, schoon niet eene bij hem nieuwe vrijheid, is. Ik heb mij in 't overzicht van dezen § een paer rijzen met Meijers uitgave van 't Leven van Jhs. hier mede in eene groote verlegenheid gevonden. Ik wist niet wat denken van die zoo standvastig onderhoudene als voor den tijd zonderlinge spelling met *y*, die ik daer overal aentrof, en natuurlijk voor de ware schrijfwijze van 't door hem gevolgde ha.

waervoor men te St. Truiden thans nog *peteren* zegt. Maer ook deze uitgang viel weg : *peteren* werd *peter* en zelfs *peet*!

Een ander woord nog, dat wij behouden hebben, is *woestijn*, oudtijds *woestine*, hetwelk in FERGUUT met *wapine* rijmt, v^o 1048 :

Maer ic name eer die *wapine* Gherne waer ic in die *woestine* :

houden moest. Zijne Nalezingen, die ik onlangs eerst bekwam, hebben mij de oogen geopend en door de vergelijking zoo wel van andere schriften door hem aengehaeld, als van 't *facsimile* van zijne eigene uitgave doen zien, dat ik mij volgens allen schijn bedroog en mij op zijne nauwkeurigheid te veel betrouwd had.

Ik had van over lang in Mone's *Anzeiger* (1837, blz. 77) het verslag van een tweede hs. van 't Leven van Jhs. en de vergelijking daervan met de uitgave van Meijer gelezen, en zelfs het verschil van spelling, betrekkelijk de *y* en *ij*, aengewezen. Hoe moest ik dus niet verwonderd zijn, toen ik laetst in de genoemde Nalezingen, waer Meijer uit den *Anzeiger* een deel van die zelfde vergelijking overschrijft (waeruit men kunne zien, zegt hij, in hoe verre beide handschriften, ter aenzien van tael en *spelling* overeenkomen), dat verschil geheel uitgewischt vond! In den *Anzeiger* stond, Prologe : *Vp ene tijt bat mi een mijn lieve orient*; in de Nalez. van Meijer... *tyt, myn*, en verder nog eens *myns* voor *mijns*, *gelyk* voor *gelijc*. Dan Cap. I. *syn* voor *stjn*; Cap. II. *syn wyf* voor *sijn wijf*, tweemaal, als ook *syn huus* voor *sijn huus*, en dus tot op 't eind alle *ij*^s in *y*^s veranderd, behalve in den naem van *franse scavijn* (deze noemt zich op 't eind als den afschrijver van 't boek) alleen; welke uitzondering geen twijfel overliet, of hij was in de rest opzettelijk van den echten tekst afgeweken. Wat daer de reden van was, kon ik wel niet juist weten. maer vermoedde toch straks dat dit zich met zijne uitgave zelve verbond, en een enkele oogslag op zijn *facsimile* geworpen gaf er mij de verzekering van. Daer ook, ja, zag ik, overal waer *y* gedrukt staet, *ij* geschreven; zonder stippen, wel is waer, maer ook bij de enkele *i*, die in dat *facsimile* mogelijk vijftigmael voorkomt, vond ik er niet eene, en de vorm der *ij* is bovendien onverkennelijk.

Al wat ik dus van dien tekst ten aenzien van de spelling met *y* gezegd heb, alle mijne gissingen en onderstellingen om 't geen onuitlegbaar was uit te leggen, vallen te niet, of eerder waren onnoodig, en ik leg ze Meijer te last. Maer 't woord *yoken* dat mede in 't *facsimile* met *ij* geschreven schijnt, is eene andere zwarigheid, die 't inzien van 't hs. alleen kan helpen wegnemen. Nog eens dan : de heer Meijer zende ons 't boek toch eindelijk weder! — Toen ik de voorgaende regels schreef, was 't boek volgens allen schijn reeds op weg, want kort daerop werd het mij uit de bibliotheek onzer academie toevertrouwd. Dank zij den heer Meijer! dank ook het boek, welk op 't eerste inzicht alle onzekerheid zoo ineens deed verdwijnen!

Wat ik vermoed had bevond zich maer al te waer: al die ontelbare *y*^s, die men in de uitgave van 't Leven v. Jhs. aantreft en waervan, gelijk ik zei, in geen ander oud boek een voorbeeld bestaet, die *y*^s zijn allen van den heer Meijer! Behalve in

en waer de *i* niet minder lang is dan onze *yj*. Insgelijks in 't stukje *Van der Ziele en van den Lichame*, v. 53 :

Du hebes nu niet dine everzwoine/
 Dijn herten/ dijn hinden ende dijn conine/
 Dijn grote kelderen metten wine/
 Dijn scoene nappe selberine.

sommige eigennamen, is er in den ganschen tekst van 't Luiker hs. niet eene enkele *y* te vinden. Om kort te zijn en toch de bezitters van de uitgave van Meijer te laten zien hoe 't daermeê gesteld is, zal ik hier de spelling van 't hs. betrekkelijk de onderscheidene *i* (van 't overige een andermael!) opgeven. De lezer trekke er de gevolgen uit.

1° Met de kleine *i* schrijft het, gelijk alle andere hss., *ic*, *mi*, *wive*, *wise*, *mint*, *gelikerwijs*, *igewelc*, *iegen*, *Israhel*, *Ioseph*, *Iudas*, *Ihs* (Jhesus), *Iohes* (Johannes), *Ihlem* (Jherusalem); verder *hir*, *nit*, *rip*, *geschin*, *onssit*, cap. 212, voor *hier*, *niet*, *riep*, *geschien*, *onssiet*, cap. 210, enz.; zelfs *anschin*, voor *anschijn*, cap. 226 en 234, en *gelik* voor *gelijk*, onder cap. 202. Integendeel in den aenvang van een' volzin en dikwijls nog elders *jc*, *Jhs*, *Johes*, *Joseph*, enz. Dan *wj*, cap. 212; *wijve*, cap. 173; *onwisse*, cap. 201; *mijnt*, cap. 211 (*sijnt* voor *sijn* ibid. is eene schrijffout). Kindelijk nog *gelijkerwijs*, cap. 222; *des mijnders Yacobs moeder*, cap. 231; *te prijmtide* en *primetijt*, cap. 150, enz. overal de *j* of de *tj* met de *i* verwisseld, nergens de *y*. Hij schrijft ook *saiide*, *pais*; maer tevens *saijen*, *saijede*, *saijere*, voor een' klinker. Cap. 89 heeft hij *saijde*, waer de *e* zal uitgevallen zijn; maer *sayde*, cap. 90, bij Meijer, is onnauwkeurig; in 't hs. staet tweemaal *saiide*.

2° Met de lange *j* bij eene zinverdeeling alle woorden die elders *i* hebben: *In Bethleem Jude*, *jne suke nit*, enz. Dan *Jericho*, *Jeremias*, *Jacobus* en *Ioseph* (sic) cap. 97, enz. Dus in de eigennamen, wanneer ze hunnen vreemden vorm behouden, bewaert hij de *t* of de *j*: *Johannes* of *Johannes*; maer altijd *IJan*, *IJanne*; *Iacobus* of *Jacobus*, niet *IJacobus*, schoon hij *IJacob* schrijft; *tjoeden*, *tjoedsch* of *tjodsch*, niet *toeden* noch *joeden*, enz., omdat hij 't woord als ons reeds eigen beschouwt.

3° Met de *tj* uitsluitelijk de dietsche of verduitschte woorden. Als vokaal, in *mijn*, *tijt*, *ghelijc*. *wijs*, enz.; *krijsselen* en *krijselingen* (sic), en de boven aengehaelde *prijmtide*, *wijve*, enz.; en *hi tijde*, d. i. beleed, cap. 22, alsmede *tijdi mi ane*, cap. 182, kwalijk bij Meijer *tijddi* geschreven, enz. Als konsonant, in *tjawi*, *tjaerghetide*, *tjoeden*, *tjoken*, *tjongren*, *tjoncsten dage*, *IJacope* en *IJanne*, cap. 126; *tjagde*, *bejtjagen*, cap. 215, vglk. 78. Als vokaal en konsonant misschien (en zoo kan men haer ook in de pas opgegeven nemen, zoo dat *IJacob* op zijn Nederlandsch, en *Jacobus* bijna met de fransche *j* zal geklonken hebben, en dus ook te onderscheiden tuschen *IJan*, d. i. *I-Jan* en *Johannes*, vglk. *IJanne* (sic) cap. 21), in *quadtjen*, cap. 214; *waetjere*, cap. 22; *kastijene*, cap. 124, *vertijen*, cap. 85; *lijen*, *ic lije*, op vele plaetsen; *vertijen*, cap. 85; *verbrotjet*, cap. 89; *meijer*, *meijere*, *meijerian*, en zelfs *meijertjen*, cap. 148 enz. — De *tj*, zoo wel als de *i* heeft zelden hare stip-

Doch dit blijkt genoegzaam uit de verlenging der vokaal zelve wanneer zij de slot-*e* achterlieten, gelijk in de volgende twee regels uit den zelfden roman van FERGUUT v° 1437 :

**Si stat [t]rac? ane haer hemde sidijn
En .j. [d. i. een] pelse hermerijn.**

En dus ook in den Troyaenschen oorlog (Blommaert, blz. 31, v° 2661) :

**Troplus riep lude sijn tekijn/
Hi waent wel wzeken die byende[n] sijn.**

pen, die er dan nog dikwijls van eene latere hand schijnen opgezet te zijn. Verder is de *ij* doorgaens zoo kort van steert, dat men er den overgang van de twee *ii* tot *ij* nog klaer in erkennen kan; wat ook *wj*, *onwjse* schijnen te bevestigen, als mede de boven aangewezen *quadijen*, *lijen*, *wijes*, *meijer* (nooyt *meyer* noch *meier*) en het zonderlinge *JJonne*. Het is waarschijnlijk dat de schrijver den verduitschten naam *IJan* bij verdoling met eene *J* begonnen had, als of 't de vreemde *Johannes* geweest ware, en er hij gebrek aen ruimte vóór de reeds geschreven letter, slechts eene tweede *j* nazette. De *j* was dus voor hem goene *ij*, en deze gold twee *ii*, zoo als 't nog blijkt uit het woord *castijngs*, cap. 22, voor *casti-* of *castijngs*, en uit het woord *Tiberij* in 't volgende voorbeeld, cap. 21 : *In den viftinden jaair Tiberij des keisers. doe Pontius Pilatus procureerde dat lant van Judeen*, enz. Men zou verder mogen vermoeden dat de schrijver, die sommige medeklinkers, als de *s*, om meer klem verdubbelde : *onss*, *Herodess*, *ssoute*, cap. 22, *ssoudire*, cap. 231, het zelfde stelsel ook voor de stijve en aengehouden *j* aangewend heeft. Onze *j* of *jod* komt inderdaad de *ii* zoo nabij, dat velen zich er aen bedrogen hebben.

4° De *y*, van gedaente duidelijk onderscheiden van de *j* en van de *ij*, komt slechts voor in de vreemde woorden *Moyss*, *Cayphas* (ook wel eens *Caiphas*), *Helyas*, *Helyaeus*, *Symon*, *synphonie*, *ypocriten*, *Sydomen* (lees *Sydonien*, gelijk staet cap. 113, schoon *Meijer Tyre en Sidonien* (sic) heeft; maer in 't volg. hoofdst. staet *Tir* voor *Tyr*); doch *ibid. Sirien*, en elders *Elisabeth*, zelfs in de latere kantteekening, waer *Meijer* in zijne Voorr. blz. VIII, ik weet niet hoe, *Elyzabeth* en dat nog wel met een (sic) voor aengeeft. Daer staet met schoone roode letters *Elisabeth* (sic!). Maer 't is niet mogelijk iets onnauwkeurigers uit te denken dan die uitgave. Men verwachtte daerop *mijsne* NALEZINGEN.

Daer ik een weinig verder van de kwantiteit van de *i* in *di*, *hi*, *si*, enz. spreek, zal ik hier bij deze gelegenheid nog bijvoegen, dat ook dit *hi*, welk zoo systematisch alle lange klinkers verkort : *ut*, *mar*, *verijagt*, *hoft*, *makden*, *ripen*, *nit*, enz., bestendig, gelijk alle andere, *sije* d. i. *si des*, *gheloesdijts*, *wildijts*, enz. spelt, wat een ontgensprekelijk bewijs is van den langen klank, zelfs vóór het aenhangen der *s*.

Vroeger echter, toen de tael nog ruw was, en bijzonder in de oudhoogduitsche overblijfsels, ontmoet men de *i* nog kort, waer zij later door de *e* verzacht werd. In den *Rhythmus de S. Anne* heeft men drij voorbeelden daervan in twee versen (104-5):

**Mānige bischof also herin [heertijk]
Die dir ceichinfastig waerin.**

Doch dit gaet ons minder aen; ik voeg hier liever nog eenige voorbeelden bij, die hoewel ook zeer oud, toch, gelijk het voorgaende, tot de XI^{de} eeuw niet opklimmen, en ons tevens met de kwantiteit van de *i*, ook de uitspraek van de *ij*, in dergelijke uitgangen zullen doen kennen. Ik kies dezelve slechts in twee kleine gedichten, onlangs door jonkheer *BLOMMAERT* achter de fragmenten van *SEGHERS Troyaenschen oorlog*, met veel zorg en nauwkeurigheid uitgegeven. Het een is de *Reis van S. Brandaen*. Ik schrijf de regels af volgens dat ze mij, bij het doorbladeren van 't boek, in 't gezigt komen. Aldus v° 355:

**Eene pine wonderlijc.
Gheeste den mensche ghelijc.**

V° 464:

**Herde sere wiselike/
Mijn here es soe rike.**

Zoo ook v° 536, *waerlike, conincrike*. V° 677:

**Doch was die gront guldbijn
Daer dat gras soude sijn.**

Het zelfde staet v° 705. De uitspraek, die van de zuivere *i*, volgt duidelijk uit v° 712-13:

**Daer was soe vele goeds in/
Den mochte niet beter sijn;**

schoon het rijm nog altijd een weinig onnauwkeurig zij, zoo wel als v° 1593-94 :

**[Die mure] waren alle kerstallijn
Daer was menich claer steen in;**

en v° 1359 : *Eenen berch stalijn* (van stael) : *diene worpen daer in.*

Met *sijn* rijmen v° 790, *vierijn*; v° 1112, *tekijn* (teeken); v° 1811, *swinijn* (porcinus) :

**Dine lelike ogghen swinijn :
Daer moghestu comen sijn...!**

Waer nochtans *lelike* aen te merken is, als evenrediglijk kort, gelijk nog, met de *i* omtrent als *e* uitgesproken, bij de Limburgers. V° 1903, *hondijn*; v° 2003, *napkijn*, verkleining van *nap*; en dus mede 2009, enz.

Het ander stukje is de *Borchgravinne van Vergi*; daeruit teeken ik de volgende rijmen aen : v° 97 *hondekijn* : *vrouwe sijn*; en v° 564-65, het aenmerklijkste van al :

**Dat sine nemmeer en mochte sien
Ende sanc oec dit liedekijn (1).**

(1) (Ten aanzien van dit rym geloof ik dat de heer BOEMANS niet opgemerkt heeft dat het woord *liedekijn* slaen kan op het derde daeropvolgende vers (568) *herte mijn*. — Aenmerking van J. F. W. in 't Belgisch Museum, D. III, blz. 306.)

Ik kan op deze Aenmerking van den heer W. niet beter antwoorden, dan met eenige regels meer over te schrijven, en den Lezer zelven te laten oordeelen hoe 't daer meê gesteld is :

**Dus es die ridder wech ghegaen/
Entie byoutwe die loec saen
Een lettelkijn die dore naer:
Maer si bleef staende daer
Da hem siende tote dien/
Dat sine nemmeer en mochte sien/**

Ook op *mi, ghi, si* (werkw.), *bi* enz. rijmen aldaer eene menigte regels, als v° 102 : *soe bleef hi : der vrouwen bi*; v° 134, op dat *hi : bestaet en si*; v° 159, waer *bi : tole mi*; v° 223, *vrome*

Ende sanc oec dit liedekijn :

« Altoes moeten mijn oghen sien/
 Waer si mijn lief bereeschen mogen;
 Want hi heeft al die herte mijn/
 Des moetti hebben met [d. i. mede] die oghen. »
 Doen die hertoghe besloten sacht
 Die dore/ quam hi al dat hi mach
 Den [Ten?] ridder haestelijc ghegaen/ enz.

Men ziet dat voor en na 't liedekijn de verzen twee en twee rijmen, en in 't vierregelig liedekijn zelf overhands. Daerbij hangt v. 565 : *Ende sanc oec dit liedekijn*, zoo veel als in de lucht, maer 't is bekend, dat in zulke gevallen waer, als hier, eens anders woorden aengevoerd worden, wel eens drij versen zamen rijmen; en zoo nam ik het ook hier. Doch men onderstelle dat ik mij bedrogen heb (wat ik echter niet toesta), dan zal nog *liedekijn* met het derde daerop volgende vers (*herte mijn*) niet rijmen (een lied laet dit niet toe), maer, gelijk ik zeide, in de lucht hangen, en dan zullen ons de gezongen springrijmen zelven het aenmerkelyke, dat ik hier meende gevonden te hebben, toch nog eens aanbieden; waer v. 566 : *Altoes moeten mijn oghen sien* en v. 568 : *Want hi heeft al die herte mijn*, onloochenbaer op elkander slaen. Maer de eerste regel zal wel bedorven zijn en, voor *sien*, *sijn*, d. i. wezen, moeten gelezen worden. Een afschryver zal hier *sien* geplaetst hebben, omdat er van *oghen* gesproken wordt; zulke misverbeteringen zijn gemeen. Doch wat vond ik er zonderling? dat *ijn* op *ien*, of liever, *ij* op *ie* rijmde. Welaen vervangen wij dit door een ander voorbeeld. In 't gedicht *Vander Feesten*, alweer door Blommaert, maer achter den Theophilus, uitgegeven, lees ik de volgende regels (v. 477-484) :

Aldus comt dat die sanguwijn
 Van den sanguinen es ghemint/
 En die colerica van den colerijn/
 Als hi comt daer hinc [sine?] vint.
 Ende die flematica van den flemact
 Ghemint/ ende die melancolijen
 Van den melancolien/ dat verstaet/
 Altoes als si hem ondersien.

Waer in den zesden regel zoo wel *melancolijn* te lezen is, als er in den eersten *sanguwijn* staet; vglk. v. 557-59. In den zevensten regel moet het *van den melancolinen*

si : *heden mi*; v° 293, *segt mi* : *no bi*; v° 433, *verstaet mi* : *van Vergi*; v° 718, *dat ghi, jeghen mi*, enz. waer niemand, meen ik, beweren zal dat de *i*, al geschiedde dit enkelijk uit hoofde van den klemtoon, niet lang zij.

Wij mogen dus in 't algemeen aennemen, dat de korte *i*, als zoodanig ⁽¹⁾, tot den *y*klank niet verloopen is.

Gij zult reeds opgemerkt hebben, MM. HH., dat wij hier de uitspraak van de spelling onderscheiden; en dit dient ook zorgvuldig in acht genomen te worden. Het komt hier vooral op de uitspraak aen, welke, hoe vlugtig ook, bij ons, gelukkiger wijze veel gemakkelijker te erkennen is, dan de spelling. Het lettertee-

sijn, gelijk in den tweeden *van den sanguinen*. Al dit misschrijven is uit het ongewoone rijm ontstaen. 'T volgende, dat ik op de zelfde blz. aentref, en hier in 't voorbijgaen aenteeken, v. 449, schrijf ik aen de onoplettendheid toe :

**Si wat saken dat mach sijn/
 Als mijn oghen vele liede sien
 Wat ic bat mach minnen desen
 Van enen van allen dien?**

Waer, in 't eerste vers, *sijn* in *wesen* te veranderen is. Verder rijmt *ij* nog met *ie* in den Troy. oorlog, v. 3077:

**Si hebbens wel gehad den prijs.
 Van ons es goet dat verlies.**

En in 't Leven van Jhs. vindt men cap. 39 de schrijffout *gheheelic*, voor *gheheelijc*, die ook niet zonder betekenis is vooral in, dat *hs*. Maer genoeg hiervan!

(1) Ik zeg *als zoodanig*, omdat men ook voor *minne*, *gewinnen*, *vinden*, *ontbinden*, enz. in sommige slechte, maer ook zeer late, *hss.*, als 't brusselsch *hs*. van Reinaert, waer ik deze voorbeelden uit kies, *mynne*, uitg. van Willems, Var. 2765, v. 9; *gewynnen*, 2855; *vijnden*, *ontbijnden*, (*sic*), Var. 3840, v. 86, 87, vindt, en *myt*, voor *mit* of *met*, overal, op iedere bladzijde. Ik geef er slechts een voorbeeld van, Var. 3140, v. 8, 9 :

**Doet my die waerheit verstaen/
 Hoe gi van daen gecomen zijt!
 Drouw/ ic heb gehuust den coninc myt blyt/
 Ende sijn wijff [*sic*] die coninghinne.**

Wat spelling! Doch, wat de *y* in *myt*, enz. aengaet, geen twijfel of, vooraleer te verloopen, indien dit ooyt plaets had, was de *i* reeds in de uitspraak lang.

ken *y* is zeer oud bij ons , maer de klank , dien wij er nu aen geven , heeft zich veel later ontwikkeld en getuigt overigens van duitschen invloed. Onder andere bewijzen daarvan dunkt mij dat naer de tael van het oostelijk gedeelte van ons land verwezen kan worden , waer , behalve eenige vriesche klanken , vooral in de omstreek van St.-Truiden , eene menigte van duitsche woorden en zelfs de duitsche *Umlaut* gehoord wordt ; b. v. *haus* , *maus* , *vaust* , enz. voor *huis* , *muis* , *vuist* ; in 't meervoud : *häus* , *mäus* . Oog , verkleind , *ôgske* ; *kat* , *kätje* ; *boog* , *bôgske* (*beugske*) ; *boek* , *bûkske* ; *jager* , *jägerke* . In de werkwoorden : *ich koom* , *dje komt* , *hè küm* , enz. ; imperf. *ich kam* , *wè kamen* of *kammen* , voor *ik kwam* , *wy kwamen* . In plaets van *oud* , *koud* , *ôt* , *kôt* , het duitsche *alt* , *kalt* , uitgesproken zonder *l* , gelijk bij de Engelschen *could* , *chalk* , *half* . Men zal zich dus ook niet verwonderen dat nergens de *y* zuiverder klinkt , zelfs niet in den mond der hollandsche schoolmeesters , en dat , voor zoo veel ik weet , het eenige oude handschrift , waer de spelling met *y* uitsluitend heerscht , vandaer herkomstig is . Ik meen het *Leven van Jesus* , door Meijer uitgegeven , waer de *ij* slechts eenmael (en wie weet of niet door misstelling) in voorkomt , en waer *syn* , werk- en voornaemwoord , en alle dergelijke nooyt anders dan met de *y* gespeld staen (1) . Van den anderen kant echter schijnt de aldaer even zoo regelmatig doorgevoerde spelling van *mine* , *sine* , *pine* , enz. te bewijzen , dat ten minste in dusdanige woorden de uitspraak nog altijd den *iklank* getrouw bleef . En 't was ook natuurlijk dat het verloop eerst met de afgekorte of op een' medeklinker eindigende sylben aenving , en dit wel voornamelijk vóór de *n* , die van al de medeklinkers , met den *y*- of *eiklank* de meeste verwantschap heeft ; waer van zelfs *kynt* voor *kind* , *mynt* voor *mint* , en de een weinig hooger opgegeven voorbeelden uit het brusselsch hs. van *Reinaert* (2) . De helle *i* welke zich op het

(1) Men zie mijne aenteekening boven , blz. 251 .

(2) Dit kan ook de fransche neusklink *in* = *ain* getuigen . Grimm merkte het aen voor *nd* , *ns* : « Im niederl. wandelt sich *ë* vor den nasalen verbindungen *nd* , *ns* « gern in *ei* , als : *einde* , *veinsen* , *peinsen* . » (Gramm. I. 576 , 4) .

eind der lettergrepen vrij uitbreidde , moest langer wederstaen , te meer dewijl hier geene schriftelijke verlenging van letter tot de verbastering der uitspraak medehielp. Wil men zich dien overgang van den eenen klank tot den anderen nog duidelijker voorstellen , dan spreke men slechts *min* of *zijn* zoo uit , dat er zich een flauwe eklank bij mengele , en men zal trapswijze als van zelf tot den *y*klank geleid worden. Bij de korte *i* , in zoo verre zij kort blijft , is dit onmogelijk.

Wat wij hier gezeid hebben geldt algemeen voor het zuidelijk en westelijk gedeelte van Limburg ; maer hooger op , naer het noordoosten , wordt de *i*klank meer en meer heerschend , en strekt deze zich vervolgens uit over Maes- en Gelderland en Overijssel naer Vriesland en Groningen. In Zeeland en Westvlanderen vinden wij hem weér terug. Hij bepaelt dus , om zoo te zeggen , aen drij kanten de grenzen van de dietsche tael. Aen den vierden kant en in 't midden heeft zich de *y*klank gevestigd. Omtrent wat tijd deze ontstaen is , durf ik , bij gebrek van genoegzame oorkonden , niet onderzoeken , daer zulk eene navor- sching ons misschien tot het tijdstip van *Karel den Grooten* en eene hem toegeschrevene overplanting van *Sassen* in ons land , dat is , tot gissingen , zou terugvoeren. Dit is zeker , dat de *y*klank overal de zelfde niet is. In de eene streek is hij van den twee- klank *ei* nauwelijks of zelfs in 't geheel niet te onderscheiden. Elders heeft hij veel meer van de *e* of van de *i*. Bij den Braban- der en den Oostvlaming mengelt er zich een zware *a*klank bij , die soms allen anderen vokaelklank verdooft.

Ziet daer wat den klank betreft , wanneer men hem op zich zelve beschouwt ; het is een vreemd geluid , dat of wel door een duitschen stam , die midden in ons land zich neêrzette , bij ons overgeplant werd en allengskens veld won , of wel een ver- loop van de *i* in onzen eigen mond , doch door eene grootere gemeenschap met Duitschland , in zekere gewesten meer dan in andere , uitgebreid en gevestigd. Het is dus in alle geval een ge- luid dat onzer tale oorspronkelijk oneigen is ⁽¹⁾.

(1) Ik weet niet of ik Grimm I. blz. 93 , met de aenteek. en blz. 101. wel versta ;

Beschouwt men nu dien klank in betrekking tot het letterteeken waer men gewoon is denzelven door te verbeelden, dan bevindt men dat dit letterteeken ook, van eenen anderen kant, door die bestemming, zijne oorspronkelijke weerde of kracht verloren heeft. Het teeken *y*, het zij wij hetzelfde van de Grieken of dat wij het van de Romeinen ontleend hebben, zal wel bij ons, even als bij deze laetsten, in 't begin alleen voor grieksche woorden gediend, en den klank, welken het bij de Grieken had, behouden hebben. In den Rhythmus op *Lodewijk den Vromen* komt het eenmael voor in 't woord *Kyrrie*, hetwelk, om dit in 't voorbijgaen aen te merken, zamen met het volgende *leison* verkeerd genoeg gespeld is, om ons aen geen geleerden *Hucbald*, als afschrijver van dien tekst in het hs. van St-Amand, te laten denken. Bij OTFRID vindt men, wel is waer, in de nog bestaende hss., die letter, behalve in *Symon*, *Moyse*, *Syri*, *paradyse*, enz., ook in sommige duitsche woorden, maer bijna alleen voor de *r*, als *yrougen*, *yrquicken*, *yrfullent*, *firspryne*, *yrstuant*, *yrkanta*, enz., doch niet bestendig, daer, in die zelfde woorden, een ander hs. en ook wel, op verschillende plaetsen, het zelfde, dikwijls de *i* aenbiedt.

Het is niet te min zeker 'dat OTFRID in duitsche woorden de *y* gebezigd heeft. Hij zelf zegt het uitdrukkelijk in zijne opdracht; maer tevens meenen wij uit zijne woorden te verstaan, dat hij

mij dunkt dat hij in 't algemeen het oudhoogduitsche *ei* als ouder aanziet dan *i*.
 « Ob einige mundarten, » vraegt hij, etwa die altbayerische, noch *ei* statt *i* zeigen?...
 « Aus dene *i* erklärt sich der zuweilen eintretende übergang in *i* leichter, z. b. « *winsuril* (vinitor) aus *win*. » Dit laetste is buiten twijfel, en Thiersch schijnt ook de *i*, althans in sommige woorden, als ouder aen te wijzen: « *Vinum*, *scribere*, « *benedictus* sind in *Wein*, *schreiben*, *gebenedeiet* übergegangen, und umgekehrt, « haben *mein*, *dein*, *Zeit* in dem Hochschwabischen die Urlaute: *min*, *din*, *Zit*, « erhalten. » Griech. Gramm. § 15, 3.

Juist daer vóór staet bij Thiersch: « Auf gleiche Art » (hij had van de Grieksche klankverwisselingen gesproken) « sind bey uns von: *klein*, *Stein*, *neige*, *gemein*, u.a. « im Thüringischen noch die ausgehaltenen E: *klón*, *Stón*, *nége*, *gemén*. Ein Zweig « des baierischen Dialekts hat *klán*, *Stán*, ein anderer *klain*, *Stain*, enz. » Wat ik overschrijf omdat mede bij ons *ei* dikwijls *ei* wordt, en om tot verdere vergelijkingen gelegenheid te geven.

aen die letter slechts den *uklank* , welken zij bij de Grieken en de Romeinen had , toekende. Hij drukt zich aldus uit : *Hujus linguae (Theotiscaae) barbaries..... in multis dictis scriptu est propter litterarum aut congeriem aut incognitam (incongruam?) sonoritatem difficilis. Nam interdum tria uuu, ut puto, quaerit in sono, priores duo consonantes, ut mihi videtur* (dit betreft , gelijk men ziet , onze *w* , en dient tot staving van het gene wij elders er van gezeid hebben) , *tertium vocali sono manente. Interdum vero nec a, nec e, nec i (nec o is waarschijnlijk uitgevallen), nec u vocalium sonos praecanere potui; ibi y graecum mihi videbatur adscribi. Et etiam hoc elementum lingua haec horrescit interdum, nulli se characteri* (zoo moet wel voor *chara Aeri* gelezen worden) *aliquotiens in quodam sono nisi difficile jungens.* Dus was er volgens hem een geluid , dat door geen' der overige (latijnsche) klinkers kon uitgedrukt worden ; en dewijl hij hiertoe de grieksche *y* geschikter vond , is 't ongetwijfeld dat hij onzen zachten *uklank* gemeend heeft. Doch eene zaak is te bewonderen , namelijk dat , na de bijzondere melding die hij van dat teeken in zijne opdracht gemaekt had , zoo weinige sporen daervan in zijn werk zijn overgebleven , dat men soms vijftig hładzijden doorloopt , zonder eene *y* tē ontmoeten. In de angelsaksische stukken is ze gemeender en getuigt ze van den zelfden klank , als blijkt uit de woorden *mylen* , molen , oudtijds *mulen* ; *thyrn* , doorn , Limburgsch *deuen* , meervoud van *dō^aen* ; *hyrn* , horen , Limb. *heuen* , meervoud van *hō^aen* ; beiden in eene sylbe uit te spreken met den klank van *eu* in 't Fr. *leur* ; *skyldig* , schuldig ; *cyn* , kunne ; *lytel* , luttel ; *fyllan* , vullen , enz. ; vglk. Grimm , I. blz. 227-28. .

Nogtans ging in den mond van die Latijn spraken de *y* tot eene ware *i* over , en werd toen door min geleerden wel soms in echt latijnsche woorden in plaets van de *i* geschreven. Zoo stond het sedert lang , toen ze als zoodanig in fransche en in dietsche boeken opgenomen werd. De Franschen , wil men , gingen ons hierin voor. Ik meen echter niet dat dit gebruik , behalve in vreemde woorden , zelfs bij hen , ouder zij dan het

eind der XIII^{de} eeuw. In 't Nederduitsch ken ik geen ouder voorbeeld dan het een weinig hooger genoemde *Leven van Jesus*; indien men voor vast houden durft, dat de afschrijver onzen yklank nog niet kende⁽¹⁾. Bij WILLERAM, NOTKER, KERO heb ik ze, voor zoo veel ik 't mij herinner, nooyt aengetroffen. In alle geval is het onbetwistbaer, dat ze eerst op het laetst der XV^{de} en bijzonder gedurende de XVI^{de} eeuw algemeen, of om juist te spreken, een waer misbruik geworden is.

Zien wij nu eene derde aenwending van dat letterteeken.

De *y* diende ook als letter van overgang of verbinding, als konsonant, en stond dus gelijk met de *w*, waermeê zij ook wel eens verwisseld werd. *Hoey*, bij Kiliaen *hoy* en *houw*, germ. *heuw*, angl. *heye*. Zoo schreef men *kaey* (zekere vogel) en *kauw*; *strooy* of *stroo*, in 't Oudhoogd. eens, volgens Grimm. I, blz. 147, *straw*, *strao*, later *strou*, en de Limburger zegt nog *strowen* voor *strooyen*, en *rouwen*, dat is *ruwen*, voor *ruien*. *Geschrei* en *geschreeuw*, *schreien* en *schreeuwen* verschillen slechts door 't gebruik, en wanneer men voor de laetst aengehaelde woorden bij onze schrijvers *ruyen*, *geschrey* en *schreyen* aentreft, dan geluigt de onnauwkeurigheid zelve van die spelling, dat zij den waren aerd der *y* erkenden. Men weet dat onze tweeklank *ui* in de oude dietsche tael niet bestond, die daervoor immer *u* of *uu* stelde: *huus*, *husen*, voor *huis*, *huizen*; en dat insgelijks de tweeklank *ei*, wel niet zoo bestendig, maer toch in vele gevallen, door *ee* vervangen werd. Zoo lang de oude spelling en uitspraek duurden, kon men in den regel, uit hoofde der gaping die tusschen *u* en *e* van den eenen kant, en *ee* en *e* van den anderen kant plaets vindt, van *ru* en *schree*, die hier de echte wortels zijn, niet anders dan *ru-yen* en *schree-yen* of *schre-yen* maken. Wierden de *u* en de *ee* breeder uitgesproken⁽²⁾, waertoe vooral de eerste gelegenheid gaf, dan kwam van *ruw*, anders *rouw*, *ruoen* of *rouwen*, en van *schreeu*, nu *schreeuw*, *schreeuwen*.

(1) Men zie mijne Aenteek. blz. 251. Men mag het, dunkt mij, voor vast houden.

(2) Vglk. Grimm I, blz. 350 met de verwijzing naer blz. 90.

Wat meer is, ik vermoed dat de overgang van *u* tot *ui*, die eerst op het laetste der XVe eeuw (met uitzondering van *lui*, mogelijk, en nog een of twee andere woorden) vóór medeklinkers en op het eind der woorden zich begint te vertoonen, voornamelijk zijnen oorsprong in dezen tusschenklank gehad heeft. Naer *ei* helde de tael al vrij wat vroeger over. De reden daarvan mag ons de Duitscher zeggen, wien deze tweeklank altijd meer eigen gebleven is.

Merkwaardig intusschen is het, dat, van de vroegste tijden af tot in het begin der XVIe eeuw, al de beste handschriften de onnauwkeurigheid, die wij boven deden aanmerken, vermijd, en bij eenen volgenden klinker altoos de gemelde tweeklanken, als zoodanig, onderhouden hebben; schrijvende bestendig *kruien*, *spreien*, *luien*, *reien*, enz., en niet *kruyen*, *spreyen*, enz., gelijk zij mede immer *rei*, *beiden*, *heilig*, *heilicheit*, stellen. Ons dunkens hangt dit vooral van den bijzonderen aerd der letter *i* af, welke, van al de klinkers, met eene volgende *e* de minste gaping voortbrengt, en bovendien met eene voorgaende *e* of *u* allergemakkelijkst versmelt. Het woord *gaping*, waerdoor men de moeyelijkheid heeft willen te kennen geven, die men beproeft, wanneer men twee klinkers onmiddelijk op elkander in de uitspraak wil doen volgen, is zeer juist; en het kan dienen om de gevallen, waer de inlassching van eene overgangslatter noodig wordt, te bepalen. Het is niet genoeg daervoor, dat twee klinkers de een na den anderen uitgesproken worden; daer moet gaping zijn, en wel zulk eene gaping, dat de inschuiving, door de stelling der spraektuigen, gedurende den overgang, onvermijdelijk worde. Waer dit geen plaats heeft, kan men ze ontberen, en dit is hetgene wij tusschen *i* en *e* meenen op te merken ⁽¹⁾, en nog meer, wanneer die *i*, door versmelting met eene andere *e* of *u* die voorafgaet, deel van een' tweeklank maekt. De proef daarvan kan iedereen nemen, met de onderscheidene klin-

(1) Vergelijk slechts ons oude *vri-en*, nu *vrij-en* (niet *vri-jen*, en noch minder *vrij-jen*), *ti-en*, *li-en*, *gebenedi-en*, en de onseindige menigte der woorden waer, in alle talen, *i* vóór *e* gevonden wordt.

kers en tweeklanken met elkander in verband te brengen en te vergelijken. Van den anderen kant bestond reeds, gelijk wij gezien hebben, de tweeklank *ei* van over lang, en deszelfs zuivere en onvermengde vokaelklank stak altoos sterk af, zoo wel als die van *ui*, tegen de konsonantische uitgangen *ae*y, *oe*y en *oo*y. Het fijner gevoel onzer voorouders kon zich daeraen niet bedriegen.

In andere woorden stond de *y* gelijk met de *d*: *vloeyen* en *vloeden*, waervan *vloeying* en *vloed*, *gloeyen* en *gloeden*, *broeyen* en *broeden*, *vermoeyen* en *vermoeden*, in 't Leven van Jhs. cap. 313, *muden*; *poeyer* en *poeder*, *noode* en *nooy*, bij Plantijn *nooyelijk*, gelijk in de Gemmula Vocabulorum (Antw. Math. Goes, 1488) *uitroden* voor *uitroeyen*, onder 't woord *Abstirpare*, enz. Wat wij nu *kruien*, zeggen, was, vóór het algemeen invoeren van *ui*, *kruden*: *Een man* (zegt mijn hs. van 't Passionael, in *sente Peters des nieuwe martelaers legende*) *die Arcebus hiet en vijf jaer lam geweest had in al sijn lede, soe dat men moeste trecken ende cruden daer men hebben woude, quam te Melanen tot sinte Peter, en doe en (d. i. hem) sinte Peter gheseghent had, soe wert hi thant ghesesen*. Met de *y* waer het *cru-yen*, met de *wo cru-wen* geweest. Van *spa* zijn *spa-yen* en *spaden*, overeenstemmig met *spaey* en *spade*, gelijkerwijze *sta*, *staey* en *stade*; *vlaey* en *vlade*; van *na*, *na-yen*, *genaeyt*, *naed*; van *dra*, *dra-yen*, *draey*, *draed*, enz.; van *spre*, *sprei*, *spreien*, oneigen *sprey*, *spre-yen*, (voor *spree-ye*, *spree-yen*, wat gansch anders klinken zou dan *sprei-en*), en *spreede*, *spreiden*, enz.; *bree*, waervan onze *brei*, anders pap: *breed*, *breeden*, *brei-en*, of alweer met den ouden eeklank *bree-yen*. enz. Wel te verstaen nochtans, en eens voor al gezeid, dat hier zoo min als op een ander de sylben snijdend afgekapt of met geweld uit elkander gehouden mogen worden. In de uitspraak is er tusschen *gloeyen* en *gloeijen*, *drayen* en *draeijen*, *strooyen* en *strooijen*, geen verschil.

Met de *g* of, wat overeen uitkomt, dewijl allen eenen oorsprong hebben, met de *k* of de *c* en de *h* der Ouden, even als met de minder sterke maer felder aengeblazene *h* en *ch* der latere

Duitschers, is het moeyelijker de *y* in juist de zelfde woorden verwisselend aen te wijzen, hoewel *nayen*, *nagel*, *naken* in het duitsche *nahen*; verder *spuwen* of *spouwen*, *spu-yen* nu *spui-en*, *spuigen* of, Westvlaemsch, *spugen*, *gespogen*, en het verwante *spruiten*; Hoogd. *speien*, en *speichel*, bij ons *speeksel*, Engelsch *spittle* en *spettle*; Nederd. *spijen*; Angls. *spiwan* en *spittan*, Oudhoogd. *spi-an* (Grimm, I, blz. 104); als mede *gloeyen*, Hoogd. *glühen*; *za-yen*, Oudhd. *sähen*, voor *säwen*, thans Hd. *säen*; *vermoeyen*, Hd. *ermuden* met zijn subst. *mühe*; het Deensche *vey*, voor ons *weg* (Grimm, I, 562); eindelijk *pa-yen*, *paey*s, zoo wel met het latijnsche *pax* en *pacare*, en met het spaensche *pagar*, als met het fransche *paix*, *payer*, *appaiser*, tot eenen wortel behoorende, genoegzaam de analogie vaststellen. Wat zou het zijn zoo wij onverschillig alle vreemde woorden te hulp mogten roepen (1), en vooral indien wij daarbij ook de verschillende volksdialekten wilden nagaan! Maer ik kan dit voor anderen overlaten, daer ik reeds boven, bij den aenvang van dit hoofdstuk, over de *y* als medeklinker een woord gezeid heb. Ik kon zelfs met veel minder volstaen, daer het om de gansche zaek uit te maken, genoeg was te toonen, ja slechts te verwittigen, dat de *y*, om het even in welk woord, b. v. in *loe-yen*, de zelfde bestemming heeft als de *w* in het ander, als zijn zou *brou-wen*.

(1) Het spijt mij voorwaer dat ik hier van Grimms opmerkingen aengaende het middelhoogd. I. D. blz. 435 en vlgde. geen gebruik heb kunnen maken, en wat blijft er nu nog over dan de gansche plaets over te schrijven, of den Lezer daer heen te verwijzen? De uitgestrektheid er van doet mij 't laatste verkiezen; doch ik meen bijzonderlijk de aendacht te moeten roepen op de gevolgen die te trekken zijn uit *ferge* (nauta) voor *ferje*, *mergen* voor *marjen*, enz., vergeleken met *bluejen*, *bloeyen*, *gluejen*, *gloeyen*, *luejen*, *loeyen*, *ruejen*, *roeyen*, *kueje*, *koeyen*, enz.; als mede uit *frueje*, ons *vroeg* (praecox); *kuo*, *ko*e of *koey* en *fruo*, *vroeg* (mane); dan op de praeterita der aangewezen verba, *bluote*, *gluote*, enz., ook door Grimm als bewijs opgegeven dat de *j* zulker woorden « ein ursprüngliches *ableitungs-i* war. » En na *kraeyen*, *krayen*, *naeyen*, *nayen*, (die zich tot *krán* of *kræn*, *nán* of *næn*, enz. verkorten) aengehaeld te hebben, voegt hij er bij: « In beiden fällen, nach *ue* und *a* (ons *oe* en *aa* of *ae*), verstaten sich wohl die hss. *g für j* » en, terwijl hij dit afkeurt, geeft hij er zoo eene reden van, dat ze tot een nieuw bewijs van den konsonantischen aard onzer *y* in *bloeyen*, enz. strekken mag. Doch, andermael, men zie de plaets zelve.

Niet te min zal ik, om alle verdere opwerping volstrekt onmogelijk te maken, een weinig later nog eenige andere aenmerkingen aanbieden. Werpen wij slechts eerst een oogslag op de reeds bekomene *resultaten*.

Dit was dan de derde aenwending van de *y*. Eerst werd zij gebezigd als *u*; daer na als *i*, en ten derde als medeklinker en overgangslitter. Bleef het daerbij zoo? Neen, MM. HH.. Men heeft de vreemde als eene slavine behandeld en tot allen dienst gebruikt; zij heeft tot het huisgezin nooyt behoord; en toen eindelijk ook, na de verbanning der lange *i*-vokael, dat vreemd geluid bij ons verscheen, dat men als zesden klinker groette, heeft men haer dadelijk daeraen zoo veel als uitbesteed en verhuwd. *Y* werd (men vergeve mij de tegenstrijdigheid in de uitdrukking; het kan niet anders wezen, zij zit in de zaak zelve) zij werd dan de lange *i* met den *ei*klank. Als zoodanig hebben haer al de vlaemsche scholen, en in zekere gevallen ook de bilderdijksche, erkend en aengenomen.

Na gezien te hebben wat de *y* eens was en gedeeltelijk nog is, zien wij thans wat ze zijn en blijven moet. In plaets van *u* of *i* kan ze bij ons (uitgenomen, zoo men wil, de vreemde woorden), niet dienen. Daer blijft vervolgens alleen over, te onderzoeken of wij ze in de twee laatste gebruiken, dat *is* als konsonant van overgang en verbinding en als zesden klinker inhuldigen zullen. Dit brengt ons op het spoor, dat wij zoo even verlaten hebben, terug.

Deze vraag is ten nauwste met eene andere verbonden, namelijk of en waertoe men de dubbele *ij* gebruiken zal, voor welke, zoo dikwijls de lange *i*-klank op eenen medeklinker stuit, eenstemmiglijk al onze oude handschriften pleiten. Waer men voor *mijn*, *sijn*, enz. *min*, *sin*, of *myn*, *syn* aentref, hetgene echter zeer raer is, moet die schrijfwijze, als geheel strijdig met het algemeen gebruik, voor onoplettendheid of onkunde gehouden worden; ten zij men het *Nederduitsch* aen den Rhijn, dat ik korthedshalve ter zijde kan laten, maer om alle opwerping voor te komen toch eens noemen moet, tot ons *Dietsch* betrekke, of

het, in meer opzigten met al wat bestaet, ten aenzien der spelling, onvergelykbare (1) *Leven van Jesus* met duizend andere handschriften in gezag gelijk stelle. Eens uitte ik het vermoeden, dat dit hs., als tot de abtdij van St.-Truiden behoord hebbende, de loonsche uitspraek (Loon, in 't Fransch Looz, is een klein steedje twee uren van St.-Truiden) verbeelden mogt. Wat mij toen als waerschijnlijk voorkwam, kan nu nog waer zijn; en tevens kan de afschrijver daarvan of zelf een rhijnlandsche Nederduitscher, of aen de nederduitsche spelling met *y* meer gewend geweest zijn. Van de voorliefde der Nederduitschers voor de *y* spreekt *Hoffmann Von Fallersleben* in zijne voorrede op *Reineke Vos*: « Das *y* habe ich, » zegt hij « nur beibehalten, » weil es die nd. (niederdeutschen) Schreiber des XIV und XV « Jahrh. zu sehr liebten.... ich habe es jedoch nur da beibehalten, wo es wirklich *i* (de lange *i* of *ij*) vertritt; in der « Lübecker Ausgabe hat es beinahe das kürze *i* ganz verdrängt. » Ook vindt men in die nederduitsche overzetting van onzen *Reinaert vlyt* rijmende met *dit* en met *wit*, *Reinardyn* met *kin*; *wys* met *is*; *myn*, *syn*, *swyn* met *in*, *bin*, *sin*; en meer onnauwkeurige rijmen, door *Hoffmann* reeds aangewezen. Wel is waer dat prof. *Meijer* het door hem uitgegeven hs. tot de XIIIe eeuw terug brengt, maer dit verandert niets aen de zaek, en ten anderen zouden wij ons van de oudheid van dat hs. wel geerne met onze eigene oogen wenschen te verzekeren, zoo de heer *Meijer* de beleefdheid wilde hebben van 't zelve, nu dat alle wegen open zijn, aen de bibliotheek van Luik, waer hij 't over tien jaren ontleend heeft, weder te zenden. Ik heb reeds elders aengeteekend, dat de heer *Mone* een tweede hs. van 't zelfde werk ontdekt heeft, waer eene gansch verschillende spelling heerscht; en ik zelf bezit een getijdenboek, welk, te oordeelen naer het *facsimile* van 't Luiker hs., voor 't minste zoo oud is als dit, en geheele bladzijden door, met hetzelfde in alles bijna woordelijk, doch niet in de spelling met *y*, overeenkomt. Ik deel

(1) Men herrinnere sich alweer mijne aenteeck. blz. 251 en volgende.

hier beneden , in eene nota , het begin er van mede ⁽¹⁾ , en keere nu , na dien uitstap , tot mijn onderwerp terug.

Indien de uitspraak der lange *i* niet verlopen was (ik spreek altoos van 't gene men thans voor de beschaefde uitspraak neemt), dan zou er niet de minste zwaarigheid wezen , en de spelling der Ouden zou alleen voor goed kunnen gehouden worden. Alle moeyelijkheid zou ook weggenomen zijn , zoo men aen een en het zelfde letterteeken , in verschillige gevallen , twee verschillige klanken mogt toekennen. Zoo doen , om van Engelschen niet te gewagen , de Franschen , wanneer zij in *penser* de *e* als *a* doen klinken , en in *ingrat* , van de eerste lettergreep zoo veel als eene nieuwe vokaal maken. Dit dubbel gebruik zou tot dus verre , bij ons , voor de enkele *i* alleen gelden , dewijl thans de dubbele (*ij*) nimmer meer als *i* uitgesproken wordt , en verder nog daer in regelmatig zijn , dat alle lange *i* den nieuwen klank aengenomen heeft. In *pinen* en *pijn* heeft de vokaal den zelfden

(1) « Doen onse lieve Here Jhesus X̄ps hadde veruult den tijt siere predekinghen.
 « eñ die avontmael ghedaen was met sinen jongheren. Eñ doen hi hem hadde
 « ghegheuen die gloriose gaue sijns vleeschs teenre, spisen. eñ sijn bloet teenen
 « drancke. eñ hi hadde ghedwaghen die voeten siere discipulen. Eñ doen dat sermoen
 « was ghedaen. doen ghinc onse Here Jhesus X̄ps met sinen discipulen op den
 « berch van Oliueten. daer hi gheuaen soude werden. en ghesceeden van sinen
 « discipulen. Doen sprac onse lieve Here tote hen. Ghi selt alle ghescandelseert
 « werden in deser nacht in mj. Maer alsic op verstaen ben salic v voer gaen in
 « Galileam. Doe antwerde Peter. ende sprac. Al worden si alle ghescandelseert in
 « dj. jc en sal niet werden ghescandelseert. Onse Here sprac. jc segghe di voer waer.
 « eer die hane twee waruen sal singhen saltu mijns drie waruen gheloechent hebben.
 « Eñ Peter sprac noch meer. Al moestic metti steruen jc en soude dijns niet loeghe-
 « nen. Alsoe spraken die andere alle. Eñ hi quam op ene vronite die hiet Getsemani.
 « hi enen vlietenden waters. Doen seide hi sinen discipulen. Sit hier tote jc ghebede.
 « ende nam met hem Petere Jacoppe en Janne sonen Zebedeus. Doen sprac onse lieue
 « Here tote hem. Mine ziele es bedroeft ter doot. Beidt mijns hier. Waket eñ biddet
 « met mj. Doen ghinc hi van hem alsoe verre alsoe men werpen mochte met enen
 « steene. Doe cnielde hi neder op der erden eñ sprac. Vader mijn. mj gaet ane
 « anst eñ noet. maecht sijn. soe nemt van mj den kelct des doodts. Maer doch
 « gheweerde dijn wille. Doen stont hi op eñ ghinc te sinen jongheren. eñ vantse
 « slapende. Doe weckede hise eñ sprac. O wat slaepti. Noet ende anst gaet mi
 « ane. Waket en biddet dat v die viant niet becore. » enz.. Het hs. bestaet uit
 cxii blz. in-18. — Dat van Meijer zal wel eene halve eeuw ouder wezen.

klank zoo wel als de zelfde lengte , terwijl *bidden* en alle dergelijke korte nergens anders dan met den *iklank* uitgesproken worden.

Ik beken dat deze spelling mij veel verkiezelijker voorkomt dan die van Siegenbeek , wanneer hij de verlengde *ij* op het einde der lettergrepen stelt , en *pijnen* voor *pinen* schrijft : wat toch eene schijnbare inbreuk op de enkelvokaelspelling is. Daer zou zelfs aen de spelwijze der Ouden een groot voordeel vast zijn , nadien zij niet alleen de regelmatigste is en geenen der overige spelregels tegenspreekt (« volgens de spelling met eene enkele « vocael , » zegt Hooft , Waernemingen achter Ten Kates I D., blz. 742 , « zal men ook *minen* voor *mijnen* moeten zetten. ») , maer ook de eenige is , die de uitspraak van omtrent de helft der Dietsch sprekenden werkelijk verbeeldt. Maer wie zou durven hopen dat men tot een sedert meer dan twee eeuwen verlaten gebruik , hoe gegrond het anders ook zij , nog eens terugkome ?

Men heeft dus niets anders te doen dan zich te onderwerpen , te *resigneren* , zonder zich aen de tegenstrijdigheden , die men noodzakelijk buiten den regten weg ontmoeten zal , te ergeren. Ongelukkiger wijze heeft de begeerte om buiten de reden toch iets redelijks te vinden , verscheiden doolwegen geopend , die allen min of meer door onze schrijvers nagegaen worden ; zoo dat men nog niet eens weet waeraen of hoe men zich onderwerpen zal , anders dan met den ouden en waren weg niet te volgen. De Ouden raden mij *pine* , *sine* , *mine* , enz. te schrijven , behoudens de uitspraak , die ze geheel aen mijn gevoel en aen het van eeuw tot eeuw veranderende gebruik overlaten ; ik moge dan met den Westvlaming , met den Brabander , met den Limburger of nog naer andere tongen den klank willen wijzigen. Want ik heb reeds gezeid dat zelfs de *y*klank in verschillende streken merkelijk verschilt , zoo dat men twijfelen mag of , van de wesklaemsche *i* tot de limburgsche of hollandsche *ij* , het onderscheid zoo groot wel is , als van deze tot de brabantische *y* of eerder *ay*. Wat mij de Ouden (en de reden) aenraden , verbiedt mij , niet het gebruik , maer het ongebruik ; men schrijft zoo niet meer. Maer hoe

schrijft men dan? Siegenbeek stelt de verdubbelde *ij* overal en verwerpt de *y* geheellijk. De Vlamingen doen juist het tegenovergestelde : zij kennen de *ij* niet , en bezigen alleen de *y*. Zij gaen dus nog veel verder van het oude gebruik af. Bilderdijk, Lelyveld en andere gebruiken de *y* en de *ij*, doch niet op de zelfde wijze. Deze verschillende stelsels tot overeenkomst te willen brengen , ware eene ijdele pooging. Ieder heeft te veel in de anderen af te wijzen , omdat ze allen gelijkelijk de spelgronden onzer tael schijnen te miskennen. Niet te min indien er te kiezen staet , is de spelling van Siegenbeek diegene , welke de minste moeyelijkheid (mogelijk geene... ; wij zullen later zien waerom) oplevert , en zich tevens het kortste aen de schrijfwijze der oudheid aansluit. Zij is ook thans de meest algemeen aengenomene , en zou dus de voorkeur verdienen. Doch ik , voor mijn deel , hoe gereed ik anders ook zij om mij te *resigneren* , en niet tegenstaende het boven gezeide , meen dat het toch wel de moeyte weerd is , eens te beproeven , of het dan geheel en voor altijd onmogelijk is de spelling onzer voorouders , die alle strijdigheden in eens weggenomen zou , in weérwil der nu gedeeltelijk verscherpte uitspraak , terug te roepen.

Uit het voorgaende heeft men reeds kunnen verstaen , dat ik de *y* (de *ij* kan men voor eene scherplange *i* houden) als zesden klinker niet erken. Onder onze klinkers bestond het teeken *y* oudtijds niet , dan als eene behulpletter voor vreemde woorden , gelijk thans nog de *c* , de *q* en de *x* , en deszelfs geluid was dat van de zuivere *i*. Met *ie* konden *y* en *ij* rijmen , en deze zelfs verwisseld worden , als in *bij* en *bie* (abeille), *ijver* en *iever* , en soms in 't rijm *sie* (dat hi sie), voor *zij*, *vrie* voor *vrij*, enz., maer niet met *ei*; en tot heden toe is dit voor de dichters , die door het voorbeeld hunner voorgangers gebonden zijn , eene wet gebleven (1). Wat meer is , de *y*, zoo als wij ze uitspreken , is geen

(1) Dit is de ware en , mag ik het zeggen? de eenige reden van dien regel , dien men te vergeefs door de tegenwoordige uitspraak zoekt uit te leggen en te wettigen (Z. Bild. Spr. bl. 38 en de Beoordeel. van Kinker, bl. 292). Wat verschil men ook

eenvoudige klinker, maer een soort van tweeklank⁽¹⁾, en al het onderscheid dat men, in den best gevormden mond, tusschen *y* en *ei* maken kan, is zoo klein, dat het voor velen in 't geheel niet te voelen is, en dat men het, bij die het willen voelen, bijna voor eene inbeelding houden mag. Om welke reden dan ook onze *y* bij de Duitschers door *ei* vervangen wordt. Als zoodanig kan ze bij gevolg noch onder onze klinkers, van welke zij grondig verschilt, noch onder onze tweeklanken, waer zij voor 't minste overtollig is, gerangschikt worden. Zij heeft alles tegen haer, niets voor haer.

Maer wordt zij uit de lijst onzer klinkers met regt uitgesloten, daeruit volgt nog niet, dat ze ook als medeklinker uit ons *ABC* moet verbannen worden. Het is niet genoeg om haer zoo te behandelen, dat wij ze van elders ontleend hebben, dat ze vreemd is; wat letter is dan niet vreemd? want daer is er geene door ons uitgevonden. Kennen wij den Cadmus niet die ons het *ABC* overgebracht heeft, wij weten toch wel dat wij geene Palamedessen of Simonidessen gehad hebben. Hoe zeer ook ontleend, alle letter die in echt nederduitsche woorden en voor echt nederduitsche klanken gebruikelijk is, hoort ons toe; niemand kan ze ons betwisten, en wij zelven hebben het regt niet meer om ze te verstooten.

De Franschen in het opzeggen van hun *alphabet*, noemen haer *i-grec*, hierin de Latijnen navolgende. Ons, toen wij jong waren, over dertig jaren nog, leerde men dezelve *ya*, dat is *ei-a* of *ei-ja*, noemen; en dat dit geene uitvinding was van onze limburgsche schoolmeesters, getuigen meerdere hss. en de eerste uitgaven van Ovidius' Herscheppingen, waer men vers 215 van het X^e boek aldus leest:

Ipse suos gemitus foliis inscribit, et *Hya*
Flos habet inscriptum, funestaque littera ducta est.

tusschen ons *ij* en *ei* wille uitdenken, het zal nooyt zoo groot zijn als dat, welk wezentlijk bestaet tusschen meer andere klanken, die men geene zwaarigheid maekt om met elkander te laten rijmen.

(1) *Ei* en *ij* zijn, beiden, flaauwe *diphthongen*. Kinker, *ibid*.

Men bedriege zich niet aan de *H* van *Hya*, zij is daer geene letter, maer verbeeldt den *spiritus asper* van de grieksche *Ῥ*, en *Hya* geldt voor ons enkelijk *Yā*. De venetiaensche uitgave van 't jaer 1486 heeft *hia*, naer de gewoone latijnsche uitspraek, met de *i* geschreven. De latere drukken hebben meestal *ai ai*. Men weet dat Ovidius op die plaets van den dood van Hyacinthus spreekt, en dat, volgens sommigen, op de bloem, waer deze in veranderd werd, Apollo den droeven kreet *ai ai*, volgens anderen de eerste letter van 's jongelings naem, de *Ῥ*, schreef. Welk van beiden Ovidius gewild heeft, hebben wij hier niet te onderzoeken, noch zelfs in hoe ver het gevoelen der uitleggers gegrond moge zijn, die, om *Hya* te verdedigen, zeggen dat de *Ῥ* bij de geleerden zoo genoemd werd, terwijl het volk *phya* zeide. Wij bekennen zelfs geerne met Vossius (Art. gramm. p. m. 118), dat van die benaming bij de oude Grieken en Latijnen niet het minste spoor te vinden is; maer tevens zal men ook met ons bekennen dat zoo wel het gevoelen van die uitleggers, als de hss. waer zij zich op beroepen, geen' twijfel over laten of men heeft reeds van over ettelijke eeuwen, en dit ook elders dan in Limburg (1), de *y* met den naem van *i-ja* of *ei-ja* bestempeld.

Dit steekt reeds sterk af tegen de overige klinkers, die allen, naer derzelver aerd, een eensylbigen naem voeren. Maer in de *y* steekt de kracht van twee letters, van *i* en van *ja* of *je*. Dit was juist. Zij diende in de vreemde woorden als vokaal, als *i* of *y grec*; en in de echt dietsche woorden, als konsonant, als *j* of *jod* der Hebreeuwen. In deze laetste hoedanigheid kon zij overtollig schijnen; maer onze *j* wordt bij de Ouden, in de goede hss. en in de eerste drukken slechts in den aevang der woorden aenge-

(1) Het was mij ontgaen dat Bilderdijk, Versch. IV. blz. 155, vlgde., omtrent het zelfde aengeteekend had: « Maer deze verwarring maekte nu ook, dat men de *y*, « *ijs* begon te noemen, dat is, *i-je*; de ware naem van de verdubbelde *i* bestaande « uit *i* en *je*. » « En wat wonder dus dat, als wij reeds opmerkten, het Engelsch « *you, yours, youth, yellow*, enz. schrijft, de *j* met de figuur van de Grieksche *y* « uitdrukkende; en dat ook *by one in mijn kindsheid plaats had*, voor *je, etje* te « zeggen, » enz. Ik had dus niet noodig mij op de hss. en de commentateurs van Ovidius te beroepen, en die benaming schijnt in de Nederlanden algemeen geweest te zijn.

troffen , en dikwijls nog onder de gedaente van de gewoone *i*, dat is , zonder steert. Deze steert was voor vele afschrijvers niets meer dan een sieraed , dat , eenige weinige gevallen uitgenomen , b. v. tusschen twee het zij klinkers of medeklinkers , waer alleen *i* gebezigd werd , onverschillig er bijkwam of afviel. Men vindt *ic* en *mj*, zoo wel als *ia* en *ionste*, doch nooyt *vlejen*, noch *majen*, noch *pyne*, enz. Integendeel de *y* biedt zich slechts als middel- of als slotletter aen. Eenige hss. stellen ze echter ook wel eens in 't begin van een woord, bijzonderlijk vóór de *e*, als *yerste* (eerste) *yeghelijc*, ook *ydel*, *yngel*; alwaer ze de eenvoudige *i* geldt. Als konsonant komt zij in den aenhef veel zeldzamer voor, als *yoken*, in 't Leven van Jhs. (1) voor *jokken*, *ya*, *yammerlec*, *overyaghen*, *yogt* (jeugd), enz., doch naest *jaet*, *jeghen* of *ieghen*; terwijl in die zelfde hss. altijd *ieghen* of *jeghen*, *iaghen* of *jaghen*, *ioeden* of *joeden*, *joedsche volc*, enz. staen zal. Als middelletter ontmoest men ook de *ij*, doch zeer zelden (ik spreek hier niet van de vokael, als in *mijn*, maer van de konsonant als in *bloeyen*); meer, ja, zelfs nog al gewoonelijk de *i*, nooyt de *j*. Als slotletter zal men de *ij* ook nimmer gebruikt zien. De kleine *i*, doch soms, gelijk wij zeiden, wat langer getrokken, en de *y* (na *a*, *ae*, *oe*, *o* of *oo*), gene als klinker, deze als medeklinker, bekleeden allten regelmatig die plaets. De reden daarvan, voor den medeklinker, is, dat hij, op het eind en in 't midden der woorden, door zijnen aenhef, nog een duister gevoel van den hem, om zoo te spreken, verwanten *iklank* mede brengt; doch meer ook niet. De stijvere *j* mogt dien bijklink doen verkennen; de *ij* zou hem tot eene ware vokael maken; deze zou te veel, de andere te weinig geven.

Dus luidt *bloeyen* (in 't Frank-theutsch *bluoyan*), ondanks de afscheiding, als of er *bloeyen* stond; *bloeyt*, als *bloey-j't*; *strooy* als *strooi-j'*, natuurlijker wijze uitgesproken. Dit heeft Siegenbeek bedrogen, en hem de natuur zoo wel van de *y*, als, overal, van de sylben waer achter hij zijne *ij* inschuift, doen miskennen.

(1) Ik verwijs alweer voor dit alles naer mijne aenteekening blz. 251.

Wij loochenen niet dat men bij de Ouden ook wel eens *bloeyen* met *ij* vinden zal, maer de voorbeelden daarvan zijn zoo uitermaten zeldzaam, zij worden door zoo oneindig veel andere plaetsen tegengesproken, dat men deze spelling niet voor het gevolg van een *systeem* (de Ouden hadden anders ook wel hunne *systemen*), maer alleenlijk, gelijk wij reeds boven zeiden, voor schrijffouten houden mag. Bilderdijk, volgens zijn *systeem*, schreef *bloeien*, en hield de *i* voor een klinker; dit was zeker een misslag, maer men zal hem dien gemakkelijker vergeven, dan al het overige dat hij aengaende de *y* en den *y*klank in zijne Spraakleer zegt, waer hem zijn haet tegen de *Siegenbekianen* en huane *knoeyingen* geheel verblind schijnt te hebben. Het is onmogelijk in al wat hij over dit punt geschreven heeft, een enkel voorstel te vinden dat historisch of grammatisch bewijsbaar zij. Hier voor te waarschuwen is zoo veel als hem te wederleggen.

Het was vervolgens met een drijdubbel regt dat onze voorouders, en in de laetste tijden nog onze schoolmeesters, aen de *y* den naem *i-ja* of *y (ei)-ja* gaven: ten eerste, en wel bijzonderlijk, om haer tweederlei gebruik, als vokaal (*Pytho*, *Tyrus*), en als konsonant (*zayen*, *loeyen*, *kraey*). Ten andere, uit hoofde van de eigenschap die ze heeft, van zich door een soort van vokalischen voorgalm, meer dan eenige andere konsonant, van wederzijde mede te deelen, zoo dat *za-yen* eenigs zins klinkt als of er *za-i-jen* (*zaⁱ-jen*) stond. Eindelijk omdat ze, zelfs in hare eenvoudige natuur, en hoewel oorspronkelijk maer een enkel letterteeken zijnde, uit hoofde van hare tweevoudige kracht nogtans, en van hare in schijn zamengestelde gedaente, even zoo wel als de Siegenbeeksche *ij*, voor eene *j* met eene daer vóór aengebragte *i*, door onze voorouders heeft kunnen genomen worden. Niet dat ik zeggen wille dat dit laetste in der daed zoo geschied zij, neen; maer om dat het aldus had kunnen geschieden, dewijl het hun vrij stond de ontleende teekens (en met de *z*, ja met de *y* zelve, hebben wij het gedaen, gelijk anderen met andere letters), naer hun goeddunken, dat is, naer de behoefte van hunne spelling te ontleeden, zamen te stellen en te wijzigen.

Ik heb de *y* reeds onder meer dan een opzicht met de *w* vergeleken. Ik voeg hier nog eene verdere overeenkomst bij, waer ook de enkele *v* in deelt. Ook deze letters voerden in onze oude limburgsche schooltraditie eenen zamengestelden naem. Om dit verstaenbaerder voor te stellen, zal ik het *abc* van na de *r* op rij opzeggen. Wij spelden dan : *essè*, *té*, *u*, *uvè*, *dobbel-uvè*, *ixa*, *yâ*, *zéta*. Gij hoort het, MM. HH., men deed ons niet *ve*, *we* (van de *x*, enz. zwijg ik korthedshalve), maer *u-vè*, *dubbel-u-vè* zeggen, gelijk wij *ij-a* of *ei-ja* zeiden, en om de zelfde reden. Want wij hebben immers reeds gezeid dat ook de *v* en de *w* beiden als klinkers en als medeklinkers gebruikt werden. En wie kan dus ontkennen, dat die dubbele benaming ons den waren aerd dier schrijfteekens aenwijst, en den sleutel van het in schijn zoo onzeker gebruik daarvan als in de hand geeft (1)?

Nu zal 't mogelijk zijn de reeds boven aengeraeckte moeyelijkheid, betreffende de tweeklanken *ei* en *ui*, nog anders op te lossen. Wij hebben gezien dat in sommige woorden de *u* vóór de *w* als overtollig mag aengezien worden, gelijk in *leeuw*, *nieuw*, enz.; terwijl in andere, zoo men de gewoone uitspraak ondervraegt, ligter de *w* zou kunnen gemist worden, b. v. in *rouw*. Het zelfde heeft met onze *y* plaats, hoewel niet alles zins in de zelfde gevallen, noch op de zelfde wijze. *Stroo* en *strooy*, *vloo* en *vlooy*, *koe* en *koey*, *vla* en *vlaey*, *sta* en *staey* hebben wij reeds op eene andere plaats vergeleken. De eenige twijfelachtigheid die er voor iemand zou kunnen bestaen, doet zich op ter gelegenheid der tweeklanken *ei* en *ui*, welke hunne *i* niet kunnen verliezen of verwisselen, zonder op te houden tweeklanken te zijn.

Maer hierin staen ze gelijk met *ou* en *au*, die tot de *w* behooren, gelijk *ei* en *ui* zelven tot de *y* (van de twee overige

(1) « Op dit voorbeeld dan (dat ons *Alphabeth de overige medeklinkers benoemde* naar haar gebruik), een naam gevende aan de konsonanten die de *i*, en de *u* verdubbelden (?), noemde men ze *i-je*, en *u-we*; uitdrukkende tevens den ontfang van de vokaal waar zy eenig toe behoorden, en hun kracht om een andere voor te gaan. Want *j* ontfangt geene andere vokaal dan *i*, en *w* geene andere dan *u*. Dat *i* is, men zei *i-je* en *u-we*, gelijk men steeds *effe*, en *elle*, en *emme*, en *enno*, en *erre*, en *esse*, gewoon was te zeggen, enz. » Bild. T. en D. Versch. IV D. bla. 157.

diphthongen *eu* en *oe*, van welke de eerste nooyt vóór de *y*, en vóór de *w* slechts enkele malen bij de Ouden; de tweede integendeel nooyt vóór de *w* gevonden wordt, behoeft hier niet gesproken te worden. Alle andere vokaelklanken, die *y* en *w* voor zich toelaten, zijn verlengde klinkers). Zoo wel nu als men lettergrepen aentrest, waer *ou* en *au* van de *w* ontslagen zijn, b. v. ik *zou*, *kou*, *lou*ter, *kous*, *kousen*; *autaer*, *paus* (bij de Ouden *paues* of *paus*); en zelfs *eu*, wat wij zoo even zeiden, thans dezelve nimmer meer ontvangt; zoo staet het ook met *ei* en *ui*, oudtijds *u* of *uu* (*w*), die altijd den zuiveren vokaeluitgang behouden, en, op dat er geen punt van gelijkheid ontbreke, *ou* stuit ook nimmer op *y*. *W* en *y* hebben dus ieder eigene tweeklanken, en worden door andere geheel of gedeeltelijk uitgesloten.

Men zal dan voor *rei*, *reis*, *goedheid*, *beiden*, nimmer *rey*, *reys*, *goedheyd*, *beyden*, noch voor *lui*, *huis*, *geluid*, *buiten*, ooyt *luy*, *huys*, *geluyd*, *buyten*, stellen; wat den tweeklank te niet doen en tevens de vokael verkorten waer. Even zoo min zal men, met behouden des tweeklanks, de *y* er achter aen voegen, en *rei*, *reis*, *lui*, *huis*, enz., tot *reiy*, *reiy*s, *luiy*, *huiy*s, enz. bederven. Dit zegt ons de aerd dier tweeklanken, dit leert ons de gelijkvormigheid, en, zoo men er wel op let, dit gebiedt ook de uitspraek. In *reis*, *huis*, *beiden*, *buiten*, enz. wordt men niet den minsten schijn van den medeklinker *y* gewaer, gelijk dit in *strooy*, *maey*, *naeyster*, *geloey*, enz. plaets heeft. Niemand ter wereld kan het onderscheid miskennen dat er bestaet tusschen de *i* in *kruiwagen*, *leistert*, en de *y* in *kraeyvoet*, *plooyster*; tusschen *hij spreidt*, *hij spruit*, en *hij besproeyt*; en zoo is het met al de overigen (1). Het verschil van beide klanken is niet

(1) Niemand zal *spruit* als *sprui-j't* uitspreken, terwijl het onmogelijk is in *besproeyt* dien *j*klank niet te laten hooren. Beweert men nu dat dit van de *y* niet afhangt, maer wel van den bijzonderen aerd der *oe*, die geheel verschillig klinkt van de *ui*, dan doet men niets anders dan mijn gezeg bevestigen. Ik heb nergens beweerd dat men zoo uitspreken moet omdat men (althans de oudheid) zoo schrijft, maer wel dat men zoo schrijven moet, omdat men zoo uitspreekt; en 't is omdat *ui* en *ei* anders uitgesproken worden dan *ay*, *oey*, *ooy*, dat ik wil dat ze ook anders geschreven worden. Men zie 't laatste Aenhangsel achter dezen §.

minder merkelyk, dan dat welk men in eene goede fransche uitspraak gewaer wordt tusschen *royaume*, *royauté*, *royelle* (*ro-yaume*, *ro-yauté*, *vo-yelle*), en *roi*, *royal* en *voyage*. Zoo iets schijnt Weiland gevoeld te hebben, toen hij, in plaats van *luijaard*, *luiäard* schreef, schoon er, om het aen te duiden, juist geen *trema* noodig was.

In *luijaerd* wordt de tweeklank door eenen anderen klinker opgevolgd, en zoo zal het ook zijn, zoodra *rei* en *lui* in 't meer-voud komen te staen, of wanneer men werkwoorden als *luieren*, *ruien*, enz. te schrijven heeft. En niets is ook in der daed zoo simpel, indien men de reden en eene niet gezochte uitspraak wil raedplegen. Bilderdijk, gelijk wij het een weinig te voren zeiden, schreef *vloeien*, *strovien*, *zaaien*, enz. zoo wel als *schreien*, *spreien*; en verwarde twee geheel verschillende klassen van letterteekens en klanken. Die spelling was aen de laetsten alleen toepasselijk, en het is ook diegene welke wij in alle woorden van deze soort, als *luie*, *reien*, *buien*, *sluier*, *eieren*, *schreien*, enz. wenschen te zien gevolgd worden. Hier ware zelfs nog een groot gemak bij gewonnen, om de tweeklanken, zonder zelfs de voor sommigen nog twijfelachtige *oe* uit te zonderen, bij het eerste opzigt, van de verlengde klinkers in zulke woorden te onderscheiden; en de spraakkunstleer zou er veel aen winnen.... (1).

(1) Ik had mij te dezer plaats, zoo als 't geschiedt, al voortschrijvende in nog al wijldloopige aenmerkingen over de tweeklanken ingelaten, die ik onderdrukte toen mij deze § als uittreksel en proef van mijn Verslag voor het Belgisch Museum (D. III. blz. 286. vlgde.) gevraagd werd. Echter was ik voornemens die uitlating, bij het in druk geven van mijn Verslag, weder aen te vullen; en ik zou het thans ook doen, 't en ware de aenteekeningen van den heer Willems op dat uittreksel, mij reeds boven blz. 173 uitgenoodigd hadden om een woord daarvan in een Aenhangel aldaer te zeggen. Het overige dat 's mans aenmerkingen bevatten en dat meer bijzonderlijk tot dit gedeelte van mijn Verslag behoort, zal ik in een paer Aenhangels achter dezen § overwegen. Het eerste, dat langer is, bevat, gelijk de note vaerop het tot antwoord dient, van allerlei; het tweede, van minderen omvang, bepaelt zich tot de opweging van een of twee voorstellen of, wil men, opwerpingen, van den heer W. tegen het door mij voorgedragene stelsel. Ik kon van de twee Aenhangels slechts een, ik kon er

Trekken wij nu weêr eens alles wat gezeid is te zamen, dan vinden wij voor uitkomst het volgende stelsel :

1° *Gi, mi, bi, pine, blide, gediën* (uitspraak *i* of *ij* (*ei*)); verder *olie, Uriël, Isegrim, ivoor.*

2° *Mijn; tijd*, (uitspraak *i* of *ij* (*ei*)); verder *olijf*, enz.

3° *Spreiden, spruiten, rei, bui, reien, buien.*

4° *Kraey, strooy, geloey; krayen, strooyen, loeyen; verder kraeyt*, enz.

5° *Cyrus, Cambyses, Pyrrhus, tymbael*, enz.

6° *Jegens, bejammeren, Benjamin, Trojaen* (?), enz.

Dus hebben wij, ons achtens, met den waren aerd der letterteekens en hunner klanken na te sporen, getoond wat zou moeten gedaen worden; en dit, schoon nog door niemand op deze wijze onderzocht, was gemakkelijk. Maer zoo veel te moeyelijker, ja volstrekt onmogelijk is het, iets uit te denken dat aller goedkeuring wegdrage, en algemeen gevolgd worde, zoo dra men de echte taelgronden verlaet, om zich in het willekeurige, gelijk tot nog toe geschied is, te werpen. Wil men echter of kan men tot het reeds te lang verlatene spelstelsel onzer voorouders niet terugkomen, dan sluite men zich zoo kort mogelijk aen Siegenbeek aen, die zich het minste van allen van hen verwijderd, en de groote meerderheid der hedendaegsche schrijvers reeds rondom zich vereenigd heeft. Hij alleen vond, hetgeen alle willekeurige invoering van noode heeft om te kunnen stand houden, een uiterlijk gezag dat hem ondersteunde, en bij de taeloefenaers zijner natie meer zucht naer eenparigheid, dan om hunne bijzondere stelsels door te zetten, dat is, meer redelijkheid en ware taelliefde dan eigendunkelijkheid en schoolpralerij. Wie zal zich

ook tien van maken. Ik weet van mijne keus geene andere reden te geven, dan dat ik 't eene voor schreef en 't andere na. Men zal, bij 't lezen daarvan, als mede van gansch mijn Verslag, gemakkelijk gewaer worden, dat ik in 't algemeen die orde (indien 't zoo beten mag) gekozen heb, die mij 't gemakkelijkste viel. Hierop ver-schoone of veroordeele men mij.

vleien dat bij ons de zelfde gunstige omstandigheden zich zullen aanbieden?

Wat wij hier het willekeurige van Siegenbeeks stelsel heten, betreft in 't bijzonder het gebruik der *ij*, waer de Ouden de *y* bezigden, als in *vloeijing*. En dit heeft de heer V. D. ook aangemerkt. Want na dat hij ons te vergeefs, gelijk wij gezien hebben, met Bilderdijk (Spraakl. blz. 394, en wijdloopiger in zijne T. en D. Versch. D. IV. blz. 150 en vlgde.) verzekerd heeft dat de *y* de eenvoudige lange *i*-vokael is, voegt hij er niettemin zeer wel bij, dat « *vloeijing* oneindig min stootend of, wil men, belachlijk « zijn zou dan *vloijing*, al zegge dan ook Siegenbeek dat die « tusschengeschrevene *j* door de achtbaerste schrijvers gewettigd « is, enz. » Maer aengaende de *ij* in *hij*, *zij*, *bij*, *pijnen*, enz., meenen wij dat Siegenbeeks spelling, hoewel altijd nog strijdig met het gebruik der Ouden, van willekeur ligt vrij te spreken is, zoo men het verloop onzer lange *ij*, voor eene verscherping aenzien en deze letter met de scherplange *ee* en *oo* gelijk stellen wil. Op deze wijze beschouwd is de *ij* in *zij*, even zoo gegrond en regelmatig als de *oo* en de *ee* in *zoo* en *zee*; en de regel der enkelvokaelspelling, die op de scherplange klanken geens zins toepasselijk is, blijft onverlet. Ware het Siegenbeek in de gedachte gekomen dit punt van zijn spelstelsel aldus voor te dragen, dan zou hij gewis minder tegenspraek ontmoet hebben.

De Vlaming in 't bijzonder, wien er aen de regelmatigheid zoo veel gelegen is, kon niet dan bezwaerlijk eene spelling aennemen, welke hij zelf, die ze voordroeg, vooraf bekende eene inbreuk op een' der gewigtigste spelregels te zijn; en wij moeten ons gelukkig achten, indien wij een uitzigtspunt gevonden en aangewezen hebben, vanwaer men, over al de vooroordeelen heen ziende, de zaak van haren natuurlijken kant en in een beter daglicht beschouwen mag. Of de scherplange *ij*, waer wij hier van spreken, slechts eene onderstelling, eene *fictie* zij, dan of wij met dezen nieuwen naem de ware en eigentlijke bepaling van haren aerd getroffen hebben, zullen wij later onderzoeken, wanneer wij opzettelijk over de enkelvokaelspelling handelen

zullen (1). Genoeg is het ons de zaak hier voorgesteld en ter overweging aangewezen te hebben. Het derde punt van Siegenbeeks stelsel betrekkelijk tot de *ij* in *mijn, prijs, tijd*, heeft, als geheel overeenkomstig met het gebruik der Ouden, en 't algemeen aengenomene grondbeginsel der vokaelverlenging, geene verdere aanbeveling, en wel zeker geene verdediging noodig..... (2).

Wat de *y* aengaet zullen wij met den heer V. D. niet langer blijven twisten; zien wij dan slechts nog eens hoe hij zijn principie in de toepassing getrouw blijft en weet vol te houden, en nemen wij daerom een oogenblik de *y* voor datgene aen, waer hij ze ons voor aanbiedt.

De *y* in *vloeying* is dan de *eenvoudige lange i-vokael*. Zonder twijfel heeft de heer V. D., eer hij dat schreef, zich de volgende vragen voorgesteld en beantwoord. Of de lange *ivokael*, dat is zijne *y*, nog anders van de korte *ivokael* verschilt, dan door hare *lengte*, b. v. door hare *scherpte, helderheid*, enz.? Of een korte en een lange *iklank* twee verschillende vokalen zijn, of slechts eene vokael door twee verschillende teekens uitgedrukt? Indien *i* en *y* twee verschillende klinkers zijn, waerof hij de laatste op zijne vokaelladder plaatsen zal? Of ze sterker dan of ze zwakker is dan de *e* en de *o*, met welke zij hier, volgens hem, tot een' drijklank vereenigd wordt? Hoe en hoe ver men gapen moet (gelijk hij ons van de overige klinkers geleerd heeft) om zijne *y* uit te spreken, vermits, naer 't voorschrift van Alhard De Raet, gelijk hij zegt, de hoogte of laagte der toonen daer van afhangt; en van deze, volgens Bilderdijk, het al of niet bestaen van onze tweeklanken? Of dus de in een' tweeklank, enz. volgens hunne en zijne leer altijd afnemende klank hier gevonden wordt? Of in de eerste lettergreep van *vloeying*, enz. de *iklank* wel noodig of, anders *gezeid, organisch*, en een bestanddeel van den wortel zelve is; en of, in dit geval, de Siegenbeeksche spelling zelfs

(1) Ik bedoelde hier de Beoordeeling van Behaegels Verhandeling, doch ik meen, voor dit oogenblik mede naer 't Aenhangsel B., boven blz. 228, te kunnen verwijzen, waer dit ook nog aengeraekt is.

(2) Z. boven blz. 185 en de Aenhangsels achter dezen §.

hier niet zou gewettigd zijn , terwijl , zoo de *i* niet tot den wortel behoort , de spelling van Bilderdijk iets gansch ongerijmds wordt? Eindelijk of het onderscheid dat hij maakt tusschen de van natuur lange *i* of *y* , en de verlengde *i* of *ij* , van een anderen aard is , dan tusschen de van hare natuur lange *a* in *talen* , en de verlengde *ae* of *aa* in *tael* of *taal*? Op de scherplange *ij* , waer ik een weinig te voren van sprak , kan hij niet gedacht hebben , en ik heb reeds gezeid dat ik geene andere verlenging ken dan voor het oog , dat de verlenging de natuur , dat is , den klank van den klinker noch wijzigt , noch aendoet...

De laetste dier vragen , MM. HH. , welke ik nog merkelijk zou kunnen vermeerderen , is de eenige waerop de heer V. D. , hoewel nog niet volledig , geantwoord hebbe. « Wy denken , » zegt hij , « dat het onderscheid dier *y* met *ij* nog heden op de tong der « Westvlamingen leeft. Wel is waer , indien men de vlaemsche « spraekkonsten opslaet , zoude men denken , dat de woorden « *my* , *by* , *zy* , enz. als *mii* , *bii* , enz. met de dubbele (verlengde) « *i* in die streken uitgesproken worden ; doch wy menen ons « van ons eene verschillige uitspraek in de woorden *mi* en *miin* , « in welk laetste de *i* , door hare plaetsing natuerlijk meer sle- « pend is , overtuigd te hebben. » En in de nota : « Willems « beweert dat de Westvlamingen niet eigenlijk *tied* (*tiid*) voor « *tijd* , maer verleer *tid* , met de Brabantsche korte *i* uitspreken. »

De vraag was , of er een onderscheid is. In de uitspraek , zeggen de Vlamingen (van Belleghem , Janssens , Henckel) , is er geen bij ons. De heer V. D. wil hen niet gelooven , en *meent* dat bij hen de verlengde *ij* in *mijn* meer slepend is dan zijne lange *y* in *my*. De heer Willems integendeel beweert dat de verlengde *ij* bij den Westvlaming kort is , gelijk de brabantsche korte *i*.

Gij zult mij toestaen , MM. HH. , dat ik reden had om te zeggen dat het antwoord van den heer V. D. nog veel te vragen over laet. Ik zal de daedzaak waer over de Westvlamingen , de heer Willems en de heer V. D. het onder elkander niet eens zijn , onbeslist laten , liever dan andere getuigen (op redenen komt het immers bij zoo iets niet aen) in te roepen. Ik stel alleen den

heer V. D. een *dilemma* voor ; of wel de Westvlamingen maken in hunne uitspraak een onderscheid tusschen de lange en de verlengde *i*, of zij maken er geen. Zoo zij er een maken, is hunne uitspraak, volgens het gene wij boven bewezen hebben, verkeerd ; maken zij er geen (wat ik liefst geloof, om dat zij zelven het zeggen, en omdat het alleen redelijk is), dan antwoorde de heer V. D. op de volgende vraag, welke hij door het aennemen van een gewaend onderscheid had zoeken te ontgaen : indien wij eene altijd lange en als zoodanig overal erkennelijke *i*, de *y*, hebben, wat behoeven wij dan nog eene verlengde *i*, de *ij*, (men houde in 't oog dat wij hier nog altijd van het tweede stelsel spreken, hetwelk de heer V. D., als zijnde het verkieselijkste, zelf gevolgd heeft) te hulp te roepen, en waerom doen wij niet wat ons alsdan de reden raedt, en waertoe het gemak ons uitnoodigt, namelijk om, naer het voorbeeld van vele vlaemsche spraakkunstschrijvers, de *ij* geheel te verbannen, en de *y* alleen te bezigen ? Waerom nemen wij niet eenvoudig het derde stelsel aen ?

Voor mij, MM. HH., is het antwoord gemakkelijk, maer ik twijfel of de heer V. D., indien hij aen zijne grondstelling getrouw wil blijven, op mijne vraag iets dat voldoende zij zal te zeggen vinden.

In eene nota geeft hij « ter bedenking over, of men ook niet « de *y* in de menigvuldige uitgangen op *lijk*, oudtijds *lik*, zoude « gebruiken. » Dit is, gelijk men ziet, zoo niet een stap, ten minste eene wending naer het derde stelsel, en hierin toont hij zich dan ook *consequent*, gelijk Bilderdijk wel eens zich uitdrukte.

Om Siegenbeeks opwerpingen tegen de *y* (Verh. bl. 79) af te wenden, *bekent* hij « tot dus verre niet te zien welke verwarrin- « gen uit zoo een regelmatig stelsel (als het zijne is) zouden ont- « staen. » Ik geef hem dan het werkwoord *myden* eens te verbuigen, hoe hem *ik mijd*, *wy myden*; *ik mijdde*, dat *ik myde*, enz. zal aenstaen ? En wat dan in Westvlaenderen gedaen, waer, gelijk hij beweert, zijne *y* en *ij* nog daerenboven in de uitspraak

verschillen zouden? En daer is zulks meer; zijne gemelde bedeking over den uitgang *lijk* is er eene proef van.

Hij beweert ook tegen Siegenbeek dat de *y* voor ons geen vreemd letterteeken is. Zijne bewijzen zijn hetgene Bilderdijk (Verscheid. IV, blaz. 152 en 156), en de heer Willems (Verhand. blz. 108) daerover gezeid hebben. Hetgene hij uit de verhandeling van den heer Willems overschrijft, bewijst niets voor de *y* in zijn stelsel, en zoo is het ook met de tweede plaets uit Bilderdijk. Wat de eerste betreft (blz. 152), die bijna eene gansche bladzijde vervult, een groot gedeelte van 't geen de hollandsche taelkundige daer zegt, is zoo gewaegd en, in weêrwil van zekeren schijn van geleerdheid, zoo ongerijmd, dat ik mij niet eens de moeyte kan geven om het te wederleggen. De aenhaling begint met de woorden: « By ons werd *zy* (de *y*) eene *dadelijke vervulling* van behoefte.... » en eindigt met deze: « de *y* daartegen is eene zuivere door zich-zelfs lange *i*. » Ik kan mij niet laten voorstaen dat Bilderdijk, toen hij dit en meer dergelijks op 't papier wierp, iets meer gewild heeft dan zijne lezers en vooral zijne tegenstrevers in verlegenheid te brengen; en dan moet hij nog van hunne schrandereheid geen zeer verheven gevoelen gehad hebben. Dat hij zelf het ernstig meende en niet dan uit volle overtuiging zulks voordroeg, is iets dat ik nooyt gelooven zal.

Schoon Bilderdijk in dat uittreksel, onder andere *generaliteiten* gezeid had, dat « de geheele Duitsche tael geene lange *i* kent; dat ze in al hare takken volstrekt kort is, » voegt de heer V. D. er onmiddelijk bij (doch niet, meen ik, om hem tegen te spreken), dat « deze letter lang is zoo dikwijls zij de sylbe sluit, als « in *ivoor* (of *yvoor*), *viool*, *titel* (of *tytel*), *citroen* » (is dit volgens de onderscheiding van Bilderdijk eene *lengte* van *during* of van *intensiteit*? De heer V. D. zegt het niet; maer kon men ongelukkiger kiezen, wanneer men *mine*, *pine*, en duizend anderen bij de Ouden, en ook onder de vreemde, eene menigte waerlijk lange woorden als *cither*, *China*, enz. onder de hand had? In *titel* alleen kan ik hier eene lange *i* aennemem. Doch laten wij hem van zijnen regel ook de uitneming voorstellen, die, wat

algemeender gemaakt, zelve beter tot regel zou gediend hebben):
 « uitgezonderd dat ze kort is in de uitgangen *igen*, enz. als mede
 « in *iken* met zijne vervormingen.... als *kanonikes*, *predikant* en
 « enkele andere uitheemsche woorden, als *olifant*. »

Ik maek hierop geene verdere aenmerkingen. Wat nog volgt bij den heer V. D. is van weinig belang: Des Roches (Spr. blz. 2-3), Ballieu (Spel- en Spraek. blz. 37), Boxman (Letteroef. 1820, blz. 571) en anderen houden de *y* of *ij* voor gelijkkluidend met den tweeklank *ei*. Bilderdijk vindt « de *y* (wat mogt hij wel van « de *ij* denken?) scherpkrijschend en onaengenaem van klank, « den tweeklank daerentegen zacht en vleierend. Het gene » ('t zijn de woorden van den heer V. D.) « alle nederduitsche ooren niet « echter licht onderscheiden. *Qui potest capere, capiat!* »

Hier mede stapt de heer V. D. tot het derde stelsel over, en wij ook. Gij weet, MM. HH. dat hetzelfde algemeen de *y* ter vervanging der *ij* bezigt, en dus regtstreeks tegen het stelsel van Siegenbeek over staet.

De heer V. D., wiens *grammaticale eclectismus*, zoo als wij gezien hebben, tusschen beiden eene soort van middelweg wil houden, gaet hier met veel behendigheid te werk. Na de opwerpingen der voorstaenders van dit derde stelsel tegen het Siegenbeeksche aengehaeld en *onbetwistbaer* verklaard te hebben, toont hij eerst van al hoe het tweede, dat hij verkozen heeft, deze te keer gaet, en wijst dan eindelijk het gebrekkige en het nadeelige van 't derde stelsel zelf aen. Dit doet hij echter zeer kortelijk; weshalve het mij zal toegelaten zijn deze plaets nog over te schrijven; wat ik zoo veel te liever doe, omdat ik het onnoodig acht zelf nog eenige verdere aenmerkingen over dezen speltwist te maken. Het derde stelsel in 't bijzonder is zoo *excentriek*, het wijkt zoodanig, en dit wel zonder de minste reden of noodzakelijkheid, van het erkende gebruik der gansche oudheid en der groote meerderheid der latere schrijvers af, dat dit verwijt alleen genoeg zijn moet om het te doen verwerpen. Dat zulks ook het gevoelen van den heer V. D. geweest is, zult gij uit zijne woorden, in weêrwil der bescheidenheid met welke hij zich uitdrukt, kunnen opmerken.

« Dit stelsel, » zegt hij, « heeft eenen duchtigen verweerder
 « gevonden in onzen *Willems*, en uit dien hoofde een aental
 « navolgers aengetroffen. Hij heeft de groote verwarringen uiteen
 « gezet, tot welke de keuze der Hollanderen, althans der Siegen-
 « bekianen, heeft aanleiding gegeven, met de *ij* uitsluitend den
 « voorkeur te geven, en de *y* overtoellig te achten. Hier door
 « moest men de *ie* onder de twee- of gemengde klanken rang-
 « schikken, niettegenstaende men ze als eene verlengde *i* uit-
 « sprak; en de *ij*, die men voor eene lange *i* aanzag, behield
 « den klank van *ei*. Van een anderen kant maekte men voor dit
 « letterteeken *ij*, als *ei* gesproken, eene uitzondering op den regel
 « der enkele vokaelspelling. Ook geraekte men in eene groote
 « moeielijkheid met dit letterteeken in *bloeijen*, en diergelyke,
 « eene plaets te vergunnen, alwaer men zich genoodzaekt zag
 « de *j*, als consonant, tot de tweede sylbe te brengen. Eindelijk
 « door te beweren, dat de *ij* eene verlengde vokael was, be-
 « merkte men, dat zij in de woorden waerin men de *y* kort
 « moet uitspreken; als *gij*, *mij*, *hij*, *mijn*, *bijzonder*, *dikwijls*,
 « *waerlijk*, *enz.*, eenen harden langen toon kreeg. »

« De gegrontheid dezer tegenwerpingen » (dus gaet hij voort),
 « tegen het Siegenbeeksche stelsel is onbetwistbaer; doch men
 « ziet dat de tweede (de derde?) by het schryven van *bloeien*, en
 « grootendeels de laetste, by 't spellen van *gy*, *my*, *hy*, *byzonder*,
 « en het niet af te keurene *dikwils* verdwynen. »

Ja voorwaer, wij zien het, en, uitgenomen zekere moeyelijk-
 heid die nog altijd aen de *y*, als eenvoudige lange *i*, vastkleéft,
 is daerbij nog het middel, welk de heer V. D. uitgedacht heeft,
 om Siegenbeeks tegenstrijdigheden te vermijden, zoo ligt en zoo
 simpel, dat wij dit alleen niet inzien, waerom hij hetzelfde niet
 algemeen toegepast en, zonder aerselen, het derde stelsel met
 alle deszelfs gevolgen aengenomen hebbe. Hij had immers maer
 voor te stellen, gelijk hij het boven reeds in eene nota voor den
 uitgang *lijk* deed, dat men overal de *ij* door de *y* vervangen
 zou; nu eens, omdat de *y* geene verlengde *i* is, dan weér, omdat
 ze eene eenvoudige lange *i* is, en dus de moeyte van ze te verlengen

zou gespaerd worden. Dit ware beter geweest dan zich met een halven maetregel te vergenoegen.

Wat doet het immers ter zake dat hij er dadelijk de afkeuring van het derde stelsel op doet volgen, en er zich dus over uit : « Dit derde stelsel heeft, ten minste in onze oogen, het nadeel « van met den (der?) ouden orthographe geene overeenstemming « te hebben, en sterk uit een te loopen met de tegenwoordige « hollandsche spelling; om van het regelmatige onderhouden « der enkel vokaal, voor welke wy de *y* aenschouwen, niet te « spreken; » waer toe dient het, vraeg ik, op zulke kleinigheden acht te geven, wanneer er van den anderen kant zoo eene schoone regelmatigheid door gewonnen wordt? Wat rept men ons van 't oude, wanneer het ons om iets nieuws te doen is; of van hollandsche spelling, wanneer wij, 't koste wat 't kosten mag, eene vlaemsche spelling hebben willen? al moesten wij dan ook den muur, die ons reeds sedert meer dan twee eeuwen van het letterkundige Holland afscheidt, door onze ons terug geworpene spraakkunsten nog hooger zien rijzen!

Het is dan te vergeefs dat de heer V. D. iets in dat stelsel zoekt af te wijzen of te verbeteren. Wij hebben reeds gezeid dat, zoo haest het daerop aenkomt, om een willekeurig stelsel in te voeren, alle redenering vergeefsch is. Het willekeurige behoeft geen bewijs, het moet blindelings aengenomen, of door vreemde middelen opgedrongen worden. In zich zelf kan het geene wettiging, geen gezag vinden. Even zoo onnoodig is 't, hetzelve te wederleggen. Het is goed, en redelijk, en doelmatig, en alles, om dat men het zoo wil en verkiest. Daer helpt geen redeneren tegen.

Dat de heer Willems dit laetste stelsel gevolgd en zelf eertijds aenbevolen heeft, daer zal wel de oorzaak voor een groot gedeelte van in de tijdsomstandigheden te zoeken wezen, en in de noodzakelijkheid, waer hij zich in bevond, om de vooroordeelen van vele Vlamingen niet te kwetsen. Zijn vermaerd gedicht *Aen de Belgen*, kan ons het beste den geest doen kennen, die hem bestendig in zijne spraakkundige inzigten en poogingen geleid

heeft. Hij wist dat onze tael, om eens te zijn wat ze zijn moest, en wat ze, hopen wij met hem, eens zijn zal, beginnen moest met te *zijn wat ze kon*, en behoefde genomen te worden *zoo als men ze vond*. Het overige hing van de toekomst af (1).

(1) De keus van den heer W. zal zich nog beter uitleggen, indien men bedenkt, dat zelfs thans de commissie over het gebruik van *ij* of *y* in *gij* of *gy*, *mijn* of *myn* nog niets beslist heeft. Mij, als rapporteur, was het niet toegelaten zoo omzichtig voort te gaen; en ik durf hopen dat ieder onpartijdig taeloefenaer niet alleen mijn gedrag hierin, maar ook grootendeels mijne *conclusien* zal goedkeuren.

Deze *nota* had ik hier ter plaetse bijgevoegd, toen deze § als uittreksel en proef van mijn Verslag in 't *Belgisch Museum* stond gedrukt te worden. De heer Willems, uitgever van 't *Belgisch Museum*, vond goed er eene Aenmerking op te doen volgen, die ik hier letterlijk mededeel. Het verstaet zich van zelf, dat ik de opwerpingen (of hoe men 't noemen wil), die er in bevat zijn, niet kon zonder antwoord laten. Dit antwoord zal men achter dezen § vinden. Zie dan hier van woord tot woord de...

AENMERKING VAN J. F. WILLEMS. — Schoon ik er weinig tegen hebbe dat men het klankteeken *ij* in *mijn*, *sijn*, enz. gebruike, volgens het voorbeeld der ouden, zoo geef ik nochtans den voorkeur aen *y*, daer dit laetste teeken ten minsten sedert drie eeuwen *ei* klinkt, en voor dien klank vry algemeen gebruikt is. Het geeft toch meer gemak den schoolier tot spelregel te geven dat *y* als *ei* klinkt, dan hem te zeggen dat de *i* door *j* verlengd als *ei* moet uitgesproken worden. In de hollandsche scholen heeft men zich verplicht gevonden de *ij* in eens *ei* te noemen, niet *ii*, en zoo spelt men daer niet *s-i-j*, *sei*, maar *s-ij* (*set-ei*, of *se-ei*) *sij*. De heer Bormans geloof met Siegenbeek dat de ouden de vokael verdubbelden om ze te verlengen. Ik kan dit stelsel niet bytreden dan voor zoo verre hy van de zoogenaemde *scherplange* klanken wil spreken. Ik blyf het nog altyd daervoor houden dat onze voorvaders de vokalen door een doffe nauwlyks hoorbare *e* verlengden, die zich aen de daer op volgende consonnant, als *scheva*, sloot (in HSS. vindt men wel eens aen het einde van eenen regel en aen het begin van den volgenden de splitsingen van *he-est*, *ma-ekt*, enz). Het is deze *e-scheva* welke men uitspreekt wanneer men den naem der consonnanten aldus opnoemt: *effe*, *elle*, *emmo*, enz. Daerentegen waren de dubbele *ee*, *ij*, *oo*, *uu*, oudtyds *vermengde* klanken, of tweeklanken, gelyk zy het ook nog by ons zyn (behoudens dat men nu in stede van *uu*, *ui* of *uy* schryft), die men zoo wel kort als lang kon uitspreken. De heer doctor SNELLAERT, een geboren Westvlaming, verzekert my stellig dat zyne landgenooten nimmer *tied*, *sien* of *huss*, voor *tijd*, *sijn*, *huus*, zullen laten hooren, maer dat zy die woorden bestendig *kort* uitspreken, *tid*, *sin*, *hus* (met de Brabandsche *i* en *u*). Tusschen *sijn* en *sien* maken zy groot onderscheid. In het laetste is de *i* wezenlyk *verlengd*. Te Brugge en elders in Westvlaenderen heb ik de oude tweeklanken *ij* en *uu* nooyt lang gehoord. Op dit een en ander zal ik eens nader terugkomen. Intusschen neme ik deze gelegenheid waer om den lezer te ver-wittigen dat niet AL wat de heer professor Bormans, met zooveel scherpsinnigheid als behezenheid, in zyn Verslag uytbrengt, voor het gevoelen der commissie moet gehouden worden.

Meer zegt de heer V. D. van dit derde stelsel niet. Hij eindigt met de opgave van eenige uitheemsche woorden, *myrrhe*, *cyther* (? in 't Latijn *cithara*, als mede in 't Grieksch) *myrth* (1), *tymbael* « in welke de spraakkunsteners algemeen de *y* hebben aengenomen, die aldaer den klank der *i* bekomt. » Wij hebben dit boven behandeld. *Tytel* of *titel* houdt hij « met Bilderdijk beide « goed, even als *yver* of *iever*; hetgeen men met alle zulke « woorden waer de *y* als *ie* klinkt (*styl*, enz.) zou kunnen « volgen. » Hier mede sluit hij dezen paragraef. De weinige gelijkheid die er tusschen *titel*, met eene enkele *i*, en *iever*, enz. met *ie*, bestaet, zult gij reeds aengemerkt hebben, MM. HH.; *titel* heeft gelijk *cither*, in 't Latijn, eene korte *i*, en kan dus volgens 't gene ik bewezen heb, op de *y* geene aanspraak maken. Is de *i* in onzen mond lang en scherp geworden, dan zal men beter de *ij* bezigen. Even zoo min keur ik de schrijfwijze van *yver* goed, doch ik meen niet dat men langs eenen willekeurigen weg tot eene veel betere uitkomst geraken mogt.

AENHANGSEL C.

Het hier boven staende was reeds (voor 't *Belgisch Museum*) afgeschreven, toen prof^r SERRURE mij, den 15 sept. l.-l. (1839), KINKER'S *Beoordeeling van Bilderdijks Spraakleer*, waer ik sedert lang te vergeefs naer omgezien had, van Gent naer Brussel bragt. Van vele plaetsen, die ik uit dat werk had kunnen benut-

(1) Zoo staet het woord bij den heer V. D. gespeld, en daer 't hier enkelijk op de *y* aenkam, had ik op de *th* in plaets van *t* geen acht gegeven, te meer omdat men ook in 't fransch zoo wel *myrthe* (Volt.) als *myrte* (ook *mirthe*) vindt. De *Propagateur*, half-woekblad van Ypre, heeft mij dat zeer kwalijk genomen: Om dat ik ter gelegenheid van *cyther*, van 't Latijn en het Grieksch gesproken had, kon mijn stilzwijgen hier niet dan eene proef van onwetendheid zijn. Dan had ik niet mede (blz. 322 van 't *Belg. Mus.*) *Hyacinthus* (*sic*, met twee *y*s) laten drukken? — Ik vergeef hem zijne kwade luim, of eerder de schaemte die hem, om een vorig artikel te verbeteren (of meot ik *retracteren* zeggen?) zelfs ten koste der billijkheid geleerd en bijtend maekte. 'T was op mij niet dat hij boos was, en indien ik hier aen hem gedenk, 't is alleen om hem van het mij met zoo veel beleefdheid (dat is, *gratis*) toegezonden *Errata* te bedanken.

tigen, schreef ik toen slechts het volgende af, blz. 21-22; en daer 't beslissend is, zal ik er mij thans ook meê bevredigen.

« In *ter zee en te land* hoort men werkelijk, zegt deze beroemde
 « taelleeraer, na *zee*, eene flauwe *j* als men zeer schielijk uit-
 « spreekt. Maar men zou toch kwalijk *zeejen* in plaats van *zeeën*
 « schrijven, omdat men dan anders schrijven dan spreken zou.
 « Hadden wij in ons A, B, C een teeken voor die flauwe *j*, en had
 « het gebruik het *eenparig* of *oneenparig* ingevoerd; dan zou men
 « voor de inlassching van dât teeken veel gronden kunnen aanvoe-
 « ren, gelijk nu nog met veel meer grond voor de verdubbeling van
 « de *i* in *fraaije*, *moeije*, *loeijen*, enz. Want, gelijk onze taal-
 « meester (Bilderdijk) wel zegt, de uitspraak *bloe-j-en* (sic) wordt
 « in dat woord *noodwendig* voortgebracht. Dat dit *bloeijen* uit het
 « oude *bloeyen* komt, (blz. 31) stelt de zaak slechts zoo veel te
 « meer buiten kijf, dat deze *y* niet alleen in het oude Hollandsch
 « (in MAERLANT EN MELIS STOKK) maar ook bij de invoering dezer
 « letter in de meeste hedendaagsche talen niet enkel voor eene
 « verlengde eindletter, maar inderdaad ook voor eene verdubbel-
 « de *i* gold; waarom de *ij*, die ook in de meeste woorden bij
 « B(ilderdijk) de *y* vervangt, dan ook in de tweeklanken *aai*, *ei*,
 « *oei*, wanneer zij onmiddelijk door eene andere vokaal gevolgd
 « worden vooral niet minder op haar plaats is, dan in de woor-
 « den *mijn*, *zijn*, enz. waarin zij voor *ii* geldt. Daar hij nu echter
 « de *y* niet geheel en al vaarwel wil zeggen, had hij wel gedaan
 « van haar, onder anderen, ook als overgangslitter te behouden,
 « in *fraaye*, *plooyen*, *vloeyen*. Eene overtolligheid toch is deze ver-
 « dubbeling, het zij dan door *y* of *ij*, niet, dewijl volgens zijn
 « eigen gevoelen, de *j*-klank in die woorden noodzakelijk is. —
 « Ja, zij is er zelf noodzakelijker dan de *i*-klank, welke haar
 « vooraf gaat, wanneer men dien overgang in al zijne smelting »
 (NB. de heer Kinker verstaet daerdoor eene hollandsche en hem
 zelve[n] nog meer bijzonderlijk eigene *affectatie*. Wij hebben den
 man hooren spreken waer 't op mooy spreken aenkwam) « wil
 « doen hooren. Indien men overeengekomen ware *fra-je*, *za-jen*,
 « *knoe-jen* te schrijven, zou men, hoewel onvolkomener dan met

« de *y* of *ij*, den noodigen klank echter beter afbeelden dan door
 « *fraai* (*fraa-i-e*); en als men *fraai*, *mooi*, *boei* uitspreekt, helt
 « deze *i* waardoor de *a*, *o* en *oe* eenigermate gebroken wordt,
 « meer naar *j* dan *i* over. Maar de heer BILDERDIJK is zeer hard-
 « hoorend ten aanzien van het geluid der *vokalen* en *konsonanten*.
 « In de gehoor- en spraakwerktuigen heeft de natuur hem zeer
 « stiefmoederlijk behandeld; en daarom moet men hem over deze
 « eigenzinnigheid in zijne spelling ook niet al te hard vallen (1). »
 « Gelijk de *j* noodzakelijk uitgesproken wordt in *fraaije*,
 « *buijen*, om het even hoe men die woorden verkieze te spellen (2);
 « even zoo noodzakelijk brengt men ook de *w* in den overgang
 « van *u* op eene andere vokaal voort, wanneer men, namelijk,
 « het geluid niet afbreekt, maar zonder eenige verpoozing voort-
 « spreekt. Als men zegt: — *ik zal u een kransjen vlechten!* hoort
 « men eene *w* na de *u*. Dit heeft de heer B(ilderdijk) in de
 « woorden *schuwen*, *bouwen* en dergelijke opgemerkt. En als
 « die *u* in hetzelfde woord door eene vokaal gevolgd moet
 « worden, schrijft men die *w* ook. Dit moest hem de *j* ook doen
 « schrijven, zou men zeggen: want de reden is in beiden, zoo
 « in het *spreken* als *schrijven*, dezelfde. Dit doet de eigenzinnige
 « man echter niet..... »

(1) Ik had eerst deze drij laetste regels onderdrukt. Ik herstel ze thans, omdat Bilderdijk, door zijne uitvallen tegen allen die 't in het een of ander punt met hem niet hielden, en hem durfden tegenspreken, en vooral door de persoonlijke beledigingen die hij zich tegen Kinker veroorloofd had, niet verdiend had, dat men met hem zachter handelde: het was slechts een kleine wederstoot. Ondertusschen dit zij onze regel niet! Ik houd het met Lessing, Wkk. Th. 2. Seite 168: « Jeder Tadel, jeder Spott, den der Kunstrichter mit dem kritisirten Buche in der Hand gut machen kann, ist dem Kunstrichter erlaubt. — Aber sobald der Kunstrichter verräth, dass er von seinem Autor mehr weiss, als ihm die Schriften desselben sagen können; sobald er sich aus dieser näheren Kenntniss des geringsten nachtheiligen Zuges wider ihn bedient; so gleich wird sein Tadel persönliche Beleidigung. Er hört auf Kunstrichter zu seyn, und wird — das verächtlichste was ein vernünftiges Geschöpf werden kann — *Klätcher*, *Anschwärtzer*, *Pasquillant*. » Het eerste heb ik, als een onverkennelijk regt, jegens bekenden en onbekenden, met volle vrijheid gebruikt, doch altoos met bescheidenheid, meen ik, en zoo dat allen zich overtuigen kunnen, dat ik van diegenen niet ben, *qui aiment mieux perdre un ami qu'un bon mot*. Voor 't tweede, de persoonlijke aanvallen, zeg ik, had ik mij niet eens te wachten.

(2) Het zelfde herhaelt hij nog blz. 307, en elders.

En een weinig verder, blz. 23, na de tegenstrijdigheid, waer Bilderdijk in vervalt, wegens de *w* in *schuw* en *nieuw*, die deze eerst als *overtollig* opgegeven had, aangewezen te hebben, gaat hij, van *bloey*, *paay*, enz. sprekende, waer Bilderdijk de *y* voor de eenvoudige *i*-vokaal hield, aldus voort: « Het is prijsselijk, « dat hij (Bilderdijk) van zijne dwaling terug komt: want het « was ook waarlijk al te ongerijmd te willen beweren (gelijk « hij in den tekst gedaan heeft) dat *brou* en *brow* hetzelfde zou « zijn. Maar ongelukkig dwaalt hij nu weêr. In dit *bloey* en *paay* « der ouden is die *y* geene eenvoudige *i*, maar even zulk eene « dubbele overgangsletter als de *w*, die zij (schoon niet altijd) « in deze soort van tweeklanken voor eene korte vokaal afbre- « kende *i* of *j* lieten gelden. »

De heer Kinker besluit eindelijk met de volgende woorden:

« Daar hij (Bilderdijk) nu *y* (waarschijnlijk op het gezag der « ouden) in sommige woorden bewaard wil hebben, zou hij dan « ook aan zijne theorie getrouwer gebleven zijn, wanneer hij, « als deze, somtijds *fraaye* (*fraye*) en ook *fraay* geschreven had. »

Dit alles is zoo duidelijk, en, enkele punten uitgenomen, zoo overeenkomstig met hetgeen ik gezeid heb, dat ik mij veel nadenkens had kunnen sparen, indien het geluk gewild had dat de verdienstvolle en waerlijk taelkundige Beoordeeling van den heer Kinker mij eerder in de handen gevallen was. Toen ik deze onderzoeking aengaende de twee- en drieklanken en de *y* aenving, had ik nog het minste vermoeden niet van de uitkomst, tot welke ik allengskens geleid ben geworden. Ik heb dus reden om mij te verblijden, dat ze reeds tien jaer vroeger door een' man, die als wijsgeer, als taelkenner en als dichter aen 't hoofd der hedendaegsche Hollandsche schrijvers staet, als een *noodzakelijk* gevolg van zijne navorschingen, erkend zij geworden. Mogt ik zoo wel zeggen: aengenomen! Maer dit hebben hem, zoo min als aen Bilderdijk, die anders ook wel iets daarvan gezien had, alweêr zijne *antecedenten*, of hoe men 't heten zal, niet toegelaten.

AENHANGSEL D.

Ik heb reeds een woord over dit en 't volgende Aenhangsel gezegd in eene note blz. 278. Hier heb ik dus slechts nog te ver-wittigen dat de aanmerkingen, in het tegenwoordig Aenhangsel begrepen, hoofdzakelijk ten doel hebben te wederleggen hetgene de heer W. tegen de schrijfwijze van *mijn*, *zijn*, *pijn*, enz., met *ij*, in zijne eerste aenteekening (Belg. Mus. III D. blz. 286) bijgebracht heeft.

« De heer Bormans, » wordt daer gezegd, « gelooft met Sie-
« genbeek dat de ouden de vokaal verdubbelden om ze te ver-
« lengen. Ik kan dit stelsel niet bytreden dan voor zoo verre hy
« van de zoogenaemde *scherplange* klanken wil spreken. » Wat
de heer W. mij hier doet gelooven, weet ik niet dat ik ooyt ge-
zeid of geschreven hebbe. Doch wat daer ook van zij, betrek-
kelijk de verlengde *e* en *i* geloof ik niet, maer weet ik voor
zeker, dat het nogtans zoo gesteld was, en niets zou mij meer
verwonderen dan dat de heer W. er aen twijfelde, daer nie-
mand in ons land meer oude nederduitsche hss. bezit en door-
bladerd heeft, dan hij. Ik kan niet dan hem daer heen verwijzen.
Wat de *o* en de *u* betreft is er even zoo weinig twijfel, schoon
bij deze twee klinkers de verlenging door *e* en door *i* (die zelfs
bij de *u* hoe langer hoe meer veld gewonnen en, door wijziging
der uitspraak een nieuwen tweeklank uit zich geteeld heeft)
ook zeer dikwijls, doch meestal erkennelijk als dialektverschil,
en de laatste bijzonder tusschen 14 en 1500, gevonden wordt.
Eindelijk de *a* komt van al de klinkers het minst gewoonlijk
door haer zelve verlengd voor (men kan hier, om het kortste,
Tuinmans Vergelijking der oude spreekwijze, enz. over raedple-
gen, mede door Behaegel aengehaeld in zijne *Verhand.* blz. 185,
note (214)), en van deze mag men in 't algemeen zeggen, dat de
Ouden ze door *e* verlengden. De oorzaak daarvan zal wel groo-
tendeels eene eenigs zins dubbelklankige, zoo als Ten Kate zich
uitdrukt, doch niet, naer onzen zin, tweeklankige of gemen-

gelde uitspraak geweest zijn; anderdeels ook het gewoon en veelvuldig gebruik van de ω (æ) in het Angelsaksisch, alsmede der *ae* in 't Latijn. Het achteraan plaetsen der (ik durf niet zeggen het verlengen door) *i*, dat men bij de *a* zoo wel als bij de *o* en de *u* aantreft, was alleen en onwedersprekelijk op de uitspraak van die zoo schreven, gegrond, en daer ben ik niet ongenegen, met uitzondering echter van het thans gewettigde *wi*, den naam van bastaerd-tweeklanken aen te geven.

Na dus, zoo als men ziet, en ik het wel zeggen moet, niet geheel en al naer de waerheid, van 't gene hij mijn stelsel noemt rekening te hebben gegeven, stelt de heer W. er zijn stelsel tegenover. « Ik blyf het nog altyd daer voor houden, » zegt hij, « dat onze voorvaders de vokalen door eene doffe nauwlyks « hoorbare *e* verlengden, die zich aen de daer op volgende « consonant, als *scheva*, sloot. »

Wat de sedert dat Bilderdijk ze eens noemde regt *à la mode* geworden *scheva* aengaet, die in 't Hebreeuwsch slechts *achter konsonanten* zonder andere vokaal, doch hier door den heer W. *achter vokalen vóór de konsonant* geplaetst wordt, dit is wel nieuw, maer 't kan toch goed zijn (het Nederduitsch zal zich immers niet geheel en al naer 't Hebreeuwsch moeten schikken); maer wat zekerlijk zoo niet verkeerd, ten minste, zonder verdere uitlegging, onverstaenbaer blijft, is het daer bijgevoegde, dat die *e-scheva*, die zich aen de *volgende konsonant* sloot, tevens diende om de *voorgaende vokaal* te verlengen. De heer W. schijnt het gewaer te zijn geworden: « in hss., » zegt hij, « vindt men « wel eens aen het einde van eenen regel en aen het begin van « den volgenden de splitsingen van *he-est*, *ma-ekt*, enz. » Dit zou meer dan eene uitlegging, het zou te gelijker tijd een voorbeeld en eene proef zijn, vond men niet even zoo *wel eens* en honderdmaal in hss. de splitsingen *h-est*, *he-* of *hee-ft*, *heef-t*, *mae-kt*, enz. dat is allerhande splitsingen, die enkelijk een bewijs zijn van de onkunde of de onoplettendheid der afschrijvers, of van hunne gewoonte van den regel voluit te schrijven om perkelement te sparen. Zoo vind ik in 't hs. van 't Lev. v. Jhs. blz. 7,

da-er ; 8 , *kin-scheit* ; na de *n* schijnt nogtans eene letter uitgeschrapt ; 10 , *wa-yere* (wat aenmerkelijk is) ; ib. *du co-ms* ; 13 , *li-ght* ; 18 , *me-sterschap* ; 19 , *hu-sghenote* ; ib. *ghe-en* , door eene latere hand veranderd in *gheda-nen* ; 29 , *steene-ghtech* ; 30 , *enghe-ene* ; 31 , *de og-st* ; 32 , brengt *vo-ert* ; 33 , *war-chte* ; 34 , *Bapti-ste* ; 35 , *gh-aft* , enz. Aldus mede in de oudste drukken , als in de *Legende van Ste. Rochus* , waerschijnlijk te Antwerpen gedrukt omtrent 1480 of nog wel vroeger , blz. 16 bij 't eind : *na den woerden ons liefs heren Jh-esu Cristi di segghende is : Int zweet dijns aensichts sulstu dijn broet eten.* enz. ; het boek heeft geene andere punctuatie dan soms na vier of vijf blzz. eene stip. In de oudste Grieksche en Latijnsche hss. vindt men gansch geene orthographische verdeelingen tusschen de woorden en nog minder tusschen de sylben. Dus valt die proef te niet , en wat er nog volgt : « Het is deze *e-scheva* welke men uitspreekt wanneer « men den naem der consonnanten aldus opnoemt : *effe* , *elle* , « *emme* , enz. , » is als uitlegging alles zins onvoldoende. In der daed wat inlichting kan hier die benaming voor de verlenging der vokalen geven , terwijl zij voor de korte sylben niet minder , ja veel meer geschikt is : *beffen* , *bellen* , *hemmen* , enz. ? Meer zeg ik niet , en verwijze ditmael slechts naer Bilderd. T. en D. Verscheid. D. IV , blz. 165 , en Spraakl. blz. 55.

Blijft nu nog een laetste argument (ik kan het zoo wel zoo als anders heten) over , waer ik reeds boven (blz. 108 in de note) een woord van gezeid heb : « Daerentegen , » wil hij , « waren de « dubbele *ee* , *ij* , *oa* , *uu* , oudtyds *vermengde* klanken , of twee- « klanken gelyk zy het ook nog by ons zyn (behoudens dat men « nu in stede van *uu* , *ui* of *uy* schryft) , die men zoo wel kort « als lang kon uitspreken. De heer doctor SNELLAERT , een gebo- « ren Westvlaming , verzekert mij stellig dat zyne landgenooten « nimmer *tied* , *zien* of *huus* , voor *tijd* , *zijn* , *huis* , zullen laten « hooren , maer dat zy die woorden bestendig *kort* uitspreken , « *tid* , *zin* , *hus* (met de Brabandsche *i* en *u*). Tusschen *zijn* en « *zien* maken zy groot onderscheid. In het laetste is de *i* wezen- « lyk *verlengd*. Te Brugge en elders in Westvlaenderen heb ik de « oude tweeklanken *ij* en *uu* nooyt lang gehoord. »

De verzekering van den heer Snellaert, welke hier, als Westvlaming en vooral als taekundige, een zeer gewichtig getuigen is, raekt bijzonderlijk den door mij opgeworpen twijfel (boven, blz. 282) omtrent de uitspraak van de *ij* bij de Westvlamingen, doch slechts van ter zijde. Ik spreek daer van 't onderscheid tusschen *ij* en *y*, en de heer W. herhaelt ons hier op nieuw dat *ij* in Westvlaenderen korter klinkt dan *ie*. Ik geloof hem zeer geerne, maer dit spreekt slechts den heer V. D. tegen (en nog niet stelliglijk, want *mijn* zou, schoon kort of ten minste korter dan *mien*, toch kunnen langer zijn dan *mi*, *mij* of *my*), zonder de vraeg te beslissen. Met te zeggen dat ik den heer W. geerne geloof, wil ik enkelijk te verstaen geven dat mij aen de zaak weinig gelegen is; want voorwaer ik zou niet durven zweren dat hij, en voor een gedeelte ook de heer Snellaert, zich niet bedriegt. De *brabantsche korte i*, die ik, als iets onderscheidens niet ken, en die toch, hoop ik wel, geene *lange i* wezen zal, ter zijde stellende, nemen wij eens eenvoudig de korte *i* tot voorbeeld. In *wil* is de *i* kort; zou 't wel waer zijn, dat de Westvlaming *wijl* eerder gelijk *wil* uitspreekt, dan als of er *wiil* (*wiel* zoo men wil!) stond? en dus, voor *bijl*, *bil* en niet *biil* zegt? dat *mijn*, *zijn*, *pijn*, op de zelfde wijze kort heten mogen als *min*, *zin*, *pin*; dat *bijs* eensluidend is met *bis*, *lijn* met *lin*, schoon men, van 't oude *line* (nu *vlas*), *linnen* heeft? En, dewijl de heer W. ook de *uu* meldt, dat er geen onderscheid is tusschen *muus* (muis) en *musch*, tusschen *Jans huus* (huis) en *Jan Hus*, tusschen *buus* (buis) en *bus*? dat eindelijk *tuschen* (tuischen) en *tusschen* eens klinken? De heer W. en de heer Snellaert mogen het mij nog zoo stellig verzekeren, ditmael geloof ik hen niet meer, want het is onmogelijk.....

Het is ook niet! Van Daele, de kern, het puik der Westvlamingen, zij hier mijn waerborg: dit volgde reeds uit hetgeen hij ons boven blz. 184 van 't « kleyntje *i* en van 't kleyntje *u*, » onderscheiden van *y* en *ui* of *uu*, gezeid heeft, maer hij verzekert het elders nog uitdrukkelijker (N° VIII. blz. 10): « In 't schikken « der klinkers, heb ik geene plaets durven geven aen onse *u* tot

« naderen óverleg; maer nu durve ik seggen en vast-stellen, dat
 « onse West-Vlaemsche *u* eenen waeren klinker is, volgende
 « op *é*; maer eenen klinker met dien eygendom van alleenelyk
 « in onlautere stelsel-grépen, ende nooyt lang gevonden te
 « worden. Soo dat men noch *bu*, noch *du*, noch *fu*, noch *mu*,
 « noch *tu*, ens. met onsen West-Vlaemschen klink in het West-
 « Vlaemsch en vind, als synde lautere grépen; maer wel in
 « dusdanige onlautere, als *bus*, *dus*, *futselen*, *klucht*, *mussche*,
 « *tusschen*, *plukken* en ontelbaere andere. »

« Gelyke grépen lank syn in onse spraek niet. » ...

En N° XIII, blz. 15. « Ik vinde nochtans ten 1., dat onse *uy*
 « eene kortere stelsel-grépe maekt, als *uu* ofte *ue*: ende inder-
 « daed *uy* in de onlautere letter-grépe is scherp en kort; als in
 « *huys*, *pluys*, *puyd*, *vuyt*, ens. : maer in de lautere is *uy* lank;
 « als in *huysen*, *tuynen*, *puyden*, ens. : waer *uu* in *duur*, *stuur*,
 « *duursaem*, *óverstuuren* wind, en in alsulke altyd lank is. »

« Ik vinde ten 2., dat de sték-spraek van Hollanders, Bra-
 « banders, Oosvlamingen, alhoewel bedorven, nogtans te wyd
 « uytgestrekt is, en te diep ingeworteld, om te durven hópen,
 « van daer aen ényge veranderinge toe te brengen; *soo is het dan*
 « *redelyk* » (men lette hier wel op, en mogten al de Vlamingen
 deze woorden hooren! HET IS DAN REDELIJK), *om van hun het*
 « *minste mógelyk te verschillen*, sonder onsen land-aerd te ver-
 « liesen, dat wy, *aengesien het voor ons eens is, op eene wyse*
 « *schryven, die van selfs hunne uitspraek opgeeft*, stellende *ue* ofte
 « *uu* waer sy de lange *ue* spréken, als in *stuuren*, *natuur*, ens.
 « ende *ui* ofte *uy*, waer sy *euy* » (Z. Bild. Spr. blz. 57, en Kinker
 Beoord. blz. 291) « seggen : want dat wy eens *gebuyrlien* schree-
 « ven, sy souden moeten *gebeuyrlien* lésen, en dat soude hun
 « tégen den gével botsen, jae sy souden met ons lacchen, als
 « met *нѢТ-вѢТЕН*, sonder te ondersoeken of sy wel lacchen. »

« Ieder een siet wel dat dése haspe wat verwereld is : hoe
 « daer uyt gerocht? » enz.

« Om dan tot ényg besluyt te kómen; *my dunkt, dat wy anders*
 « *niet kunnen doen*, als *ue* ofte *uu* stellen, voor de hollandsche

« lange *uu* ; ende *ui* ofte *uy* voor die lettergrépen , die by hun « met eenen dobbel-galmer uytgesproken worden , wy niet min « onse oude goede uytpraek behoudende , in beyde gevallen de « selve. » d. i. de uitspraek blijft altijd *u* , schoon korter , zoo als hij straks zeide , voor *ui* of *uy* , dan voor *uu* .

Van al de woorden die ik een weinig te voren twee en twee met elkander vergeleken heb , is iedermael het eerste lang en het tweede kort ; wat echter niet belet , dat , betreffende den *ik*klank , de zelfde woorden met *ie* geschreven langer , of , juister gesproken , anders lang zijn zouden , dan met *i* of *ii* (*ij*) . Ik *vil* , van *villen* , ik *vijl* , van *vijlen* , en ik *viel* , van *vallen* , moeten bij den Westvlaming noodzakelijk zoo onderscheiden zijn , dat het eerste kort en hel , het tweede lang en hel (wat de Duitschen *gedehnt* noemen , meen ik) , en het derde lang en breed of zwaer mag geheten worden . Dat nochtans in eenige gevallen , bijzonderlijk bij voornaemwoorden en 't voorzetsel *bij* , dit verschil van kortheid en meerdere of mindere lengte in de uitspraek weinig merkelyk is of zelfs geheel verdwijnt , acht ik niet onmogelyk ; maer men zal mij ook toegeven , dat het deze soort van woorden niet is , die men tot maetstaf in zulk een onderzoek nemen moet , vooral wanneer ze zonder klem of nadruk uitgesproken worden .

De bewijzen dus , andere bewijzen , dat de lange *i* of *ij* (b. v. in *minen* en *mijn*) eertijds ook kort klonk , mag de heer W. ons geven ; die dat ze lang was , en zoo niet geheel , ten minste tot verwarrens toe gelijkkluidend met *ie* , wil ik niet schuldig blijven : zij is er mede meer dan eens verward geworden . Wie denkt hier niet reeds aen *dri* (*drij*) , dat tot *drie* geworden is ? aen *bi* (*bij* , *abeille*) , insgelijks nu en van ouds gebruikelijker *bie* gespeld ? Wie heeft niet al in oude hss. de misspellingen van *sie* en *vrie* , in plaats van *si* (dat ik si) en *vri* , ontmoet ? Van *die* voor *di* (*dij* , *femur*) en andere zelfst. naemww. onthoud ik mij te gewagen ; niet dat men ze als tweesylbig aen te merken hebbe (het rijm bewijst meermalen het tegengestelde) , maer omdat het genoeg is te ver Wittigen dat ik ze voorbijga . Iets anders is *wie* voor *wi* (*wij* , *nos*) , dat bij Maerlant , Sp. H. I , 121 , op *drie* rijmt ; *die* , in 't hs.

van 't Lev. v. Jhs. cap. 167, voor *dí* (tibi); en *si*, ons *zij* dat, nog bij de Duitschers *sie* is, en *miere*, *siere*, voor *mire*, *sire* (d. i. *minere*, *sinere*; vglk. Rein. v. 10 met de Aenteek. van Grimm, en mijn overzicht van Willems' uitgave, in den *Messenger des Sciences et des Arts*, etc. Gand, 1837; en tot staving van 't gene ik aldaer over de spelling van *sire* zeg, vergelijk mede in 't Leven van Jhs. cap. 136, *harre drire*, voor *harere driëre* of *harer drieër*). Wil iemand hier met Grimm beweren dat integendeel *sire*, *mire*, die men elders vindt, staen voor *siere*, *miere* (van 't oudhd. *dienen* voor *dinen* (tuum) denkt hij echter het tegengestelde, Gramm. I. blz. 106), mijn bewijs blijft het zelfde, de lange *i* en *ie* zullen altoos eensluidend zijn, gelijk nog blijkt uit *imand*, *nimand*, *nimare*, *iver*, voor *iemand*, *niemand*, *niemare*, *iever*; *vliet* voor *vlijt* (door den heer V. D. uit de Psalmen van Datheen aengehaeld) en wat des meer is. Want men zal toch niet staende houden, denk ik, dat ook *ie* met de korte, het zij brabantsche of vlaemsche *i* gelijk stond; het is al genoeg dat men dit van de *ij* beweerd hebbe, en te zien nog hoe men 't bewijzen zal! Vglk. nog boven blz. 243, en Belg. Mus. IV. D. blz. 108. Note 1.

Zekere uitdrukkingen, als dat in *zien* de *i* wezentlijk *verlengd* is, enz. ga ik voorbij; echter kan ik niet nalaten, voor 't geen er op zou te zeggen vallen, den lezer te verzenden naer de Deutsche Gramm. van Grimm, I. D. blz. 480. Van de verdubbelde klinkers *ij* en *uu*, door den heer W. tweeklanken genoemd, heb ik reeds in een ander Aenhangsel gesproken, blz. 185 en vlgde. en zal er straks nog een oogenblik op terugkomen. Ik wil hier slechts nog eerst een woord van de *ij* en *uu* in 't bijzonder zeggen. Van de *ij* heb ik waarschijnlijk genoeg gezeid, ook wel misschien van de *uu*, ons nog daerenboven door Van Daele zoo nauwkeurig beschreven; maer zij kunnen onder meer opzigten beschouwd worden, en men zal opgemerkt hebben, dat de heer W., na ons eerst te hebben verzekerd dat men *oudtijds* de dubbele *ee*, *ij*, *oo*, *uu*, dat is, al de verdubbelde vokalen, behalve de *aa* die hij niet schijnt te erkennen, zoo wel kort als lang kon

uitspreken , eindigt met te zeggen , dat hij de oude tweeklanken *ij* en *uu* (deze twee) te Brugge en elders in Westvl. *nooyt lang* gehoord heeft ; en dit aengaende kan men nog het een en het ander vragen . Want men-weet ook van den anderen kant dat deze twee verdubbelde klinkers reeds van over lang in meer gewesten eene grondige verandering van uitspraek , een waer verloop ondergaen hebben . Zouden dan , indien tegen allen schijn de waerneming van den heer W. gegrond ware , deze twee klanken in de brugsche uitspraek nog eene andere wijziging ondergaen hebben , terwijl de overige of wel hunne oude onbestemdheid (kort of lang , volgens hem) bewaerd hebben , of mogelijk , wat ik van allen meen , enkelijk nog lang zijn ? Dit is slechts , zoo als men ziet , eene vraeg , die niets meer bewijst , dan dat ik niet geerne den heer W. kwalijk verstaen zou ; want de zaak is niet onverschillig .

Eene andere dergelijke vraeg is , of hij dit eeniglijk omtrent *ij* en *uu* opgemerkt heeft , b. v. in *mijn huus* , of wel mede omtrent *i* en *u* , waer reeds de Ouden die klinkers enkel stelden , b. v. in *mine husen* ? Ik kan het mij niet laten voorstaen , en Van Daele antwoordt ook , gelijk wij gezien hebben , stelliglijk neen ; en nogtans ware 't niet iets zonderlings , iets regt buitensporigs en onredelijks , dat men de enkele *i* en *u* des afgeleiden vorms lang zou uitspreken , en de verdubbelde *ij* en *uu* van den hoofdvorm kort ? en omgekeerd nog meer , dat men 'tgeen in de uitspraek kort was , in 't schrift verlengd en 'tgeen lang was , in vergelijking , kort zou voorgesteld hebben ? en dat zoo eene uitspraek tevens iets ware dat door een spraekkundigen ter regeling der spelling mogt ingeroepen worden ?

Moet ik geheel in het systeem van den heer W. intreden en mede zijne *e-scheva* te hulp roepen ? Is *huus* niet het zelfde als *huse* , met de (in de hoofdsylb *ingetrokken* mag ik hier niet zeggen , men zou te vergeefs in *huus* eene *e* zoeken) met de verzwegen slot-*e* ? Staet het zelfs in *huusgezin* , *huusvader* , enz. niet voor *huses* ? Wat zal dan wel de reden geweest zijn , dat , terwijl naest *dalen* , *dagen* , *hoven* , *graven* , enz. *dal* , *dag* en *hof* en niet

dael, enz. gebruikt werd, men hier die *u* verdubbeld en, na verloop van den *u*klank tot *ui*, dit zelfde *ui* zonder onderscheid zoo wel voor de verdubbelde, als voor de enkele *u* gebezigd heeft? Zal het niet geweest zijn dat ze even lang waren?

Maer gelijk wij voor *huus*, *husen*, enz. thans *huis*, *huizen* zeggen en schrijven, zoo zijn er andere woorden waer de spelling met *u* en *uu* (waervoor de heer W. slechts *ue* aenneemt, schoon vele Vlamingen, en zelfs Van Daele, beide schrijfwijzen voor even goed houden en aenwenden; Z. dezen, N° XIII, blz. 13) stand gehouden heeft, als in *muur*, *muren*, *duur*, *duren*, *zuur*, *zuren*, enz.; is het gezeg van den heer W. ook op deze toepasselijk? Zeggen de Westvlamingen daervoor *mur*, *dur*, *zur*, en dus met al de woorden waer de scherpe *r* (vglk. blz. 91 en vlgde.) den ouden klinker beschermd heeft, als *stuur*, *vuur*, *gebuur*, enz.? Hoe zullen sommigen dan rekening geven van hunne spelling met *ue*? Spreken zij ze integendeel lang uit, waer blijft dan de verzekering van den heer W. dat hij ze *nooyt lang* gehoord heeft?

Meer andere vragen, die zich te dezer gelegenheid nog aenbieden, mag ik ter zijde schuiven, om eindelijk tot de hoofdzaak zelve nog eens te komen, ik wil zeggen, tot het onderscheid dat er te maken is (zoo bij de Ouden als bij ons) tusschen de verlengde klinkers en de tweeklanken, en waer ik in het Aenhangsel A. blz. 173 en vlgde. reeds over gehandeld heb. Daer beschouwde ik meer de zaak op haer zelve, en vooral langs den kant der tweeklanken; hier wil ik mij een oogenblik meer bijzonderlijk met de redeneringen van den heer W. bezig houden.

De woorden van den heer W., die dit vraagstuk betreffen, heb ik boven opgegeven. De voorstellen die er in besloten liggen, zijn de volgende (want ik wil ditmael methodisch voortgaen): 1° *Onze voorvaders verlengden de vokalen door eene doffe e.* 2° *Die e sloot zich aen de volgende konsonant.* 3° *De dubbele ee, ij, oo, uu, waren oudtijds tweeklanken.* 4° *Zij zijn bij ons nog tweeklanken (behoudens dat uu thans meestal ui of uy geworden is).* 5° *Twee klanken zijn vermengde klanken.* 6° *Die tweeklanken sprak en spreekt men zoo wel kort als lang uit.*

Over N° 1 en 2 op zich zelven beschouwd heb ik reeds gesproken ; zij staen hier slechts nog ter vergelijking met N° 3. Die vergelijking leert ons , α) dat de heer W. bij de Ouden verlengde vokalen erkent verschillig van de *ee*, *ij*, *oo*, *uu* ; β) dat hij erkent dat de Ouden *ee*, *ij*, *oo*, en *uu* schreven , aen welke hij niet den naem van *verlengde vokalen* , maer dien van *tweeklanken* geeft , en dus (om dit in 't voorbijgaen te zeggen) de gewigtige vraag der verlenging van de vokalen door zich zelven (behalve voor de *a* , waer hij niet van spreekt) beslist , en tevens daarvan eene *question de mots* maekt ; γ) dat of wel de *u* bij de Ouden voor geene verlenging vatbaer was , of wel zamen met de verlengde *ue* bij hen de tweeklank *uu* moet bestaen hebben (Welke mogten wel de woorden zijn waer zij de *ue* , en welke die waer zij de *uu* gebruikten? voor *wot* of *uut* gedenkt het mij niet dat ik ooyt *uet* aengetroffen hebbe , en even zoo min in sommige eigenamen , als *Bruun* , *Ferguut* , *Belsebuuc* , enz. ; noch in *ghehuuc* , *scavuut* enz. Dit kon toch niet onverschillig wezen ; en wie weet of dan ook tusschen *aa* en *ae* geen onderscheid zou te maken zijn? Op *oo* en *oe* laet ik anderen denken) ; δ) dat de *ee* voor zoo veel het eene vokaal is , met de doffe *e* daer achter , eene verlengde vokaal en geen tweeklank , en voor zoo veel het de *e* verdubbeld is , een tweeklank en geene verlengde vokaal is ; dat ze dus het een en het ander is en niet is. Men kan er nog veel meer uit leeren , doch ik stap over tot de beschouwing en de vergelijking der overige voorstellen.

De definitie (N° 5) : *tweeklanken zijn vermengde klanken* , mag bij mij doorgaen ; maer zoo weinig als regenwater bij regenwater gegoten eene mengeling uitmaekt , even zoo weinig kan *e* met *e* , *i* met *j* (*i*) , *o* met *o* en *u* met *u* (N° 3) een *vermengden klank* voortbrengen. Dit was *oudtijds* niet meer mogelijk dan nu (N° 4). 'T was ook niet mogelijk dat men ze (N° 6) , als tweeklanken , *kort* uitsprak ; de onmogelijkheid ligt in den aerd der zaek zelve. Ik kan niet bedenken hoe de heer W. dit niet gevoeld heeft , en nog veel minder , waer hij de proeven van zijn gezeg kan meenen gevonden te hebben , of welke eindelijk die proeven zijn

mogen. Uit hetgene hij van de tegenwoordige uitspraak van *ij* en *uu* bij de Westvlamingen zegt, kan, al ware het nog onbetwistbaer, voor de overige, bij hem zoo genoemde, tweeklanken, noch ook voor 't geen bij de Ouden plaets had, niets besloten worden.

Het zonderlingste voorstel van allen dunkt mij te wezen dat onder N° 4, vooral om de daer bijgevoegde *parenthese*, het zij men aldaer 't woord *behoudens* en wat er aen vasthangt, voor eene uitneming, of enkelijk voor een verschil zonder uitneming aenzie. Zie hier waerom: indien *uu* tot *ui* of *uy* geworden geen tweeklank meer is, dan zal het noodwendiglijk iets anders wezen, dat is, eene verlengde vokael, of eenvoudiglijk eene vokael. Eene verlengde vokael is het niet, want de daertoe vereischte doffe, nauwelijks hoorbare *e* is hier zelfs niet eens zichtbaer; en enkele vokalen met twee letters geschreven heeft ten minste de heer W. tot nu toe, dat ik weet, niet aengenomen⁽¹⁾. Blijft integendeel *ui* een tweeklank wezen, dan is het wonder dat tusschen dezen en zijne overige tweeklanken, noch voor het oog, noch voor het oor, noch voor 't verstand eenige gelijkheid van vorm of van aerd aen te wijzen zij.

'Tgeen ik hier omtrent *ui* aangemerkt heb, is grootendeels ook toepasselijk op *eu*, op *ou*, op *au*, en zelfs op *ee* en *oo*, wanneer deze scherplang zijn; dewijl echter de heer W. zich aengaende dit alles niet geuit heeft (zoo min als wegens de *aa*, die men nogtans ook wel eens bij de Ouden aentreft), en vooral dewijl hij belooft later daer nog eens op terug te komen, zoo mag ik hier mijn onderzoek, of liever mijn antwoord, afbreken. De zaak was al te gewigtig om ze stilzwijgend voorbij te gaen, en 't zijn wel zekerlijk de opwerpeningen van den heer W. niet die men zoo van der hand schaffen mag; maer van den anderen kant zijn de vragen, die er mede verbonden zijn, zoo menigvuldig, dat men het mij vergeven moet indien ik mij bij het streng noodzakelijke bepael. Dan, het is van mij niet dat hier

(1) Z. Bild. Spr. blz. 39 en Kinker Beoord. enz. blz. 290. Ten Kate I. 116-17. Van Daele N° VIII, blz. 11.

het licht komen moet. Is de zaak zoo als de heer W. ons dezelve voorstelt, geen twijfel of hij zal het ons doen zien; is ze zoo niet, dan zal niemand meer in staet noch gereeder wezen om ons ook de oorzaak aen te wijzen van 't geen wij dan zijne misvatting noemen zullen.

AENHANGSEL E.

De heer Willems sprekende in 't Belgisch Museum, III D., blz. 338, van de inschikkelijkheid die de leden der Commissie getoond hebben om tot de gewenschte eenparigheid te komen, voegt er in eene note het volgende bij :

« Zoo heb ik, onder andere, myn byzonder gevoelen moeten
 « opgeven ten aanzien van het schryven van *strooy*, *strooyen*,
 « *draey*, *drayen*, *bloey*, *bloeyen*, met eene *y*, dewyl men be-
 « wezen heeft dat deze regel *meer* gevolgd is by de ouden, dan
 « het stelsel dat *ik* aenkeefde. Volgens *myn byzonder* gevoelen
 « oordeelde ik, dat men even goed *strooi*, *strooien*, *draei*, *draien*,
 « *bloei*, *bloeien* had kunnen schryven, als men met de *i* *vleien*,
 « *schreien*, *kruien*, *luiaerd* spelt; en zie hier waerom. De *i* was by
 « de Ouden zoowel consonant als vokael: zy schreven *ia*, *ian*,
 « *ionnen*, *iammer*, enz. en ook wel *bloeien*, enz. Zie B. V. Floris
 « en Blanchefloer, V° 992 :

« *Die gode, die daden die bome groeien*

« *Allt iaer loven ende bloeien.*

« Het is ook zeker dat de *i* het best van alle klinkers dit tweevou-
 « dig karakter aennemen kan; want het is onmogelyk *ia*, *ian*,
 « *ion*, *iam*, spoedig uit te spreken met de *i* vokael, zonder dat deze
 « een consonant worde. Zoo gaet zy ook in *vleien*, *schreien*,
 « *kruien*, *luiaerd*, en niettegenstaende hare vermenging met *e* en
 « *u*, consonantisch over tot de slotsylbe *en*. Dit zoo zynde, ware
 « het myns dunkens voldoende geweest te bepalen dat, op het
 « voorbeeld der ouden, de *i* als consonant toegevoegd is aen

« *stroof* (strooi), *bloef* (bloei), enz. Weshalve men spellen moet
 « *stroof-ien*, *dra-ien*, *bloef-ien*; terwijl in *vleien*, *schreien*, *kruien*
 « de *i* bestendig by de *e*, met welke zy vermengd is, moet
 « gelaten worden, spellende *vlei-en*, *schrei-en*, *krui-en*, *lui-aerd*,
 « niet tegenstaende hare voortwerkende kracht, by het uitspre-
 « ken. Op die wyze kon dan ook het teeken *y* ALTYD den klank van
 « *ei* blyven bewaren in de oorspronklyk nederduitsche woorden,
 « terwijl die letter nu, naer het stelsel der Commissie en over-
 « eenkomstig haren ouden aerd, te gelyk een *ei* en een *jota* wezen
 « moet. »

Eenige bladzijden verder zegt de heer W. nog, in den tekst :
 « Alle oorspronkelyk nederduitsche naem- en werkwoorden zyn
 « van één of hoogstens van twee syllaben. Zyn zy van twee
 « syllaben, dan ontvangt de eerste altyd den klemtoon, en de
 « laetste BEGINT ALTYD met een consonant. *Zaken* kan dus nooyt
 « *zak-en*, *vader* nooyt *vad-er*, maer *za-ken* en *va-der* zyn, enz. ; »
 en in de note : « Wegens woorden als *vleien*, *kruien* (die van
 « *vleiden* en *kruiden* herkomen) heb ik reeds aengetoond dat
 « de *i* (eertyds zoo wel consonant als vokael) zich aen beide
 « sylben mededeelt. Dit doet ook de *ch* in *lichaem*, *lachen*, enz.
 « Zie *Belgisch Museum*, III, bl. 135-137. »

Deze aenmerkingen of liever deze nieuwe opwerpingen van
 wegens een' man wiens gevoelen zoo veel gezag bij de Vlamingen
 heeft, kan ik wederom niet zonder antwoord laten. Ik zal echter
 trachten kort te zyn. Het systeem in de eerste note ontwikkeld
 rust voor een groot gedeelte, gelyk de tweede note het getuigt,
 op 't principie door den heer W. in den aengehaelden tekst voor-
 gedragen, dat alle oorspronkelyk nederduitsche naem- en werk-
 woorden van twee syllaben altijd den klemtoon op de eerste
 ontvangen en *dat dan de laetste altijd met eene consonant begint*.

Beschouwt men dit principie als eene daedzaak, dan kan het
 niet ingeroepen worden om te bewyzen dat de *i* in *vleien*,
kruien, enz. ophoudt eene vokael te zyn en *consonantisch tot de*
slotsylbe EN *overgaet*, dewyl voor hem, die de *i* nog altijd als
 vokael aanziet, deze uitneming zelve de daedzaak van hare alge-

meenheid , dat is , van datgene berooft , welk haer eigenlijk tot principiep maken zou. Niet dat de uitneming daerom den regel geheel te niet doe ; dit wil ik hier zoo min als elders ; maer men zal ze ook tot den regel niet buigen , en , wat uitneming is , zal uitneming blijven.

Houdt men zich bij de daedzaak niet op , maer wil men tot de reden zelve van het opgemerkt verschijnsel doordringen , dan komt men tot dit hooger principiep , *dat onze tael zachte overgangen mint* ; en wat nog bij het *onderprincipiep* , indien ik het zoo heten mag , onbetwistbaer eene uitzondering was , schikt zich hier van zelf naer het *hoofdprincipiep*. 'T laetste wordt juist daerdoor als algemeen bekrachtigd , dat het de afwijkingen van al wat aen 't zelve ondergeschikt is (en er is zulks niet weinig) omvat en regelmatig maakt.

Wien dit te zeer afgetrokken of *abstract* voorkomt , mag zich de zaak eenvoudiger voorstellen : het beginsel , *dat onze tael zachte overgangen mint* , bevat onder zich dit ander : *dat er geen hiatus mag plaets vinden* , of in andere woorden , dat in 't algemeen tusschen iedere twee klinkers , die in een zelfde woord tot verschillende sylben behooren , *eene konsonant den overgang maken* , of alweer in andere woorden , *iedere tweede sylb met eene konsonant beginnen moet* (1).

(1) Niemand , denk ik , zal mij tegenwerpen , dat dit ook geschiedt in woorden waer reeds eene andere konsonant voorhanden was , als in *setten* , *helpen* , enz. In *setten* en alle gelijksoortigen , waer de konsonant verdubbeld wordt , geschiedt dit alleenlijk om de korthed der voorgaende sylb te behouden ; velen kennen zelfs het verdubbeld letterteeken slechts een enkelen klank toe , zoo dat men , op die wijze , streng genomen en liet het gebruik het toe , op zijn Spaensch de verdubbeling zou kunnen achterwege laten. Men zie onder anderen Bild. in zijne *Spraakl.* blz. 52 en *Kinker in zijne Beoordeeling* blz. 13 en 305. De proef dat die verdubbeling eeniglijk bestemd is om de korthed van den voorgaenden klinker aen te duiden , vindt men vooral in de schrijfwijze der Ouden , wanneer ze *seggic* , *datter* , enz. in plaets van *seg ic* , *dat er* stelden ; het is nochtans niet te miskennen , dat , door die verdubbeling , de medeklinker meer stijfte en , om zoo te zeggen , meer lijf bekomt. Wat *helpen* en dergelijke betreft , waervan een groot gedeelte de eerste sylb lang hebben , als *haesten* , enz. , daer behooren de *p* en de *t* tot *en* , om de zeer eenvoudige reden , dat *en* tot het zelfde woord behoort ; want het is deze verbinding alleen die de onderscheidene sylben in de uitspraak tot een woord maken kan ,

Doch deze laatste uitdrukking is te algemeen, en vindt hare beperking in den hoofdregel zelve, die hier tot voorwaarde (alle voorwaarde is noodwendig eene beperking) worden moet, namelijk: *voor zoo veel de zachtheid der overgangen het gebiedt.*

Overal dus waer twee onmiddelijk op elkander volgende klinkers ieder eene geheel verschillende gesteldheid des monds en der spraekwerktuigen vereischen (waerdoor noodwendiglijk in den overgang eene afbreking of gaping ontstaet), daer schuiven wij, of eerder de natuur, ter vermindering van dit ongemak en van 't onaengenaem gevoel dat er het gevolg van is, eene konsonant tusschen. *Vermoe-en, stroo-en, wa-en*, enz. worden, in weêrwil der spelling, in de uitspraek tot *vermoe-yen, stroo-yen, wa-yen*; om ze anders uit te brengen moet men zich geweld aendoen.

Vindt dit nu plaats bij elke zamentreffing van klinkers, in dier voege dat het niet mogelijk zij twee klinkers, om het even welke of hoe geplaetst, na elkander zonder eene lastige tusschenademing uit te spreken? Wel zekerlijk neen! De proef daervan heeft ieder in zijn gevoel en nog duidelijker, meen ik, in 't gebruik dat de uitdrukking van 't gevoel van allen is.

Drij zaken schijnen voornamelijk de uitnemingen te bestemmen, de *kwantiteit*, de *toon* en de *aerd* of vorming der klinkers zelve, het zij afzonderlijk beschouwd, het zij in hare onderlinge betrekking. Ik wijs dit slechts aen (een ander moge zich met het niet onvruchtbaer onderzoek hoe en waerom dit geschiedt, bezig houden), en breng enkelijk eenige bijzondere gevallen van dergelijke uitnemingen onder de oogten.

De eerste plaats hoort wel aen de voorzetsels toe: *be*, een *beambte, beërven, beoefenen*, enz.; *na*, *naäpen, naërven*, enz.;

indien spreken menschentael en niet een geblaf van honden wezen zal. De Engelschen verdeelen de sylben anders, maer 't is niet mogelijk dat ze ook anders uitspreken. Dit hangt dan alweêr van de zachtheid der overgangen af, maer is zoo weinig aen onze tael alleen eigen, dat, gelijk ik zei, al wat menschentael is, noodwendiglijk dit in acht neemt. De Franschen zeggen even zoo min *jet-er, pleur-er*, enz., als wij *sak-en, vad-er* ('t zijn de voorbeelden van den heer W.) zeggen. Wat Bilderdijks voorschriften aengaet (Spraakl. bl. 50 en vlgde.), zal men wel doen zijn eigen oordeel te raadplegen.

dus ook *ge*, *geakkerd*, *geëerd*, *geoefend*, *geüit*, enz.. Dan heeft men den ligteren klinker *e* in nog andere gevallen : *tweërlei*, *zeeën*, *reeën*. De korte (soms ook lange) *i*, in vreemde woorden, *Priamus*, *Indiaen*, *priëel*, *prior*, enz., wat ons minder aengaet. Bij de Ouden *tiën*, *gebenediën*, *vriën*, *liën* en eene menigte van deze soort, waer wij nu de *ij* (*y*) bezigen, *tijen* of op zijn Vlaemsch *tyen*, enz.. Verder nog andere met *ij*, *bijen*, van *bij* (abeille), met ons *drijen*, beter en vooral netter dan *drieën*⁽¹⁾; overal, gelijk men ziet de *i* voor de *e*. Blijven wij nu hier een oogenblik stil. In tegenwoordigheid van al deze uitzonderingen kan men dus niet zeggen, dat iedere volgende sylb *altijd* met eene konsonant *beginnen* moet, omdat er gevallen zijn waer de overgang van den eenen klinker tot den anderen zacht genoeg is, om ook onmiddellijk te kunnen wezen, zonder tusschenkomst van eenigen medeklinker; en ik zal er zelfs bijvoegen dat dit de zachste overgangen zijn. De hoofdregel houdt dan altijd stand, terwijl de ondergeschikte regel alleen aen uitnemingen onderworpen is.

Dit heeft, zoo 't schijnt, de heer W. gevoeld en deswegens zijnen regel op 't nauwste bepaeld tot *de oorspronkelijk nederduitsche nuem- en werkwoorden van twee sylben...*, en nog was de omvatting van deze woorden te groot. Dit heeft hij ook ge-

(1) Bilderdijk wist langen tijd niet hoe hij dit woord en sommige andere schrijven zou, en stelde nu eens *drieën*, *seeën*, dan *weër driën*, *zeën*. Toen hij eindelijk zijne Spraakleer opstelde, moest hij nogtans kiezen, en dus noodzakelijk zich zelven tegenspreken, en dit heeft hij niet ten halve willen doen. Bladz. 72 zegt hij (ik mag het overschrijven, omdat het te dezer plaetse behoort): « Ook gebruiken wy het teeken « van *diaeresis*.... Als b. v. in *zeën*, dat is *zee-en*, *honigbiën*, d. j. *bie-en*. In welk « geval dan de vokaal der laatste sylbe niet zoo zeer scherp afgescheiden of afgesneden, « als wel tusschen de twee sylben verdeeld wordt. » (In *vlei-en*, volgens den heer W., is het integendeel de *i* die konsonantisch, wel is waer, maer toch *tot* de vokaal der laatste sylbe overgaet; dit is dus waerlijk eene *wedersijdsche mededeeling*), « gelijk « 't teeken ook meëbrengt. Ter gemoedkoming van den dommen hoop schrijft men dan « ook wel *seeën*, *bieën*, doch in den grond is dit *verkeerd*, dewijl de sylben van een « woord zich niet snijdend afdeelen, maer in de uitspraak samenhangen. » Doch in de note blz. 397, geeft hij van zijne onstandvastigheid eene *gansch* andere reden : « Evem « zoo in *driën*, *driërlei*, *tweërhande*, enz. Echter schrijft men dikwijls *drieën*, *bieën*, « en dergelijke, en somtijds ontvalt mij ook deze *verkeerdheid*.... uit vroegere « *verkeerde aemvoeming*. » Men ziet dat hier veel *VERKEERDS* is.

voeld. Hij schreef *vlei-en*, *krui-en*, enz., waer zulk eene konsonant noch te zien, noch te hooren was, en vermits de regel niet valsch zijn mogt, verklaerde hij dat de *i* in *vlei-en*, enz., schoon een klinker, schoon onafscheidbaer van de voorgaende *e* zijnde, met welke zij tot een' tweeklank versmolten is, en waer zij dus eigenlijk geene *i* meer is, konsonantisch tot de slotsylbe *en* overgaet; dat ze dus tevens klinker en medeklinker, en deel en niet deel van den tweeklank is.

Dit is wel niet zeer gemakkelijk te verstaen, maer 't kan zoo veel te scherpzinniger wezen. Behendig is het zeker. Hetgeen in zich zelf mogelijk was, en uit zijne *praemissa* : de *i* (men versta het letterteeken) was bij de Ouden zoo wel konsonant als vokael, alleen volgde, namelijk dat de *i* in dergelijke woorden klinker of medeklinker zijn kon, mogt hij niet zeggen. Men zou hem geantwoord hebben, dat aldaer geen medeklinker gehoord wordt, en dat, zoo hij er een' hoorde, dit eene reden was om niet de onbestemde *i* der Ouden (die toch zelfs bij hen zeer zelden voor konsonant diende, en waer *wij* niets meê te doen hebben), maer onze *j* te gebruiken. Was van den anderen kant de *i* hier eene klinkletter (hetgeen de tweeklank onverkenbaer maekt), dan..., dan kon zij geene konsonant zijn. Dit mogt dan in zijn systeem, de heer W. niet zeggen, weshalve hij de *i* in *vlei-en*, enz. verklaerde voor te gelijk konsonant en medeklinker, dat is, zoo ik de zaak versta, voor noch het eene, noch het andere, voor iets tusschen beiden, voor iets dat niet wezen kan. Beter had hij vervolgens ook dit niet gezeid.

En waertoe die wijze van uitleggen? Niet om *vlei-en*, *krui-en*, en wat des meer met *ei* en *ui* gespeld wordt, te regtveerdigen (wat niet meer noodig was), maer om aen te toonen dat men « even zoo goed *stroo-ien*, *dra-ien*, *bloe-ien* had kunnen schryven, » gelijk de heer W. (behalve nogtans dat het niet *dra-ien*, zonder *e*, was meen ik), onlangs nog schreef, hoewel hij nu bekent dat, in deze woorden, de Ouden meer de *y* pleegden, en tot deze schrijfwijze teruggèkomen is; dus enkelijk om te toonen dat hij altoos op den regten weg geweest is.

Het onderscheid tusschen *vleien*, *kruien*, enz. en *strooien*, *draien*, *bloeien* (*strooijen*, *drayen*, *bloeyen*) is nogtans, gelijk ik heb doen zien, zeer groot, en de heer W. loochent het niet. In de laetste is de *i* (*y*) niets twijfelachtigs meer, zij is, zegt hij, *als konsonant toegevoegd aen stroo*, *bloe*, enz.; zij houdt op vokael te zijn. — Men mag dan ook hier de vokael niet schrijven, zal iemand zeggen; de heer W. doet het thans ook niet meer, maer om eene andere reden: « omdat men bewezen heeft dat deze « regel » (van *strooijen*, enz. met *y* te schrijven. Die *men* of *man* ben ik mogelijk; doch *bewezen*, wat eigenlijk *bewijzen* heet, heb ik het niet, 't was maer noodig gezeid en herinnerd⁽¹⁾) « meer « gevolgd is by de Ouden. » Dit is in der daed al veel, en doet zoo veel te meer af, dat de meerderheid, zoo wel in Holland, tot den tijd toe dat Siegenbeeks stelsel opkwam, als thans nog bij ons, nooyt opgehouden heeft zoo te schrijven. Maer de heer W. mogt zich ook op de betere reden beroepen, die hij, ongetwijfeld, zoo wel gezien heeft als ik, dat in *bloeyen* de overgangslitter *eene ware konsonant is*. Dat de Ouden ook wel soms de *i*, dit letterteeken, zeg ik, in plaets van de konsonant *j* of *y* (deze staen tot elkander, wat de kracht betreft, gelijk *v* en *w*, en, wat de plaetsing betreft, omgekeerd, gelijk *v* en *f*; de eene nooyt op 't eind van een woord, de andere nooyt in 't begin) bezigden, is eene van die redenen, waer reeds meer dan eens gewag van gemaekt is, als van eene verkeerde aenwending van 't gezag der Ouden. Zij stelden ook *y* voor *j*, dikwijlder zelfs dan *i*: *yaer*, *yongeren*, *yok*, *Yanne*, enz.. Hieruit zal men met regt besluiten, dat ze ook verkeerd schrijven konden, maer niets meer. Dan zeer weinige hss. kennen dit gebruik van *i* in plaets van *j*, en waerschijnlijk is er geen waer 't gansch bestendig onderhouden zij, gelijk met de *y* wel gebeurd is. In de oude latijnsche boeken is het veel gemeender, en vandaer hebben, denk ik, sommige onzer boekschrijvers het ontleend. 'T is ook geene ongerijmdheid te onderstellen dat zelfs, als klank, de klinker met den mede-

(1) De heer David heeft er ook een woord van gezeid, Belg. Mus. III D. 3° Afl. v.

klinker enkele malen verward zij geworden, gelijk het door den heer W. hier zelfs reeds eenigs zins gedaen wordt (1).

Het verschil echter van *i* en *j* is in onze tael een wezentlijk; Grimm heeft het niet miskend: « *j* vom vocal *i* genau zu sondern, » zegt hij (Gramm. I. blz. 501); « man schreibe *iemen*, *niemen*: « *sniemen*; *iet*: *hiet*; aber *jeghen*, » enz.. Geen wonder dan dat, van kort na de uitvinding der drukkonst, geene sporen meer van die verwarring gevonden worden, en ze nu op nieuw te willen invoeren, schoon voor een enkel geval, zou (en ja! daerom nog meer) eene hoogst af te keuren onderneming wezen. Wat reeds bij de Ouden misbruik of misverstand was, kan bij ons niet goed gemaakt worden, en vooral, gelijk ik zei, niet als uitneming.

Moet ik thans mede de tegenstrijdige gevolgen bijeenbrengen tot welke de heer W. hier geleid is geworden? In *vleien*, *kruien*, is de *i* te gelijk klinker en medeklinker; dit strijdt met zich zelf. In *strooien*, *draien*, *bloeien* is zij slechts medeklinker; dit strijdt met het voorgaende en met het rationeel schrijfsgebruik, hetwelk wil dat men voor een' medeklinker een' medeklinker stelle. De laetste moet men spellen *stroo-ien*, *dra-ien*, *bloe-ien*, « terwyl « in *vleien*, *kruien*, de *i* bestendig by de *e*, met welke zy ver- « mengd is, moet gelaten worden, spellende » (de lezer, namelijk) « *vlei-en*, *krui-en*, niet tegenstaende hare voortwerkende kracht « by het uitspreken. » Ik onderstreep deze laetste woorden, omdat ik niet zie, welk onderscheid hier tusschen het *spellen* en het *uitspreken* kan gemaakt worden. Wat daer ook van zij, de heer W. heeft hier zekerlijk het gemak van den *schoolier* (dit is wel bij mij geene reden, zoo als ik meer dan eens getuigd heb, maer ik mag toch den bal wel terugkaetsen), dat hem tegen het standvastig gebruik der oude en van de groote meerderheid der latere schrijvers en tegen alle beginselen eener gezonde spraakkunde, in *zijn*, *mijn*, enz. de *y* aen de *ij* deed voorstellen (men herinnere

(1) Bild. T. en D. Versch. IV. D. blz. 160, zegt ook een woord van die verwarring, en wijst er eenige gevolgen van aen.

zich de eerste note van den heer W. Belg. Mus. III. bl. 337), dat gemak, zeg ik, waer hij een weinig te voren zoo veel aen opofferde, heeft hij op deze plaets geheel uit het oog verloren. « Het geeft toch meer gemak, » zeide hij daer, « den schoolier « tot spelregel te geven dat *y* als *ei* klinkt, dan hem te zeggen « dat de *i* door *j* verlengd als *ei* moet uitgesproken worden. In « de hollandsche scholen heeft men zich verplicht gevonden de « *ij* in eens *ei* te noemen, » enz.. Men heeft dan toch, als blijkt, in die scholen een middel gevonden om die zwaarigheid ter zijde te schuiven; maer wat weg zou men inslaen om den scholier de onderling zoo gelijke en toch zoo zeer verschillende *vleien* en *bloeien*, ieder naer den regel, te leeren verdeelen, en bijzonderlijk om hem de reden van dat verschil, hetwelk, met *i* aen *j* gelijk te stellen, voor het oog geheel uitgewischt is, te doen begrijpen?

Dit is nog de laetste tegenstrijdigheid niet. « Op die wyze, » zegt hij (namelijk met *strooien*, enz. en niet *stroooyen* te schrijven), « kon dan ook het teeken *y* ALTYD den klank van *ei* blyven « bewaren in de oorspronklyk nederduitsche woorden, terwyl, « die letter nu, naer het stelsel der Commissie en overeenkomstig « haren ouden aerd, te gelyk een *ei* en een *jota* wezen moet; » dat is, de *y* zou geene konsonant meer wezen. De heer W. heeft gelyk, maer wat erger, en veel erger ware, dan zou de *i* te gelyk eene *i* en eene *jota*, dat is, ook eene konsonant wezen, en hier zou men er niet kunnen bijvoegen, dat dit overeenkomstig haren ouden aerd geschiedt.

Bij dit alles heeft de heer W. uit onoplettendheid zich daer nog eene kleine onnauwkeurigheid laten uit de pen vallen, die ik eerder voor hem zelve dan voor anderen doe opmerken. Het is niet waer dat « naer het stelsel der Commissie de *y* te gelyk « een *ei* en een *jota* wezen moet. » De Commissie heeft omtrent de *y*, als klinker, niets beslist, noch wat het gebruik, noch wat den klank dier letter betreft; en mijn Verslag erkent haer, als vokael, slechts in vreemde woorden, en dit wel met den *i*klank; den klank van *ei* betwist ik haer stelliglijk. Dat de heer W. dit

alles zoo wel weet als ik, getuigt zijne vorige aenteekening, en het kan dus niet dan uit onbedachtzaamheid zijn, dat hij zijn stelsel hier voor dat van de Commissie genomen heeft.

Ik koom nu op den boven opgegeven regel van den heer W. nog een oogenblik terug. 'T is dan niet alleen in de tweesyblige wortelwoorden, maer overal waer de overgang van een' klinker tot een anderen te hard en te zeer afgebroken zijn zou, dat de aerd onzer tael (ik versta daerdoor *hier* de regtaffe uitspraek onzer klinkers, die de eenige oorzaak van dat horten zijn zou) eenen medeklinker ter verzachting en effening inlascht. Maer van eenen anderen kant geschiedt dit ook niet, zoo als gezeid is, tusschen elke twee voorkomende klinkers; integendeel er komen gevallen voor, waer, zonder medeklinker, de overgang veel vloeyender is. Dit zagen wij reeds in *beërven*, *beoefenen*, *schreien*, *luisaerd*, enz., die door 't inschuiven eener *j*, van zachtvloeyend dat ze zijn, hard en stroef worden en een zeer onaengenaem geluid voortbrengen zouden: *bejerven*, *bejoefenen* (of *bi-jerven*, enz.; want *he=bij*), *schrei-jen*, *lui-jaerd!* Ik voeg er nu nog eenige andere woorden bij, die waarschijnlijk den scherpen oogslag van den heer W. ontgaen zijn: ik wil spreken van dit soort van woorden, welke op zijn Vlaemsch en op zijn Lelyveldsch, dus om twee redenen ook op zijn Willemsch, hunne voorlaetste sylb met den *klinker y* sluiten, door geene andere klinkers, maer slechts door medeklinkers voorafgegaen, als *tyen*, *dyen* (beide zelfst. naem- en werkw.), *byen*, van *by* (door bederving ook *bie* gespeld, voor *bi*, doch goed zoo uitgesproken), *pryen*, van *pry*, *vryen*, enz.. Waer is hier de konsonant van overgang? Zal men hier ook de *y* voor *te gelyk* klinker en medeklinker aengeven? en na de *y*, de *u* of de *ou*, indien 't mij lustte *houēn* voor *houden*, enz. te schrijven? Op die wijze zie ik niet waer de tweesnedige letters ophouden zullen.

En men zegge niet dat vele van deze woorden slechts in dit geval zijn, doordien ze in 't meervoud staen; ik heb ook werkwoorden opgenoemd, en, uitgang voor uitgang, het meervoud of de verbogen naemval kan, in dit opzigt, aen geene andere

wet onderworpen zijn, dan de onbepaalde wijs der werkwoorden of wat anderen vorm men verkieze te nemen. Zelfs mogen noch de meersylbige woorden, noch die van vreemden oorsprong of uitgang, als *abtdyen*, *vryaedje* (*vrya-dje?*), *getyen*, *vleieryen*, en wat diens meer is, hier eene uitzondering maken, zoodra zij in onze zachtvloeyende tael verdiend hebben opgenomen te worden.

Ik durf hopen dat deze aanmerkingen toereikend zullen gevonden worden om te doen zien, dat het niet zonder goede redenen geweest is, dat al de Leden van de Commissie en een van de eersten hun geleerde Voorzitter, de heer W. zelf, naest *schreien* en *kruien*, de spelling van *strooyen*, *bloeyen*, *drayen*, aengenomen en aenbevolen hebben. Die redenen herhaelt de heer W. zelfs hier nog in zijne aenteekening, die slechts toevallig en door zekere wijze van uitdrukking, schoon ook wel wat door de begeerte van de te voren door hem gevolgde spelling te regtveerdigen, den schijn van eene opwerping bekomen heeft. Het was dus ook voor hem niet noodig dat ik er iets op antwoordde; maer hun, die zich door den schijn konden laten bedriegen (en dit is velen reeds gebeurd), moest ik door de ontleding en opweging van 't geen de heer W. slechts ter loops aengeteekend heeft, toonen, dat hij in den grond niets anders doet, dan aen de beslissing, gelijk hij het noemt, van de Commissie, en gelijk ik het zeggen zou, aen haer oordeel en aen het zijn, door die nieuwe toetsing een nieuw gezag bijzetten.

AENHANGSEL F.

Te Kortrijk verschijnt sedert eenigen tijd, bij afleveringen van vier of vijf vellen, eene *Keus van dicht- en prosastukken*, waervan het IV^{de} nummer, onder blz. 163 en vlgde., eenige aanmerkingen bevat *Over het gebruiken der 1 of ɣ en het verlengen der woorden*, en te dezer gelegenheid het reeds meermaels gemeld Uittreksel van mijn Verslag in 't *Belgisch Museum*, dat er aenleiding toe gaf, in sommige punten tegenspreekt en zoekt te wederleggen.

De kennis daarvan ben ik aen een' mijner vrienden verschuldigd, die oordeelde dat het goed was de opwerpingen van den heer E. J. D'Haene niet onbeantwoord te laten. En wel te regt; want zij verdienen het, niet alleen door zekeren schijn van grondheid, die sommigen misleiden mogt, maer vooral omdat zich nergens de minste drift verraedt, anders dan naer de waerheid, en dat de opsteller de overtuigende redenering, die hij van de Commissie vereischt, en die ook waerlijk voor haer (hij twijfelt hier toch niet aen?) het eenige dwangmiddel is en zijn kan, zelf schijnt gezocht te hebben, en alle stellige tegenkating niet alleen in anderen afkeurt, maer ook zorgvuldig belooft te willen mijden.

De door hem betwiste punten brengt hij tot twee hoofdvragen:

1° *Zal men achter eenen klinker γ of χ gebruiken?*

2° *Hoe gaet men tot de verlenging der woorden over, zoo de γ of χ vóór de verlenging tot sluitletter der sylbe dient?*

Voor aler deze te beantwoorden, onderzoekt hij wat *y* is, en meent uit het gemeen gevoelen der taelkundigen, zoo wel als uit de voorbeelden die hem sommige oude stukken opleveren, te mogen besluiten, « dat de *y* aen het *Vlaensch* niet toebehoort. » Hij dringt nogtans niet aen om de *y* gansch uit onze tael te verbannen: « zelfs meer, » zegt hij, « zoo ik haer algemeen gebruik « inzie, en daer by nog in het oog heb den verschilligen klank « welken men haer toekent, dan gevoel ik my gansch genegen « om, daer, waer het verschil der uitspraak het zoude mogen « vorderen, voor het behoud derzelve te pleiten, ten ware men « haer, wanneer zy de laetste letter der sylbe uitmaekt, even als « de ouden, door *i* verplaetste en door *ij*, wanneer het woord « van twee tot ééne enkele lettergreep is overgegaen. Maer hoe « zoude men dan aen allen hunne sprake naer die des Westvla- « mings kunnen doen rigten? zulks zou my niet al te redelyk « schynen, zelfs als het (niet?) ware onmogelyk. »

Alwie dat gedeelte van mijn Verslag, waer ik deze stof behandeld, met aendacht gelezen heeft, moet het door den heer D'Haene hier op 't laetst voorgestelde en tevens als onmogelyk

verworpene voor eene bijna woordelijke herhaling aenzien van 't geen ik daer gezeid heb ; en 't zelfde geldt ook van 't geen hij , blz. 167 en vlgde. , van de uitspraek der *i* en *ij* (zijne *y*) , bij de Ouden , na een ernstig lezen en onderzoeken , gelijk hij zelf zegt , en met eene diepe overtuiging aengeteekend heeft. Zelfs omtrent « het verschil tusschen *i* en *y* in de spraek des West- « vlamings » had ik niet den geringsten twijfel , het zij ik het geheugen mijner ooren , of slechts met te redeneren de mogelijkheid ondervroeg. De heer Willems heeft mij beter verstaen , wanneer hij mij tegenspreekt , dan de heer D'Haene , wanneer deze mij , met zijne inlichting , zonder het te weten of er den schijn van te hebben , gelijk geeft. Ook over de verwisseling van *e* en *i* en de welkdanige overeenkomst van den ouden en thans nog westvlaemschen *ij*klank met dien van *ie* , was 't klaer dat wij van denkwijze niet verschilden , en in meer andere punten doet de heer D'Haene niets dan mij bijstemmen.

Wij verschillen echter omtrent den aerd zelven der *y* , welke ik voor een' medeklinker houd , en , als zoodanig , onzer tale eigen acht ; terwijl hij ze voor een' klinker aenziet , dien wij van de Franschen zouden ontleend hebben , en die bij gevolg « aen het *Vlaensch* niet toebehoort. »

Ik voel mij in 't geheel niet genegen om hier nog eens te herhalen 't geen in mijn Verslag en in de vorige Aenhangsels duidelijk genoeg , naer mij dunkt , uiteengezet is. Van de Aenhangsels heeft de heer D'Haene nog geene kennis kunnen nemen , en van 't geen hij in 't *Belgisch Museum* gezien heeft , heeft hij niets wederlegd. Ik moet dus tot nu toe niet wanhopen van hem nog te overtuigen. Trouwens wat doet het ter zake dat ik , gelijk hij blz. 171 zegt , alle spraekkonstschrjvers tegen ga ? Is dit een bewijs dat ik ongelijk heb ? *Tanquam quidquam tam sit , quam nihil sapere , vulgare !* vooral in 't geen de spraekkunst betreft , waer 't gemeen gevoelen dikwijls geen gemeenen zin heeft.

Van den aerd dan dier letter zwijg ik. Ik heb niet gevraegd waervoor men ze houdt of gehouden heeft , maer wat ze is. Aen hare fransche herkomst zal ik dan gelooven , wanneer men zal

bewezen hebben , dat ze in onze oudste gedenkstukken niet be-
staet , of dat ze bij ons , als vokael , den zelfden klank als in
't Fransch heeft. Had ik mij gelijk doorgaens geschiedt , overal
met bloote opwerpingen willen bezig houden , liever dan zelf ,
met veel moeyte , 't geen ik voor de waerheid hield voor- en vast
te stellen , wat al werks zou ik onze spraekkonstschrijvers en
overige taelvorschers niet verschaft hebben !

Zien wij een oogenblik slechts voor de *y*. De letter , zeggen
zij , hebben wij van 't Fransch ontleend. Weten zij ook omtrent
wat tijd ? of ze in de XII^{de} en XIII^{de} eeuw en in 't begin der
XIV^{de} in 't Fransch gemeender was dan in 't Nederduitsch ? of
het gebruik , behalve in die gevallen waer ik ze voor eene kon-
sonant houd⁽¹⁾ , het zelfde was ? Gewis had ze in 't Fransch
nimmer onzen *eiklank* , en voor den *iklank* is ze , meen ik , bij
ons , uitgezonderd de vreemde woorden , zeer zeldzaam gebezigd
geworden ? Hoe kan men dan willen staende houden , dat wij
die letter van onze zuidelijke naburen hebben , wanneer ze bij
ons op de zelfde wijze als bij hen niet eens gebruikt wordt ,
noch volstrekt den zelfden klank heeft ? Al wat men zegt komt
hierop uit : in 't Fransch werd eens de *y* overmatig gebruikt ;
ook wij (de Vlamingen) thans wenden dit letterteeken aen in
verscheiden gevallen , waer onze Ouden hetzelfde nooyt stelden :
dus namen wij het van de Franschen over.

Is 't zoo niet dat men redeneert , wat is 't dan dat men zegt ?
wegens de *conclusie* is er geen twijfel , men gelieve slechts de
premissen duidelijker voor te stellen. Maer al kwam zij ons nog
zoo zeker van daer , als dit nu onzeker en onwaerschijnlijk is
(ik neem niet aen dat de Franschen ons in de letteren voorgin-
gen , al had ik alleen KAREL DEN GROOTEN te noemen) wat zou
die vreemde herkomst tot derzelve wettiging in 't hedendaegsche
vlaemsch gebruik (van haer met den *eiklank* in *hy* , *myn* , enz.

(1) Thans spreken vele Walen *roi* , *joie* , enz. nog altijd *róye* , *jóyo* uit , met
een nederlandschen klank , gelijk ook de Franschman *royaume* niet *roa-taume*
maer *ro-yaume* uitspreekt ; en dus ook *vo-yelle* , en niet *voa-telle*. Z. Gramm. des
Grammaires.

te bezigen) toebrengen? Niet alleen heeft het Fransch, gelijk ik zoo even zei, dien klank niet, maer zelfs bij ons is hij zeer laet, en nog niet overal, ingevoerd. Of wel de *e*klank in Vlaenderen vóór het gebruik der *y* in plaets van de *i* of *ij* in *mij*, *mijn*, enz., dat is, nog staende het oude gebruik van spelling, dan of hij eerst toen opkwam, wanneer reeds de schrijfwijze met *y* in voege was? Ik meen dat de *e*klank ouder is dan de latere vlaemsche spelling⁽¹⁾, zonder dat het mij deswege ongeloovelijk voorkome, dat die klank elders tot het uitbreiden van dat gebruik veel heeft toegebracht. Echter spelt ook de Westvlaming zoo, schoon hij in de uitspraek den zuiveren *ik*klank getrouw gebleven is.

Ik weet voorwaer niet hoe men 't gebruik dier *y* verdedigen kan, anders dan met te zeggen: wij schrijven zoo! Maer onze voorouders, of nauwkeuriger, onze overgrootvaders nog, schreven zoo niet, en gansch Noordnederland schreef nimmer zoo. 'T zelfde mag men zeggen van velen onder ons. Zij vindt dus, wat de heer D'Haene ook beweere, geene verdediging in 't *algemeen gebruik*. Men wil daerenboven dat ze ons van de Franschen, en dat nog laet, toegekomen zij. Men rangschikt haer onder de vokalen, terwijl zij geen enkele klank, maer veel eer een tweeklank is, en van de overige vokalen nog daer in verschilt, dat ze nooyt kort wezen kan. Men sluit voor haer de *ij* uit de spelling, de *ij* die men voor oud en echt erkent, die door eene groote en geleerde meerderheid altoos behouden is geworden, en die, wat minder verbreed dan thans bij den Oostvlaming en bij den Brabander, maer tevens wat meer verzwaerd dan bij de Ouden en den Westvlaming, met *oo* en *ee* gelijk gesteld en voor eene scherplange *i* kan gehouden worden. Waerom verstoot men dan de *ij*? want hier moet toch ook eene reden voor zijn, zoo wel als om de *y* aen te nemen. Zij die het weten mogen het ons zeggen, ik weet het niet, en ik heb hier overigens enkelijk eenige opwerpingen willen doen.

(1) Men herinnere zich de schrijffout *eiseliken* boven blz. 250 aengeteekend.

Door de uitspraak ten minste, gelijk de heer D'Haene in de boven overgeschreven regels het schijnt te willen doen, kan ik het gebruik der *y* als zesde vokaal niet wettigen. Waervan zou de *y* het voorregt hebben van alleen den *eik*klank te verbeelden, dien zij noch in 't Grieksch, noch in 't Latijn, noch in 't Fransch ooyt gehad heeft? terwijl in tegendeel de *ij*, dat is de verdubbelde *i* daermeê slechts in haer oud regt schijnt terug te treden.

Het is van over lang voor en door de linguïstiek bewezen dat de aenmerking van Horatius :

*Multa renascentur quæ jam cecidere, cadentque
Quæ nunc sunt in honore.....*

niet slechts op de woorden (*vocabula*) eener tale, maer ook op derzelver wijzigingen en op de enkele klanken toepasselijk is, en zich nog veel meer in de afstamming der talen en op den versten afstand van tijd bevestigt. Het is met de gelijkenis der klanken zoo als dikwijls met de gewassen en met de dieren : de kleinzoon, die niets of zeer weinig van de trekken zijns vaders heeft, zal wel eens het levendig afbeeldsel zijns grootvaders zijn. Wat eens in 't Grieksch bestond, en in 't Latijn verloren gegaan was, vindt zich in 't Italiaensch weder. Het Latijn levert Sanskritische klanken en klankverbindingen en verwisselingen op, die het daeraen nadere Grieksch niet kent en mogelijk nooyt kende. Aldus kan men ook den overgang van den *ik*klank bij ons tot den *ij*- of *eik*klank, als eene terugkeering tot den ouden latijnschen langen *ik*klank, die ook *ei* was, en tot het grieksche *ei*, dus tot eene oudere gedaente in die zuster talen bewaerd, beschouwen. Het grieksche *ειν* of *έν* werd in 't Latijn *en* (endo), later *in*; in 't Fransch is 't weêr *en*; — dit is niets; maer de lange *i* der Grieken verving dikwijls in sommige dialekten de *ei*: πόλις, πόλι, voor πόλεις, πόλει; dit is wat meer, als ook dat hun *ei* bij de Romeinen gewoonelijk de lange *i* werd: εἰδωλον, *idolum*, Πηλειδης, Pelides, Σειρήν, *Siren*, σπείρα, *spira*, Νεῖλος, *Nilus*, enz.. Doch 't aenmerkelykste hier is, dat de lange *i* bij de Latijnen oudtijds

niet slechts gelijk de andere lange klinkers verdubbeld , dat is , *ii* (= ons *ij*) geschreven werd, maer ook *ei*, en dus ook werd uitgesproken : *hii* voor *hi*, *solei*, *caelei*, voor *soli*, *caeli*, *omneis* voor *omnis* (omnes); onder een oud afbeeldsel van Terentius, meen ik, *Seiren lateina*, voor *Siren latina*, enz.; zoo dat hun *pilum*, *piilum* of *peilum*, *vinum*, *periculum*, enz. regtstreeks aen ons *pijl*, *wijn*, *perijkel*, beantwoorden.

Zou onze *ij* met haren *e*klank zich langs dien kant niet veel beter laten verdedigen, dan de *y* die zich op niets in den voortijd kan beroepen? Zou die terugkeering van den zuiveren *ɪ*klank tot eenen scherperen iets ongeloovelijks hebben? Wij miskennen of eerder wij erkennen ze slechts onder een anderen naem en heten haer verloop. Nu het zij alweer zoo; wat zou beletten dat men de oude⁽¹⁾ spelling behield, schoon de uitspraek verlopen is? De Duitscher, wel is waer, heeft het beter gedaen : hij heeft zijne spelling naer zijne uitspraek geschikt; spreekt hij *ei* uit, hij schrijft ook *ei*; maer wat reden zal men inbrengen om een nieuw letterteeken voor dien klank in te voeren, terwijl men het oude, dat even zoo wel daervoor mogt dienen, en dient, en waarschijnlijk al zeer vroeg gediend heeft, verstoot? « Het « verschil der uitspraek » kan dus het gebruik der *y* niet vorderen, en er bestaet niet de minste noodzakelijkheid, zoo min als er mogelijkheid (ik wil 't ook wel bekennen) is, om bij derzelve uitsluiting tot de westvlaemsche uitspraek en tot de oude spelling weder te keeren. Ware echter dit laetste nog mogelijk, ik zou de eerste zijn om er mij, zoo wel in 't schrijven als in 't spreken naer te schikken, en dit bekende ik mede reeds van over lang. Doch, nog eens, alles wel ingezien, het kan niet meer zijn, zoo min voor den *i*- als voor den *u*klank : *mine* en *muse* zullen wel voor eeuwig hunne plaets aen *mijne* en *muize* afgestaen hebben en verouderd heten.

Al wat tot hier toe gezeid is, is slechts voorloopig en zeer

(1) Grimm twijfelt of in 't Middelenlisch de *ɪ* (*ii*) reeds als *ei* uitgesproken werd. Gramm. I, blz. 510.

weinig daarvan raekt de voorgestelde hoofdvragen zelve. Zoo is het ook met zekere aenmerking, « op welke de heer D'Haene « de aendacht der taelkundigen inroept ; » 't zijn zijne woorden.

De aenmerking is, wat den grond betreft, deze : « Men weet « het, de ouden schreven *dade*, *leve*, enz. Moesten, by de ver- « korting des woords, de *a*, *e*, enz. *hunnen* oorspronkelyken « *zachten* klank behouden, dan wierd noodzakelyk *dade*, *daed* « (*daet*), *leve*, *leef*; zoo was het immers ook met de *i* gelegen : « *mine* wierd *mijn*, niet *min*, zelfs ook niet *mien*... » De heer D'Haene vergeve het mij, ik zie hier niets aenmerkelijks, behalve de woorden *hunnen* en *zachten* (langen) die ik in *cursief* schrift gesteld heb. Hij doet er bij, wel is waer, dat de Westvlaming een duidelijk verschil tusschen *ie* en *y* laet hooren, dat *zien* bij hem geen *zin*, en ook de zelfde spraek niet is van *zijn*, ofschoon dit laetste bij hem nogtans geen *zein* is. Doch dit bijvoegsel zal gewis het bijzonderste van zijne aenmerking niet uitmaken, zoo min als het eenigs zins tegenspreukige dat nog volgt :

« Met de woorden *sine*, *mine*, enz. tot *sijn*, *mijn*, enz. te doen « overgaen, ontstond er een allerprysbaerste voordeel, namelyk, « men bleef den oorspronkelyken klank der *i* behouden, en dus « verwarde men nooit den klank van *ijn* (byna *ien*) met den « scherperen klank *in*, waeruit klaerlyk blykt dat de ouden ook « wel hunne regels bezaten en ernstig aen de spelling gedacht « hebben en toch zoo dwaes niet waren, als sommigen, die « derzelve gezag aen kant stellen, ons wel zouden willen doen « gelooven. »

« Wat hooger ⁽¹⁾ liet ik verstaen, » dus gaet hij voort, « dat « den Westvlaming aen de hedendaegsche *y* byna den klank der « *ie* toekent en dat dit welligt den klank der ouden zoude ge- « weest zyn; en waer hoort men immers by hem den *zachten* »

(1) Blz. 167, waer hij zegt : « De *y* daerentegen klinkt in den mond des West- « vlamings byna als *ie*, doch korter, by zoo verre dat men, indien er wat langer « op den klank der *y* gedrukt wierde, deze nadrukkelyke uitspraek moeijelyk van « het *ie* zoude kunnen onderscheiden. » — 13 (*y*) is dus niet kort, maer enkelijk korter dan *ie*.

(alweer *langen*) « klank? Juist in deze woorden , waer de enkele
 « *i* der ouden de lettergreep sloot , of waer zich in het midden
 « der zelve , door verkorting des woords , de *ij* plaetste; waerom
 « deze letter (*i* of *ij*) by de ouden met *ie* , nooit met *ei* , rymen
 « kon. »

Hierop volgen nu drij voorbeelden van zulke rijmen , waer ik er ook reeds een van in een voorgaende Aenhanssel bijgebragt heb , namelijk *Troyaenschen Oorlog* v. 3077 , *prijs: verlies*. De twee andere had ik ook aengeteekend , maer als schrijffeilen , en de heer D'Haene mogt er zich niet aen laten bedriegen. *Troyine* , dat *ibid.* v. 2074 met *ontsiene* rijmt , komt niet van *Troyin* (wat zou dat voor iets zijn ?) , maer van 't verfranschte *Troyien* , gelijk *ibid.* v. 989 geschreven staet , voor *Troyaen* , en moet dus *Troyiene* wezen. Waerom heeft hij ook v. 3211 niet ingeroepen ,

**Dies daghes sloech hi meneghen Trojen (sic);
 Maer her Hector heeft belopen dien ?**

waerom niet al de plaetsen waer'zels *Troyne* (sic) voor *Troyiene* staet? Wanneer men in oude boeken snuffelt , moet men , gelijk de Ouden zeiden , zijnen neus gebruiken. 'T derde voorbeeld *meisniden* dat alweer *ibid.* v. 2068 met *lieden* rijmt , vindt zich elders (ik zal slechts naer 't stuk *Van der Zielen en van den Lichame* , door Blommaert achter den *Theophilus* , en in 't Belgisch Museum , 1838 , naer een ander hs. door Lambin uitgegeven , verwijzen , waer 't woord v. 19 bij den eenen *meiseniede* , bij den anderen *meisniede* , doch altijd met *ie* , voorkomt) beter geschreven. Had de heer D'Haene op de zelfde blz. (24) een weinig hooger gekeken , hij had daer , v. 1986 , *dit* met *niet* als rijmwoorden verbonden gezien ,

**Dan minen monde sonder toren dit:
 Hi heeft mi lief ende inne haten niet;**

wat minder ligt aen kant te stooten was , schoon de *variante* die 't *fragment* van Ackerdijk oplevert :

Dan minen monde sonder bzief/
 Ic haten niet heft hi mi lief/

eens dommen afschrijvers vermetelheid bestraffen komt. De heer D'Haene schijnt 't geen dat ik reeds meer dan eens omtrent de omzigtigheid waer mede men de oude stukken lezen moet, voorgelouden en gewaerschuwd heb, bij zich zelven nooyt nabedacht te hebben, te oordeelen naer 't geen wij hier zien, en nog meer, wanneer men al de voorbeelden opweegt, die hij op verschillende plaetsen bijbrengt, zonder eens te onderzoeken of het hs., waer de heer Blommaert die gedichten naer uitgegeven heeft, voor de spelling veel gezag hebbe en waerlijk oud heten moge (1). Wil de heer D'Haene in 't vervolg aengaende dit punt wat meer *kritiek* aen den dag leggen, zoo zullen wij haest met elkander overeenkomen. Ik koom nu tot zijne eerste hoofdvraag.

Zal men na eenen klinker *i* of *y* gebruiken? vraegt hij; en zijn antwoord is: men zal *i* gebruiken en niet *y*.

Wat hij van de spelling der Ouden aenteekent, zou ik, na 'tgeen ik zoo even zeide, mogen voorbijgaen; maer 't is mogelijk goed te doen aenmerken dat van al de voorbeelden die hij bijbrengt, behalve *palayse*, *moleyen*, *joye*, die meer voor mij dan voor hem bewijzen, en verder *noit* en *gebloit*, niet één tot de vraag behoort, en sommige daerbij nog gansch kwalijk gekozen zijn. *Amye*, bij voorbeeld v. 2178 rijmt met *vrye*; waerom laet hij dit achter? *Joye* vindt zich v. 511 *joie* en zelfs v. 548 *joeie* geschreven; wat bewijst dit, zoo niet de onstandvastigheid des afschrijvers? Waerom niet *tornoye* v. 2267; *aysierne*, v. 891; *proyen*, v. 1977 en het overal voorkomende *Troyen*, *Troylus* en *Ayax* (doch soms ook *Troien* en *Troilus*) aengehaeld? *Ay God*! v. 863 en *vernoy* v. 412 en zelfs *Meye* en *meyen*, v. 133 en 310, bewijzen

(1) Zelfs de geleerde opstelder der *Bibliotheca halthemiana*, vol. V, N° 192, geeft het op als *de la fin du XIVe siècle ou du commencement du siècle suivant*. Ik meen dat het omtrent 1450 of nog wel later geschreven is. Ik heb die stukken ook en meer dan eens aengehaeld, maer altoos in zulke gevallen, waer de afschrijvers niets hadden kunnen bederven.

voor mij, en ik kan er uit den zelfden bundel, blz. 112, v. 1467, *gheloyden* bijvoegen. *Yet, yement, yser, lye*, die men op meer plaetsen ontmoet, kunnen ons de schrijfwijze van *heyr, dreygdi* en *neyden*, dat (sonderling!) blz. 112 met *schreiden* (sic) rijmt, uitleggen. De heer D'Haene teekent *vroilike* aen, v. 136, en hij gaet *maigen*, rijmende met *daigen* v. 309, voorbij! *Noit* en *gebloit*, welke schrijfwijze overigens in nog al oudere hs. voorkomt, wederlegt hij zelf door 't gewoone gebruik van Melis Stoke en vooral van Maerlant, van wien hij bekent dat hij regelmatig achter *a* en *o* de *y* gebruikte. Voorts, al stond van beide kanten *het gezag* der schrijvers en 't *getal der voorbeelden* zoo veel als in evenwigt, wat op verre na niet is (en de opsteller mogt er, na de hem bekende getuigenis van den heer David en van den heer Willems in 't *Belgisch Museum* — van mij wil en moet ik zwijgen —, niet aen twijfelen), dan zou nog de vraag overblijven, hoe het dan komt, dat men na *a, ae, oo* en *oe* de *y* toch zoo menigmael, en in de beste hss. zoo regelmatig, aentref; dan zou nog al wat ik van den aerd dier letter en van hare overeenkomst met de *w* gezeid en, ja, bewezen heb, moeten wederlegd worden, eer men een ander stelsel kon aanbieden. En welk zou dit stelsel zijn? Schoon men in 't *Leven van Jhesus saijde* en *saijt*, cap. 89 (1), naest *pais*; cap. 240 (te St. Truiden zegt men nog *pais* met de fransche *ai*), vindt staen, ik neem aen dat er slechts in 't geval eener volgende *e* of *i*, tusschen *zaeijen* b. v. en *zueien, zaeijing* en *zaeiing*, dat is, de verdubbelde *aa* aen kant gesteld, tusschen Siegenbeek en Bilderdijk te kiezen zij, hoe zal men het eens worden? voor *zaeien* (op zijn ouds *saien*, op zijn Bilderdijksch *zaaien*), *y* eens uitgesloten, pleiten al de overige hss., uitgenomen 't Luiker door Meijer uitgegeven; voor *zaeijen*, behalve dat hs., wel niet volstrekt, maer toch veel meer, of wil men, grootendeels de uitspraek. Welk zal men volgen? en, in alle geval, hoe zal een Vlaming van willekeur en dweersdrijverij vrij te spreken zijn, wanneer hij het zij aen *zaeijen* of aen

(1) Men zie mijne Aenteek. blz. 253.

zaeien, zonder *y*, boven *zayen*, gelijk toch de Ouden schreven, en aen *my*, *myn*, *myne*, met *y*, gelijk zij niet schreven, den voorkeur geeft? De Hollander ten minste blijft zich zelven gelijk en drijft den spot met zijne voorouders en de rede niet.

Na dus van de *y* veel gesproken en weinig bewezen te hebben, gaet hij tot het onderzoek zijner eerste hoofdvraag over. Het begin daarvan is *logiquement* regt aenmerkelijk:

« Doch het behouden der enkele *i* na eenen klinker strydt noch
 « tegen het gezag der ouden, noch tegen het gebruik van menige
 « hedendaegsche schrijvers. Ik meen echter niet dat men het schrij-
 « ven der *i* na eenen klinker als tegenstrydig aen het gebruik der
 « ouden beschouwen mag, dewijl men haer doorgaens by hen aen
 « treft, ofschoon men onderwylen ook de *y* mag tegemoet komen.»

Maer de drukker zal welligt hier eene metter haest gemaekte verbetering in- en te zamen met den eersten tekst opgenomen hebben, en er is geen groot kwaed aen, dat men tweemaal 't zelfde zegt.

De heer D'Haene zegt en herhaelt dan hier, dat het gebruik der *i* na een' klinker tegen het gezag der Ouden niet strijdt. 'T geen hij er tot proef bijdoet zou nauwkeurig zijn, indien zijn doorgaens en zijn onderwylen met elkander van plaets verwisseld werden. Van de goede hss. zullen er tien *fraey* of *vraey*, *vloeyde*, *ay*, enz. schrijven, dat niet twee aldaer de *i* zullen aanbieden. Ik zeg het hem thans ook uit mijnen naem, zonder vrees dat hij mij na rijper onderzoek zal logenstraffen.

Wat de tegenwoordige spraek betreft, daer mogt hij niet van reppen: in zoo ver wij het daerover eens zijn kunnen, is ze tegen hem. Ik vraag het hem: hoe zal ik beter de uitspraek van de woorden *strooi* of *strooy*, *kraei* of *kraey*, enz. verbeelden, met *stroo-ï*, *krae-ï* of met *stroo-y^e*, *krae-y^e* te stellen? en alzoo verder, is 't *stroo-i-en*, *krae-i-en*, of *stroo-yen*, *krae-yen* dat wij zeggen? Zijn *menige*, van de hedendaegsche schrijvers gebruikt, is eene zeer gematigde uitdrukking, ik beken het, en hij kon, zonder overdrijving, veel meer zeggen, 't en zij hij slechts aen Vlaenderen, en niet mede aen Holland, gedacht

hebbe. Maer sedert wat tijd is die schrijfwijze eenigs zins gemeen geworden? is 't niet sedert dat het gezag van Siegenbeek en Bilderdijk haer aenbevoel? want sprake hij ook van vroegeren tijd, dan ware *menige* het sterkste woord dat hij gebruiken mogt, zelfs voor Holland; dan zou het reeds te veel zeggen. Maer hij lette er eens wel op! wij handelen hier slechts over de woorden waer, na de *i* of *y*, noch eene tweede *i*, noch eene *e* komt. Waer eene van deze twee volgt, daer verandert eensklaps de gansche zaek, daer houden Bilderdijk en Siegenbeek op elkander te verstaen; daer zijn zij het noch onder hen tweeën, noch met anderen meer eens; daer wordt de *menigte* verdeeld! *strooi* wordt *strooien*, *strooijen* en *strooyen*!

Wat bewijst dit? Dat ze zelfs omtrent *strooi* slechts in schijn overeenkomen. Trouwens, waerom verschillen zij ten aanzien van de verlenging des woords, zoo niet eensdeels om de uitspraak, anderdeels om de verschillende kracht die zij de letters, waer over getwist wordt, toekennen? Welaen nu! men antwoorde eens regtzinnig (ik sluit hier ook de uiterlijke zinnen, een regt gehoor, niet uit) en gemoedelijk: is de uitspraak anders in *strooi*, dan in *strooien*, *strooijen* of *strooyen*, en moet, om ze te verbeelden, de kracht der letters verschillig zijn? Heb ik niet, hier de doffe *e*, daer de *scheva*? Is niet tusschen *strooi* of *strooy* en *strooien*, *strooijen* of *strooyen* het eenige onderscheid, dat hier op den uitgang meer gedrukt wordt?

Nu, nog eens regtzinnig en gemoedelijk! doet dit op het gezag van die *menige* hedendaegsche schrijvers en van hunne eenstemmigheid geene groote inbreuk, en mag men ze tegen het gezag der rede en der even zoo aanzienlijke eenstemmigheid der Ouden wel te meenens (zoo zeggen wij Truienaers voor *ernstig*) inroepen?

Zie daer voor 't geen de eerste beweegreden aengaet, die hem *i* in plaats van *y* achter eenen klinker deed verkiezen. De tweede is slechts eene opwerping: met *aey*, *oey* en *ooy* te schrijven en aldaer de *y* voor een' medeklinker te houden « erkent de Kommissie de ineensmelting dier letters niet meer, welke wy nogtans in Bilderdijk en Weiland zoo wel als in Des Roches,

« Behaegel en in al onze hedendaegsche spraakkunsten ontmoeten. Neen! » zegt hij, « ik zoude niet afkeerig wezen van iets dergelyks te aenveerden , zoo men er de noodzakelijkheid van bewijzen kon , of zoo er de regelmatige en algemeene vorming by winnen mogte , maer niets van dit alles schynt my dit verschil te wettigen. » Voor de *ineensmelting* , en wat er meê verbonden is , verzend ik hem naer 't Aenhangsel A, waer ik de leer der tweeklanken meer bijzonderlijk ontvouw , en misschien zal hij daer ook hetgeen hij de *noodzakelijkheid* van mijn stelsel heet , voldoende aengetoond vinden. Zij blijkt voor 't overige uit al wat ik desaengaende gezeid heb , indien *noodzakelijk* 't zelfde als *redelijk* is. Hij zal van den anderen kant ook geene *gelijkvormigheid* ('t is dat , meen ik , wat hij zeggen wil) ten koste van de rede willen , maer in zoo ver het geschieden kan , wat van klank verschilt , ook het regt toestaen van onder eene verschillige gedaente te verschijnen. Begeert hij alles gelijk te hebben en tevens zich zelve gelijk te zijn , dan heeft hij in zijn eigen stelsel nog veel te verbeteren ; dan moet hij , b. v. hier , of wel Bilderdijk volgen en zoo wel *strooien* als *strooi* schrijven , of wel de *ij* van Siegenbeek , die hij in *strooijen* bezigt , mede in 't eensluitende *strooij* bewaren. Dan zal zijne spelling gelijkvormig , en hij *consequent* zijn.

Op deze plaets van zijne verhandeling schijnt de heer D'Haene zijne eerste hoofdvraag schier uit het oog te verliezen , of de zaak voor voldongen aen te zien ; want 't geen nu onmiddelijk en verder nog volgt behoort tot de tweede : hoe men zulke woorden verlengd schrijven zal ? Voor 't minste werpt hij van hier af aen de twee vragen dooreen. Hij staet toe dat men na de *a* en de *o* in *dragen* en *strooijen* eenen konsonantischen klank hoort ; maer beweert dat dit even zoo wel na de *e* en de *u* in *vleien* en *kruien* plaets vindt. Hij loochent nochtans niet dat er tusschen de eerste woorden en de laetste een verschil van uitspraak bestaet ; « maer men onderzoek eens ernstig , » zegt hij , « of dit verschil wel zoo ligt uit den klank der *i* of *y* ontstaet , als wel uit de samensmelting der *a* en *o* met *i*.

Is 't niet jammer dat de heer D'Haene, die ons zoo juist weet te zeggen waer dat verschil uit ontstaet, zich de moeyte gespaerd heeft van ons eerst uit te leggen waer het volgens hem in bestaet, dat is, hoedanig 't verschil, dat hij voelt, wel wezen mag? *Vleijen*, zegt hij (volgens de kommissie *vleien*), levert even zoo wel als *draeijen* (*drayen*) den (konsonantischen) klank van *jen* op. Er is nogtans een verschil, doch een verschil dat niet in den *i*-, *y*- of *j*klank gelegen is, maer in de zamensmelting der voorgaende vokaal met den *iklank*. Is dit nu hier de *iklank* der eerste *i* in zijne *ij*, of is 't deze geheele *ij*, mijne *y*, bij Bilderdijk door de enkele *i* vervangen? Met te zeggen dat *e* en *u* in onze tael geheel anders met de *i* zamensmelten, dan *a* en *o* (indien hij dat zegt), leert hij ons niets nieuws: ik heb reeds aengetoond dat de twee laetste met de *i* zelfs niet eens zamensmelten kunnen, dat *aei*, *oei*, *ooi* of gelijk hij schrijft, *aei*, *oei*, *ooi*, zelfs afgekort, zoo als ze hier staen, eenen konsonantischen uitgang hebben *aa-j*°, *oo-j*°, enz.; terwijl *ei* en *ui* ware mengelklanken zijn, die niemand door *e-j*°, *u-j*° of door eenige andere zamenstelling van letters verbeelden kan. Want *aei*, *oei*, *ooi* zou men nog, schoon minder nauwkeurig, voor een Franschman, b. v. die onze *j* niet kent, door *aei*, *oei*, *ooi* kunnen uitdrukken. Daerom schreef de Commissie niet alleen *strooyen*, maer ook *strooy*, en van den anderen kant *ik vlei*, *ik krui*. Dit alles voor zoo ver het verschil, gelijk de heer D'Haene het beweert, uit de ineensmelting spruit. Hij mag tevreden zijn: is 't daer dat de uitspraek uiteenloopt, hij heeft daer ook de spelling die aen beide geluiden beantwoordt.

Zijne bemerking: « Het verschil, myns dunkens, in de spraek « tusschen *draei*, *strooi*, *vloei*, en *vlei*, *krui*, spruit hier uit « voort, dat de samensmelting van *o* en *a* door *hunnen* verlangden, slependen klank den toon *je* wat min afbytende maekt, « en dus wat gevoeliger doet voorkomen dan in *vlei*, *krui*; dat « daerenboven de tong natuerlyk meer verplaatsing vordert om « naer de *i* over te slaen, dewyl zy, by het uitspreken der *a* en *o*, « zich verder van haer verwyderd heeft; doch daer uit is geensins

« te besluiten dat *i* (*y*) hier eenen medeklinker wezen moet ; » die bemerking doet mij gelooven dat ik hem in 't voorgaende wel verstaen heb , schoon zij verder sommige dingen bevat die 't mij moeyelijk is uit te leggen. Waer vindt hij in *vlei* en *krui* den *toon je* ? Hapert het misschien bij hem aen de uitspraek ? Hoe zal hij dan *reis* en *kruis* uitbrengen ? *rei-jes* , *krui-jes* ? en zullen *arbeid* , *fluit* in zijnen mond *arbei-jet* , *flui-jet* of , wat weet ik ? *arbe-jet* , *flu-jet* klinken ? want het is altoos 't zelfde *ei* en *ui* , gelijk in *strooyt* , *kraeyt* , enz. het altoos 't zelfde *ooy* en *aey* blijft. Hij loochene vrij dat de *y* hier eene konsonant is , maer hij spreke ons dan van geen *je* , in die woorden , dat toch in geen geval in *vlei* en *krui* kan gevonden worden. Ik neem ze zelfs in *vleien* en *kruien* (bij hem *vleijen* , *kruijen*) niet aen , schoon velen , die dan zeer moey meenen te spreken , hier ook zoo iets laten hooren. Men kan ze met zekerer *Arrius* vergelijken van wien Catullus zegt dat hij alle vokalen *aspireerde* :

*Et tum mirifice sperabat se esse locutum ,
Cum , quantum poterat , dixerat hinsidias.*

Dat vloeyende , dat smeltende , 't welk eene goede uitspraek nimmer nalaet te doen hooren , gelijk een der mededingers zich uitdrukt , zoeken men in *krayen* , *strooyen* , *vloeyen* ; maer men make van *vleien* , *reien* , *meien* , en *kruien* , *buien* , *luie* knaep , enz. geen *vlei-jen* , *rei-jen* , *mei-jen* , noch *krui-jen* , *bui-jen* , *lui-je* , zoo min als men *luiaerd* , *gedijen* en *vrijelijk* (ik voeg er deze twee laetste opzettelijk bij) tot *lui-jaerd* , *gedij-jen* en *vrij-jelijk* hervormen zal ; en *vle-yen* of *vle-jen* enz. zal niemand voorslaen. De heer D'Haene heeft mij dus kwalijk verstaen , wanneer hij uit mijne woorden (Belg. Mus. D. III, blz. 314) : « In de uitspraek « is tusschen *gloeyen* en *gloeijen* geen verschil , » zonder onderscheiding besluit , dat ik « in *draei* , *draeide* ; *vlei* , *vleide* ; *vloei* , « *vloeide* ; *strooi* , *strooide* ; *krui* , *kruide* en *krooi* , en verder in « *draeijen* , *vleijen* , *vloeyen* , *strooijen* , *kruijen* den *jeklank* « erken. » 'T is niet mogelijk dat hij dit ernstig gemeend hebbe , vermits al 't overige van 't aengehaelde Uittreksel daer tegen pleit.

Wat zal ik nu van het min of meer afbijten van den *toon je*, en het min of meer verplaetsen van de tong, om naer de *i* over te slaen, zeggen? Zal ik hier andermael onderzoeken of dit afbijten betrekkelijk het gewaende *je* van *vlei*, *vleien*, *kruui*, *kruuien* niet zoo moet verstaen worden, dat de heer D'Haene zelf gevoeld heeft, dat zulk een *je* aldaer niet bestaat? Moet ik eindelijk toch eens de vervelende beschrijving onzer spraektuigen, wat ik door alle middelen tot hier toe gemijd heb, ondernemen, om te doen zien wat verschil dat er tusschen *ei*, *ui* en *eï*, *uï* is, en dat deze laetste alleen met *ai*, *aei*, *oei*, *ooi*, beter *ay*, *aeey*, *oey*, *ooy* geschreven, zouden mogen vergeleken worden? als ook dat « de verplaetsing der tong om van *u* tot *i* over te slaen » met de vraeg die ons bezig houdt, niets te doen heeft? dat overigens *kru-yen*, *kroo-yen* en *kra-yen* met elkander volkomen gelijk staen zouden, zelfs in verte van *overslag*; maer dat hier van *kruui-en* of *kruui-jen* of *kruui-yen*, dat is, van den tweeklank *ui* (en dus ook van *ei* en niet van *e* noch *eï*) gesproken wordt? Kan hij vergeten hebben, dat ik hem, in 't Uittreksel dat hij hier tegenspreekt, *kru-yen* (*kru-den*) en *spree-yen* (*spree-den*, of *sprei-den*), zoo hem die vormen behagen, reeds toegestaen heb; maer dat, zoo dra de *u* tot *ui* en de *ee* tot *ei* overgaen en tweeklanken worden, het inlasschen eener konsonant, uit hoofde van den reeds verzachten overgang, onnoodig wordt, en dus vooral de *y* na de *i*, schoon deze hier met de *e* versmelt, dient gemijd te worden en meestal gemijd geworden is?

Ik meen dat ik mij met deze eenvoudige aenwijzing van 't geen er zou te zeggen zijn vergenoegen, en verder op de scherpzinnigheid, het oordeel en de goede trouw van mijn' tegenspreker berusten mag. Hij heeft in de onderhavige vraeg diep genoeg ingezien, om op een enkelen wenk verder te kunnen geraken.

Wat ik zoo pas zeide kan te gelijker tijd dienen om eene meer gewigtige opwerping ter zijde te schuiven. « Eene andere reden, » zegt de heer D'Haene, « die het verslag aenhaelt, is dat de *i* (*y*) « in *draijen*, enz., tot het oorspronkelyke des woords niet « behoort, en daerom wel als *sluitconsonant* of in de verlenging

« als verbindenden medeklinker moet beschouwd worden.
 « Is het zoo, dan moet men voor eerst de *i* overal, waer zy aen
 « het oorspronkelyke des woords niet eigen is, door *y* ver-
 « plaetsen; en van eenen anderen kant de *y* verwerpen, daer,
 « waer er kan betoond worden, dat de *i* tot het oorspronkelyke
 « des woords behoort; en in beide gevallen, » voegt hij er bij,
 « leveren zich voorbeelden op die de beredenering des verslags
 « in blykbare tegenstrydigheden plaetsen. »

Hij tast hier, gelijk men ziet, mijn stelsel in den grond aen, en, vrijelijk, toen ik deze regels voor de eerste mael las, wist ik niet hoe ik het had. Men had mij aen die wijze van redeneren niet gewoon gemaakt; sedert lang ten minste was mij niets zoo dringends noch in schijn zoo bondigs voorgekomen, en de beschuldiging daerenboven van in blykbare tegenstrydigheden vervallen te zijn, was wel 't geen waer ik mij 't minst aen verwacht had, om dat ik mij voor niets zoo zorgvuldig als voor den schijn zelfs daarvan gewacht had. Het onbestemde en 't algemeene der uitdrukking in de laetste woorden bragt ook veel toe tot mijne verlegenheid: welke mogten wel die voorbeelden, die tegen mij ingeroepen getuigen, wezen, die ik te voren niet gezien had en thans nog niet zag? Had men mij met redeneringen, betoogen, proeven, zoo als nog al, bedreigd, dan zou ik minder ongerust geweest zijn: ik kende het bereik van dat alles; maer voorbeelden, daedzaken! en op zulk eene wijze, met zoo zwaer eene betigting aengekondigd! Ik kon niet anders denken of ik was pligtig.

Ondertusschen las ik verder. De eerste daerop volgende regels raekten eene andere groote vraeg aen: « of de overgangsconsonant in het algemeen als oorspronkelyke letter moet beschouwd worden of niet? » en... lieten ze onbeslist: men hield zich bij mijne vooronderstelling van neen; maer men gaf tevens te denken, dat men ook had kunnen ja! antwoorden. Gewis nu had men mij beet! Zoo veel toegevendheid van wege iemand die mij bestreed, en die, zoo 't scheen, veel beter wist! dat kon zich niet anders uitleggen: 't was de kat die met de muis speelde!

Nu, muis of niet, want de onzekerheid duurde te lang, en de uiterste vrees kan iemand stout maken : ik las nog voort, en zie hier wat ik las : « Men schrijve dan volgens de Kommissie « *drayen, strooyen*, de *y* is immers, zegt het verslag, geen « klinker maer een consonant, zy behoort tot het oorspronkelyke « des woords niet. Maer men zegge dan waerom men na den « klinker *e* en *u* geen *y* plaetst. »

Dit was niet geschikt om mij gerust te stellen, want 't geen men mij vroeg meende ik al van over lang gezeid te hebben. Ik praette dus te vergeefs, men wilde zelfs mijne redenen niet aenhooren!

Eindelijk werden mij de getuigen die men mij zoo lang achter de gordijn gehouden had, de voorbeelden, zeg ik, die mijne *tegenstrijdigheden blijkbaer* maken moesten, voor den dag gehaald, voorgesteld en, om zoo te zeggen, voorgeteld : « Ik « neem, by voorbeeld : » zei mijn aenklager, « *schreijen, spouwen,* « *kruijen*, welke woorden het verslag zelf opgeeft, en wy hebben « van het eerste *geschree*, nu *geschrei*; *geschreeu*, nu *geschreeuw*; « dus is den wortel *schree* of *schre*. Van *spouwen* of *spuwen*, « *spuigen*, oudtyds en nu nog by den Westvlaming *spugen*, « waer van ook *spuit* oudtyds *spute*, waer van den wortel is « *spu* of *spo*; *kruijen*, oudtyds *kruden* geeft *kru* voor wortel; « dus is de *i* in *schreijen*, *spuigen*, *kruijen*, als tot het oorspron- « kelyke des woords niet behoorende, er slechts bygeplaetst, « en dan behoorde men, volgens de aengehaelde beredenering, « zoo wy haer in hare gevolgtrekking aennemen, te schryven : « *schreyen, spuyen, kruyen*. »

Zoo groot een oogenblik te voren mijne benauwdheid geweest was, zoo groot was thans, na dat ik dus eindelijk in den zak mogt kijken, mijne genegenheid tot lagchen. Onze rol was eensklaps veranderd; die beet was, de muis, was mijn tegen- spreker; ik kon thans, wilde ik, de kat spelen....

Nu, ik zal er geen misbruik van maken. Zie hier wat den heer D'Haene bedrogen heeft : hij heeft niet nabadacht dat in onze tael de *ee* duizendmael in *ei* verandert, en dat insgelijks

uit de *u* de nieuwe en ons alleen eigene tweeklank *ui* ontstaen is. Hij heeft eenvoudiglijk (ik zeg : met eene groote eenvoudigheid) in *schreien*, *spuien*, *kruien* de *i* voor eene overgangskonsonant aengezien, terwijl zij wel degelijk tot den wortel behoort, zoo wel als in *klein*, *meinen*, *bereiden* voor *kleen*, *meenen*, *bereeden*, en in *huis*, *huizen*, *muis*, *muizen* voor *huus*, *musen*, enz.; en dus kan hier, gelijk ik in 't begin zeide, tot verder antwoord strekken, 't geen ik een weinig te voren over 't verschil tusschen *spree-den*, *sprei-den*, *spree-yen* en *sprei-en*, alsmede *kru-den*, *kru-i-den*, *kru-yen* en *kru-i-en* aengeteekend heb.

Ter gelegenheid van 't laetste der boven aengehaelde woorden, *kruyen*, heeft de heer D'Haene niet kunnen nalaten zich eens te verlustigen : « dit laetste, » zegt hij, « zal mogelyk zoo veel te koddiger voorkomen indien men op zijne verbuiging acht neemt : « *kruyen* heeft ik *kruui*; ik *krooi* (maer volgens de Kommissie « ik *krooy*), of *krood* of *kruide*; ik heb *gekrooijen* (*gekrooyen*) « of *gekroden*, of *gekruid*. » *Kruyen* hete vrij bij hem koddig, het behoort hem toe; maer 't koddigste hier is de reden die hij daarvan geeft. Zou dat woord minder *ik kruui*, enz. dat is, al dat koddige, hebben, al had de heer D'Haene op zijne manier niet bewezen dat de Kommissie zou moeten *kruyen* schrijven? Vangt hij zelf niet aen : « *kruijen* heeft ik *kruui*, » en zoo voort wat men pas gezien heeft? Maer hoe is 't hem in de gedachte niet gekomen, dat *kruui*, *kruide* en *gekruid* van *kruijen*; *krooi* of *krooy*, *gekrooijen* of *gekrooyen* van *krooijen* of *krooyen*; en *krood*, *gekroden* van *kroden* of *kruden* komen? Ik zeg *kroden* of *kruden*, omdat ik juist van *kroden* (*krooden*, *kroeden*?) geen voorbeeld bij der hand heb, en dat nogtans *o* en *u* doorgaens verwisseld worden : *dobbel*, *dubbel*, *konnen*, *kunnen*, *konst*, *kunst*, *jonst*, *gunst*, *locht*, *lucht*, *proeven*, in 't Leven v. Jhs. *pruven*, *noemen*, *numen*, *genoemd*, *genumt*, *dronken* maken, *drunken* maken, enz.. Dus *spowen* en *spouwen* en *spuwen*, en duizend anderen. Zou het niet belagchelyk wezen, zoo iemand al de verbuigingen die aen *vlieten*, *vloeyen* en *vloeden* behooren, met elkander verwarde en tot een *thema* wilde brengen?

Ik wil den heer D'Haene niet klauwen noch nijpen; maer ronduit hij verdiende het toch wel zoo een weinig, al ware het enkelijk om het verdriet dat hij mij aendoet, met mij op dergelijke redeneringen (hij zou *beredeneringen* zeggen) te doen antwoorden. Hij zegge niet dat mij daer niets toe dwong, of dat ik korter wezen kon; zijne overtuiging had zich reeds aen menigen medegedeeld, en hoe grover zijne mistastingen waren, hoe meer ik te vreezen had, dat men mij nog eens kwalijk verstaen mogt. Het is verder bij mij zoo gesteld: ik kan geene kruk, mij in den weg geworpen, voorbijgaen zonder er eens aen te buigen; en van den anderen kant weet ik uit ondervinding, dat al waer ik de hand niet zal aangesteken hebben, voor regt zal aengezien worden, al ware er geen speeltol uit te drayen. Stilzwijgen was hem gelijk geven, en de zaek ten halve bewijzen, was voor mij 't zekerste middel om dubbel ongelijk te hebben.

Maer ik vergeet zijne voorbeelden voor 't ander geval. « Als « eene tweede gevolgtrekking zal men, » zegt hij, « daer de *i* « oorspronkelyk is, geen *y* mogen plaetsen; het woord *nooit* B. V. « dat van *iet* en het oude ontkennde *no* is samengesteld, dat « is *no-iet*, *noiet*, *nooit* kan buiten twijfel geen *nooyt* worden. »

De heer D'Haene wete dat ik op *nooyt* meer dan eens gedacht heb, en dat 't het eenige woord is waer ik ernstig meê verlegen geweest ben; niet omdat het mijn stelsel tegensprak, verre van daer! integendeel, mij heeft altijd gedocht dat er iets moest in steken, dat mij hoogst gunstig kon wezen, wist ik het daer maer uit te halen; dit heeft mij echter tot nu toe niet willen lukken. Ondertusschen is de heer D'Haene nog veel ongelukkiger geweest. Indien *nooyt* of *nooit* van *no-iet* komt, ik wil niet vragen waer dan de *e* gebleven is (wat nogtans voor hem de eerste vraag van al zijn moest, en zijne *linguistiek* geweldig had kunnen bekommeren), maer wat oorsprong zal dan *ooyt* of *ooit* hebben? *o-iet*, misschien, of wat weet ik? En wat zal dan ons *niet* zeggen, dat ik van *ne* of *no* en *iet* afleidde, gelijk *niemand* (*nieman*, *niemen*) mij uit *ne* en *iemand* (*ieman*, *iemen*, d. i. *een*

man) zamengesteld scheen? Dan wat beteekenis zal hij hier wel aen zijn *iet* geven, om met die van *nooyt* (ook wel *noint* of *nooynt*) te strooken? Hij bedenke zich daer eens over.

Wat nu volgt is 't geen mij het minste aengestaen heeft van geheel zijne verhandeling. Hij wil ons, of het kan zijn of niet, toch in tegenstrijdigheden betrappen. Thans is 't de Commissie die zoo niet met haer zelve, althans met mijn Verslag in tegenstrijdigheid is. Ik heb getracht te bewijzen dat *aeÿ*, *ooy*, enz. geene twee- en nog veel minder drieklanken zijn, en de Commissie drukt zich niet te min uit als of zij ze als tweeklanken erkende: « In de *tweeklanken ooy* en *ay* of *aeÿ* is de *y* noodzakelijk. » Daerop roept de heer D'Haene uit: « Ik stel hier deze tegenstrijdigheid zoo naekt ten toon, niet uit eenen *kritischen* geest, ik heb immers de eenparigheid lief, maer alleenlijk om aen te toonen hoe diep het in de gedachte liggen moge, van *ooi*, *ai* of *aei* voor ware tweeklanken te aenzien » (sic). Had hij gezeid: in de *gewoonte*, dan waer alles goed geweest, mits hij er nog bijgevoegd had, dat ik (want schoon ik en de Commissie twee zijn, ik heb toch de eer van er deel van te maken en haer Sekretaris te zijn) mij hier waerschijnlijk misschreven had. Dit zou er wel juist de reden niet van geweest zijn, maer had toch doen gevoelen dat hij zich zulks tot geen wapen wilde maken, om mij en de Commissie te bestrijden. Wil hij de waerheid weten? dat stuk welk later onder den titel van *Beslissing* en in naem der Commissie uitgegeven werd, een der Leden der Commissie had zich de moeyte gegeven van het als ontwerp van te voren op te stellen; de Commissie bragt er verscheiden wezentlijke veranderingen aen; ik schreef het uit, en 't woord *tweeklanken* bleef staen, ... omdat men, wat dezen naem, gelijk wat vele andere punten betrof (ik zal slechts 't gebruik der *ij* noemen), het oordeel van 't geleerde publiek over mijn Verslag, welk de Commissie zelve niet eens in zijn geheel had kunnen zien, wilde afwachten. Zie daer de ware oorzaak van die gewaende tegenstrijdigheid en tevens hoe de Commissie hare zending verstaen heeft.

Een gedeelte van 'tgeen ik hier koom van te gewagen kon de heer D'Haene veel gemakkelijker gissen uit hetgeen ik en de heer Willems van de inschikkelijkheid der Leden van de Commissie gezegd hadden, dan 'tgeen hij uit het antwoord van den heer Willems aen de *brugsche protestatie* vermoed heeft: « uit dat « antwoord, » zegt hij, « blijkt het dat dien heer omtrent het « schrijven van *draeyen* (de heer D'Haene moest *drayen* stellen) « met eene *y* enz. (dit *enz.* behoort tot *drayen*), zyn byzonder « gevoelen heeft moeten opgeven, dewijl men bewezen heeft « (doch mogelyks niet aen hem) dat dezen regel *meer* ge- « volgd is by de ouden, dan *draien*, enz. » Stond het den heer D'Haene wel toe dier zoo stellige uitdrukkinge: « dewyl men « bewezen heeft enz. » zijn « *mogelyks* » aen te hangen? Hij *twijfele* daer aen zoo *grootelyks* als 't hem belieft, men zal 't hem niet kwalijk nemen; maer de heer Willems kon of mogt hier niet twijfelen. 'T was ook voor hem niet dat men noodig had zulks te bewijzen; hij had daervoor te veel oude boeken zelf doorbladerd, wat bij den heer D'Haene het geval niet is.

Maer de heer D'Haene wil « eenen algemeenen regel gelykvor- « migheidshalve daerstellen, en achter eenen klinker steeds de en- « kele *i* plaetsen. » Ik ook zoek de gelykvoormigheid, overal waer ze met het gebruik, de uitspraek, de afleiding, in een woord, met de reden overeenstemt; wat alweer hier het geval niet is.

Hij vermeent » dat de ouden de *y* nooit als eenen medeklinker « hebben aengenomen. » Ik heb ook de proef niet in de handen dat ze ooyt gezegd hebben: de *y* is een medeklinker; echter doet de naem van *i-ja* en wat ik daarvan bijgebracht heb, en het niet te miskennen gebruik daarvan als medeklinker, mij hetzelfde gelooven. De reden die de heer D'Haene van zijn gevoelen geeft, namelijk om dat ze ook als vokael gebruikt werd, b. v. in *yser* (hij heeft dat « in de *Troyaensche Oorlog* gevonden, » zegt hij, en hij geeft zich de moeyte van ons het geheele vers over te schrijven), die reden is, om zijne uitdrukking te gebruiken, zeer koddig, doch zij getuigt dat hij met de Ouden wat meer te lezen nog veel vrucht doen kan.

Of hij, 't geen hierop volgt, voor een argument tegen de *y* in *drayen*, enz. aenvoert, weet ik niet; maer ik neem zijne gevolgtrekking gansch en geheel aen. « Is de *y* een medeklinker, » zegt hij, « dan moet ze uit *hy*, *my*, *stryden*, en zoo voort uit alle woorden waer ze in die hoedanigheid niet kan geplaatst zyn, gebannen worden; of misschien ligt het in de gedachte van haer, in dergelyke gevallen, in *ij* te veranderen en te schryven *hij*, *gij*, *strijden*. Nadere besluiten zullen ons waerschynelyk daeromtrent eerlang kennis geven. »

Welke desaengaende mijne bijzondere denkwijze is, heb ik, op meer dan eene plaats, duidelijk genoeg te kennen gegeven. Maer de heer D'Haene wil schijnen te twijfelen; wat inderdaed gemakkelijker is, dan te toonen dat ik ongelijk heb. Daer is ten minste voor hem wat tijd aen gewonnen, indien hij van den anderen kant niet voor verloren beschouwt de uren die hij aen 't onderhavige stuk besteed heeft. Ja! *hy*, *myn*, *stryden*, enz. verklaer ik voor eene verbastering onzer spelling in 't schryven en tevens, bij den Brabander en den Oostvlaming, die de *y* als *ay* uitbrengen, in 't lezen en in 't spreken. *Hij*, *mijn*, *strijden* is de ware oude en alleen rationeele orthographe, die tevens tot de beschaving der uitspraak veel toebrengen kan, en vroeg of laat algemeen zal aengenomen worden.

« Doch in dit laetste geval » zoo wij den heer D'Haene gelooven, « zoude gewis den Westvlaming het oude *hi*, *gi* (*ghi*), *striden*, het verkiezelykste achten, als meer overeenkomstig met zyne spraek, en het overig gedeelte van *Belgie* zoude zynen *ei- of Δi*klank verliezen. »

Dit is niet alles even gewis; wij bekenden beiden reeds boven, dat het op nieuw invoeren van 't voorvaderlijke *ghi*, *hi*, *striden* thans iets onmogelyks geworden is; en wat zou tegen die onmogelykheid de voorliefde des Westvlamings voor die spelling uitwerken? Doch bragt hij 't nog zoo ver, dat ze bij hem wederom in voege geraekte, wat bijzonderen invloed zou dit op 't overige van *Belgie* uitoefenen? De heer D'Haene overdrijft hier een weinig de gevolgen van zijne onderstelling. Het ware even zoo redelyk

te beweren , dat Oostvlaenderen , Antwerpen , Brabant en Limburg thans slechts daerom den *es*klank hebben , omdat Westvlaenderen de letter *y* aengenomen heeft. Den zwaerderen en al te onbeschaefden *ay*klank echter kan en zal het vervangen van *y* door *ij*, het eigen gevoel , en de betere smaak door onze vijftienjarige gemeenschap met Holland wakker gemaakt en sedert dagelijks meer en meer aengroeyende , allengs verbeteren.

De heer D'Haene besluit zijne aanmerkingen met ons de spelling van Siegenbeek aen te bevelen , als de gemakkelijkste , de duidelijkste , de algemeenste en de gelijkvormigste die men uitdenken kan. Ik vind er geen ander kwaed in dan dat men ze zoo uitgedacht heeft. Hij toont zich overigens ook niet zeer verwijderd om die van Bilderdijk aen te nemen , ofschoon de eerste hem « de spraek wat nauwer na te volgen schijnt. »

Zijn verzoek dat men zijn gezegde met dat van mijn Verslag vergelijkje en daarna oordeele , moet ook het mijne zijn.

§ 8. Over *ei* en *y* (sic).

« Voor *ei* stelden de ouden veeltijds *ey*, even als *vyer* voor « *vier*: er is geene reden om 't eene meer als 't andere te bewaren. In *Leyden* wordt door de Hollanders de oorspronkelyke « spelling gehuldigd. »

« By Bilderdijk wordt ook , op enkele plaetsen (B. V. De « Geuzen , I, blz. 45), *Mei* , schoon de gebruikelyke spelling « dier maend , *May* geschreven. »

Siegenbeek , David en anderen hebben lijsten gegeven van de woorden die met *ei* of *y* gespeld moeten worden.

Daermeê scheidt de heer V. D. er van uit. Ik heb over die tweederlei schrijfwijze reeds een of twee mael een woord gezegd , en zal hier slechts nog eens herinneren , dat in de oudste en beste hss. de spelling met *ey* zoo zeldzaam is , dat men ze in enkele woorden waer ze voorkomt , niet voor eene uitneming , maer voor eene mistelling te houden heeft. Daerenboven zijn er zelfs in slechte hss. en in de eerste drukken eene menigte van

woorden en sylben aen te wijzen, waer ze bijna altoos uitgesloten gebleven is; ik zal slechts nog eens den uitgang *heid* in *goedheid*, enz., vermelden.

§ 9. Over de *ii*.

« Wij kennen alleen *tjilpen* en *jicht*, in welke de lange *i* voor « de korte ga. By da Costa⁽¹⁾, schoon een leerling van Bilderdijk, « troffen wy mede *vloejing* aen. » *Tjilpen* vergat ik, naest *sjouwen*, *tjalpen*, enz. die ik boven (thans in de Aenteek. blz. 200) opgaf, te noemen⁽²⁾; en *vloejing*, aengenomen da Costa hebbe het zoo willen schrijven (wat de tweede *i* mogelijk, zoo niet waerschijnlijk, maekt), getuigt ten volle dat nog anderen de *i* na de *oe* als niet tot den wortel behoorende, en bij gevolg als konsonant, beschouwd hebben; *vlejing* voor *vleijing*, *krujing* voor *kruijing* had hij niet durven schrijven.

Het zal wel niet van noode zijn te verwittigen dat *lang* en *kort* hier van de gedaente van 't letterteeken en niet meer van den klank te verstaen zijn.

II^{de} AFDEELING.

OVER SOMMIGE SLUITLETTERS.

§ 1. Over de *verkleinwoorden*.

Niets anders dan 't gene bij Ten Kate II D. blz. 73; Bilderdijk, Brieven III D. blz. 61 en Spraakl. blz. 216, en bij Siffié, Verhand. blz. 107 te vinden is, en waer ik het met deze en met hem grootendeels over eens ben. Echter *kansje*, *bloemtje*, *stemmetje*, *handtje* en alle dergelijke op *je* of *tje*, waer hij nog eene *n* achterraen plaetst, schrijf ik met den grooten hoop liever zonder die letter. Het meervoud op *s*, wel is waer, schijnt analogisch te vereischen, dat het enkelvoud op eenen medeklinker

(1) Poëzy, II, 24. — (2) Ik vroeg er nog *pit-sjaren* (Weil. *pits-jaren*) bij.

eindige; maer die medeklinker, de *n* hier, strijdt zoodanig tegen de welluidendheid, dat zelfs diegenen welke haer in 't schrijven behouden, in de uitspraek haer onderdrukken en *kranjsens* als *kranjsjes* uitgesproken willen; wat echter onze gewoonte, van alle letterteekens te laten hooren, dat is, eene andere analogie, niet toelaet. 'T geen men nog bijbrengt, namelijk, dat *jen* of *tjen* uit *ken*, oudtijds *kijn* of *kine*, zou gesproten zijn (het tegendeel kan ook waer zijn; ik zie er een bloot verschil van tongval in ⁽¹⁾); doch dit beneemt het argument niets van zijne kracht), die tweede reden dan, ofschoon even zoo gegrond als de eerste, offer ik even zoo geern aen de welluidendheid en aen 't algemeen gevoel daarvan, door 't gebruik der achtbaerste schrijvers bekrachtigd, op.

(1) Dat *k*, *c*, *g*, *ch*, *h* in de verschillende indo-germaensche taeltakken menigmaal met elkander verwisseld worden, kan men allerbest bij Grimm zien, Gramm. I, blz. 587-88: *καρδια*, cor, *hairtō*, *hërza*, *hert* of *hart*; *κύνναβις*, Oudn. hanpr, Oudhd. hanaf, *kennep*, *kennepe* of *kennip* en *kemp*; gula, Oudhd. *chëla*, *keel*; ego, Goth. *ik*, Oudhd. *ih*, thans *ich*, *ik*; *ἀγρός*, ager, Goth. *akrs*, Oudhd. *achar*, *akker*; jugum, joch, *jok* of *juk*; *ἀμέλγειν*, mulgere, Oudn. *miólka*, Oudhd. *mëlchan*, *melken*; *ἄνυ*, anser (voor hanser), Goth., gelijk bij ons, *gans*, Oudhd. *kans*, en menige andere woorden die hij aldaer in derzelve verschillende gedaenten vergelijkt, zijn er het duidelijkste bewijs van. Verder verwisselen de zelfde letters ook met de *j*, B. V. in 't Oudvriesch de *g*: *jelda*, *golden*; *jeva*, *geven*; *jerja*, *geeren*, *begeeren*, enz. In 't Zweedsch wordt de *g* in vele gevallen als *j* uitgesproken: *gèt*, *jet*; *gälla*, *jälla*; *gifva*, *jifva*; berg, *berj*; en intengendeel *hëligt* en alle dergelijke onzijd. adject. als *hëlikt*, enz. De *k* wordt er *tj*: *kék* of *tjék*, ons *kaek*; *kys* of *tjys*, ons *kus*; *këmna* of *tjämna*, ons *kemmen*. Eindelijk, en om bij deze staen te blijven, *hake* wordt in sommige streken *hätje*, *stocken*, *stockjen* uitgesproken, en 't is op gelijke wijze dat het deutsche *mädchen*, in 't Luxemburgsch meestal met de fransche *ch*, en elders als *mädgen* uitgebragt, bij ons *meideken*, *meisken*, *meidje*(n), *meisje*(n), bij Kiliaen *meidsken*, *meysden* en *meysen*, in 't Fransch *meschine*, d. i. *meiskine*, en in de volkspraek zelfs *mäse*, enz. wordt; dat men in 't zuiden *bloemken*, *manneken*, en in 't noorden (want de *jek*lank schijnt van daer te komen) *bloemtje*(n) (ook wel *bloempje*) en *mannetje*(n) zegt. Tegen de *n* kan dus slechts het gevoel voor de welluidendheid, het gebruik van vele der kieschte schrijvers en de algemeene uitspraek ingeroepen worden, zoo dat de wenschjens van hen die ze in 't schrijven behouden willen, nog kansjens hebben om 't door te halen. Mij is 't om het even, zoo maer hunne *ntjens* met hare helle klankjens dien zoo zachten uitgang niet bederven moeten.

§ 2. *Over de woorden welke al of niet met eene n sluiten.*

Behalven, als deelw. van *behou-en*, ook *beholden* (behouden?) wil de *n*; en zoo voort al wat *Bilderdijk* in zijne *Spraakl.* blz. 243 daarvan geboekt heeft, zonder de vergelijking met het engelsche *besides* en het daervoor zoo onnoodiglijk uitgedachte werkwoord *behalven*, van *halve*, als *zijde*, uit te sluiten; zonder de tegenstrijdigheid aen te merken die er was in te beweren dat *behalven* niets gemeens heeft met *halve*, en toch van 't werkwoord dat van *halve* afstamt, ontleend is. Maer hij wilde het woord zijne slot-*n* bewaren, en dit liet hem niet toe in *behalve* enkelijk *bi* of *bij halve*, d. i. *bij zijde* te zien ⁽¹⁾.

Van *behoudens* spreekt hij niet meer dan *Bilderdijk*; « doch « men spelt te recht, » zegt hij, met verwijzing naer *Siffié's* *Verhand.* blz. 107, « *weshalve*, *derhalve*, waer *halve* als slottrekking voorkomt. » Het verheugt mij, dat uit iets dat geene reden is, toch iets redelijks gevolgd is. Wat doet de slottrekking tot het verwerpen of bewaren van de *n*? En wat slottrekking zal men wel in *pligtshalve*, en meer andere met *halve* (niet *halven*) zamengestelde woorden zien?

Hij schrijft met *Bilderdijk* en *Weiland orde*, liever dan met *Kiliaen orden*, in alle beteekenissen. « De onderscheiding tusschen « *orde*, rang, en *orden*, waardigheid, in zich-zelve willekeurig, « is door 't gebruik niet genoeg gevestigd, om ter navolging aen- « geprezen te worden. » Ik denk daerover zoo als hij, schoon *orden*, 't hedendaegsch gebruik ter zijde gesteld, veel gemakkelijker te verdedigen ware, dan *orde*, en dat daardoor die onderscheiding, die zeker wenschelijk waer, eeniger mate zou gewettigd zijn. Die tusschen *rede* en *reden* immers is, gelijk hij het bekent, vrij algemeen, schoon niet geheel streng, noch door *Kiliaen* erkend, al teekent hij reeds *seghe* (zege) voor *triomf*,

(1) *Kinker*, in zijne *Beoordeeling*, besteedt bijna drij blz. (153-56) ter wederlegging van *Bilderdijks* gevoelen; doch ook bij hem vind ik veel dat niet rijpelijk genoeg nabadacht is.

en *seggen* (zegen) voor *zegening* aen. Doch in de aenmerking van Kiliaen : « *Germani superiores plerumque rede et reden , inferiores , redene et redenen ,* » moest de heer V. D. iedermael 't eerste der twee woorden als substantivum en 't laetste als verbum beschouwen , terwijl hij er thans enkelijk substantiva schijnt in gezien te hebben ; wat gewis verkeerd is. Over *zegen* , eene soort van vischnet , heb ik niets te zeggen.

§ 3. Over de stoffelijke adjectiven in EN.

Hij volgt Bilderdijk, *Spraakl.*, blz. 131 en 218 , en David, *Spraekk.*, blz. 49 , met de note (eerste uitgave? want in de tweede, die ik thans voor mij heb, vallen deze adject. op blz. 51, § 73; de noot vind ik niet).

Wij zullen Bilderdijk zijnen *ouden genitivus* op *en* , wanneer hij hem ook aen de onzijdige subst. die eene stof beteekenen toekent, laten. Hij zou in der daed oud en overoud mogen heten, vermits wij reeds bij Willaramus in deszelfs plaets onverkennelijke adjectiva vinden. B. V. cap. V. v. 14 , *sine hente sind guldin*; v. 15 : *sinu bein sint marmorine sule, die der gesetzet sint uffte guldine fuoze* , enz. Meer andere voorbeelden daarvan zagen wij reeds boven blz. 76 en 251 en vlgde., die ten bewijze strekken , dat ons *gouden* , *zilveren* , *houten* , *kristallen* , enz. , afkortingen zijn voor *goudene* of *goudenen* , enz. , met de gewoone verwisseling van de *i* en de *e* ; en dat het dus niet meer geoorlofd is *wolle laken* , *goude knop* , enz. , met verdere afknotting te zeggen , dan *gespanne boog* , *gevangte vijanden*. Verder bemerkt men ook dat , en (wat het voornaemste is) waerom *eene zijden kous* en *eene zijdene kous* , *eenen wollen mantel* en *eenen wollenen* even goede uitdrukkingen zijn , zonder dat men zich , gelijk de heer V. D. het te dezer plaetse doet , « op onze gemeenlandsche uitspraak , « die dit wel eens slepend laet hooren , » en op andere dergelijke redenen , die geene redenen zijn , te beroepen hebbe. Woorden echter als *zilveren* , *marmere*n en wat des meer zijn kan , die

sedert de verkorting van *i* tot *è*, den accent reeds op de derde sylb voeren, verbiedt in alle geval de welluidendheid en de aerd zelf onzer tael nog verder te verzwakken en tot *zilverene* of *zilverenen* uit te strekken. Overigens getuigen de vormen *hondijn*, *swinijn* (boven blz. 256), waer men nog *eighijn* (Theoph. v. 644):

**Ende ic wille mede sijn
Euweljc u bzi epgijn/**

en meer anderen bij kan rekenen, dat het niet slechts de stofelijke adjectiva zijn die dezen uitgang aennemem; terwijl wat *eighijn* in 't bijzonder betreft, de onderstelling zelve, dat het een genitivus zijn zou, niet eens ernstig kan gedaen worden. Zelfs voor de rest dier naemwoorden mag men de aloude genitivusvormen, b. v. in 't Gotisch, *anê* (hananê), *ónô* (tuggônô), *einô* (manageinô), *óné* (hairtôné); in 't Oudhd. *ónô* (kêpônô), *in* (hanin hêrzin, enz.), *en* (willjen), *ûn* (zunkûn), *inô* (manekinô); in 't Oudsaks. *ónô* (gêbônô), *en* of *on* (hanen, hanon), *ûn* (tungûn); in 't Angelsaks. *ena* (gifena, hanena, tungena), *an* (hanan, tungan); in 't Oudvriesch, *ena* (botena, honena, of honona, tungena), die dan meestal nog tot het meervoud behooren, niet aenwenden, daer de zelfstandige naemwoorden, waer men onze genit. op *en* (*ijn*) noodzakelijk zou moeten van afleiden, in die onderscheidene talen grootendeels naer geheel andere declinatieën verbogen worden. Zoo heeft het oudsaks. *silubar* in genit. sing. *silubares* (*silubres*), *lacen* (laken, pannus) *lakanes*, en in plur. *lakanô*; het oudhd. *ísarn* in genit. sing. *ísarnes*, *silapar*, *silapares*, *holz*, *plí* (blei of loot), *horn*, *hund*, *holzes*, *pliwes*, *hornes*, *hundes*, en in genit. plur. *hornô*, enz.; het gotisch *svein* (zwijn), *háurn*, *silubr*, *eisarn*, in genit. sing. *sveinis*, *háurnis*, *silubris*, *eisarnis*, en in plur. *sveiné*, *háurné*, enz.; en in de latere tongvallen zal men een tweeden naemval op *en* van al deze woorden even zoo vergeefs zoeken. De omzetting die, voor de adj. op *en* (*ijn*), bij de Ouden zoo gemeen is, moet niemand verwonderen; het zelfde had plaets met al de adj. die eene hoedanigheid beteekenen: *een koning rijk*, *een onweér schrikkelijk*, *eene maghet*

schoon, enz.; wat bij de dichters de noodzakelijkheid, of wil men, 't gemak van 't rijm niet weinig begunstigde.

§ 4. *Over de slotletter R in RECHTER (sic) HAND.*

Gansch naer Siegenbeek, Verh. blz. 226, en de werken der Maatsch. van Leyden, VII, blz. 308-313. « Hier heeft inderdaed « eene vergelyking plaets, daer het denkbeeld van *rechter* tevens « dat van *slinker*, en zoo omgekeerd, met zich voert. » Die schrijfwijze wordt niet alleen door die onzer Ouden bevestigd, maer stemt ook met het gebruik der oudere talen, als van 't Grieksch en van 't Latijn, overeen; zij is dus alweer een overblijfsel van die volmaektere tael, dat wij zeiden, die eens al de betrekkingen van de gedachte verbeeldde, en dient dus zorgvuldig bewaerd te worden.

§ 5. *Over de T in den uitgang AERT.*

Zijne leidsmannen zijn Willems (Nederd. Letteroefeningen, Gent, 1834, bl. 308), Bilderdijk (Verhand. over de Gesl. bl. 183, Spraakl. bl. 204) en Lulofs (*Nederlandsche Spraakleer?* ik heb het werk niet kunnen inzien), die de *t* aanbevelen; tegen welke gevoelen echter Siegenbeek (Verh. blz. 195-97) en Weiland (Woordenb.) zich verzetten. « Bilderdijk in zijn Woordenboek « der Spelling geeft *aert*, zelfst. mann. naemw. in de beteekenis « van *natuer*, en *aerd*, zelfst. vrouw. naemw. in den zin van « *natuerlyke gesteldheid*. Echter stelt hy, in 't zelfde werk, het « werkwoord *ontaerden*, dat in den zin van *verkeeren* in zyne « *Spraakleer* voorkomt: *de geluidtael heeft de teekentael... doen* « *ONTAERDEN*. In zyne Poëzy (IV, 174) heeft hy :

« *Moeder, broeders, zijn ontaerten; »*

« en ibid. blz. 124 : *wreedaertige*; welke spelling ondertusschen

« door de algemeene vlaemsche uitspraak wederlegd » (hij wil zeggen : tegengesproken) « wordt ; weshalve wy voor dezelve « niet pleiten. »

De heer V. D. had er stout mogen bijvoegen , dat het onderscheid , door Bilderdijk aangewezen tusschen *aerd* en *aert*, iets al te spitsvindigs en geheel willekeurig is , zoo wel als 't geen hij daer verder zegt van de « voortzetting der trilling *r*, » die volgens hem , « b. v. in *veinzaert*, voor *veinzer*, niet enkel iemand aen- « duidt die veinst , maer wel die bestendig en met aenhoudend- « heid veinst. » Hoe is dan die versterking in *mutsaerd*, *Spanjaerd* en verscheiden andere woorden gekomen ? Eene zaak is waer, namelijk dat de uitgang *er* en *ar* (of beter *aer*, en in een klein getal latere woorden ook *ier*), gelijk hij zich uitdrukt, *eene zelfde suffix* zijn. Het zijn oorspronkelijk twee verschillende dialekten, waer later het gevoel der welluidendheid zoo tusschen gekozen heeft, dat het aen de langsteertige woorden, dat is, die de voorlaetste sylb kort en den toon op de derde hebben, meestal den zwaerderden *aklank* tot steun gegeven heeft; terwijl de tweesylbige en alle die den toon op de voorlaetste voeren, *er* gekregen hebben : *lieger*, *logenaer*; *bedrieger*, *drogenaer*; *schilder*, *schilderaer*; *molder*, *molenaer*; *metser*, *metselaer*; *moorder*, *moordenaer*, enz. (1). Eertijds echter ging de langere vorm mede op *er*, maer lang, dat is, op *eer* of *ére* (eere) uit, als *logenér*, *logenére*, rijmende op *meer* en *mére* of *meere*; zoo vind ik *sperwer* door inlassching der *scheva* tot *sparewere*, d. i., *spareware* uitgerekt,

(1) Of de met een voorzetsel verlengde woorden in 't algemeen *aer* hebben kunnen, zou ik niet durven beslissen; *beschilderaer*, *vermoordenaer* enz. zou ik niet geerne zeggen; doch de reden daarvan kan ook gedeeltelijk in de beteekenis liggen. Te St. Truiden zegt men *bedreugenaer*, d. i. *bedrogenaer* (van *bedrog* en niet van *bedriegen*), wat mij nog al verdragelijk voorkomt. Ook van zulke woorden welke slechts nog als zamengesteld bestaan, of in de samenstelling eene geheel verschillende beteekenis bekomen, schijnen de verbalia op *aer* te kunnen gebruikt worden, als *verijdeker*, b. v. van iemands hoop; *bewimpelaer*, *verbrijselaer*, van 't weinig gepleegde *brijselen*; dus ook *vergaderaer*, *versamelaer*, *versegelaer*, enz; 't en zij men voor sommige liever het *er* van onze uitspraak behouden wil, gelijk zelfs de Hollanders met *verklongeler*, in 't meerv. *verklongelers* (érs?), gedaan hebben.

terwijl ik mij niet herinner ooyt in echt nederlandsche schriften een tweesylbig woord op *aer*, of *er* lang, aengetroffen te hebben, behalve *leeraer*, *dienaer* en *zondaer*, waer iemand mogelijk nog *pilaer* (*pijlaer*) bij zal willen gevoegd zien. *Zondaer*, dat men misschien van de præp. *zonder* heeft willen onderscheiden, is geen *verbale*, maer stamt onmiddelijk van 't zelfst. *zonde* af; wat echter niet belet dat men soms bij de Ouden nog *zondér* en *zondéren* leest, gelijk blijkt uit den titel van den *Spieghel der Sonderen*, waervan Bilderdijk een hs. kende van 't jaer 1415. Uit het *Leven van sinte Lutgarden*, een door mij weêrgevonden allernetste hs. van omtrent 1350, mag men ook de langheid der *e* opmaken :

**Wander es dat ic beghere
Dat ghi bid boer minen sundere (peccatoribus).**

En dus mede in de legende van *Sinte Kerstinen*, in 't zelfde hs. :

**Wat si hade almosene van den sonderen
Omdat sife daer met woude verberren :**

doch weinige regels verder *sondaren*: *wuren*. Het volgende is nog aenmerkelyker :

**Moegh weder keren te haren Sceppere
Dies ic van herten seer beghere /**

en aen de nauwkeurigheid van 't rijm mag men niet twijfelen.

Wat *leeraer* en *dienaer* betreft, daer was in de *r* en de *n* reden genoeg, om niet *leerenaer*, *dienenaer* of *leereraer*, *dieneraer* te zeggen; en de *l* van *metselaer* zou hier weinig geholpen hebben. Maer wij hebben ook *diener* of, liever, *diender*, naest het belangchelyke *bediende*; en *leerer*, dat den Duitscher gebleven is (*lehrer*), en ons *lezer* zijn oorspronkelyk 't zelfde woord. De Engelschen kennen mede slechts den uitgang *er*.

Wat ik van 't dialektverschil zeide laet zich allerligst opdoen uit de vergelyking van Olfrid met Tatiaen. De eerste zegt door-

gaens *betalari* (bedelaer), *figari* (visscher), *luginari* (logenaer), *gartari* (hovenier, Duitsch *Gärtner*, oudtijds bij ons *gaerdener*, waarvan in 't Fransch *jardinier*), enz., met *a*; de andere, *beteri* (beder, d. i. bidder), *wanteleri* (wisselaer), *garteri* (hovenier), *scriberi*, *buocheri* (schrijver, boeker), enz., met *e*. Bij Notker gewoonlijk *are*: *helfare* (helper), *lasterare* (lasteraer). In 't Angelsaks. altoos *ere*, met korte vokaal zegt Grimm; waer men in *fugelere* (in een anderen taeltak *vogalari* en *vokalari*, vogelaer) en meer andere woorden met reden aen twijfelen mag. In 't Middelh. heeft men meestal *ære* (ère): *dienære* (dinaer), *bihal-tære*, (behouder, bij Tatiaen *bihalteri*), *gartencære*, *sciltære* (schilder), enz. Hier ziet men nog langere en kortere woorden van alle uitgangen, terwijl in onze tael de tweesylbige op *aer* bijna geheel verdwenen zijn.

Dit kan men van den uitgang *aerd* niet zeggen; veel meer, het tegengestelde is alleen waer: hij komt nooyt anders dan in tweesylbige woorden voor, indien men de ongelijkvormige *gierigaerd*, *nijdigaerd* en misschien nog een of twee anderen uitneemt. Ziet daer gewis eene bijzonderheid waer meer dan een gevolg uit te trekken is, en die het systeem van Bilderdijk sterk tegenspreekt. Wat zal 't zijn indien men daerbij nog aenmerkt, dat schier al de woorden met dezen uitgang eene morale of fysieke gesteldheid aenduiden. De weinige uitnemingen die men aentref, zijn of wel overdragtelijke uitdrukkingen als *mutsaerd*, dat is, een *hakkeling* of *gemoetst houtmannetje*; *mostaerd*, *knoddaerd*, enz., of wel vormen op *er* en *aer*, die, ten gevolge van eene valsche analogie, verlopen zijn, als *Spanjaerd*, voor *Spanjer* (*Spanier*) of *Spanjaer*, en andere. *Rijkaerd* had, naer allen schijn, in den aenvang slechts eene zuivere morale beteekenis, en werd later, door zoo veel als eene woordspeling, van een' rijk man gezeid. Daerenboven is het zeker dat *klapper* en *klapaerd*, *looper* en *loopaerd*, *drinker* en *dronkaerd*, enz. in beteekenis grootelijks verschillen, en dat deze laatste, gelijk wij zeiden, eene meer zedelijke gesteldheid, den *aerd*, of wat overeen uitkomt, eene *gewoonte*, aenwijzen. Bil-

derdijk die het voelde , heeft liever gehad iets wonders dan iets waers te zeggen , met de reden daarvan in de trilling der *r* te plaetsen , wanneer zij in de eigene beteekenis van den geheelen uitgang onverkennelijk was.

Ja gewis , de uitgang van 't woord *luiaerd* is niets anders dan het mann. zelfst. naemw. *aerd* , het *adjunctum* genomen voor 't *subjectum* , de *aerd* of inborst voor den mensch. Of het van den zelfden oorsprong zij als het duitsche *hart* of *art* in *Reinhart* , *Wolfart* , enz. , dan of het een slechts door misverstand uit het ander geboren zij (gelijk het volk , in sommige streken , van de *weite* (tarwe) , die het onder dien naem niet meer kent , nu *wittebrood* bakt — de Duitscher heeft insgelijks *Weißbrod* — , en elders *misschien* of *magschien* tot *beschin* en *meschin* , dat is *bij* of *met schijn* , *réticule* , of netje , b. v. om naer de vischmerkt te gaen , tot *ridicule* , *Prediker* , met lange *e* , d. i. *Predikaer* tot *Predikheer* of *Preekheer* ⁽¹⁾ geworden is , enz.) die vraag dieat , ten minste om de spelling vast te stellen , niet onderzocht te worden. Wij kunnen hier , in alle geval , de *t* als slotletter even zoo gemakkelijk derven als in *bed* , *dood* , *had* , enz. , dewijl zelfs de Ouden in de langstaertige uitgangen van dergelijke woorden de *d* plaetsten : *Cuwaerde* , *Reinaerde* , *grongærde* , *Reinaerdijn* , enz.. Dit getuigt mede ons *hoovaerdig* , *hoovaerdij* , beter nogtans *hovaerdig* , enz. , met ééne *o* , van *hof* en *aerdig* , gelijk de Nedersaksen of Platduitschers werkelijk *hofart* voor *hoovuerdigheid* zeggen. Niemand ten minste zal het , meen ik ,

(1) 'T laatste zal mogelijk ongeloofigen aentreffen; zie hier tot bewijs dat het nogtans zoo is , een voorbeeld dat nog om andere redenen bij dezen § van pas komt. Ik trek het uit het zoo even gemeld Leven van sinte Lutgarden :

Ic ben / sprac hi / Bueder Jordaen /
 Meester van der Pzedekeren ordine :
 Ic ben doet / en sonder pine
 Ben ic ter eweiger glorien verhaben.

En een weinig hooger zoo nog eens. Van den anderen kant *Predikaer* met den aklank , voor 't *modeste* fransche *Frère précheur* , zal iedereen wel al ontmoet hebben.

van *hoog*, en nog veel minder van *hoog* en *vaerdig*, als van *varen*, willen afleiden. *Aertig*, *wreedaertig*, een *ontaerte*, enz. zijn goed voor hen die niet zoo zeer de verschillende beteekenissen van een woord, als zich zelve onderscheiden willen. Ons zuidnederlandsch *luiaerdij*, bij Kiliaen *luyerdije*, erkennen de Hollanders, voor zoo veel ik weet, niet; maer het pleit daerom niets minder voor de *d*, zoo wel als de fransche afleidingen *bâtardise* (*bast*- d. i. *schors-aerd*, in tegenstelling met het *merg*), *couardise* (*cou*- d. i. *koud-aerd*, zonder *vuur* of *moed*), *gaillardise* (*geil*- d. i. *wulpsch-aerd*), en wat des meer is. Kiliaen intusschen toont zich in de spelling van deze uitgangen wonder onstandvastig: neffens *luyaerd* stelt hij *blaffaert* en *gapaerd*; welk laatste ook wel met de vokaal der eerste lettergreep verlengd mogt geschreven worden. *Biesaerd*, voor zoo veel het tot onze tael behoort, kan niet dan van 't werkw. *biezen* afgeleid worden, en schijnt, naer 't Fransch (*bisarre*, *bisarrerie*) te oordeelen, vroeger ook *biezer* of *biezaer* geweest te zijn. Dat wij een vreemd woord eenen dietschen vorm zouden gegeven hebben om van een adject. een substant. te maken, is onwaarschijnlijk. Integendeel zijn de Franschen in vroeger tijd bij ons rijkelijk te leen geweest, en hunne adject. op *ard* onder anderen zullen wel allen oorspronkelijk bij ons te huis hooren, schoon wij ze enkelijk zelfstandig gebruiken. Hun *blasard*, hoe zeer ook van ons boven genoemde *blaffaerd*, dat van *blaffen* komt, in betekenis verschillende, mag men gerust van *blauw* (op zijn Brusselsch thans nog *blav'*) en *aerd* afleiden, en wij hebben het ook in dien zin. *Cornard* is ook bij hen slechts subst. en verschilt overigens van *hoornaerd* niet; in alle geval moet het op eene vlaemsche tong geboren zijn. Wat *bavard* betreft, schoon het eerste worteldeel daarvan mede tot onze tael kan betrokken worden, want *baffen* staet bij Kiliaen naest *blaffen*, zoo dat *baffaerd* en *blaffaerd* het zelfde zouden zijn; daer ben ik nogtans hoe langer hoe meer genegen de *d*, gelijk in ons *Spanjaerd* en sommige anderen, voor *onorganisch*, en slechts uit navolging er bijgevoegd, aen te zien: mijn gevoelen steunt op den latijnschen

Reinardus Vulpes, die reeds van in de XII^{de} eeuw de Beierschen voor snappers en schetteraers en zoo als men te St. Truiden zegt, voor *zeeveraers* uitschelde : Het vers (lib. IV , v. 382) :

Teutonicus miser ac rudis est ut papa salignus ,
STRIDULA BAVARICO GUTTURE *verba* LIQUANS ,

om aen te wijzen dat *Carcophas*, de ezels, niet in staet is zijne zaak te pleiten , vergeleken met de volgende , uit het eerste boek (v. 1077) :

Semiloquas voces blando sermone habellat ,
Dentibus undenis dimidioque carens ;
EFFLUA *nascentes , lingua feriente parumper*
Aera , deformat SPUMA LIQUATque modos ;

waer *efflua spuma* met *liquat* verbonden zoo veel als eene omschrijving van 't fransche *bavard* is , wanneer men er iets van de beteekenis van *bave* laet tusschen loopen ; eindelijk met *liquaster*, uit het zelfde boek (v. 229) :

. *sine me pausare , LIQUASTER ,*

van woord tot woord : *laisse moi tranquille , bavard ; laet mij met vreden , zeeveraer !* wanneer men , zeg ik , dit alles met elkander vergelijkt , en daer nog de aenmerkingen van lateren wegens het onaengenaem rekken der beiersche uitspraak bij voegt (1) , dan zal mijn vermoeden , dat het woord *bavard* eerst

(1) Ik zal slechts Gasp. Scioppius aenhalen , in zijne Consultationes de scholarum et studiorum ratione , pag. m. 29 , waer hij aldus spreekt : Qui ergò vel consonantes alioqui minime asperas proferre pigritur , vel vocales longo prononciationis tractu usque eo producere gaudet , ut ex singulis ternas vel quaternas facere videatur , quod BAVARI et Austriaci solent , cum exempli causa *Aaa* dicunt pro *Auch* , *Pfaffenhooofen* , *Schrobn haaausen* , *Waaarle* , pro *Warlich* , *Xyynglatat* , *gooold* , *eiisen* , *triiinck* , *huut* , *Craaas* pro *Græs* , *Taaaler* , pro *Teller* : talis igitur facile Italis , Gallis et aliis suspicionem movet , ut eum *Veruccum* (Vervecum?) *in patria crassoque sub aère natum credant*..... Etiam in eorum censu , qui Germanicum nomen literis et ingeniorum monumentis illustrarunt... multo pauciores BAVARI , Austriaci , Tirolenses , quam Suevi , Franci , Rhenenses et Saxones numerantur. En na nog eene geheele bladsijde met het beschimpen van de *bavarica stribligo*, *idiotismi*

Bavar of *Bavare* (vglk. *Tatare*, *Bulgare*, *Malabare*, enz.) d. i. *Bavarois* geweest is, en omtrent zoo gebruikt werd, gelijk wij thans van iemand zeggen dat hij een *Chinois* of een *Ostrogoth*, een *Turk* of een *Jood* is, zoo geheel en al ongerijmd niet schijnen; en van de aengehangen *d* heb ik reeds in ons *Spanjaerd* een ander voorbeeld aengewezen.

Wat de verandering van *aerd* in *erd* betreft, b. v. *plomperd* voor *plompaerd*, enz. zij staet, even als in *tabberd* voor *tabbaerd*, gelijk met *hert*, *smert*, enz. voor *hart*, *smart*, en wijst alleenlijk een verschil van tongval aen. Andere woorden, zoo als zijn de eigennamen *Lambert*, *Hubert*, die slechts in de volkspraak, naer 't Fransch en 't Latijn, dien uitgang hebben, en die eigenlijk *Lambrecht*, *Houbrecht* dienden gespeld te worden, wil ik niet meer dan noemen, om te laten zien dat ze mij ook in den weg gekomen zijn.

AENHANGSEL G.

De grootste dienst welken men aen onze tael, zoo als het thans daer meê nog gesteld is, bewijzen mogt, ware, dunkt mij, van de spraakkunst, zoo veel mogelijk, van alle willekeurige wetten te ontslaen, en haer van 't gezag van enkele taelmeesters geheel en al onafhankelijk te maken; van geen' regel te laten doorgaen, of hij moest op waerlijk spraakkundige gronden steunen en door de reden zelve bijgevoerd en aenbevolen zijn. Willen wij zoo ver geraken, zoo moet er eerst bij ons een zeker *scepticismus*, of, gelijk men het meer gewoonelijk noemt, een *zeker*

bavarici, *bavarismi*, vervuld te hebben, voegt hij er de anecdote bij, dat de hofprediker van den aertshertog Ferdinandus, de jesuit Pater Balthasar Nimitsch, in eene allerplegtigste gelegenheid (op den dag van Penxten, ten jare 1609) de woorden van 't Nieuw Testament: *Numquid omnes isti qui loquuntur, Galilaei sunt?* uitleggende, zeide, dat dit niets anders beteekende, dan of men in zijnen tijd zou gezeid hebben: *Nonne omnes isti sunt obtusi et crassi BAVARI?* *sijn dese allen geene domme en lompe BEIERSCHEN?* Maer toen was de man nog niet geboren die Munich herscheppen en Beieren beschaven moest.

kritieke geest ingevoerd worden , die telkens de menschen ter zijde stellende , zich gewenne ieder stelsel op zich zelf te beschouwen , en met eene vrije hand alle voorhangsels van kracht- of wonderspraek weg te schuiven ; die , wat diep schijnt , tot in den grond , wat zich als hoog voorstelt , tot in de wolken , waer het zich verbergen wil , trachte na te sporen en te onderzoeken ; wat als gewichtig aangeboden wordt , op nieuw in de weegschael zette , in een woord , aen alles twijfele , zoo lang het voor 't verstand en de reden niet bewezen is . 'T is uit het verwaerloozen hiervan , uit de ligtgeloovigheid , die minder een bewijs van onze eerbied voor anderen , dan van de bewustheid onzer eigene onkunde , ja , soms ook van onze luiheid is , dat alle taelbederf gesproken is ; 't is daerdoor ten minste alleen dat het zich verspreid en voortgezet heeft . Zoo lang als 't voor iemand genoeg zal zijn dat Bilderdijk , of Siegenbeek , of Des Roches , of wie het ook zij , iets gezeid of voorgedragen heeft , om 't dadelijk als taelregel te doen aennemen , zoo lang is er in de spraekunst noch reden noch eenparigheid te hopen . De eigenliefde en de eigenzinnigheid , die ons aen bewezen dwalingen doen vastkleven , zijn een ander kwaed , wie kan 't miskennen ? maer dit moet noodwendiglijk van zelf verdwijnen , zoodra men bij de menigte zoo veel oordeel onderstellen mag , dat ze het ware van 't valsche onderscheiden *wil* , en aen geen en naem , hoe beroemd ook , de onfeilbaerheid toekent . Wie zou durven zeggen : ik alleen kan niet dwalen ? .

Dit mistrouwen van zich zelve en van anderen , dit *spraakkundig* twijfelen aen te bevelen , was mijn voornaemste doelwit in al wat ik tot dus verre over onze tael gezeid heb ; hier schrijve men aen toe , dat ik , zelfs waer 't onnoodig schijnen mogt , de mistastingen van groote taelkundigen voor den dag gehaald heb , en dikwijls zelfs de grootste domheden , verre van ze voorbij te gaen , met zekere voorliefde ten toon gesteld heb . Het heeft ons , Belgen , nooyt aen oordeel ontbroken , dit getuigt de roem onzer *philologen* , enz. door gansch Europa verspreid ; maer sedert eeuwen , zoo het schijnt , hebben wij , ten aenzien der moeder-

tael , vergeten van ons oordeel gebruik te maken. Ligtheedige opgevatte gevoelens , blindelijk daergestelde regels , zijn met de zelfde ligtheedigheid en blindheid goedgekeurd , voortgeplant en verdedigd geworden , en het oude

Nullius addictus jurare in verba magistri

mag men schier op geenen onzer spraakkunstenaren toepassen , behalve misschien op Van Dale alleen. Maer bij dezen deden andere vooroordeelen die onafhankelijkheid van denkwijze meer dan eens tot de belagchelijkste buitensporigheid overgaen , en hij is allerminst als *novateur* gevaerlijk. Even zoo weinig is er van wegens Des Roches te vreezen ; zijne spelling is al te irrationeel , om anders dan bij onwetenden , al te stijf en te plomp om meer dan bij boeren (men vergeve mij het woord) toeval te kunnen bekomen. Het is daermeê gelijk met den stijl van den man :

Nostris sic rure loquuntur.

Grooter is 't gevaer waer ons Bilderdijk meê bedreigt. Het gemeen onzer taelmeesters zal hij wel met zich niet medeslepen , want deze verstaen hem niet eens ; maer zijne uitgestrekte kennis , zijn wonderbaer talent in 't schrijven , en de aerd zelf der vraagstukken die hij uitgekijpt heeft om ze op zijne wijze te behandelen en te beslissen , moeten noodzakelijk een grooten invloed uitoefenen op alle degenen die door een verhevener gevoel tot de taelstudie gedreven zijn , en daerin den meesten voortgang zouden mogen hopen. Zijne spraakkundige navorschingen behouden veel goeds , veel belangrijks in ; maer hij heeft ook oneindig veel valsche begrippen verspreid , die altijd der tale schadelijk zijn , en die het thans , dat Belgie tot de letterkunde op nieuw ontwaekt , en zijne zoo lang verwaerloosde tael om zoo te zeggen van in den grond wederom moet opbouwen , om aen dezelve hare laetste gedaente en wat men hare volmaektheid noemen mag , te geven , allergewigtigst is , ja ! die 't deze

volmaektheid zelve geldt uit den weg te ruimen , en door eene meer oordeelkundige , door eene waerlijk spraakkundige leer te vervangen.

Hierom is 't noodig , wat toch de onvermijdelijke uitslag eens wezen zou , vooral Bilderdijs gezag in vele punten te beperken , en onze spraakkunsteners te leeren eerder naest hem op , dan slaefsch hem achter na te gaen. Brengt hem dan zijn wispelturig wandelen en drayen zoo ver dat hij geen grond meer vindt , dan zullen zij hem niet blindelings naspringen , met gevaer van zich de schenen blauw of den neus in stukken te vallen (hij springt meesterlijk en weet zich altoos , al ware het slechts op zijne handen , te vatten) , maer liever een anderen weg inslaen , die zoo niet onafgebroken tot eene zekere uitkomst en tot de waerheid zelve leidt , althans hen buiten het gevaer stelt van langs allerlei valsche inbeeldingen en wanbegrippen naer het land der droomen over te tuimelen.

Hooren wij dan nog eens hoe Kinker hem durft tegenspreken en leeren wij daerdoor meer en meer des mans (ik zeg : Bilderdijs) zwak kennen en ons van hem mistrouwen ; leeren wij , zoo als Kinker en zelfs bij Kinker (want ook deze is niet onfeilbaer) , van ons oordeel gebruik maken. Ik schrijf dan alweer uit de *Beoordeeling van Bilderdijs Spraakleer* drij geheele bladzijden (188-191) over :

« In *wreedaard, gierigaard, woestaard,* » wordt daer gezeid, « en meer anderen met een voorafgaand wijzigend deel, dat « een BIJV. N. is, denkt men aan geen werker, bij voorbeeld, « in *dronkaard* aan geen *drinker* of *drinkert*, maar aan iemand « wiens *aard* (tweede natuur, gewoonte) het is, of geworden « is, steeds beschonken te zijn. — En dit geeft ons gelegenheid « om van het gevoelen van den Heer B(ilderdijk), dienaengaende, « in het voorbijgaan verslag te geven (1). »

« Over het verkeerde , om zamenstellingen te vermoeden of te « zoeken , waar slechts uitgangen zijn , sprekende , zegt hij : —

(1) Verhand. over de Geslacht. bl. 183 , 184.

« **RIJKAART** moest *rijk van aart* zijn , en omdat **KILIAAN** dit *aart*
 « (dwaas genoeg , maar naar den geest van zijn tijd) door
 « *indoles* verklaarde , ging men het gedrochtelijk *grijsaard* ,
 « *rijkaard* , enz. schrijven , schoon men den Hollander wel
 « uitgeschud moet hebben , om niet te weten , dat men geen
 « **GRIJZAARDEN** en dergelijke zeggen kan , maar grijsaarts. Doch
 « zoo gaat het , waar eens de blinde betweterschap in de taal de
 « overhand neemt , en de eene dwaling sleept de andere meê. » »

« Waarom men (want hierop schijnt zijn tegenspraak , voor-
 « namelijk , gegrond te zijn) niet even goed *grijsaarden* en
 « *grijsaards* , zou kunnen zeggen , als *dronkaarden* en *dronk-*
 « *aards* , al ware ook *aard* een uitgang , zie ik niet in ? Men
 « zegt immers wel *leeraren* en *leeraers* ? En zoo ook *vaderen* en
 « *vaders* , schoon het gebruik wel eens wat eigendunkelijk te
 « werk gaet met in het meerv. nu eens aan *rs* en *ls* , dan weder
 « aan *ren* en *len* den voorkeur te geven ? Zijn er geen *wortelen*
 « en *wortels* , schoon men bij het eerste meer aan *peen* , bij het
 « ander meer aan *radix* denkt ? En waarom dan ook geen *bastaar-*
 « *den* , *Spanjaarden* , enz. ofschoon *grijsaards* meestal (zoo niet
 « altijd) voor het meervoud van *grijsaard* genomen wordt ? En
 « wat zou het nog uitdoen , wanneer behalve grijsaards (een
 « woord , dat de Schrijver tot zijn oogmerk boven andere gelijk-
 « uitgaande zamenstellingen schijnt gekozen te hebben) het ge-
 « bruik het overal en altijd dus gewild had ? Moet men den Hol-
 « lander uitgeschud hebben , als men daarin juist het Hollandsche
 « tweederlei meervoud , in zulke en meer andere woorden
 « navolgt ? »

« Had de Heer B(ilderdijk) hier niet slechts aan de toevallige
 « overeenkomst van klank in sommige dezer woorden , waarin
 « *er* , en *ert* of *erd* beide gebruikelijk zijn , en nagenoeg hetzelfde
 « beteekenen , blijven hangen ; maar op de beteekenis doorge-
 « dacht , die in de meeste dezer dus gevormde woorden zeer
 « kenbaar is , gelijk **KILIAAN** dit deed ; dan houd ik mij verze-
 « kerd , dat hij , ten minste in zijne Spraakleer , van deze dwa-
 « ling zou terug gekomen zijn. »

« Wat denkt men bij voorbeeld , wanneer men van iemand
 « zegt , dat hij een *lafaard* is? Stelt men zulk een mensch zich
 « daarbij voor als of hij *lafte* (ondersteld , dat er een werkwoord
 « *laffen* was , waardoor *laf zijn* beteekend werd) of denkt men ,
 « daarbij , aan iemand , wiens aard of inborst *laf* is? — Er wordt
 « minder gedacht aan hetgeen hij doet (gelijk in *strijder*, *wan-*
 « *delaar*, enz. waarbij men denkt aan iemand , die *strijdt* ,
 « *wandelt* , enz.) maar veeleer aan de hoedanigheid van *zijn*
 « *ziel* , *zijn hert*; zoo als het *zijn* zou als het gebruik , in plaats
 « van *lafaard*, *lafhart* gekozen had. En zoo men , behalve aan
 « zijnen aard , tevens aan zijne daden denkt; is het niet omdat
 « men uit dezen die geaardheid opmaakt? Ware *aard* hetzelfde
 « als *er* of *aar* , waarom is er dan geen enkel woord in de taal;
 « waarin *er* of *aar* in dien zin achter een *bijv. naamw.* geplaatst
 « is? Ja , zelfs als dit *aard* of *erd* aan de wortelgreep van een
 « werkwoord gehecht wordt , geeft dit geen versterking van *doen*
 « of *werken* , in hem , die iets doet , te kennen , maar wij den-
 « ken aan hetgeen hem *innig* eigen is. In *grijnsaard* , waar wij
 « zeker wel aan de daad van *grijnzen* moeten denken , omdat
 « het *zijn* gewoonte is te *grijnzen* , hebben wij echter meer het
 « oog op de neiging , enz. welke hij daartoe heeft , dan dat wij
 « daarbij ons hem zouden voorstellen als een *grooten geweldigen*
 « *grijnzer*; schoon ik niet ontkennen wil , dat de beteekenissen
 « elkander hier nabij komen; om geen andere reden , echter ,
 « dan omdat men het eene zonder het andere niet zijn kan. Dat
 « dit ook wel de reden kan geweest zijn , dat , in *die* gevallen ,
 « de beide uitgangen in de volkstaal eenigzins ineen geloopen
 « zijn , gelijk in *blaffert*, *jankert* , enz. kan men gereedelijk
 « toestemmen; maar dit beneemt niets aan het oorspronkelijk
 « onderscheid der beide zeggingen. »

« Dit gebruik nu in de zeer gemeenzame volkstaal , waartoe
 « deze woorden meestal behooren , raadplegende , kan men het
 « hem dan ook wel toegeven , wanneer hij , bl. 45 der VERH.
 « zegt: — « Ik merk , in 't voorbijgaan , nog aan , dat deze uit-
 « gang [naam. *er*] ook *AT* wordt , door eene versterking en voort-

« zetting der Tongrilling , waardoor zy aan de tanden stoot. »
 « Wel te verstaan , wanneer *aard* , *erd* of *ert* achter het wortel-
 « deel van een werkwoord geplaatst zijnde , waarlijk een uitgang
 « en geen tweede lid van een zamengesteld woord is. »

« Maar zoodanig is , nogtans , de kracht der waarheid , dat de
 « Heer B(ilderdijk) bijna tot bekentenis van zijne dwaling geko-
 « men is , in aantekening *q* , welke daarop volgt. « Het is op-
 « merkelyk , (zegt hij daar) dat deze sterkere voortzetting der
 « trilling. » [hij moest gezegd hebben , dit krachtig afbreken der
 « trilling door den overgang in τ] « nooit gebruikt wordt , dan
 « waar , niet een bloot dadelijke werking voor het oogenblik in
 « den werker ondersteld wordt , maar eene voortdurende. Een
 « VEINZAART is niet iemand die VEINST , maar die BESTENDIG
 « VEINST. Even zoo is een GRIJZAART , een RIJKAART , die niet de
 « hoedanigheid van GRIJS en RIJK in het werkelijk oogenblik ,
 « maar bij aanhoudendheid heeft. » »

« Wat is dit nu anders dan te zeggen : — *Veinsaard* is niet
 « *veinzer* , maar hij , wiens AARD , wiens blijvende HOEDANIGHEID
 « het is te veinzen? En dit blijvende , voortdurende (zekerlyk
 « *niet* van de daad , *maar* van HOEDANIGHEID of AARD) is nog spre-
 « kender als het wijzigende lid der zamenstelling een BIJV.
 « NAAMW. is. »

« Het is wonder , zou men zeggen , dat hij die twee aanteeke-
 « ningen *p* en *q* , welke laatste hem ten minste , weêrhouden
 « moest hebben , KILIAANS verklaring van *aart* , door *indoles* voor
 « dwaasheid uit te krijten , (daar B(ilderdijk) er toch zelfs de
 « beteekenis van *hoedanigheid* aan toekent) zonder bedenken op
 « elkander laat volgen ; want geeft *aard* (of *aart*) in *veinzaart*
 « (of *veinsaard*) de voortdurende hoedanigheid van *veinzen* te
 « kennen (om het even welke de *etymologie* van dit *aard* zijn
 « moge) dan was het toch zoo geheel dwaas niet , wanneer men
 « de afleiding van dat *aart* in een woord zocht , 't welk , ook
 « naar zijn gevoelen , de beteekenis van *aart* heeft. De reden
 « mag wel deze zijn : — In de eerste uitgave zijner Verhandeling
 « in 1805 , zegt hij juist hetzelfde , als in deze aantekening *q* ;

« toen echter was het hem nog niet ingevallen , dat het niet
 « ONAARDIG zijn zou de geheele beteekenis van dit AART te ver-
 « delgen ; ten minste , een aanteekening als *p* in de tweede uit-
 « gave kwam er niet in voor. Men kon de *etymologie* van dien
 « uitgang nog in het midden laten. Maar wat bij hem geschreven
 « is , is geschreven. Het te *rug gaan* mag zijn zwak zijn , maar
 « het te *rug komen* niet. Misschien ook heeft hij gevreesd , dat
 « men dit achter wege laten van een vroegere Noot , zonder er
 « melding van te maken , toch wel gemerkt zou hebben ; en dan
 « was het beter , het stilzwijgend te doen voorkomen , als of hij
 « niets strijdigs in de beide Noten vond. Hij kon nog altijd zeg-
 « gen , dat uit de eenzelveheid van beteekenis , van juist het
 « zelfde woord , evenwel nog niet volgt , dat zij denzelfden oor-
 « sprong hebben. Misschien dient ook de aanteekening *p* tot
 « niets anders dan om den schijn niet te hebben , als of hij de
 « aanteekening *q* aan TEN KATE te danken had. Hoe het zij , deze
 « taalleeraar zegt nagenoeg het zelfde , AANL. II D. bl. 80. »

De heer Kinker besluit met de volgende aanmerking : « Het kan
 « dikwijls leerzaam zijn , van het algemeene gevoelen te ver-
 « schillen , al had dit laatste ook de onbetwistbaarste waarschij-
 « nelijkheid aan zijn zijde. Maar dan moet men zijn tegenspraak
 « met beter gronden weten te onderschragen dan met die ,
 « welke B(ilderdijk daarvoor aanvoert. »

Daer ik nu toch alweer aen 't overschrijven ben , wil ik de
 gelegenheid waarnemen om den lezer , die de Deutsche Gram-
 matik van Grimm niet bezitten mogt , eens een geheel capittel
 daeruit onder de oogen te brengen. Welk nut ik mij daarbij
 voorstel , heb ik niet noodig te zeggen ; de oplossing der vraag
 die wij onderzoeken , moet er noodzakelijk door verligt wor-
 den — wie wist ooyt beter den oorsprong en de beteekenis van
 een woord en van al de deelen en vormen van een woord na te
 gaen dan Grimm ? — en het kan in 't algemeen niet dan nuttig
 zijn onze landslieden met dien grooten spraakkunstenauer bekend
 te maken. Hij zegt dan , II. D. blz. 339, onder de rubriek : *ablei-
 tungen mit RD* , het volgende (ik behoud zijne orthographe) :

« von der ableitung *-ard* gilt ungefähr was vorhin bei-olf
 « angemerkt wurde : sie entspringt aus einer ursprünglichen
 « composition [de noot laet ik achter] mit *-hard*, ahd. *hart*.
 « Nur dass hier nicht der hochd. dialect die spirans wegwirft
 « und die zus. setzung verdunkelt, sondern der niederländische.
 « Statt der ahd. männl. eigennamen : *dëgan-hart* : *ëbur-hart* ;
 « *engil-hart* ; *megin-hart* ; *regin-hart* (später *mein-hart*, *rein-hart*)
 « *përin-hart* ; *wolf-hart* etc. gebraucht die mnl. sprache, mit
 « blosser *-aert*, nnl. *aard*, die formen *bern-aert* ; *ëver-aert* ;
 « *rein-aert* (*ever-ârd*, *rein-ârd*) etc. Allein sie verwendet nun
 « auch dieses *-aert* ableiterisch zu benennungen für mannsleute
 « in bösem sinn, trifft also mit der bedeutung des ahd. mhd. *-olf*,
 « überein, oder mit dem, was wir nhd. durch die zus. setzun-
 « gen *-vogel*, *-bart*, *-bold*, *-hans*, *-hals* aus drücken. So mnl.
 « *galgh-aert* (*galgenvogel*) Maerl. 3, 127 ; nnl. *dick-ârd* (*dickhals*) ;
 « *dronk-ârd* (*trunkenbold*) ; *gêr-ârd*, *gierig-ârd* (*geizhals*) ; *griz-ârd*
 « [d. i. *grijsaerd*, *gespeld naer 't systeem van Grimm*] (*graubart*) ;
 « *lui-ârd* (*faulenzler*) flamländ. *lêg-aerd*, von *lêg* [*zoo spelt al-*
 « *weer Grimm voor leeg*], *ledig*, *otiosus* ; *nidig-ârd* (*neidham-*
 « *mel*) ; *plomp-ârd* (*plumphans*) ; *rik-ârd* (*reicher*, mit dem
 « *nebenninn von stolz*, *geiz*) ; *vrek-ârd* (*karghals*) ; *tâi-ârd*
 « [d. i. *taei-aerd* of *taai-aard*] (*zäher vogel*) u. a. m. Ich weiss
 « aus dem ahd. keine beispiele des so gebrauchten *-hart*. Mhd.
 « aber findet sich *sluc-hart* MS. 2. 147^a und in einer stelle des
 « Renners (bei Adelung 2, 136. 137.) : *nëm-hart*, *nag-hart*,
 « *lüg-hart*, *trügen-hart*, *gleizen-hart*, *slink-hart*, aus spätern
 « quellen führt Haltaus an : *frei-hart* (*exlex*, *homo dissolutus*).
 « Nhd. ist noch *bank-hart* (*spurius*) ; *bufs-hart* (*buteo*, *falco*) ;
 « *neid-hart* (*homo invidus*) im gang, in der volkssprache andere
 « mehr, z. b. *ding-hart*, *ding-hartel* (*der dings*, *verächtlich*)
 « Höfer 1, 155 ; *faul-hart*, Eying sprichw. 2, 326, 613 ;
 « zuweilen mit abgeworfnem h und *-ert* f. [für] *-art* : *plump-ert*.
 « Die deutsche gaunersprache leitet häufig mit *-hart* und *-ert* ab,
 « nich bloss personen, auch thiere und sachen, z. b. *gan-hart*
 « (*teufel*) ; *flunk-art* (*huhn*) ; *glat-hart* (*tisch*) ; *spitz-ert* (*thurm*)

« rausch-ert (stroh); grün-hart (grasgarten) etc. ohne alle üble
« bedeutung. »

« Angemerkt zu werden verdient, dass die roman. sprachen
« nicht nur viele deutsche eigennamen der composition -hard,
« mit gleicher unterdrückung des h, aufgenommen haben (ger-
« ardo, ger-ard; ricc-ardo, rich-ard; bern-ard); sondern sich
« dieses-ardo, ard auch als eines eignen bildungsmittels bedie-
« nen, das romanischen wurzeln hinzutritt, z. b. ital. cod-ardo,
« franz. cou-ard, co-ard (feige, von thieren, die aus furcht den
« schwanz, coda, coue, queue [ook wel *kewe*], hängen lassen,
« daher in der thierfabel name des hasen); gagli-ardo, gaill-ard;
« fuy-ard etc. Verächtlichen nebensinn hat das -ard sowenig in
« col-ard, poup-ard etc. als in ren-ard (rein-hart, rein-aert).
« Einzelne solcher wörter sind hernach wohl ins deutsche ein-
« gedrunge. z. b. mhd. stant-hart Wilh, 2, 165^a nhd. stand-arte
« (fem.!) aus rom. estand-ard, franz. étend-ard [étend-art?], von
« estandre, extendere, ausbreiten, entfalten. »

Tot dus verre Grimm ter aangewezen plaetse. Men zal opge-
merkt hebben dat ik in de afleiding van sommige woorden van
hem verschil. Ik zal er nog *standaert* bijdoen, hetwelk, na mijn
inzien, niet van *extendere*, maer veeleer van *staen* (stare) komt
en oorspronkelijk *standare*, *staender* moet geweest zijn; 't woord
bestaet nog, schoon met eene wat verschillende beteekenis, voor
steun, *steunsel*, b. v. om een kantenkussen, enz. op te plaatsen.
Zelfs *fuyard*, schoon alles zins tot *fuir* schijnende te behooren,
zou men niet onwaarschijnlijk voor het zelfde kunnen houden als
feig-art (*veeg-* of *veig-aert*), door de gelijkheid van klank en het
ineen loopen der twee beteekenissen mis verstaen en mis- of ten
minste hervormd. *Musard*, door Grimm niet genoemd, heeft wel
den schijn van eigentlijk fransch te zijn; ware 't niet alweer dat
het werkw. *muser* zelf van ons *muizen*, oudtijds *musen*, af-
stammende, en zoo wel van de kat, die op muizen loert, als
van de muizen zelve, die ook om aes rondzwerfen, kunnende
gezeid worden, er ons een *muus-* of *muisaerd* in deed erkennen.
Doch genoeg hiervan, eer wij mede tot *colard*, *poupard* en de

niet zeldzame familienamen , als *Moffaert*, *Rouffart*, enz. overloopen.

In dat zelfde tweede deel zijner Gram. handelt de geleerde Duitscher ook nog, blz. 125, van den uitgang *er* of *aer*. Zie hier den inhoud van 't geen hij daer zegt: Goth. is *blōst-reis* (cultor) voor *blōst-areis*; doch in andere woorden blijft die *a*: *bók-areis* (boeker), *lais-areis* (leeraer). In 't Oudhd. wordt bij de sylb *ar* nog een *ári* gevoegd; dus niet enkelijk *pluost-ari*, maer *pluost-ar-ari* of *pluost-r-ári*; of, met vokaelverwisseling, *erí*, *fluob-ar-erí*, *fluob-r-éri* (trooster), te vergelijken met *vok-al-ari* (vogelaer), *as-an-ari* (mercenarius), [*lug-in-ari* (logenaer)]. De eindletter *í* schijnt reeds vroeg tot *i* verkort. Wanneer *ari* de *a* kort of lang (*ari* of *ári*) had, waegt hij niet te beslissen. In 't Goth. was *-areis* kort, en de *Umlaut-eri*, bij Tatiaen, zoo wel na eene korte (?) als na eene lange voorafgaende wortelgreep: *bēt-eri* (aenbidder), *alt-eri* (altare; zou de *e* van *alteri* wel kort zijn? 't is waer de Hollander zegt ook *outer*, maer ik geloof dat *eri* eerder onbetoond dan kort was), *fenning-want-el-eri* (wisselaer), enz. pleit mede, zegt hij, voor de korte *a* in andere kwantitatief gelijk staende woorden, schoon zonder *Umlaut*: *carc-ari* (kerker), *touf-ari* (dooper), *wart-ari* (wachter), enz. « Bei Otfried, » voegt hij er bij, « lehrt das metrum, dass in dreisilbigen wörtern dieser form, « wenn die erste silbe lang, und in viersilbigen, wenn sie kurz « ist, nur *-ári*, kein *-ari* gelte: *alt-ári*, *bet-al-ári*, enz. dreisil- « bige mit erster kurze silbe, und viersilbige mit erster langer « scheinen dagegen *-ari* zu behalten: *scrib-ari*, *mēz-al-ari* « (lanio). » — Notker, die *are* schreef: *ambaht-äre* (dienaer), *halt-äre* (behouder), *lōs-äre* (verlosser), *aba-nēm-äre* (afnemer, susceptor), *priev-äre* (schrijver, eigentl. *briefer*), enz., sprak ongetwijfeld *a* lang uit.

Er blijft dus in dit alles nog veel onzekers, schoon de onderzoekingen en vergelijkingen vooral door Grimm tamelijk verre voortgezet zijn. Zelfs de latere gedenkstukken leveren hier nog zwaarigheden op, waer men tot nu toe niet anders dan door gissingen op kan antwoorden. Zoodanig is 't geen wij blz. 252

van de *i* in *wapine*, enz. aangemerkt hebben, en met de *e* en de *a* staet het niet anders: van den eenen kant vindt men gelijk wij zagen, *sceppere* en *sondere* rijmende met *beghere* en dus ook *lerere* met *sere*, in 't zelfde hs. van 't *Leven van sinte Lutgarden*:

**Sinte Augustijn di (sic) grote lerere
Di verbiedet alte sere:**

van den anderen kant *sceppare* voor *sceppere*, met *ommare*, als in de *Reise van St. Brandaen*, v. 1485:

**U scelden es mi ommare.
Ic ghebiede u bi utwen sceppare.....**

schoon het even zoo goed mogt *omnere*: *sceppere* heten, dewijl in 't *Lev. van Ste Kerstinen*, zonder de minste noodzakelijkheid, *mere* (fama) en *dere* (illuc), die aldaer op elkander slaen, den eklank voor den aklank verkozen hebben. Verdere nasporingen en vergelijkingen zullen dit alles mogelijk eens oplossen.

§ 6. *Over het sluiten van sommige woorden met r of ts.*

Waert, in *achterwaert*, enz. schreven de Ouden zonder *s*. « Thans neemt het by voorkeur de *s* aen; welke voorkeur ten « deele uit het gevoel der meerdere zachtheid spruit, en met onze « uitspraak *voorwaes* of *voorwes*... » De heer V. D. heeft den zin niet volschreven, en, om het regt uit te zeggen, het was ook de moeyte niet weerd. Hetgeen hij *onze uitspraak* noemt, is die der Limburgers en van vele anderen niet, die enkelijk de *r* onderdrukken en de *t* zoo wel als de *s* sterk laten hooren. Voor 't overige verwijst hij naer *Bilderdijk*, *Spraakl.* blz. 236-237, waer men niet veel goeds vinden zal. « *Waert*, » leest men daer, « is niet anders dan eene andere vokaal-uitspraak van *voort*. » Ik meen dat het niets anders is dan het latijnsche *versus*; *huiswaert* (oorspronkelijk en nog in 't Limburgsche *huisweerts*, met

den eklank), *domum versus*, of *te huiswaert*, gelijk in 't Latijn *in* of *ad Orientem versus*, *te Oostwaert*, enz.; vglk. nog zijne Spraakl. blz. 303. Hoe heeft hij dit niet gezien, hij, die een weinig verder *henen*, bij de Hoogd. *hin*, van 't latijnsche *in* doet afkomen. Had hij het ten minste van *vaert* afgeleid, dan kon hij en van de *s* in *huiswaerts*, als van een absoluten genitivus, en van 't onderdrukken daarvan bij een voorafgaende *te*, als ook van dat *te* zelf, en waerom het slechts bij zamenstellingen met zelfst. woorden en niet met voorzetsels, als *opwaert* of *opwaerts*, gebruikt wordt, zeer voldoende rekening geven. Nopens 't oude *ieuwaert* en *nieuwaert*, waervoor men thans nog in Limburg en zelfs in Vlaenderen *ievers*, *nievers* of *ieverans*, *nieverans* (vglk. *allerhande*, *geenerhande*) zegt, heeft hij gevoeld dat het met *voort* niets gemeen heeft; hij leidt het af van *waerd*, afgesloten plek lands⁽¹⁾, *district*, waarvan het Hoogd. zijn *werder* voor *eiland* heeft; wat even zoo ongerijmd is. *Iewaert* of, gelijk Kiliaen het nog opgeeft, *iewers*, *iewaers*, *ieweringhs*, bij Maerlant *iewent*, is *aliquorsum* = *aliquo versum*, en *niewaert*, *niewers*, *niewaers*, *niewerinck*, *niewerincks*, *niewent* (*nergens*, in 't Lev. v. Jhs. *nirghen*, en *ergens* zijn door zich zelven zonder beweging) beantwoorden aen *nullorsum*, insgelijks zamengetrokken uit *nullo versum*. Ik ben er zoo verre van af de *s* slechts als *euphoniek* aen te zien (en om wat reden zou *-rts* zachter dan *-rt* wezen?), dat ik ze voor volstrekt oorspronkelijk houd, en integendeel de *t* geerne zou laten varen.

Voort schrijft de heer V. D. met of zonder *s*; *sint*, *sind* geeft hij ook de *s*; *gints* en *ginds* beschouwt hij als onverschillig. De aenmerkingen en beweegredenen zijn meestal uit Bilderdijk ontleend (Spraakl. blz. 248; it. 221 en 410). Daer is sommig goeds in, doch ook veel waer ik niet zou willen borg voor blijven.

(1) 'T zelfde als *gaerd* in *boomgaerd*, enz. Hiervan ook in de oude Luiksche kronijken *la warda de Steppes*, nu *Steps berg*, tusschen Gingelom en Montenaken.

III^{de} AFDEELING.

OVER DE SPELLING VAN WOORDEN WELKE UIT ANDERE TALEN OVERGENOMEN ZIJN.

§ 1. *Verdeeling dezer woorden.*

Grootendeels bewerkt naer Siegenbeek , Verhand. blz. 250 , hoewel hij in vele punten liever de Bilderdijsche spelling volgt. Hij schrijft *scepter* , omdat het als *septer* , d. i. op zijn Fransch klinkt ; hij kon , dunkt mij , en hij heeft het gevoeld , even zoo wel *septer* schrijven , want de *sc* , (schoon nog altijd bestaende in de uitspraak van vele Belgen , die , op zijn ouds *scoon* en niet *schoon* zeggen ; te Tongeren echter zegt men geheel en al op zijn Duitsch , doch met wat korter vokaal : *schon* , gelijk de Franschman *chonne* zou uitspreken) , de *sc* , zeg ik , zonder volgende aenblazing (*h*) , behoort tot onze spelling niet meer. Verder spelt hij *Azie* , *Efeze* , *Jezus* , om de zonderlinge reden , dat de Latijnen , volgens Quint. XII , de *s* scherp en zacht gebruikten ; « doch men strekke die verwisseling tot de Romeinsche namen « niet uit , en schryve dus *Cesar* , *Cesarea* ; » 't en ware zij , door 't wegnemen van den latijnschen uitgang , « een nederduitsch voorkomen » gekregen hadden. Of hij met Bilderdijsk *konzonant* schrijft zegt hij niet.

§ 2. *Over de c en ch.*

Slechts eenige woorden , en wat men bij Siegenbeek en Bilderdijsk lezen kan. Hij kon bij *cier* , *cieraed* , waervoor Bild. mede *sier* en *sieraed* schrijft , in 't voorbijgaen melden dat de Ouden soms *chieren* , enz. als mede *prinche* spelden , en ons te dier gelegenheid iets van de uitspraak leeren.

§ 3. Over de *f* en *ph*.

« De saemgestelde *ph* (hij kwam zoo even van in eene note op den voorgaenden § de woorden van Kluit aen te halen, Verh., Werk. der L. M. D. III, blz. 16: *сн is een enkele letter, c geaspireerd*), met de kracht der *f*, wordt, even als de latijnsche *ae* en *oe*, gelijk oneigene letterteekens der tael verbannen en men schrijft: *Febus, Fenicie.* »

« In enkele woorden als in *Phrygie, Phaëton*, kan de *ph* blijven. Zoo ook *Joseph* of *Jozef, Filips* of *Philips*, ook bij *crasis Flips.* »

« De *f* wordt bestendig in 't woord *sfeer* gebruikt. »

Dunkt u dat het wel noodzakelijk was, MM. HH. van te onderzoeken of men *Phebus* of *Febus*, enz. schrijven zal, wanneer 't zeker is dat de *f* in 't begin der woorden, onzer tale niet minder vreemd is dan de *ph*? Ik, voor mijn deel, zal altijd stemmen voor 't geen een woord het minst misvormt⁽¹⁾, en *Phebus, Phenicie, Philips* zoo wel als *Cicero, Cato* en *Quintiliaen* met de hun eigene letters schrijven. Een eigennaem laet, dunkt mij, geen *equivalent* toe. Het zelfde zag ik gerne in *sfeer* en alle *technieke* of *quasi-technieke* termen onderhouden. Ik zal later op de *f* nog eens terugkomen.

§ 4. Over de *q*.

« Zy is een overtollig letterteeken hetwelk wy niet behoeven dan by het schryven van sommige vreemde woorden, als *Quintilianus, Quirinus*, enz..., schoon Bild. (Sprakl. blz. 396) dezelve op het zachte *verquynen*, 't *verquikken* en het eenvoudig *nederquakken* van iets, beter toegepast vinde (dan de *kw* namelijk). » Ik ben van gevoelen met (den heer V. D. en) Bilderdijk, dat dit drij woorden zijn die het voorwerp hunner

(1) 'T zij genoeg dat het ons door den uitgang toebehoore.

beteekenis door den klank zelve in eeniger mate afschilderen , doch kan niet inzien wat de *q* daeraen nog meer mag toebrengen. Echter « bij alle Nederduitsche woorden bezigt men de *kw* , » zegt de heer V. D. , « omdat deze letters veel beter aen den vereischten klank voldoen , dan *q* of *qu*. » De verdere reden daarvan , of gelijk men soms zegt , het *waerom* van zijn *daerom* , geeft hij niet. Zou 't mogelijk niet geschieden « door eene wezendelijke persing der slijmspijeren in de hoeken des monds , » zoo als Bilderdijk zich uitdrukt ? « door eene zekere zijdwaaersche beweging der binnenbekleedselen om het kakebeen ? » wie weet ? maer het *dit is voorby* van den zelfden was eene betere reden. Wat kon toch Bilderdijk bewegen om dus overal tot schijn- of zelfs nog geene schijnredenen zijne toevlugt te nemen ? Ware het mij geoorloofd er eens naer te gissen , ik zou zeggen : Een van tweeën , of wel Bilderdijk , die voorhad Holland eene wijsgeerige spraekleer te schenken , heeft gemeend dat niets wijsgeeriger zijn kon , dan tot de eerste beginselen op te klimmen en niet slechts den oorsprong , maer ook de bediending en de kracht der letters in de natuur zelve , dat is , in de gesteldheid en de werking der menschelijke spraektuigen na te sporen , en ging dus van 't noch bewezen , noch bewijsbaer principie uit , dat niet alleen de woorden , maer ook de woord-*elementen* eene natuurlijke beteekenis hebben ; of wel hij schiep een oneindig behagen in zijn talent om de kleinste dingen op eene schilderachtige wijze voor te dragen , en wilde het vooral in dergelijke beschrijvingen , waerin hij wel wist dat hij zijn gelijken niet had , bot vieren. Zie daer wat ik gissen zou , en ik zou er om zeker niet mis te tasten , bijvoegen : Is de ware oorzaak niet in eene van deze twee redenen , dan is ze in beide te zamen. Of Bilderdijk het ongepaste van zulk een vervaren niet moge gevoeld hebben , dan of zijne verwaendheid zoo verre ging , dat hij zelfs het gezond oordeel tarten durfde ?

§ 5. Over de x.

Zij is bij ons , zegt hij , van geen gebruik. Onze Ouden , aen het Latijn gehecht bezigden haer voor *cs* of *ks*. Moest een spraekkundige , na dit gezeid te hebben , er nog bijvoegen , dat ze ook voor *gs* diende , en dit dan nog door voorbeelden uit het Oudengelsch willen bewijzen? Ziet daer alweer eene kneep van Bilderdijk , MM. HH. , die zijne lezers al te wel kende , om de gelegenheid van een oud engelsch woord uit te leggen , te laten ontsnappen. Hij wist wel dat zijn *buxum* en *buxumnesse* (Spraakl. blz. 395) in de oogen springen en tot lokaes dienen zouden.

Of , wat de uitspraek aengaet , *x* in 't begin van een woord , b. v. in *Xenophon* als eene scherpe *s* , en in 't midden , b. v. in *Alexander* , als *ks* klinken moet , laet ik anderen beslissen , mij en mijn gehoor valt de zachtere *z* in beide gevallen veel aangenamer. Op het einde , als in *Phenix* is de scherpe klank onbetwistbaer. De naem van *iks* of *iksa* die men bij 't letternoemen aen de *x* gewoonelijk geeft , heeft gemaakt dat velen *i-Kzenophon* , *i-Kzerkses* (de tweede *x* schijnt mij hier toch ook harder te wezen , als met eene *i* daer voor , zeggen , omdat hun die woorden door 't gemeen spraekgebruik niet in den mond gelegd zijn en dat ze zich slechts naer den gewoonen klank der letters rigten kunnen. Zou 't ook wel zoo iets zijn , dat tot het *esc* , *est* , *esp* , enz. der romansche (*romanische* of *romaensche* wil ik ditmael niet , en *romaensche* durf ik niet schrijven) talen in plaets van het *sc* , *st* , *sp* , enz. der Latijnen en Duitschers aenleiding gegeven heeft?

Bilderdijk stelt nu eens *flux* , dan weér *fluks* ; Kiliaen *flughs* en *vlughs* ; de nog ouderen *flus*. De heer V. D. houdt zich aen *fluks* ; en schrijft verder *fix* , *text* en *fenix* , al heeft Bild. *feniks*. In het adj. *fiksich* gaet de *x* tot *sch* (*ksch*) over.

Ten aanzien van 't woord *oksel* is Bilderdijk even zoo onstandvastig , hier de *ks* , elders de *x* gebruikende. Plantijn schrijft *ocksel* ; doch de heer V. D. spelt het liefst met eene *x* , als van *axilla* afstammende. Dit is , zoo mij dunkt , een van over eeuwen

bij ons opgenomen woord al te zeer te onrecht en vooral onnoodiglijk zijn burgerregt betwisten. Op dien voet voortgaende zou men onze tael dikwijls al een tamelijk vreemd uitzigt kunnen geven. Neen, zoo mag de etymologie niet nagegaan worden, bijzonder in woorden die niets ondietsch dan hunnen oorsprong hebben, en hunne geheele uiterlijke gedaente na, van de echt dietsch geborene niet het minste verschillen. Wat de overige betreft, welker uitheemsche afkomst en aerd voor den minst geoefenden handtastbaer is, en die zich naer den gang van onze spelling niet hebben willen of kunnen schikken, zoo als schier al de eigennamen, en meer andere, die men onder den gemeenen naem van barbarismen begrijpen kan, als zijn *exempel*, *préfixe*, *executie*, enz. zoodanige, zeg ik, is het niet alleen geraedzaam, maer zelfs noodzakelijk, indien men altijd verstaenbaer en tevens niet belagchelijk zijn wil, met de hun oorspronkelijk eigene en door een lang gebruik gewettigde letteren te spellen. Wie toch zal *eksempel*, *eksecusie* (want ook de *t* als *s* uitgebragt hoort ons niet toe) met uitsluitelijk nederduitsche teekens willen schrijven; en waer zal of mag men ophouden indien men zulks eens aenvangt?

III^{de} HOOFDSTUK.

OVER DE WELLUIDENDEID EN DE VERWISSELING EN INVORGING DER LETTEREN.

I^{te} AFDEELING.

OVER DE WELLUIDENDEID.

Deze Afdeeling, die slechts eene bladzijde beslaet, bevat niet veel bijzonders. 'T is eene aanbeveling der welluidendheid in 't algemeen, en de aanwijzing der konsonanten die, het zij bij de Ouden, het zij bij ons, gewoonlijk verwisseld worden; alles

getrokken uit andere schrijvers : den heer David, *Spraekk. Voorr. blz. VII*; Blommaert, *Theop. Voorr. blz. XXIII*; Ten Kate, *Verh. I, 120*, en Pontus de Heuiter. Het aenmerkelykste is, dat hij, met den heer Blommaert, de *c* onder de scherpe letters en de *k* onder de zachte rangschikt, *boeken aen boec*, gelijk *koningen aen koninc*, tegenoverstellende, en de uitspraek, schoon hij het zoo wel niet meent, met de welluidendheid schijnt te verwarren. De welluidendheid is een zeer *elastiek* woord, dat men tot heden toe nog niet heeft weten te bepalen, en waer dus, in de toepassing, ieder naer zynen zin meé omgaet. Ik zwijg er van, *MM. HH.*, liever dan u hier eene geheele dissertatie onder de oogen te leggen, waer toch voor de spelling weinig voordeel uit zou te trekken zijn.

II^{de} AFDEELING.

OVER DE VERWISSELING VAN VERWANTE LETTERS.

§ 4. *Over de CH en G.*

De heer V. D., op 't voetspoor van *Bilderdijk*, stelt voor regel, dat, in de zelfde sylbe, de harde letter van 't eene spraektuig, ook de hardere van 't andere vordert; *mag*, gevolgd van eene *t*, wordt *macht*.

Daer het in 't opstellen van regels allermeeft op de nauwkeurigheid aenkomt, kan ik den regel van den heer V. D., zoo als hij daer staet, voor algemeen waer niet aennemen. Van *gij hebt*, *gij moogt*, enz. wil ik niet spreken, hoewel dergelyke uitgangen onloochenbaer met den regel strijden, zoodra men hem als noodzakelyk, dat is, op de natuurlyke gesteldheid en werking onzer spraektuigen gegrond, aenziet. Edoch, de heer V. D. heeft in de uitlating van de *e* in zulke woordvormen (*hebt*, *moogt* voor

hebbet, moget) eene reden van die spelling aangewezen, waarmede wij ons voor een oogenblik zullen te vreden houden, niet tegenstaende dat zij, die reden, zeg ik, op de korte lettergrepen, als *hebt, bidt*, enz. weinig toepasselijk schijnen moge. Maer ten aanzien der *s*, die hij voor hard erkent, moet er toch eene uitneming gemaekt worden, zoo niet in *gods, dogs, hoogst*, waer de gemelde *syncope* der *e* (van de daer bij verbonden konsonant, *Godes, dogges*, wil ik niet spreken) ook kan voorgewend worden, ten minste in *mids, gids, langs, vangst*, enz. waer het spoor van die *e*, bijaldien zij er ooyt bestaen heeft, lang te zoek geraekt is. Wat zou het wezen, wanneer ik, zoo als hij, mede de *k* onder de zachte letters telde (« De onbestendige medeklinkers zyn de scherpe sluitletters T, C, CH, F; welke tot de zachtere D, G, V, K overgingen. » Blommaert, door den heer V. D. een weinig te voren aengehaeld)?

Dan, het komt hier op het gehoor aen, en ik herhael wat ik zoo even zeide, dat, in de korte lettergrepen, waer die *e* in de uitspraak geheel versmelt en thans even zoo weinig nog voor 't gehoor bestaet als voor 't gezigt, de gegeven reden daer door zelf geene plaets vinden kan, omdat de regel geheel op de uitspraak geground is. Zal men misschien antwoorden dat in *hebt, bidt, moogt*, de zachte letter als sterk uitgesproken wordt. Dan vraeg ik nog eens waertoe de regel dient, zoo men hem niet toepassen mag wanneer het beginsel waer hij op steunt, hem allermeeft vereischt! Doch in *gij bouwt, vouwt* en dergelijke ten minste moet men wel de zachtheid der uitspraak tevens met die der spelling erkennen.

Zoodra men beweert dat het gemak onzer spraektuigen of, wat het zelfde is, de welluidendheid geen zachten medeklinker in de zelfde lettergreep naest eenen harden duldt, en dat van den anderen kant de spelling met de uitspraak hierin moet overeenstemmen, dan zal de regel ook op de aangewezen woorden toepasselijk zijn; of is hij er niet op toe te passen, dan moeten of wel in *hebt*, enz. de voorwaerden der toepassing niet bestaen, en de *b* geene zachte, de *t* geene harde letter meer zijn;

of wel... de regel is valsch , het zij omdat de zachte letter wel degelijk vóór de harde kan uitgesproken worden , het zij omdat de spelling met de uitspraak niet zoo streng moet overeenkomen.

Een van deze twee gevolgen moet men noodzakelijk toestaen , ten zij men liever heeft te bekennen , dat *bidt*, *hebt*, enz. uitnemingen zijn aen den anders zins wel gegronnen regel. Maer daermeê vervalt men alweer in nieuwe moeyelikheden. Alle uitneming moet of een gevolg van 't gebruik zijn, of in bijzondere redenen hare oorzaak hebben. Het gebruik kan hier niet ingeroepen worden , en andere redenen zien wij niet , behalve eene : dat men den wortel niet verminken of , anders uitgedrukt , dat men de afleiding huldigen wil. Maer wie gevoelt niet dat dit tevens het stelsel van Siegenbeek huldigen is , en dat de heer V. D. dan zoo wel *magt* als *mag* , *mogt* en *moogt* zal te schrijven hebben ?

Verder is ook niet te miskennen wat wij boven zeiden , dat de spelling met de uitspraak niet altijd streng moet overeenkomen. Bilderdijk heeft het meer dan eens aangemerkt ; en ware het ook zoo niet , dan zou men het getal onzer klinkers en medeklinkers omtrent te verdubbelen hebben. Bood het iets ongehoords of zelfs ongewoons aen , bijaldien men hier zeide , b. v. , dat de *g* , in *magt* , *klagt* , enz. als voor de harde *t* geplaetst zijnde , ook harder uitgesproken wordt ? Moeten Bilderdijk en de heer V. D. dit reeds niet aennemen , wanneer zij *hebt* , *ligt* (van *liggen*) , *moogt* , *klaagt* of *klaegt* schrijven ? Is dit niet met vele andere letters en op vele andere plaatsen het geval ? Zij schrijven , wel is waer , *ontfangen* , met eene *f* , maer doen zij dit ook met *ontvrouwen* ? Is 't *vrok* en *vrak* , of *wrok* en *wrak* dat zij schrijven ? Is 't *behachelijk* , *onverdrachelijk* of *behagelijk* , *onverdragelijk* ? en is de uitspraak nogtans niet sterker dan de letter ?

Tot dus verre over den regel op zich zelven beschouwd. Nemen wij nu het door den heer V. D. er bijgestelde voorbeeld onder het oog , dan valt er nog te vragen of de *ch* wel waerlijk eene harde letter is , gelijk hij en zelfs Siegenbeek het willen. Bij de Grieken immers werd zij onder de harde of sterke letters

niet gerekend, maer onder. de *geaspireerde* of aengeblazene (1); en ik kan niet bevroeden wat er bij ons mag bijgekomen zijn, om haer dus eindelijk ook eens den naem van harde te doen geven. Kluit, zoo als wij een weinig te voren zagen (blz. 364) hield haer nog altijd voor eene « geaspireerde c » (men zie echter ook blz. 31 der beroepen Verh. waer hij zegt, dat in *schoon*, uit hoofde der voorafgaende harde *s*, de *g* nooyt plaets kan vinden); en ware de bloote *aspiratie* eene hoedanigheid die haer met de harde *t* gelijk stellen kon, dan had de *ch* niets vooruit boven de enkele *g*, daer deze bij ons niet alleenlijk als keelletter ook *geaspireerd* is, maer bij de Ouden voor de *i* en de *e*, en voor de meeste konsonanten en later nog als sluitletter gewoonlijk door het echte teeken der aspiratie, door de *h*, vergezeld ging: *ghi*, *gheen*, *maghtigh*, *droogh*, enz. Tusschen de fransche *g* in *gout*, nagenoeg *coût*, en de onze in *goed*, bijna *choed*, is er voor een geoeffend oor schier zoo veel verschil, als tusschen onze *gh* in *geen* of *gheen*, en de fransche *g* in *géne*. Niemand zal mij betwisten dat *zaligheid* en *zalicheit*, *lijchaem* en *lichchaem* of *lighaem* of *lichaem* of wil men zelfs *lichhaem*; *schoon* en *sghoon*

(1) Over twintig jaer, toen ik mij met het Grieksch begon bezig te houden, bragt ik al die bijzonderheden der spraakkunst die 't moeyelijker is te onthouden dan te verstaan, in latijnsche versen, waervan ik er twee te dezer gelegenheid aanhalen zal:

Tres *tenues*, Πί, Κάππα et Ταύ; tres Βήταque, Γάμμαque
Et Δέλτα in mediis; Φί, Χί, Θήτα aspirantur.

Ik weet dat velen voor alle *technieke versen*, zoo als men ze noemt, een geweldigen afkeer hebben; zij vinden ze hard, stroef, bar, dor, in een woord, ondichterlijk; als of het daer was dat men het dichterlijke zoeken moet! En wie zijn zij doorgaens die zoo spreken en zich zoo kiesch en zoo vies toonen? Mannen die dikwijls geete korte sylb van eene lange weten te onderscheiden en nauwelijks zoo veel Latijn kunnen als zij met hunnen Lhomond hadden leeren moeten. Ik vind de technieke versen zeker weinig elegant, maer hoogst nuttig; het is aen deze versen dat ik verschuldigd ben wat ik van de regels der Latijnsche spraakkunst nog weten mag; ik ben zelfs genegen ze hoogst noodzakelijk te heten, wanneer ik overdenk wie diegenen al zijn welke er het meeste kwaed van spreken. Om hun den mond te stoppen behoeft men hun slechts te vragen van wat geslacht *vannus* of *specus* is; hoe zij *vulgus* of *Iris* of zelfs *Achilles* verbuigen zouden; hoe *praecurro* of *repungo* in perfectio maken; van wat kwantiteit de eerste sylb in *regula* en *regimen* is, zoo iets.

(waervoor de Ouden *scoon*, d. i. *schoon* spelden, zonder aenblazing, gelijk de Limburgers het nog uitspreken), niemand, zeg ik, zal miskennen, dat al die verschillende spellingen omtrent den zelfden *ch*klank verbeelden, 't en zij men opzettelijk en met een bijzonderen, dat is, gemaekten nadruk, de lettergrepen van een scheidde. Doch men noeme de *ch* gelijk men wil, het blijft niet te min zeer twijfelachtig of dit teeken in *macht* meer overeenkomstig is met de harde *t*, dan de eenvoudige *g* in *magt*; en ik, voor mijn deel, en volgens mijn gehoor, meen het niet, en dat ik niet alleen van dit gevoelen ben, zullen wel, behalve de aengekleefdheid der meerderheid aen het stelsel van Siegenbeek, ook de lijsten bewijzen, die zelfs de tegenstrevers van dat stelsel, ter onderscheiding van sommige woorden van andere gelijkluidende opgesteld hebben.

Daer is nogtans iets waers in den regel van den heer V. D.: de spraektuigen trachten altoos om tot eenstemmigheid te komen; dit maekt de overgangen van den eenen klank tot den anderen zachter en gemakkelijker. Maer het is niet alleen hierin dat zij hun gemak zoeken, het zelfde heeft ook plaets in meer andere gevallen, waer hun het veranderen of wegwerpen van letters nogtans niet kan ingewilligd worden, en wat men aen dezelve in de uitspraek nog al toestaet, b. v. van *mens*, *mensheid*, *menslievendheid*, voor *mensch*, *menschheid*, enz. *erten* voor *erwten*, enz. te zeggen, blijft in het schrift, dat alleen eene tael voor verbastering bevrijden kan, stiptelijk verboden. Daer is geene tael of zij heeft harde klanken, en om die te uiten blijft er den spraektuigen niets beters te doen dan zich meer of min in te spannen. Dan het spreken zelf is reeds eene inspanning, indien men hun alle moeyte sparen wil; en 'tgeen men in de enkele woorden mijden zou, kan men in eene opvolging van woorden toch niet ontgaen. Wat bedoel ik met deze aenmerkingen? dat de regel van den heer V. D. van noode heeft uitgelegd of ten minste wel verstaen te worden, dat hij aen andere regels ondergeschikt moet blijven. Ik zou er dan bijdoen: *waer het wezen mag*; omdat het grooter gemak, anders gezeid, de welluidend-

heid, geene noodzakelijkheid is. Anders staet het, b. v., met de zachte konsonant vóór de harde, anders omgekeerd; anders met *magt*, *hebt*, enz., anders met *gehoofd*, *gehakd*, *geblafd*, *gebasd* (van *blaffen*, *bassen*) enz.; hoewel hier de oorzaak der verharding vooral in de korte uitspraak zit, vermits wij in *verbaesd*, *gelaefd*, enz. de zelfde noodzakelijkheid niet gevoelen. Doch die verharding heeft men ook (alweer niet noodzakelijk, maer omdat het zijn mogt) tot de in verschillende sylben naest op elkander volgende letters uitgestrekt; en ik heb er niets tegen, al zegge de Limburger zoo wel hij *hoopde*, *maekde* (het Truier hs. van 't Lev. van Jhs. spelt bestendig *makde*), hij *strafde*, hij *hefde* (van *heffen*), als hij *beefde*, hij *beloofde*, hij *blaesde* (*blies*); waer de heer V. D. zelf zijnen regel niet zou willen toegepast zien. En wat doet nochtans het verschil van sylb, daer, gelijk men ons straks leeren zal, « geene sylb van een woord op zich-zelve staat, « maar in de uitspraak met de volgende vereenigd is, en de « konzonanten zich aen wederzijde meêdeelen » (Bild. Spr. blz. 49-53)?

Hier waer meer van te zeggen, maer ik laet het daer mede zoo blijven. Ik herhael alleenlijk nog dat men, wat dit punt betreft, de min of meer schielijke werking der spraektuigen, dat is de lang- of kortheid der sylben altijd in rekening brengen moet. Zoo zou ik, des noods, de spelling van *macht* nog kunnen goedkeuren, dat ik toch nimmer die van *moocht*, als een gevolg van den zelfden regel, als analogisch het zelfde, aennemem zou.

Dit geldt ook aengaende den misslag, gelijk de heer V. D. het noemt, van Siegenbeek, « die, tegen alle voorgaende schrijfwyze, de *g* in *lagchen* heeft ingelascht. » De heer V. D. die voorgeeft dien misslag in zijnen grond te willen opzoeken, loopt alweer blindelings het door Bilderdijk aangewezen spoor in, en meent eindelijk, wanneer hij zich braef moeyte gegeven heeft en nu geene verdere uitkomst meer vindt, dat hij het doel bereikt heeft.

Hij begint aldus: « De *ch* is eene aensluitletter, de *g* eene « overgangletter. Uit hoofde dat de *ch* eenè letter is die zich aen

« wederzijde mededeelt , schryve men zoo wel *goochelen* als « *loochenen* , schoon in het (eerste) woord de zachte *o* , en in het « tweede de scherpe *o* heerscht ; om door deze verdubbeling der « vokael aen te toonen dat de *o* niet helder is , gelijk in *Joch-em* , « *Loch-em*. »

’T is mogelijk dat dit iets beteekene , MM. HH. , maer voor mij zijn deze woorden... van Bilderdijk... slechts woorden. Dat gene wat ik er van verstaen kan , schijnt tot eene andere vraeg te behooren , en eeniglijk bij verdoling hier geplaetst te zijn (Hoe heeft het den heer V. D. kunnen in de gedachte vallen van zijn *zuchtlange goochelen* met verdubbelde *o* te schrijven , tegen zijn eigen stelsel , en dat om aen te toonen , dat het niet helder is gelijk de zoo geheel vreemde woorden *Joch-em* , *Loch-em*?). Niet tegenstaende de heer V. D. gaet voort en besluit onmiddelijk : « Men verwerpe dus , naer ’t voorbeeld der ouden en aller vlaem- « sche schryvers van vroegere dagen die nutteloos ingedrongen *g* , « welke het Hoogduitsch mede niet kent , in *lachen* , en die zelfs « door de uitspraek , volgens het uiteengezette » (waer? wanneer? door wie? wat eindelijk?), « niet gevorderd wordt. Siegenbeek « zelf had reeds geoordeeld , dat zy in *juichen* , *huichelen* on- « noodig was. »

Siegenbeek had gelijk , omdat *ui* hier lang is ; en de heer V. D. heeft ongelijk , omdat in *lagchen* de *a* kort is. Wat hij er nog uit Siffles’ Verhandeling , blz. 106 , bijdoet , is niets minder dan nauwkeurig , ja , schoon door iedereen nagepraet , volstrekt onspraekkundig. De konsonanten , zegt hij , tusschen twee voka- len staende deelen zich eigentlijk aen wederzijde meê. Ik heb daer niets tegen , indien dat zeggen wil , dat men de sylben van een zelfde woord zoo behoort uit te spreken (en in ’t schrijven is ’t mede zoo) , dat ze eenigs zins samenhangen en ’t woord niet in twee of in drij verdeeld wordt ; wat niet geschieden kan , zonder dat ook de mindere deelen , de letters , zich dicht aeneen sluiten , en ieder voorgaende met de daerop volgende , al behooren zij tot verschillende grepen , toch zoo samenhangt , gelijk het tusschen verschillende woorden , met uitzondering alleen der aen-

leenende of enklitieke , niet pleegt te geschieden. Indien ik de woorden : *hoe veel zultge bieden* , zoo uitbreng gelijk ze hier geschreven staen , dan zal *ge* zich dicht aen *zult* aenleenen , en daermeê zoo veel als een woord uitmaken , maer gewis toch nog altijd , als sylb , op zich zelf staen , schoon wel niet zoo volkomen als 't volgende woord *bieden*. Verbind ik nu dit *ge* met *bieden* zamen tot een woord , b. v. in *gij zult gebieden* , zoo heeft juist het tegenover gestelde plaets , en de tusschenpoos of eerder dat verschil van ademing of uitspraek , dat eerst tusschen *ge* en *bieden* gevoeld en bijna niet gevoeld werd , valt thans tusschen *zult* en *ge* ; en de oneindig kleindere ruimte tusschen 't zelfde *ge* en *bieden* blijft niet te min nog altijd voelbaer. In 't Fransch , b. v. in *dussé-je le revoir* en *si je le revis* kan men iets dergelijks opmerken. In *acheter* , *niveler* , *promener* , volgen de eerste en de laetste sylben in de uitspraek zoo dicht op elkander , dat de middelste voor 't gehoor schier niet meer bestaet ; zal men daeruit besluiten dat de *n* , de *l* en de *t* zich aldaer zelfs aen de *o* , de *s* en de *a* mededeelen , schoon het Fransch de zamenstelsels *cht* , *vl* , *mn* niet kent ?

En waertoe dient 't geen hij daer bijvoegt : « Dit komt vooral « in aenmerking by dubbele en by geaspireerde letters. Men « schrijft eenparig *Texel* , *Luxemburg* , maer nimmer *Tekxsel* , « *Lukxemburg* , of *Texxel* , *Luxxemburg*. Zoo ook *zingen* , en « niet *zinngen* of *zingngen* : want de *ng* kan daer niet worden « vaneen gescheiden. Het zelfde geldt , gelijk wy zagen , omtrent « *Jochem* , *Lochem* , *Mechelen* : immers niemand schrijft *Megchelen* « of *Mechchelen*. » Zegt hij zelf niet dat de *x* in *Texel* eene dubbele letter is , en zoo veel als *ks* geldt ? waertoe zou men er dan eene tweede *x* of nog eene *k* bijstellen ? Is dit niet kinderachtig ? Niemand schrijft *tekxsel* , zegt hij ; hij moest , om bij de vraeg te blijven , zeggen : niemand schrijft *Teksel* ; en dan was het antwoord gemakkelijk : omdat men in de eigennamen elkan- der noodzakelijk naschrijft. Maer men geve eens iemand , die de spelling van *Texel* niet kent , dat woord op , om 't naer de uitspraek te schrijven , wat of hij stellen zal ? ongetwijfeld *Teksel* ;

en leert men hem dan , dat de Ouden voor *ks* het zamengesteld letterteeken *x* bezigden , of hij niet op zijn ouds *Texel* schrijven zal , gelijk hij , met de zelfde opgaven , in 't Spaensch *Senor* , voor 't op zijn Fransch uitgesproken *Segnor* , en voor 't *dicxit* der lombardische hss. *dixit* zal weten te stellen ? Wat wil het zij *Siffié* , het zij de heer V. D. met zulke beuzelachtigheden bewijzen ? Volgt daeruit dat in *lachen* de *ch* ook de kracht van twee letters , van twee konsonanten (en de *h* is er geene) in zich besluit ? Hier is niet de minste gelijkheid , maer geheel het tegen-gestelde. De *x* bevat onder hare enkele gedaente de weerde van twee letters , waer zij de zamentrekking van *is* , gelijk verder in 't Grieksch de ζ , de ψ en de σ ; terwijl de *ch* , schoon een dubbel teeken , slechts ééne letter uitmaekt. Om wat reden dan zou deze zich meer verdeelen (want zoo moest het eerder geheten worden) , dan de *l* in *halen* of de *g* , die eertijds mede *gh* was , in *zagen* of *zaghen* , waer men zekerlijk geen *hallen* , *zagghen* van maken zal ?

In *zingen* kan , volgens hem , de *ng* niet vaneen gescheiden worden ; vervolgens ook niet de *nk* in *zinken* , noch de *nxt* (men gelieve die geheel nieuwe mededeeling van de *x* te merken) in *Penxten* , en wat al omtrent het zelfde is , de *ngst* in *hengsten* , *zangster* , noch de *ng* , *nc* , *nch* , *nq* , *nx* , in zoodanige latijnsche woorden , noch de $\gamma\gamma$, $\gamma\kappa$, $\gamma\chi$, $\gamma\xi$ in de grieksche , waer de γ voor *v* staet , zoo als oudtijds ook wel de Latijnen schreven , onder anderen , volgens de getuigenis van Varro bij Priscianus , de dichter Accius ; in alle dergelijke woorden is de *n* of de γ (g) van de volgende konsonant of konsonanten onafscheidbaer , en deelen deze zich allen met haer zoo wel aen de voorgaende (behalve in 't Grieksch mogelijk) , als aen de volgende klinkers mede. Hierbij houdt het nog niet op , maer dan moet ook de neusklinkige *n* van de Franschen (alhoewel van de vorige daerin onderscheiden , dat deze meer tusschen *n* en *g* , en die der Franschen meer tusschen *n* en *m* in ligt , en dat ze dus eene geheel andere verwantschap heeft) , in de woorden *singe* , *rente* , *once* , *danse* , *tondre* , en duizend andere , als mede de *m* , wanneer ze (gelijk mede in 't Grieksch) den verwanten klank der *n* bekomt , b. v. in *compter* ,

comprendre, met den volgenden medeklinker voor eene letter aengezien worden, die zich aen beide zijden mededeelt.

Dit is, gelijk men ziet, uit zich zelf reeds niet makkelijk te verstaen, en moet vooral dan onbegrijpelijk voorkomen, wanneer de tweede of derde konsonant van zulk eenen aerd is, dat ze door de voorgaende in 't geheel niet terug werken kan; wat met alle *liquidæ* voorvalt. Hoe kan de *r* van *zangrig* (de syncope doet hier niets ter zake, doch stellen wij in deszelfs plaets het grieksche *συγγραφή*), de *l* van *England* of *zangles*, de *m* van *zangmaet*, de *n* van *zangnimf*, naer voren terugklinken, terwijl *anгр*, *angl*, *angm*, *angn* niet eens uit te spreken zijn? en met *zanggod*, *zangfeest*, *zangvogel*, *zangwijs* enz. is 't niet anders. Ja! indien dergelijke konsonant-verbindingen zich aen wederzijde mededeelen, dan kan het alleen door verdeling wezen, zoo dat ieder sylb haer stuk bekomme, zoo niet van het ander afgebroken en uiteengerukt, althans netjes afgesneden: *zang-les*, *zang-god*, enz.; doch *En^s-gland*, *zan^s-grig*, en niet *Eng-land*, *zang-rig*.

Wat is dan, om daer nog een oogenblik op terug te komen, de *ng* of *nk*? eene *n* en eene *g* of *k*; maer eene *n* die niet zuiver is, en reeds door de Ouden (Nigidius Figulus bij Gellius, XIX, laatste Hoofdst.; Marius Victorinus, Priscianus en zelfs Varro hebben er ook over gehandeld) π *adulterinum*, d. i. bastaerd-*n* geheten, en waervoor, daer de klank tusschen *n* en *g* in valt, Vossius (de Arte Gramm. I, xx) eene nieuwe letter zoo wel niet voorstelde, althans uitdacht, uit *n* en *g* bijeengebragt op deze wijze: \mathfrak{N}_g , en zoo mede voor 't Grieksch \mathfrak{N}' .

Men neme dit zoo niet, als of ook deze doorgeleerde *Grammaticus* de *ng* van Siffié voor ééne letter aengezien had; neen, MM. HH., het zonderlinge zamenstelsel dat hij voor 't Latijn uitdacht, wilde hij slechts voor de *n*, en het ander voor de Grieksche bastaerd- γ laten dienen. Tot proef daarvan zij het mij toegestaen hier eenige regels van 't geen hij er van zegt, over te schrijven, het raekt ook ons Nederduitsch. Na van de γ in *σάλπιγξ* gezeid te hebben, dat ze geene echte γ is, dewijl deze voor de κ ($\xi = \kappa$) in eene

zelfde sylb niet kan uitgesproken worden, gaet hij aldus voort : *Quare dicendum hic, ut N est adulterinum, ita et G esse adulterinum. Hac de causa Germani, ac Belgarum illi, qui à Germaniae lingua solum differunt dialecto, utramque literam scribunt, ut sonum hunc exprimant. Vt in gesang, quod iis est CANTIO: item in lang, quod est LONGUS: bang, hoc est ANXIUS: streng, hoc est SEVERUS: de long, id est, PULMO: et similibus multis.* Tot hier toe zou men er zich ligtelijk nog aen mogen bedriegen, maer men sla acht op 't volgende : *Quod si populi isti sonum vocis LONGUS, ANGELUS, ANCHISES, exprimere VERNACULO MORE vellent, sine dubio scriberent, LONG-GUS, ANG-GELUS, ANG-CHISES. Et fortasse cum Latini, tum Graeci, SIC RECTIUS SCRIPSISSENT, quàm quod und hunc sonum literá se exprimere posse judicarunt. Quippe sonus auditur mixtus ex N, et G; sed fractis: ut ambiguus sim, rectiusne sonus is unius dicatur literae, quasi sit ex duabus literis dimidiatis: an duplicis, quia quomodocumque duarum auditur literarum sonus: vel etiam sesquiltera, quia sic sonus est mixtus, ut interea, in hac literae geminae fractura, ex utraque plus quam dimidium retineam, enz.* Wat Vossius hier van zijn' twijfel zegt had hij, zoo wel als wat er verder op volgt van zijne nieuwe letter, kunnen achter laten; maer gij hebt er toch een voorbeeld, MM. HH., van de wijze op welke de Latijnsche spraakkundigen alles gewoon waren te ontleden, en tevens ziet gij dat het wel de gedachte was van Vossius, dat wij Belgen, na de echte wetten der vaderlandsche spelling (vernaculo more) van *gezang, lang*, enz. eigenlijk *gezang-gen, lang-gen* zouden moeten schrijven.

En voorwaer ik kan niet dan den kundigen man bijstemmen, en meen dat, zoo hij thans nog leefde (hij stierf in 1649) en de tegenwoordige uitspraak der Hollanders hooren mogt, hij verder ook met mij beweren zou, dat ze zelfs in *zang, lang, ring*, en menige anderen, niet, gelijk hij toen nog stelde, enkelijk *ng*, maer, zoo wel als in *zang-gen*, enz. *ng-g* behoorden te bezigen. In zijnen tijd sprak men waarschijnlijk nog vele van deze woorden als met eene *c* of *k* op 't eind uit, maer gewis veel meer andere daer zonder, dat is, alleenlijk met dat onzeker geluid

waer wij zoo straks van spraken. Of in sommige streken en voor sommige woorden de hedendaegsche hollandsche *g* met haren sterk aengeblazen en diep opgehaelden keelklank reeds bestond, zou men niet noodig hebben te vragen, ware de spelling met *gh* in meer andere gevallen, dan na de *n*, niet de gewoone geweest. Nu blijft het, althans voor mij, nog onzeker; maer het is onloochenbaer dat deze spelling zeer geschikt zou geweest zijn om zulk eene uitspraek te verbeelden. Wanneer een Hollander *zang* uitspreekt, dan doet hij na den *ng*klank wezentlijk nog eene *h* of eerder eene *gh* of *ch* hooren, zoo dat het *zang-h* of *zang-gh* of *zang-ch* wordt. Echter is er, in zijnen mond, tusschen het een woord en het ander een groot verschil op te merken. Of hij nog wel in ergens een woord den klank van de *k* laet hooren, die Van Daele zelfs schrijft, weet ik niet, 't en zij bij geval en zeker nog niet bestendig, wanneer er eene *m* volgt, als in *langmoedig*; in *zangmaet* niet. Andere gevallen waer het schrijfgebruik zich zelfs tusschen *g* en *k* verdeelt, als in *gevang-* of *gevankenis*, wil ik niet aenraken, schoon er, mijns achtens, geen twijfel zijn kan welk van beiden de voorkeur verdient; en ik meen het eerste. Maer die holle aenblazing zijner *g* laet hij gewis in 't woord *rang* en *rangschikken*, in *tang*, in *tong*, in *long*, in *streng*, enz. niet, of doet hij 't, kwalijk, hooren: Dit ware een ganzengeblaes, zoo veel te aenstootelijker als het blijkbaerder waer dat het eene uit de spel- (ik had bijna gezeid speel) school ontleende gemanierdheid zijn zou, waer het de pligt des meesters is op elken klank sterk aen te houden. Voor 't overige is de invloed door de schoolmeesters op de Hollandsche uitspraek uitgeoefend iets dat iedereen treffen moet; en 't is niet moeyelijk er de reden van te verstaen, wanneer men nabedenkt, dat van den oogenblik af dat de spelling van Siegenbeek op hooger bevel ingevoerd werd, de rol der schoolvoogden, die daerdoor een nieuw gezag bekwamen, tevens zijn moest al de volmaektheden van die spelling te doen gevoelen, en bij gevolg veel schoonheden te overdrijven. Dit was oorzaak dat men zelfs de groote lieden, om zich naer de nieuwe en alleen wettelijke spraekunst te

schikken, als kinderen spellen hoorde, weshalve hunne uitspraak *pedantisch* geworden is. Men ging met de Hollanders om gelijk Kinker het met de luiker Walen voorhad :

'k Zal er met de G. beginnen,
Met de C. H. en S. C. H.
'k Zal de *SCHIN* er laten klinken,
Klinken zonder wederga :
'k Zal om de uitspraak hun te leeren,
(Zoo als Fabius mij ried)
Enkele schoone regels kiezen
Uit een krachtig Hollandsch lied.
Daaglijks laat ik hen die lezen,
Langzaam, duidlijk; maar, vooral,
Met den nádruk, en den klémtoon
Dien 'k den woorden geven zal.
Als ze die van buiten kennen,
Geef ik hun een zwaarder taak,
Waarbij ze *alle gorgelslagen*
Van de Nederduitsche spraak
Afgewisseld zullen vinden,
Met *het blazend lipgesluit,*
Met den zachten z- en w-klank
En *het sissend tandgeluid;*
Voorts de *kletterende achterklappers*
Aan het einde van een woord,
Of gelijk men die, in 't midden,
Achter korte klinkers hoort;
Eindelijk nog die *lange volle*
Dubbelklanken, buigzaam rond,
Die met zachte vloeiing smelten
In een' welbespraakten mond.

Dit was hij van zin te doen, maer hij hoopte ook veel van de medewerking en 't *welluidende gepraat van de modewinkeliersters:*

- « En die leerden 't van studenten,
- « Hoe de keel, dan *scherp*, dan *zacht*,
- « Dan eens *dompnd*, dan weér *smeltend*,

- « Klinkt in HAAK, HING, JAAG EN JAGT.
- « *Jacht, geen jagd* : die c, voor de oogen,
- « Moet C. H. zijn voor 't gehoor;
- « Want de nieuwste spelling teekent
- « Juist niet alles voor het oor.
- « LOKKEN, LONGEN, LOGGE, LAGGEN,
- « Moet men *spreken naer de kunst...*
-
-
- « LOKKEN, 't eerst, waerin de K. juist
- « Klinken moet als c. in FROC.
- « LONGEN, als n. g. in LONG; maar
- « *Smeltender en zonder klok.*
- « LOGGE moet men laten hooren
- « Als in 't luikerwaalsch GI KNOH;
- « LAGGEN zal men 't beste vatten,
- « Als men lagchend zegt : « ja, toch! »
- « Maar het moet *een gulle LACH* zijn,
- « Vrolijk *schaatrend* : *hach, hiech, hooch*, —
- « *Scherp*, maar *met een' ligten keelstoot*,
- « *Uit de diepte naar omhoog!* »

Zoo dat al die klanken toch uit de school, het zij van den meester, het zij van de leerlingen (*studenten*), naer buiten klonken en allengskens zacht, scherp, hol, vol, rond, smeltend, *dompnd*, blazend, fluitend, sissend, kletterend, schaterend, *keelstootend* en *gorgelslaende* over het geheele land weërgalmden. Iedereen sprak gelijk de schoolmeester spellen leerde; *et tum mirifice sperabat se esse locutum!* Om het belagchelijke daarvan te gevoelen, heeft men zich maer te vragen of er eene tael in de wereld is, waer men, ten aenzien der uitspraek, zoo veel fatsoentjes meë gemaakt heeft, waervoor men zoo veel *ambitieuze* benamingen van klank- en toon-*nuances* uitgedacht heeft; zoo dat de zangkunst zelve er over verbaesd en stom staen moet. Dit kan zijn goed in hebben, ik misken het niet, — in de school; maer het waer gemakkelijker na te wijzen wat kwaed er uit volgen moet, wanneer men de natuurlijke ontwikkeling van de spraek eens

volks naer valsche of overdrevene begrippen van schoonheid of fatsoenelijkheid regelen durft. Ik denk wel niet dat men het zoo ver brengen zal , dat het eenvoudig spreken , gelijk wij het sedert vader Adam immer gedaen hebben , ten laetste ook voor boersch zal verklaerd worden , en dat men op den voet van onze *operas* , al zingende alles vragen , antwoorden en vertellen , ja , klagen en kijven zal ; ik vrees ook niet dat ooyt het door de neus klappen , dat menigen Hollander en vooral den Israëliten eigen is , de spraek *du bon ton* worde , en dat men ons , wier gehemelte de natuur eene verdieping lager schijnt geplaetst te hebben , met den neus tusschen de vingers , of met eene prang daerop zal gewennen te spreken , — kwam nogtans die *mode* eens op , men zou het een' *praetbril* of eigenaerdiger nog *praatprang* kunnen heten ; — zulke buitensporigheden , waer men zich zoo min aen verwacht , als dat ons stapsgewijs gaen door een dansen of door 't springen van den Kanguroo vervangen worde , verschillen echter van eene gedwongene en gemanierde uitspraek alleen daer in (gelijk de karicatuur van het originael verschilt) , dat ze meer overdreven , treffender zijn. Het een zoo wel als het ander vertoont zich aen mijne verbeelding als platte negerneusen , verminkte chineesche-vrouwenvoeten en kegel- of broodsuiker-vormige Papous-koppen. De verdorven smaak , het miskennen van 't geen natuurlijk is , kan verre leiden.

Ik ontwaer thans , MM. HH. , dat ik mij door deze overwegingen welhaest ook te ver zal hebben laten vervoeren. Wilt alles ten goede nemen ; ik keer tot den heer V. D. en Siffié terug.

Indien 't geen ik van *tong* , *rang* , enz. zeide , waer is , namelijk dat ze zonder aenblazing en anders dan *lang* , *ring* , enz. door den Hollander uitgesproken worden , zoo mag ik er uit besluiten , dat , ten minste in die woorden , de twee sylben van 't meervoud , *tong-gen* , *rang-gen* , welker laetste met de *g* klaer aenheft , zuiver van elkander gescheiden zijn : en is dit zoo , dan zal er geene reden zijn waerom het zelfde ook in al de overige , van welke zij slechts in 't enkelvoud , maer niet in 't meervoud verschillen , geene plaets vinde ; tusschen *rangen* en *langen* (rang-ghen ,

lang-ghen) is er geen onderscheid. Daeruit volgt verder dat in de eerste of in de laetste de spelling van 't verschillig uitgesproken enkelvoud gebrekkig is, en dat men of wel enkelijk *ton*, *ran* zou moeten schrijven, zonder *g*, of in *lang*, *ring*, nog eene *h* of *gh* na de *g* stellen, b. v. *langh*, of *langgh*. Het eerste ware aen misvattingen blootgesteld (schoon men ze in 't Fransch, alwaer *van* (een *wan*) als *rang*, *encan* als *étang* klinkt, niet noodig geacht heeft te mijden); het ander is verouderd en heeft dus, gelijk mede het eerste, het tegenwoordig gebruik tegen zich. Geen van beide middelen is aenwendbaer. Wat raed, MM. HH. ? dat men alles late zoo als het is, mits men ons van geene wederzijdsche mededeeling, gelijk zij het verstaen ten minste, meer spreke; dat men verklare dat de *n* voor de *g* en voor de *k*, als in *lang* en *krank*, een zoo gewijzigden klank bekomt, dat het eigentlijk geene *n* meer is (wat *lan-n^g*, *kran-n^k* geven zou gelijk men de uitgezonderde zamenstellingen *kangieter*, *pankoek*, *wijnkan*, enz. uitbrengt) maer eene nieuwe neusklinkige letter tusschen *n* en *g* of *k* in liggende; dat men leere dat, door eene onvermijdelijke verwarring, de *g* in sommige dier woorden slechts een teeken gebleven is om dien onbepaelden klank der *n* aen te wijzen (in plaets van, gelijk de Latijnen en de Grieken, de eene of de andere te stellen: *anceps* of *ageps*, *angelus* of *aggelus*, *ἄγγελος*, stelde men ze beiden naest elkander; twee vokalen had men, gelijk in meer talen, de eene boven de andere kunnen plaetsen, als om eene *verdeeling* aen te duiden, bij de konsonanten was dit geen gebruik); en dat in andere woorden die zelfde *g*, schoon ook ter wijziging der *n* bestemd, bovendien nog hare eigene weerde, gelijk overal de *k* (bij de Ouden *c*), behouden heeft; dat men erkenne dat, ten gevolge van dit systeem, de eerste, eensdeels door de uitspraek alsnog erkennelijk, anderdeels daer door, dat ze bij de Ouden hunne *g* nooyt in *c* veranderen, dus *tong*, *long*, *tang*, en nimmer *tonc*, *lonc* of *tanc*, enz., dat de eerste dan, zeg ik, in 't enkelv. met de *ng* naer den regel gespeld zijn, maer dat de laetste er nog eene tweede *g* of liever eene *gh* moesten bij krijgen, die zich in *lang*, zoo als wij het nu

uitspreken , na de *ng* nog hooren laet ; dus *lang-gh* , waer , voor 't meervoud , slechts de uitgang van dat getal aen te hangen was: *lang-ghe(n)* ; terwijl alweer de eerste , die eertijds waarschijnlijk mede in 't meervoud geen nablazenden *gh*klank , maer enkelijk met de halfvokael *ng* uitgebragt werden , gelijk thans nog in onze gewoone uitspraek : *tang-ën* , en niet *tang-ghen* , in dat geval , vermits de uitspraek van 't enkelvoud onveranderd bleef , met de enkele *ng* mogten te vreden zijn ; bestond echter reeds bij de Ouden de aengeblazen keelklank der *gh* voor deze zoo wel als voor gene in 't meervoud , en verdiende onze plegtigere uitspraek het hier door te halen , dat alsdan het verdubbelen der *g* , dat is , de spelling met *ng-g* of *ng-gh* (*tong-ghen* , *lang-ghen*) , alleen regelmatig zijn zou .

Dit alles , MM. HH. , gelijk ik het te verstaen gaf , beschouwender wijze , der theorie alleen ten gevalle en ten nutte , zonder dat ik de thans gebruikelijke spelling ergens in wil benadeelen of veranderen . Daeruit zult gij echter niet besluiten dat zoodanige onderzoekingen vruchteloos zijn en dat de tael er niets aen winnen kan ; verre van daer ! al ziet men er geene onmiddellijke toepassing van , zij leggen den grond open , waer de spraek-kunst hare regels op bouwen en vesten moet . Het eenige verwijt dat ik vrees , is dat alles te zeer dooreengemengeld en ineengevlochten is , dat ik gedurig van het een tot het ander overga , om telkens op mijne stappen te rug te komen , en iets wat achter gebleven was , op nieuw na te jagen en bij te halen ; zoo dat hoofd- en nevenvragen overal verbrokkeld liggen , zonder orde , zonder gevolg en , wat nog het ergste is , zonder eind : want het eind wordt telkens door een nieuw begin afgebroken .

De reden daarvan , MM. HH. , ligt in den aerd der stof zelve , zoo als zij zich voor mij openspreidt . Alles hangt er zoo aeneen , alles loopt zoodanig in- en kruist zich zoodanig door een , en raekt zich zoo van alle kanten , dat , wanneer ik er een deel van zoek uit te nemen om het afzonderlijk te beschouwen , wil het er niet verscheurd en misvormd uitkomen , noodzakelijk verre in 't rond , en veel van 't geen er aen vastkleeft , er bij meêgesneden

wordt, en dat ik, bij de verdere ontleding daarvan, het een stuk aen het ander terugvragen moet. Ik doe er niettemin, gij moogt mij vrij gelooven, zoo veel van af als ik maer immer kan. Zoo heb ik hier de vergelijking met de fransche neusklinken *an, anc, and, anf, ang, anl, anqu*, enz. en die tot eene andere vokaal behooren, als *en, in, on, un*, enz., als mede waer de *m* dien klank geeft, grootendeels, en de vergelijking met de grieksche *M*, die voor eene lipletter geplaetst (*ἀμπελος, κράμβη*, enz.) ook zoo klonk (1), geheel ter zijde geschoven. Zelfs van onze *k*, in *rank, link*, enz., heb ik nauwelijks een woordje gerept, schoon zij bijna in alles met de *g* gelijk staet, en wat ik van deze gezeid heb grootelijks kon helpen ophelderen. En hoe menige onbezonnen tegenwerping, die ik voorzie, heb ik niet aen kant gestooten! Daer is er nochtans eene die, eer ik er van uitscheide, verdient gemeld te worden: zoo 't waer is, zal men zeggen, dat wij in *zingen, langten* met eene enkele *ng* voor de twee sylben volstaen kunnen, wat zal dan beletten dat wij insgelijks in *lachen* het gebruik volgen en ons met de *ch* te vreden houden?

(1) De uitspraak der Franschen is dus hier de oude en de echte. Ziet hier wat Marius Victorinus daarvan zegt: *Clari in studiis viri, qui aliquid de orthographia scripsere, omnes fere aiunt, inter M et N litteras mediam vocem, quae non abhorret ab utraque littera, sed neutram proprie exprimat, tam nobis deesse, quam Graecis: cum illi SAMBYX scribant, nec M exprimere, nec N. Sed haec ambiguitas in his fortasse vocabulis, sicut in AMPELO, LYCAMBE. Nam in nostris supra dictis non est, quia non inter M et N medium sonat; ut UNQUAM et [NON]NUNQUAM, et similia, sed inter N et G. Nam et Graeci, cum scribunt ἄγγελος, ἄγγος, et similia, si syllabam AN sequatur syllaba, quae initium habet a G et a C, convertunt N litteram in G, et pro N, G scribunt: ut ἄγγελος, ἄγγιστα, ἄγκυρα; cum inter N et G medium sonet vocis productae, non, ut aliis videtur, inter M et N. — Ik voeg hier de boven gemelde plaets van Varro uit Priscianus bij, opdat men niet noodig hebbe mij op mijn woord te gelooven: *Sequente G, vel C, pro N, G scribunt Graeci, et quidam etiam vetustissimi auctores Romanorum, euphoniae causa bene facientes, ut Agchises, ageps, aggulus, aggens; quod ostendit Varro, primo de origine linguae latinae, his verbis: aggulus, aggens, agguilla, iggerunt; in ejusmodi Graeci, et Actius noster binam G scribunt, alii N et G; quod in hoc veritatem facile videre non est. Similiter ageps et agcora. De spelling is dus, voor deze klanken, van 't begin af en in de oudste talen gebrekkig en onzeker geweest, en wij mogen over de onze niet al te zeer klagen, veel minder nog groote veranderingen voorstellen.**

Dit zal men zeggen, hoewel er niet de minste gelijkheid zij, noch ten aanzien van 't gebruik, dat tusschen *lachen* en *lagchen* zoo verdeeld is, dat het zelfs meer naer 't laetste helt (van *lachchen* zwijg ik); noch wat de wijziging der vokaal betreft, die in 't eene kort blijven moet, wat zonder daeraen verbonden medeklinker niet wezen zou, en in de andere niet eens lang zijn kan; want *ng*, in weerwil van sommige hss. die *Spaengen* en *Almaengen* stellen, kan bij ons slechts op korte vokalen volgen, zoo dat de spelling van *hieng* voor *hing* enz. ondietsch zijn zou; noch eindelijk in betrekking der medeklinkers, daer niemand de geaspireerde *g*, *c* of *k*, want de *ch* is niets anders, met de *ng* gelijk stellen zal. Men kan niet zeggen dat men in *lachen* (lac-hen) voor *lag-chen* de *ch* zoo verdeelt, gelijk men het in *lan-gen* met de *ng* des noods (en onze boeken verdeelen het niet anders op 't eind van een' regel) zou doen kunnen. Hier ontvangt de *n* enkelijk een onbestemder klank, daer in *lac-hen* noch de *c* noch de *h* aen de uitspraak voldoen zouden.

Het waer hier mogelijk de plaets, althans eene schoone gelegenheid, om de regels op te zoeken die oorspronkelijk bij het gebruik der *gh* onderhouden werden, niet alleen ten aanzien der volgende vokalen, b. v. voor *e*, *i* of *a*, *o*, *u*, deze kent men immers nagenoeg (1); maer onder alle andere betrekkingen, en vooral op 't eind der woorden. Mij komt voor dat het stellen of onderdrukken van die *h* of het vervangen van de *gh* door eene andere letter (*c*, enz.), voor hen die zorgvuldig schreven, in geener wijze en in geen geval onverschillig was, tot den tijd toe dat, bij het herleven der oude-letterkennis, de dietsche tael begon verwaerloosd te worden, en geheel onze spelling in de war kwam. Doch zulks kan slechts uit de hss. bewezen worden, en zoo streng eene vergelijking en beoordeeling als daertoe zou vereischt zijn, heb ik den tijd niet om te ondernemen noch,

(1) In 't Leven van Jhs. vindt men nogtans cap. 135 *ghaet*, 136 *ghanc*, 240 *ghaf*, enz.; en die *ghone* voor *deghene* leveren meer hss. op.

bij gebrek aen goede en toereikende hss., de magt om uit te voeren. Ik laet het anderen over, en

Ik koom eindelijk eens tot den heer V. D. en Siffé en, voor de derde mael, op hun en Bilderdijks *Jochem* en *Lochem* terug. Doch neen: kiezen wij *Mechelen*, dat zij ook bijgehaeld hebben; dit raekt ons nader en wij weten beter wat het is. « Het zelfde « geldt omtrent *Mechelen*, » zeggen zij: « immers niemand schrijft « *Megchelen* of *Mechchelen*. Maer hier vloeit dan ook al verder (uit) « voort, dat men *lachen*, *lichaem*, met de helle *a* en *i*, niet « *lagchen*, *ligchaem*, of *lachchen*, *lichchaem* moet spellen. »

Niemand schrijft *Migchaël*, *Machchabeën*, *maggazijn*, MM. HH.; en de reden daarvan is, dat het vreemde woorden zijn, die, in eene andere tael overgenomen, wel niet altijd hunne uitspraak, maer toch gewoonelijk, en, zoo veel als mogelijk, ook hunne spelling behouden. Dit is zeer *liberael*, dat men vreemdelingen, die men bij zich inneemt, het regt toestaet van naer hunne wet te leven. Maer 't zijn Joden die ons te baet komen en dienstig zijn. Men laet een weinig van de strengheid zijner gebruiken af, liever dan ze te verdrijven. Zou een Franschman anders zich gewend hebben om in *Shakespear* zijne oogen te beliegen? 'T is wel waer dat *Newton* en sommige anderen het zelfde voorregt niet genoten hebben; maer men moet in 't algemeen aennemen, dat ten allen tijde de talen zich hierin hoogst verdraegzaam en inschikkelijk getoond hebben. *Mechelen* is wel geene stad die men in Engeland of in Palestine te zoeken heeft, maer zijn wij het die haer dien naem gegeven hebben, of komt hij van een ander volk dat naer andere regels spelde? Zijn wij wel zeker dat spelling of uitspraak, of wel beiden, geene verandering ondergaen hebben? Ik ben niet ligtgeloovig genoeg om aen te nemen dat ze ooyt *Sakinae* of *Walinium* geheten hebbe of naer den aertsengel *Michaël* gedoopt zij; ik aerzel zelfs niet om het verfranschte *Maslinae*, schoon in 't geschreven Martyrologium van Camerijk aanwezig, en in een Diploom van Pipijn, zegt men, van 't jaer 753 door *maris linea* uitgelegd, en door Gramaye in dien zin alleen voor wettig verklaerd, te verwerpen,

zoo wel als 't later verzachte *Malines* en het *Melina* van den schrijver van 't Leven van St. Rumoldus; ook wil ik van *Meke-linia*, als afstammende van 't oude *mekel* of *mikel*, niet, hoezeer men daer heden aen schijnt te houden: de beteekenis zelve stelt zich er tegen; ik behoud ons *Mechelen*, doch als door den tijd en naer den gang onzer tael gewijzigd. Wat nu *Mechelen* is, was eens *Machelen* (Kil.) en vroeger nog *Machelijn* of *Macheline*; de analogie leert dit, en *Machel*, gelijk het bij de Duitschers heet, *Machela* (bij Tyrius), *Maglinia* (bij Brusthemius), *Maghlinia* (bij Radulphus van St. Truiden), enz. bevestigen het. Het fransche *Maslines*, of *Malines* bewijst het gedeeltelijk ook, maer het bewijst nog meer, namelijk dat de *g*, of *gh*, of *ch*, die men in 't woord, door dietschgeboren schrijvers gespeld, ziet staen, of wel van een zeer onbestemden klank was, of van zoodanig eene uitspraek die den Franschen te hard viel. De verwisselingen die zelfs bij andere schrijvers voorkomen, doen mij liever het eerste onderstellen. Nu wat is dan, naer mijn oordeel, *Machelijn*? omtrent wat voor de Grieken *Parthenope*, dat is, de *maegdenstad*, of, letterlijk, de *maegdenstem* (eene Sireen) was, *de bruit*, *het bruitje*. *Machela*, bij Willaramus, heet in de vertaling *sponsa*, en *mahelda*, *despondebatur*; en gij weet dat in geen' schrijver van zoo vroegen tijd als hij (XIe eeuw) onze tongval meer erkennelijk is. In *Mahela* en vervolgens in *Machelijn* hebben wij de oudduitsche *h*, die overal tusschen *g*, *k*, en de frankische *ch* wankelt. Men zie hierover Grimm D. Gr. I, 176 en vlgde. Van 't zelfde *muhela*, hebben thans de Duitschen nog *gemahl*, *gemählin*, door syncope voor *ge-mahel*, *ge-mähelin*, enz. en wij, met daerbij nog onderdrukte *h*, *gemael*, *gemalin*, waerdoor zich het fransche *Malines*, zoo wel als het daer neffens genoemde *Melina*, tot den regel brengen, en uitleggen laten. Van den bijnaem van *maegd*, welken de stad bij 't volk en bij de dichters draegt, zal ik niet spreken; maer ik doe opmerken dat het Limburgsche *Quaed*- of *Kwaed-Mechelen* nogtans ook iets zeggen wil: eene *kwade Megchel* is thans nog bij 't volk eene *kwade Muchthilde*, doch naer zijnen oorsprong, eene *kwade wijf*.

Daer was dus reeds in den oorsprong van 't woord *Mechelen* reden genoeg om er de *ch* niet te verdubbelen noch er eene *g* in te schuiven. Eene tweede reden waerom men 't niet gedaen heeft, zal wel in de uitspraak gelegen hebben, die waarschijnlijk de vokaël der eerste sylb verlengde, gelijk men ze dan ook in de latijnsche versen, waer van *Machlinia* gesproken wordt, immer lang aentrest, en nog bij velen in *Mechelen* en vooral in *Quaed-Mechelen* hoort. Wat wonder dan, indien men in een' eigennaem, zelfs bij verkorte uitspraak, thans nog de oude spelling terug vindt; zonder dat wij daer iets meer uit besluiten kunnen, dan uit de spelling van *Texel*, *Luxemburg* en *Leyden*.

Daer is dan alweer hier tusschen *Mechelen* en *lagchen* geene gelijkheid, en ik kan eindelijk gerust tot het beschouwen van de zaak op zich zelve overgaen. Dit zal 't ook wel zijn wat gij wenscht, MM. HH., dat ik zoo een lastig spoor verlate en eenige stappen voorwaerts doe.

Voorloopig en om alle verdere opwerping uit den weg te ruimen, waer ook nog wel iets meer te zeggen van de *aensluit-letter* *ch*, die zich aen wederzijde mededeelt, en van de *overgangletter* *g*; maer het kortste is ronduit te bekenen, dat ik dat niet versta. De *ch* wordt bij ons door de *k* in 't begin der woorden vervangen, behalve waer zij tot wijziging der *s* dient; voor 't overige verschilt zij niet van gebruik met de *k* en de *g*, noch met de andere medeklinkers; uitgenomen dat *v* en *z* als slotletters niet bestaen kunnen. Met de *f* integendeel, die insgelijks niets anders dan eene geaspireerde *p* (*ph*) is, komt ze bovendien nog daerin nader overeen, dat ook deze, althans enkel, in geen Neêrduitsch woord aen 't hoofd eener sylb kan geplaatst worden (1).

(1) In *loochenen*, *gochelen*, *guichelen* en *juichen* staet nogtans de *ch* aldus enkel, zelfs naer 't stelsel dat wij volgen; maer ik beken dat het eene uitneming is, die in *gochelen* alleen noodzakelijk was, om het niet tot *gogchelen* te maken. In de drij overige belet niets de *g* er voor te plaetsen: zij kan daer niets aen de uitspraak veranderen, zoo min als in *goochelen*, wanneer men het *o*berplang maakt. Maer van den anderen kant verdubbelt onze tael geene medeklinkers na lange klinkers, 't en

Zien wij nu van *lagchen*. Indien *lachen*, gelijk de heer V. D. het schrijft, een woord van twee lettergrepen is, moet toch wel, op de eene of de andere wijze, de eerste lettergreep van de tweede onderscheiden zijn, en deze beginnen waer de andere ophoudt. Ongetwijfeld heeft de uitspraak hare *liaisons* of verbindingen, zoo wel als het geschrift, die ieder woord tot een geheel maken en iedere konsonant met de vorige en volgende letters verbinden: de kinderen alleen die nog in hun *ab*-boek spellen leeren, kunnen hier tegen missen; niet te min de woorden verdeelen zich in lettergrepen.

Deze verdeeling geschiedt niet in alle talen op de zelfde wijs. Bij de Grieken bragt men, zoo veel mogelijk was, de verschillende naest elkander vallende medeklinkers tot de volgende sylbe (*δ-κτώ, κύ-κνος, Α-πλας*). De Engelschen, integendeel, hechten ze, wat zij maer kunnen, aen de voorgaende vast. Wij houden eene zekere middelmaat, die met de zachtheid onzer tael meer overeenkomt. Van *kracht* maken wij niet *kru-chtig* en even zoo weinig *kracht-ig*, maer *krach-tig*; van *spits* niet *spi-tsig* noch *spits-ig*, maer *spit-sig*, enz. Onze tael kent vooral geene uitgangen met zuiver vokaal, behalve waer de voorlaetste sylb op *e, i* of *ij*, of op een' met *i* zaemgestelden tweeklank eindigt. Sommigen willen zelfs dat er volstrekt zoo geene zouden zijn, wat echter mis is. Wij kunnen dus in *lachen* zoo weinig de *ch* als in *spelen* de *l*, van den uitgang *en* afscheiden, en de *ch* in tweeën te splitsen is niet mogelijk. De aerd dier letter en de uitspraak verzetten zich daer tegen.

zij, bij uitneming, in den onvolmaekt voorleden tijd van sommige werkw. (wat de onderdrukte *e* genoegzaam regtveerdigt), en in *grootte* voor *grootheid*, ter onderscheiding van 't adj. en mogelijk ook omdat men *breedte* zegt. De Ouden schreven meestal *loeghenen*, wat de verwantschap met *logen* vaststelt. Het is dus *beliegen*, en zou eigenlijk voor ons moeten *logenen* zijn. In *guichelen* en *juichen* had men, gelijk in *kugchen* de oude *u* kunnen kort laten: *gugchelen, jugchen*; maer voor *gochelen* of *goochelen* zie ik geen middel, anders dan zoo men het tot *gogchelen* verschiep; wat niet geraedzaam is. Er blijven dus altijd uitzonderingen, of wil men, tegenstrijdigheden, die de spraakkunstenaeer moet aenwijzen en waer tegen hij mag *protesteren par respect pour le principe*, maer waer hij zoo wel als alle anderen gedwongen is zich aen te onderwerpen.

Indien wij dus , met den heer V. D. , *lachen* zonder *g* schrijven , blijft er alleen over dat *la* op zich zelf de eerste lettergreep , en *chen* de tweede uitmaken zal. Maer wie gevoelt niet dat , volgens 't geen wij elders ter gelegenheid der dubbelvokaelspelling van de kwantiteit zeiden , zulk eene schrijfwijze regelregt met de uitspraak strijdt , daer ze den klinker *a* , die in de uitspraak kort en hel is , tot eenen langen scherpen klank maekt , gelijk in *Rachel* en in 't duitsche *rachen*. Het zelfde zal ook plaets hebben in *li-chaem* , *po-chen* , *ku-chen* , enz. , dat is , in alle woorden waer de voorgaende klinker kort moet uitgesproken worden. Maer in diegene integendeel waer de klinker natuurlijk lang is , is de spelling van den heer V. D. onberispelijk. Zoodanig is *loo-chenen* , met de scherplange *o* , die om hare scherpte (doch niet om hare lengte) hier verdubbeld wordt , en als lang , de *g* , die Siegenbeek er inlascht , kan en moet ⁽¹⁾ derven. Zoodanig is ook *goo-chelen* , of , indien het niet scherp- , maer gelijk de heer V. D. beweert , zachtlang is , *go-chelen*. Zoodanig is eindelijk ook het reeds door Siegenbeek zonder *g* geschreven *jui-chen* en *gui-chelen*.

Zien wij nu nog anders en verder hoe men *lag-chen* door de analogie regtveerdigen kan. Wij bemerkten boven dat , van *kracht* , *krach-tig* , van *spits* , *spit-sig* komt , en dat de laetste slotkonsonant van 't wortelwoord in de spelling tot den uitgang gebragt wordt. Zoo staet het ook met *toorn* , *toor-nig* , *waerd* , *waer-dig* en alle diergelijke.

Wat doet men van den anderen kant met de woorden waer slechts eene slotkonsonant is , wanneer dezen eene of meer uitgangsyblen aengehangen worden? Hoe maekt men van *vol* , *volle* en *vollig* , van *tal* , *tallijk* , van *zin* , *zinnen* en *zinnelijk* , dat is , hoe spelt men zulke woorden in hunne afleidingen , geslacht- of getalveranderingen? Hoe bekomt men verder van *spoor* , *buiten-*

(1) Omdat de lengte de *g* , d. i. de verdubbeling des medeklinkers , overtollig maekt. Ik weet verder ook niet of wij in *loo-chenen* wel een verdubbelden *ck*klank laten hooren , gelijk in *lag-* of eerder *lach-chen*. Doch men zie mede de voorgaende noot.

sporig, van *keur*, *keurig* en de meervoudige gedaenten *boomen*, *pezen*, *straten*, enz.; van *boom*, *pees*, *straet*? Wat is de reden van de zoo verschillende vorming welke wij opmerken tusschen de onderscheidene hier aangewezen klassen van woorden? Ligt die reden niet in 't verschil dat tusschen die woorden reeds bestond vóór hunne verlenging, en welk men zelfs bij deze verandering heeft moeten behouden? Zou men in *vol*, *tal*, *zin*, de slotkonsonant verdubbeld hebben, ware het niet geweest om den klinker niet te verlengen, zoo als 't, b. v., geschiedt in 't onregelmatige *dal*, dat *dalen* wordt, met lange *a*, gelijk bij sommigen *gebrek*, *gebrekig* vormt met lange *e* (1)? Waerom verwerpt men de eene *o* in *sporen* en behoudt men ze beiden in *boomen*, zoo niet omdat het eerste zacht- en 't ander scherplang is, en dat de dubbele *o*, die in 't laatste onontbeerlijk is, in het eerste overbodig wordt, zoodra deze klinker de lettergreep sluiten moet? Het zelfde heeft plaets in *pezen* en *straten*. *Keur* ondergaet in 't schrift geene hervorming, omdat er, bij den uit zijnen aard onveranderlijken tweeklank, niets te verhelpen is. *Kracht*, *spits* en *waerd* blijven ook ongewijzigd, alhoewel de laatste medeklinker aen de volgende lettergreep kleeft.

Vergelijken wij nu hiermede de woorden *lagchen*, *kugchen*, *pogchen*, *ligchaem*, *tigchel*, enz., waer de wortelklinker kort is, en *juichen*, *guichelen*, *gochelen* of *goochelen*, *loochenen*, enz., die of een langen klinker of een' tweeklank hebben, dan gevoelen wij dadelijk, dat ieder van deze twee klassen aen eene der voorgaende beantwoordt, en dat wederzijds de zelfde regels gelden moeten. Om den wortelklinker in *lach*, *kuch*, *poch*, *lich*,

(1) Sieg. Verh. blz. 204. *Gebrekig* zou eigenlijk van *gebreken*, d. i., van 't werkw. komen, gelijk *daling* en *daler* van *dalen* en niet van *dal*, en 't zou dus eenerlei zijn met *gebrekende*. Ook volg ik liever de analogie van *God*, *Goden*, maer toch *goddelijk*, *hol*, *holen*, *holligheid* en wat er meer van zijn kan. Nogtans is 't aen te merken dat in vele dergelijke woorden de afstammende vormen wankelen: *God* heeft zoo wel *Goods* als *Gods*; voor *hol* zegt men op veel plaatsen *hool* en dus ook *bool*; voor *gesprek*, *gespreek*, en *gespreken*, voor *gesprekken*, wat ook inderdaed wonder tegen *gebreken* afsteekt. Zou men mede niet eens *gebreek* gezeid hebben, gelijk men thans nog door geheel Limburg *vaet* voor *eat*, *dael* voor *dal* (neder), maer toch ook *delling*, zegt?

ongestoord te bewaren , zal ik , in de verlenging van 't woord , de slotkonsonant te verdubbelen hebben , gelijk dit in *vollig*, enz. geschied is; terwijl in *juichen* en *loochenen*, *goochelen* de tweeklank *ui* en de scherplange *oo* door derzelve eigene kracht immer lang blijven , en met *keurig*, *boomen*, enz. volkomen gelijk staen. Is in 't laetstgenoemde *goochelen* de echte uitspraak die der zachtlange *o*, zoo zal het , even als *sporen*, met ééne *o* gespeld worden.

Die de vokaal des wortels lang hebben veroorzaken geene verdere zwaarigheid; maer thans blijft nog de vraag over, hoe men met diegenen handelen zal, waer de klinker voor de *ch* kort is, en of men in der daed de slotkonsonant maer te verdubbelen hebbe, gelijk in *wakker*, *waggelen*, om deze van *waker*, *wagen* (waermeê zij verwand zijn) te onderscheiden, dan of hier, uit hoofde van den bijzonderen aerd der *ch*, geene of nog eene andere wijziging plaets hebben zulle. Laet de *ch*, dat is de *gh*, of eerder de *kh*, zich verdubbelen gelijk de enkele *g* of *k*? Bilderdijk in zijne Spraakl. blz. 52, zegt dat zij « geene verdubbeling noodig heeft, dewijl zy zich aen wederzijde meêdeelt; » maer hij had zoo pas te voren (blz. 49 en vlgde.) in 't algemeen eerst geleerd, « dat men de konsonanten (om het even welke of hoeveel) tusschen twee vokalen staende, niet aenmerken moet als afzonderlijk tot een van beide behoorende; » en nochtans spelt hij zelf *wakker*, *waggelen*, enz. Deze reden deugt dan waerlijk niet, hoe dikwijls hij er ook op terug komen moge. Wanneer hij van *prachen*, enz. zegt: « welken klank de *a*, enz. daerby heeft, kan in onze taal niet twijfelachtig zijn, zoodra men vasthoudt, dat die *ch* tot de eerste zoo wel als de tweede sylbe behoort, » dan mag men vragen of dit alles zins ook op *waker*, *wagen*, *wafel*, in welk laetste de *f* (= *ph*) de gelijkheid nog grooter maekt, niet passen zou, en of aldaer, volgens zijne eigene leer, de *g*, de *k* en de *f* of *ph* mede tot de twee sylben niet behooren, en dus de *a* een korten klank geven? De wederzijdsche mededeeling, hoe hij ze ook versta, doet vervolgens hier niets ter zake, en om te weten of de *ch* zich laet verdubbelen, hebben wij naer andere redenen om te zien.

Bij de Ouden vindt men ze wel eens verdubbeld, doch op de zeldzame voorbeelden die men bij hen daarvan heeft, kan men, zoo min als op die men bij Frans de Haes en bij andere lateren aantreft, geen gebruik vestigen. Ik weet ondertusschen niet of men ook wel het tegengestelde uit de Ouden zou mogen bewijzen, daer zij niet alleen *lichaem*, *lachen*, enz., maer soms ook *seghic*, *te seghene*, *te lighene*, enz. schreven, en vermits het voor mij nog niet geheel zeker is, dat zij in vele dier woorden de eerste sylb niet lang uitbragten. Dan zij schreven ook gewoonelijk *salicheit*, *oetmoedicheit*, enz., waer de *i* zoo veel als tot den uitgang behorende toch kort bleef; wat hun mogelijk ook, hoewel verkeerdt, *lichaem* gewende te schrijven. Ofschoon deze spelling de gewoone was, treft men echter bij hen ook wel soms *lagchen*, *ligchaem*, enz. aen; doch dit alles levert alweer geen genoegzaam gezag op, om iets aengaende de verdubbeling der *ch* te beslissen.

Beschouwen wij de *ch* op haer zelve, het zij als letterteeken of als klank, dan vinden wij er niets in dat de verdubbeling begunstige; integendeel als zamengesteld letterteeken schijnt ze, verdubbeld zijnde, noodzakelijk het oog, als aengeblazen klank, het gehoor te moeten kwetsen. Trouwens *lichchaem*, zoo geschreven, biedt het oog eene rij teekens aen waer het zich in verwart, althans, eer zij zich behoorlijk gescheiden hebben, door vertraegd en verlamd wordt. De hand zelve heeft noodig zich te hervatten en, om zoo te zeggen, eens achteruit te tellen, eer zij de reeks voltrekken durft. Die lastigheid kan, wel is waer, door 't gebruik vrij geminderd worden; maer wat hetzelfde voor hand en oog kan, kan het voor 't gehoor niet; hier is bij de herhaelde aenblazing geene verzachting, maer slechts een gedeeltelijk onderdrukken daarvan is mogelijk, en 't geen wij boven van de verdubbelde medeklinkers in 't algemeen zeiden, dat ze daerom niet eigenlijk in de uitspraek verdubbeld worden, of in andere woorden dat er geene *scheva* tusschen komt, zou grootendeels daerbij te niet gaen. Want, gelijk ik het ook zeide, en indien ik andermael dat woord gebruiken mag, welk alleen mijne ge-

dachte uitdrukt, onze uitspraak, hoe zacht ook, heeft iets regtfs, en brengt de klanken zoo bestemd aen 't gehoor, dat ze voor 't oog niet duidelijker daer staen konden. Of heeft men het liever omgekeerd? wat in onze uitspraak niet te vinden is, mag zich ook bij ons in 't schrift niet vertoonen. In dezen zin is zelfs het zoo even nog herhaelde wegens de uitspraak der verdubbelde letters, niet geheel en al waer, schoon er nog geene aenblazing bij kome; in *leggen, lekken, lemnen, (k)leppen, lessen, letten*, ist niet iedermael enkelijk hetzelfde *le* waer men meê aenheft, met een volgende *gen, ken, men*, enz. (deze uitgangen intusschen zijn en blijven zoo vol en zoo duidelijk, dat ze het als afzonderlijke woordjes niet meer zouden kunnen wezen) maer wel degelijk een allerhelste *leg, lek, lem*, enz. met eene ware sluitkonsonant, min de *scheva*, omdat er geen overgang van de eene stelling der spraektuigen tot de andere tusschen komt. Doch het klaerste bewijs daervan ligt in den klemtoon, die onmogelijk op de eerste sylb vallen zou, zoo ze haren eigen medeklinker niet had. Men trachte eens *le-gen, le-ken*, enz., met *le* kort, zoo uittespreken, dat de klemtoon op dit *le* blijve, en tevens de volgende medeklinker daer niet reeds aen vast kleve, eer hij zich voor de volgende sylb aenheffe! De onmogelijkheid daervan ligt in de korthed der vokael, d. i. in de rasheid der uitspraak zelve, waer de *e*, bij aldien ze zich genoeg uitbreidde om op den volgende medeklinker niet te slaen, daerdoor zelf lang zou wezen. Doch onderstellen wij dat het mogelijk zij, dewijl in 't Latijn *ager* de eerste kort en te gelijker tijd er den accent op had; zal men wel ernstig durven beweren, dat het van eenerlei klank en uitspraak was met *agger*, waer dezelfde eerste sylb even zoo wel kort is en den klemtoon draegt? Hoe zou dan *legen* en *leggen* het zelfde kunnen zijn? Hoe zou dan een verdubbelde medeklinker, wanneer men de zaak wel inziet, en niet den schijn volgt, maer, gelijk Cicero zegt, de waerheid zelve schaeft en vijlt, *cum veritas ipsa limatur*, eeniglijk de kracht en weerde van eene letter, hoe zeer zich ook aen beide zijden mededeelende, hebben kunnen?

Indien wij nu dit op de verdubbeling der *ch* willen toepassen, zoo moeten wij bekennen dat, met *lichchaem* te spellen, wij tweemaal de *g*, *c* of *k*, met hare aspiratie, dat is, meer dan de uitspraak hooren laet, teruggeven, daer wel zeker twee aspiratien eener zelfde letter naest elkander te hard zijn om uitgesproken te worden. De verdubbelde klank van een gewoonen medeklinker lijdt geene zwaarigheid, omdat daertoe, gelijk wij zeiden, geene herhaelde inspanning der spraektuigen noodig is; maer met de daer bijkomende aenblazing of aenademing die telkens eene herademing vereischt, zou het geheel iets anders zijn: *lich-chaem* en *lach-chen*, *wisch-schen* en *wasch-schen* wijgert zich schier de mond te laten hooren.

Hoe spreken wij dan dergelijke woorden uit? Daer de aspiratie eigentlijk niet tot den medeklinker dien wij geaspireerd noemen, maer tot de volgende vokaal, of, waer deze ontbreekt, tot de *scheva* behoort, zoo doen wij wat wij alleen doen kunnen, wij spreken op de eerste plaets enkelijk den medeklinker uit, en laten de aspiratie weg, om ze slechts bij de verdubbeling, waer zij thans ook eene vokaal vindt, aen welke zij vastkleven zal, te laten voelen. In plaets van *lich-chaem*, *lach-chen*, *wisch-schen*, *wasch-schen*, enz., zeggen wij *lig-chaem*, *lag-chen*, *wis-schen*, *was-schen*, alwaer in *chen* en *schen* de klank der *g* en *s* onmiddelijk en zonder tusschen beiden intredende *scheva* voortgezet en slechts bij de volgende vokaal de aenblazing gehoord wordt. Dit maekt een verschil uit in eeniger mate te vergelijken met dat, welk men voelt tusschen *vaste* en het al te harde *vastste*. In *vaststellen* geeft dit minder aenstoot, omdat het zoo veel als twee woorden zijn; doch geen van beiden is zonder *scheva* uit te brengen, en de tong laet in haren verdubbelden tusschenslag genoegzaam de *e* van *vastste*, *vaststellen* voelen. Wat alweer, om dit nog eens in 't voorbijgaen te zeggen, op de wederzijdsche mededeeling, zoo men ze op zijn Bilderdijsch verstaet, eene geweldige inbreuk maekt. Een ander vergelijkingspunt ten aenzien der uitspraak, treffen wij aen in *vleesch-houwer*, wat men gewis niet uitbrengt gelijk het geschreven wordt, noch ook als

vlee-schouwer, maer met demping der eerste aenblazing tot *vleeschouwer* verzacht (1). Doch dit heeft men zelfs reeds in *menschdom*, *menschlievendheid*, en meer anderen. De Hollanders zullen hierin nog wel verder gaen dan wij, indien zij naer Bilderdijk luisteren, die (Sprakl. blz. 50) zegt dat in *wenschen*, enz. de *sch* eene eenvoudige door de *ch* wat versterkte *s* is, terwijl zij in *schaep* en *schip* eene geheel veranderde wijziging van de *s* is. Doch wat verstaet hij hier door versterkte; en dat wel door *ch* versterkte, *s*? Voor mij blijft het onduidelijk (2).

De uitspraak dan zoo wel als het zamenstel en de aerd der *ch* schijnen haer voor geene verdubbeling vatbaer te maken. Van den anderen kant nogtans is het bewezen, dat zij niet geheel verloren gaet, en dat de korte voorafgaende klinker bij de geheele onderdrukking diens medeklinkers of van zijne kortheid of van zijnen klemtoon zou beroofd worden. Wat blijft er dan over dan dat wij met Siegenbeek en naer 't voorbeeld van vele der beste schrijvers van onzen tijd, eene spelling aennemen, die met onze uitspraak, en den aerd onzer tael alles zins overeenkomt?

Ik kan niet nalaten te doen aenmerken dat ik nogtans in het woord *lachachtig*, indien men het gebruiken wilde, niet geerne de *g* zou ingelascht zien, zoo min als in alle andere dergelijke woorden met *achtig* zaemgesteld, uit hoofde van de losse verbinding dezès aenhangsels, dat is, omdat de uitspraak zich er

(1) Te St. Truiden heet het even zoo zacht en veel juister een *beenhouwer*. Dit woord heeft daer echter eene geheele locale eigenschap. Het hollandsche *beenhakker*, schoon altijd even juist, om het *been*, zou er toch, wat het *hakken* betreft, eene overdrijving wezen, dewijl men er in plaats van ossen slechts twee- of derdhalfjarige kalverkoeyen, of, op zijn Vriesch, *koekinder slaet* (d. i. slagt). Dit zijn geene klagten, want als Truienaer tel ik er nog al vrienden onder de vleeschbeenhouwhakkers, die mij zekerlijk nooyt van 't slechtste zullen voorgezet hebben.

(2) *Vaststellen*, *vleeschhouwer* en wat een weinig onderwaerts volgt, *lachachtig*, enz. deden mij hier aen de woorden van Bilderdijk denken, Sprakl. blz. 65: « Een samengesteld woord is één eenig woord, waaruit ook de samenstelling bestaan mag, en moet dus, als één woord geschreven worden. » Alzoo ook *uitgesproken*. Men zal wel zien in hoe ver ik met Bilderdijk overeenkoom; ik kan alles wat zich naest de hoofdvragen aenbiedt van een haertje tot een draedje niet onderzoeken en uitleggen.

tegen verzet. Wie toch zou *lag-chachtig* met den klank van *lagcher*, of *vlees-schachtig* met dien van *vleeschelijk* durven uitspreken? Wat nogmaels ten bewijze strekt dat de regel van Bilderdijk nopens de wederzijdsche mededeeling der konsonanten te onbepaald en ver te algemeen is. Zelfs in *lach-aerd* en *visch-aerd*, indien ze bestonden, wilde ik liever de verdubbeling onderdrukken; alweer omdat in dusdanige composita, schoon tot een woord verwassen, dat nauw verband, dat er tusschen de sylben van andere woorden bestaet, niet gevonden wordt, of, om alle redenen ineens te begrijpen, omdat de aenblazing tot het tweede deel der zamenstelling niet toebehoort. Zij behoort tot *lach* en *vleesch*, met hunne *scheva* of wat deze, in de zelfontwikkeling des woords, vervangt, en kan nimmer tot hetgeen de wortel uit zich niet voortgebracht heeft, overgedragen worden. Hoe streng dit waer is, kan men, mijns dunkens, daeruit verstaen dat, bij het afleggen des slotklinkers, de Ouden menigmael de aenblazing weglieten, schrijvende *valsc*, *walsc*, enz. (doch ook *valsce*, *scat*, enz.), en dat ook wij (althans de groote hoop), in *kiesch-heid*, *kuisch-heid*, de aenblazing van den uitgang door die van den wortel niet eens vervangen laten. In dien zin (men vergeve mij deze beschouwing) was reeds de verdubbeling in den wortel van voor aeler hij zich ontwikkelde, althans in den korten; en dit verklaert ons door wat gevoel de Duitscher op de gedachte gekomen is om *Statt*, *denn*, *Herr*, *Ross*, enz. met verdubbeling des medeklinkers te schrijven. Van dit standpunt beschouwd zijn de uitnemingen die de Duitscher volgt, eensdeels op bijzondere redenen, vooral op de oorspronkelijke kwantiteit des wortelklinkers, gegrond, anderdeels misverstand. Het valt in mijn bestek niet daer iets meer over te zeggen.

Tot dus verre ook over de *g* en de *ch* in *lagchen*, enz. Thans gaen wij de *ch* van eene zich wederzijds mededeelende tot eene *aensluitletter* herschapen zien. Ik laet den heer V. D. spreken: « Uit hoofde, » zegt hij, « dat de *ch* dus » (hij kwam van uit die *Dietsche doctrinael*, gedrukt te Delft in 1489, en uit Vondel twee voorbeelden aen te halen van de spelling van *lichamen*,

zōnder *g* ; hierop dan slaet zijn *dus*) • wel degelijk eene aen-
 « sluitletter is , zouden wij de spelling van Kiliaen , *kuisheid* ,
 « *frischeid* boven degene van Weiland stellen , welke *kuisseid*
 « [te lezen *kuischheid* ? althaus naer 't Handwoordenboek] ,
 « *frischheid* stelt. »

Indien hij , door *aensluitletter* verstaet de bindletter , de tus-
 schenkonsonant , dat is , die waer , volgens Bilderdijk , de vereeni-
 ging der sylben in rust (Spraakl. blz. 52) , zoo begrijp ik zijne
 reden niet , omdat dit , altoos volgens hem en zijn' meester , op
 alle konsonanten past , niet slechts op de *ch* , en dus *wagelen* ,
sufen voor *waggelen* , *suffen* ook goed wezen zou. Beteekent het
 echter slotletter (in de onzekerheid onderstelt men soms ook wel
 het onmogelijke) , dan begrijp ik ze nog minder. In alle geval
 deugt het gevolg niet , ten zij men tot de zoo even gemelde oude
 schrijfwijze *kuis*(*cuusc*) , *frisc* , die niet zoo lang voor Kiliaen nog in
 voege was , en vervolgens ook tot *scoon* , *scrael* , enz. terugkome.
 Ik pas er liever op toe 't geen ik een weinig te voren van *achtig*
 en *aerd* zeide , met welke *heid* , als mede een tweede lid der
 zamenstelling , met regt vergeleken wordt , en ik schrijf *kuisch-*
heid , *frisch-heid*. De uitspraek zou , ik beken het , *kuis-heid* ,
fris-heid zeer wel lijden , maer gelijk zij *mensen* voor *menschen*
 lijden zou , met den wortel te krenken , wat niet geraedzaam is.
Fris-scheid , met verdubbelde *s* , strijdt even zoo zeer tegen de
 afleiding als tegen de uitspraek , en *kuis-scheid* , zou , om zijnen
 langen tweeklank , daerbij nog tegen de algemeene analogie
 strijden. Men houde zich aen de spelling van Weiland!

De heer V. D. sluit eindelijk dezen § met eenige aenmerkingen
 nopens het gebruik van *g* of *ch* op 't eind der woorden : « De
 « aert onzer tale wil , » meent hij , « dat men de sluitletters ver-
 « harde. Men kende dan ook by de ouden dien gewaenden en
 « verdichten regel niet , dat men schryven moet *dag* , *weg* , met eene
 « *g* , omdat men zegt en schrijft *dagen* , *wegen*. Men brak zoodra
 « de achterste *e* in *dage* , *wege* , niet af , of men verscherpte die *g* ,
 « door ze te veranderen in *ch*. Een klaer bewijs , » roept hij uit ,
 « dat de oude regelmaet die verharding geëischt heeft , zonder

« in aanmerking te nemen van wat oorsprong » (moet het niet *oorspronk* of *oorspronch*, met verharding der eindletter zijn?) « zulk woord was. » En een weinig verder : « het onderscheid » (moet het alweer niet *onderscheit* heten , en dus ook in 't voorgaende , *woort* voor *woord*?) « tusschen *ch* en *g*, gegrond (*t?*) op « de verschillende beteekenis der woorden , is niet alleen willekeurig (*ch?*), en dus gantsch onzeker » (ik zou het liever omkeeren en den willekeur uit de onzekerheid doen volgen; dit kan echter slechts een klein aental woorden of woordjes treffen), « maer wordt ook zelfs by velen niet recht gevat , ja , gantsch verkeerd (*t?*) gebruikt; en blijft veeltijds (*ts?*) ook duister, « omdat de oorsprong (*ch?*) des woords (*ts?*) ons dikwijls onbekend (*t?*) is. »

Ook hier vind ik niets wat den naem van spraakkundige reden of bewijs weerd zij. In wat tael verscherpt dan de uitspraak de slotklinkers niet, indien men verscherping noemen mag het sterker drukken op die letters bij het afbreken der stem, tot steun, tot berusting; gelijk men in zekere gevallen in 't Grieksch, b. v. voor een komma, enz. zelfs door den accent aanwijst dat de geheele sylb hare klem behoudt? Zou de op dien voet gewijzigde schrijfwijze dan bij ons, zoo wel als reeds bij de Franschen geene korte eindsylb op eene *media* (b, g, d) eindigen kan, voor alle woorden hoegenaemd niet moeten aangewend worden, te meer daer wij de sluitkonsonant, die zij gewoonelijk onderdrukken, altoos laten hooren? Of zou hier ook de kwantiteit moeten in rekening komen? Ik meen het wel, maer ik laet het aan de verdedigers van dat stelsel over, de regels daarvan vast te stellen.

Tot nu toe weet ik nog niet al te zeker wat zij willen; de regel dien zij geven is algemeen: « De aert onzer tale wil dat « men de sluitletters verharde; » en de woorden of gevallen waer zij hem toepassen, maken ver het kleinste getal uit: men zal altijd *wech*, *slach*, *aert*, *geslacht*, *licht*, *wicht*, enz. schrijven. Zelfs de heer V. D., schoon overal *slach*, *licht*, *aert*, enz. stellende, behoudt nogtans niet alleen het door 't algemeen gebruik

en door Bilderdijks navolging bekrachtigde onderscheid tusschen *doch* en *dog*, *noch* en *nog*, maer zal zich bovendien ook wel wachten van *hep*, *hat*, *pat*, *rat*, *bat*, *vloot*, *moet*, *zecht*, enz. in plaets van *heb*, *had*, *pad*, *rad*, *bad*, *vlood*, *moed*, *zezt*, enz. te schrijven. Waer blijft hierbij de regel?

Gij zult ongetwijfeld reeds opgemerkt hebben, MM. HH., dat de woorden : *geslacht*, *licht*, *wicht*, die hij onder den zelfden regel brengt, met *slach* en *aert* geens zins gelijk staen; en Bilderdijk roept ook, om die spelling te regtveerdigen, een geheel ander principie in. Het is niet als sluitletters dat hij, in zijne Spraakl. blz. 49, de *ch* voor de *t* vereischt, maer als niet tot het zelfde spraektuig behoorende en nogtans in de uitspraak vereenigd; welke reden zou hij anders hebben om ook *machtig* aldus te spellen, zoo men nog beweren wilde dat ze in *macht* sluitletters zijn? Men zal mede nog wel indachtig zijn dat de heer V. D. te voren het zelfde principie inriep, en wat wij daeromtrent aengemerkt hebben.

De oude regelmaet, zegt hij hier, eischte zulke verharding, zonder op den oorsprong van de woorden acht te slaen; en hij schijnt dit niet enkelijk als eene goedkeuring, maer als een bewijs voor die spelling gegeven te hebben. Wij zullen dus den oorsprong der woorden ter zijde stellen, en ze allen tot de regelmatigheid dwingen! De oorsprong is nogtans iets, en de oorspronkelijke letters zijn niet zonder zekere weerde voor de beteekenis. Ik weet niet of de woorden van den heer V. D. uit Bilderdijk ontleend zijn, maer deze nam toch gerne de afleiding in acht, zoo dat hij ze somtijds zoeken ging waer niemand, buiten hem, er zou op gedacht hebben: De *x*, zegt hij, blz. 57 van zijne Spraakl., « sloot het woord *straks* en *fluks*, waerin ik, voor my, « ze verkiezen zou voor *ks*, omdat zy nader aen *gs* komende, « het *vlug* beter uitdrukt, waervan dit woord gevormd is. » Gij ziet, MM. HH., dat de zoo scherpzigtige als in 't algemeen scherpzinnige grijaerd de *g* van 't wortelwoord, door alle gedaente-*verwisseling*, door alle zaem- en ontstelling heen, tot in de *x* van *flux* naspeurde, achterhaelde en eerbiedigde. Uw meester,

mijnheer V. D., schreef *flux* en niet *fluks*, omdat hij er de *g* van *vlug*, de oorspronkelijke *g*, in erkende, die in *fluks* (schoon « de « onderlinge verwisseling van *g* en *k* algemeen en kenbaar ge- « noeg is; » 't zijn zijne woorden, *ibid.*) niet *te zien* was. Gij moest ons dat niet achtergehouden hebben, toen gij ons een weinig te voren van dat woord spraekt. Doch waerom schreef hij, die zoo stipt en nauwkeurig zijn wilde, niet *vlugs*, waer alles oorspronkelijk, alles nederlandsch, geene hoogduitsche *f*, noch latijnsche *x* meer in was, en waervan de beteekenis duidelijk, de uitspraak onberispelijk mogt heten, en de gedaente eindelijk die van geen straetwoord meer zou geweest zijn?

Doch dit ter loops. Overigens wil ik voor mijn deel ook, waer het wezen kan, liever den oorsprong volgen, dan 't geen de heer V. D. de regelmaat noemt. Doch wat is regelmaat? dat men alle woorden in den zelfden vorm giete, zonder te vragen wat ze zijn, van waer zij komen? In dien zin kan de regelmaat met geen anderen regel overeenkomen, daer blijft slechts nog een eenige regel, de regelmaat. Voor mij is ze geheel iets anders. Ik stel ze daer in, dat men in gelijke gevallen eene gelijke spelling volge. Indien de algemeene regel wil dat men den uitgang verharde of verscherpe, of versterke, dan laet mijne regelmaat mij nog altijd toe de oorspronkelijke letter te behouden. 't Zal eene uitneming zijn, zoo men wil, op den algemeenen regel, maer toch altijd regelmaat. Alle woorden die voor hunne verbuigingssylb of sylben eene *g* hebben, of die van zoodanige afgeleid zijn, zullen die wortelkonsonant overal bewaren; dit is ook regelmaat, en dus met de *d*, enz., zoo ver als alweer deze regel tegen geen anderen aanstoot. Doch welke zijn de andere regels waer hij voor wijken moet? Ik aersel niet te bekennen dat de voornaemste de uitspraak is. Ik ben dus met mij zelve in tegenspraak, en 't is te onregt dat ik bij den heer V. D. hier iets verbeteren wil? Zoo zult gij dit niet verstaen, MM. HH.; de heer V. D. spreekt wel van de scherpere uitspraak der slotkonsonanten, maer de regelmaat is, in zijnen zin, de gelijkheid, de eenvormigheid in de spelling. Hij zegt minder: nademaal ze

stevig uitgesproken worden , zal men ook steviger letters gebruiken; maer zijne gedachte is : dewijl men voor sommige streng de uitspraek volgt , zal men ze voor allen volgen ; wat geheel iets anders is. Wat wil ik nu ? dat men als algemeenen regel stelle , dat de wortelkonsonant zal behouden worden , eensdeels omdat het hier dikwijls de beteekenis zelve van 't woordt geldt , en dat er niets willekeurig in is , anderdeels omdat zoo eene spelling zich van de ware uitspraek zelden veel verwijderen zal. Hoe gering is immers het verschil van klank tusschen *lag* en *lach*, *nog* en *noch* en om er ook van deze soort bij te noemen , tusschen *klagt* en *klacht* , *magtig* en *machtich* , welk laetste zij zelve , ik zeg , Bilderdijk en die zijn stelsel volgen , toch zoo niet schrijven zouden ? Ware de uitspraek zoo kiesch , zoo onhandelbaer , dan ware er geen middel om haer te bevredigen , dan hadde men , van tien woorden , er drij anders te schrijven dan men nu doet ; men zegt niet *standvastig* , maer eerder *stantfastig* ; niet *behagelijk* , maer *behachelijk* , niet *menigte* , maer *menichte* , niet *ontzaggelijk* , maer *ontsagchelijk* , enz. zonder nog de uitgangen in rekening te brengen. Wat zeg ik verder ? dat daer nochtans , waer de spelling naer den oorsprong zich al te ver van de uitspraek verwijderen zou , deze moet voorgetrokken worden , b. v. , in *oorspronkelijk* , *afhankelijk* , *gifte* , voor *oorsprongelijk* , *afhankelijk* , *givte* , enz. , *koninklijk* echter , voor *koninglijk* , zal ik zoo min goedkeuren als *koninkrijk* , en in 't zoo even genoemde *ontzaggelijk* wil ik ook liever de afleiding volgen.

Thans blijven nog over de woorden welker afkomst onzeker of volstrekt niet na te wijzen is. Voor deze is de zaak nog veel eenvoudiger : hier kan geen twist zijn , dan voor zooveel men over de uitspraek zelve twisten zou. Wat men uitspreekt , dat is 't woord ; het gebruik heeft er in onze tael niets tegen in te zetten. Geviel het dat van lieverlede de uitspraek zoo veranderde , dat de gewoone spelling er regelregt tegen begon te strijden , dan zal het schrijfgebruik onderdoen , al ware nog de oorsprong van 't woord zoo bekend , en *magschien* zal *misschien* worden. Maer bestaet het verschil dat men opmerkt slechts in 't wat harder

uitspreken van eenige konsonanten , zoo dat in den overgang van de eene sylb tot de andere of in den uitgang de *b* als *p* , de *d* als *t* , de *g* als *ch* (die men ook voor scherper houdt) of de *v* en *z* als *f* en *s* klinken , dan zal de uitspraak zich daer in 't geheel niet door beledigd achten , bijaldien de spelling daerom niet dadelijk de etymologie of het gebruik uit het oog verliest , maer zij zal zich billig en inschikkelijk toonen , en 't reeds maer al te benepen geschrift zekere ruimte toestaan.

Omtrent de eensluidende woorden *nog* en *noch* , *dog* en *doch* , *wigt* en *wicht* , en wat er diens meer is , wil ik het gebruik gerne wat gezag toekennen , niet alleen omdat de duidelijkheid aen zulke onderscheidingen altoos iets winnen kan , maer voornamelijk omdat , in meest al deze woorden , eene der beide spellingen met de bekende afleiding overeenstemt , terwijl aen de andere , zonder na te wijzen oorsprong , daerdoor zelf het regt , van zich onder gelijke toereeding aen te bieden , kan betwist worden. Van *nog* en *noch* toonde ik dit in eene note onder blz. 81. Tot verdediging van *dog* heeft men *doggen* ; van *doch* , de uitspraak en de onzekere , en wat ook Bilderdijk zich bemoeye , onbekende afkomst. *Wigt* kan de *g* van *wegen* niet betwist worden , terwijl zijn homonym *wicht* (kind) van zeer onzekere geboorte of uit het Angelsaks. *wiht* gesproten is. Het onderscheid tusschen *ligt* en *licht* is bezwaerlijker te wettigen. *Licht* , *lucht* , *locht* , is 't zelfde ; oudtijds was het ook wel *lift* , *lust* , *loft* ; *Luft* is thans nog 't duitche woord. In sommige dialekten hoort men zelfs *laucht* en *lauft*. Dezen (*lift* , enz.) staen tot genen (*licht* , enz.) , gelijk 't oude *ochte* tot *ofte* , en , omgekeerd , ons *achter* tot het voormalige *after* , *nichte* tot *nifte* (vglk. neef) , ergens bij Bilderdijk gemeld , *gichte* tot *gifte* , enz. Het woord , verwant met het latijnsche *laevis* , ook wel *levis* , met lange *e* , beteekenende *glad* , *blinkend* , *klaer* , volgt de zelfde analogie als 't oude *luchter* (Troyaensche oorlog , v. 1350 : *aen die luchter side*) , thans *link* , *linker* , van *laevus*. Het mag dus zijne *ch* behouden.

Wat is nu het ander , *ligt* , gelijk de meesten het schrijven ,

in den zin van iets dat *niet zwaer* is? Eene uitbreiding, zegt men, van beteekenis van 't voorgaende woord. Dit hebben zij mogelijk uit Ovidius geleerd, *Metam.* I, 28: *Proximus est aër illi levitate*, en wat aldaer v. 52 en 67 nog volgt, als ook XV, v. 242: *Et totidem gravitate carent... aer*, enz. Doch is hunne uitlegging gegronnd, dan zal men beide woorden wel met de zelfde letters te spellen hebben. Ik ben ook van meening dat men het doen moet, maer om eene andere reden, omdat het insgelijks en op de zelfde wijze van 't Latijn afstamt, als wij van *licht* en *luchter* gezien hebben. Gelijk dezen van *laevis* (*lēvis*) en *laevus* komen, zoo komt *ligt* (*niet zwaer*; ik volg de meest gebruikelijke spelling) van *lēvis*, met korte *e*, dat in 't Latijn volstrekt het zelfde beteekent.

Van 't al te willekeurige onderscheid tusschen *slag* en *slach* heb ik elders gesproken, blz. 90 in de note (2); doch wat ik daerbij van 't woord *geslacht* zeide, heeft nader overweging noodig. Tusschen *weg* (baen) en *weg* (*uit den weg* of *op weg*) een verschil van spelling te willen invoeren, wordt nog veel belagchelijker daerdoor, dat wij het laetste in ons belgisch Fransch nogtans zoo gereedelijk door *en voie* weten te vertalen, en dat het oude *eweg* (bij de Engelschen *away*) in den mond van 't volk nog niet geheel verstorven is. De Walen zeggen *evoye*, en de truiër kolf-speelders, *ex via*! Was het dan zoo bezwaerlijk om te bevroeden, dat beiden 't zelfde woord zijn en dat ze het, niet tegenstaende zekere wijziging van beteekenis, ook in de spelling blijven moeten? Nopens *regt* en *recht* kan ik niets anders zeggen. Wat *digt* en *dicht*, *zigt* en *zicht* en een klein getal anderen betreft, sla men de spraakkunsten van David en Musselij na, alsmede het werk van Siegenbeek, wiens bewijzen nog niet wederlegd zijn.

§ 2. Over *D* en *T*.

Verdere ontwikkeling of eerder toepassing van 't vorige stelsel. Hij meldt hier van onzen uitgang *heid*, bij Vondel nog *heit* en

bij de Duitschers *keit* (ook *heit*; maer het een en het ander dienen hier even veel); van *ginck* voor *ging* en *wanckelbaer* voor *wankelbaer*, als voorbeelden; van *beelt* en *behaeght me*, enz. te onregte door Henckel bij Vondel begrepen en afgekeurd; van den naem der stad *Gent*, waerin hij de *d* op 't eind verwerpt, krachtens de oorspronkelijke spelling des woords, zegt hij; te regt, mogelijk, maer *quod erat demonstrandum*. Eindelijk van de *t* in *Antwerpen*.

§ 3. Over *f* en *v*.

Naer de Spraekunst van David, blz. 21 en de Spraakleer van Bilderdijk, blz. 393, vergeleken met 245 en 252.

De verwisseling van *f* met *v* in *braef*, *brave*, enz. lijdt geen' twist. Even zoo weinig, bij de dichters, de apocope *geev'*, *leev'*, enz., hoewel men vragen moge of in dit geval niet *gev'*, *lev'*, met ééne *e*, te schrijven ware, daer de *v* niet kan aengezien worden als deel makende van de zelfde sylb, maer geheel tot de volgende vokael of tot de scheva, hier door de apostrophe verwezentlijkt, behoort. 'T is immers om den subjunctiven vorm te behouden dat men *geev'* en niet *geef* schrijft.

De heer V. D. pleit voor *ontfangen* en *ontfonkelen*: « De *f* wordt « by voorkeur der *v* gebruikt, als zy op eene slotsylbige *t* volgt, » zegt hij. Deze regel (van de uitdrukking *zwijg ik*) is er zelfs bij hem geen, 't en zij hij mede *ontfouwen*, *ontfeinzen*, *ontfaren*, *ontfechten*, *ontfeiligen*, *ontflammen*, enz. schrijve, wat voor 't minste twijfelachtig is. In *omvangen*, *omvonkelen*, behoudt hij natuurlijk de *v*. Op de aenmerking van Bilderdijk (Spr. bl. 393), dat « de zachter uitspraak van de *v* by de Hollanders thans vol- « strekt aangenomen is, die dan de *t* tot *d* verzachten, » antwoordt hij, dat « het gebruik der *f* gelijkvormig is aen de « bestendige vlaemsche uitspraak dier woorden. » Mij dunkt dat beiden zich bedriegen, MM. HH.; den eenen zal de *v* harder

geschenen hebben , omdat de Vlamingen de *t* verzachten , en den anderen de *t* zachter , omdat de Hollanders de *v* verharden , dat is , geen van beide tongvallen spreekt net af *ontfangen* of *ondoangen* uit , maer zij doen ieder hier iet af en daer iet bij , en de evenredigheid komt van zelf .

Ter gelegenheid van *fonkelen* deelt hij ons de woorden van Lulofs meê (Nederd. Stijl , blz. 24) : « het hoogduitsche en mannelijke *fonkelen* , het etymologisch naeuwkeuriger *vonkelen* . » Gij zult u wel genegen vinden , MM. HH. , om minder de Duitschen en meer de etymologie te volgen , wat er ook mannelijks in *fonkelen* zijn mogt . Indien de *f* aen zoo een woord een mannelijk voorkomen geven kan (en de Duitscher spreekt ook de *v* nagenoeg als *f* uit) , dan mist onze tael veel van dien kant . Zij kent de sylb *fon* niet dan in twee ontleende woorden , *fonds* en *fontijn* , en ziet daer eene nieuwe reden waerom ik niet wil *ontfangen* schrijven , de mogelijkheid voorziende , dat het mij eens lusten mogt op zijn Limburgsch te zeggen , ik *ontvong* , zonder Duitsch te spreken , waertoe wij Limburgers maer al te zeer genegen zijn . Maer ik dacht er niet aen , ook de sylb *fin* of *fing* is ons vreemd , en om *ontfangen* onder geene gedaente bij ons te laten insluipen , heeft onze goede en voorzienige taelgeest voor al wat iets van *fing* , *fang* , *fong* om of aen zich had , de deur gesloten . *Fing* , *fang* , *fong* zijn Duitsch (en onze truiër appelpijven weten het wel) , gelijk *owski* , *ecki* , *onski* Polaksch zijn . Om ze tegen te komen moet men tamelijk ver over den Rhijn gaen zoeken , daer zelfs het *Nieder-* of *Platdeutsch* ze tot heden toe afgeweerd heeft . « *Der Anlaut f gilt nur in fremden Wörtern* , » zegt Hoffmann v. Fallersl. in zijne Voorr. op *Reineke Vos* , en dit is onbetwistbaer voor al wat Nederduitsch heet , schoon men mede gedwongen is te bekennen , dat vele dergelijke woorden reeds van in de vroegste tijden in onze tael bestaen hebben , en dat van sommige de oorsprong zelfs niet eens meer na te wijzen , of ten minste zeer verduisterd is . Zoodanig zijn *fel* (dat oudtijds *boosaerdig* beteekende) , *fielt* , en misschien een paer anderen nog . *Fraey* vindt zich nog overal in de hss. *vraey* ge-

schreven en is eenerlei met het fransche *vrai*; wat fraey wil heten, moet waer zijn.

Is het niet zonderling! Wanneer men van iets geene reden weet te geven, dan is het eerste en het laatste: *de aerd, de natuur der tael*, dat men dan wel om er meer klem of, hoe zal ik 't zeggen? meer smakelijkheid aen te geven, tot *tale* maekt; en wanneer die aerd ons streng waerschuwt, en als met den vinger wijst wat hij wil, en die natuur ons luidkeels toeroept zoo en niet anders te doen, dan is het als of wij ineens blind en doof geworden waren!

Wat zal ik nu van *begrafenis, lasenis, erfenis, erfelijk, bederfelijk, geloofelijk, onbeschrijfelijk, sterfelijk, verderfelijk*, enz. zeggen, die gelijk men weet, doorgaens in de uitspraak wel een weinig verduitscht worden. Zal ik hier ook beweren dat de sylb *fe* oorspronkelijk tot onzen tongval niet behoort? Waerom zou ik het niet, MM. HH., indien het zoo is? Dat ze in sommige woorden als in *fel, feest, feit*, enz. reeds van in de vroegste tijden aenwezig is, dit bewijst slechts wat beter van waer ons die woorden te huis gekomen zijn, en 't blijft altoos waer, dat de *f*, in ons Nederduitsch, enkelijk eene sluitletter is. Dan alleen wanneer ze verdubbeld wordt, als in *heffen, beseffen*, enz. kan ze zich half aen de volgende sylb mededeelen. In dit geval, dat geheel bijzonder is, bewijzen de oudere en thans nog gebruikelijke vormen van *nevens, tevens, even* voor *neffens, teffens, effen*, en de overgang van de sluit-*f* tot *v* bij de aengroeying der woorden, als in *staf, staven, lof, loven, bedrijf, bedrijven*, enz. welk de aerd der *f* en welk die der *v* is. Aenmerkelijk hierbij is de zoo regelmatige en nagenoeg bestendige verandering van de kwantiteit der voorgaende sylb: *graf, graven, lif* (ook *lijf*) *leven, seffens*, zaemgetrokken uit *zoo effens*, d. i. *zoo evens*, enz. mitsgaders het onverschillig gebruik van *ff* of *v* in vele woorden. Bij de reeds genoemde *nevens, neffens*, enz. kan men nog het bijv. naemw. *dof*, anders *doof* (eigentlijk *door*) voegen, waer men zoo wel *doove* als *doffe* van af te leiden heeft, schoon het laatste slechts metonymisch gebruikt wordt. Ook voor *grove* vindt men

groffe, en tusschen *ss* en *z* kan men eenige malen het zelfde opmerken. Wat ik wel geerne daeruit besluiten zou thans te ontwikkelen, is voor de vraag, zoo als ze hier voorgesteld is, onnoodig; maer ik kan niet te dikwijls herhalen, dat er onze spraakkunst veel aen gelegen is, dat men den invloed der kwantiteit op de spelling niet miskenne en de wetten, naer welke zij gewijzigd wordt, wel doorgronde. Doch dit is niet gemakkelijk, en ik beken, dat het allermeeest de zwarigheden zijn die ik er zelf nog in vind, die mij huiverig maken en doen afzien van er meer over te zeggen.

Begravenis, *lavenis*, enz. is dus de echt nederduitsche spelling; werpt men echter door *syncope* de *e* na de *v* uit, dan zal men *begraefnis*, met *f*, zoo wel als met verlengden klinker schrijven. En dit is wel 't geen de voorstaenders van de spelling met *f* bedriegt. Die letter bevindt zich niet ongeerne naest eene volgende *l* of *n*, wat de gewoone uitspraak, altijd korter dan het schrift, genegen is zich ten nutte te maken. De misslag is nogtans aen de uitspraak niet toe te wijten, want deze, 't en zij in plegtige voorlezingen of aenspraken, weet tusschen *begravenis* en *begraefnis* geen verschil te maken; het is de spelling die verdoold is, omdat de *f* de uillating der *e*, en de *e* het voorafgaen der *v* vooronderstelt; men heeft dus aen de *f* gegeven wat alleen aen de *v* toekwam.

De proef daarvan zal ons het woord *sterfelijk* opleveren; waerom schrijft men niet *stervelijk*, gelijk men *sterveling* schrijft? Is het niet omdat men 't laetste ten volle uitspreekt, met duidelijk hoorbare *e*, terwijl het ander, snelder uitgesproken, dien klinker nagenoeg verliest en slechts als *sterstijk* klinkt? Een ander bewijs heeft men in 't woord *vergiffenis*, waeromtrent de heer V. D. ons de verwittiging van Alewijn aenhaelt, « dat *e* en *i* menig- » vuld verwisseld worden, en de medeklinkers zeer dikwijls ook » met verscherping verdubbeld worden. » Dit is zeer juist; niets is zoo gemeen als de verwandeling van *i* in *e*; maer van den overgang van *e* tot *i* zoek ik nog altijd een tweede voorbeeld, althans in de geschreven tael. Het komt mij voor dat de *i* hier

wel de oorspronkelijke klinker wezen zal, niet slechts omdat *gift* en *vergif* of *vergift* (waervan *vergiften*) mede de *i* hebben, maer omdat ze in de oude verwantschapte talen en zelfs in de latere tongvallen overal gevonden wordt, soms lang, gelijk in 't Hoogd. *gieben*, doch meestal kort; en 't zal wel als kort zijn, dat ze tot *e* verlopen is, schoon deze thans, in *geven*, *gegeven*, enz. als slotklinker van den wortel, noodzakelijk lang is. Wat daer ook van zij, in *vergiftenis* is de *i* kort, en dus moest, naer de wetten van onze spelling, de *o* die er zich niet aen vastsluiten kon, voor de sterkere *f*, die bestemd is om haer als sluitletter te vervangen, de plaets ruimen. Men had dus *vergif*, en, met er den uitgang *nis* bij te voegen, *vergifnis*. Daer echter onze tael den overgang van *f* tot *n* na korte klinkers door eene *scheva* gewoonelijk verzacht, moest noodwendiglijk de *f* verdubbeld worden, wilde men niet het zij de *i* te verlengen, of den uitgang, thans tot *-enis* vervormd, van den wortel af te scheiden, dat is, den aerd der tael te miskennen hebben (1). Vandaer dan in dat woord de *f* en de verdubbeling der *f*, terwijl in *begravenis*, *lieveling*, *eruelijk*, enz. ten eerste de verdubbeling der *f*, gelijk velen die woorden spellen, niet vereischt wordt, het zij omdat de voorafgaende klinker lang is, het zij omdat hij reeds zijn medeklinker met zich brengt; en verder de enkele *f* zelve, als welke bij ons enkelijk tot sluitletter dienen kan, zonder onderdrukking der *e* niet mag aangewend worden. Aengezien echter voor een groot deel dier woorden, bijzonder waer de korte klinker reeds door een' medeklinker gevolgd is, eene hardere uitspraek onverkennelijk is, zoo zou ik er niets tegen hebben, dat men deze naer goeddunken ook met *f*, doch zonder *e* daer achter, spelde. Wat er hard in is zal de uitspraek, gelijk in meer andere gevallen, als in *schriklijk*, *verzoentlijk*, *pijnlijk*, *verzaemling*, die veel meer aenstooten, van zelf verzachten.

(1) Aenmerkelyk intusschen is, dat verscheiden woorden op *nis* nog een korteren vorm hebben, *beeld*, *beeldnis*, *erf*, *erfnis*, *geheim*, *geheimnis*, enz., gelijk men in 't Latijn *munimen*, *munimentum*, *tegumen*, *tegumentum*, *velamen*, *velamentum*, enz. heeft.

Een woord waerover ik meer twijfel wat spelling te volgen ware, is 't woord *twijfelen* zelf. De Ouden schreven *tuivelen*, wat, uitgesproken, *twifelen* hiet. De twee veranderingen die het later ondergaen heeft, besluiten in zich iets strijdigs, doordien de verscherping der *i* tot *ij* geene verdubbeling der volgende konsonant toelaet, en van den anderen kant de verharding van *v* tot *f* de verdubbeling dier konsonant noodzakelijk vereischt. *Twijfelen* en *twijffelen* strijden dus even zeer, ofschoon niet op de zelfde wijze, tegen onze spelregels. 'T laetste heeft men bij Kiliaen; thans schrijft men algemeen *twijfelen*, en de spraekunst kan slechts nog protesteren dat ze liever *twijvelen* schrijven zou. *Twijffelen* zou wel niet tegen de regels, maer al te zeer tegen de uitspraek aenloopen om, meer dan gemeld te mogen worden. Anders staet het met *rijfelen*, dat de zelfde zwarigheden oplevert en mede bij Kiliaen de *f* verdubbelt. 'T woord is uit zijnen aerd weinig gebezigd, en 't gebruik is, om zoo te zeggen, alleen in de woordenboeken te zoeken, die, zoo als men weet, elkander naschrijven. Op *rijvelen* kan daerbij niet gedacht worden, maer *riffelen* schijnt mij zoo wel aen den oorsprong en de beteekenis, als grootendeels ook aen de uitspraek van 't woord in verschillende streken van ons land, te beantwoorden, en dorst ik, MM. HH., 'k zou het u geern aanbevelen (1).

Over *even* en *effen*, *tevens* en *teffens*, *nevens* en *neffens* zal ik hier niets meer bijdoen; dat Bilderdijk, *Spraekl.* blz. 245 en 252 met zich zelve niet geheel en al overeenkomt, schijnt reeds de heer V. D. in eene note te hebben willen aenduiden.

Ook laet ik aen de bedenking en naspeuring van anderen over, of 't geen wij reeds meermaels zeiden van 't niet al te streng bepalen van den klank bij iedere letter, wanneer van de *f* en de *v* gehandeld wordt, zijne uitgebreidste toepassing niet vindt. Men weet immers dat wij voor derde blazende lipletter ook nog de *w* hebben, en dat de Duitschers de *v* nagenoeg zoo sterk als wij de *f* zelve uitblazen. Zou insgelijks bij ons de *v*, als aenvang-

(1) *Oefenen* (oevenen, üben), *schuifelen* (schuffelen), enz. zag ik voorbij.

letter, niet soms sterker, soms zwakker geweest zijn, en hooren wij in *ik vang, ik volg, ik vergeef, bij 't volk*, enz. tot heden toe dien harderen klank niet, even zoo wel als in *ongeloofelijk* en de overige bovengemelden? Is onze *v* niet zoo wel bij de Engelschen als bij de Duitschen overal tot *f* overgegaen? En is 't niet om haren zachteren klank te bewaren, die voor de *r* maer al te zeer aen verharding blootgesteld was, dat men in *wrak, wreed, wreken, wrok*, enz. haer door de *w* vervangen heeft?

De Grieken hadden onder hunne letters noch *w* noch *v*. Slechts de Eoliers hadden hun *digamma*, F, dat omtrent den zelfden klank had; de overige tongvallen erkenden eeniglijk de Φ, dat is, de *ph*. De Latijnen hadden ook geene *w*; de *v* hadden zij, maer 't zelfde letterteeken diende mede als vokaal, voor den *u*- of *ou*klank; zij bekwam eerst een eigen letterteeken toen keizer Claudius in de gedachte kwam om het *eolisch digamma* of de F, maer omgekeerd, Γ, daer toe te gebruiken; wat echter na hem niet hield. Zij hadden daerbij de *f*, en de *ph* die zij in de grieksche woorden behielden. De Franschen hebben alleen nog de *v* en de *f*; eertijds hadden zij mede de *w*, doch deze is eensdeels weggesmolten, als in *eau* voor *ewe*, anderdeels tot *v* verhard, als in *veut* voor 't oudere *welt*; in andere woorden nog werd ze door *g* vervangen: *gants* voor *wans* (handschoenen), enz.. De *w*, van duitschen oorsprong, is geheel duitsch (waer ik het Neêrduitsch, enz. mede onder begrijp) gebleven.

Wat de uitspraek betreft, zal ik mij korthedshalve tot de vergelijking van het Latijn en van ons Neêrduitsch bepalen. Schreven de Latijnen geene *w*, zij hadden er toch den klank van, en dezen kenden zij toe aen hunne *v*; *vinum* klonk bij hen als *weinoum*, indien men de slot-*m* niet al te duidelijk laet hooren (1). Daeruit volgt dat de *f* bij hen als onze *v* klinken moest, en *flamma* als *vlam*; en zoo was het ook. De *ph* had volgens Priscianus een veel harderen klank, dien waarschijnlijk van onze *f*, en een Griek,

(1) Bijna gelijk een Franschman het woord zou uitspreken. Wij zagen reeds boven blz. 386 dat ook bij de Grieken de μ voor de β (*σαμβύκη, ἀμπέλος*, enz.) zoo klonk, gelijk thans bij de Franschen in *Sambre, ampoulé*, enz.

die in plaets van *Fundanius*, *Phundanius* uitsprak, maekte zich belagchelijk. Ziet hier eene lijst van sommige woorden die wij van hen overgenomen of met hen gemeen hebben, en waer men de overeenkomst van onze *w* en *v* met hunne *v* en *f* duidelijk in merken mag:

vanus, *vanitas*, wanig, waen,
vain, enz.

vannus, wan, *van*.

vincere, winnen, *vaincre*.

vallum, wal.

vacillo, waggelen, *vaciller*.

varius (*alienus*), wars.

vesto, wet?

verruca, wrat, *verruë*, *porreau*.

viduus, wees, weduw, *veuf*, *ve*.

— — wijd, *vide*.

vae! wee!

ventilare, wentelen?

via, weg, *voie*.

vicus, wijk.

velum, wiel, *voils*.

vermis, worm, *ver*.

videre, weten, *voir*.

visus, wijs, wis, *vision*.

versus, -waerts, *vers*.

vespa, wesp, *guépe* (*vespe*).

verus, waer, *vrai*.

vinum, wijn, *vin*.

ventus, wind, *vent*.

velle, willen, *vouloir*.

vellus, wol.

vadare, waden.

voluptuosus, wulpsch, *voluptueux*.

vulpes, wolf (vos)? *goupil* (*golpil*,
vulpacula), enz.

flagellum, vlegel, *fléau*.

Flevo, Vlie.

Flandria, Vlaenderen, *Flandre*.

Francia, Vrankrijk, *France*.

fenestra, venster, *fenêtre*.

feriari, vieren.

fallere, vallen (muizenval), *faillir*.

flamma, vlam, *flamme*.

fullo, volder, *foulon*.

furca, vork (worgen?) *fourche*.

forma, vorm, *forme*.

fulvus, vael, *fauve*.

fructus, vrucht, *fruit*, enz.

In de fransche woorden, die ik er bijgezet heb, bespeurt men alles zins de zelfde analogie, en dit kan zich nog veel verder uitstrekken, zoo men mede de *p* (= *f*) en de *b* (= *v*), vooral in woorden uit andere talen, in rekening brengen wil. Tot staeltje strekke het volgende:

porro, verre.

pro, voor, *für*.

pinçon, vink.

pullus, veulen, *poulain*.

pellis, vel, *peau*.

Freyja, vrouw, vrijen.

porcus, verken, *porceau*.

fana, vaen.

<i>piscis</i> , visch, <i>fisk</i> , <i>poisson</i> .	<i>frater</i> , broeder, <i>frère</i> .
<i>precari</i> , <i>procari</i> , vragen, vergen.	<i>pecus</i> , vee.
<i>πρωτ</i> , vroeg.	<i>fanon</i> , wam.
<i>πέπτε</i> , vijf.	<i>varech</i> , wier.
<i>πῦρ</i> , vuer, <i>feu</i> .	<i>framboise</i> , braembezie, $\frac{1}{2}$ enz.
<i>πατήρ</i> , vader, <i>pater</i> , <i>père</i> .	

Uit deze voorbeelden, die ik voor den voet opgeraept heb en oneindig zou kunnen vermeerderen, ziet men op het duidelijke dat onze *w* aen de *v* van andere talen, en, in de zelfde evenredigheid, onze *v* aen derzelve *f*, beantwoordt, weshalve wij niet moeten verwonderd zijn, dat deze laetste letter bij ons, althans aen 't hoofd der woorden en sylben, niet bestaet. Als slotletter echter hebben wij mede de *f* opgenomen, maer wien is 't onbekend dat in vele talen dikwijls voor eene zelfde letter twee figuren zijn, naer mate zij in 't begin of in 't midden, of wel aen 't eind der woorden geplaeft wordt? wat bijzonder moest in acht genomen worden, zoo lang men in 't schrijven de ruimte, tusschen de onderscheidene woorden, nog zoo nauwkeurig niet onderhield als men het later deed. Dat men echter, in dat geval, bij voortzetting van den zelfden klank, de *f* verdubbeld hebbe, hierin deed men niets dan aen de algemeene spellingregels gehoorzamen. Daer zullen wij ze dan ook blijven gebruiken, maer in geene andere gevallen, waer de *v* voldoen kan, onnoodig invoeren. Wat *fijn*, *tafel* (doch *wafel* beter *waffel*) en sommige klanknabootende woorden betreft, dergelijke uitzonderingen moet de spraekunst het zij aen 't gebruik, het zij aen de noodzakelijkheid, toestaen.

§ 4. Over *g* en *κ*.

Nergens heb ik beter gevoeld hoe bezwaerlijk men zich van de boeyen die 't gebruik ons oplegt, ontdoen kan, dan hier. Aen anders gewende oogen en ooren biedt de rede te vergeefs het betere aen; de tong zelve schijnt zich in bekende woorden

aen 't uitbrengen van een' tot dus ver onbekenden klank te weigeren. Doch reeds in den vorigen § waren wij, alleen bij 't schrijven van *ervelijk*, *bedervelijk*, *geloovelijk*, iets van dat ongewoone-gewaer geworden, hier is de aanstoot slechts grooter, en dit wel uit hoofde dat de afstand tusschen *g* en *k* ook grooter is dan de gene tusschen *v* en *f*; want daer is in der daed meer verschil tusschen *afhangelijk* en *afhankelijk*, dan tusschen *stervelijk* en *sterfelijk*, en de *k* is alleen hier door de uitspraek gewettigd.

Uit ontzag dus voor dat gebruik, durf ik den heer V. D. niet tegenspreken, wanneer hij met en naer den heer David, Spraekk. I. D. blz. 35, *afhankelijk*, *aenvankelijk* en nog een drietal woorden met de *k* en niet met de *g* spelt, ofschoon de noodzakelijkheid daarvan voor *koninklijk* nog niet volkomen bewezen zij. Trouwens het onderscheidt zich van de andere niet enkelijk daer in, dat het den uitgang *lijk* zonder tusschengeschoven *e* onmiddelijk aen den wortel bindt, maer vooral door den accent dien het op de hoofdsylb bewaert, terwijl hij in de overige woorden op de volgende overgedragen wordt. Van den invloed van den accent op de spelling van dergelijke woorden zal ik bij eene andere gelegenheid en onder een ander opzigt nog een woord zeggen; ik doe thans enkelijk opmerken, dat, in minder beklemde sylben, elke letter die er deel van maekt, mede iets van haren nadruk verliest, en dat, bij gevolg, het onderscheid van zwak- of hardheid daerdoor voor een groot gedeelte te niet gaet. In *kóninklijk* is de *k* oneindig minder erkenbaer, dan zij het in *konínklijk* of *kontnkelijk* zijn zou; en bijaldien 't gebruik in *oorspronkelijk*, *aenvankelijk*, enz. den accent op de eerste sylb van *oorsprong*, *aenvang*, had willen behouden, dan zou er in *óorspronglijk*, *dénvanglijk* (gelijk men alsdan had moeten schrijven) volstrekt geen aanstoot geweest zijn. Thans, alleenlijk uit hoofde van den accent op de tweede sylb, kan zelfs de onderdrukking der *e* niets anders dan *ooksprónklijk*, *aenvánklijk* geven. Niets belet dus dat wij in *koninglijk*, ik zeg niet geheel en al den *g*klank, maer toch, gelijk in al de overige zamenstellingen

met *koning*, de letter *g* handhaven. Die daermeê niet te vreden waren mogt men eens met de ooren trekken.

Ik ben het dus met den heer V. D., omtrent de spelling van 't meeste deel dier woorden, volkomen eens. Maer dat hij thans ook Bilderdijk zijn *lankmoedig* inwilligt, en hem wegens dit en 't voorgaende woord goelijk napraet (*koninglijk*, *langmoedig* was niet zonder eenige afbreking tusschen de *ng* en de *m* en *l* uit te spreken!), hierin schijnt hij ons de maet van 't betrouwen, dat Bilderdijk verdient, alweer ver te buiten gegaen te zijn. Al had nog *lankmoedig* de uitspraek voor zich — wat ik niet meen; het is ook wel geene *g* die men er hoort, maer de geschreven *k*, die dan voluit klinkt, is het even zoo min; het is eerder eene bijna tot de *k* verharde *g*, iets waer honderd andere voorbeelden van bestaen; van eene verzwakte *k* en in 't algemeen van eene harde letter die in de uitspraek verzacht worde, ken ik er geen een. — Al had dan, zeg ik, *lankmoedig* de uitspraek niet tegen zich, wat zal hij dan met de overblijvende *composita* van *lang*, als *langlevend*, *langneus*, *langbeen* (in welke twee de *g* met de *n* in den mond der Limburgers gansch wegsmelt en niet hervat wordt, dat is, geene *scheva* na zich trekt, maer na den vokaelsingklank *ng* onmiddelijk de eindsylb volgt); verder met *langlijf* en, om er twintig anderen voorbij te gaen, wal zal hij met *langkin* doen? En niet enkelijk zoodanige zamenstellingen, maer zelfs het eenvoudige *lang*, door eenen klinker gevolgd, kan hem meermalen verlegen maken. Hoe zal hij de woorden: *gij bleeft er lang in* uitspreken? want van veranderde spelling kan hier geen spraek zijn.

Doch welk zamengesteld woord zal hij bijvoeren, waer niet *ng* op de zelfde wijze van de volgende konsonant, gelijk hij het meent, afgebroken worde? Ook was hier om *koninglijk* te verdedigen de vergelijking, met het hoogduitsche *gleich* niet noodig, dat gansch niet gelijkt; maer de heer Willems (Over het Holl. en Vl., blz. 136), uit wien de heer V. D. dat aenhaelt om het te verwerpen, mogt ronduit bekennen, dat onze uitspraek niet *koning*, gelijk wij nu schrijven, maer gelijk de Ouden

schreven, *konink* (c of ck) is, en dat men de oude schrijfwijze en de voortdurende uitspraak in *koninklijk* getrouw is gebleven. Dit mogt hij liever bekennen, dan, met de ware uitspraak te schijnen te miskennen, de voorstaenders der *k* in de hand te werken. Daer bleef dan nog altijd te onderzoeken over of deze reden hier, dan of de gelijkvormigheid het overhalen moest, en hieromtrent bood Bilderdijk op de zelfde bladz. 393 zijner *Spraakl.*, boven door den heer V. D. om eene andere reden aengewezen, eene zoo niet geheel beslissende, althans redelijke aenmerking tot antwoord aen: « Volstreckte eenstemmigheid tusschen • letterspelling en uitspraak is onmogelijk, zoo dra men aan de « letterfiguur een al te eng bestemden klank toeigent. En dit « behoorde by 't lezen, zoo wel als by 't schrijven in acht genomen. » Ik voeg er bij, zoo wel voor Bilderdijk als voor anderen: bijzonder bij het spraakkunst-schrijven en taelregelen.

De heer V. D. brengt ook nog sommige voorbeelden uit Kiliaen bij, die niets anders bewijzen dan dat de spelling van zoodanige woorden toen nog veel onzekerder was dan nu. De tijd van Kiliaen was, gelijk de onze en meer nog dan de onze, een tijd van nog duizelige ontwaking van de nederduitsche tael uit eenen langen slaep, en het kon niet missen of daer moesten nog vele droomen voor de oogen zweven. Kiliaen is (ik moet het wel zeggen, omdat velen het schijnen niet te weten), hij is, zeg ik, nopende hetgeen wij eigenlijk de spelling noemen, van geen gezag. Geen ander boek kan hem vervangen voor 't geen eene menigte van oude woorden en woordvormen en derzelver beteekenis betreft; maer in de spelling is het geheel iets anders, daer tast hij zoo wel in 't wild als wij het onlangs nog deden, eer dat de hand van den minder slaperigen, althans vroeger opgewekten, Hollander ons de meeste spoken van het voorhoofd gevaegd had. Thans dat onze oogen ook open zijn, trachten wij er gebruik van te maken, en beginnen wij met, in de groote mannen die men ons aenprijst, verdienste van verdienste te onderscheiden. *Nihil est ab omni Parte beatum*, zoo zijn de menschen, zoo zijn hunne werken!

§. 5. *Over s en z, s en sch, enz.*

Deze §. is tamelijk lang bij den heer V. D. en beslaet bijna vier blz. De opsteller volgt meestal Bilderdijk, doch laet niet na soms ook aen te wijzen, hoe in de schriften van den grooten man, de dichter met den taelleeraer dikwijls in tegenspraek is, als wanneer hij nu *transen* en dan weér *transsen*, *bloezem* en *bloessem*, enz. schrijft. Wij zullen de geheele vraeg een weinig dieper trachten na te gaen, dan men het tot nu toe gedaen heeft, en eenige regels daerstellen die, hopen wij, niemand miskennen zal.

Het verschil tusschen *s* en *z* behoeven wij slechts te herrinneren, en wij kunnen, zonder verdere redekaveling, als aengenomen vaststellen, dat al de woorden, waer de scherpe sisklank gehoord wordt, de *s*, en die integendeel, waerin hij zacht is, de *z* vereischen. Welke die woorden van beider zijde zijn, is in 't geheel niet twijfelachtig, hoewel sommigen, in twee of drij dier woorden, liever, ik weet niet wat gevoel, dan dat hunner ooren, hebben willen raedplegen. Wij zullen enkelijk *zamen* melden, dat ook de heer V. D., tegen het gevoelen van Siegenbeek en tegen de analogie van *zamelen*, *verzamelen* enz., met eene *s* schrijven wil, omdat de Duitscher en de Engelsman hun verwante woord aldus spellen. Doch wie weet niet dat dezen, even als onze Ouden, de *s* sterk of zwak gebruiken? Beter zou hij, mijns achtens, zijne toevlugt tot het fransche *assembler* genomen hebben, waer de *s* ongetwijfeld scherp is. Dit echter (dat wel, den zin na, het zelfde als ons *verzamelen* is, maer waer eigenlijk het latijnsche *assimilare*, zoo niet geheel de stof, ten minste den vorm van verschaft heeft; het zelfde geldt omtrent *ensemble*, in het Niebelungen-lied *ensamt*, wat nu *beisammen* heet, en in 't Latijn *insimul*) dit *assembler* dan zou niets meer bewijzen, dan dat ik bij Willaramus, IV, 4., *zesamene* vind: *alse der hals zesamene voiget daz hoibet unt den lichamen*; of bij Otfridus, IV, 22, 40, *zi samane: thorna thar zi samane*.

Ja, men heeft het zeer wel gezeid, *zamen* is zijne harde uitspraak alleen daeraen verschuldigd, dat men zoo wel, en zelfs meer gewoonlijk (zoo als het met spreekwijzen gaet), *t'zamen*, dat is *te zamen* zeide, gelijk men *te vergeefs*, enz. zegt, en gelijk wij reeds bij Willaramus en Otfridus vinden, hoewel de laetste veel meer *saman* alleen bezigt (1). Begeert men er de proef van? men vrage zich slechts wat *te zamen* of *t'zamen* is, en in welke hoedanigheid *zamen* dit *te* kan voor zich nemen. Is het niet als bijwoord? en is het niet daer alleen waer het een bijwoord blijft, dat het *te zamen*, *t'zamen* of (men lette hier wel op) *samen* heten kan? en zoo dra het zijne adverbiale natuur aflegt, blijft het niet onveranderlijk *zamen*? Dus *te zamen*- of *samen*-komen, *binden*, *gieten* en honderd anderen, maer nimmer *te zamelen*, *t'zamelaer*, *sameling*, *te zamelplaets*; en even zoo weinig *ik vertezamel*, *ik t'zamel in*, *gesamenlijk*, enz., welke geene *composita* meer van 't adv. *zamen* of *te zamen* zijn, maer *derivata*, en waer dus niets meer van deszelfs adverbialen aard overblijft, en met dezen de sterke sisklank, dat is, gelijk wij zeiden, het *t'z* of de *s* verdwijnt.

Dit hebben zij gevoeld, hoewel mogelijk zonder regt van de reden daarvan bewust te zijn, die deze twee klassen van woorden van elkander onderscheiden hebben. Zoo is het ook gesteld met het synonym van *te zamen*, met *te gader*, waervan het nie-

(1) Ook *sama*, voor *gelijk*, *even*, als in 't begin van zijn boek, waer hij de Oostfranken aenwakkert om bij al hunnen overigen roem ook dien der geleerdheid te voegen (I, 1, 116):

Sie (de Franken) **fint** so **sama** **chuan**/
Selb so **thie** **Romani**.
Di **tharf** man **thas** **ouh** **redimon**/
Thaz **Hziachi** ni **es** **wideron**.
Si **eigun** in **zi** **nuzzi**
So **samalicho** **wizzi**.
In **felde**/ **ioh** in **walde** /
So **fint** **sie** **sama** **halde**.

Voor *eenstemmig*, *overeenkomstig*, zegt hij later *samanlich*, IV, 13, 98.

mand in het hoofd gekomen is *tegaderen* te maken , niet tegenstaende men even zoo wel *al tegader* als *allegader* zegt , en verder *te gader brengen* , enz. Insgelijks heeft men wel het bijwoord *te vergeefs* , doch geen bijvoegelijk naemw. *te vergeefsch* , *te ondanken* , d. i. *ondanks* , maer geen *te ondank* , voor *ondank* , enz. [In 't Belgisch Museum IV. D. 3^e Afl. blz. 289 tref ik voor de eerste mael sedert dat ik Neêrduitsch lees *te na* , voor *na* , aen , in een uittreksel van den *Quinten-Quack* van den armzaligen tooneeldichter Corn. de Bie : *spreekt my nog eens te na*. Dat het zoo moet verstaen worden , getuigt , behalve de zin , *te voren* , dat blz. 291 insgelijks in plaets van *voor* gebezigd is : *waerom spreekt ghy my te voren?* Een vreemd insect houdt wel eens een' entomologist bij eenen mesthoop een oogenblik stil : dit is mij ook hier gebeurt].

Zamen dan (of bij de Ouden *samen* , doch met zachte *s*) is de echte spelling en uitspraak van het woord op zich zelf beschouwd. Maer , gelijk wij reeds aangemerkt hebben , oudtijds zeide men doorgaens *te zamen* of *t'samen* , gelijk wij thans nog immer *te gader* zeggen. Toen de *z* de zachte *s* in het geschrift begon te verdringen , was de *t* waarschijnlijk , gelijk het met meer andere woorden het geval geweest is , genoegzaam reeds in de *s* versmolten , of , wil men , verworpen. Zoo vinden wij niet alleen , *tsnachts* , *tsedert* , *tsidderen* , *tstestich* , en in 't Lev. van Jhs. *tsarmee* en *tsens* , maer zelfs in de *kleine versekine* van *Hein van Aken* (Belg. Mus. I. D. blz. 123 , te vergelijken met mijne aenteek. ib. blz. 467) *tsmensen* voor 's *mensen* , enz. waertoe men ook in eeniger mate de verdubbelde *ss* van *ssoute* en *ssoudire* (in 't Lev. van Jhs. cap. 22 en 231 ; doch cap. 228 ook *soudiren* en elders *soldiren*) rekenen mag. Men zal om de hardere uitspraak , die uit het voorzetsel ontstaen was , niet te miskennen , overal waer deze zich deed gevoelen , de harde *s* bewaerd hebben , terwijl de zachtere , dat is , de *z* , in de overige woorden , waer , uit hoofde van den zachten klank , die *t* geene plaets gevonden had , of waer deze , gelijk in *tsamen* , slechts een voorzetsel geweest was en zelve ter verharding der *s* gediend had ,

terwijl in deze gevallen , zeg ik , de *z* haar regt behouden heeft. Dus schrijven velen *zes* en *zestien* , en nochtans *sestig* , en nagenoeg allen spreken het zoo uit ; *seventig* is zeldzamer , doch verre van ongebruikelijk te wezen , vooral in de uitspraak ; de Brusselaer en sommige Oostvlamingen tellen met *tchestig* en *tcheventig* , met fransche *ch* , zonder nochtans een *tches* of een *tcheven* te kennen. Dus vindt men , zelfs bij die *samen* schrijven , nooyt anders dan *verzamelen* , en *zamen* zelf is niet ongepleegd noch onverdedigd gebleven (1).

Thans blijft alleen nog vast te stellen of het hedendaegsch gebruik (want voor de Ouden is er geen twijfel) ons toelaet het woord *zamen* aen te zien als kunnende op zich zelf bestaen , zonder behulp van 't voorzetsel *te* , gelijk men zoo wel *vergeefs* als *te vergeefs* bezigt , dan of het altijd *te zamen* blijft , en zoo min als *gader* (het eenige *al-* of *allegader* , en misschien nog niet , uitgenomen) afzonderlijk staen kan. Nu , dit aengaende stelt ons het gebruik zelf , het Frankisch , gelijk wij zoo pas zagen , en , des noods , het Grieksche *ἄμα* , waer het oogenschijnlijk van afstamt , volkomen gerust. Het kan zijn *te* ontberen , en 't is ook zoo dat wij het meenen , wanneer wij het woord gebruiken. Zelfs zij die *samen* uitspreken denken aen geen *te* meer , zoo dat er , mijns achtens , mede voor dien harden sisklank , door Siegenbeek en zijne school reeds verlaten , geene noodzakelijkheid meer bestaet. Ongeerne nochtans zou ik hem geheel afkeuren en verwerpen ; het moet , dunkt mij , iedereen en vooral den dichteren nog immer vrij staen , waer zij willen , *te zamen* (2) of *t'zamen* te

(1) Kinker zegt er ik weet niet wat van , Beoord. blz. 27 : « *Zamen* schrijft hij (Bilderdijk) met eene *s* ; en daarin , heeft hij , dunkt mij , gelijk : want in de woorden , waer dit *samen* in gehoord wordt , onderscheidt men een' medeklank , die meer aan de *s* dan aan de *z* grenst. » Ondertusschen blijft hij echter *samen* schrijven.

(2) « Nu men alles wat afzonderlijk woord is , zonder aanmerking of 't toonloos zij , afondert , is het inderdaad hoogst belachlijk , 't woordtjen *te...* hiervan uit te zonen. Dwaas is het , *teveel* , *temin* , *tegroot* te schrijven , 't geen men naar alle Neêrduitsche taalgronden op die wijs *téveel* , *témin* , *tégroot* , met de *é* lang en gescherpt , waar door de volgende sylbe kort zou worden , moest lezen , enz. » Bilderdijk , Spraakleer , blz. 67. Ik schrijf dit over , om te verwittigen dat men *te samen*

schrijven en uit te spreken. Wat echter het gebruik der *s* zelve betreft, moet men bekennen dat het met de analogie strijdig is.

Al wat hier van *zamen* voorgedragen is, zou ook op het werkwoord *sammelen* (*tijd verliezen*, wat men soms ook wel *tijd winnen* noemt) en zijne afleidingen moeten toegepast worden; diende niet tot verschooning, dat men derzelve oorsprong al sedert lang uit het oog verloren heeft. De verharding der *s* legt zich niet alleenlijk uit door de verdubbeling van de *m*, dat is, door de versterking van geheel het woord, maer ook door het verwante *talmen* (bij den Limburger *tammelen*, oorspronkelijk, zonder syncope of metathesis) en *stamelen*. Bij Kiliaen, die *sammelen* nog in den eigenen zin van *zamelen* naest dit woord stelt, moet gewis de *s* zacht uitgebragt worden. Van *tsidderen*, *tsedert*, enz., zwijg ik stil, om mij eeniglijk bezig te houden met hetgeen bijzonder tot dezen § behoort.

Dat tusschen zamengestelde en niet zamengestelde woorden een groot onderscheid is, en dat ten aenzien van de eerste aen de spelling veel meer vrijheid toegestaan is, zal wel niet hoeven bewezen te worden. Dit is ook de reden waerom wij ditmael den heer V. D. bijstemmen, wanneer hij aen *geensins*, *allesins*, *eenigsins*, *andersins* de voorkeur geeft boven *geenszins* of *geensins*, enz. gelijk men *oudtijds*, *veeltijds* en *eerstdaegs* zegt. *Geenszins*, dat de uitspraek belemmert, kan nauwlijks voor een zamengesteld woord gehouden worden, en het waer derhalve beter

niet tot een woord maken mag. Verder, om te dier gelegenheid nogmaels te vragen of de reden waerom hij *teveel* als dwaes uitkrijt, niet even zoo wel en beter nog op zijn *lachen*, enz. kan toegepast worden. Ik zeg beter nog, want *te* kan, als voorzetsel, naer alle Nederduitsche taalgronden nooyt lang of scherp worden, zoo min als *be* in *begeeren*, *bi* of *bij* in *bijna*, *ge* in *geloof*, enz. Bild. dacht aen iets anders toen hij deze regels schreef; hij vergat ook zijn gehoor te raedplegen, toen hij er bijvoegde dat in *teveel*, enz. *de tweede sylb kort zou worden*, en dus de kwantiteit met den klemtoon verwarde. Eindelijk hetgeen hij daerop nog laet volgen: « *Te* staat, als elk woord, op « zich-zelf, en alleen de rede verbindt het door den samenhang, gelijk zij alle woorden « (b. v. *seer groot*, *heel klein*, *mchtig zwaar*, enz.) verbindt, zonder 't tot een deel « van het volgend woord te maken, » dit zou ik door hem zelve op hetgeen hij de wederzijdsche mededeeling der konsonanten noemt, met de behoorlijke verandering van *syb* voor *woord*, en *sylden* voor *woorden*, enz. wel willen toegepast zien.

dat men het in tweeën splitste; *geenssins* is nog veel gebrekiger. Zoo er eene uitneming te maken ware, het zou zijn voor *allesins* en *eenigsins*, waerin een minder harde uitspraak de *z* schijnt te wettigen. Maer ook hier is 't onnoodig, of liever dan wil ik voorstellen, om alle regels tot overeenkomst te brengen, dat men *geens zins* en *anders zins* in twee woorden schrijve, en *allesins*, *eenigzins*, alleen als zamengestelde woorden beschouwe (1).

Het onderscheid tusschen *onversierd* en *onverzierd* is van gisteren niet, de heer V. D. wijst het reeds bij Poot aen :

*Men vindt in onversierde zalen
Niet zelden onverzierde rust;*

Echter schijnt het wel dat beide woorden van den zelfden oorsprong zijn. Het kwam mij eens voor dat, bij Poot, *onverzierd*, eenerlei met *onverzeerd*, dat is, ongestoord, ongekwetst, zou kunnen zijn, doch dit was een vermoeden, niets meer; Kiliaen onderscheidt mede *verciereren* van *versieren*. Het al te fijn verschil door Bilderdijk uitgedacht, tusschen *glansen*, onz. wkw. en *glanzen*, bedrijv. wkw., verwerp ik als volstrekt willekeurig en, wat meer is, onnoodig. Dat het willekeurig is, spreekt van zelf, daer de tegen een overgestelde woorden onloochenbaer een en

(1) En nogtans zal men overal in dit Verslag *alles zins*, *eenigs zins* vinden staen. De reden daarvan is, dat ik, de zaak meer van nabij beschouwende, niet zag waerom *alles* en *zins* niet afzonderlijk zouden staen kunnen, zoo wel als ik *geens zins* en *anders zins* schreef; en tot dus verre zie ik, voor die uitdrukking, nog niet dat ik ongelijk had. Wat het andere betreft, moet ik bekennen, dat het er de eerste maal door mischrijving of misstelling, altijd door misverstand, ingekomen is, en dat ik naderhand, om mij zelven gelijk te blijven, en ook wel een weinig om het oordeel van anderen te toetsen, van spelling niet heb willen veranderen. Het is nogtans niet de genitivus op *s* van *eenigs*, die mij mishaegt: ik maak tusschen *eenig* en *enig*, gelijk Behaegel doet, geen onderscheid van oorsprong, noch van spelling, en *des eenigs Gods* kan men in 't Lev. van Jhs. (cap. 163) lezen; maer de uitspraak van *eenigs zins* valt te hard, men spreekt ook zoo niet. Verder hebben wij mede het onbesprokene *anderdeels*, dat zonder *s* aen *eens deels* beantwoordt, en 't niet af te keuren *ander-mans* (goed, b. v.), enz. Weshalve men mogelijk ook wel *anderszins* zou mogen schrijven, ware 't niet de uitspraak die met de *s* alleen niet voldaan wezen kan. *Eenigsins* heeft eene duidelijke *s*.

het zelfde zijn, en ik beschouw het als onnoodig, omdat die werkwoorden weinig gebezigd zijn, en dat *glanzen* in 't bijzonder toch meer dan de helft zijner meest gebruikelijke vormen met *glansen* gemeen heeft: *ik glans, gij glanst, hij glanst*, enz. Ik zou dus overal en in alle beteekenissen *glanzen* met de *z* spellen, en wil iemand integendeel overal *onversierd* met de *s* schrijven, ik zal er mij niet tegen verzetten.

Wat eindelijk het al of niet verdubbelen van de *s* in sommige woorden op *schen, sem*, enz. uitgaande betreft, daer mag ik zoo veel te korter meê zijn, doordien de oplossing van die vraeg grootendeels afhangt van een beginsel dat vroeger reeds ontwikkeld is, en dat wij nog op meer dan eene plaats de gelegenheid zullen hebben om toe te passen, ik wil zeggen, van de lang- of korthed der voorgaende lettergreep. Is deze lang, zoo zal eene enkele *s* voldoende wezen; is ze kort, zoo wil de *s* verdubbeld worden, ten zij er reeds een andere medeklinker voorafga, waer die korte lettergreep op stuite.

Voorbeelden van 't eerste geval zijn: *bruisen* of *bruischen, geesel, asem, bloesem, kouse, kruisen*, enz., en wat men ook anders menen moge, *huiselijk, prijselijk, afgrijselijk*, die, door uittaling der *e*, *huislijk, afgrijslijk*, enz. worden; van het tweede geval: *bessem, kussen, wassen, passen, wisselijk, wisschen, waschen, lesschen, blusschen, tusschen*, enz. Het derde geval heeft plaets in *dansen, kransen, transen, beginsel, prinsen, wenschen, balsem*, bij Vondel nog *balssem; wat balssem kan nu heelen deze smarten*; doch daer zijn weinige van deze woorden of men vindt ze bij Bilderdijk op twee en sommige zelfs op drij verschillende wijzen gespeld.

Wat de woorden op *schen* aengaet, voeg ik hier eene aenmerking of liever eene vergelijking bij, die voor deze woorden zelve reeds niet zonder gewigt is, maer vooral veel kan toebrengen om den regel, welken wij een weinig te voren op de spelling der woorden op *chen* toepasten, wel te doen verstaen en te beoordeelen. Onder deze vonden wij er ook welker voorgaende sylb lang was, en wij spelden ze zonder verdubbeling der *ch* :

juichen, *loochenen*, enz., gelijk wij hier *ruischen*, *heeschen*, enz. schrijven. Bij degene waer de voorgaende sylb kort was, verdubbelden wij *ch*, doch zoo dat ze op de eerste plaets door hare verwante *g* vervangen werd. Het zelfde vindt ook hier plaets; en de *sch* wordt insgelijks door de onaengeblazen verwante *s* verdubbeld. Dus *wasschen* in plaets van *waschschen* even als wij boven *lagchen* voor *lachchen* en *ligchaem* voor *lichchaem* stelden; en altijd om de zelfde reden, dat twee geaspireerde sylben naest elkander niet staen kunnen. Aengaende de overige woorden, waer de *s* of *sch* alleen gebezigd wordt, voelt men alweer dat, en in wat zin, het beginsel waer is, dat de konsonanten tusschen twee vokalen zich aen wederzijde mede deelen.

§ 6. Over de *w* of *v*.

Ik zal u hier alleenlijk den inhoud doen kennen, MM. HH. De *w* is, naer 't inzien van den heer V. D., niets anders dan de dubbele *u*, waervoor de Ouden haer ook bezigden, dat is, voor ons *ui*, welk zij, volgens Willems, wel degelijk als *uu*, dat is, de dubbele vokaal dubbel, of met een gemengden klank uitspreken. Ik heb omtrent dit alles op meer dan eene plaets mijn gevoelen uiteen gelegd, en men zal zich wel herinneren, dat het noch met dat van den heer V. D., noch met datgene van den heer Willems overeenstemt. Ik of zij hebben noodzakelijk ongelijk.

Van *w* in *wraek*, *wroeten*, enz. sprekende, zegt hij: « De Ouden hebben er zeker goeden grond toe gehad, als zy die zachttere *w* voor de ratelende *r* hebben geplaetst. Ook stelden zy *verwen*, by inkrimping voor *varuwe*: doch Kil. heeft reeds *verve*, *verwe*, *varue*, als mede 't werkwoord *verven*, *varven* [in mijn hs. van 't Passionael, blz. 145 *a* staet: *mit gevaruden clederen van Bosra*; en nog eens *ibid. b*]; weshalve wy de *w* hier wel mogen missen, en in 't werkw. zouden schrijven: *ik verf* of *verve*, enz., naer aenleiding van Bild., Fingal, I, 16:

« De dood ontverft haar konen. »

Ik twijfel geens zins, MM. HH., zoo gij maer aen de daerdoor vervolgens verder vereischte vervorming van *verver* voor *verwer* denkt, of gij zult het met mij eens zijn, dat het gezag van Bilderdijk ook ditmael bij den heer V. D. meer vermogt heeft, dan het zij het gebruik, het zij de reden. Betrekkelijk *wraek*, *wroeten*, enz. beken ik, ja, dat de Ouden goeden grond gehad hebben om de *w* liever dan de *v* te bezigen, en ik meen onder § 3 hier boven (blz. 413) dien grond zoo veel als aengetoond te hebben.

Eindelijk in *ietwes*, nog door Bilderdijk gebruikt (Mengelpoëzy, blz. XIX), wijst hij « de buitengewone inschuiving van « *we* in *iets* » aen. Ik houd *ietwes* (bij de Duitschers *etwas* en in Reinaert, v. 122, *iewet*, d. i., *iet wat*) voor eene zamenstelling van *iet* en *wes*, dat is *welks* of *van wat*, voor *iets zulks*, met de beteekenis die *wes* in *weshalve* heeft. Ik heb reeds elders gezeid dat *welk* uit *we-lijk* zaemgesteld is, even als *zulk* uit *zo-* of *zoo-lijk*. De Limburger zegt *ewá*, dat is *ewát*, met korte onbeklemde *e*, dat, naer allen schijn en naer de analogie van de geheele limburgsche uitspraak, niets anders dan *een wat* (= *iets* of *een weinig*) zijn kan.

III^{de} AFDEELING.

OVER DE INLASSCHING VAN SOMMIGE LETTEREN.

§ 1. Over de invoeging van de *D* in zekere woorden.

« Siegenbeek en zijn volger David, » zegt hij, « achten de « inlassching dier letter noodig ter voldoening van 't algemeen « spraekgebruik, in alle woorden die op *r* uitgaen en den ^huit- « gang *er* aennemen, als *beheerder*, *bestierder*, *duerder*, *bitter- « der*, *zwaerder*, enz. »

« Maer alle woorden die niet op *r* uitgaen, behoeven, » meent hij, « die inschuiving niet: *doener*, *dwaler*, *heeler*, *bewooner*, « *peiler*, *steller*, *vlieger*, *dunner*, *edeler*, *feller*, *gler*, *kleiner*, « *sneller*, enz. »

« Want , gelijk de beroepene schryver aenteekent , in die
 « *adject.* of *subst.* welke den uitgang *er* achter *l* of *n* aennemem ,
 « wordt die tusschenschuiving door 't gebruik der meerderheid
 « verboden. » Hij erkent echter gereedelijk dat veeltijds de dage-
 lijksche uitspraek hem tegenvalt; « en zoo zegt men, ook in Belgie,
 « even *bewooner* als *bewoonder*, *weldoener* als *weldoender* » (moge-
 lijk omgekeerd te lezen: *bewoonder* als *bewooner*, enz.), « *snelder*
 « als *sneller*, *dunder* als *dunner*, en wel meest met de *d.* »

« Weshalve wy *dunner* wel eenigsins regelmatigiger achten ,
 « doch de zich meer vry wendende schryver(s), als redenaren
 « en dichteren , *dunder* niet zouden ontzeggen. »

Ziet daer de geheele §, op tien regels na , aen *allerlei*, *tweederlei* en *goddeloos* toegewijd. Wat zal ik daarvan zeggen, MM. HH.? Ik zie wel voorschriften , maer ik zoek nog immer eenen regel. En dan nog welke voorschriften geeft men ons ? die men bekent meer dan eens met de gewoone uitspraek strijdig te zijn , en die wel zeker met het algemeen schrijfgebruik ook niet altoos overeen komen. Nogtans wat is , indien men er wel op let , hetgeen wij uitspraek en schrijfgebruik noemen ? Heeft dit zoo wel als gene den invloed der schoolstelsels niet nu eeuwen lang ondergaen ? Zijn beiden niet genoegzaam bewerkt , bedwongen en , om zoo te zeggen , bekneed geworden ? Van waer dan die wederspanningheid van 't gebruik ? Omdat de aerd der tael ook iets is ; omdat , zoo lang de tael leeft , die aerd , die hare ziel is , zich in 't midden van ons beweegt , en als een bewaergeest ons gevoel door zijne geheime inblazingen waerschuwt , en tegen al wat niet uit hem voortvloeyt of maer eenigs zins met hem strijdig is , zoo veel als in opstand brengt. Men kan van de tael zeggen 't geen men overal van den dichter aantreft : *nascitur* , *non fit* , men maekt geene tael. Men maekt ook geene regels ; men kan ze vinden , maer niet uitvinden , en 't is het gevoel dat ze goed- of afkeurt , naer mate dat ze met den vrien geest der tael al of niet overeenkomen. Ongelukkiglijk wordt dat gevoel of instinkt maer al te dikwijls in ons vervalscht en uitgedoofd , en dan treedt in deszelfs plaets hetgeen wij onze reden heten , en dat meer eigentlijk onze rede-

nering is. Dan begint men zich te vragen of men zoo of anders spreken en schrijven zal, en daer die redenerende reden bij allen en zelfs bij ieder van ons altijd de zelfde niet is, dan ontstaen die menigvuldige verschillende stelsels, min of meer spitsvinnig uitgedacht, die van lieverlede de tael doen ontaerden. Dan be-
komt men bij een zelfde volk twee talen en twee gebruiken die met elkaer hoe langer hoe minder overeenkomen, dan spreken de stelsels het gebruik, en de spraakkunsten aen den taelgeest tegen; dan kan men ten laetste niet meer vragen wat Dietsch is, maer wat geleerd wordt, en daermeê staet de deur, voor al wat willekeur is, open.

Om deze overwegingen nu op de stof, ons hier door den heer V. D. is voorgelegd, toe te passen, zoo meen ik dat men dit onderzoek betrekkelijk de inschuijing der *d*, niet dadelijk had moeten aenvangen met de letters aen te wijzen, na welke zij meestal pleegt ingeschoven te worden, maer met de woorden zelven, waer men die *d* al in aentref, streng in hunne soorten te verdeelen. Dit zou misschien aenleiding gegeven hebben om mede den waer aerd van die *d* te bepalen, en om zich te verzekeren of ze wel overal als ingeschoven letter te beschouwen zij. Daerna zouden de uitnemingen, welke bij ieder klas mogten voorkomen, den invloed des voorgaenden medeklinkers, waer men thans alleen zijne aendacht op gevestigd heeft, alsmede dien der kwantiteit, welke men geheel uit het oog verloren heeft, gewis op het allernauwkeurigste hebben doen kennen. Thans is men, om het gebruik te regelen, van 't gebruik alleen uitgegaen, zonder dat men er een anderen regel in zag dan de welluidendheid, en gij weet, MM. HH., hoe men gewoon is deze te verstaen. Mijns erachtens was 't niet onmogelijk langs eenen anderen weg eenige wetten te ontdekken, die men als op den aerd der tael zelve gegrond, en als van eene veel zekerdere toepassing aenschouwen mogt. Trachten wij dit door eene schets te doen zien.

Ik vind tweeërlei woorden waerin de uitgang *er* door eene *d* voorafgegaen is, zelfstandige en bijvoegelijke (van de voorzetsels *zonder*, *onder*, van *bijzonder* en van de vormen op *er* der

verba, als *ik bewonder*, enz. acht ik het niet noodig te spreken). Voorbeelden van de eerste soort zijn: *vader*, *donder*, *bunder* of *bonder*, *zolder*, *kelder*, *molder*, *volder*, *vilder*, *bewoonder*, *weldoender*, *verhuurder*, enz.; van de tweede soort, *zwaerder*, *schoonder*, *felder*, *minder*, *eender-*, *tweeder-*, *alderlei*, enz.

Bij den eersten oogslag welken men op de hier genoemde woorden werpt, ziet men dadelijk, dat iedere van deze twee klassen zich nog in twee andere verdeelen laet, zoo namelijk, dat de zelfstandige woorden of 1° eene zaak, of eenen persoon als zaak beschouwd, b. v. *bonder*, *donder*, *zolder*, *kelder*, *wonder*, *vader*, *broeder*, enz. beteekenen, of wel 2° eenen werkdadigen persoon, als *vilder*, *molder*, *bewoonder*, *loonder*, *weldoender*, enz. Van den anderen kant zijn de bijvoegelijke naemwoorden of wel 1° vergelijkingsgraden, als *minder*, *schoonder*, *felder*, of ook 2° eenvoudige verbuigingen van onvergeleken vormen, als *alderlei*, *geenderlei*, *tweederhande*, enz.

Wegens de zelfstandige naemwrdn. van de eerste klas, waer men nog, uit de tweede klas, al diegene kan bijvoegen, waer de *d* reeds tot den wortel behoorde, als *gebieder*, *bespieder*, *vrijder* (*vrijer*), *bevrijder*, *schilder*, enz., bestaat er geene zwaerigheid, daer 't tot nog toe niemand in de gedachte gekomen is van er iets bij of af te doen. De spraekkunst mag ze nogtans niet uit het oog verliezen, niet slechts omdat eenigen, als *vaêr*, *broêr*, dus die eene vokaal voor de *d* hebben, eene inkrimping ondergaen, en dat die bijzondere aerd van de *d*, dat ze dus wegs melt, in zekere gevallen tot rigtsnoer dienen kan; maer vooral, omdat er onder die woorden ettelijke zijn, welker *d*, voor zoo veel zij een inschuifsel is, de wetten der analogie kan leeren kennen en vaststellen. In *zolder*, van 't latijnsche *solarium*, bij Otrifrid, IV, 9, 20, *solari*, bij Tatiaen, 157, 4, *soleri*, en wat bij gevolg even zoo wel *zoller* wezen kon, als thans voor ons *kelder*, dat insgelijks van 't latijnsche *cellarium* afstamt, de Duitschers *Keller* zeggen; verder in *bonder*, waer voor 't middeleeuwsch Latijn *bonarium* heeft; in *donder*, zelfs in 't latere Duitsch nog *Donner* en in 't Fransch *tonnerre*, in al deze woorden, is de *d* eene inlassching,

waardoor de nederlandsche of dietsche vorm van al de overige dialekten onderscheiden wordt. In deze woorden, welke de spraakkunst heeft moeten aennemen gelijk het gebruik ze haer aanbod, waer geene verbuiging gelegenheid gaf om ze naer het een of het ander stelsel te verwringen, verraedt zich 't geen ik een weinig te voren den aerd der tael noemde. Men kan er reeds uit besluiten dat *n* en *l*, door eene korte vokaal voorafgegaen en gevolgd van den uitgang *er*, zich in onze tael niet verdubbelen, maer liever eene *d* voor dien uitgang ingeschoven wordt. Dit bekomt eene nieuwe kracht daerdoor, dat er geene dergelijke voorbeelden van 't tegengestelde gevonden worden.

Die van de tweede klas waren, als verbalia, dat is als iets van het adjectivum hebbende, meer aen veranderingen bloot gesteld, en zommige daarvan hebben zich ook in der daed meer dan eens naer 't gehoor der spraakkunsteners, naer de door hen uitgedachte regels van welluidendheid, moeten schikken. Dit hebben wel *molder*, *volder*, *vilder* en allen die eenen staet aenduiden, niet ondergaen, het zij om dat ze van een dagelijksch gebruik waren, of dat ze, vooral eertijds, doorgaens mede als eigenamen dienden, en sedert lang eene zekere zelfstandigheid bekomen hadden, die den spelmeesteren niet meer toeliet zich te vragen hoe dezelve gevormd moesten worden; maer al de overige, van meer bijvoegelijken aerd, schenen, t'elkens dat men ze gebruikte, op nieuw de regten van 't invoeren en maken schuldig te zijn, en moesten zich aen de willekeurige wetten der bereedeneerde spraakkunst onderwerpen; men onderzocht of men *bewooner* of *bewoonder* schrijven zou, gelijk men zich iedermael vroeg of *schoonder* dan *schooner*, *blies* of *blaesde*, *wuerzeggerin* of *waerzegster*, enz. den voorkeur verdiende. Doch dit alles behoort bijzonder tot de verwijten van lateren tijd, tot onze dagen nog.

Ondertusschen de analogie ons door de eerste klas aangewezen bevestigt zich ook hier en neemt toe in uitgestrektheid en in belang. In *molder*, *volder*, *vilder* voor *moller* (in 't Oudnoordsch *malari*, bij Kiliaen, uitgave van 1633, Utrecht, staet kwalijk *Molle*; 't ware tegen alle waerschijnlijkheid *moller* van *mollen* of

mol of *mul*, d. i. *meel*, *maken* of van *molden*, voor *mouden*, af te leiden) *voller* en *viller* is de ingeschoven *d* onverkennelijk, en in *beloonder*, *inwoonder*, *weldoender*, *opsteller*, *speelder*, zonder nog van *toehoorder*, *verteerder*, *bewaerder*, enz. te spreken, is zij het niet minder. Wel is waer dat haer door de laetste spraakkunsten naers het regt, van zich in die eeuwen lang onafgebroken bezitting te handhaven, betwist is geworden; maer 't pleit is, mij dunkt, nog niet voldongen. Zij is er meer dan eens met geweld uitgeworpen, doch wettiglijk uitgezet is zij er nooyt.

Thans volgen de bijvoegelijke naemwoorden, en ten eerste de zoo genoemde comparativussen. Onder de voorbeelden daarvan heeft men 't woord *minder*, en alle die van een positivus op *r* gevormd zijn, als *zwaerder*, *duurder*, enz., waerin de *d* altoos onbesproken gebleven is. Ten aenzien van dezen kan men de welluidendheid voorwenden; ja: 't Grieksch haette ook de herhaling der sylb *re*, en mijdde zelfs geerne zulke verdubbelingen met al de *liquidae*; maer 't Latijn scheen ze zoo veel te meer te zoeken: woorden als *revereerer*, *reperirer*, *insererer*, *reverteerere*, zijn aldaer in 't geheel niet zeldzaam. Doch nemen wij het voorwendsel aen, schoon daerdoor nog niet voldaan zij aen de vraag: waerom dan juist de *d*, en niet, b. v., de *g*, of zulke andere konsonant, daer tusschen geschoven is? Maer nemen wij mede aen, dat dit aen de *d* bijzonderlijk toekomt, gelijk in 't Latijn (hetwelk ditmael met ons gehoor dus zal overeenkomen), door middel van die zelfde letter, *redire*, *redundare*, *redarguere*, enz. hunne gaping aengevuld hebben. *Minder* althans, dat ik het eerste noemde, weigert zich aen alle dergelijke uitlegging, en moet, schoon daer alleen staende, maer ondersteund door dien ontelbaren hoop van comparativussen welke men hunne van den beginne af bezetene *d* thans betwisten wil, geheel iets anders doen vermoeden, en onze spraekmeesters grootelijks aen de grondheid van hun nieuw stelsel doen twijfelen.

Zoo 't mij mogelijk ware te bewijzen dat men tot omtrent het midden der XVIe eeuw, nooyt op de gedachte gekomen was om de *d* uit eenigen comparativus te verbannen (de zelfde proef zal

men ook op de *verbalia*, *doender*, *vertelder*, enz. mogen nemen), en dat de poogingen later daertoe, in weêrwil der gemeene uitspraak, door de taelregelaers gedaan, nimmer buiten de school gelukt zijn; dat de taelgeest, zoo als hij in 't volk leeft, zich er altoos tegen verzet heeft, en dat de verlichtste onzer spraakkundigen het zich tot eenen pligt gemaakt hebben haer regt van bezitting tegen den al te ver gedreven verbeteringslust van sommige anderen te verdedigen: zou men niet moeten bekennen dat er nooyt grootere willekeurigheid gepleegd, noch der tale grooter geweld is aengedaen geworden, dan toen men de *d* uit die woordvormen verbannen heeft?

En wat is er nogtans ligter te bewijzen? Siegenbeek, schoon in de gedachte zijnde dat ze *alleen welluidendheidshalve* aldaer *haer plaats heeft verkregen*, schoon geen ander argument voor haer wetende in te brengen, dan « dat ons taalgebruik genegen « is de *d*, tot veraangenaming en ondersteuning der uitspraak, « in zelfstandige naamwoorden op *er*, en den vergrootenden trap « der bijvoegelijke naamwoorden aan te nemen, » roept uit: « Wat reden dan valt er uit te denken, om met sommigen die « inlassching te verwerpen in alle woorden, waarin het gebruik « dezelve niet onveranderlijk gevestigd heeft, en *hoorer*, *zurer*, « *zwarer*, in stede van *hoorder*, *zuurder*, *zwaarder*, te schrijven?» Hij had zoo even eerst gezeid, dat « deze *d* in verscheidene « woorden door het gebruik zoo zeer gevestigd is, dat niemand « het beproeven zal, die letter daaruit te verbannen; » en na eindelijk toch aen 't nieuw stelsel en aen 'tgeen hij de welluidendheid noemt, toegestaan te hebben, dat « in die zelfstandige « of bijvoegelijke naamwoorden, welke den uitgang *er* achter « de *l* of *n* aennemen, de bedoelde inlassching door het gebruik « der meerderheid verboden wordt, » kan hij zich niet beletten deze merkwaardige bekentenis er dadelijk op te laten volgen: « Het is waar, dat men in de dagelijksche uitspraak ook hier « niet zelden de invoeging der *d* opmerkt, als *snelder*, *bewoon-* « *der*, *dunder*, *kleinder*, enz. ! » Wat helpt het dat hij, om zich zelve gerust te stellen, nogmaels het schrijfsgebruik raedplegen

gaet , « waaruit de beschaafde uitspraak veiligst kan worden op-
 « gemaakt , » en welk ons leert , « dat de meerderheid onzer
 « achtbaarste schrijveren de *d* hier voor overtollig houdt ? » Dit
 is de herhaling van 'tgeen hij zes regels hooger reeds gezeid
 had , niets anders : daer was 't de meerderheid die de inlassching
 verbood , hier is 't de zelfde meerderheid die ze voor overtollig
 houdt ; en zijn *het is waer* , en wat er op volgt , is hier nog altijd
 even zoo wel op zijne plaets als daer boven ; wat hij bekend
 heeft , en tegen zijn eigen besluit opwerpt , bestaat in zijne
 volle kracht.

Zoo is het : zelfs in Holland leven *snelder* , *dunder* , *kleinder*
 nog immer in de dagelijksche uitspraak voort , en de school-
 meesters , hoe magtig ook in dat land , waer , tot de boerenmeid
 toe , alles ter school gaet , hun invloed op de volkstaal geweest is ,
 hebben er de *d* niet kunnen uitroeyen ! En men merke wel aen ,
 dat Siegenbeek door *dagelijksche uitspraak* hier geene straettael
 bedoelt ; maer gelijk hij zelf en anderen van zijnen stand spre-
 ken , wanneer ze de leeraersmuts aen den kapstok gehangen
 hebben . Zoo dat men van hen zeggen mag :

Naturam expellant ferula , tamen usque recurrit !

En nu , wat het onafgebroken en algemeen gebruik dier *d* van
 de vroegste tijden af tot diep in de XVIe eeuw betreft , wie zal
 't loochenen ? Van de woorden op eene keelletter (*g* , *k* , *ch*) , of op
 eene lipletter (*f* , *m* , *p*) eindigende , achter welke men natuurlijk
 de tandletter *d* genegen was te mijden , kan ik niet spreken ,
 noch ook van die welke op *s* uitgaen , het zij deze sisletter zich
 na eene korte voorafgaende vokaal liever verdubbele of , na eene
 lange , in *z* verandere ; ook voor de *w* , die in meer andere ge-
 vallen overgangletter is , zal ik sommige uitzonderingen toestaen ;
 maer van de uitgangen op *l* , *n* en *r* zal men mij bezwaerlijk
 uit goede en echt dietsche hss. van de XIIIe , XIVe of XVe eeuw ,
 eenige voorbeelden van zonder *d* gevormde comparativussen
 onder de oogen leggen . Even zoo weinig gewisselijk van 'tgeen
 ik boven *verbalia* hiet , als zijn *weldoender* , *toehoorder* , *opstel-*

der, enz.; maer ik noem vooral den comparativus, om dat men er zich gemakkelijker aen zou kunnen bedriegen, met daervoor aen te zien wat er geen is.

Gij herrinnert u, MM. HH., dat ik de vergelijkingsgraden aenvankelijk van de vrouwelijke verbuigingen der niet vergelijkende adjectiva onderscheidde. Met deze twee soorten van woordvormen streng van elkander af te zonderen, bewijs ik, naer mijn inzien, aen onze oude spraekunst een grooten dienst, naerdien weinige andere zich zoo nabij komen, en tevens meer van aerd verschillen. De laetsten zal men gewoonelijk zonder *d* gespeld aentreffen: met *eere snelre vaert, van rener seden, met eere coenre hant, met gemeener stemme*, en dus ook *schoonre* of *schooner, helre* of *heller*, enz.. Echter komt ook hier de *d* meer dan eens voor, zoo als in 't Leven van Jhs.: *ter gemeender borsen behooren*, enz., en later, toen men alles verwarde, werd ze zelfs langen tijd overal gebezigd; waervan tot heden toe nog bij velen *eender, geender, alder*, enz. overgebleven zijn. Maer, ten aenzien van den comparativus, merkt men in de spelling van alle eeuwen en thans nog in de uitspraek van al de nederlandsche gewesten eene zoodanige standvastigheid en hardnekkigheid in 't behouden dier tandletter, dat ze voor een der voornaemste kenmerken onzes tongvals mag gehouden worden, en dat ik mij zelfs grootelijks genegen voel, om er geheel iets anders dan een enkel inschuijsel in te vermoeden. Wanneer ik, namelijk, *minder, meeder, eeder* (de verbastering van *meerder* en *eerder* blijkt uit de zamentrekkingen *meér* en *eér*, naer de analogie van *teér* voor *teder, meé* voor *mede, steé* voor *stede, goón* voor *goden, te gaér* (*gaér*) voor *te gader, bereén* voor *bereeden*, enz., wat met eene *r* voor de *d* onmogelijk was: slechts de *n* kan zoo met de *d* en *g* wegsmelten, als in *elkaér* (*-aér*), voor *elkander, vaén* (*vaén*) voor *vangen*, enz.), en alzoo ook *schoonder, felder* en wat des meer is, wel beschouw, dan kan ik mij nauwelijks beletten, in die vormen veel meer overeenkomst te zien met den griekschen comparativus op *-τερος*, dan in de overige, die geene *d* hebben, met dien der Latijnen op *or*; en de gansche uitgang *der* komt mij als een onverdeelbaer

geheel voor, waer op geene inlassching te denken is. Onze superlativus op *st* of eerder *ist* of *est*, dat onloochenbaer eenerlei is met den griekschen uitgang *-ιστος*, maekt dit nog waarschijnlijk. Om uit te leggen hoe wij van den eenen kant *-τερος* zouden hebben, waarvan de superlativus *τατος* is, en van den anderen kant *-ιστος*, dat tot den comparativus *ισω* behoort, heeft men slechts zich te herinneren dat mede in 't Grieksch vele woorden te gelijk de twee gedaenten bezitten, en dat het in 't geheel niet ongewoon is tusschen verwante talen, dat ze den eenen vorm gelijk hebben en den anderen niet, en, bij het ontleenen, in schijn willekeurig en zeer eigenzinnig, liever kiezen, dan het eerst aangeboden goëlijk aenvatten.

Met de woorden van de vierde klas, d. i., met de verbogen naemvallen der vrouwelijke adjectiva, kan ik veel korter wezen, daer ze, in 't algemeen, tot de oude tael behooren, en, behalve de voornaemwoorden, slechts nog voor ons in zekere spreekwijzen overgebleven zijn.

Ik heb reeds doen aenmerken dat in deze vormen bij de Ouden de tandletter doorgaens niet verschijnt. In der daed men vindt overal *eener*, *geener*, *tweeër*, *drieër* of *drieër*, *aller*, *coener*, *feller*, of, met letterverplaatsing en uitlating, *eere*, *eenre*, *geenre*, *drere* of *driere*, *alre*, *coenre*, *felre*, enz., terwijl *eender*, *geender*, *tweeder*, als *cardinael*-getal, namelijk, en dus ook *drider*, *alder*, *coender*, *felder*, enz. hoogst zeldzaam, of zelfs, buiten de zamenstellingen *driederlei*, *driderhande*, enz., in 't geheel niet voorkomen, 't en zij, wat weet ik? in het tijdstip der algemeene verbastering onzer tael. Toen, ja, moest men er zich onvermijdelijk aen vergissen, en dit alleen is te bewonderen, dat het niet duizendmael meer geschied is. De Ouden zeiden bij voorkeur *alre*, *geenre*, enz., wat zich na genoeg *aldre*, *geendre* moest uitspreken; en toen naderhand de eindvokaal nog eens wegviel, is 't waarschijnlijk dat de *d* zamen met hare teruggeroepen *e* (want *alre*, *geenre* stonden voor *allere*, *geenere*) ook meermaels in 't geschrift gebragt werd. Het zelfde hebben wij reeds gezien in *zolder*, *kelder*, *molder*, enz. voor *zolre*, *kelre*, *molre*, over-

eenkomstig met welk laetste men nog *mielre*, voor *maelre* of *maelder*, d. i. schilder, vindt. Niet tegenstaende, het onderscheid tusschen de spelling van deze woorden, en die der drij andere klassen welke wij aangewezen hebben, is nooyt geheel miskend geworden, en de reden dwingt ons insgelijks te erkennen, dat eene bloote verbuiging en eene afleiding ieder hare bijzondere wetten volgen. De verbuiging wijzigt slechts den uitgang: van *alle*, *geene*, enz. moet *aller*, *geener*, komen, gelijk van *deze*, *dezer*, van *veel*, *veler*, van *goed*, *goeder*, van *kwaed*, *kwader* (vr. genit., wel verschillig van *beter* en *slechter*), enz. komt. In de afleidingen treft men andere wetten aen, en terwijl in de verbuigingen de analogie alleen heerscht, ziet men ze hier menigmael zelve aen de vereischten der welluidendheid gehoorzamen (1).

Dit alles wel berekend, MM. HH., geeft ons tot slotsom, dat gelijk wij 1° *bunder* of *bonder* (ook *boender*, frotteur, maer dit heeft men ook al tot *boener*, zoo als men meent, verzacht), *donder*, *kelder*, *zolder*, enz. ons door den geest zelve, die onze tael geschapen heeft, aangewezen zien, en 2° in *volder*, *molder*, *diender*, *deurwaerder*, enz. den zelfden wenk erkennen moeten: zoo ook alle andere op dergelijke wijze gevormde woorden, als *inwoonder*, *opstelder*, *speelder*, *verweerder*, enz. door ons met de *d*, het echte kenmerk des nederduitschen en nederlandschen tongvals, moeten geschreven worden, zoo wij dien geest en den aerd onzer tale hegeeren getrouw te blijven (2).

(1) Ik heb te dezer gelegenheid aen het meerv. van *been*, *hoen*, *spaen*, en wat er dergelijks nog overblijven mag, noodwendiglijk ook gedacht; anderen gelieven er mede eens aen te denken, en er ons het een of het ander van te zeggen, waer de Spraekkunde voordeel uit trekken moge.

(2) Men verlieze niet uit het oog hoe gelijkend en tevens hoe verschillig het Hoogduitsch van ons Dietsch is, en hoe, in deze woorden, de *d* alleen dit van gene onderscheidt; hoe nabij dus het gevaer is, en hoe standvastig nogtans onze voorouders het eeuwen lang afgeweerd hebben! De hier opgegeven woorden en eene menigte andere, waer zelfs onze stoutste taelverbeteraers de *d* niet zouden durven uit verbannen, zijn iedereen bekend; maer men wijze eens een enkel woord aen, waer achter *n*, *l*, of *r* het vroeger gebruik de inlassching der *d* afgekeurd hebbe! Ziet daer wat ik den *aerd*, den *geest der tael* noem, en hoe hij sich veropenbaert! hoe men Duitsch van Dietsch onderscheiden kan!

Tot dus verre wat de zelfstandige naemwoorden betreft. Ten aenzien der bijvoegelijke naemwoorden, die wij ook in twee klassen verdeeld hebben, volgen er, deze regels uit, ten eerste dat de vergelijkende vorm, als in *minder, meerder, eerder, snelder*, enz. overal na de *n*, *l* en *r* de sylb *der* aenneemt, en zoo veel te meer, als 't waerschijnlijker is, dat de tandletter *d* hier niet bloot ter welluidendheid ingeschoven, maer veel eer een bestanddeel van den uitgang zelve is; en ten andere, dat de vrouwelijke verbuigingen op *er*, als *aller, veler, gener, geener, eener, tweeër, drijer* of *drieër*, zonder *d* behooren gespeld te worden, gelijk ze ook immer door de Ouden daer zonder gespeld geweest zijn.

Nu waer mede nog te onderzoeken, om welke reden niet slechts achter de zoo genaemde *mutae* de *d* altoos uitgelaten wordt, maer zelfs ook eene der *liquidae*, de *m*, dezelve nimmer achter zich opneemt. Ik zie daer meer dan eene reden van, MM. HH.; maer laet het ons ditmael genoeg zijn dat het zoo is, en dat niemand er aen twijfelt. Men zou, wel is waer, de zaek met een woord kunnen afdoen, met te zeggen dat de welluidendheid het zoo vereischte; maer, al erkendet gij nog zoo zeer de waerheid daarvan, gij zoudt daerom niets minder nog altijd naer de bewijzen vragen, waerom dit een vereischte der welluidendheid was, en dan bleef er toch niets te doen over, dan wijdloopig het onderscheid dat er tusschen de *mutae* en de *liquidae* bestaet, uit te leggen, en te toonen hoe de eerste dan eens liever verdubbeld, als na korte klinkers, dan weër in hunne *media* of zwakkere verwante veranderd worden, zoo als na lange klinkers; hoe de laetste, zonder eigene verwantschap, zich ook wel laten verdubbelen, maer verder ook geerne letters van een ander spraektuig aenkleven of naest zich eene plaets inruimen; hoe dit daer uit ontstaet, dat ze, midden in den mond gevormd, de spraektuigen in zoo eene stelling brengen, dat deze even gemakkelijck naer de keel- tand- en lipletters kunnen overslaen; en hoe eindelijk de *m*, die onder de vier *liquidae* alleen in den mond niet gevormd wordt, maer geheel tot de lippen behoort, ook

juist daerom de eenige is die zich ongevoelig toont, en hardnekkig, in al de woorden die wij gemeld hebben, de tandletter *d* achter zich wijgert op te nemen. Dit alles, waer de regel der welluidendheid op gegrond is en zijne kracht uit put, zou, om aen de vraag te voldoen, uiteengelegd en aengetoond, en, van den anderen kant, al wat er bijzonders in den aerd en het gebruik der *d* is, daermeê vergeleken moeten worden. Hier zou men dan noodzakelijk zoo ver gebragt worden, dat men nog een ander element der welluidendheid in rekening te brengen had, waer men tot hier toe in het opstellen van spellingregels te weinig acht op gegeven heeft. Zij bestaet immers niet alleen in den zachteren overgang der enkele letterklanken, maer tevens, gelijk wij reeds meermaels gezeid hebben, in de kwantiteit der elkander opvolgende lettergrepen, gepaerd met derzelve toonval, zwaerte en getal. Want schoon ik, b. v., de regels die de inschuiving der *d* voorschrijven, aenzie als volstrekt geene uitzondering toelatende, acht ik ze nogtans noodzakelijker in *telder* en *vertelder* dan in *teelder*; in *stelder* en *opstelder*, dan in *steelder*; in *dunder* en *donder*, dan in *diender*, *beloonder* en *weldoender*, enz. Ik beken echter ronduit dat het onmogelijk is de regte maet en weerde van ieder van deze elementen zoo te treffen, dat men, als *a priori*, de gansche tael regelen kunne; maer daer komt het ook voor ons niet op aen: wij hebben enkelijk te zien wat bestaet, ons rekening te geven van 'tgeen wij gevoelen en, zoo veel mogelijk, de uitkomst van onze waarnemingen en navorschingen te bepalen. De reden waerom wij zulks of iets anders gevoelen, zal ons gewis menigmael ontgaan, maer wanneer en in welk geval iedere aendoening bij ons ontstaet, kunnen wij met een weinig oplettendheid niet missen. Zoo voel ik dat *diender* en *opdiender* mij beter gevallen dan *diener* en *opdiener*; echter vind ik mede in *dienaer* niet den minsten aenstoot; maer *opdiener* gevalt mij reeds niet meer, en *diendaer*, *opdiendaer* zouden onverdragelijk wezen.

Doch wat nu met de dichters gedaen? Wij hebben gezien dat de heer V. D., die in 't algemeen de *d* verwerpt, den dichteren en

redenaren in dit punt eenige vrijheid toestond ; zullen wij ons onverdraegzamer toonen ? Wel neen , MM. HH. ; het zij den dichteren geoorloofd soms , om het lieve rijm , zoo als de heer V. D. elders zegt , een *germanismus* te wagen ; dit is hun regt : de latijnsche dichters gingen bij de Grieken te leen , en de menigvuldige *hellenismen* die men bij hen aantreft , onderscheiden hunne tael niet onaerdig van de prosa. Laten wij dan onze dichters , gelijk Maerlant het reeds deed ,

..... om die rime soeken
 Wisselike tonghe in boeken /
 Duitsc / Dietsc / Brabantsc / Vlaemsc en Scuussc ;

maer met bescheidenheid , even zoo als zij doen zouden , wanneer zij zich mede het

Walsc / Latijn / Grieksc en Hebreeusc

ten nutte wilden maken ; onder die voorwaerde mogen zij zelfs buiten de boeken , tot bij het volk , hetgeen hun past zoeken gaen. Maer het hete dan ook , naer zijnen oorsprong , eene vlaemsche of duitsche zeggung , een *flandricismus* of *germanismus* , of wat het zijn zal , en 't worde geens zins als gangbaer Dietsch of Nederlandsch , als tot de algemeene tael behoorende , aengeteekend. Echter 't geen onze streekdialekten opleveren , kan de tijd eens als landstael wettigen , en 't vlaemsche *waerzeggigge* of *waerzeggerigge* kan gelijk *dievegge* (reeds bij Kiliaen *diefegge* gespeld) Nederlandsch worden ; maer *diener* , *keller* , enz. zullen in der eeuwigheid Duitsch blijven. Van de Duitschers kunnen wij wel ginds of daer een woord ontleenen , en onze tael (niet dat zij armer zij , integendeel ! maer die meer heeft , heeft daerom altijd niet wat anderen hebben) daer meê verrijken , maer woordvormen , en bijzonder hardere vormen , zal men zich wel wachten bij hen te halen , en zoo veel te meer , als de gelijkheid overigens grooter zijn zal. Zoo veel te grooter is 't gevaer ! Men zal nooyt uit het oog verliezen , dat het verschil van hardheid en

zachtheid het voornaemste en, in vele gevallen, het eenigste kenmerk beider talen is.

Ten aenzien van *allerlei* en *alderlei* toont zich de heer V. D. nog veel toegevender; hij acht ze beiden gebruikelijk, zonder eenig onderscheid te maken van dicht of on dicht. Doch aen *eenerlei* zou hij welluidendheidshalve den voorkeur geven boven *eenderlei*, en, omgekeerd, *tweederlei* boven het misstaltige *tweeërlei* stellen. « Trouwens, » zegt hij, « drie vokalen achtereeren, gelijk Bilderdijk er mede over dacht, hebben iets belachelijks. Men denke slechts aen het Siegenbekiaensche « *gloeijing!* » Ja! MM. HH., en aen het Bilderdijksche en ongetwijfeld ook V. D...ische *geëerd*, *beëdigd*, enz. Doch wat komt hier 't zoo ongelukkig gekozen *gloeijing* doen, zoo niet getuigen, dat hij, die tot die altijd gereede en waerlijk gemeene opwerping zijne toevlugt nam, zelf voelde dat hem alle andere argumenten in de hand gebroken waren? Kwam het ten minste hier nog maer van pas, of had de heer V. D., in plaats van ons aen de *drij vokalen* van *gloeijing* te doen *denken*, ons doen aenmerken hoe leelijk aldaer die *drij stippen* naest elkander staen, dan was het geheel iets anders; thans moet Siegenbeek lagchen, wanneer hij ziet dat zijne tegenkanters nog geene *j* van eene *i* weten te onderscheiden. Ik vind voor *tweederlei* noch reden, noch analogie, ten zij in 't Latijn: *redire*, *prodesse*, enz.; en wat verschil nog! Hier heeft men door de inlassching der *d* eene allernaemste gaping vermijd, terwijl, in *tweeërlei*, de verschillende, maer tevens zacht ineensmeltende, klank der *e*, in de twee zamenkomende lettergrepen, het inschuiven der *d* even zoo onnoodig maekt als in *drieërlei* of *drijerlei*.

Vraegt mij thans iemand of wij dan ook *viererlei*, *vijverlei*, *zesserlei*, *zevenerlei*, enz. zullen schrijven, zoo antwoord ik 1° dat ik mij niet herinner ooyt een' van deze vormen gelezen te hebben en dat, waer het gebruik niet verdeeld is, maer zoo wel eertijds als nog hedendaegs onveranderlijk éenen vorm met uitsluiting van alle andere, verkozen heeft, aen de spraekkunst, daerdoor zelf, alle regt benomen wordt, om eenige andere spel-

ling voor te stellen ; 2° Dat men nogtans daer niet uit besluiten mag, dat de woorden, waer het gebruik, door zijne onbestendigheid, aen zijn eigen gezag reeds schijnt te twijfelen, eerder naer de analogie der eerste, waer het willekeurig over beslist heeft, dan naer de algemeene wetten der spraakkunst zich moeten regelen ; 3° dat in alle talen, hoe hoog men ook opklimme, voorbeelden te vinden zijn van woorden die, in weerwil der regels en der reden, zekere zeer gemeene vormen aengenomen hebben, en waerin het gebruik oogenschijnlijk verdoold is.— Zoo heeft de Duitscher *anderthalb*, voor ons regelmatig *anderhalf*, « von der analogie der übrigen (*dritthalb*, *vierthalb*, enz.) verführt, » zegt Grimm ; — 4° dat niet alleen *eener* en *tweeër* en even zoo zeer *drijer*, *drieër* of *drieder* (niet te verwarren met *derde*) bewijzen, dat hier zoo min aen een *ordinael* getal als aen een' vergelijkingsgraed kan gedacht worden, maer dat dit mede uit de beteekenis der zamenstellingen *eenerlei*, *tweeërlei*, enz. blijkbaer wordt, daer, naer mijn inzien (want in de twee eerste banden van Grimms Deutsche Gramm. heb ik er, in den tijd, en zoo veel ik mij herinneren kan, niets van gevonden), ⁽¹⁾ *allerlei*, *velerlei*, *geenerlei*, *eenigerlei*, *eenerlei*, enz. niet anders zijn dan de vrouwelijke genitivus *aller*, *veler*, enz., zamengesteld met het oude *lei* of *lee*, dat is *leede* of *leide*, welk laetste men bij Kiliaen nog vindt, in den zin van *gradus*, *gressus*, *ductus*, *meatus*, *transitus*, en meer bepaeldelijk *aquæ ductus*, waervan waerschijnlijk de naem van de *Ley* en *Baudeloo-Ley* te Gent. Zij zijn dan eensluitend van beteekenis met *aller soort*, *van alle slag*, *allerwijze*, *van allen graed*, enz., en ons *lei* of *leide* beantwoordt regtstreeks aen hetgene de Engelsman door zijn *way*, d. i. weg, manier, aerd, uitdrukt, en niets, behalve de eigenzinnigheid van 't gebruik, kan zelfs *vierderlei* en de overige, waer het de *d* aen geschonken heeft, wettigen. Ik antwoord ten vijfde... Neen! ik antwoord niets meer, en men doe zoo als men 't verstaet ! want het gebruik is niet alleen koppig.

(1) Ten Kate echter D. II. bl. 88 verwees reeds naer 't Yslandsch *leyd* (via), bij ons onlangs *leyde* (ductus).

§ 2. Over de al of niet inlassching der τ in sommige woorden.

In *allenthalve*, *mijnenthalve* en *uwenthalve*, welk laetste Huydecooper en Siegenbeek, zegt hij, te vergeefs afkeuren, als mede in *mijn-* en *uwentwege* dient de *t* ter ondersteuning der uitspraek.

Ik voel het ook, MM. HH., maer zie toch niet hoe die *t* daer ingekomen is. Niet te min zij is er. Zou men die woorden mischien niet kwalijk ontleed hebben? Dit ware niet onmogelijk, en, is 't mij toeglaen mijn vermoeden of, liever, mijne meening te uiten, zoo is *allenthalve*, *mijnentwege*, *uwentwege*, enz. niets anders dan *al enthalve*, *mijn* (bedorven, gelijk wij zien zullen, voor *mij*) *entwege*, *uw* (voor *u*) *entwege*, enz., gelijk wij *intusschen* of *entusschen*, zoo wel als *tusschen*, *integen* of *entegen*, zoo wel als *tegen* hebben. Wat meer is, *entwege* schijnt eenerlei met dit *entegen* te zijn, en zoo in gebruik als in beteekenis, met het latijnsche *advorsum*, dat mede in 't kwaed en in 't goed genomen wordt, volstrekt overeen te stemmen. De overeenkomst met het fransche *envers*, waervoor onze Belgisch-fransche gazetten sedert eenigen tijd al meer en meer *vis-à-vis* beginnen te gebruiken, en dat van *advorsum* (*adversus*) afstamt, is vervolgens minder te bewonderen, dan dat dit fransch woord *ad* in *en* (*in*) veranderd hebbe, als of het van 't zoo niet gebruikelijke *inversus* afstamde.

Van den anderen kant heeft men ook *jegen* en *jegens*, die alweer niets anders zijn, dan het verder ingekrompen *integen* en *integens*, want *tegen* en *tegens* vindt men bij Kiliaen, en in de hss. tref ik ook *schegens* aen. *Integen* heeft Kiliaen niet, zoo min als *entusschen*, maer Plantijn heeft het, hoewel hij 't zonderling genoeg, *intiegen* spelt. Het *ontegen* der Limburgers en Brabanders, die, althans de eerste, nooyt anders, dan *ontegen-* *gaen* en *komen* gebruiken, is niet alleen het zelfde, maer verdiende ook wel in de geschreven tael opgenomen te worden: « Al dat in *ent* be-

« ghint soect in *ont*, » zegt Plantijn. Bij Schilter vindt men *yntgege*.

Wien valt hier mede het *entgegen* der Duitschers niet in? Ook hun *entweder* moet hier in aenmerking komen, zoo wel als hun *inzwischen*, welk, zij vergeven het mij! wel eigenlijk zou moeten *intzwischen* heten, met eene *t* daerbij. Of ik uit het Niebelungen-lied het boven aengehaelde *ensamt*, en *inmidden*, ons *inmiddels*, insgelijks — zou dit woord *insgelijks*, dat zich hier zoo van zelf aenbiedt, ook wel naer eene plaets in die rij komen dingen? — of ik deze uitdrukkingen, zeg ik, mede hiertoe moge rekenen, weet ik niet; maer 't is onbetwistbaer dat bij de Duitschers en bij ons een aenzienelijk getal van woorden beginnende met *int*, *ent*, *ant*, *ont*, hiertoe behooren. De *t* valt meermaels weg, voornamelijk voor de *b*; dus staet in 't Niebelungen-lied *enbizzen*, voor ons *ontbijten*, *enbieten*, voor ons *ontbieden*, en dit is ook het geval met *daerenboven*, welk ik thans erken elders kwalijk uitgelegd te hebben, als of het een hyperbaton was voor *en daer boven*. Den zelfden misslag beging ik met *daerentusschen* en *daerentegen*.

Ten aenzien van *ont* dient echter gewaerschuwd te worden, dat het, zoo niet in oorsprong, ten minste gewoonlijk van kracht en beteekenis, verschilt met *on*; weshalve ik met Kiliaen en Van Hasselt, *onaerden* en *ontaerden* juist niet voor eenerlei zou houden. *On* wijst doorgaens slechts het niet bestaen, het onwezen (in 't Niebel-lied *entwoezen*) aen van eene, zelfs slechte, hoedanigheid, als *onnoozel*, dat is *zonder* (in 't Duitsch *ohne*) *nooze* of *nooyze* (noise), *zonder kwaed*. *Ont* is *af, tegen*, enz. iets meer positiefs. *Onaerden*, zou dus zoo veel als *niet aerden, zonder aerd* blijven; *ontaerden, anders aerden* of *van den aerd af-, den aerd tegen gaen*, beteekenen.

Even zoo weinig zou ik met de zelfde taelkundigen *andwoord* van *ander woord*, of *andach*, van *anderen dach* afleiden; Bilderdijk, hoe onachtzaam hij anders ook de zaak nagegaen is, heeft reeds het voorzetsel *and* in *antwoord* erkend. Hij legt het uit *tot*; waerom ook niet *tegen*? Maer over de onderscheidene beteekenissen van *ant*, *ent*, *int*, *ont*, die allen eenerlei zijn, en

vroeger nog *anta*, met derzelve wijzigingen : *on*, *an*, *aen*, *am*, *in*, enz., kan men reeds veel, en beters, bij Grimm vinden, weet ik zeker, schoon ik zijn boek thans niet bij der hand heb. Ik heb alleenlijk hier mijne gedachte willen mededeelen wegens vier of vijf zeer gebruikelijke woorden, over welke tot nu toe bij ons en zelfs in Duitschland ik weet niet wat al gezeid en geschreven is geworden. Van *enthalve* heb ik in 't bijzonder niets te zeggen, en ik houd mij te vreden met hetgeen ik van *halve* ter gelegenheid van *behalve*, onder een' der voorgaende paragrafen gezeid heb. Het oude *halb*, *halbe*, *halp*, *healf* beteekent *deel*, *zijde*, *helft*. *Nordhalba* was *naer 't noorden*, *sundhalba*, *naer 't zuiden*: *noordwaerts*, *zuidwaerts*. Schilter geeft mede nog op het Ang.-Saks. *on suuythran healf*, *naer de regte zijde*. In 't Rhythmus de S. Annone staet *beidinthalb*, *van beider zijden*, hoewel het woord aldaer niet te regt verdeeld is.

Dat in *mijnentwege* de *n* van *mijn*, en in *uwentwege* de *w* van *uw* inlasschingen zijn, heb ik in 't begin reeds te verstaen gegeven. Men heeft zich al vroeg van den oorsprong en de zamenstelling van die woorden geene reden meer weten te geven. Het schijnt zelfs dat men er niets anders dan het woord *weg* in zag, te oordeelen naer de bedorvene spreekwijzen : *van mijnentwege*, *van uwentwege*, enz., gelijk men gewoon was te zeggen : *van mijnen kant*, *van uwen kant*, enz.; en men kon, ja! zoo dra men, na de echte beteekenis van 't woord verloren te hebben, begon te *raisonneren*, moest men zich daeraen vergissen. Immers wat is er ongerijmds of onlogisch in dit voorstel : wat *van mijnen kant* komt, komt *van mijnen weg*, van den weg namelijk die naer mij toe of van mij afleidt? Dat men 't zoo begrepen heeft, toont mede het even zoo gebruikelijke en even zoo gebrekkige *van wege*: *van wege mij*, *u*, *onzen broeder*, enz.. Zoo is dan eindelijk zelfs *mij-*, *u-*, *onsentwege* tot *mijn-*, *uw-*, *onzentwege* geworden : welk laetste zijne *s* niet minder behouden moest, dan wanneer wij *ons-* of *desaengaende* zeggen. *Meinethalben*, gelijk Palthenius schrijft, met onderdrukking der tweede *n*, is een dubbel taelbederf.

Om mijnentwil, om uwentwil hebben, volgens Huydecoper en Siegenbeek hunnen oorsprong alleen in eene bedorvene uitspraak, en deze taelgeleerden verwerpen beide uitdrukkingen zonder versooining. Siegenbeek geeft van zijn vonnis geene andere reden dan het gezag van Huydecoper en « het gebruik der meeste achtbare schrijveren. » Deze laetste reden, het ongebruik, dat iets geheel negatiefs is, en de bepaling daarvan bij *de meeste achtbare schrijveren*, vooral ten aenzien van spreekwijzen die uit haren aerd reeds niet dikwijls in de boeken kunnen voorkomen, dit alles voldoet mij maer ten halve, en ongelukkiger wijze is het mij thans onmogelijk bij Huydecoper, die voor 't overige zijn waerborge is, de proeven van 't geen hij zegt te gaen zoeken. Voor mijn deel voel ik, dat zij die *mijnenthalve* en *mijnentwoege* goedkeurden, *mijnentwil*, het zij dan voor *te mijnen wille* of *mij ten wille* (1), of wat ook Huydecoper er in moge gezien hebben, niet konden afkeuren. Zulke *metathesen* ontmoet men in alle talen, en hier moest men er door de andere woorden van gelijken vorm gemakkelijk naer verleid worden. Maer hoe dan rekening gegeven van *om*, dat niet wegblijven kan, en er eerder den schijn aen geeft als of het inderdaed oorspronkelijk *om mijnen wil* (door een Graecismus en ook Latinismus: *mea causa*, voor *om of uit wil van mij, mei causa*) geweest ware. Zoo zegt men ook *om Gods wil*, wat de Franschman door *pour l'amour de Dieu* overzet, gelijk het ook in 't Italiaensch, enz. ja, reeds in den eed dien Lodewijk aen zijn' broeder Karel te Strassburg zwoor, bestaet: *Pro Deo amur*, en aldaer mede in het Theu-

(1) Welke, volgens Huydecoper, de oorspronkelijke uitdrukking *was*, is mij geheel onbekend. Ik denk wel niet dat het *mij ten wille* zal geweest zijn, schoon dit allerligst tot *mijnentwille* verbasteren kon. Het is, *logiquement parlant*, geheel iets anders dan 't zoo gebruikelijke *mij, u*, enz. *ten gevalle*: hier beoogt men het doel, het uitwerksel, terwijl de *wil* als oorzaak moet beschouwd worden; 't zou *naer wil* moeten heten, gelijk men *naer wensch* zegt. Wat *mij ten gevalle* betreft, doe ik aenmerken dat het ook bedorven is. Het *geval* heeft hier niets te doen; maer 't zou eigenlijk *ten gevallen*, d. i. *ten welgevallen* behooren gespeld te worden, met de eigene *n* van den infinitivus *gevallen*, die hier als subst. gebruikt wordt. Zoo had ik ook in dit Verslag een of twee maal het woord geschreven. Ik veranderde het, uit ontzag voor 't verdoelde gebruik; thans is 't mij leed.

disk van Karel door *In Godes minna* vertaald. Toen was er dus nog geen *willen* in die spreekwijze, klimt men echter nog hooger op, zoo kan men in 't Latijn *voluntas*, zonder meer, in den zin van *genegenheid*, *liefde* vinden: *pro illius in me voluntate*, enz.; maer *tui* of *tua voluntate*, in den zin dien het daeraen beantwoordende bij ons heeft, zou men er te vergeefs zoeken. Niet tegenstaende laet dit zich door het onbesprokene *om Gods wil* en 't niet minder gemeene *om dieswil* genoegzaam verdedigen, en de reden, dat de *t* uit eene bedorvene uitspraak ontstaan is, vermag, alleen, niet genoeg om het te doen verwerpen. Kwam men echter nog zoo ver dat men het uit de boeken verbande, uit de volkstael zal men het nimmermeer uitroeyen, vooral zoo men niets anders aanbiedt om in deszelfs plaats te zetten, dan de dorre en stijve zeggingen: *om uwen wil*, *om mijnen wil*. Het zelfde gevoel voor de welluidendheid dat er de *t* eerst inschoof, moet ze er doen in bewaren.

De overige woorden waer in dezen § over gehandeld wordt, zijn, behalve *verbindtenis*, *beeldtenis* (Siegenb.) welke de heer V. D. met *Bilderdijk verbintenis*, *beeltenis* spelt, wat ik goedkeur, schoon, in dit laetste, de lengte der voorgaende sylb de oorspronkelijke *d* had moeten doen behouden: *beeldenis*, doch niet zoo in *verbindenis*. Vglk. echter Ten Kate, D. II, 83.

Verder *ordelijk* (Bild., Weil. en Sieg.) of *ordenlijk* (Kil.) of *ordentlijk* (Plantijn en Bild.) of *ordendlijk* (nog eens Bild.!) of, waerom zou ik 't achter laten? *ordentelijk*.

De heer V. D. merkt aen dat de Ouden (Kil.) *orden*, doch wij thans nagenoeg algemeen *orde* schrijven, en keurt *ordenlijk* en *ordelijk* « alle bei even goed. » Maer *Bilderdijk*, zegt hij, « buiten « *ordelijk*, heeft mede *ordentlijk* en *ordendlijk*, dat wij niet « durven afkeuren, mits men den klemtoon op de eerste letter- « greep geve; want de regel, welke bij ons dien nadruk bestendig op 't zakelijke deel des woords doet vallen, is te heilig, « dan dat men dien ten welgevalle van het eenige woord *ordentlijk* of *ordentelijk* zoude verkrachten. Weshalve wij die laetste, « door de gemeenlandsche uitspraak anders gewettigde, spelling

« alle burgerrecht ontzeggen , en hierin Huydecopers gevoelen « handhaven. »

Gij hoort , MM. HH. , dat hij ons keus genoeg , ja , te veel , laet , want hierin steekt het kwaed. Een ander kwaed , voor mij , is , dat ik met dezen § reeds al te lang bezig geweest ben , en mij dus gedwongen vind , om het niet te verergeren , zoo haest mogelijk het min gewigtige van kant te helpen. Ik zeg dan dat , daer wij thans *orde* en niet meer *orden* zeggen , en daer zelfs van *orden* , even als van *reden* , bij het daer achter voegen van den uitgang *lijk* , de *n* uit hoofde der gelijkvormigheid zou moeten wegvallen (*redelijk* , *ordelijk* ; Plantijn heeft zelfs *opelick* , wat echter niet goed te keuren is. Men kan ook Siegenbeek vergelijken , Verh. blz. 215 , waer hij van *zedelijk* , enz. spreekt) , dit alleen genoeg zou zijn om *ordelijk* te verwerpen. Maer wanneer men de reden wel overweegt waerom die *n* hier uitgelaten wordt , zal men het gewis niet kunnen afkeuren. De vloeyende (liquida) *n* bevindt zich ongeørne voor de vloeyende *l* (ik druk mij zoo uit alweer kortheidshalve , en omdat ik het anders onnoodig acht u te leeren hoe in de lettervorming de spraektuigen te werk gaen) , maer voornamelijk na eenen korten en toonloozen klinker.

Dit laetste , ik voel het , zult gij zoo niet aennemen , en dewijl ik reeds zoo veel en zoo dikwijls van toon en hoegrootheid (*kwantiteit* , ik had bijna *hoelangheid* gezeid) gesproken heb , en daeraen zoo veel invloed toeken , ben ik genoodzaekt toch eens uit te leggen hoe en waerom dit is , dat is te zeggen , hoe ik het versta. Daerdoor zal overigens voor ons de volgende § niet weinig verkort worden.

Ik doe vooreest opmerken , dat , hoewel toon en kwantiteit , zelfs in onze tael , twee geheel verschillende toevalligheden of eigenschappen eener sylb zijn , beiden nochtans op het zelfde gevoel gegrond zijn , een gelijken invloed op de welluidendheid uitoefenen , en elkander gestadig te hulp komen. Verder , dat een korte klinker niet altijd eene korte lettergreep maekt , of heeft men 't zoo liever , dat van twee korte lettergrepen , dat is zulke ,

die beiden een' natuurlijk korten klinker inhouden , de eene nogtans korter , en de andere langer (of minder kort) wezen kan.

Dit laetste heeft vooral plaets wanneer de korte lettergreep op een' medeklinker eindigt , die nog door andere medeklinkers , het zij in die zelfde lettergreep , het zij in de naeste daerop , gevolgd wordt , 'tgeen de Latijnen , gelijk bekend is , *positio* noemen. Dus is de *e* , die in *deertlijk* en *deeren* lang is , in *kinderlijk* en in *kinderen* kort; maer wie voelt niet dat de twee laetsten niet even kort zijn , zoo min als de twee eersten even lang zijn ? dat *deertlijk* langer is dan *deeren* , en *kinderen* korter dan *kinderlijk* ? In *beletten* is de *e* drijmael kort en zij heeft er drijmael den zelfden klank , dien der fransche *è* in *après*. Wie er aen twijfelen mogt schrijve , met verandering der *n* , *belettet* , en wat ik zeg zal hem duidelijk worden. Echter is de middelsylb merkelyk langer dan de twee overige. Wel is waer dat zij den toon of *accent* voert; maer dat die meerdere lengte van den toon niet afhangt , laet zich bewijzen door de vergelyking van dat woord met *opzetten* , *doorzetten* , *wegleggen* , enz.. *Nederzetten* heeft slechts éenen klinker die lang zij , den eersten , en niet te min zijn er drij lange lettergrepen in , waervan de tweede en derde enkelijk door positie. Zoo zal mede de vierde langer worden , bijaldien er , in eene volgende sylb , een medeklinker de *n* , die thans in de uitspraek zoo wel niet onderdrukt , althans verdoofd wordt , komt ondersteunen , b. v. in *nederzettende*. Want het is eeniglijk dit , de steun , zeg ik , en de stevigheid , wat de ware lengte , gelijk men het noemt , van de lettergreep maekt , en dien steun vindt ze of wel in de natuurlijke lengte der vokael , b. v. in *hoe* , *zee* , *nauw* , *tooneel* , *vragen* , of wel in de stijfheid en den weêrstand der medeklinkers die het vlugtiger vokaelgeluid komen versterken , als in *kind* , *bast* , *vischvangst* , *strengst* , *helft* , *krans* , of wel eindelyk in beiden te zamen , als in *meest* , *draegbaer* , *toorts* , *doorgaens* , *deurstijl* , enz.. Deze zijn natuurlijk de langste.

Men verstaet dus dat , gelijkerwijs men den *accent* van de *kwantiteit* onderscheidt , zoo ook *kwantiteit* van *kwantiteit* , en

vervolgens de kwantiteit der *vokael* van die der *syllb* moet onderscheiden worden; en dit zal men bij het volgende onderzoek niet uit het oog verliezen.

Denken wij nu nog eerst op de kracht van dat gevoel der welluidendheid, en op de algemeenheid van dien geheimen zin die in ieder van ons woont, en welken wij, gelijk de ziel zelve, slechts door zijne werking kennen, op dien bewaergeest, zoo als wij hem boven noemden, die bij de geboorte van alle talen tegenwoordig geweest is, en dezelve in hare ontwikkeling en aengroeying gevormd en beschaefd heeft; die aen ieder lid zijne schoonheid, die aen alle de evenredigheid, en alleen aen 't geheele ligchaem de volmaektheid geven kan; zonder welken geene tael tot bestaen zou gekomen zijn, ja geen woord een weérklank zou gevonden hebben (die hier welluidendheid, daer schoonheid of bevalligheid, in 't leven betamelijkheid en deugd heet, en onder duizend gedaenten en namen altoos de zelfde blijft), dan beseffen wij gereedelijk dat het onmogelijk is, ik zeg niet eene tael te leeren spreken en schrijven, want dat is eene geheel andere zaak; maer eene tael te kennen, de spraek te doorgronden en voornamelijk van de verschijnselen die zij aanbiedt rekening te geven, zonder de bovengenoemde elementen gedurig in het oog te hebben en daerop weten toe te passen.

En hiertoe wordt geene groote kennis, maer slechts oplettendheid vereischt. *In versu quidem*, zegt Cicero in zijn' Orator, c. 51, *theatra tota reclamant, si fuit una syllaba aut brevior aut longior. Nec vero multitudo pedes novit, nec ullos numeros tenet: nec illud, quod offendit, aut cur, aut in quo offendat, intelligit: et tamen omnium longitudinum et brevitatum in sonis, sicut acutarum graviumque vocum, judicium ipsa natura in auribus nostris collocavit.* Wat Cicero hier (en elders herhaelt hij 't nog) van de maet en stemvalling in het opzeggen van theaterstukken zegt, geldt van de gansche tael. Het is volgens dit gevoel dan niet van de geleerden alleen, maer van 't geheele volk, dat de tael geschapen is, maer de taelvorschcr moet, zoo veel mogelijk, dit gevoel weten te ontleden, en tot de oorzaak daarvan op te

klimmen; en hiertoe, zeg ik, is oplettendheid en eene zekere geoeffendheid en gewoonte van waarneming noodig.

Dat ieder afzonderlijk woord, in wat tael het ook zij, een' klemtoon of accent heeft, is bekend, of om juister te spreken, vloeit uit de natuur zelve der spraek, die zonder aenheffing en afdaling niet zijn kan, voort. Dat vele een- en tweegrepige woordjes, die, in verband met andere, er voor of achter tegen aenleunen (men noemt ze doorgaens *proklitische* en *enklitische*) hun' accent geheel of ten deele afleggen en op hun steunwoord overdragen, is ook bekend. Verder neemt men algemeen aen, dat ieder woord slechts éénen klemtoon hebben kan; 't geen van alle niet zamengestelde, op zich zelve staende, woorden van een tot drij sylben, onbetwistbaar is, maer van de genoemde steunwoorden der enklitische woordjes, en van alle zaemgestelde of zelfs, die zonder eigenlijk, naer den gewoonen zin van 't woord, zaemgesteld te zijn, tot boven de drij sylben aengroeyen, vooral wanneer ze een beteekenisvollen uitgang hebben, niet letterlijk mag verstaen worden. De Grieken teekenen zelfs zeer dikwijls een tweeden accent ten gevolge van zoo eene aenleuning als waer wij zoo even van spraken, en in vele gevallen van zamenstelling moet noodzakelijk bij hen het zelfde plaets gehad hebben als bij ons, bij de Duitschers, bij de Engelschen, bij de Spaenschen en Franschen, en waerschijnlijk in alle talen, dat, van de twee of meer accenten eens woords, de eene slechts zwakker en doffer dan de andere, doch in geener wijze versmacht of geheel te niet gedaen geweest zij. Men moest geheel van alle gehoor ontbloot zijn, om te gelooven, dat woorden gelijk *βαλασσοκρατέω*, *ἀμφικεκαλυμμένος* en duizend andere, met hun eenigen accent, die hier op de voorlaetste sylb valt, te vreden zijn konden. Maer dit gaet ons niet aen, en ik spreek er enkelijk van, omdat men het gezeg der gewoone spraekkunsten, dat ieder woord maer één' accent heeft, doorgaens streng naer de letter opvat, en zich in 't algemeen van de accenten in 't Grieksch het allerverkeerdste begrip gevormd heeft, terwijl tusschen die accenten en diegene van onze latere talen geen

ander verschil is, dan dat het Grieksch ze schrijft, en deze niet. In de woorden *Unwiederruffichkeit*, *supernaturally*, *intrepidamente*, *insubordination*, enz., zullen ook de spraakkunsteners der bovengenoemde talen, tot welke deze woorden behooren, meer dan een' accent en, denklijk, wel meer dan twee accenten erkennen ⁽¹⁾.

Ten aenzien van onze tael, is dit Bilderdijk ook niet ontgaen, schoon hij er slechts van spreekt ten dienste der versmaet, en daerbij nog wel eens den klemtoon met de lengte verwacht. Maer hij erkent, dat « de eene sylbe in een woord boven alle andere, « en onder de laetste, wederom de eene boven de andere uit- « steekt » (Nieuwe T. en D. Versch. I. D. blz. 76.), en hij onderscheidt, zoo als hij het ook noemt, tusschen *toon* en *halve toon*. Meer heb ik hier niet noodig, en ik scheld hem daer meê kwijt. Deze hoofdtonen en halve of ondergeschikte tonen moet het minst geoeffend oor in woorden als *opgetogenheid*, *onoverwinnelijk*, *nedervellen*, *letterdieven*, *letterdieverij*, enz. dadelijk gewaer worden en in staet zijn aen te wijzen; zij vallen, de eerste op de sylben *op*, *win* (ik laet allen bijzonderen nadruk aen kant), *ne* en *let*; de halve tonen, op *to*, *on*, *vel* en *die*, en dan verder nog een ander halve toon op *heid*, *lijk* en *rij*.

De woorden *neder* en *vellen* hebben ieder hunnen accent, en dit wel op de eerste sylb. In *nedervellen* beheerscht de accent van 't voorzetsel het geheele woord, en de sylb *vel* heft zich in vergelijking veel lager aen. Wat in ieder van deze woorden afzonderlijk de sylben *er*, *en* waren, dat is thans in de zamenstelling het woord *vellen*. Het staet dus hier meê juist gelijk

(1) De eerste spraakkunst die ik open sla (die van W. Jillard Hort) zegt: « In order « to give distinctnes, force or harmony to the pronunciation of words, two accents « are frequently used » (Hij miskent hier de *ware* reden en de *noodsakelijkheid* van die twee accenten, zoo wel niet in de twee woorden die hij straks tot voorbeeld zal kiezen, althans in duizend andere); « the most forcible of these is called the principal accent; the weaker is named the secondary accent. Thus in the words *discontent*, « *complaisant*, and many others, two accents are clearly discernible; the one « stronger than the other. »

met de *dipodien* of dubbele voeten in de jambische en andere versen der Grieken en Latijnen, waer de mindere *arsis* (of heffing) met hare *thesis* (of neêrsetting) tot *thesis* van de meerdere insgelijks met haren aenkleve, dient, daer het zelfde vers, bij *monopodien* of enkele voeten gemeten, daervoor twee *arses* en twee *theses* zou aengeboden hebben. In *nêder* en *vellen* waren de *arsis* en *thesis* ieder slechts eene sylb : $\acute{ } \upsilon$; in 't zaemgestelde *nêdervellen* bevatten zij er ieder twee : $\acute{ } \upsilon \acute{ } \upsilon$. Dit strekt zich zelfs tot geheele voorstellen uit, zoo lang deze zich met ééne inspanning van long en borst laten uitbrengen, en dus een geheel en zoo veel als één woord blijven uitmaken. Zoodanig is, b. v. deze zegging : *tegen de waerheid strijden*, dat even zoo aeneen hangt, als wanneer men, door eene zamenstelling, het verbum *tegenwaerheden*, *waerheidstrijden* of zoo iets vormen durfde. Het is hierdoor dat een vers een geheel is. In het opgegeven voorstel, naer de gewoone wijs uitgesproken, valt de hoogste en sterkste accent op de sylb *waer*, maer *tegen* heeft ook zijnen klemtoon, flauwer dan gene, doch nog immer sterker dan die van *strijden*. Keert men het om, zoo verplaatst men den hoofdtoon : *strijden tegen de waerheid*, ten zij men aen 't laetste woord een bijzonderen nadruk geven wille. In *tegenstrijdig*, *tegenstrijdigheid*, *tegenstrijdigheden*, is die ondergeschiktheid der klemtoon aen elkander van twee tot twee sylben zeer voelbaer. Bij kortere lettergrepen kunnen zij ook van drij tot drij, in plaets van trocheën of jamben, dactylussen vormen, zoo als in *geddênteverwisseling* de tweede, derde en vierde sylb : $\upsilon \mid \acute{ } \omega \mid \acute{ } \omega$ (of $\upsilon \acute{ } \mid \omega \acute{ } \mid \upsilon \acute{ }$). Dus ook in *h'ndengeblâf*, *st'ormenderhând*, *t'immermanswinkeltje*, enz. Doch van dergelijke woorden die zonder eigentlijke verandering eerder naest elkander aengebragt dan zamengesteld zijn, en waervan wij er een zoo oneindig getal bezitten, mag ik zwijgen, om tot de algemeendere vraeg over te gaen : op welke lettergrepen de toon bij ons gewoonlijk valt. Het is bekend dat de eene tael van de andere merkelyk hierin verschilt, en dat dit eene der grootste zwarigheden is, die men, in 't aenleeren van eene

vreemde tael , te overwinnen heeft. De klemtoon of accent is het zegel , om zoo te zeggen , welk ieders tael-burgerregt bevestigt en den inboorling alleen voorbewaerd blijft. Zelden verraedt zich hierdoor de vreemdeling niet. Het is dan mede voor elke tael eene van hare kostbaerste eigenschappen. Met de betooning te veranderen , verandert men de tael zelve , eerst de uitgangen der woorden , dan de kwantiteit en al het overige. Dit laet zich geschiedkundig bewijzen : 't is zoo dat het Latijn tot Italiaensch en Spaensch verbasterd is.

Bij de Grieken viel in verschillende woorden de accent op de laetste , op de voorlaetste of op de derde sylb van 't eind , nooyt verder achterwaerts. Bij de Latijnen slechts op de voorlaetste en de derde; op de laetste nooyt : *nec ultima unquam* , zegt Quintiliaen , en wij mogen ons daer aen houden. Bij den Italiaen en den Spanjaerd verschijnt hij weér op de laetste , en keert in zeker gevallen tot boven de derde , ja tot op de vijfde lettergreep terug , als in *bãrbaramente* ; echter voelt men dat er dan nog een tweede accent na komt , gelijk wij dit in ons *tegenstrijdigheid* aantoonden. In 't Fransch heeft alle woord met mannelijken uitgang (zoo als zij 't noemen) den toon op de eind-sylb ; de overige , op die daer voor , dat is voor de *e muet* : in *lire* , op de eerste , in *lisez* , *lisons* , enz. op de laetste. In 't Engelsch schijnt geene sylb hoe kort bij , of hoe ver ook van 't eind , den klemtoon te weigeren. Bij de Duitschers en bij ons is het niet veel anders , omdat de woorden van meer dan drij sylben meestal zamenstellingen zijn. In *waggelende* en andere die door verbuiging verlengd worden , wordt de uitspraek door een tweeden accent geholpen , of wel de laetste sylb , die dan immer de vierde is , zoo als in 't bijgebragte woord , is slechts nog een naslag : *waggelen-de*. Dit in de gewoone uitspraek , in de versen bekomt dikwijls de voorlaetste een sterken halven toon : *met waggelende schreden*. Voor alle andere woorden mag men als een onverwrikbaren regel aennemen dat de hooftoon , binnen de drij laetste sylben besloten blijft. Ik ken slechts als afwijkingen hiervan *overige* , *overigens* , *nederige* , enz. waer ik op terugkomen

zal. *Menigerlei*, *onredelijkheid*, enz. behooren tot de zamenstellingen.

Van het schoone voorregt welk aen de germaensche talen geschonken is, van in woorden met voor-, na-, afleidings- of verbuigingssylben den accent altijd op het zakelijke deel te plaetsen, heb ik, na al 't geen men er overal van aengeteekend vindt, niets te zeggen, dan dat men den regel voor zoo algemeen waer niet houden mag als de heer V. D. het te dezer plaetse gedaen heeft. De uitzonderingen zijn in 't geheel niet zeldzaam, noch met enkele woorden, maer met gansche klassen aen te wijzen. De uitgangen op *in* of *inne* van vrouwelijke naemw., die op *erse* en op *egge* (van dit echter weet ik alleen nog *diesegge* bij te voeren), die op *isse*, althans in *egdisse*, voor *hag-* of *hagedisse*, en die op *ij*, met voorafgaenden medeklinker, als *voogdij*, *dweeperij*, enz. zijn er allen van uitgenomen, en het spijt mij dat zij, die 't weten, deze uitgangen, en wel om die reden misschien, voor bastaerdvormen uitmaken, terwijl ze gedeeltelijk onder de oudste, die onze tael kent, te rekenen zijn. Bilderdijk wil dat men *ontrouw*, subst. van *ontrouw*, adj. wete te onderscheiden, en 't zelfde verschil van accent heeft men in *onmagt* en *onmagtig*, *overmagt* en *overmagtig*, *overmoed*, en *overmoedig* en honderd anderen. Zijn er dan te gelijk in die woorden twee zakelijke deelen voorhanden? Wat is er meer zakelijks in het *on* van 't subst. *ontrouw* dan van 't subst. *ongetrouwigheid*? of wat verschil zal men uitdenken tusschen *onmagt* en *onmagtig*, *oneer* en *oneerlijk*, enz., alwaer de toon verplaetst wordt, en tusschen *afkomst* en *afkomstig*, waerin, althans in onze limburgsche uitspraek, gemelde toonverwisseling geene plaets vindt. Zijn woord *wederroepen* en *terugtrekken* zal wel, denk ik, het zelfde zijn, en echter verschilt de toon, en andermael, wanneer ik *iemand wederroepen* zeg. Dit laetste geldt van schier al de zamengestelde woorden die in eene eigene en in eene gefiguureerde beteekenis gewoonlijk gebruikt worden, en dit, om het in 't voorbijgaen te zeggen, is, mitsgaders de daermeê verknochte af- of onafscheidbaerheid der voorzetsels, een voorregt en een

voordeel waer oneindig meer prijs aen te stellen is. Moet ik nog meer afwijkingen van bijzondere woorden opnoemen? Wij zeggen *misdoén*, *misdadig* en nogtans *misdaed* en daer neffens *misdoér*; *voórgaende week*, en toch *aenstaénde zondag*; *dénvangen* en toch *omvangen* en tot verder ongelijkheid *ómvang*; *krakéel*, *waerdéren*, enz.. Ik zie wel van dit alles eene uitlegging, voor mij, maer daer komt het hier niet op aen; de vraeg is of het overeenkomstig met den boven aengewezene stelregel kan uitgelegd worden, dat is, of het hier genoeg, en vooral of het waer is, te zeggen, dat in al deze woorden de klemtoon op het zakelijke deel valt? Ik, voor mijn deel, meen het niet, doch scheid er zoo van uit, minder omdat er veel moeyelijks in is, dan omdat tot een volledig onderzoek daarvan meer tijd noodig ware, dan ik er aen besteden kan. Om die zelfde reden (en om geene andere) onderneem ik ook niet in 't bijzonder de gevallen en de woorden aen te wijzen waerin de accent op de eerste, tweede, derde of nog op andere sylben kan vallen of moet vallen. Het eenige wat ik zoek, is de gronden te doen kennen op welke, noodzakelijk, alle regels dit aengaende rusten moeten, wil men ze eenigs zins spraakkundig opstellen.

Den invloed van 't zakelijke of 't beteekenende deel op den accent loochen ik niet, ver van daer; dat ware even zoo ongerijmd als den invloed van de beteekenis zelve op de uitspraek te loochenen, want anders is 't niet. Hoe dikwijls doet de beteekenis den toon niet verplaatsen? hoe zou zij dan mede hem niet helpen plaatsén? Wie weet niet hoe groot een onderscheid er is tusschen *al te veel* en *al té veel*, tusschen *lange járen* en *jarén lang duren*? waer de wijziging des klemtoons geheel aen die van de beteekenis beantwoordt, en waer deze geheel in de wijzigende deelen dier voorstellen (*té* en de uitgang *én*) opgesloten ligt.

Dien invloed, dat principie kan ik dus niet loochenen; maer ik wil dat men mede het getal en de betrekkelijke plaatsing der sylben in acht neme, en vooral derzelve kwantiteit niet uit het oog verlieze. Bij de Grieken kon de korte sylb zoo wel als

de lange den accent ontvangen (daer wij hier niet van de teekens, maer van den toon zelve spreken, valt alle onderscheid tusschen *acutus*, *gravis* en *circumflexus* weg); maer de kwantiteit van de naetste sylben wees doorgaens zijne plaets aen. Bij de Latijnen kon slechts in twee gevallen eene korte sylb betoond worden, namelijk wanneer het woord niet meer dan twee lettergrepen had, of wanneer een meersylbig woord de voorlaetste kort had. In dit laetste geval bekwam de derde van 't eind, al was zij kort, den toon : *dóminus*, *homínibus*; dus slechts uit noodzakelijkheid. In de engelsche tael genieten de woorden van saksischen oorsprong meestal het voordeel, waer wij zoo even van spraken, van den toon op het worteldeel te behouden; diegene in tegendeel welke van elders afstammen, behouden gewoonelijk hunnen oorspronkelijken toon, die zoo wel op de korte als op de lange vallen kan. De Spanjaerd en de Italiaen houden alle betoonde lettergreep voor lang. Bij ons en bij de Duitschers kan de gewoone accent thans ook niet dan op lange sylben, het zij dan lang van natuur, of enkelijk uit kracht der steunkonsonanten, geplaeft worden; en schoon wij onze lettergrepen geheel anders verdeelen dan de Engelschen het doen, zouden wij misschien mogen zeggen, gelijk deze, dat de accent dan eens op de vokalen en dan weér op de konsonanten valt (1).

(1) Eenige voorbeelden: de lange *a* in *talen* kan ik uitrekken tot *taaaaa-len* en nog verder, met aenhoudenden klank, omdat het een *klinker* is, en de lange vokaal maakt de sylb natuurlijk lang. In *vallen* is de vokaal kort, en kan dus niet uitgerekt worden; maer de dubbele konsonant geeft de sylb zekere lengte, die men in 't voortdurend gehommel van de *l* plaetsen kan: *vallll-en*; omdat de *l* een *halfklinker* is. Zoo laet zich ook het geratel van de *r* in *karrrrr-re*, het gebrom van de *m* in *lommomm-mer*, het meer neusklinkig geluid van de *n* in *minnnn-en*, het sissen van de *s* in *missss-sen*, het geblaes van de *f* in *treffff-fen*, enz. voortzetten, daer 't allen in onze tael halfvokalen zijn. 'T zijn zij dus die hier de sylb verlengen, en 't is ook op haer dat men met nadruk sprekende den accent plaest. Met de *stomme medeklinkers*, die volstrekt geen voortdurenden klank hebben kunnen, wordt deze door de *pausa*, en de onbewegelijke spanning der spraektuigen, mitsgaders de afgebroken ademing, vervangen: *vat.....ten*, *kop.....pig*, *hik.....ken*, enz.

Om alle opwerping te gemoet te gaen, heb ik hier opzettelijk alleen woorden gekozen, waerin de zelfde medeklinker verdubbeld wordt. Men weet dat velen er, in

Bijaldien ik hier een tractaet over de accenten in 't algemeen schreef, zou ik mede te onderzoeken hebben waeruit het verschil, dat wij dienaengaende tusschen de verschillige talen bespeuren, ontaen is; maer dit valt thans in mijn bestek niet. De vraag, als zijnde tot op den dag van heden nog door niemand opgelost, en zelfs niet eens aengeroerd geweest, heeft anders wel iets aenzoekends, maer is ook zoo veel te moeyelijker, en van dien kaut is de oplossing daarvan misschien ook binnen mijn bereik niet. Het zij genoeg dat ik in 't grof aangewezen heb dat de betooning voor iedere tael iets eigenaerdig is. Zien wij thans nog waerin zij, mijns oordeels, en wanneer wij de zaak *a priori* beschouwen, in alle talen nochtans de zelfde is. Ik zal in geene bijzonderheden meer intreden, en de proeven eerder aenstippen dan uiteen leggen; dit is voor mijn doel toereikend. Ten aenzien der voorbeelden zal ik mij tot ons Nederduitsch en tot het Fransch bepalen.

Onze tael, naer 't gene gezeid is, kan den toon op al de sylben van een woord hebben, te beginnen van de laetste tot op de vierde, vijfde, enz. voor de laetste; maer alleenlijk op lange; en ook dit, wat ik door lange sylben versta, is gezeid. Ik heb er bijgevoegd, dat hij gewoonelijk op eene der drij laetste valt. Thans zeg ik nog meer: geen woord, in geene tael, kan zonder zulk een' accent, op eene der drij laetste sylben, zijn, of anders en nog eens meer: alle woorden, in alle talen, moeten noodzakelijk, in iedere reeks van drij sylben, er eene met den accent hebben.

dit geval, slechts de kracht van eene enkele letter aen toekennen. Heb ik hier gelijk, zoo zal ik ten aenzien van *ik vulde, bromde, kende, merde* of *merrade, peinsde, klopte*, enz. gewis geen ongelijk hebben. Het bewijst daerenboven dat het niet zonder reden was dat ik, van de wederzijdsche mededeeling der konsonanten sprekende, het zoo pas nog gemelde gevoelen van Bilderdijk en anderen bestreed; de proef die Kinker ter onderscheiding der diphthongen aanwendde, dient even zoo goed om zich te verzekeren dat in *tel....len, wed....den, lig....gen, sing....gen*, enz. de medeklinker slechts door verdeeling of verdubbeling van klank tot de twee sylben behoort, wat men nog duidelijker voelen zal, wanneer men woorden als *uit-rekken* en *uit-trekken* met elkander op deze wijze vergelijkt.

De reden daarvan is geheel *physiek*, en in ons organisme te zoeken: drie onbetoonde sylben achter elkaer en als een geheel beschouwd, en te zamen als één woord of deel van een woord uitgebragt, zijn voor de menschenstem onmogelijk, en zouden voor hun gehoor onverdragelijk wezen. Binnen de drie heeft de natuur den maetslag bepaeld. Hier geef ik geene proeven van, noch kan er geene geven; men ondervrage zich zelve! Ondertusschen volgt daer uit, dat die reden in de talen van alle volken noodwendiglijk de zelfde is, voor zoo veel alle menschen voor de spraek eens geschapen zijn.

Hoe geschiedt het dan dat de spraekkunstenaers die noodzakelijkheid niet gevoeld of, ten minste, er niet op aengedrongen hebben? om dat het in de meeste gevallen genoeg is den hoofdtoon te kennen en te bepalen, en dat deze in verscheiden, vooral latere, talen (want in 't Grieksch en in 't Latijn is de regel die 't verbiedt zonder uitneming⁽¹⁾) ook tot op de vierde sylb en verder kan verschoven worden. Deze hoofdtoon maekt ons, gelijk wij vroeger zagen, aen de ondergeschikte toonen minder gevoelig, en dus schijnt de eene den anderen te verdooven. Men beproeft dit reeds in de verschillende woorden die elkander in de rede opvolgen, zoodanig dat de Grieken, in dit geval hun scherperen accent op de eindsylb van ieder voorgaende woord in den zwaren veranderen, dat is, aen dien van een ander woord onderschikken. De Franschman zal de *a* in *il viendra* meer verheffen dan in *il ne viendra pas*. Het zelfde verschil bestaet tusschen *vous mangerez* en *mangerez-vous de celà?* en in *vous mangerez de celà* zal 't nog grooter wezen. Wat meer is, wanneer men 't laetste met den toon van een dringend verzoek uitbrengt, zal de halve accent van *man* in *mangerez* bijna zoo veel nadruk bekomen als de hoofaccent die op *rez* valt. Stelt men echter in plaets van *de celà*, dat

(1) Mag ik hier uit, en uit het voorgaende, verder besluiten dat, wanneer Burnouf met den grooten hoop der grieksche grammatici ἀνδρῶν τινων, ὀρῶν τινα stellen, dit niet alleen tegen den regel, maer tegen de natuur handelen is?

in de uitspraak slechts voor ééne sylb geldt (*dslá*), *de cecl* achter *mangerez*, dan zal dit *rez* op nieuw meer klem krijgen, omdat de doffe eerste sylb van 't tweesyblig uitgesproken *de ceci* (*dcecl*) dit zoo gebiedt; en 't geheel wordt bijna gelijk aen de laatste helft van een *jambicus trimeter*: *procul negotiis*, of $v \ ' \ v \ \prime \ v \ \prime$. Volgen er twee doffe sylben op, zoo wordt de versterking van den toon nog merkelyker, als, b. v. in *vous mangerez du gibier*, *vous conduirez l'animal*, enz. zoo dat hoe nader de beklemde sylben bij elkander vallen, en hoe enger derzelver zamenhang is, hoe meer de eene door de andere beheerscht en gewijzigd wordt. In een zelfde woord, bij gevolg, waer de sylben veel nauwer aeneen geregen zijn en elkander nog snelder opvolgen, zal de verzwakking van de neventoonen nog grooter wezen, maer nergens zoo groot, dan waer een derde toon tusschen twee andere invalt. Om den hoofdtoon van een woord zoo als *tegenstrijdigheden* van de twee overige te onderscheiden, wordt zoo niet een zeer geoeffend gehoor, althans zekere opletendheid vereischt (1).

(1) Daer ik niet voorzien kan wien deze aenteekeningen al zullen in de handen vallen, moet ik nog eene laatste opwerping trachten voor te komen. De kundige lezer gelieve het mij ten goede te nemen. In *dussé-je le revoir* heeft men, behoudens de *é* van *dussé*, die om het volgende aenleunend pronomen betoond geworden is, nog drij stomme *e*'s achtereen: strijdt dit niet tegen 't geen ik beweerd heb? En zoo dit nog, door de *syncope* die de uitspraak daer inbrengt (*dussé-j' le revoir*), verholpen wordt, in *dussé-je te le ramener* heeft men vijf zulke onbetoonde letters na elkaer, wat uitlegging zal hier kunnen gelden? — De zelfde, met dat verschil dat thans ook van *le* de vokaal onderdrukt wordt: *dussé-j' te l' ram'ner*; zoo dat er van de acht slechts nog vijf sylben overblijven, waer van er twee betoond zijn. Verkiest men echter op *le* sekeren nadruk te leggen, dan zal het daerdoor zelf mede betoond worden, en een derde accent er bijkomen: $v \ \prime \ v \ \prime \ v \ \prime$; wil men den nadruk op *te*, dan zal 't $v \ \prime \ | \ \prime \ v \ | \ \prime$, of op beiden, $v \ \prime \ | \ \prime \ | \ \prime \ v \ \prime$ worden, en dan is er voor deze woordjes geene aenleuning meer. Hier op steunt de regel dien men wegens de werkw. op *eler*, *eter*, *ener* in alle fransche spraekk. aengeteekend vindt. *Je me promène*, *je rejete* waren in 't Fransch, waer de derde sylb den hoofdtoon niet voeren kan, zonder betooning van eene der twee laatste niet uit te brengen, en daer de stomme *e*, als zoodanig, niet betoond kan worden, en van den anderen kant de uitgang stom blijven moest, heeft men de voorlaatste daer toe moeten verkiezen: *je me promène*, *je rejette*. Daer bleef buitendien nog een

Na deze aenmerkingen in 't algemeen omtrent den toon en de kwantiteit in de woorden gemaekt te hebben, koom ik eindelijk tot ons *ordenlijk* terug. Andere reeds vroeger voorgedragene regels zal ik u slechts doen herinneren, MM. HH.. Zoodanig is 't geen wij van de *n* zeiden, dat deze letter zich niet geerne voor de *l* bevindt, noch met dezelve versmelten, noch in haer eenen steun vinden kan. Zij moet dus, zoo dikwijls zij met de *l* in aenraking komt, noodwendiglijk op zich zelve staen blijven. Ook de *l* deelt zich vervolgens in dat geval naer voren niet mede: het eene kan zonder het andere niet. Wat volgt nu daeruit? Dat tusschen beiden eene gaping plaets vindt. Zoo is 't; maer tevens, naer 't geen mede reeds van over lang gezeid is, volgt er ook uit, dat dadelijk eene *scheva* tusschen beiden treedt om die gaping aen te vullen. Die *scheva*, eigenlijk eene doffe bindvokael, bekomt telkens meer wezentlijkheid en zelfstandigheid, indien ik zoo spreken mag, naer mate de medeklinkers, waer zij tusschen ingeschoven wordt, met elkander minder overeenkomen en de gaping die zij aen te vullen heeft, grooter is. Is dit onbetwistbaer, en ik meen het, dan zal het wel bewezen zijn ook, dat het woord *ordenlijk* niet anders dan met eene *scheva* tusschen de *n* en de *l* kan uitgesproken worden, dus: *orden^olijk*; even gelijk men *aendoenelijk*, *aenzienelijk*, *pijnelijk*, en al de overigen, waerin de voorlaetste sylb betoond is, met eene ingeschoven *e* schrijft, of zou behooren te schrijven.

Hadden wij, in stede van de vlietende *l*, achter de *n* eene stomme konsonant of *muta*, dan zou daerom wel niet minder eene *scheva* tusschen beiden treden, maer zij zou minder merklijk, minder hoorbaer wezen.

Hier mede blijft het zoo niet, maer daerdoor zelf dat de *scheva* versterkt wordt, krijgt op hare beurt de voorgaende sylb, dat is, die zelfde konsonant waer de *scheva* aen vastkleeft, eene nieuwe klem of sterkte, en de eene werkt op de andere terug. 'T woord

ander middel over, de syncope namelijk, waardoor de eerste had kunnen den accent bekomen: *je me prónne*; maer in *rejater*, *acheter* was dit alweer onaenwendbaer, daer de syncope met den behoorlijken klank: *réj'te*, *ách'te* nauwelijks door 't schrift kan verbeeld worden, en dit was nog de laetste zwarigheid niet.

órdentlich tot voorbeeld nemende , kan men zich de zaak op het eenvoudigste aldus voorstellen : de hardheid van de *n* voor de *l* vereischt in de scheva meer kracht , zij doet de noodzakelijkheid van dien tusschenklank meer gevoelen , en 't versterken van den tusschenklank óefent wederkeerig op de *n* den zelfden invloed uit , overmits de verandering die zij daer door ondergaet dat ze van slotletter zoo veel als aenvangletter wordt , en zet haer vervolgens meer klem bij. Om het nog korter te bedieden : met *órdentlich* uit te spreken , verdubbeld men in eeniger mate de zich nu weérzijds mededeelende *n* , en men maekt er na genoeg *ordennelijk* van. Want de scheva , ten zij men zelfs den vlugtigsten naklank en die slechts door de gedachte kan gevat worden , met dien naem bestempelen wil , kan alleen na min of meer beklemde sylben plaets vinden.

Ongetwijfeld ziet gij reeds , MM. HH. , waer alles nu op afloopt , en ik spoed mij dus mede om tot de laetste gevolgtrekkingen te komen. *O'rdentlich* kan in onze tael niet bestaen zonder onze uitspraak geweld aen te doen , ten zij *ordentlich* of *ordennelijk* er mede bestaen kunne , dewijl alles hier eenerlei is. Wel aen nu ! kan *ordennelijk* , niet dit woord , maer een woord van dezen vorm , met deze betooning , Neêrduitsch heten ? De laetste sylb volgens onze hedendaegsche spraekunstenaers voor kort en onbetoond genomen , en naer 'tgeen wij boven van de accenten uiteen gelegd hebben , te antwoorden , kort af : neen ! drij onbetoonde sylben kunnen in geene tael naest elkander staen , en in onze tael kan daerenboven in dergelijke woorden de hoofdaccent tot op de vierde van 't eind niet verschoven worden.

Dit geef ik slechts op als een gevolg van 'tgeen wij ondersteld hebben , dat de laetste zonder accent , dat is , geen deel eener zamenstelling , is ; want (en dit had ik misschien reeds eerder moeten zeggen) 't laetste deel eener zamenstelling , voor zoo veel het de beteekenis van 't overige bepaelt of wijzigt , moet , in woorden van meer dan twee lettergrepen , ten minste een halven toon hebben. Zulk een woord kan er dus bij ons , reeds om die reden , niet gevonden worden.

Nemen wij in tegendeel aen dat *lijk* niet voor een' blooten uitgang, maer (zoo als 't ook inderdaed is) voor een lid der zamenstelling moet gelden, en vervolgens niet geheel en al onbetoond is, dan blijft er nog altoos, om het woord *orden^alijk* te verwerpen, deze reden over, dat, gelijk wij zeiden, behalve de uitgangen *heid*, *lei* en *hande* (en misschien ook *ij* of *rij* als in *goochelarij*), geen ander onafscheidbaer deel eener zamenstelling den hoofdaccent verder dan tot op de derde sylb voor 't eind terug werpen kan; welk voorregt de drij genoemde uitgangen slechts daer aen te danken hebben, dat ze lossers zamengesteld zijn en, om zoo te zeggen, nog immer een woord op zich zelve blijven uitmaken, gelijk hunne sterkere betooning dit ook getuigt, of liever 't is juist uit hoofde van den sterkeren toon dien ze bekomen, dat ze toelaten den voorgaenden toon verder naer voren te plaatsen. Geheel anders is 't met *lijk* gesteld, en dit ook juist omdat het anders, dat is, zwakker betoond is. Woorden zoo als *ménigerlei*, *ménigerhande* (ik tel hier als of er slechts *hand* stond, zonder *e* op 't eind) *vergánkelijkheid*, enz. geven niet meer aanstoot dan *timmermansknecht*, *stormenderhand*, *kindergepreutel*, *middelervijl*, en andere uit nog gebruikelijke substantiva zamengestelde; maer *kinderen-* of, *goederenloos*, *pijnigenis*, *geheugenistlijk* en zelfs *goederenrijk* bieden iets gedrogtelijks aen, schoon overigens volkomen eens gevormd met *zedenloos*, *deugdenloos*, *gevangenis*, *gewistlijk*, *vreugdenrijk* enz.; met den uitgang *baer* kan ik geen voorbeeld van dien aerd uitdenken dat zelfs maer op een woord trekke. Ook dan op deze wijze beschouwd strijdt *órdennelijk* tegen den aerd der tael. Men kan het nog aen eene derde proef onderwerpen met er den uitgang *heid*, zoo gewoon achter de woorden op *lijk*, aen te geven en zijn gevoel wegens *órdennelijkheid* te ondervragen. Wien loopt zoo een wanschepsel tegen 't hoofd niet? Wien kwetst het de ooren niet?

Verwondert zich hier iemand dat ik mij de moeyte geef van zoo wijdloopig te bewijzen dat woorden als *órdennelijk*, *órdennelijkheid*, die 't niemand ooyt ingevallen is zoo te schrijven, in

onze tael niet bestaen kunnen , die heeft mij niet begrepen ; en die 't verschil dat er is tusschen *zedeloos* en *zedelijk* niet voelt , kan mij niet begrijpen . Om dezen , zoo mogelijk , te hulp te komen , diene nog 't volgende . Hoe geschiedt het dat *goddelóós* gewoonelijk den toon op de laetste sylb draegt , en dat al de drijf- of meersylbige woorden van dien uitgang , bij verlenging , die zelfde sylb met zoo veel klem laten hooren , b. v. *weérgalóóze vrouw* ? Heeft dit wel eenmael plaets , ten aenzien van de woorden op *lijk* : laet zich *goddelijke magt* , ooyt met zoo veel klem uitbrengen ? Van waer dit verschil , zoo niet dat *lijk* zich innig met het overige van 't woord verbindt , en dit wel voor een gedeelte omdat het in de uitspraek korter is ; terwijl het langere en zwaerdere *loos* bestendigheit genoeg heeft om op zich zelf en , om zoo te zeggen , als zelfwoord , met eigen accent zich aen te bieden ? Hoe zwakker en hoe vlugtiger het eerste is , hoe harder de overgang van *n* tot *l* zijn moet ; hoe steviger de klank van *loos* is , hoe minder die twee letters zich aen elkander moeten aansluiten , hoe zachter de overgang is . Hier is geene eigentlijke gaping meer , omdat er eene zekere rust is , die den spraektuigen toelaet zich te hervatten ; zij zijn niet meer gedwongen met rapheid zamen te binden wat niet kan zaemgebonden worden .

En wat is nochtans geschiedt ? dat het gebruik , niet tegenstaende deze nieuwe aenheffing van *loos* , den overgang nog te hard gevonden , en overal waer het mogelijk was , de uitspraek door 't uitwerpen der *n* , verzacht heeft . Slechts in lateren tijd hebben sommigen , met meer iever dan oordeel of gevoel begaefd , de *n* in *vreugdeloos* , *zedeloos* , *vruchteloos* , *redeloos* , enz. willen invoeren , terwijl de gansche oudheid en , in alle tijden , de verstandigere meerderheit dezelve daer zoo wel in onderdrukt heeft als in *vriendelijk* , *deugdelijk* , *zedelijk* , enz. . Wel is waer dat men van den anderen kant ook hierin , ik zeg , met het verwerpen dier letter , wel eens te ver gegaen is , zoo als , b. v. , in *zedenleer* , *zedenkunde* , enz. , waer 't laetste deel nog immer een waer substantivum is zoo wel als in *maegdenrij* , *vriendenkring* , *vrouwenlied* , enz. ; maer dit bewijst slechts dat men bij 't eerste

gevoel van die wet is blijven staen , zonder zich verder van de daer toe bedongen voorwaerden rekening te geven , en 't is om in die zelfde fout niet betrappt te worden , dat ik hier *zoo langwijlig* geweest ben. Wie zich daerbij het meest zal verdrotten hebben , kan niet twijfelachtig wezen.

Ondertusschen geeft dit alles ons tot slotsom , dat het woord *ordenlijk* , zoo betoond en zoo geschreven , tegen den aerd onzer tael strijdt , omdat de *n* en de *l* dus naest elkander geplacet de middelsylb van dat woord zoo wijzigen , dat ze met eene voorgaende betoonde , en met de korte of door 't gebruik voor kort en onbetoond gehoudene eindsylb *lijk* (en 't zelfde zou ook met den uitgang *ig* plaets hebben), volgens de wetten die onze tael in 't plaetsen van den klemtoon volgt , niet bestaen kan.

Hier biedt zich nu eene opwerping aen die ik niet anders wederleggen kan dan met ze zelf als proef van 't geen ik zeg te doen gelden. De aerd der tael , namelijk , bewijst zich het best door 't geen men in de tael opmerkt , en dat alleen kan voor strijdig met dien aerd verklaerd worden , waervan in de tael geene voorbeelden bestaen. Is 't mij dan ontgaen , dat wij , behalve dit *ordenlijk* , nog *wezenlijk* , *openlijk* , *eigenlijk* hebben , die er in gedaente niet van verschillen ? Hoe komt het dat onze taelgeest deze mede niet al lang verbannen heeft ? — Mijn antwoord zal kort zijn : Hij heeft ze nimmer erkend ; in vroegeren tijd kan de onkunde daer wel eens geen banvonniss in gezien hebben , maer 't bleef aen onzen tijd voorbehouden hetzelfde als willekeurig te vernietigen , en zijn eigen wil in de plaets te stellen. *Openlijk* , *wezenlijk* , enz. zijn thans door 't gezag onzer taelleeraren alleen gewettigd , maer van over nu vijftig jaer tot de verste eeuwen achterwaerts optellende zal men er , zoo in hss. als in gedrukte boeken , diegene van overdreven taelzuiveraers en van geheel onwetende schrijvers uitgezonderd , niet zoo veel voorbeelden van aantreffen , dat men het de moeyte weerd zou mogen achten (zij zou nogtans niet groot zijn , maer juist hierom) van ze op te noemen. Men zal honderdmael , en , bij de oudsten , twee honderdmael *openlijk* , *wezentlijk* , enz. voor een *openlijk* , *wezenlijk* ,

en *namenlijk* voor *namelijk* of *namentlijk* niet eenmael aentreffen.

Is er dan een zoo groot onderscheid tusschen *namenlyk*, enz. en *namentlyk*? Men vergeve het mij; maer die zoo eene vraeg doet, kan zijne twee ooren, zoo wel als ik, hebben, doch gehoor heeft hij niet. Hoe komt het immers dat men niet een woord zal vinden waer die *t* voor den uitgang *loos*, hoe zeer ook achter eene *n* komende, ingelascht zij? dat men nergens een woord zoo als *namentloos* aenwijzen kan? dat men, zelfs voor den uitgang *lijk*, achter lange en betoonde sylben geene *t* stelt; dus b. v. geen *aenzientlijk*? dat al waer 't geschieden kon, niet alleen met dit *loos*, maer ook met *lijk* de *n* onderdrukt werd, zoo als in *nameloos*, *zedeloos*, *deugdelijk*, en dat daerbij nimmer van die *t* eenig spoor te vinden zij, behalve dat ik eenmael, meen ik, *ondeugetlijk* gelezen heb? *Namentlijk* is bijna zoo vloeyend en zeker niet minder aengenaem dan *namelijk*; *noemlijk* (bij Plant. en Kil.) en *naemlijk* (bij Kil.) zijn reeds veel harder; maer *namenlijk* of, met ouden uitgang; *namenlic* of *namenlec*, is al wat de mond, het gehoor tot straffe, het ergste uitbrengen mogt, en goed om iemand langs dien weg te vergeven, of om met de oude tooverheksen de maen aen den hemel te bezweren.

De inlassching der *t* in *namentlijk*, *ordentlijk*, enz. legt zich dan daerdoor uit, dat de onnatuurlijke tongslag, in den schie-lijken overgang van *n* tot *l*, door de tusschenschuiving dier bindletter zoo verholpen wordt, dat van de twee sylben de laetste slechts nog de voortzetting van de eerste is, welke gene voorbereidt en ons, om zoo te zeggen, op de tong legt. Om dit te bewijzen zonder daerom in den mond te doen kijken, moet ik enkelijk doen aenmerken dat het onmogelijk is de letters *nl*, zoo als *ze nle*, *nla*, enz. kan geene sylb maken, zoo min als *enl*, *unl*. Maer *nt*, dat is, *ent*, *ant*, enz. is eene allerzachtste verbinding, en van den anderen kant is de zamensmelting van *tl*, als in 't *leven*, 't *land*, even zoo gemakkelijk; in dier voege dat de *t*, tusschen *n* en *l* invallende, dadelijk aen beiden aenkleeft en ze in verband brengt.

Maer hoe is men eindelijk tot *ordéntlijk*, met veranderden toon, en dit wel doorgaens nog met eene *e* daerbij, *ordéntelijk*, gekomen? Dit zal ik trachten in korte woorden te doen verstaan, MM. HH. Dat of wel de toonverplaatsing de *e*, of wel de *e* de toonverplaatsing er ingevoerd heeft, is onbetwistbaer, dewijl beide verschijnsels zich hier vereenigen en afzonderlijk in geen ander woord gevonden worden. Daer echter 't woord *ordéntlijk* zelf ook wel soms deze *e* missen, maer nimmer den accent op de eerste sylb terugtrekken kan, zoo mag men het mede voor bewezen houden, dat niet de toonverplaatsing van de inschuiving der *e*, maer integendeel deze van gene, schoon niet noodzakelijk, afhangt. Ware het zoo niet, dan zou men ook wel ergens in *wezentlijk*, *eigentlijk*, enz. die *e* ontmoeten; wat nu zonder voorbeeld is.

Dit houde men dan eerst vooral. Verder herinnere men zich 't geen wij te voren van de betrekking van kwantiteit, toon en scheva tot elkander en van derzelve wederkeerige werking op elkander gezegd hebben; niet om er thans nog eens de oorzaak van de toonverplaatsing in te zoeken (dit was goed toen nog maer van scheva en zoo wat meer stijfheid van klank in de voorgaende sylb, doch niet van eene wezentlijke *e* en een waren hoofdtoon, zoo als hier, gesproken werd), maer opdat wij, na 't aenwijzen van die oorzaak, volgens de zelfde wetten, de inschuiving der *e* als een gevolg daarvan afleiden. Dan, 't woord *ordéntlijk* of *ordéntelijk*, hoe zeer ook in alle andere opzigten aen meer andere gelijk, staet, wat den accent betreft, alleen; waeruit volgt dat de oorzaak daarvan niets algemeens kan wezen, maer in 'tgeen dit woord uitsluitelijk eigen is, moet gezocht worden.

Wat kan dan zoo een woord al eigens hebben? om niet lang te laten rond tasten: zijnen oorsprong. Door dien oorsprong zullen wij dus zijnen toonval uit te leggen hebben.

De heer V. D. heeft ons reeds gezegd dat de Ouden niet zoo als wij, *orde*, maer *orden* zeiden; ik voeg er bij dat zij mede *ordene* zeiden:

**Helen is die ordene mijn /
Die wilt [hi] mag mijn gheselle sijn.**

Belg. Mus. I, blz. 102. Zonder twijfel had hier de middelsylb zekere stevigheid, en mogelijk wel een geheelen toon, te oordeelen naer 't oud-fransche *ordène: l'ordène de chevalerie*; en indien dit zoo was, dan zal men vroeger ook wel eens *ordijn* en *ordine* gezeid hebben, wat ik zelfs geloof dat ik al ergens gelezen heb, doch nu niet weet terug te vinden (1). Het stond dus gelijk met *gordijn*, schoon dit van 't latijnsche *cortina* (Isidor. XVIII, 26), met lange *i*, en ons *ordijn* van *ordo*, *ordinis*, met korte *i*, afstamt; doch men weet dat hier niet naer gezien werd in de afleidingen. Vglk. *termijn*, *terminus*, *crystallijn*, *crystallinus*, enz.

De toon viel dus natuurlijk op *dijn* of *den*, en dit eens vastgesteld, legt zich de inschuijing der *e* van zelf uit, zoo wel door de reeds boven voorgestelde spellinggronden, als door de analogie van *ontzaggelijk*, *gereedelijk*, *verdienselijk*, *ondoorgroendelijk*, *gemakkelijk*, en zoo verder van alle woorden waerin men den zelfden toon en de zelfde kwantiteit terug vindt. Over de uitnemingen zal ik onder den volgenden § handelen.

Ziet daer, MM. HH., eenegansche reeks geheel nieuwe proeven bekwaem, meen ik, om het banvonnis door Huydecoper en zijne opvolgers zoo onbermhertiglijk tegen dien ouden, doch nimmer bij 't volk verouderden, woordvorm uitgesproken, te doen vernietigen. Het beginsel waer zij zich op beriepen, dat de klemtoon op het zakelijke deel van ieder woord moet geplaetst worden, was noch op het woord *orden*, noch in 't algemeen op de woorden op *lijk* toepasselijk. Op dat woord niet, omdat het niet van dietschen

(1) Men heeft er een voorbeeld van gezien boven blz. 348 in de Aenteek.:

**Meester vander Bedekeren ordine
Ic ben doed / en sonder pin e....**

Maer ik ben zeker dat ik vroeger 't woord *ordine* nog elders en meermaels gezien heb. — Ach! ja! en dit zelfs eens in Reinaert, v. 934:

**In wat ordinen wildi u doen/
Wat ghi draghet roeden capproen?**

Ik spaer mij de moeyte van thans nog verder te zoeken. *Ordine* is ook Oudfransch.

oorsprong zijnde, met zoo veel regt als *gordijn*, *venijn*, *Martijn*, *torment*, *pateen* (patina), enz. en met veel meer regt dan *woestijn*, welk ons niet van elders aengebragt is⁽¹⁾, en bij den Hoogduit- scher *Wuste* heet, niet slechts zijne oorspronkelijke kwantiteit en betooning, maer zelfs, had het gebruik het geweld, zijnen ouden uitgang behouden mogt; noch op de zamenstellingen met *lijk*, omdat het dezen hoe zeer ook niet geheel onbetoonden uitgang, even als dien op *ig*, eigen is den klemtoon zoo veel mogelijk naer de eindsylb te doen overhellen. Dus heeft men, van *ónzin*, *onzlunnig* en *onzlunnelijk*; van *ónmagt*, *onmágtig* en *onmágtelijk*, van *ligchaem*, *ligchámelijk*, van *mismoed*, *mismóédig* en *mismóédiglijk*, enz., en omdat dit zoo veel te meer kon plaets hebben, wanneer de oorspronkelijke klemtoon van 't woord zich reeds op die sylb bevond. Dat het zelfde betrekkelijk *eigen*, *christen* (oulings mede *eigijn*, *kerstijn*), enz. niet geschied is, zie ik voor geene opwerping aen, en in alle geval moet het ant- woord, dat het gebruik het zoo niet gewild heeft, voldoen.

Wat hier ook van zij, en om er eindelijk eens van af te gera- ken, *ordenlijk* is en blijft een vorm welken, vooral in onzen tijd, een overdreven zucht naer regelmatigheid ondanks het gevoel en den aerd der tael zelve heeft trachten in de tael in te voeren. Het rondtasten van oudere taelmeesters ten aenzien van dit en de andere woorden die wij er meé vergeleken hebben, kan er misschien aenleiding toe gegeven hebben. Terwijl Plantijn van den eenen kant *ordentlijk* en *wezentlijk* schrijft, biedt hij ons van den anderen kant *openlick* en zelfs *opelick* aen, en zijn op- volger Kiliaen spelt omgekeerd het eene *ordenlick*, het andere *opentlick*. *Wezentlick* heeft hij niet.

Ordelijk, het zij men het van 't latere (doch verminkte) *orde* of, overeenkomstig met *redelijk*, *christelijk*, enz. van 't oudere (en regelmatigere) *orden* afleide, kan geene afkeuring verdienen. Ook *órdentlijk*, bij de Duitschers insgelijks *órdentlich*, is op zich

(1) Echter schijnt het van 't lat. *vastus* te komen, maer de uitgang en de geheele vorm van 't woord hoort ons alleen toe.

zelf goed, en laet zich door de analogie van *eigentlich*, enz. verdedigen. Wil men het echter aen de proef van eene verdere afleiding (daer alle woorden op *lijk* ook nog met *heid* kunnen zaemgesteld worden) onderwerpen, zoo zal, meen ik, *órdentlichheid* bijster hard en vreemd schijnen, omdat de gewoone halve klemtoon van *heid* niet wel schijnt toe te laten dat men een anderen halven toon op *lijk* plaetse. Dit gebeurt ook, zoo men wil, in *wezentlijkheid*, maer toch minder, omdat daerenboven uit de gewoone uitspraak ik weet niet wat andere klank nog altijd aen de tweede sylb van *órdentlichheid* vastkleven blijft. De zelfde gewoonte, die er de oorzaak van is, kan dit verzachten, maer dan moet men het volk eerst zijn *órdentlichheid* afgewend hebben.

Minder goed- of, liever, geheel af te keuren is *órdentlich* met eene *d*. Al vooronderstelde men dat alle dergelijke woorden van 't tegenwoordig deelw. afgeleid zijn ('t geen niet alleen in 't algemeen niet waer, maer daerenboven van *órdentlich* niet eens waarschijnlijk is) dan was er nog geene genoegzame reden, zelfs voor Bilderdijk, om die *participale d* in weerwil van 't gebruik hier in te voeren. Hij schijnt den uitgang *lijk* met *heid* verward te hebben, schoon ze in alle opzigten verschillig zijn en verschillende regels volgen. Daerenboven is de *d*, die voor den uitgang *heid* komt, zoo weinig een teeken van een deelwoord, dat ik durf beweren dat geen deelwoord, als deelwoord, met *heid* kan zamengesteld worden. De vorm van 't deelw. kan blijven, maer in den grond is 't bloot nog een adjectivum. Meermaels, zoo als in *verbolgendheid*, *goedertierendheid*, is de *d* slechts een inschuifsel. Met *lijk* zou het invoeren van de *d* van 't deelwoord, b. v. in *wezendlijk*, dat zoo wel adject. als adverb. is, en bij Bilderdijk, in de Voorrede zijner Spraakl. blz. VIII, als adject. gebezigd wordt: *de wezendlijke taalkennis*, een zoo veel te grootere misslag zijn, als 't gemakkelijker is zich te overtuigen, dat de uitgang *lijk*, achter een adject. (en dus ook in dit geval achter een participium) geplacet, er noodzakelijk een adv. van maekt, en geen nieuw adject. vormen kan; *klaerlijk*, *vro-*

melijk, *zekerlijk*, *dankbaerlijk*, *kundiglijk*, en al wat er van deze soort meer is of zijn kan, zijn slechts nog bijwoorden. Dit is op de natuur zelve van 't adj. gegrond, en geen gebruik noch gezag kan het veranderen; weshalve ik niet alleen *wezendlijk* bij Bilderd. afkeur, maer ook 't woord *gewoonelijk*, als adj. gebruikt, voor ondietsch verklaer, het en kome dan van *die gewoone*, oud subst.

Wat nu *ordéntelijk* en *ordéntelijkheid* zelve aengaet, welke tot dit onderzoek de eerste aanleiding gaven, ik kan deze woorden, naer al 'tgeen ik er van gezeid heb, niet uit de tael verwerpen, schoon ik in vele gevallen aen *ordelijk* en *ordelijkheid* den voorkeur zou geven. Men kan overigens nog doen opmerken dat de Duitschers omtrent hun *lebendig* en *lebendigkeit* op verre na zoo veel bescheer niet gemaakt hebben, als wij met onze twee woorden, hoewel hunne toonverplaatsing (hier mag 't zoo heten) zekerlijk op minder goede gronden steunt.

Om thans ook nog van de overige woorden iets te zeggen, daer is wegens *opentlijk* en *wezentlijk* geen twijfel of zij moeten mitsgaders de *n* hunne *t* behouden. De *n* kan *open*, als bijwoord, en bijdien onveranderlijk, niet afleggen, en in *wezen* gebiedt het gebruik ze te eerbiedigen; 't mag zich naer geen *orde*, *rede* of *zede* schicken; het moet blijven wat het is, *wezen*. Met de *t* uit te werpen, wordt der tale geweld aengedaen; en gaet men voort met, zoo als men begonnen heeft, alle verzachtende tusschen- en naklanken te onderdrukken, dan zal ons zachtvloeyend Nederduitsch eens niets anders meer dan eene magere en stijve tael, knoken en beenen en een waer geraemte zijn.

Namelijk komt overeen met *betamelijk*; het is even goed, en gelijk de heer V. D. het aanmerkt, niemand is er tegen. Kiliaen heeft ook *naemelick*, maer onder *noemlick*, mede door Plantijn erkend, verwijst hij naer *naemlick*. Wij zullen er in den volgenden § van zien. Voor *eigelijk* zal het wel niet van noode zijn iemand te waarschuwen, daer wij reeds van overlang gezien hebben, dat het een van die woorden is, welke uit kracht eens vroegeren uitgangs op *ijn*, hunne *n* nimmer verliezen kunnen. Kiliaen biedt ons *eyghentlick* aen, en *eygenlick*, welk men bij

Plantijn , uitgave van 1573 , tusschen *eyghensoekentheyt* en *eyghenwet* leest , zal wel , naer die plaetsing , in dien plantiniaenschen druk van 't plantiniaensche werk , eene *drukfout* heten en met eene *t* geschreven moeten worden.

Thans herinner ik mij dat ik boven beloofde hier op 't eind ook iets van *overige* , enz. te zullen zeggen. Ik zal 't met een woord afmaken : dit adject. vooronderstelt eene *syncope* van de eerste *e* , *ov'rige* , *ov'rigen* , of een sterken halven toon op eene der twee laetste sylben. Het adverb. *overigens* mag zich , zoo als 't daer staet , voor Neêrduitsch aanbieden , omdat het door zijne sterke eindsylb aen de strengste vereischten nagenoeg voldoet.

§ 3. Over de inschuiving der *e* in sommige woorden.

Dit deel is woordelijk overgenomen uit de *Spraekkunst* van den heer David , met twee aenmerkingen van den heer V. D. zelve , de eene in 't begin , de andere op 't eind. Ik breng deze hier eerst bijeen.

Van de zelfstandige , vooral vrouwelijke , naemw. sprekende , die welluidenshalve eene *e* achter zich aennemen , als *baen* , *bane* , *koorts* , *koortse* , *hoop* , *hope* , enz. zegt de heer David dat dit alleen in den verheven of dichterlijken stijl plaets vindt. De heer V. D. wil dat men hierin aen den smaek des schrijvers eene vrije keus late , en bejammert « dat deze euphonische *e* « meestal uit het schrift verdwenen is. Trouwens , » voegt hij er bij , « zy zette de tael der ouden eene lieve zoetvloeiendheid by ; « een verlies , dat veel toegebracht heeft ter verharding der Neder- « duitsche tale , welke , vooral in 't Noorden , by uitstek in de « laetste tyden , daer van geleden heeft , toen men maer al te « veel heeft toegegeven aen de inkrimping van dialekt , en 't daer- « mede verwante schrift , waernaer wy ook de jongere fransche « tale zien overtellen. Ondertusschen heeft de Gentsche stad de « zangerige verbannelinge tot heden eene schuilplaets in hare « volksspraek vergund ; en zy wordt er nog ten huidigen dage ,

« zoo achter de subst., als achter adv. of onverbuigbare adject.,
 « en wel eens achter de verba (over welk te zijner plaetse) ver-
 « nomen. » Hier mede verwijst hij naer de Proeve van Gentsch
 dialect, in 't Belg. Museum, I, 206, en naer 't nationaal boeks-
 ken (!), 't Gentsche volkspraetje, *Jellen* en *Mietje*, uitgegeven
 in 1837.

Die klachten over het al te kort afbijten van dergelijke woor-
 den zijn noch nieuw, noch zeldzaam, en, wat erger is, zij
 zijn grootendeels gegrond; maer 't is niet wanneer ze afzonder-
 lijk gebruikt worden, dat zulke vormen de meeste hardheid en
 stroefheid aen de tael geven. Het is in de zamenstellingen, waer
 wij een weinig te voren van spraken en straks nog op terug
 komen zullen, dat dit gebrek het merkelijkste is. Voor 't overige
 schijnt mij de regel, zoo als hij door den heer David bepaeld is,
 ver de voorzigtigste, om de tael, uit vrees voor de stramheid, niet
 te ontzenuwen:

. *sectantem tenuia nervi*
Deficiunt;

het prijselijke en het af te keuren woenen hier deur aen deur.
 Het fijn en dichtelijk gevoel van den heer V. D. mogt hem niet
 toelaten te meenen dat, 'overal waer hij bij de Ouden die *e* ge-
 schreven vindt, de uitspraek ze ook hooren liet, en dat onze
 grootvaders en grootmoeders allen *Jellens* en *Mietjes* waren.
 Indien hij er op let, zoo moet hij dadelijk gewaer worden dat die
 lieve zoetvloeyendheid, die hij in de spraek der Ouden, en met
 regt, bewondert, veel minder uit het menigvuldig gebruik dier
e spruit, dan uit de volmaekte overeenstemming van tael en ge-
 dachten in de zelfde natuurlijke eenvoudigheid. Allermint zal
 hij ons bij Van Leemputte willen ter school zenden, noch ons
 zoo tastbare taelfouten als deze: *saligh zijn sij die ARME van*
geest zijn, voor schoonheden, waer men 't verlies van beklagen
 moete aenprijzen. Hij dwingt mij hier om het stoutste woord te
 zeggen dat ik nog gesproken heb: Wat ik ergens van de spelling
 van Kiliaen zeide, is mede op Van Leemputte en op zijnen ge-

heelen leeftijd toepasselijk : tot betere kennis van de beteekenis en 't gebruik der woorden, kan men hunne schriften benuttigen, maer voor de spraakkunst, in den engen zin van 't woord, is er weinig voordeel uit te trekken. Ja, zelfs de zoo beroemde vertaelders van den Staten-Bijbel hebben, wat dit punt betreft, bijna al de gebreken van hunne eeuw. Hunne grootste verdienste is, dat zij de oude tael van vroegere overzettingen, te gelijk met de volkstael van Vlaenderen en Holland, te hulp geroepen en de ingeslopen barbarismen door echt dietsche woorden vervangen hebben. Velen van hen waren bovendien mannen van groote kennis, welsprekend, der tale magtig en in 't schrijven geoefend. Aen spelregels alleen ontbrak het hun, en dit is ook het eenigste wat men bij hen niet moet zoeken gaen. Ongelukkiger wijze is 't bijkans het eenigste waeromtrent men hun gezag gewoon is in te roepen. Die met hen over godsdienst en staet eens dachten, verhieven hunne schriften, die, meestal van godsdienstigen en staetkundigen aerd, hunne gemeene gevoelens verdedigden. Dit was natuurlijk. Later bleef eensdeels de erkenenis, anderdeels de partijdigheid, die zoo wel te prijzen moet hebben als te laken, de mannen groot achten, hunne werken aenbevelen. Daer echter de eerste geestdrift voorbij was, en de stof tamelijk afgesleten om nog veel nieuwsgierigheid te verwekken, hield men meer op de voortreffelijkheid van uitdrukking en stijl aen. Dit was ook natuurlijk; als schrijvers van den laetst verlopen tijd hadden zij groote verdiensten en waren zij de beste. Maer ook de uitdrukking en de stijl schenen welhaest verouderd: Vondel, Hooft en hunne leerlingen waren hun verre vooruit geloopten. Wat prees men toen? de tael: zij werden toen zuivere schrijvers genoemd; 't waren zij die de spraek uit de slavernij van 't Latijn verlost, van vele basterdtermen gezuiverd, het eerst de eigenschap der woorden leeren onderhouden en haer om zoo te zeggen, herschappen hadden. Deze lof bleef wel voor al hunne schriften bewaerd, het langst voor den *Byencorf*, het laetst van al en nog altijd voor hunnen *Bijbel*. Dit was alweer natuurlijk. Wat Luthers bijbel voor Duitschland geweest was, moest der Staten

bijbel voor Holland zijn. Daer waren niet alleen Israëls Goden , maer ook zijne tael. Nogtans die tael moest eens oud worden , en zij is ook oud geworden , maer een nieuwe bijbel zou het gezag van een' ouden niet hebben , moeyelijk in te voeren zijn en , kwam men nog zoo ver , duizend onlusten veroorzaken. Maer , nog eens , een bijbel , zelfs vertaald , hoe ouder hoe beter , en nog beter , mogt hij eens onverstaenbaer worden. Dit zal men echter niet zeggen , en zoo oud is ook der Staten bijbel nog niet ; want dan zou men toch , in weérwil van andere belangen , om aen 't principie dat hem eerst deed vertalen , getrouw te blijven , eene andere vertaling te vervaerdigen hebben. Deze kan dus en moet nog dienen , en de tael , schoon verouderd , moet nog geprezen worden. Dit onderhoudt de eerbied en laet aen geene nieuwe overzetting denken. Doch wie verheft er thans de tael nog van ? Zij van wier belang het is dat ze nog goed zij. Doch hoe ? en waerop valt hunne lofspraek ? voor dezen is het boek nog immer al wat het geweest is , het is altijd de *voortreffelijke bijbelvertaling* ; die meer weten wil , ondervrage de spraekkundigen *ex professo*. Nu , wat zeggen dezen ? In 't algemeen , dat het een voor den tijd zeer merkwaardig voortbrengsel , eene *voortreffelijke vertaling* was ; dus omtrent het zelfde. Vraegt gij hun iets meer bijzonders , dan zullen ze u de netheid , de zuiverheid en de eigenschap der uitdrukking als de eerste hoedanigheden er van noemen. Houdt gij nog aen , dan , zoo de man die u antwoordt Bilderdijk heet , zal hij u eene merkwaardige betekenis van een woord , de stoutheid van eene wending , de juistheid van eene spreekwijze doen opmerken ; draegt hij eenen anderen naem , alsdan.... gij hebt gezien , MM. HH. , wat de heer V. D. ons hier uit Van Leemputte voor den dag haelt , en later zullen wij er nog een paer staeltjes van aantreffen. Nog eens gezegd , leeren wij verdienste van verdienste onderscheiden , en met kennis van zaken prijzen , dan zullen wij de fouten van groote mannen niet als voorbeelden van deugden ter navolging aanbevelen ; wat wel de slechtste dienst is welken men zoo in 't letterkundige als in 't zedelijke aen een volk bewijzen kan.

De andere aenmerking betreft de regels betrekkelijk de inschui-
ving der *e* tusschen den wortel en den uitgang, in woorden als
aennemelijk, *banneling*, *slapeloos*, *vermoeyenis*, enz. Na deze
regels aangewezen te hebben, zegt hij: « wy hebben tot dus
« verre David gevolgd, welke Siegenbeek geraedpleegd heeft.
« Doch men denke niet dat deze regelen als stalen wetten te
« aenschouwen zijn. Neen! in dit alles geldt een fijn, een geoe-
« fend oor, dat de welluidendheid, ook boven de regels, raed-
« pleegt; of om beter te zeggen, de wet der welluidendheid zy
« de eerste regel. Het is raedzaem, doch niet streng bevolen, de
« zachte *e*, waervoor onze oude melodische tale zoo sterk ge-
« neigd was, overal te stellen, waer de ongedwongen uitspraek
« die min of meer laet hooren: doch by derzelver afwezigheid
« in 't schrift, vervangt haer de *scheva* en voorkomt den horten-
« den stoot der konsonanten. »

• Vooral de redenaar en hoofdzakelijk de dichter wil hier aen
« geen band gelegd zijn. »

De heer V. D. bevat hier in weinige woorden een groot ge-
deelte van 't geen wij tot hiertoe op verscheidene plaatsen gezegd
hebben, en wij kunnen dus niet dan hem hartelijk bijstemmen.
Eene zaak bleef er nogtans over te doen, te zien, namelijk, in
hoe verre ieder dier woorden, waarvan hij de lijst naer den
heer David opgeeft, zoo door zijne stoffelijke gesteldheid, als
door de kwantiteit en den toon der lettergrepen, de inschui-
ving dier *e* gunstig of tegen is, en dezelve zoo veel mogelijk tot zekere
klassen te brengen; met een woord, dewijl hij de welluidend-
heid tot regel stelde, moest hij er de wetten van trachten daer
te stellen. Dit heeft hij thans niet gedaen, en voor 't overige is
de geheele vraag door regels bepaeld die vrij onnauwkeurig zijn.
Het zij mij geoorloofd dit door een of twee voorbeelden te toonen.

De eerste regel dien hij aenvoert is: « Alle subst. adj. of adv.
« op *lijk*, *ling*, of *loos*, en afgeleid van verba, welke in den
« infinit. *en* hebben, behouden de *e* en veranderen de *n* in *lijk*,
« *ling*, *loos*, enz. » Maer, MM. HH., in onze gansche tael is geen
woord op *loos* aen te wijzen, dat onmiddelijk van een verbum

afgeleid zij; de adjectivale uitgang *loos* kan zich slechts aen substantiva sluiten. *Bloedeloos*, ik neem het voorbeeld bij hem, komt niet van *bloeden*, de beteekenis zelve laet het niet toe, maer is zaemgesteld uit *bloed* en *loos*. Hier is dus ook geene afleiding, want *loos* is geen bloote uitgang, maer een waer adjectivum, tot den wortel *liezen* (verliezen) behoorende, en zoo veel beteekenende als *berooft*, *ijdel*, *zonder zijnde*. Daerom is het mede niet nauwkeurig de *n* te doen veranderen in *loos*; het is als of ik zeggen zou dat *wraekzuchtig* van *wreken* gemaekt wordt met *en* te veranderen in *zuchtig*, wat zekerlijk niemand voor spraekkundig houden zou. Ook zie ik niet wat er onder het *enz.*, waer hij meê sluit, nog meer moge begrepen liggen, dewijl hij te voren ook maer drij uitgangen genoemd had. Ik zie er wel in de voorbeelden *nis* bijkomen (*vermoeyenis*); maer 't is niet mogelijk dat dit zich tot al de uitgangen, die later vermeld worden, uitstrekken zal. Moest dit niet nauwkeuriger bepaeld worden? Passen wij nu den regel streng naer de letter en de uitgedrukte voorwaerden toe, dan bekomen wij van *wandelen*, met verwandeling van *n* in *ling*, *wandeleling*, van *plunderen*.... ik weet niet wat: volgens dezen regel met zijn *enz.*, *plunderering*, volgens den tweeden, *plundring*, nimmer *plundering*. Nu, ik beken het, dat is vitten en haerkloven; maer mag ik mij dan voor de *kinderen* en voor die ongelukkige *scholieren* en hunne verlegenheid bij zulke regels ook niet eens bekommeren? Dit is toch wel zoo gewigtig als wanneer men hun vraegt, wat *poot* daer staet waer een *beerken* doorgelopen is.

Onder den tweeden regel — dat die van werkw. op *ren* afstammende de invoeging (het moest bij hem heten de behouding) der *e* niet vorderen — vind ik *roerloos*, van *roeren*. Dit is alweer niet mogelijk, MM. HH.; van *roeren* kan alleen, door middel van 't subst. *roering*, *roeringloos* komen; *roerloos* komt van 't oude *roer*, bij Kiliaen *roere*, met de beteeknis van *beroerte*; *al in roere stellen*. Wij hebben mede nog de spreekwijze *in rep en roer*, en het zaemgestelde *oproer*. Van dit *roer* komt het werkw. *roeren* zelf, dat in de volksspraek gewoonlijk het subst. vervangt,

gelijk ook in mijn oud Passionael: *Een kint wort ook van al te zwarre zicheit soe bevaen, dat hi* (zeer wel! het jongetje) *sin en ROEREN al verloren had.*

Behalve deze beteekenis van *beweging*, had *roer* nog eertijds die van *riem*, eens schips, namelijk, wat men ook *roeye*, *roede*, *roeyer* en *roeder* zeide, men zie bij Kiliaen; 't laetste, dat wel 't gemeenste is, heeft men in Ferguut, v. 3267:

**Du here de[n] roederen te hant /
Ende laet ons seilen an dat lant.**

Ik meen ten minste dat men hier eerder het roeytuig dan, met Visscher, de manschap te verstaen hebbe, schoon het anders om het even is. De Duitscher heeft insgelijks *Ruder*, en 't werkw. *ruderen*, bij ons thans *roeyen*, oudtijds *roeden* en waerschijnlijk ook *roederen*, wat mij echter nog niet voorgekomen is. Dien zin heeft het woord bij ons niet meer, de Spanjaerd, denk ik, heeft ons daervoor zijn *remo* (riem) in de vuist gestoken, maer voor zoo veel het meer bepaeldelijk dat voorname deel van 't schip beteekent waer men 't meê bestiert, en welk eerst, vooral aen ligtere vaertuigen, slechts mede maer een sterkere riem was, hebben wij 't niet uit de hand laten gaen. Hiervan hebben wij een tweede *roerloos*, zoo dat een *roerloos schip* tevens een schip is dat zijn *roer* (clavum) en dat zijne *roering* (motum) verloren heeft, wat, althans voor ons, niet geheel en al het zelfde is. Of nu van deze twee beteekenissen van 't woord *roer* de eene slechts als eene *metonymie*, het uitwerksel voor de oorzaak, de beweging voor 't geen de beweging voortbrengt, moete aengezien worden, dan of *roer* voor *roeder* eerder eene inkorting zij van dit laetste, gelijk *broér* voor *broeder*, enz., en dus naer een' gansch anderen wortel, *roe*, namelijk, of *roede* (roey) in den zin van *staek* (contus), lang stuk hout, om te zien zij, weet ik niet; maer in 't laetste geval zou het eindelijke zamenloopen van beide vormen en beteekenissen iets aenmerkelyks wezen. De andere beteekenissen van *roer*, als *schietgeweer*, *rietpijp*, (het eerste is wel naer 't laetste zoo genoemd, vglk. *canon*, *canoil*, *canne*, van 't Lat.

canna, rietpijp; vglk. mede *buis*, *busse*, *buse*, enz.) enz. ben ik voorbij gegaen, schoon ze mij zoo wel als 't duitsche *Ruhr* noodzakelijk in den weg geloopen hebben.

Verder kan ik niet beseffen om welke reden onder den derden regel de uitgang *aer* vermeld staet. Om de spelling van de woorden op *baer* te regelen kan het niet zijn; *dankbaer*, *tastbaer*, enz. zouden de twee eerste onderverdeelingen van den regel, *a.*) en *b.*) logenstraffen, en de derde, *c.*), zou onvolledig wezen. Geen woord op *baer* kan de *e* lijden; weshalve een weinig onderwaerts *deelbaer* wel mogt achter blijven. Voor die op *naer* mag ik het ook nauwlijks nemen, daer zich mij onder anderen *tollenaer*, van *tol*, aanbiedt, waer ik in den regel geene plaets voor vind. *Lovenaer* komt van *Loven*, dat eene *n* tot sluitletter heeft, en dus wordt de invoeging der *e* bij dat woord gevorderd; *Brusselaer* komt van *Brussel*, welk eene *l* tot sluitletter heeft, en vordert dus de invoeging der *e* niet; nochtans zie ik niet dat het een van 't ander verschille. Zal dan *Brusselaer*, om in den regel te gaen, op eene kortere leest schoeyen? Met *mombaer*, *woekeraer*, *kerselaer*, en zelfs met *leeraer*; *dienaer* en *minnaer* weet ik ook geen weg. Ik vind geen woord meer naer den regel gevormd, noch weet wat slag van woorden bedoeld wordt. Ik wijs mede nog eene onoplettendheid aen: de regel stelt *aer*, *lijk*, *nis* en *loos* op de zelfde rij; plaetst men dan de *e* onmiddelijk voor *aer*, gelijk voor de overige uitgangen? of staet *aer* korthedshalve voor *baer*, *naer*, *raer*, *laer*, enz.? In dit geval moest, om de gelijkheid, ook de geheel toevallige *l* van *ling* wegblijven.

Tot dus verre zijn, gelijk men ziet, deze regels voor groote verbeteringen vatbaer. Na de regels komen de uitnemingen, die, mijns dunkens, en de regels genomen voor 't geen men ze ons geeft, meestal er in begrepen mogten worden. *Zonderling* staet onder den tweeden regel aengeteekend als afgeleid van *uitzonderen*, en onder den eersten *vermoeyenis* van *vermoeyen*. Ik wil geene van deze afleidingen bestrijden; doch waerom dan *moeyelijk*, *verfoeyelijk*, *getrouwelijk*, *trouweloos*, *vertrouwelijk* mede

van de daeraen beantwoordende verba niet afgeleid? Wat belette *valschelijk* en *trotschelijk* (en *wulpschelijk* en *kieschelijk* en *heuschelijk* en wat des meer is) mede onder den derden regel te brengen, met er den uitgang *sch* bij te schrijven? Daer zou nog meer dergelijks aen te wijzen zijn, maer daer is ons aen dit alles minder gelegen, dan aen de juistheid der voorgeschreven spelling, en deze is in 't algemeen overeenkomstig met het gebruik der beste schrijvers en met den aerd onzer tael. De billijkheid dwingt mij daerenboven te bekennen dat het, bij 't opstellen van dusdanige regels, vooral wanneer men den uitgang en de afleiding alleen tot grondslag kiest, zeer moeyelijk, ja schier onmogelijk is eenigen spelregel daer te stellen die onberispelijk zij.

Zoo denk ik er over, en het verstaet zich dus van zelf dat, zoo ik mij deze taek te onderwinden had, behalve de afleiding en de stoffelijke gesteldheid der woorden, ook de kwantiteit en de toon en de geheele *rhythmische geschapenheid* in rekening zouden gebragt worden. Eerst vooral zou ik als algemeenen regel stellen, dat al de woorden, die met *lijk* en *loos* zamengesteld zijn, of waer de afleidingssylben *nis* en *ling* (door sommigen ook, doch zonder genoegzame bewijzen, voor deelen eener zamenstelling gehouden) achter aenkomen, den toon op de derde sylb van 't eind hebben moeten. Ik zou er, als reden daarvan, bijvoegen, dat gemelde uitgangen meestal een sterken halven toon willen, dien een onmiddelijk voorafgaende hoofdtoon krenken zou. Dus *wonderlijk*, *kinderloos*, *ergernis*, *zonderling* voldoen aen den regel. *Vriendlijk*, *wetloos*, *gevangnis*, *vondling* worden door 't inschuiven eener *e* tot den regel gebragt: *vriendelijk*, *wette-loos*, enz. Deze laetsten verwisselen soms den hoofdtoon met den minderen, als in *goddelóós*.

De uitnemingen zouden zijn, 1° de woorden op *l* en *r*, met eene lange vokaal daervoor; om dat eensdeels de lange der vokal en *r*, anderdeels de zich voortzettende klank der halfvokalen *l* en *r*, die zich natuurlijk in eene scheva oplost (vglk. *vollek*, *vollegen*, *arrem*, *kerremis*, voor *volk*, *volgen*, *arm*, *kermis*, enz.), tusschen den hoofdtoon en den ondergeschikten

toon eene genoegzame ruimte geven , welke eene ingeschoven *e* buiten mate zou schijnen uit te strekken : *hēer^olijk* , *geväer^oloos* , *vūil^onis* , *lēer^oling* , enz. 2° die waerin door 't achter aenvoegen van *nis* , *lijk* , enz. de *n* of de *l* zich verdubbeld vindt : *billijk* , *heil^oloos* , *kennis* , *schelling* , enz.. Een groot getal van deze behooren tevens tot de voorgaende uitneming. De woorden echter die te voren reeds zamengesteld waren , en den toon op 't eerste lid reeds hadden , als *oordeel* , d. i. *overdeel* of *verdeel* (discernement , *κρίσις*) (1) , *voordeel* , enz. kunnen hier den toon op de derde sylb behouden. Daeruit volgt dat wij in dit geval aen den klemtoon minder gevoelig geweest zijn dan het zij aen de zachte smelting van de *ll* en *nn* , in *billijk* , *kennis* , enz. , het zij aen het wangeluid dat er zou ontstaen zijn uit den herhaelden *l*- of *n*slag van *billelijk* , *kennenis* , enz. ; want *billiglijk* bestaet , en van den anderen kant getuigt de verplaatste accent van *voordéelig* , dat er in *voordeelloos* , dat is , in *loos* , eene bijzondere reden was om hem niet te verplaatsen ; en welke kan die reden geweest zijn , zoo niet het verschil tusschen *loos* en *lig* , verschil dat hier alleen in den accent bestaen kan (2) ? Ik zou te dezer gelegenheid mede doen aenmerken dat *enkelyk* , *onmiddelyk* ,

(1) Vglk. *oorkonde* , d. i. *overkonde* ; *ooratig* . d. i. *overatig* , zat *gageten* ; *oorlof* , d. i. *overlof* , anders *verlof* ; *oorlog* , *oorloge* , d. i. *overloge* , van *logen* of *liegen* , verschillen , twisten , waervan *loochenen* en *beliegen* ; *oorsprong* , d. i. *oversprong* . Men zie bij Kiliaen *oor* , enz. en men lette hoe de Engelschen *over* uitspreken.

(2) Onder de woorden die tot deze tweede uitneming behooren , zija er sommige waer ik mij reeds onder den voorgaenden § had kunnen van bedienen. 'T woord *banneling* , b. v. , tot *balling* geworden bewijst niet alleen door die *assimilatie* dat het gehoor in die voortglipping van *ll* iets aengenaems vond , maer te gelijker tijd dat het geluid van *banling* met ons gevoel strijdig was. *Banneling* echter , door het inschuiven dier *e* en door zijn welgeplaatsten toon verdedigd , is gebleven , maer het ongelukkiger betoonde *bannelingschap* is onwederroepelijk in *ballingschap* verwezen. Andere voorbeelden zijn het oude *mallek* (viritim) voor *manlijk* ; wij hebben thans nog *mannelijk* , slechts om de hoedanigheid van een' man aen te duiden , en hier heeft , zelfs bij de Ouden , de kracht der betoekenis , die geheel in de sylb *man* ligt , deze niet laten verminken. Verder *welk* , voor *wien-* , *wen-* of *wem-lijk* , *zulk* , voor *zoo een-* of *en-lijk* , enz. Zoo veel vermogen de klemtoon , de euphonie en de kracht der betoekenis ; en zoo wegen zij elkaander beurtelings , doch altijd naer vaste wetten , op !

hemeling, en alle dus betoonden de *l* nimmer verdubbelen⁽¹⁾, zoo min als men in dergelijken de *n* verdubbelt, b. v., in *gevangenis*, waervoor niemand *gevangennis* schrijven zal. Dit valt alleen beklemden sylben, d. i., wortelsylben ten deel, met korten klinker overal, als in *billig*, *billijk*, *uitzinnig*, *kennis*, enz.; doch met een' langen eeniglijk tusschen echte zamenstellingen, als *gevoelloos*, *geheelijk*, maer niet *gevoellig*, *voordeellig*, want deze laetste zijn geene zamenstellingen met *lig*; *ig* is een uitgang, niets meer. Zoo zal men ook *streeling* en niet *streelling* spellen. Andere bijzonderheden, die ik hier zou kunnen aenteekenen, ga ik voorbij, om tot den tweeden en laetsten regel te komen. Deze zou zijn, dat de woorden op *baer* uitgaende, dan alleen den klemtoon op de derde sylb voeren, wanneer zij met langsteertige werkwoorden zamengesteld zijn; dus *zonderbaer*, *wankelbaer*, *onbemiddelbaer*, *onloochenbaer*, enz. van *zonderen*, *wankelen*, enz.; doch *strafbaer*, *prijzbaer*, *kenbaer*, *kostbaer*, enz. met den accent op de voorlaetste, van *straffen*, *kennen*, *kosten*, enz.. Een klein getal, in schijn met subst. of adject. zaemgesteld, als *zigtbaer*, *vruchtbaer*, *dienstbaer*, *dierbaer*, komen met deze laetsten overeen. De eenige mogelijke uitneming, zoo ik mij niet vergis, zou alweer zijn voor de reeds zaemgestelde woorden die den klemtoon vooraen hebben, b. v. wanneer men van *veroordeelen*, *onveroordeelbaer* zou vormen. Doch zulke, meen ik, bestaen er tot nu toe geene. De reden van dit alles ligt in de dofheid van de eindsylb *baer*, welke dermate zwak worden kan, dat de dichters ze met de doffe *e* gelijkstellen, ja, geheel onderdrukken mogen. Dus zeggen zij niet alleen met korte *a*:

Die onoverzienbare schaer en dit rustloos zwermen der zielen,

of met verzwakking van den *aklank* in den *eklank* :

Maer de onomzetbere veerman verleent slechts sommigen toegang;

(1) Niet slechts Behaegel, maer ook Kinker schrijft *enkellijk*, *onmiddellijk*.

maer zelfs met ge eele onderdrukking der sylb:

Zendt de ontsagbre afgrond uit giftige kaken ten hemel.

(schoon mij voorkomt dat dit vers van Kinker, Gedichten, III, 84, zelfs als *imitatief* bijster hard is); en dus, op duizend plaetsen, *de onleschbre dorst, de vruchtbre streken, de dierbre panden*, enz.. Doch van den anderen kant vindt men mede wel eens een woord op *baer* eindigende als rijmwoord gebezigd, en vervolgens met vollen toon, terwijl diegene, welke den toon op de laetste sylb op twee na voeren, als *wankelbaer*, enz. nimmer tot *wankelber* of *wankelbre* kunnen verzwakt worden. Dus is in dit alles de toon de wetgever.

Ons *baer* heeft nog dit bijzonders dat het liefst *negatieve* woorden aenkleeft, vooral langere; zoo dat men meermaels, met *on* af te doen, zoo niet een ongebruikelijken, althans een ongebruikten vorm bekomt. *Bemiddelbaer, berekenbaer, schilderbaer* zal men niet ligt aantreffen, terwijl *onbemiddelbaer*, enz. zeer gemeen is. *Loochenbaer* (niable) vindt men in onze woordenboeken opgenomen, maer de Duitschers, bij welke *onleugbar* zoo gebruikelijk is als bij ons *onloochenbaer*, willen van *leugbar* niet weten. « Leugbar, » zegt Grimm, « wird gar nicht erlaubt. »

Misbdér en *openbdér* behooren tot deze plaets niet. Het eerste komt van *baren*, gebaren of geberen, mogelijk ook van *baren*, getier maken, brullen; het ander van *baer*, bloot, naekt, zoo als in *baervoets*, d. i. blootsvoets. Daervan *baren* niet alleen, gelijk de Ouden het gebruikten, *toonon*, maer ook meer bepaeldelijk een kind *in 't licht* of *ter wereld brengen*; verder *openbaren, openbaring*, afleidingen die het *baer*, welk hier in betrachtig komt, niet zou toelaten. *Mombaer* gaet ons ook niet aen.

Onder de woorden, die in den regel niet konden begrepen worden, stelt de heer V. D. ook *winderig*, schoon hij den uitgang *ig*, die nogtans hier mede wel eene plaets verdiende, zelfs niet eens genoemd heeft. Ik zal slechts doen opmerken dat deze uitgang in 't algemeen den klemtoon onmiddelijk voor zich vereischt. Uitgezonderd daarvan zijn de woorden welke op een

onbetoond *er* of *el* uitgaen , als *slibber*, *lommer*, *sluimer*, *huiver*, *iever*, *over*, *honger*, enz. en *netel*, *hekel*, *duizel*, *hijzel* (gelicidium), *kriezel*, *nevel*, enz. waervan *slibberig*, *lommerig*, enz.; verder een klein getal naer de zelfde analogie gevormd , als *winderig*, *slaperig*, *weelderig*, *zangerig*, enz. doch *gezellig*, *toevállig* en wat des meer is. Men ziet dus dat deze uitgang in veel deelen met *lijk* overeenstemt en tot den zelfden regel kon gebragt worden. Van den uitgang *zaem*, waer nimmer eene *e* voor ingelascht wordt, liet hem het opschrift zelf van dezen § niet toe te spreken. Ik herinner mij slechts een woord op *zaem* zonder accent op de voorlaetste sylb, namelijk het oude en ondietsche *podersam* (Lev. van Jhs., Prol.), daer anders *zaem* altoos achter den blooten wortel komt. Het is klaer dat ik van den accent in dit woord geene andere proef heb dan mijn gevoel en de analogie der woorden op *er*.

Van de woorden op *en*, met doffe *e*, wanneer ze met *lijk* zaemgesteld worden, als *wezentlijk*, *eigentlijk*, enz. heb ik onder den vorigen § gesproken. Zij zouden als uitneming onder den regel aengevoegd worden.

Dit geef ik slechts als eene oppervlakkige schets van de wijze op welke, naer mijn inzien, de regels niet alleen van deze, maer ook van alle andere zamenstellingen en afleidingen, naer toon en kwantiteit, en naer de geschapenheid zelve der woorden zouden kunnen bepaeld worden. Deze regels zouden weinig in getal zijn, omdat de kwantiteit en de toon ieder slechts twee, ten hoogste drij wijzigingen ondergaen kunnen, terwijl de regels die men uitsluitelijk op de uitgangen en de letters zelve bouwt, menigvuldiger worden, naer mate de verscheidenheid der uitgangen grooter is, en deze in de zamenstelling en afleiding aen meer veranderingen onderworpen zijn. Al wat ik hier eigentlijk als regel opgegeven heb, zou, de bewijzen, uitleggingen en verdere aenmerkingen er van afgedaen, nauwelijks eene halve bladzijde beslaen, en voor die er opzettelijk naer trachtte, ware het nog merkeliijk te verkorten.

Echter zou 't nut, ontstaende uit de uitgestrektere toepassing

van dus opgestelde regels, in mijne oogen van veel minder belang nog zijn, dan datgene van door de gedurige inachtneming en vergelijking der aengewezen grondstoffen, allengskens eene theorie der welluidendheid te scheppen, of ten minste het gevoel daarvan meer en meer te ontwikkelen, en de tael niet, gelijk men nu doet, tegen hare natuur naer boekstaven en andere schrijfteekens enkelijk voor de oogen in te rigten, maer, onafhanke-lijk van alle zichtbare verbeeldingen, als een zuiver systeem van klanken te doen beschouwen, waarvan 't gehoor alleen de wetten kennen en vaststellen kan. Dit zou aen vele spraakkundige twisten een eind, aen den willekeur een' pael stellen, de onttaering en de verbastering der tael verwijderen, en tevens hare natuurlijke ontwikkeling, waer, op die wijze, ook de volksspraak het hare aen toebrengen zou, begunstigen. Iedereen bekent en klaegt dat onze latere talen, en vooral het Fransch en 't Engelsch, oneindig armer zijn aen woordvormen en klanken dan 't Grieksch en 't Latijn; en wat men 't meeste bejammert, is de eentoonigheid en 't volkomen gebrek aen alle rhythmische beweging. Men heeft wel gelijk! maer welk is de oorzaak van dat verschil? niets anders, MM. HH., dan dat de latere talen te vroeg geschreven geweest zijn. Nauwelijks geboren heeft men ze, om zoo te zeggen, in een perkementen stiklijf geregen, men heeft ze met de boeken zelven ingebonden, tot een regelmatig vierkant afgesneden, en tusschen twee houten deksels geperst en ingesloten. Men verwondere zich dan dat ze, zelfs in vergelijking van ons vrijer opgewassen en reeds toen *eeuwenheugend* Neerduitsch, plat, verminkt en zonder beweging zijn. Echter heeft ook onze tael, zoo wel niet in hare kindschheid, althans eer zij volwassen mogt heten, het zelfde geweld geleden, en zij draegt er onverkennelijke likteekens van. Zij heeft er niet slechts een groot gedeelte harer uitgangen door verloren, maer tevens, en waarschijnlijk als een gevolg daarvan, schier al hare wortelsylben zien verlengen. Wij mogen dit als eene vergoeding, als een voorregt aenzien, alleen aen den duitschen stam (echter nog met uitsluiting van 't Oudnoordsch of IJslandsch) geschonken,

wij mogen ons daerover en daerdoor troosten, ja, er mede prijzen, zoo veel wij willen (en trouwens het komt ons thans niet kwalijk te pas), althans is 't zeker dat wij het duur gekocht hebben. Het heeft ons gekost al wat wij den Grieken en den Latijnen eeuwig benijden zullen! Anders gezeid, en hoe zeer het ook een *paradox* schijnen moge, met te leeren spellen hebben wij al onze korte op eene vokaal eindigende wortelsylben verloren (1).

Dit alles was reeds geschreven, toen ik het tweede deel der Spraakkunst van den heer David openslaende een groot gedeelte van 't geen ik onder dezen en den voorgaenden § van den toon en de kwantiteit gezeid heb, aldaer in de versleer, blz. 98 en vlgde. aengeteekend vond. Dit deed mij verstaen waerom deze zoo nauwkeurige talleeraer daarvan, bij 't opstellen der regels die tot de spelkunst behooren, geen gebruik gemaekt had. Echter zijn er verscheidene punten waerover wij van gevoelen met elkander merkelyk verschillen, en mijn geleerde vriend wille het mij ten goede nemen zoo ik, na het zijne gekend te hebben, niet tegenstaende enkele bedenkingen die het bij mij heeft opgewekt (wat ik beken), doch welke de hoofdvraag slechts van ter zijde raken, bij het mijne nog altijd gebleven ben.

(1) Later mag men mij er eens de proeven van vragen, thans wil ik slechts aenwijzen waer ik ze zoeken zou. De eerste en, voor die ze weet te schatten, de gewigtigste zou zijn, dat Grimm, te onregt, wel is waer, maer van de oude tael uitgaende, thans nog de eerste sylb in *geven*, *gaven*, *loven*, enz. voor kort houdt. Dan zou ik verder onderzoeken of van *God* en *godin*, van *gaf*, *graf*, *lof*, *dof*, *dal*, enz. wel *goden*, *gaven*, *geven*, *graven*, *loven*, *doven* of *dooven*, *dalen*, of, omgekeerd, genen van dezen konden gevormd worden. Verder zou ik mij op de volksspraak beroepen, en op veel dat ik in 't gebruik onzer oude dichters opgemerkt heb, als b. v. dat ze *menich* (menig) doorgaens tot ééne sylb maken, gelijk de Duitschers *manch*.... Ik zou *nevens* en *nelfens*, enz. met elkander vergelijken, den oorsprong van vele woorden tot in 't Oudhd., het Aglaks, het Oudnoordsch, het Gotisch, het Latijn en 't Grieksch nagaan, en ik weet niet wat nog al meer getuigen bijroepen, die mij zouden gelijk geven;... wat ik thans toch ook heb.

§ 4. *Over de h in OFFERANDE of OFFERHANDE.*

« Huydecoper heeft in zyne Proeve (II, blz. 548) bewezen dat « ook de ouden, even als Hooft en Bild. (Kallim. 19 en Spelling- « lijst), in het schryven van dit woord verschilden. De Franschen « schryven *offrande*, dat zy van 't bastertlatijn *offerenda* afleiden. « *Offerande* kooft ons, op Kiliaens spoor, verkieslijkst voor « (zie Weiland, *sub voce* en Inleid. bl. 65). » Ik zal er met den heer V. D. niet over twisten, MM. HH.; maer mij dunkt dat de *h* den basterd, want dat is het toch, ik weet niet wat nederduitsch voorkomen geeft, welk wij zekerlijk geen belang hebben om hem te ontnemen. 'T woord is fraey en welluidend, en zoo wel als deze hoedanigheden tot nu toe onze taelzuiveraers belet hebben hetzelve aen 't regelmatigere *offer* op te offeren, moeten zij ons uitnoodigen om het ons zoo veel mogelijk toe te eigenen. De *h* begunstigt verder het sterker betoonen van de voorlaetste sylb, wat vooral den dichteren niet onaengenaem zijn kan.

IV^{de} HOOFDSTUK.

OVER DE WOORDVERBUIGING.

I^{ste} AFDEELING.

VERBOGEN LID- EN NAEMWOORDEN.

§ 1. *Over de verbuiging der lidwoorden in het oud-Nederduitsch.*

Onder onze speltwisten is er, gelijk men weet, meer dan een die de woordverbuiging betreft, en 't zijn gewis niet de minst gewigtige. Tot nu toe beschouwden wij eeniglijk in de woorden derzelve stoffelijke bestanddeelen en de natuurlijke betrekkingen

die zij tot onze spraek- en zintuigen hebben; thans komen mede nog de beteekenis der woorden en hunne voornaemste betrekkingen tot de gedachte zelve in aenmerking. Ik weet niet of het verschil dat ik bij den heer V. D. gewaar word tusschen dit Hoofdstuk en de voorgaende, aen deze meerdere aengelegenheid moet toegeschreven worden; althans is 't zeker dat zijne aenmerkingen hier doorgaens veel nauwkeuriger, zijne redenen en redeneringen beter gegrond en zijne bewijzen over 't algemeen van een' meer spraekkundigen aerd zijn. Dit vatte men echter zoo niet op, als of in dit Hoofdstuk niets af te wijzen ware; integendeel, men treft er nog al menigvuldige en, indien ze op zich zelve beschouwd worden, nog al grove misgrepen in aen; maer deze raken meestal bijzonderheden, waer de uitslag weinig door lijdt, en zijn niet zoo zeer aen den heer V. D. toe te schrijven, dan wel aen diegenen, welker gezag en ik weet niet wat filosofieke schijn van hunne *paradozen* hem medege-sleept en verblind hebben.

Hoe veel de heer V. D. van anderen ontleend heeft, hebben wij uit het overzicht der drij voorgaende Hoofdstukken kunnen opmerken, en dit vierde getuigt er ook overvloedig van. De wijze, op welke men daer meê omgaet, bestemt er de verdienste van, en de eerste voorwaerde om zulk ontleenen zich tot geen verwijt te maken, is, dat men daerbij niet vergete van zijn eigen oordeel gebruik te maken; de tweede, dat dit oordeel juist zij. Onder beide opzigten laet de heer V. D. veel te wenschen over. Hij heeft over ieder twistpunt de verschillende gevoelens van andere spraekkundigen genoegzaam gekend, maer houdt zich te vreden, met de eigene woorden en bewijzen die zij gebruikt hebben, over te schrijven en met ons vervolgens te verwittigen wien hij liefst bijvalt, en die eer gebeurt ook wel eens dengenen die ze het minst verdiende. Onder de voorgaende Hoofdstukken ben ik eene menigte van dergelijke aenhalingen voorbij gegaen. Hier zal ik even zoo spaerzaam zijn in 't overschrijven der plaetsen die de heer V. D. uit andere schrijvers ontleent, en mij doorgaens vergenoegen met er naer toe te verwijzen. Wij hebben

hier slechts met den heer V. D. te doen, en ver nog van gedaen; hij zal ons werk genoeg verschaffen.

Dus kan ik omtrent geheel voorbij gaen al hetgene hij, in den aenvang van dezen § en onder den volgenden, over de verbuiging der naemwoorden bij de Ouden uit Blommaert, Grimm, Van den Bergh (Verh. over de Verbuig. der naamw. in het Oud-Ned.-Taalk. Magaz., Rott. 1837. II, 299), enz. bijbrengt, welke uittreksels met de *paradigmen* niet minder dan tien blzz. beslaen. Zijn doel schijnt te zijn ons het verlies te laten berekenen, dat onze tael ondergaen heeft, sedert dat, op het laetst der XVe eeuw en in 't begin der XVIe, « de fijne wyzigingen, haer in uitspraek, « vorming en buiging eigen, welke lang in het oor en in het « inwendig gevoel vastgehouden waren, door het toedoen van « taelleeraers die alleen op zuiver- en regelmatigheid doelden, « verdwenen. Zy verwaerloosden den edelen aenleg der tael, » zegt hij, « en schiepen aldus eenen nieuwen tongval. »

Daer hij met den heer Blommaert denkt, en niet geheel te onregte, dat men « de verbuigingswijs der oude schrijveren bij « het overzicht der tegenwoordige spelling, niet mag uit het « oog verliezen; maer (dat deze) dient tot een der grondslagen « te verstrekken, waer men de veranderingen en regelen, in de « nieuwe spelling te brengen, met trouw zal mogen op steunen, » kan ik niet nalaten te waerschuwen dat men hierin tevens met de grootste voorzigtigheid behoeft te werk te gaen, daer het tot heden toe niet eens zeker is, of wij de bij de Ouden erkende naemvallen wel regt weten te onderscheiden. Hoe gemakkelijk men den eenen naemval voor den anderen kan nemen, blijkt uit de voorbeelden zelven welke de heer V. D. ons te dezer plaetse onder de oogen brengt. Hij zegt, naer den heer Blommaert, Voorr. van Theoph., dat het lidwoord bij de Ouden in den vierden naemval van 't vrouw. enkelvoud *der* was, iets wat zekerlijk nimmer geweest is. Hij meent het uit den Theophilus te kunnen bewijzen, waer men leest :

Wat hi der doghet wille pten;

maer hier heeft hij eene zaek vergeten na te zien , of , namelijk , de Ouden *plegen* (*plien*) met den vierden naemval bezigden , gelijk wij thans doen , dan of zij aen dat werkw. , gelijk het bij de Duitschers nog immer het gebruik is , den tweeden naemval gaven. De zelfde fout begaet hij omtrent den vierden naemval van 't meervoud , waer hij insgelijks *der* stelt. Het is alweer 't woord *plegen* dat hem misleid heeft , in 't vers :

Hebdi der sonden geplegen.

In een tweede vers (zoo dit een vers heten mag) :

Ende ik wille ave staen der sonden ewelike/

is het *ave staen*, hetwelk, zoo als alle werkw. die eene *beroving*, *verwijdering*, enz. beteekenen , den genitivus medebrengt.

Het grootste verlies dat wij in onze spraakkunst geleden hebben , MM. HH. , is dat van de verbuigingen die oorspronkelijk de naemvallen onderscheidden. Daermeê is te gelijk voor ons het ware gevoel der logische betrekkingen der woorden tot elkander verloren gegaen , en wij zelve zijn , ik durf het zeggen , in zoo ver de tael het denkvermogen ontwikkelen en volmaken moet , als denkende wezens achteruit gegaen. In de tael onzer eerste vaders vond men waarschijnlijk de onderlinge wijzigingen hunner denkbeelden in de verschillende woordvormen weder , en die juistheid van uitdrukking , die getrouwe vertolking van 't geen de geest hun vóórzeide , schijnt bij hen zoo natuurlijk geweest te zijn , als het denken zelf voor den mensch natuurlijk is. Het was de voortdoring van dat *primitief instinkt* , dat de eerste menschspraak , als uiterlijke verwezentijking , als 't afdruksel der gedachten , gevormd heeft. De *grammatika* en 'de *logika* moesten bij hen slechts een zijn , beiden ingeboren , beiden even volmaakt. Hoe veel anders is het met ons gesteld ! Hoe diep zijn wij vervallen ! Wat moeyte zou het ons niet kosten om hunne zoo logieke , zoo geheel en al *philosophieke* tael te doorgronden , daer wij de karige overblijfsels , die daarvan in veel latere gedenkstukken bij geval nog gevonden worden , niet eens weten te

erkennen. Wat hebben wij al niet ontledens en uitleggens noodig, om te begrijpen dat men niet *de zonden*, maer *van de zonden afstaet*; dat men *de deugd niet pleegt* gelijk men *eenen appel plukt*, nog zelfs gelijk men *déne deugd plegen* zou; dat *der tormen ten niet achten* (Passionael, ms. 124. a.) alleen juist is; dat *Gode dienen, danken, bidden*, geene betrekking van den accusativus is; dat wanneer eertijds de Grieken zeiden *ἔπεσθαλ τιμι*, *iemand volgen*, met den dativus, gelijk thans nog de Duitschers *Einem folgen*, dit alleen *logiek* was, omdat de daed van iemand te volgen en van iemand, b. v., te slaen geheel verschillende betrekkingen zijn. Zoo ook *ἤγυσθαλ τιμι*, *iemand voorgaen, leiden*, wat ik onder honderd anderen vermeld, om mede aen het fran sche *éclairer à quelqu'un*, *aider à quelqu'un*, als aen late achteruitblikken, naer eene oorspronkelijk volmaektere tael te herinneren. Zoo iets is ook de *genitif partitif*, voor welken gelukkiglijk nog een naem gevonden is.

Tot beter verstand zoo van dit als van meer andere punten onzer oude spraakkunst, is eene grondige en wetenschappelijke kennis van de duitsche tael, die onder al de latere, in dit opzigt, de meeste oude sporen bewaerd heeft, onontbeerlijk, en van al de boeken en hulpmiddelen die ons Belgen daervoor ter hand staen, ken ik er geen geschikter dan de *Grammaire en Syntaxe de la langue Allemande* van mijn geleerden vriend professor Tandel, waer men niet slechts regels, maer, 't geen hier vooral van pas komt, de gronden zelfs van de regels in aangewezen en wijsgeerig uiteen gelegd vindt.

Andere onnauwkeurigheden zijn er meer in de door den heer V. D. hier voorgestelde paradigmén. De voorname oorzaak daarvan is, dat de naemvallen, welke de Ouden bij hunne voorzetsels in de verschillende betrekkingengevallen bezigden, niet genoegzaam onderscheiden zijn geworden. Maer deze geheele stof behoort tot mijn plan niet, en verdient ook wel afzonderlijk behandeld te worden, zoo om hare uitgestrektheid als om hare aengelegenheid. Hem die 't ondernemen zal vermaen ik nog eens van de Hoogduitsche spraakkunst nimmer uit het oog te verliezen

en daerenboven de gevallen , waer het subst. met het artikel alleen staet , met diegene waer er een adject. bijkomt , niet te verwarren , daer ik meen opgemerkt te hebben , dat hieruit voor 't lidwoord zelf een groot verschil ontstaet.

In alle geval zal men niet aennemen 't geen de heer V. D. van 't lidwoord zegt onder den naestvolgenden § , doch dat wij hier betere gelegenheid hebben om te wederleggen. Hij wil , namelijk , dat « het oude Nederduitsch slechts een artikel kende voor « al de geslachten , voor enkel- en meervoud , gelijk nu nog het « Engelsch. » Dit was , volgens hem , « de met hare sterke scheva « uitgesproken *d*. Men schreef *d'man* , *d'vrouw* , *d'kind*. Van daer « dat wy by den voortreffelyken taelgeleerde Van den Leemputte « aentreffen : *In den beginne was d'woort* , *ende d'woort was by* « *Gode* , *ende God was dat woort.... in dat was d'leven* , *ende* « *d'leven was d'licht der menschen*. »

• Van daer het nog zeer gebruikelyke *d'Heer van d'Huize* , enz. « van daer , eindelijk , de reden waerom wy de *de* met het « daarop volgende woord laten versmelten , als dit woord eene « vokael aen het hoofd draegt (*d'eene* , *d'andere* , enz.). » Hij verwijst ons naer Willems , Over het Holl. en Vlaemsch , blz. 130; ik , MM. HH. , verwijs hem naer 't door hem zelve aengeteekend opschrift van Van den Leemputtes boek , 't *Nieuw testament* , gedrukt t'*Hantw*. 1643 (sic); opdat hij den schrijver met hem zelve of met den drukker van 't boek trachte overeen te brengen. Dat in 't aengehaeld voorbeeld de zachte *d* voor de hardere *t* , en deze voor 't in vlugtiger uitspraek met *apherese* verbeelde *het* staet , zal wel geen bewijs noodig hebben. *D'heer van d'Huize* hoe gebruikelijk het hier ook hete , zal altijd eene dubbele fout (en dus mede zeer gebrekkelyk) zijn , daer uit geboren , dat men eens vergat dat het eene verkorting was , niet van de uitspraek , maer van 't schrift. In geen' hoek van de geheele Nederlanden heeft men ooyt zoo gesproken , en ik loochen derhalve dat het gebruikelijk zij. Wat *d'een* en *d'ander* betreft , die *eclipsis* of *elisis* is hoofdzakelyk eene op de gewoone uitspraek gegronde dichterylike vrijheid , waer niets meer uit kan besloten worden dan

wanneer , door eene vrijheid van den zelfden aerd , eertijds ook wel eens *men* tot *m'* ingekort werd. Zal men uit spreekwijzen als deze: *de boomen die m'er vindt, die m'ons toont*, enz. het gevolg trekken dat ons woord *man* of *men* oorspronkelijk niets anders is , dan de *m* met hare sterke scheva uitgesproken? De ongerijmdheid van zulk eene bewering is handtastbaer.

§ 2. *Verbuiging der bijvoegelijke en zelfstandige naemwoorden in het oud-Nederduitsch.*

Deze § levert ons alweer niets anders op dan uittreksels uit de Voorr. van den Theophilus en uit Van den Bergh , of eerder Grimm , wiens woorden deze slechts vertaald heeft. Dit laetste uittreksel , dat de heer V. D. zelf zwaer noemt , behelst nagenoeg de geheele leer der sterke en zwakke woordverbuigingen met al de paradigmën en voorbeelden. Het bevat veel goeds , gelijk alles wat van Grimm komt; maer ook veel dat naer verbetering wagt , zoo als 't gebeurt met alle stelsels welke , in stoffen die oneindige onderzoekingen en vergelijkingen vorderen , nieuw en naer strenge regels ontworpen worden.

Wat de benaming en het onderscheid eener zwakke en sterke verbuiging in onze tael en vooral de verdeeling in 1ste, 2de, 3de en 4de declin. betreft , dit laet ik voor hetgeen het is , en onthoud mij van iets daeromtrent te loochenen of te bevestigen. Ook de paradigmën , zoo als Grimm ze opgesteld heeft , laet ik onaenge-roerd ; ik zal er , hoop ik , eens op te rug komen. Thans zou dit ons te ver leiden , en Grimm zelf zal er , in de nieuwe uitgave die hij van zijn onwaardeerbaer boek bereidt , ongetwijfeld nog veranderingen en verbeteringen aen maken. Ik mag dit stelsel hier ter plaetse overbodig achten , te meer omdat ik niet zie dat de heer V. D. zelf er gebruik van maekt om tot eenige gevolgtrekking te komen. Het is bij hem niets dan een voorhangsel dat bloot tot sieraed dient. De aenmerkingen , twee of drij in getal , die hij (of Van den Bergh) er bijgedaen heeft , zijn van die van Grimm niet moeyelijk te onderscheiden door zekere bekrompenheid van

inzigten en ook daer door, dat ze op hare plaets niet staen. Na de eerste klasse der subst. masc. van de sterke verbuiging staet er : « De woorden die op eenen scherpmedeklinker uitgaen , « veranderen dien in eenen zachten , wanneer zy eenen klinker « na zich slepen , uitgezonderd *scat* en degenen , welke op *p* « eindigen. » Die aenmerking zou Grimm hier niet geplaetst hebben , en ik twijfel of hij lang had moeten op zijne vingers tellen om te weten , dat er van de woorden op *t* welke tot dit paradigma behooren , behalve *scat* , verscheiden andere uitzonderingen zijn. In alle geval , daer deze verdubbeling het paradigma op zich zelf niet aengaet , had hij er van willen spreken , zoo zou hij een algemeenen regel gesteld hebben die alle klassen en alle geslachten bevatten mogt , met te zeggen , b. v. , dat alle woorden , eindigende op een sterken medeklinker voorafgegaen van een korten klinker , zoo dikwijls deze in de verbuiging lang wordt , mede den sterken medeklinker in zijnen zachten veranderen , enz.

Eene beter gekozene aenmerking is die bij de tweede klas , dat men in Van Velthem den nom. plur. *verswelgere* , *verheelere* , enz. aantreft ; wat echter nog elders gevonden wordt , zoo dat het te verwonderen is dat Grimm het over 't hoofd gezien hebbe.

Bij de tweede klas der vrouw. subst. staet aengeteekend dat Grimm tot dezelve betreft « de woorden kenbaer aen hunne « afstamming uit adj. , als *coude* , *conde* , *hulde* , *lieve* » (dit laetste woord is bij Grimm niet , en voor hem die er iets bijdoen wilde hadden *oude* , *gezonde* , enz. meer gezag ; voor mij echter is die afleiding twijfelachtig) , « aen hun gemis van meervoud en « delijk aen hunne vroegere verandering van wortelklank « (*Umlaut*). Van de laetste soort zijn , » zegt de heer V. D. « nog « drie voorbeelden overig , namelijk *stad* , *ridderschap* en *bach* , « dat in den eigennaem *Selebach* (thands *Saelbeek*) in een Geldersch charter van 839 voorkomt , en dus bewijst dat onze « tael oudtijds de wet der klankverandering erkende. »

Wat bij hem te dezer plaetse door *Umlaut* te verstaen zij weet ik volstrekt niet , MM. HH. , althans is 't dat niet wat de Duitschers

door die benaming aenduiden. Zulk een *Umlaut* heeft in onze tael nooyt plaets gevonden, behalve in sommige streken, waer overigens de invloed van het Duitsch in eene oneindige menigte van woorden en woordvormen nog klaerlijk doorstraelt. Ik heb er blz. 259 uit de limburgsche volkspraek eenige voorbeelden van gegeven. De drij woorden door den heer V. D. aangewezen, indien dit voorbeelden zijn waer men iets in dit vraegpunt door beslissen kunne, zouden ligt tot zoo veel honderden te brengen zijn; maer 't geen wij van over lang omtrent de verwisseling van *a* en *e* gezeid hebben, biedt er ons eene betere uitlegging van aen de hand. Wat meer is, wij vinden de *e* van *stede* in de twee getallen en in alle naemvallen; *beek* is ons gewoonelijke woord, waer naest wij ook nog *bak*, hoewel met gewijzigde beteekenis, hebben, en *-scepe* voor *-scap* is schier zoo gemeen als *-ere* voor *-are*, en even zoo ligt om uit te leggen. In 't Goth. was 't *skafts* (? ik schrijf Grimm slechts na, Gramm. II, blz. 520); in 't Oudhd. *scaf* (ook *sceffi*, ons *schappij*), later *schaft*; in 't Oudsaks. *scepi* (ook wel *scipi*); in 't Angelsaks. *scipe*, vroeger *sœaft*; in 't Oudnoordsch *skapr*; in 't Engelsch heeft men *ship*, *skip* en *scape*, enz. Waer blijft hierbij de *Umlaut*?

Eindelijk onder de tweede klas der onzijdige naemw. wordt gesproken over het meervoud op *er* van *blad*, *calf*, *cleed*, *ei*, *lied*, *loof*, *rijs*, *goed*, *berd*, enz. mitsgaders *spaen*, *hoen*, enz. die achter den wortel nog eene *d* aennemem. « Grimm verklaert « dezen plur. door een middel van woordvorming, en stelt dien « *calvere*, *kindere*, enz., » zegt de heer V. D., « doch de bronnen « hebben doorgaens de *e* niet. » Hij heeft gelijk; maer die *e* (die van *kinderen*, *calveden*, *looveren*, *spaenderen*, enz. taelfouten, volgens hem, in nom. en genit. plur., er in begrepen) treft zich toch dikwijls genoeg aen om Grimm er uit te laten besluiten dat *er* een inschuifsel is. Zekerlijk vind ik mij ook niet belust om met Ten Kate en Bilderd. een nom. sing. *kinder* aen te nemen, hoe zeer ook dan bij Van Kamphuizen en, wat beter zijn zou, bij Tatiaen, aenwezig (althans uit het Oudnoordsch haelt hij *kundur*, *filius*, aen), hoe zeer ook door gemeendere voorbeelden

van *loover* en *spaender* ondersteund; maer uit dien hoofde zelf zal ik mede in 't meervoud met den heer V. D. geen noordschen invloed erkennen; want het een zou, mij dunkt, tot het ander leiden. Grimms onderstelling schijnt mij nog altijd de aennemelijkste uitlegging, en Bilderdijk zelf noemt dit *er* blz. 105 zijner *Spraakl.* eene ingevoegde sylbe. Wel is waer dat *ibid.* blz. 102 genoegzaam getuigt dat hij het anders meent, en in alzulke woorden slechts *derivata van adjectivalen* aerd erkent, maer al zwoor hij 't mij door aerde, zee en hemel, ik zal nimmer gelooven dat zoo een schrandere man ernstig hebbe kunnen beweren dat *bladeren*, *goederen*, *hoenderen*, enz. van *blad*, *goed*, enz., zoo gevormd zijn of de zelfde beteekenis hebben als wanneer men voor *wacht wachters* of *wachteren*, voor *stop stopper*, voor *spie spiër* (*spieër*), voor *een slapende slaper*, voor *vijand een vijandige* zeide. 'T zijn de voorbeelden die hij tot staving van zijn stelsel bijvoert; doch wie ziet niet dadelijk dat hier, bij al de vormen op *er*, een werkw. voorondersteld wordt, *wachten*, *stoppen*, enz. en, waer dit onmogelijk is, als in *vijandige*, ook de uitgang op *er* onmogelijk wordt. De woorden *bladeren*, enz. laten even zoo weinig aen een werkw. denken, behalve twee of drij misschien, als *cleeden*, *rijzen* (met *rijs* bezetten) en *berden*, voor *beeren*, *dragen*, zoo dat *berderen* dragers zouden zijn. Wie echter voelt hier 't belagchelijke niet van? vooral wanneer men nabedenkt dat er zulk geen enkelvoud bestaet, en dat bij al de overigen de adjectivale beteekenis een ware onzin wezen zou. Men mag toch onze voorouders niet voor gekken uitmaken.

Dit ter loops over 't geen hij nopens de sterke verbuiging aenmerkt, de zwakke ga ik geheel voorbij, overtuigd van de waerheid van 't geen de heer V. D. op 't eind zelf zegt, dat het hier de plaats niet is om zich verder in dit onderwerp te verdiepen. Ik vergenoeg mij ook « met den lezer te verwijzen tot de nasporingen van Grimm en Bopp, die daeromtrent veel belangrijks « hebben opgeteekend. »

§ 3. *Over de tegenwoordige Verbuiging der lid- en naemwoorden.*

Hij vangt hier aen met eene soort van gevolgtrekking waer ik de premissen in den vorigen § niet van zou weten aen te wijzen. « Oudtijds dan , » zegt hij , « gingen al onze naemwoorden uit « op de zachte , het zy onderdrukte , het zy hoorbare , *e* , en de « geheele buiging bestaet in het plaetsen van eene *n* of *s* achter « die *e*. » Hij voegt er bij : « Die *n* of *s* zijn eigenlijk *adjectivale* « uitgangen , en *ch* wordt tot aenduiding van 'de scherpte der *s* , « willekeurig achter de byvoegelyke naemwoorden op *s* gevoegd , « om die van den zoogenaemden genitivus te onderscheiden , die « in den grond niets anders dan een byvoegelyk naemwoord is. »

Zoo er iets willekeurigs is , MM. HH. , dan zal het wel , mijns dunkens , deze uitlegging zijn. Die onderdrukte en dan weér hoorbare *e* in al onze naemwoorden houd ik nog niet voor bewezen , en waerlijk hoe zal wel een woord op eene onderdrukte of niet hoorbare *e* uitgaen ? Dit heeft mij wel zoo een weinig den schijn van eene valsche deur of 'tgeen men gewoonlijk eene uitvlugt noemt ; want op zich zelf hangt het wonder los. Ik word bij verder onderzoek immer meer en meer overtuigd , dat men , in al deze woorden de *e* beschouwen moet als deel makende van de verbuiging. Dat zij even zoo zeer in den eersten , onverbogen naemval , gelijk men hem heet , plaets vindt , bewijst niets tegen mijne meening : zij bevindt zich daer gewoonlijk in stede van eene oude *a* of *o*. Voor de slotkonsonant van andere naemvallen vervulde zij bovendien , in 't meeste deel der woorden , eene wezentlijke behoefte , of diende ten minste ter vergemakkelijking en veraengenaming der uitspraek. De genitivus van *bode* , *vorst* , *hert* of *herte* , enz. en het meervoud van ontelbare andere woorden , als *naem* of *name* , *volk* , *glas* , enz. waren zonder tusschenkomende vokaal niet uit te brengen , en zoo dit is , moet noodzakelijk de vokaal zamen met het overige van den uitgang geboren zijn en er deel van maken. Wat wij thans eene stomme , doffe , zachte of onbetoonde *e* noemen , is niet altijd

even stom, dof, zacht of onbetoond geweest, omdat onze wortelklinkers allen niet altijd lang geweest zijn; maer de verandering van de kwantiteit en ook wel die van den toon heeft de uitgangen noodwendig verzwakt, terwijl er van den anderen kant eene menigte woorden bestaen die deze doffe *e* nooyt gekend hebben.

Voorts kan ik bezwaerlijk de slotletters *n* en *s* als *adjectivale* uitgangen aenzien, wanneer ik nabedenk dat de naemvallen door die letters gevormd niet alleen doorgaens door een lidwoord voorafgegaen zijn, maer dat het lidwoord zelf deze uitgangen bekomt. Ik zie ook niet wat ons uitnoodigen kon om in die bijvoegelijke naemwoorden nog eens de scherpte van de *s* door *ch* aen te duiden, of gelijk hij zich alweer uitdrukt, om ze van den zoogenaemden genitivus te willen onderscheiden, indien die genitivus « in den grond niets anders dan een byvoegelijk naem-woord is. »

De heer V. D. heeft dit stelsel en al wat hij er van zegt overgenomen uit *Bilderdijk*, *Spraakl.* blz. 90, 150, 296, enz.; had hij zoo wel de *Verhandeling over de Geslachten* opengeslagen, hij zou er blz. 280 juist het tegengestelde aengetroffen hebben, namelijk, dat de adj. op *sch* en de stoffelijke adj. op *en* (men zie boven blz. 542) uit den genitivus voortspruiten. Doch ook *Bekker* ziet in 't *adject.* niets anders dan een' genitivus, *Organism der Sprache*, § 51, blz. 80.

Ik weet nauwelijks waerbij in zoo eene duistere en ingewikkelde vraeg te blijven. Viel het echter in mijn bestek mij met het onderzoek, wat de *casus*-uitgangen oorspronkelijk wezen mogten, onledig te houden, dan zou ik, vooraleer mij aen bloote gissingen over te geven, die niet eene enkele uiterlijke proef voor zich hebben en, gelijk wij zoo even zeiden, zich onderling te niet doen, willen nazien of niet misschien eene derde meening, door *Bilderdijk* en anderen als ongerijmd verworpen, hier den voorkeur verdienen mogt. De innerlijke bewijzen ontbreken haer immers ook niet, al geeft zij voor bijzonderlijk door 't gebruik en den gang der tael zelve (in den uitgestrektsten zin dier woorden,

zoo bij ons als bij onze taelverwanten , en zoo wel bij de schrijvers van vroegeren en lateren tijd , als bij 't volk) zich te willen verdedigen. Ik zou beginnen , zeg ik , met mij te verzekeren of het niet mogelijk ware deze vraag door zoodanig een systeem op te lossen , als waerdoor men van de persoonlijke uitgangen der werkwoorden sedert eeuwen heeft trachten rekening te geven , namelijk om in de casus-vormen eene zamenstelling aen te wijzen met het bezittelijk of *attributief* voornaemwoord. Wat voor de werkwoorden het persoonlijk voornw. is , dat is voor de zelfstandige naemwoorden het bezittelijke. In den genitivus schijnt mij het bestaan en de oorsprong van die *pronominale suffixe* het minste verkennelijk en het gemakkelijkste na te wijzen , en daer 't den heer V. D. vooral op dien casus gemeend is , zal 't misschien niet ongepast zijn de grofste en handtastbaerste proeven van ons *paradoxe* te dezer gelegenheid er op toe te passen.

Vangen wij aen met eenige voorbeelden aen te bieden van spreekwijzen waer de *suffixe* , die , zoo ik beweere , later aen 't subst. vastkleefde en er tot een blooten uitgang in versmolt , nog altijd een afzonderlijk woord , een waer *pronomem possessivum* , uitmaekt , en tevens reeds de volle kracht van een' volkomen genitivus heeft. Bij Bilderdijk , in zijne Spraakl. blz. 106 , staet :
 « Om den genit. te vervangen heeft het dagelijksch gesprek het be-
 « zittelijk voornaemw. *zijn* of *haer* met den algemeenen gebogen
 « naemval te hulp genomen. *Sater*, SINT AMBROOS ZIJN volle broer
 « zegt Vondel , en in mijn tijd was het in den ommeegang *de ge-*
 « *wone uitdrukking*. Dus SALOMON ZIJN *wijsheid is voorby*. Op
 « gelijke wijze schrijft Vondel ook :

« De Byën die URBAEN *zijn schilt* vercierem ; »

« Deze constructie in plaats van genitivus is by de Engelschen
 « in hunne taal volstrekt als genitivus aangenomen , in hun *his*
 « (dat is *zijn*) 't geen zy dan tot *s* afkorten ; maar vergetende ,
 « dat het een onlijdelijke soloecismus is , wanneer zy dus *the*
 « *Queen's crown* zeggen , in plaats van *her crown*. »

In de note op deze plaets, blz. 399, geeft hij nog de volgende voorbeelden op, voor 't Engelsch, uit Shakespeare :

*Mars his true moving, even as in the heavens,
So in the earth, to this day is not known.*

Waer men dus uitdrukkelijk *his* heeft. Verder, met *apherese* :

*A curse at the very root of 's heart
That is not glad to see thee!*

Dan laet hij er op volgen : « Vreemder en redenloozter is de « Hoogduitsche constructie die den vormlijken genitivus met het « possessivum paart. Zoo leest men, b. v., *Die Niederlage der « Genuesen war zu Kaffu, und der Venetianer ihre zu Tana.* « — Wat onzin ! — Ware 't : *den Venetianen hunne*, in dativo, « 't ware wel ; ware 't : *de Venetianen hunne*, men kon *de « Venetianen* beschouwen als *in casu abstracto* gesteld ; maar « wie kan gezond verstand vinden in *des mans zijn goed* (*vir* « *sua bona*) (1). — Wy zouden zeggen : *de stapel der Genueezen « en die der Venetianen.* »

Wat den genitivus op *s* van de vrouwelijke naem. (van levende wezens alleen, wat aen te merken is) bij de Engelschen betreft, daer zullen wij straks nader van zien. Ik voeg er alleen nog bij dat de zamenstellers van de Liturgie der engelsche kerk in plaets van *for Christ 's sake* nooyt anders dan *for Christ his sake* stellen, en dat na een meervoud, en soms ook na een enkel-

(1) Ik zal er hier het uitgelaten ondervragings teeken (?) van aenvullen, en er op antwoorden, dat nogtans Cicero, Horatius en in 't algemeen de Latijnen dikwijls zoo spraken. Men kent het *tuum hominis simplicis pectus vidimus* van den eersten, en het

. *Cum mea nemo
Scripta legat vulgo recitare timentis.* . . .

van den anderen, enz. De appositie doet hier niets ter zake. Het eenige wat in zijn voorbeeld aenstoot zou geven kunnen, ware de pleonasmus ; maer dien heeft men ook wanneer men *virī propria bona*, of zelfs, gelijk in 't Fransch, *ses biens à lui* zeggen zou.

voud reeds in *s* uitgaende, zelfs de possessive *s* onderdrukt en door eene enkele apostrophe vervangen wordt; dus van den eenen kant *the man's wisdom*, en van den anderen, *the flowers' fragrance, for goodness' sake*; een klaer bewijs dat de snelheid van de uitspraak alleen hier eenig verschil maekt, en dat het gevoel van 't bezittelijk voornaemw. in de drij wijzigingen het zelfde blijft.

Aengaende de wijze van zich uit te drukken der Duitschers, mogt hij er bij zeggen, dat in sommige streken, b. v., in 't Luxemburgsche, mede de dativus daerbij gebruikt wordt, het zij dit eene casus-verwisseling zij, het zij omdat er doorgaens eene betrekking van den dativus of een werkw. dat dien vereischt, pleegt bij te komen: *dem Vater sein Buch hat man wiedergefunden*. Echter meldt ook Bekker eeniglijk den genitivus. « Weit häufiger geschieht dies » (het overtollig of pleonastisch aanwenden der pronomina) « mit den Pronominalattributiven. « Ausdrücke, wie *des Vaters sein Hut, der Mutter ihr Kleid*, « kommen in der Volkssprache sehr häufig vor, sie sind nicht « bloss provinziell, sondern finden sich auch in andern Sprachen; » en hij verwijst naer Adelungs Mithridates, I. D. blz. 464. Bilderdijk spreekt er ook nog van in zijne Aanteek. op Hoofst Gedichten, blz. 57.

Laten wij hier nu nog eenige voorbeelden uit onze schijvers op volgen. Zij zijn zoo menigvuldig dat ik mij niet eens de moeyte gegeven heb om ze onder 't lezen aen te teekenen, zeker van er des noods altijd genoegzamen voorraad van te vinden. Ik sla de Reis van St. Brandaen open, een onzer oudste gedenkstukken; daer staet v. 2052 :

**Hem was sijn mont ende kele
 Menegher ghelachten wijt
 Doc seder / noch noyt sint (1)
 En was haren anxt soe groet / enz.**

(1) *Sint* rijmt met *wijt*. Zulke rijmen zijn niet ongewoon bij de Ouden; daer men echter bij hen naest *sint* en *sindent* ook *sident* en *sider* aantreft, mag men

Jonger, maer toch nog altijd oud, is de delfsche-prosa-uitgave van Reinaert, ten jare 1486; daer vind ik onder 't IV^{de} Hoofdst. : *Grimbaert die dassen, en was REINAERTS SIJNER SUSTER soen*; en onder Hoofdst. V. : *Deze twee hanen die waren COPPEN bede HOER broeders*. Bij de nog lateren en vooral bij Vondel en zijne tijdgenoten zijn dergelijke spreekwijzen altijd nog even gemeen. Ik neem zijne Altaergeheimenissen in de handen, waer ik bij 't eind des IV^{den} boeks de volgende schoone versen in lees :

Hier bloeit de boom des levens dagh aen dagh.

Hier rust de ziel van 't ijdele bejagh.

Hier toomt de geest HET VLEESCH ZIJN dartalheden.

Hier antwoordt God op zuchten en gebeden.

Een der keurigste schrijvers van onze dagen heeft het zich ook niet ontzegd, schrijvende in 't Belgisch Museum : *En wat het woord bepaeldelyk zeggen wilde, bleef VOOR DEN LEZER ZYN rekening*. Waer de levendigheid zelve der wendig ons overtuigen moet dat dit den heer David niet uit de pen gevallen is, maer zijn bij uitstek kiesch gevoel hem de gewoone schrijftael hier in kracht en bevalligheid ver beneden de naïve volkspraak deed plaetsen.

vermoeden dat zij ook *sijt* gebruikt hebben, waer *sider*, thans bij ons door 't aenhangen eener *t* bedorven tot *sedert*, slechts een comparativus-vorm van *is*, gelijk *later* van *laet*, en *verder* van *ver*. Dit bekomt nog meer waerschijnlijkheid doordien het ook bij de Duitschers oulings *sit* hiet, en thans nog met weinige verandering *seit*. Maer 't vers zou des niet te min bedorven blijven, want *noch sedert*, *noch sint* is onzin, en aen dat gebrek gingen onze Ouden niet kreupel. Men schrijve :

Noch sedert / noch noyt sijt

de *s* van *sedert* is ontstaan uit de (mogelijk duitsehe) *h* van *Noc(h)*, want ook van *Noc* zou men geen tweede voorbeeld vinden, het is altoos *no* of *noch*. Is 't niet eene beweene lijke zaak dat men nauwelijks eene aenhaling uit onze oude, thans gedrukte, gedichten doen kunne, zonder eene fout te verbeteren te hebben? O onze Janus Gruterus! wie zal uwe omgawaerde toorts toch eens oprapen, opdat hij ze voor onze oud-dietsche letterkunde ontsteke.

Doch genoeg van voorbeelden; zien wij thans wat er uit te besluiten is. Het aenmerklijkste van de vijf die ik uit onze schrijvers bijgebracht heb is, buiten twijfel, het eerste, waerin men naest het *pronomén personale*, en dit wel in den *dativus*, nog het *possessivum* aengewend ziet. Maer alle andere naemval was misschien hier onmogelijk, vooral de *genitivus*, omdat deze naemval van 't pers. voornaemw. des mannelijken geslachts bij ons reeds vroeg verloren ging.

Iedereen weet welk eene verwarring in de onderscheidene talen het pronominael systeem aenbiedt, en hoe personen, geslachten, getallen, naemvallen, alles er dooreengeworpen ligt. Ons mannelijk *hij* heeft zijn *genit. sing.* en *nom. plur.* van 't vrouw. *zij* ontleend; wij zeggen *zijns* in plaets van *hijs* of (overeenkomstig met *zijns* en *mijns*, en zelfs met *hen* en *hun*) *hijs*, en *zij* in plaets van *hiē*, *hij* of *hoe*, terwijl van den anderen kant het vrouwelijke *zij* even zoo veel en nog meer van *hij* overgenomen heeft. Dit is niet te bewonderen; daer reeds voor den eersten en tweeden persoon de geslachtsonderscheiding teenemaal ontbreekt, en dus ook, in den eersten naemval van 't meervoud, *zij* tot de drij geslachten behoort. Ook de tweede naemval van 't mann. meerv. was eertijds *hoer* of *haer*, waervoor wij thans *hunner* bezigen. De oude *genit. sing. masc.* *hijs* bestond vroeger in 't Goth. en 't Oudsaks. *is*, in 't Angelsaks., in 't Oudvriesch, in 't middel-Engelsch *his*, wat het tegenwoordig Engelsch nog heeft: *he*, *his*, *him*. In 't Oudnoordsch was 't *hans*, waerin men den oorsprong van onze *n* in *mijns* en *zijns* zou kunnen zien, bestond zij niet reeds in het *meina*, *mein*, *min*, *deina*, *dein*, *din*, enz. van de overige taeltakken. *Hijs was sijn mont* kon de schrijver dus niet zeggen. Even zoo weinig *Van hem was sijn mont*, want het is aenmerklijk dat de analytike *genit.* in dusdanige spreekwijzen nooyt voorkomt, waerschijnlijk omdat er bij het voorzetsel niets meer ter nader bepaling vereischt werd. Om de zelfde reden zal men ook nimmer *van* met een *genitivus* verbonden zien; *van des...* is geen Dietsch; en in *van der* of *den...* is *der* en *den* de derde

of, wil men, de zesde naemval. Bleef dus alleen nog over *zijns* te stellen; maer *ZIJNS was SIJN mont* was, uiterlijk en innerlijk beschouwd, nog onverdragelijker.

Wanneer men de zaak nog verder nagaet, schijnt het dat men, in plaets van den dativus *hem*, zoo wel den blooten wortel of ten minste den nominat. had kunnen gebruiken: *Hij was SIJN mont... wijt*, niet, op zijn Grieksch, *sijn mont* in acc. of, op zijn Latijnsch, in abl., maer als *appositie*: *hij, zijn mont*, als nadere bepaling. En voorwaer dit *Hem*, schoon ook voor ons thans een dativus, heeft misschien meer van den oorspronkelijken nominativus dan men wel meenen zou. De *m* speelt eene al te groote rol bij den eersten persoon, om niet tevens bij den nominat., dat is, bij 't subject, in dezès eerste spraekkundige vorming tegenwoordig geweest te zijn. Ik meen niet dat er eene tael bekend zij die hare pronomina van den eersten persoon zonder *m* vorme of verbuige: in 't Grieksch *μέ, ἐμέ, ἐμός, ἡμεῖς*, enz. in 't Latijn, *me, mí (mihi), meus*; in 't Goth. nom. *ik*, gen. *meina*, dat. *mis*, acc. *mik*. possess. *meins*, en zoo door alle takken heen tot bij ons, *mij* of *me, mijn*. Insgelijks in de uitgangen der werkwoorden, als *εἶπα, ἔδωκα, sum, legam, I am, ik bem*, in 't Oudhd. de zwakke verbuigingen: *hapem, salpóm*, enz. doch voornamelijk en bijna zonder uittneeming in 't meervoud van alle tijden: *λόομεν, amamus*, Goth. *salbóm*, Oudhd. *salpómés*, Oudnoordsch *brennum*, enz. en dit in alle talen waer, gelijk bij ons en de Franschen, de *m* in *n* niet overgelopen is. Men voege hierbij dat ook *him-self, themselves*, bij de Engelschen, en *lui, moi*, bij de Francken, als nominativen gebruikelijk zijn (1), en men zal verstaen hoe ik

(1) *Qui l'a dit? moi; je l'ai vu moi; moi, je le sais; lui-même en convient*, enz. *He himself beheld the transaction*, enz. Bilderdijk zou dit door middel van zijn *casus emphaticus* uitleggen, dien ik niet aennemen kan, sohoon daerom niets meer aen mijne eigene gissingen hechtende. Men vergelijkte overigens daermeê 't geen Bild. wegens *hem* in zijne *Spraakl.* aengeteekend heeft, blz. 114 en 401. Op blz. 115 zal men ook vernemen hoe die taelkundige van *mijnen l'wille, zijnen l'wege* (sic), enz. rekening geeft. De verwijzing daarheen is bij mij boven blz. 446 uitgevallen. — Dit

aen den dativus *Hem* in 't onderhavige voorbeeld zou kunnen twijfelen.

In 't tweede voorbeeld, *Reinaerts sijnre suster soen*, hebben wij, naer de manier van 't Duitsch, den genitivus. Mede zoo in 't derde: *Coppen beide hoer broeders*, want *Coppen* is een oude genitivus, die nog voor de eigennamen in 't Duitsch bestaet, en door de vergelijking van den berijmden Reinaert, v. 305, onverkennelijk wordt:

**Daer waren Coppen broeders twee
Die riepen: o wy en wee!
Om haerre sustre Coppen doot
Dyeten si dage en jammer groot.**

In 't vierde voorbeeld: *het vleesch zijn dartelheden*, is 't wel zekerlijk geen genitivus. Moet ik het voor een' dativus houden? of zal 't een accusativus wezen, en *zijn dartelheden* een andere accusativus die den eersten meer bepaelt: *toomt het vleesch*, te weten, *de dartelheden van 't vleesch*? dat ware eene geheel andere syntaxis als waer wij hier over handelen, en, om het kort af te zeggen, eene spitsvindigheid die ver buiten 's dichters gedachte was. Is 't dan eindelijk een nominativus, als onverbogen naemval, als zuivere wortel gebruikt? Dit is niet onmogelijk, en ik vind er de proef van bij Vondel zelve, Herschepp. van Ovid. XIII, 1012:

. daer DE KONING der Molossen
ZIJN zoons, een vogelolugt, den brant vloobn.

waer *de koning zijn zoons* een onverkenbare nominativus is. In 't III^{de} boek zijner Heerlyckheit der kerke weet ik niet of

is meermaels geschiedt, omdat ik bij de lezers van mijn verslag eene genoegzame bekendheid en zelfs eene groote gemeenschap met 's mans Spraakleer onderstellen mogt. Die zijn werk niet gelezen heeft, zal zich nog veel minder met mijne *knoeyingen* bekreunen, en zal hierin wel doen.

men een' dativus dan wel een' accus. erkennen zal, wanneer hij zegt.... *op DEZEN LEEU ZIJN bede*; maer ware 't in 't gevoel des dichters een dativus geweest ⁽¹⁾, dan zou toch wel, onder de ontallijke voorbeelden die men bij hem daervan aantreft, er een enkel met den verbogen of *synthetischen* naemval voorkomen, en ondertusschen zou hij toch niet van onstandvastigheid vrij te pleiten zijn.

Welken casus het den heer David gemeend was, in 't voorbeeld dat hij ons aangeboden heeft, blijft insgelijks, zoo ik hem thans ook zijne zeggung ontleenen mag om ze op hem zelven toe te passen, *voor den lezer zijn rekening*, aengezien deze zoo kundige schrijver, *ter gemoetkoming van den dommen hoop*, gelijk Bilderdijk zeggen zou en meer dan eens gezegd heeft, in het mannelijk lidwoord de basterdvlaemsche *n* van den eersten eenvoudigen naemval tot dezen dag toe wel heeft willen behouden. Ik twijfel echter of hij zonder die *n* de zelfde wending wel zou gewaegd hebben, en ja! of daer zonder de wending wel zou de zelfde, ik zeg: zoo bevallig, gebleven zijn.

Houden wij hier een oogenblik stil: Neen! 't was het zelfde niet meer. De gewoonte kent geen regel dan zich zelve, en aen zulk een' nominativus absolutus zijn wij niet meer gewoon. Ieder woord in de rede moet zijne betrekking hebben, en waer deze door eene vormelijke verbuiging aangeduid wordt, zoo als in de naemwoorden, die altoos beheerscht of beheerschende zijn, kan de vorm, zonder beteekenis gebruikt, niet dan de rede verwarren, onze aandacht vermoeyen en onze afwachting te leur stellen.

Hier zijn twee uitnemingen aen (mogelijk meer, maer ik zie ze noch zoek ze thans), de eerste, wanneer de zeggung zekere uitgestrektheid heeft, en 't algemeen denkbeeld van zulk een

(1) De dativus zou hier bezwaerlijk te regtveerdigen zijn, ten ware als *casus communis*, of door de vergelijking van de latijnsche en fransche zeggungen: *suo sibi gladio hominem jugulare, son motif à lui*, enz.; waer echter de woordschikking nog een groot verschil maakt. Niet te min voor Bilderdijk zou 't een dativus wesen.

woord, voorafgezonden, later het zij anders hervat, het zij door den geheelen zin genoegzaam aangewezen of bepaeld wordt. Dit noemt men een *amacoluthon*. Het ander geval heeft plaats, wanneer eene uitdrukking, schoon onbepaeldelijk daer geworpen, en in geene eigentlijke betrekking staende, in schijn nogtans door 'tgeen wat volgt of voorgaet beheerscht wordt; dit noemt men *attractie*: 't is de levendigheid der wending die de aandacht, den spraakkundigen zin, indien ik 't zoo zeggen mag, verrast, bedriegt en tevens bevredigt.

Ziet daer hoe ik mij 't verschil, waer wij van spraken, uitleg. In de zegging: *'t bleef voor den lezer zijn rekening*, is 't klaer dat 't woord *rekening* alleen door de praëpositie *voor* beheerscht kan worden, en dat de overige: *den lezer zijn*, in geene grammaticale betrekking staen met ergens een ander woord. Mäer zij staen tusschen het voorzetsel en zijn *regime* in, en buigen zich onder de zelfde drukking die tot 't laetste overgaet, zij worden er gelijk aen, en maken er slechts nog één denkbeeld, ééne uitdrukking meê uit. Zoo is 't ook met het laetste half-vers van Vondel: *op dezen Leeu zijn bede*, zoo met hetgeen wij te voren aenhaelden: *toomt het vleesch zijn dardelheden*. *Den lezer zijn rekening is niet wel gemaekt* of iets diens gelijks zou de heer David nooyt gezeid hebben, en wie weet nogtans of 't zelfde met onderdrukking dier *n*: *de lezer zijn rekening is niet wel gemaekt*, zijn gevoel zoodanig zou kwetsen. En waerom alweer dit? Omdat het volgende *is* den nominativus, ik zeg niet wettigt, maer zoo veel als onopgemerkt wegsleept en onder zijne bescherming neemt. Kiest men integendeel een ander werkwoord met een ander subject dat met *lezer* niet verknocht zij, b. v. *ik maek de lezer zijn rekening*, dan voelt men bij dit de even zoo een' schok als stond er *van de vader* of *aen den moeder*. *Den lezer zijne rekening maken* is een dativus communis, waer ik niets bijzonders over aen te merken heb.

Weiland zegt in zijne *Spraakunst*, blz. 255, dat men dit gebruik van 't bezittelijk voornw. gerustelijk onder de taelfeilen mag rekenen, en Huydecoper drukte er zich niet anders over

uit⁽¹⁾. Onder de vier voorbeelden door Weiland bijgebragt vind ik niet een vormelijken dativus : MIJN VADER ZIJN *broeder*, MIJNE MOEDER HAAR *zuster*, enz., maer wel een zekeren nominativus : DE DOOD ZIJNE *magt is overal zigtbaer*. Deze voorstellingen, zoo als ze hier staen, zal ik ook niet uitermate bewonderen.

Om thans voort te stappen, doe ik eerst vooral opmerken dat zulke spreekwijzen nimmer zonder omzetting (*inversio*) plaets hebben, en dat, even gelijk in de zamenstellingen der subst., het bepalende woord altoos achteraan komt. Met den *synthetischen* genitivus, wanneer deze met omzetting gebruikt wordt, komen ze verder nog daer in overeen, dat ze haer bepalend deel zonder lidwoord laten : *in des meesters boek, op vaders stok, in den meester zijn boek, op vader zijn' stok*, en niet *in de of het des meesters boek, op den vaders stok*, enz.

Dit is reeds eene groote overeenkomst; meer besluit ik er niet uit, doch ook niets minder. Weiland en allen getuigen dat dit gebruik bij 't volk zeer gemeen, of liever algemeen is, en nogtans is 't langer, omstandiger dan 't geen men daervoor aenbeveelt. De uitdrukking : *uw broér zijn boek is verloren* strookt minder met het sylben afkappen, het lettereten, gelijk men het genoemd heeft, der volksspraek, dan *uw broérs of uws broeders boek*. Het volk pleegt tot omschrijvingen zijne toevlugt te nemen, doch slechts in gevallen waer het echte woord aen 't zelve ontgaet; al wat vorm is wordt in deszelfs mond korter; gansche woorden krimpen tot eene sylb in, tot eene letter of nog geene letter meer; opdat ik 't door eene vergelijking zegge: het volk spreekt

(1) Ja, nog strenger: « buiten twijffel een groote misslag, » roept hij uit, Proeve, D. III, blz. 6; « dien veelen begaan hebben, doch niemand, die eenige kennisse « der taale heeft, verdedigen kan. » Ik neem nog een voorbeeld uit hem over tot vollediger vergelijking. *T is van Westerbaen, Lof der Zotheyd, blz, 118:

Daermen van ANDEREN HAAR misdoen en gebreken

Niet so veel quaeds gevoelt, noch so ver van hoort spreken;

en voeg er nog bij uit Bild. Buitenleven, blz. 10, v. 6:

Thands gaan we in 't open veld NATUUR HAAR schat doorzoeken.

Zie mede 's mans Nieuwe Verscheid. II. D. blz. 80 en vlgde.

op zijn Engelsch. Niet altijd, wij hebben er hier de proef van, maer doorgaens, in de meeste gevallen. Verlengt het ook van den anderen kant zekere vormen? geene hoe genaemd, behalve in de onderhavige zegwijzen. Hier verkort dan niet alleen het volk de vormen der geschreven tael niet, — verschijnsel, reeds uit zich zelf opmerkens weerd, — maer het verlengt ze nog, wat eene dubbele en, ik moet het wel zeggen, ongeloovelijke, anomalie blijft, zoo lang men ze niet zal uitgeleid hebben.

Niet te min vindt men zelfs bij deze zeggingen die neiging van 't volk tot korte uitspraak, en eenen overgang tot de schrijftael; *uw broér zijn kind* wordt allerdikwijlst *uw broér ze kind*, en met *metathese*, *epenthese*, *apocope* of *syncope*: *uw broéres kind*, met welk laetste de gewoone genitivus *broérs* eenerlei is. Is er iets waarschijnlijker dan dat hij er ook uit ontstaen zij?

Onze taelmeesters keuren deze spreekwijzen bij de schrijvers af, maer de schrijvers, gelijk wij gezien hebben, bekommeren zich weinig met de afkeuring van onze taelmeesters. Bij de Engelschen is 't even zoo diep in 't volk ingeworteld, bij hunne schrijvers even zoo gemeen en, niet tegenstaende het neen schudden en loochenen hunner meeste spraekkunstenaers, door de spelling zelve als oorsprong van den vormelijken genitivus aengewezen. Hunne spelling, zeg ik, getuigt dat de groote hoop en de geleerdsten het zoo verstaen hebben. Zijn 't dezen niet die de spelling vestigen? Het volk verstaet het mede zoo, want het spreekt zoo; wie zal dan 't regt hebben van het anders te verstaen? Al het zelfde geldt bij ons, want zelfs de *geapostrofeerde s* hebben wij met hen gemeen; wie zal 't gevoel van twee gansche volkeren logenstraffen, in iets waer 't gevoel de wet is?

Dat de wijze op welke ik de zaek beschouw aen tegenwerpingen blootgesteld is, beken ik geerne. Deze opwerpingen zijn van tweederlei aerd, wederlegbare en onwederlegbare. De eerste betreffen de onmiddelijke of naeste vorming van onzen genitivus op *s* (daer ik hier eene enkele proef of schets geef van mijne inzigten, heb ik dien op *en* ter zijde geschoven) en van deze zal ik er eenige trachten in aenschouw te nemen. De andere klimmen

hooger op en grijpen wijder in 't rond ; zij vooronderstellen dat niets bewezen is , zoo lang men de vorming der casus-uitgangen van 't pronomèn zelf niet verklaard heeft door een systeem , dat op alle wijzigingen der naemwoorden in alle talen toepasselijk zij. Het is zoo omtrent , meen ik , dat Grimm zich de zaak voorstelde , toen hij zijn grondig onderzoek over de declinatien van onzen geheelen taeltak met deze bekentenis sloot : « Die casus-
« zeichen bleiben mir ein geheimnisvolles element , das ich lieber
« jedem worte zuerkennen wil , als es von einem auf alle übrige
« gen leiten. » Gramm. I. D. blz. 835.

Trouwens , ik zie er niet meer licht door dan hij ; ik zou mij met het honderdste deel van 's mans kennissen in dit vak zeer rijk achten mogen ; maer na die groote algemeene vragen aen kant gelaten te hebben , blijven er toch nog bijzonderheden over , waer men met eene veel geringere ervarenheid zich een' weg door banen , en eene nog al voldoende uitkomst vinden kan. Wat mij betreft , mijn doel , mijn hoofddoel , van over alle punten te doen nadenken , van den smaek voor spraakkundige onderzoeken bij ons te helpen opwekken , en den grooten hoop onzer taelvorschers te gewinnen zich een hooger standpunt , een breederen gezichtseinder te kiezen dan zij tot op heden gedaen hebben , dat voorname doel ben ik zeker van te bereiken. Met al het overige , of ik iets bewijzen of niet bewijzen zal , bekommer ik mij zeer weinig. Doch ter zake !

Van de wederlegbare opwerpen , die wij zeiden , zijn deze twee de gewigtigste , dat is , in schijn het moeyelijkste te wederleggen : de afwijkingen der geslachten , en de onnoodige opeenhooping der voornaemwoorden. Ik begin met de eerste , doch zonder ze van de andere af te scheiden. De mindere opwerpen , die zich met beiden verbinden , zullen mij meer dan eens van de eene tot de andere doen overgaan.

Bilderdijk gispte de Engelschen om hun *the Queen's crown* , dat voor hem ten minste met *the Queen his crown* eenerlei was. Vergat hij toen niet hetgeen hij zelf blz. 105 , over onze *s* in genitivo gezeid had , namelijk , « dat beide lidwoorden (mann.

« en vrouw.) in genitivo de *s* aannemen; dat oudtijds in een
 « der dialekten van onze taal (welke altijd, nu meer dan minder,
 « op elkander overgevoeld zijn), deze *s* in de buiging van alle
 « woorden, Byvoegelijke zoo wel als Zelfstandige, en alle ge-
 « slachten toegevoegd werd; waarvan men in oude schriften
 « nog voorbeelden vindt. Ook is, » gelijk hij voorts getuigt,
 « *des vrouws* en *des moeders*, zoo wel als *des mans* en *des vaders*,
 « waarvan wij de *d* afkortende, '*s mans* en '*s vrouws* en '*s moeders*
 « en '*s vaders* schrijven, nog overgebleven en in bloei.» Vergat hij
 niet hetgeen hij aldaer blz. 114, 116, 118 en 119 aengeteekend
 had over het onzeker gebruik der pronomina, « dat *hy* en *zy*
 « niet oorspronkelijk onderscheiden waren als thands⁽¹⁾, dat het

(1) Hij wil ook blz. 119 eerst een verschil vinden tusschen *sij* en 't oude *see*, doch vier regels verder vindt hij, wat beter is, zijn gezond oordeel weder. Ik heb mij zoo zeer mogelijk onthouden van alles wat niet voor iedereen verstaambaer was en, uit dien hoofde, naer de oude verwante talen slechts een- of tweemaal omgekeken. Ik heb, liever dan Grimm en Bekker uit te schrijven, mijne eigene inzigten gegeven, bij voorkeur onderstut door proeven die mij de gemeene taal opleverde, en die elk ander taelofenaer in staet was na te gaen en waer of valsch te maken. Hier moet ik echter toch nog eens naer Grimm verwijzen.

Dat het pronomens personale van den derden persoon uit zijnen aard niets anders is dan een demonstrativum, ziet men reeds de kinderen, die 't Latijn beginnen te leeren, opmerken. Echter heeft het gebruik meestal twee of meer vormen ingevoerd, waarvan de eene meer gewoonelijk voor 't pron. pers., de andere of meerdere voor het demonstr. dienen. Wij hebben in onze taal voor 't pron. pers. niet alleen verschillende vormen die de verschillende geslachten aanduiden, maar, wat meer is, vormen van verschillende stam, wat oorzaak is dat mede ons possessivum meer betrekkingen kan aenwijzen. In de overige talen verschilt het fem. van 't masc. eeniglijk door de wijsiging van den uitgang: *αἰτός, αἰτή, αἰτό*; *illa, illa, illud; il, elle*, enz., bij ons verschilt de wortel zelf: *hij, sij*; het neutr. *het* stel ik korthedshalve aen kant. In de *casus obliqui* loopen beide wortels door elkaer en zijn zoodanig vervlochten en verward, dat het voor iedereen zigbaer is, dat eene vroegere mengeling van verschillende volkstammen daer de eenigste oorzaak kan van geweest zijn. Een enkele oogslag geworpen op de paradigmata die Grimm van 't demonstrativum in de onderscheidene taeltakken opgesteld heeft, maekt dit zonneklaar en doet ons bovendien mede de volken kennen aen welke wij ieder' dier wortels te danken hebben.

Verbuiging van 's Pronom. demonstr. (Artikel).

	SING.	NOM.	GEN.	DAT.	ACC.	PLUR.	NOM.	GEN.	DAT.	ACC.
Οὐδνοοεδ.	{	Masc.	<i>der, des,</i>	<i>demu, den;</i>			<i>die, dero,</i>	<i>dem, die.</i>		
		Fem.	<i>du, dera,</i>	<i>deru, dia;</i>			<i>dio, dero,</i>	<i>dem, dio.</i>		

« zonderling is dat in de voornaam. het Vrouw. geslacht 't Man-
 « nelijke overheerscht, dat *zijn* blijkbaar van *zy* is, en toch
 « op geen Vrouw slaat, en *haar* daartegen van *hy*, een Vrouwe-
 « lijke adjectivale genitivus is, » enz., enz.?

	SING.	NOM.	GEN.	DAT.	ACC.	PLUR.	NOM.	GEN.	DAT.	ACC.
OUDSAKS.	Masc.	<i>this</i>	<i>thes</i>	<i>themu</i>	<i>thend</i> ;	}	<i>thisa</i>	<i>thero</i>	<i>them</i>	<i>thisa</i> .
	Fem.	<i>thisu</i>	<i>thera</i>	<i>theru</i>	<i>this</i> ;					
OUDVRIESCH.	Masc.	<i>thi</i>	<i>thes</i>	<i>thá</i>	<i>thene</i> ;	}	<i>tha</i>	<i>thera</i>	<i>thá</i>	<i>tha</i> .
	Fem.	<i>thisu</i>	<i>thara</i>	<i>thara</i>	<i>thisa</i> ;					
MIDDELD.	Masc.	<i>der</i>	<i>des</i>	<i>dem</i>	<i>den</i> ;	}	<i>die</i>	<i>der</i>	<i>den</i>	<i>die</i> .
	Fem.	<i>diu</i>	<i>der</i>	<i>der</i>	<i>die</i> ;					
OUDDIETSC.	Masc.	<i>die</i>	<i>des</i>	<i>den</i>	<i>den</i> ;	}	<i>die</i>	<i>der</i>	<i>den</i>	<i>die</i> .
	Fem.	<i>die</i>	<i>der</i>	<i>der</i>	<i>die</i> ;					
NIEUW- HOOGDUITSCH.	Masc.	<i>der</i>	<i>des</i>	<i>dem</i>	<i>den</i> ;	}	<i>die</i>	<i>der</i>	<i>den</i>	<i>die</i> .
	Fem.	<i>die</i>	<i>der</i>	<i>der</i>	<i>die</i> ;					
NIEUW- DIETSC. (Nederl.)	Masc.	<i>de</i>	<i>des</i>	<i>den</i>	<i>den</i> ;	}	<i>de</i>	<i>der</i>	<i>den</i>	<i>de</i> .
	Fem.	<i>de</i>	<i>der</i>	<i>der</i>	<i>de</i> ;					
ZWEEDSCH.	Masc.	<i>die</i>	<i>diens</i>	<i>dien</i>	<i>dien</i> ;	}	<i>die</i>	<i>dier</i>	<i>dien</i>	<i>die</i> .
	Fem.	<i>die</i>	<i>dier</i>	<i>dier</i>	<i>die</i> ;					
DEENSC.	Masc.	<i>den</i>	<i>dens</i>	<i>den</i>	<i>den</i> ;	}	<i>de</i>	<i>déras</i>	<i>dem</i>	<i>de</i> .
	Fem.	<i>den</i>	<i>dens</i>	<i>den</i>	<i>den</i> ;					

Al deze talen hebben verder, als pron. person. masc. van den derden persoon, of wel *ir* [*es*], of *he* (*hie*), of *hi* (*hij*), of *er*, of *han*; en voor het femin. *sie*, *hiu*, *sie*, *soe* (*si*, *sij*, *sij*), *she*, *hon*, *hun*, of eindelijk *hye* (in 't Oudengelsch). De *casus obliqui* bieden daerenboven nog veel aenmerkelyks aen, wat ik zal voorbijgaen, om thans te sien vanwaer ons *soe* en ons *sij* en dus ook ons *sijn* komen. Te dien einde moet ik slechts nog het Gothisch, Angelsaksisch en Oudnoordsch of Yslandsch demonstrativum hier laten volgen.

	SING.	NOM.	GEN.	DAT.	ACC.	PLUR.	NOM.	GEN.	DAT.	ACC.
GOTHISCH.	Masc.	<i>sa</i>	<i>this</i>	<i>thamma</i>	<i>thana</i> ;	}	<i>thai</i>	<i>thisé</i>	<i>thaim</i>	<i>thans</i> .
	Fem.	<i>sá</i>	<i>thisos</i>	<i>thisai</i>	<i>thó</i> ;					
ANGELSAKS.	Masc.	<i>se</i>	<i>thas</i>	<i>tham</i>	<i>thone</i> ;	}	<i>tha</i>	<i>thara</i>	<i>tham</i>	<i>tha</i> .
	Fem.	<i>seo</i>	<i>thare</i>	<i>thare</i>	<i>tha</i> ;					
OUD- NOORDSCH.	Masc.	<i>sa</i>	<i>thess</i>	<i>theim</i>	<i>thann</i> ;	}	<i>their</i>	<i>theirra</i>	<i>theim</i>	<i>tha</i> .
	Fem.	<i>su</i>	<i>theirrar</i>	<i>theirri</i>	<i>tha</i> ;					

Ik laet den lezer de gevolgtrekkingen maken. Ik doe er enkelijk nog de bemerking bij, dat het Gothisch pron. pers. van den derden persoon masc. *is*, en 't fem. *sí* was, het Angelsaksisch masc. *he*, *hie*, *him*, *hine*, en 't fem. *heo*, *hire*,

Ik zou daer veel, zeer veel kunnen op en tegen aenmerken, maer ik neem het alles aen. Ja, *zijn* stamt van *zij* af. Van *hij*, in dativo *hem* of *him* of, in de limburgsche volksspraak, *hum*, ook door Bilderdijk vermeld, in acc. mogelijk ook *hene*, heeft men 't meerv. *hem*, *hen*, *hun* (hin, hijn). *Haer* of *heur*, dat Bilderdijk, blz. 119, van *hij* afleidt, is 't engelsche *her*, en eenerlei met het duitsche *ihr*, maer kan, in zoo ver het mede voor 't mann. meerv. diende, ook tot *er* gebragt worden. Dit *er* kan echter zelf oorspronkelijk van *ihr* niet onderscheiden geweest zijn; of zullen wij het met *her*, *heer* (*herus*) verwant achten, gelijk *men* met *man*, *ver* met *vrouw*? *Er*, in 't Turksch beteekent *man* (*vir*); wat reden zou dan beletten mede *Sire*, *ser*, *sir*, met ons *si* of *zij* verwant te achten, terwijl men 't thans tegen alle waerschijnlijkheid van 't grieksche *κύριος* afleidt. Eene zaak is zeker, dat *haer*, *heur* of *hoer* zoo wel voor 't mann. als voor 't vrouw. geslacht in 't meerv. altijd gediend heeft, zoo wel als thans nog het in 't enkelv. vrouwelijke *ze* in 't meerv. van beide geslachten is. Onder duizend voorbeelden kies ik er slechts een, dat in meer opzigten tot ons vraagstuk behoort. Maerlant zegt in zijn' Rijmbijbel, I, 63 (bij Huydec. fol. 15, 6):

**Da vader doot si bede scieden
Die hoederen met haren lieden.**

Men heeft dus reden om zich te verwonderen dat Bilderdijk dien casus-uitgang (*the Queen's*) bij de Engelschen zoo bitsig afkeurt, en de opwerping dat bij ons *moeders kind* uit *moeder zijn kind* niet kan ontstaen zijn, omdat wij niet alleen *moeder haer*

hiro, *hi*; plur. masc. en fem. *hi*, *hira*, *him*, *hi*; en 't Oudnoordsch masc. *hann*, *hans*, *honum*, *hann*, fem. *hon*, *hennar*, *hennr*, *hana*, zonder plur. (noch neutr.); eindelijk dat het Oudsaks. plur. masc. *sia* (*sie*), *iro*, *im*, *sia* (*sie*), en 't plur. fem. *sio*, *iro*, *im*, *sio* was. In 't Engelsch zijn *the* en *that*, *they* en *them* de eenige vormen die aldaer voor 't artikel en voor 't demonstr. bestaen, en dit is een eerste bewijs van de mogelijkheid der verwisselingen en verwarringen welke de overige talen, vooral in haer pers. pronom., aanbieden. Vglk. Bilderdijk, Nieuwe T. en D. Verscheid. D. II, blz. 37 en vlgde.

kind zouden moeten zeggen, maer ook wezentlijk in de volkspraek het niet anders meer hooren, valt te niet (1).

Het zonderlingste hierin is, dat men zich op eene, voor ons schijnbare, voor hen die de opwerping doen, werkelijke, fout beroept, om eene regelmatige spreekwijze te veroordeelen. Gij kunt, zegt men, niet beweren dat *vaders hoed* voor *vader zijn hoed* staet, dewijl wij ook *moeders kind*, *zusters boek*, enz., zeggen, waer geen *zijn*, maer *haer* zou vereischt worden; en daer *zusters boek* voor *zuster zijn boek* niet staen kan, kan ook *vaders hoed* van *vader zijn hoed* niet afkomen. — Ei lieve! (is 't zoo niet dat men een antwoord begint, als men zeker meent gelijk te hebben?) zeg veel meer dat *zusters boek* eene taelfeil is, omdat men *zuster haer boek* zeggen moet. En dat zou 't ook zijn, zoo gij met mij niet aennaemt dat er een tijd geweest is waer *zijn*, zoo wel als *zij*, tot het vrouw. geslacht behoorde. Het bewijs daarvan heeft men in den oorsprong van 't woord, in de onbegrijpelijke verwarring zoo van eigene vormen als van dialekten die in ons pronominael systeem overal doorschijnt; waer noch de wortels, noch de geslacht- getal- of persoonbetekenissen de zelfde gebleven zijn, en hetwelk alles zins naer een oud gebouw gelijk, waer iedere eeuw eenige veranderingen aen toegebracht, ieder nieuw geslacht van zijnen smaek eene getuigenis op gelaten heeft, waervan noch de gedaente, noch de stof tot een oorspronkelijk geheel behoort, maer alles uit allerhande stukken zamengesteld is. Van sommige veranderingen die 't ondergaen heeft is onze leeftijd nog getuigen geweest. Wij hebben niet slechts het artikel *de* van 't pronomen *die*, *dezelve* van *de zelfde* zien onderscheiden, maer het mannelijke *hoer*,

(1) Ik tref wel *hen* voor 't vrouwelijke aen, in mijn hs. van 't Leven van S. Catharina :

**Den nonnen van Sinte Katelinen was si
Harde hepmelec / de maghet vri/....
So dat si suntwile met hen sat
En sprac van Gode / enz.**

heer en *haer*, dat op 't laetst der voorgaende eeuw zich nog wel eens vertoonen durfde, laten verbannen, en wat meer is een voor ons geheel nieuw pronomen zien geboren worden, en een ander, wat zeg ik? al de andere pronomina van den derden persoon, zoo in 't meerv. als in 't enkelv. uit hunne plaets zien verdringen. Ik meen *zich*, waervoor men tot diep in de XVIe eeuw nooyt anders dan *hem*, *hun*, *haer* gezeid heeft, waervan bij onze Ouden niet een enkel voorbeeld te vinden is, en dat thans als *reflexivum* uitsluitelijk heerscht. *Zich* is dus alweer een pronomen niet alleen van alle geslachten, maer van alle getallen. Men mag zich derhalve aen *the Queen's crown* en *moeders kind*, zelfs als *moeder zijn kind* genomen, niet ergeren. En waerom zouden wij oorspronkelijk rijker geweest zijn dan de Grieken, de Latijnen, de Franschen, in een woord, dan de andere volken, bij welke de bezittelijke voornaemw. wel het geslacht der bezetene zaak, doch geens zins dat des bezitters aanwijzen? Neen, neen! het zal wel bij ons zoo geweest zijn gelijk bij hen, en ditmael is 't geen Bilderdijk ons van eene vermenging van verschillende dialekten zeide, eene onbetwistbare waarheid. Zoo iets kon immers ligt aanleiding geven om van lieverlede eene onderscheiding in te voeren die in den aevang niet bestond. Hebben wij niet *ik ben*, *gij zijt*, *hij is*, *wij zijn*, *ik was geweest*, terwijl men nog in onderscheidene streken hoort *ik zen (zijn)*, *gij bent*, *du bist*, *wij bennen*, en in 't Oudditsch meermaels *ik was gesijn* staet? Wat zou 't wezen (of *zijn*) zoo men het Engelsch nog daermeê vergeleek? Zou niet alles uit stukken en brokken bijeen gebragt schijnen?

Doch komen wij een oogenblik op ons *zich* te rug. Bij ons is 't *zich*, doch in 't Oudditsch *sich* (want in 't Duitsch is 't oud). Het staet oogenschijnlijk tot *zi* of *zij*, gelijk het Duitsche *ich*, oudtijds *ih*, bij ons *ik*, tot het engelsche *I*. *HIJ heeft ZICH gekwetst*, *ZIJ heeft ZICH gekwetst*, *ZIJ hebben ZICH gekwetst*, is dus het zelfde als *HIJ* of *ZIJ* heeft of hebben (ik weet niet hoe het best uit te drukken) zijn of haer of hun *ze (zij)*, hetgeen *hij* of *zij* heet, zijn of haer *hij-* of hun *zijwezen*, gekwetst; maer *zich*

geldt slechts *zij*. Daer men reeds, durf ik hopen, mijne gedachte verstaet, kan ik er door hakken: hij of zij heeft, zij hebben *ze*, *zij* (*si*, *soe*, in 't Fransch *soi*) gekwetst. *Zich* drukt alleenlijk beter den accus. uit, daer de acc. van *zij* *zich* is, gelijk die van *mij* of *mi* *mich* en van *dij* of *di* (du) *dich*, enz. *Mich* bestaet niet alleen bij de Duitschers maer door gansch Limburg, en in de omstreek van Maestricht heeft men mede *dich*. Van een *hich* is er geen spoor, voor zoo veel het van *ich*, dat ook Limburgsch is voor *ik*, onderscheiden is (1).

Wanneer ik dit alles wel overweeg, zoo schijnt het mij onbetwistbaar dat, van de spreekwijzen *vaders hoed* en *vader zijn hoed*, deze de oudste is; en dat daerdoor alleen van hare aenwezigheid in de volksspraak rekening kan gegeven worden. De volksspraak verkort alles, maer rekt niets uit. Verder dunkt mij dat insgelijks *moeder zijn kind* de oorfom is van *moeders kind*, maer dat dit laetste nochtans ouder is dan *moeder haer kind*, en, in 't algemeen, ouder dan het bestaen zelf in den gemeenen tongval van *haer* als vrouwelijk possessivum. Doch zoo haest dit voornaemw. in de volkstaal doorgedrongen was, heeft men noodzakelijk moeten op de gedachte komen, of liever heeft men meenen te voelen, dat *moeder zijn kind* en zelfs *moeders kind* aenstootelijk waren. De gewoonte deed welhaest de rest; en schoon de Limburger in 't meervoud thans nog zegt: *de zusters zijn* HUN *bruer* (broër) *gaen roepen* en HUN *bruer komt niet*, enz., in 't enkelvoud kwam *moeder zijn kind* geheel in ongebruik, en zoo *moeders kind*, waer dit *zijn* in versmolten was, wel niet verloren ging, werd het echter meer en meer zeldzaam. Het is niet mogelijk langs eenen anderen weg het zij het bestaen, het zij dit verdwijnen er van uit te leggen; en dit alles plaetst zich nog op eenen hooger trap van waerschijnlijkheid, wanneer men naspeurt in welke woorden van 't vrouw. geslacht meestal die *s*

(1) Uit het gezeide zal wel de gevolgtrekking te maken zijn, dat *ich* of *ik* of *ik* een accus. is in plaets van een' nominat.. Vglk. het fransche *moi*, *toi*, *eux*, waer vroeger van gesproken is. Het engelsche *I* staet tot *ich*, gelijk *di* tot *dich*, *mi* tot *mich*, *si* tot *zich*, *u* (*jou*, *ghi*, *gij*) tot *uch* (*euch*, *ouch*); wat wil men meer?

gehandhaefd is geworden; allen of wel behooren tot het dagelijksche leven of hebben zich slechts in spreekwoorden en officiële uitdrukkingen voortgezet. Meer andere overwegingen van dien aard ga ik voorbij.

Tot hier toe hebben wij enkelijk voorbeelden beschouwd waer geen artikel noch tweede pronomen bijkwam. Laet ons thans er ook eenige in overweging nemen, waer die twee nieuwe grondstoffen in tegenwoordig zijn. Noodzakelijk zullen zich daerbij ook nieuwe zwarigheden opdoen, geschikt om mijn stelsel te toetsen. In 't voorbeeld dat ons Bilderdijk uit het Engelsch verschaft, hadden wij het lidwoord, doch, zoo als immer in die tael, onveranderlijk. *The* in 't Engelsch dient voor alle geslachten, en voor alle naemvallen van het enkelv. en van 't meerv. Was het te regt dat hij die spreekwijze met den naem van onzin bestempelde, zoo mogen wij ons, dat is Bilderdijks, *des moeders kind* een dubbelen onzin noemen, want in 't Engelsch neemt de onverbuigbaerheid van 't lidwoord den grootsten aenstoot weg. Men wete echter dat dit verwijt de volkstaal niet raekt, maer enkelijk de betweterschap onzer taelvormers. Het volk zegt niet *des moeders kind*, ja niet eens *des vaders kind*, het zegt, op zijn Engelsch, *de moeders, de vaders kind*, gewoonelijker *de moeder haer, de vader zijn kind*, altijd met onverbogen lidwoord. Insgelijks met het pron. possess. in plaets van 't artikel: *zijn of heur moeders kind, mijn vaders broér*, en niet *zijns of haers moeders kind, mijns vaders broér*, noch ook *zijns of haers moeders haer kind, mijns vaders zijn broér*, maer wel *zijn en haer moeder haer kind, mijn vader zijn broér*, enz. Met het possess. voorop, zijn de twee spreekwijzen *mijn vader zijn broér* en *mijn vaders broér*, met versmelting van 't tweede pronom., even gebruikelijk, en dus zegt het ook voor 't vrouwelijke onverschillig *zijn of haer moeder haer kind* en *zijn of haer moeders kind*.

Het volk is dus, wat dit punt betreft (want de gansche uitdrukking *de, zijn of haer moeders kind*, kan ik, voor alle tijdvakken, niet voor even goed houden), in zijn spreken onbe-

rispelijk. Vondel was het ook, toen Huydecoper op dit vers (Hersch. VI, B. 614):

Hy brant dan door ZIJN ZELFS en door ZIJN LANTS gebrek

aenteekende, dat « de eigenschap der taale en 't gebruik van « Oude en Nieuwe schryvers » *door ZIJNS ZELFS en door ZIJNS LANTS gebrek* eischte, doch dat dit « de schryfwyze van Vondel » was. Ik *argumenteer* hier slechts naer 't gezegde van Bilderdijk; echter *zijn zelfs* uitgenomen, wat Huydecoper gelijk heeft van af te keuren, omdat beiden pronomina zijn en het tweede noodzakelijk het eerste van *possessivum*, dat het anders wezen zou, tot een *personale*, dat is, tot een' genitivus van *hij*, maekt: *het gebrek zijns zelfs, van hem zelven* (het staet dus verkeerd in 't Register onder *Possessivum* aangewezen); dit, zeg ik, uitgenomen, weet ik niet of Huydecoper het spoor niet bijster en grootelijks verdwaeld is. Het spijt mij dat de tijd en de reeds al te groote uitgestrektheid van dit Verslag mij niet toelaten de zaak grondig te onderzoeken, maer ik wil toch zoo kort mogelijk mijne gedachte te kennen geven.

Wanneer Huydecoper zegt dat de Ouden altijd, en de lateren voor 't meerder gedeelte, *mijns zelfs, sijns zelfs* schrijven, meen ik dat hij gelijk heeft; maer als hij dit mede tot *mijns lants gebrek* (zóó, met omzetting; want van *het gebrek mijns lants* spreek ik niet, dit is geheel iets anders) beweert, dan heeft hij, mijns achtens, nagenoeg ongelijk. Dit ware door voorbeelden te bewijzen, doch voor 't oogenblik heb ik er geene andere aen de hand, dan die hij zelf bijgebracht heeft, en deze zijn, wat de Ouden betreft, allen tegen mij. Van de latere schrijvers, pleit dat van Vondel, waer de aenteekening op slaet, en Vondels gansche *schrijfwijze*, en allen die in Huydecopers *meerder gedeelte* niet begrepen zijn, en tot wier teregtwijzing hij dit aenteekent, voor mij. Doch welke zijn de voorbeelden die hij tegen mij inbrengt? daer staet tweemaal *mijns vaders*, eens *sijns vriendes*, en eens *sijns vader (huus)*.

Huydecoper geeft niets meer; maer Lelyveld die, in zijne aenteekening op dit laetste, ons zegt dat Huydecoper op Stoke, I. D. blz. 158, « met een' grooten rijkdom van voorbeelden getoond » heeft dat men oudstijds, van het begin van de IX tot het einde « van de XIV eeuw, in onze taal en derzelve aanverwanten, de « woorden *vader* en *broeder* (moeder, dochter, suster) in genitivo « nooit met een *s* achterop gebezigd heeft, » schijnt met zijn' meester in rijkdom hier te willen wedieveren en deelt ons voorbeelden met hoopen mede. Intusschen verstaet het zich van zelf dat benevens *mijns*, *sijns*, *uws*, enz. het overal de woorden *vader* en *broeder* zijn die er bijkomen; ettelijke malen ook *zuster*. Het is hem immers alleen om deze te doen.

Wanneer wij nu, wij die thans weten dat Huydecoper en Lelyveld dit bewezen hebben, op de twee eerste voorbeelden door Huydecoper hier bijgebracht, het oog slaen, dan zien wij dadelijk dat ze bedorven of van eenen onkundigen schrijver zijn, en dat er zou behooren *mijns vader* te staen, gelijk in 't vierde voorbeeld *sijns vader*.

Met deze verbetering, zal men zeggen, gaen ze u geheel en al tegen, daer thans onmogelijk *mijns* en *sijns* hunne *s* verliezen kunnen, zonder alle kenmerk van den genitivus te niet te doen. Men kan toch niet *mijn vader huis*, *mijn zuster kind* zeggen? — Dit is nog zoo gansch zeker, zoo algemeen waer niet, zoo men aen onze duizenden dergelijke zamenstellingen denkt⁽¹⁾, en vooral aen het slag van woorden dat hier in aenmerking komt, *vader*, *broeder*, *zuster*, enz., allen uit het huiselijk leven genomen, en waervan Huydecoper en Lelyveld de onverbuigbaerheid niet wisten uit te leggen. Hoe verstaen wij 't wanneer wij van *twee zuster kinder* spreken? hoewel de Ouden (zonderlinge tegen-spraak!) *tweeër zuster kinder* zeiden. Niet te min ik beken dat ze even zoo *sijns vader broer*, *sijnre* of *sire moeder kind* zeiden,

(1) Men zal ook niet vergeten dat ik hier alleen van de constructie met omzetting spreek, waer de bepalende genitivus voorop gaet, gelijk dit mede in alle onze zamenstellingen plaets heeft: *stadhuis* of *stads huis*, *vaderliefde* of *vaders liefde*, enz.

dus , dat zij het possess. in genitivo stelden , gelijk Huydecoper het vereischt.

Maer er dient aengemerkt dat er eens een tijd geweest is waer ieder huisgezin min of meer op zich zelf bestond , zonder nadere betrekkingen met andere , en vooral zonder vele betrekkingen in zijn' eigen kring. Wanneer van *vader, moeder, zuster, broeder, dochter*, en zoo verder van *hond, huis, tafel, bank* of *kroes* gesproken werd , had men gewoonlijk geene verdere bepaling noodig , omdat van dit alles een of niet veel was , en dat men doorgaens wist wat ieder dier wel gekende personen en voorwerpen aenging. Hieruit volgde dan ook dat het demonstrativum eene groote rol speelde. Wanneer men zei dat *Hij terug gekomen* was , dan was 't *de vader* of *de broeder* dien men wist uitgegaan te zijn , of *de hond* die verdwaeld was , gelijk thans nog op onze dorpen , waer *Hij* en *Zij*, volgens den persoon die spreekt , den vader of den zoon , de moeder of de dochter, enz. beteekenen.

Voelde men dat eene nadere aenwijzing noodig was , zoo plaetste men het substantivum daerbij als *appositio* : *hij, vader, is t'huis gekomen*, of , wat het zelfde is , *die* of *de, vader, is t'huis gekomen*, want men weet dat het persoon. en het demonstr. voornaemw. en het lidwoord alle drij slechts een zijn , en dat men ze , vooral de twee laetste , maer zeer laet heeft beginnen te onderscheiden , en in vele talen zelfs niet eens onderscheiden heeft. Men weet ook dat het possessivum niets anders is dan een gewijzigd personale. Ik zou zeggen dat het slechts een genitivus van het personale is , scheen het niet dat deze genitivus zelf zonder een possessivum niet heeft kunnen gevormd worden. Dit is het geheimenisvolle probleem , waer Grimm voor achteruit deinsde , en waer 't welligt geen' mensch gegeven is den sluier van op te slaen. Zijn beide vormen gelijktijdig , de eene uit den anderen ontwikkeld? dit laet zich niet begrijpen. Eene gissing zou men misschien nog durven wagen , dat , in een' van beiden , het partic. praesens van 't verbum substantivum *zijn* opgesloten ligt , en dat men ze later verward heeft. Doch genoeg hiervan!

Hij, die of de is dus altijd ille, en zijns (nu zijn) is illius (1). Gelijk men zeide DE, VADER, *ille, pater* (2), zoo hiet het ook DES, VADER, *illius, patris* (eigentlich *pater*), dat is, *die zijn* (voor ons, *diens*), te weten *vader* (voor ons alweer, *vaders*); zoo dat *des vader broër*, eigentlijk was : *diens*, die *vader* heet, *broër*. Met de possessiva was 't even eens, zoo lang er slechts ééne betrekking uit te drukken was; in de zeggung *zijns (zijn) broër* staet *zijns*, te gelijk aentoonend pronomen en personale, en dus door zich zelf bepaeld, parallel met *des, vader* (met deze twee); en *broër* behoudt eenerlei stelling in beide voorbeelden; het een is *patris frater*, het ander *ejus frater*. Maer daer kunnen twee betrekkingen na elkaër uit te drukken zijn, wat vooral met het possessivum voorop gemeen is; daer kunnen er drij wezen; daer kan nog bijkomen dat het personale, in 't possessivum opgesloten, door zich zelf niet genoegzaam bepaeld zij, en dan moest het moeyelijker worden : *zijns of zijn, vader, broeder zoon*, dat is, naer men 't verstaen wil, of *de zoon van den broeder van hem* (te weten van) *vader*, zoo dat *vader* slechts ter uitlegging van 't possess. dient, of *de zoon van den broeder van den vader van hem*, welk *hem* dan een gekenden persoon aenwijst.

(1) Ik zou te deser plaets, of eerder voorloopig had ik van 't gebruik der Grieken moeten spreken, bij welke de genit. der persoonlijke pronom. veel gemeender was dan de aenwending der possessive adjectiva; van de afwezigheid des lidwoords in hunne oude tael en ook in 't Latijn, en zoo voort van meer zaken; maer dit zou mij te ver geleid hebben.

(2) Vglk. bij Homeer :

.... ὁ μὲν χλαῖνάν τε χιτῶνά τε ἔννυτ "Ὀδυσσεύς.

ἼΗ μὲν ἔβη πρὸς δῶμα Καλυψῶ....

bij Virgilius :

Ut quondam ille leo....

bij Voss :

Wo sie entgegen mir hüpfte die Braut....

en het zelfs in 't Fransch overgenomene *Le Dante, Le Titien, L'Arioste*, enz. mitsgaders de gemeenzame zeggungen : *lui, Jean, le sait; lui, papa, elle, maman, l'a dit*, enz.

Men ziet dadelijk dat men al vroeg deze verwarring heeft moeten mijden, en dat de bepaling welke het possess. altijd vooronderstelt (want daer buiten gebruikt men het demonstr., thans artikel) die syntaxis, in den eersten zin, onnoodig maekte. Maer ik mogt het niet daer laten, omdat ik noodig had het verschil, dat hier tusschen het demonstr. *des vader broër* en het possess. *zijns vader broër* bestaet, te doen opmerken.

Met de gezelschappelijke betrekkingen strekte zich ook de noodzakelijkheid der bepalingen uit, het gebruik van 't substantief als *appositum* bij het demonstratief te voegen, werd dagelijks gemeender, het demonstr. werd allengs aen zijn *appositum* ondergeschikt, het verloor zijne klem en werd artikel, lidwoord; 't was slechts nog een deel van een woord eerder dan een woord.

Zoo helpen de gezelschappelijke veranderingen diegene welke wij in de tael ontdekken, uitleggen. Maer ik heb alles nog niet aangewezen, en thans nader ik weér tot Huydecopers aanmerkingen, die wij een weinig uit het oog verloren hebben. Men heeft dan in den vroegsten tijd gezeid *des vader broër*, maer ook *zijns vader broër*. Wat was toen nog het woordje *des*? een zuiver demonstr., waervan de nominat. *die* (1) was. Voor *des* vindt men ook nog *dies*, dat in een' tijd tot welken onze hss. zich niet uitstrekken algemeen zal geweest zijn: den accus. *dien* treft men nog overal aen. Wij hadden dus toen nog geen eigentlijk lidwoord, en de gansche klem viel in zulke zeggingen op 't demonstratief, dat, uit dien hoofde, alleen verbogen werd, zijnde het daer achter gevoegde subst. iets geheel toevalligs, eene

(1) Een klein getal hss. geven ook *de*, zelfs voor 't demonstr., welk alsdan lang (*getrübt*) moest klinken, gelijk thans nog in de limburgsche uitspraak: *dès man (cet homme)*, eensylbig. Huydecoper, meen ik, had reeds hiervan verwittigd in 't begin van zijne Aenteek. op M. Stoke. Grimm mogt het niet loochenen, Gramm. I. D. blz. 793, zoo min als den genitivus *dies*, zelfs van 't lidwoord:

De sone hi es die wijsheit dies vader,

zegt mijn hs. van 't leven van S. Christina, en ik zou er honderd voorbeelden van kunnen aenhalen, als mede omgekeerd ook wel een van *den* voor *dien*, acc. van 't demonstr. Z. Bild. Nieuwe Versch. II, 33, en in de noot de plaets van Huydec.

uitlegging , eene appositie. In 't oudste tijdstip tot welk onze hss. opklommen was die demonstratieve kracht van 't pronomen reeds zeer verzwakt; echter bleven er, gelijk wij gezien hebben, nog altijd sporen van over, en deze vertoonen zich het meest en het duidelijkste, misschien alleen nog, in de uitdrukkingen die tot het huiselijke leven, tot de haerdstede behooren, als of ook voor haer deel de tael en de letteren wilden getuigen welk op al 't menschelijke de invloed der familie is. Met regt hielden de Ouden de hardstede voor heilig! Al wat de *Laren* onder hunne onmiddelijke bescherming niet hadden onderging de veranderingen die 't verzwakken van 't demonstr. noodwendiglijk met zich voerde. Daer het plegtige *die* (*hij, zij*) van den beginne af slechts een klein getal persoonen (of ook zaken?) bepaaldelijk had kunnen aanduiden, zoo mag men denken, dat, reeds van toen af, al de andere doorgaens uitdrukkelijk genoemd werden, en dat hieruit de eerste verflauwing van 't demonstr. ontstond. Die dit aenneemt zal, als een gevolg daarvan, mede vooronderstellen dat ze ten allen tijde zich ook door de verbuiging des tweeden naemvals van de zoo pas genoemde *vader, broeder*, enz. onderscheiden hebben; dat men, zeg ik, van den beginne af *des honds, des hemels, des bergs, des akkers* gezeid hebbe, welke denkbeelden alleen in het woord, en niet in 't pronomen, bepaaldelijk opgesloten waren. Daer ben ik niet tegen, als het maer zeker blijft, hetgeen ik wilde gaen bewijzen, dat de verplaatsing van 't demonstr. door 't artikel de verbuiging van 't substantief, tot dien tijd toe indeclinabel *appositum*, noodzakelijk gemaekt heeft. Ik neem alle meening aen, als er maer regtstreeks uit volgt, dat men reeds zeer vroeg heeft moeten een verschil maken tusschen de zeggingen *des vader broer* en *des akker vruchten* of *des berg hoogte* enz., en dat men, in plaets van deze laetste, met dubbele verbuiging *des akkers vruchten, des bergs hoogte* gezeid heeft, d. i. *die zijn*, namelijk *akker zijn, vruchten*, enz. *Vader, broeder*, enz. kan men eeniger mate met de eigennamen gelijk stellen, welke de Duitscher nog immer onverbogen laet, zoo dra het lidwoord er bijkomt; zeggende *des Johan, des Peter* en niet *des*

Johans, des Peters en dus ook *dem Johan*, enz. Zou ik er nog eene reden van durven geven? dat men van de personen des huisgezins doorgaens met aenwijzing (*δευτεριῶς*) spreken kon, wat omtrent andere voorwerpen zelden mogelijk was?

Toen eindelijk, door de ontwikkeling van 't uiterlijke leven, van den eenen kant het artikel zich geheel en al van zijne aentoonende kracht beroofd vond, en van den anderen de *patriarchale* zeden en gebruiken verdwenen waren, moesten mede de heilige benamingen van *vader, moeder*, enz. de gemeene wet ondergaen, en men zei *des vaders* gelijk men *des akkers* gewoon was te zeggen. Spoeden wij ons, uit vrees voor misvatting, en tot voorkoming van onbezonnen tegenwerpingen, er nog bij te voegen, dat het eene zoo logiek en zoo spraakkundig als het andere was. Toen hiet het: *DIE zijn*, te weten *vader, broër*; thans is 't (de verzwakking van 't lidwoord, die nauwlijks verbeeld kan worden denke men): *de z' vader zijn broër*. Dit getuigen ons de schriftelijke gedenkstukken, die min of meer den invloed van de logiek der taelmeesters ondergaen hebben. Maer 't volk, die andere taelmeester, die ook zijne logiek heeft, maer stouter dan de *gediplomeerde* meesters gewoonelijk regt tot de laetste gevolgtrekkingen doordringt, en er geene ontwijkt, heeft zich ook ditmael *consequent* getoond en het verzwonden demonstrativum mede van zijn betrekkingsteeken ontlast. Het volk zegt op zijn Engelsch: *de vader zijn broër, de koning der Molossen zijn zoons*; want ook Vondel houdt het met het volk. Dit hebben onze *Torijs* of *High-fliets*, ik zeg onze taelgouvernanten, niet ingewilligd, maer om toch iets te schijnen toe te staen, een *equivalent* aangeboden, dat het princip in veiligheid stelde. Zij zeggen: *'s vaders broër, 's konings zonen*, ongerijmdheid zonder gelijke, die een' uitgang in plaets van een woord, eene betrekking zonder term stellen zou, ware 't niet dat de linguïstiek en zelfs de lispende uitspraak van 't Engelsche *the* ons leeren hoe na de sisletter aen de tandletter raekt, en dat hunne *s* hier slechts eene schijnbare regelmatigheid ten gevalle voorgetrokken, ja enkelijk eene *attractie*, is. Ik moet er bijdoen, dat er ook nog

sporen overgebleven zijn van eene spelling met *ts* : *tsnachts*, *tsavonds*, *tsmenschen*, enz., wat zich tot de duitsche *z* nadert. Overigens heeft de uitspraak, door den voorkeur dien men aan de *s* gegeven heeft, niet verloren. Ik keur het niet af, ik leg het uit.

Thans, MM. HH., blijft nog over te zien hoe 't er mée zit, wanneer men, in plaets van het demonstr. of het artikel, een pronom. possess. voorop heeft, b. v. *zijns vader broér*, of *zijns vaders broér*, of eindelijk *zijn vaders broér*. Ik zal hier zoo veel te korter zijn, als ik in 'tvoorgaende, ondanks mijn voornemen, langer geweest ben. Dan, ik ben hier geen grondig onderzoek des aengaende verschuldigd; met te doen kennen hoe ik het meen, en met deze meening eeniger mate waarschijnlijk voor te dragen, volsta ik. Men heeft gezien dat de weg, dien ik volg, regt en onafgebroken is; die het begin er van kent, en weet wat van oordeelkundig voortgaen is, kan zonder leidsman het eind bereiken, te meer daer ik mede de uitkomst te voren aenwijs.

In de zegging *zijns vader broér*, die ik voor de oudste aanzie, is *zijns* nog een haerblijkelijk pronom. personale. Het is de genitivus van *zij* (*hij*, men herrinnere zich wat wij van de verwarring dier woordjes zeiden), gelijk *des* of *dies* of *diens* de genitivus van *de* of *die* is. Daer is nochtans tusschen dit en 'tvoorgaende een onderscheid, dat wij ook gemeld hebben; namelijk *des* en *vader* wijzen den zelfden persoon aan, *vader* is slechts de uitlegging van *des*, terwijl *zijns*, op zich zelf een' persoon, en *vader* een tweeden aanduidt. Men zou hier niet kunnen zeggen : *zijns*, te weten *vader*. *Vader* beheerscht hier *zijns* en wordt, schoon onverbogen, zelf beheerscht door 't volgende *broér*. Ziet daer eene groote zwarigheid, om welke op te lossen hooger op te klimmen ware, dan men 't door middel van de ons eigene gedenkstukken doen kan. Is de zegging *zijns vader broér* de oudste (ik kan alleen onderstellen en gissen), dan moet men, gelijk in de zamenstellingen der subst. met subst., de betrekking in de opvolging der naest elkander geplaetste

woorden zoeken. Trouwens deze *juxta-posita* en onze *subst. composita* volgen de zelfde wet : het bepalend woord gaat bestendig voorop, en *vader broeder* kan even zoo min omgekeerd worden als *hoofd- of muilband, deurstijl*, enz. Omgekeerd wordt het noodwendiglijk *broeder des vater*. Onze Ouden zelfs hebben zich, in dit geval, nooyt anders uitgedrukt⁽¹⁾.

Wien deze uitlegging, waarheen onze zamengestelde substant. ons reeds voeren moesten, niet behaegt, die zal zich gedwongen vinden, of wel aen te nemen dat onze tael van hare geboorte af zich in dit punt verdwaelde heeft, en dat onze voorouders zonder verstandenis of gevoel van hunne tael zich dadelijk door eene valsche analogie (*des vater broeder*, enz., voorondersteld nog dat dit eerder bestond) hebben laten misleiden; of wel dat, van de drij spreekwijzen die ik opgegeven heb, niet deze de oudste is, maer diegene integendeel die ik de tweede geplaetst heb, namelijk *zijns vaders broér*; waerdoor de misvatting alleenlijk tot wat lateren tijd verschoven, maer niet geloochend wordt. Van *zijns vaders broér* heeft men, het zij vroeger, het zij later, tot *zijns vater broér* niet kunnen komen dan, zoo als ik zei, door misverstand.

Nu, schoon ik het niet meen, 't is mogelijk. Mij docht dat de spreekwijs *zijns vaders broér* zich uit de eerste ontwikkeld had, door de verzwakking van 't persoonlijke pronomen *zijns* in zijnen overgang tot een enkel adject. possessivum, gelijk wij dit omtrent het demonstr. en 't artikel opgemerkt hebben. Echter kan ik nog in dit eerste *zijns* geen volkomen adjectivum erkennen, het komt nog met *vaders* niet overeen, het is nog immer

(1) In 't Fransch zijn de samenstellingen van subst. met subst., en derzelver *status constructus* zonder praëpositie, schier onbekend, in de weinige voorbeelden die ik mij herinner, als *fête-Dieu, la maison Pierre*, enz., *pomme-neige, prune-Madame, coude-pied, Port-Mahon, Baie Napoléon, Bois-le-duc*, enz., staat het bepalend woord het laetste, wat ook de accent vereischte. *Philippeville, Fauquemont*, enz. zijn uit het Latijn verfranscht. In 't Hebreeuwsch, waer de plaetsing de zelfde is als in 't Fransch, onderscheidt de enkele verandering van de *Cametz* in *Patach*, dat is de verzwakking der uitspraak, den *status constructus* van den *status absolutus*. In 't Chaldeeesch verschillen beide vormen somtijds niet, in 't Syriach verschillen zij nooyt.

de genitivus van 't pronomen *zij*, maer, gelijk ik zeide, verzwakt; het subst. *vader* beurt zich reeds als hoofdwoord op, het bekomt reeds het betrekkingsteeken achter zich, doch flauwer nog dan het zelfs in *zijns* geworden was; *zijns* achter *vader* herhaeld was er alleen nog *zijn*, en met die verandering was 't adject. possessivum geboren. Ik zou daer nog twee andere oorzaken van kunnen aenwijzen, waervan de eene in de plaetsing, de andere in de natuur zelve van *zijns* (waer benevens *zij* de kiem van 't adjectivale *zijn* reeds in opgesloten lag) zou kunnen gevonden worden; ik houd mij te vreden met het te zeggen, en breng verder den hoofdinhoud van al 't gezegde onder de oogen in de ontleding der twee eerste voorbeelden naer mijn gevoelen ingerigt. Eerste voorbeeld en oudste vorm: *zijns* (*zij zijn*) *vader broeder*; waer *zijns* nog een volle pron. pers. is; tweede voorbeeld en latere vorm: *zijns vader zijn broeder*, waer 't pron. pers. *zijns* reeds verzwakt, en daer neffens het adj. possess. ontwikkeld is.

Thans nog een' stap, en wij bevinden ons in de tegenwoordigheid van 't derde voorbeeld, van een derden vorm. Zoo dra *zijns* opgehouden had de substantivale kracht van een pronom. personale te hebben, en naest hetzelfde het adject. possessivum ontstaen was, moest het mede zijne *s* of zijn betrekkingsteeken afleggen, en met *vader* tot één denkbeeld ineen loopen; *zijns vader* werd *zijn vader*. Daer (en dit verdient ook opmerking) 't Grieksch en 't Latijn buiten de *reflexiviteit* hun *δε* en *suus* gewoonelijk niet aenwenden, zal ik tot beter verstand een voorbeeld van den eersten persoon kiezen: *mijns vader* of *vader mijns* (men gedenke den *Vader ons*), *mei pater*, *ἐμοῦ πατήρ*, werd *mijn vader*, *meus pater*, *ἐμὸς πατήρ*; en zoo veel te meer reden bleef er om, bij eene tweede betrekking die volgde, het adj. possess. mede achter *vader* te herhalen: *mijn vader zijn broer*, alles na genoeg als een woord uitgesproken, met den accent op *vader*, terwijl hij in 't eerste voorbeeld, *zijns vader broeder*, noodzakelijk meer op *zijns* viel.

Dat ik hier van den accent melding maek, geschiedt niet zon-

der reden. Men mag hem nergens verwaerloozen, en ik meen te dezer plaets in 't bijzonder, dat hij de eerste oorzaak van het inkorten van *zijns* tot *zijn* en van *zijn* tot *es*, 's of *s'*, in de volkspraak ook *ze* (*ze vaér* *ze bruér*), geweest is.

Dit, is zoo 't u gedenkt, MM. HH., de gedaente door Huydecoper bij Vondel afgekeurd. *Zijn vaders broér* heet bij hem eene tael-feil; hij wil dat men *zijns vaders broér* schrijve, en toont door een viertal voorbeelden uit de XVe eeuw (*van zijns zelfs* spreken wij hier niet) dat de Ouden *zijns* schreven. Daer waren nog oudere voorbeelden in menigte van te vinden, dus, toegestaen. Maer twee van die vier voorbeelden hebben *zijns vader* (sic); wat bewijst dit, zoo niet mede dat de oorspronkelijke kracht en beteekenis van *zijns*, en ik weet niet wat gevoel van 't oude gebruik, toen nog altijd overbleef of, om zoo te zeggen, nagalmde. Wat wonder dus dat men zelfs nu *vaders* schrijvende de *s* van *zijns* meermalen bewaerd hebbe? Men deed het wel zoo met *des*, schoon 't waer is te bekennen dat men veel langer *des vader* dan *zijns vader* heeft blijven zeggen, en dat vervolgens het possess. ouder is dan 't artikel. Alles wel ingezien, moest de uiterlijke gelijkvormigheid, die 't schrift altijd betracht, en te regt of te onregt overal invoert, alleen dit bewerken, en de duitsche zeggingen *des* en *meins Vaters sein Hut* laten zien hoe ver dit zelfs in de gesproken tael gaen kan. Men moest eerst *vaders* schrijven, omdat men *zijns* schreef, en later moest men *zijns* schrijven, omdat men *vaders* schreef.

Wanneer dus Huydecoper gene voorbeelden aenhaelt, toont hij eeniglijk dat men lang elkander nageschreven heeft, met van den eenen kant *zijns*, enz. en van den anderen *vader*, enz. te behouden, zelfs nadat, door de wijziging die 't pronom. onderging, de constructie dier woorden en hunne spraakkundige betrekking gansch veranderd waren. Zoo dra *zijns* een possess. was, mogt men niet meer *vader* schrijven, en zoo dra men ophield *vader* te schrijven, mogt *zijns* geen personale meer wezen. Wat beiden waren en wierden hebben wij zoo even gezien toen wij van den tweeden vorm spraken.

Heeft Huydecoper dan ongelijk tegen Vondel? wat den grond der zaak betreft, niet geheel en al; maer hij mogt zich op die voorbeelden niet beroepen, waerin *zijns* een woord van een' geheel anderen aard is dan datgeen welk hij bij Vondel had willen vinden. Hij moest zeggen dat Vondel sprak als of *zijn lants gebrek* nog immer voor ons het zelfde geweest ware als *zijn lant zijn gebrek*, staende *zijn lant* zoo veel als in *casu absoluto*, gelijk hij *de koning der Molossen zijn zoons* gezeid had; doch dat *lants*, onder deze gedaente, sedert lang de kracht van een' volkomen tweeden naemval aengenomen had, en dat vervolgens het adj. possess. *zijn* met hetzelfde niet in *casu absoluto* maer in *genitivo* moest overeenkomen. In der daed Vondel, die *de koning zijn zoons* zeide, zou waarschijnlijk zelf *de konings zoons* afgekeurd hebben, en *zijn lants gebrek* is alles zins het zelfde. Dat *konings* en *lants* in *koning* en *lant zijn* hunnen oorsprong hebben, doet hier weinig ter zake: de spraakkunst moet de verdere ontwikkeling der tael, en de schrijver de spraakkunst volgen. Hij kan zich, wel is waer, tegen de voorschriften der spraakkunsteners op het volk beroepen, maer dan moet het eerst bewezen zijn, dat het volk op het regte spoor is, en dat de spraakkunsteners er van afgedwaeld zijn, dat het gemeen gebruik nader bij de volmaektheid is die men eener tael kan toekennen, dan de geschrevene regels, en vooral dat dit gebruik standvastig en met zich zelf overeenkomstig is. Daer het nu buiten kijf is, dat het volk het adject. possess. erkend heeft, en mede in eene menigte van zamenstellingen, in al de eigennamen en in al zulke woorden die eenen persoon aanduiden bij omzetting den genitivus op *s* gewoon is te bezigen, en daer dit eene natuurlijke voortschrede der tael is al vroeg door de spraakkunst bekrachtigd: zoo is 't klaer dat het gemeen spraekgebruik, met voortdurend een onverbuigbaer artikel of possessivum naest en niet tegenstaende het verbogen substantivum te stellen, ditmael de tael in haren voortgang niet opgevolgd is, het oude met het nieuwe vermengt en met zich zelf in tegenspraek valt.

In dien zin kon Huydecoper Vondels uitdrukking niet dan

afkeuren ; maer zoo meende hij het niet , omdat hij van den tweeden vorm uitging , die zelf een misverstand was , hoewel , uitwendig beschouwd , met dezen , welken wij , als eene nieuwe en volmaektere ontwikkeling der tael , den vierden zullen noemen , alles zins overeenkomende . Het moge iemand wonderbaer voorkomen , echter is 't zeker , dat , wanneer men de woorden *mijns vaders broeder* uit eenen tijd ophaelt waer 't nog toegelaten was te zeggen *mijns vader broeder* , en ze met onze tegenwoordige spreekwijze uit hoofde der uiterlijke overeenkomst gelijk stelt , de misvatting even zoo groot is , als of ik *zijns* in *zijns vaders* met *zijns* in *zijns zelfs* verwarde . De woorden zijn eens geschreven , maer verschillen spraakkundig zoo ver als een adject. en een pronomen verschillen kunnen .

Deze overwegingen , tot welke Huydecoper ons uitnoodigde , vooronderstellen 't geen nog altijd voor een gedeelte te bewijzen overblijft , namelijk dat de *s* van den genitivus onmiddelijk van 't adject. possess. des derden persoons afstamt ; maer tevens verspreiden zij noodzakelijk over de vraeg een nieuw licht , doordien zij toonen hoe zekere taelverschijnsels , waer anders geene reden van zou kunnen aangewezen worden , zich daerdoor laten uitleggen . Thans ga ik voort , en de wettigheid of regelmatigheid der aangewezen uitdrukkingen daer latende , spoed ik mij regtstreeks naer het eind .

Wanneer men beweert dat een woord of woordvorm of eene spreekwijze uit eene andere ontstaen is , moet men eerst vooral doen zien dat ze beiden wezentlijk bestaen of bestaen hebben ; dan dat ze naest elkander bestaen hebben of dat de eene opgehouden heeft , toen de andere verschenen is ; verder dat de overgang van de eene tot de andere oordeelkundiglijk en spraakkundiglijk plaets hebben kon , en eindelijk , dat het niet mogelijk is den oorsprong van 't woord , van den woordvorm of van de spreekwijze waerover geschil valt , waerschijnlijker of anders uit te leggen ; en wanneer aen deze vier vereischten voldaan is , mag men de zaak als uitgemaakt aanzien .

Passen wij nu dit op ons vraagstuk , en op 't geen daeromtrent

reeds voorgedragen is, toe, zoo bevinden wij, dat de twee eerste voorwaarden ten volle vervuld zijn. Wij hebben gezien dat de zeggingen *des of mijns vaders broër* en *de of mijn vader zijn broër*, enz. niet alleen gelijktijdig bestaan hebben en nog bestaan, en, zoo men naer 't meerder gebruik oordeelt, gene deze opgevolgd heeft, maer dat dit zoo wel in de geschreven tael, als in de gesproken, zoo wel in 't Hoogduitsch en in 't Engelsch (de eenige talen die wij vergeleken hebben), als in 't Neërduitsch plaets vindt. De mogelijkheid en zelfs de waarschijnlijkheid dat het een uit het ander gesproken zij, is, voor zoo veel dit van de beteekenis kan afhangen, ook bewezen, daer de zin van beide kanten volkomen de zelfde is, en het een overal het ander vervangen kan. Uiterlijk beschouwd is de afkorting van *zijn* tot *s* even zoo waarschijnlijk, en, om dit er nog bij te zeggen, velen voor mij hebben er het zelfde in gezien als ik. Er zou dus nog overblijven te betoonen dat van onzen genitivus-uitgang geene andere uitlegging mogelijk is; maer dit blijft genoegzaam zeker, zoo lang niemand ons eene dergelijke uitlegging zal aangeboden hebben.

Wat de opwerpingen betreft, die men tegen mijn gevoelen kan inbrengen, is diegene welke men uit het verschil der geslachten trekt, en met regt voor de gewigtigste houdt, van over lang wederlegd door 't geen nopens de vroegere en latere verwarring der voornaemwoorden gezeid is geworden. Daer het verschil van geslacht in *des moeders kind* reeds verwaerloosd was, kan het niet bevreemden dat ik in 't uitleggen dier zeggung er geen acht op geef; het moet veel eer belangrijk schijnen dat ze zelfs langs dien weg uitgelegd kan worden.

Vraegt men mij thans hoe 't verder geschied zij, dat wij bovendien nog een afzonderlijken vorm voor den vrouwelijken genitivus zoo wel in 't lidwoord als in 't demonstr. en possess. hebben, dan strekke tot antwoord, dat het juist dit is, welk ons in 't ander eene verwarring doet erkennen die, na lang rondtasten, eindelijk opgehouden heeft, toen onder onze persoonlijke voornaemw. een onderscheid van geslacht vastgesteld, en dit

verder tot onze bezittelijke voorn. uitgestrekt werd. Toen zal waerschijnlijk mede de vrouwelijke genitivus-uitgang geboren zijn. Dit aen te toonen valt in mijn bestek niet, daer ik slechts op de verbuiging met *s* eene proef van afleiding heb willen nemen. Echter kan ik doen opmerken dat het oude en thans nog duitische *ihr*, bij de Engelschen *her*, bij ons *haer* of *heur* voor 't vrouwelijke geslacht is, wat *zijn* voor 't mannelijke is, en gelijk *des*, *dies*, *diens* en *dessen* uit *de* en *die* *zijn* ontstonden, zoo ook *der* en *dier* voor eene zamentrekking uit *de* en *die* *ihr* (*haer*) mogen gehouden worden; zoo dat *der moeder* en *die haer, moeder* (*haer*) eenerlei zouden wezen. Merkwwaardig intusschen is de afwezigheid van casus-uitgang bij 't subst. zelf; maer ook daervan ware 't niet bezwaarlijk de oorzaak aen te wijzen, het zij in de gewoone onverbuighaerheid van meer woorden in de vroegere tael, het zij in zekere uitgangen aen de vrouwelijke subst. meer eigen, het zij nog, en vooral misschien, daer in, dat tot heden toe de omkeering of *inversie* bij dit geslacht minder gebruikelijk is. Men zal zich herinneren dat ik reeds van over lang te verstaen gaf, dat ik op de omgekeerde en niet omgekeerde zeggingen de zelfde regels altijd niet streng wilde toegepast zien.

Van 't meervoud zou mede wel iets te zeggen vallen, maer liet ik mij daer toe nog verleiden, dan ware er geene reden om niet zoo wel nog tot al de andere naemvallen over te gaen.

Eene tweede opwerping zal wel zijn, dat het niet geloovelijk is dat men ooyt de pronomina zoo opeen gehoopt hebbe gelijk mijne uitleggingen het onderstellen. En in der daed de zeggingen: *die zijn, vader zijn, broër*; *die zijn* (*haer*), *moeder zijn* (*haer*), *kind*, bieden ons in die herhaling iets overtolligs, iets aenstootends aen; en zoo is 't ook wanneer ik zonder omkeering *het boek des leeraers* oplossen wil in *het boek, die zijn, leeraer zijn*, enz. Maer, ten eerste, ik heb nergens beweerd dat men zoo ooyt gesproken heeft; integendeel hetgeen ik boven omtrent den tweeden vorm, gelijk wij het daer noemden, gezeid heb, dat hij uit een misverstand gesproken was, toont klaerlijk dat ik de afbijting van *zijn* tot *s* reeds zeer vroeg stel, en dat, naer

mijne wijze van de zaak te beschouwen , de herhaling slechts onder deze laetste gedaente ; dat is , na de verkorting , en toen de oorspronkelijke beteekenis van dien uitgang reeds verduisterd , en alleen nog een gevoel was , gewoonlijk plaets gevonden heeft.

Ondertusschen moet het overtollig gebruik der voornaemwoorden niemand vreemd schijnen : « Es ist eine merkwürdige Erscheinung , dafs die Pronomen in der Sprache so häufig ganz « überflüssiger Weise gebraucht werden , » zegt Bekker in zijn Organism der Sprache , § 63 , en eenige regels verder : « zu den Pronominalattributiven gehört auch der Artikel ; und « der Gebrauch desselben ist ebenfalls in manchen Sprachen , « und namentlich in der deutschen , weit über die Gränzen des « wirklichen Bedürfnisses hinausgeschritten. » Hij toont ons die overbodigheid in 't pron. pers. bij 't verbum , waer reeds de uitgang het bevatte : DU *lieb-EST* (*am-AS*) ; en bij het reeds uitgedrukte onderwerp : JOHAN ER (OF DER) *schlug DEN VATER* , gelijk immer in de tael der *Mohikans* in America ; hij toont ze ons in 't possess. in de uitdrukkingen : *des Vaters SEIN Hut* , *der Mutter IHR Kleid* (men gedenke dat het juist deze zijn waerover thans gehandeld wordt) , die , gelijk hij zegt , « nicht blofs provinziel « sind , sondern sich auch in andern Sprachen vorfinden. » In der daed , Adelung , naer wiens Mithridates hij verwijst , leert ons , D. I , blz. 464 , dat , in 't Turksch , « Die Possessiva das eigene « haben , dafs sie zugleich den Genitiv des Pronominis personalis « dem Substantive voran schicken , als wenn man im Lateinischen « sagen wollte , TUI *frater TUUS* , TUI *fratrem TUUM* , TUI *fratres « TUOS* , » enz. Voor de woorden uit het *Vader ons* : *uw naem* , *uw rijk* , *uw wil* , zeggen de Turken : *uws naem UW* , *uws rijk UW* , *uws wil UW* ; voor *ons dagelijksch brood* , heeft men daer : *ieder-daegsch ONZER brood ONS* , enz.. Hoe veel verschilt dit van de door mij ontlede zeggingen ? De pronomina beteekenen verder in die tael geen geslacht , verbuigen zich echter door al de zes naemvallen. Het Engelsche *before my eyes* , *in his mouth* , enz. en andere spreekwijzen van latere talen , als : *hij groette ZIJNEN vader* , waer het Latijn enkelijk zet *salutavit patrem* , en hetgeen

Bekker verder nog van het overvloedig gebruik der pronomina bij andere Amerikanen zegt, ga ik voorbij, en geef slechts nog eenige voorbeelden op die ons nader liggen. De twee regels die ik over lang uit Maerlants Rijmbijbel aenhaelde zijn in dit opzigt zeer merkwaardig :

**Na vader doet si bede sieden
Die broederen met haren lieden /**

waer men thans voor zeggen zou : Na des vaders (of huns vaders) dood sieden beide broeders met hunne lieden. Gewoonelijk gaet het subst. voorop : *de man die zeide, die steenen die vielen, dat peert dat sprong, het sweert dat brac*, enz.. Van dergelijke verlengingen zijn alle oude boeken vol ; en in de volksspraak zijn ze zoo diep ingeworteld, dat de spraakkunsteners (z. Weil. blz. 241, § 100) er met houweel en spade tegen te veld getrokken zijn. Van het *ik zal ik*, en *ik zal ik ik* der Vlamingen en Brabanders, en van hun *hij was hij ziek, gay godt gay modr odn*, enz. wil ik niet spreken, ofschoon dergelijke pleonasmen uit de volkstaal, voor hem die de zaak wel inziet, eene niet minder beslissende proef opleveren, dan andere voorbeelden uit boeken ontleend. Zoo iets is ook hun *de die, de deze*, wat zich echter bij de schrijvers der XVIe en XVIIe eeuw menigmael aantreft, als bij Van Ghistele, Terent. Eun. II, 3 :

Want na dat ik DEN DESEN hoore rasen nu, enz.

en bij De Decker, Gedichten, I. D. blz. 331 :

Dien gevende dat hy DEN DEZEN nam ;

en in zijn' Lof der Geldzucht, blz. 159 :

Ach! denk ik strax DE DIE zijn machtig, enz.

bij Cats, Emblem. 29 :

'T gaet met den mensch als met de peer :

DE BEES is rijp en sijgt ter neer,

DE GEEN noch groen dient niet geplukt, enz.

Ziet Huydec. Proeve I. D. blz. 94, waer hij mede *de sommige*

bij Vondel en bij anderen afkeurt. Wat is er gebruikelijker dan *de mijne*, *de uwe*, enz. bij ons en *le mien*, *le tien*, enz. bij de Franschen? wij kunnen nauwelijks nog anders spreken, en echter toont ons het Latijn en het Engelsch dat het pleonasmen zijn. Soms wordt het lidw. van 't possess. afgescheiden, als in Reinaert, v. 4478 :

En sloech hem voor die tanden sijn;

en dus menigmael *die vriende mijn*, enz.. In 't Lev. van Jhs. heeft men : *Eens tijds soe bat mi een mijn lieve vrint*, gelijk men nog wel eens in 't Fransch zegt *un mien cousin*, enz.. En hoe ziet het er dan uit met **DAT boek DAT is HET mijn**, of zoo men onlangs nog sprak, **DAT boek DAT is DAT mijne**, **DIE vogels DIE zijn DIE onze?** Schrijven wij niet : **omdat ik HET noodig achtte HET te doen**; hetwelk ontleed niets anders is dan : om *dat*, te weten, ik achtte *dat* noodig, te weten nog eens, *dat* te doen? Het volk zegt dagelijks : **DAT geld DAT en is HET uw niet, maer HET is HET zijn**, wat in 't Latijn nagenoeg klinken zou als volgt: *ILLA pecunia, ILLA non est ILLA tua, sed ILLA est ILLA sua* (ejus)! Klinkt dit ook zoo niet wat op zijn Turksch en op zijn Huroonsch?

Dus valt dan ook deze opwerping te niet, welke men uit de overtolligheid en opeenstapeling der lid- en voornaemwoorden trekken zou, en voor hem, die zich de moeyte wil geven van slechts de twee eerste banden van Adelungs Mithridates open te slaen, zal het blijken dat wij, in vergelijking van vele andere volken, daer meê zelfs zeer spaerzaam omgegaen zijn.

Ik wil er hier eene andere proef van geven die tevens tot bevestiging zal strekken van al wat wij tot hier toe gezegd hebben, en waarmede ik dan ook sluiten zal. Wanneer, namelijk, bij eene omkeering of *inversie* het woord, dat in den tweeden naemval staen moet, door meer andere van hetzelfde afhankelijke substantiva vergezeld en voorafgegaen is, dan blijven niet alleen deze onverbogen, maer het heerschende woord zelf laet dikwijls zijnen genitivus-uitgang eerst na twee of meer andere woorden, die er het complement van zijn, volgen. Zoo zegt men

niet slechts *koning Lodewijks dochter*, zonder verbuiging van het woord *koning*, maer met eene nog nadere bepaling: *koning Lodewijk van Frankrijk's dochter*, waer de 's, die eigenlijk tot *Lodewijk* behoorde, achter het complement *van Frankrijk* geplaatst wordt, terwijl in 't Latijn al de *apposita* het teeken van den genitivus bekomen: *Ludovici Galliarum regis filia*. Moest men nu dit complement met zijne bijgevoegde 's (*van Frankrijk's*) voor een vormelijken genitivus houden, en ware de *s* slechts eene adjectivisch-genitivische uitgangswijziging, zoo zou men hier gewis een hoogst wonderbaer verschijnsel onder de oogen hebben, namelijk, een' dubbelen genitivus in een en 't zelfde woord. Wie voelt niet hoe ongerijmd en belagchelijk zulk eene uitlegging wezen zou, en hoe ligt het van den anderen kant is, te toonen dat de bepaling *van Frankrijk* een ablativus, en de daer achter aengesloten *s* niets anders dan het ingekrompen possessivum is. De ontleding van 't geheel luidt dus: *koning Lodewijk van Frankrijk* (*genoemd*, of iets dergelijks) *zijne dochter*. Zoo ook *Vrouw Maria van Burgondie's vader*, volgens 'tgeen van het tweevoudig gebruik van 't aenhangsel *s*, in plaets van *zijn*, zoo voor 't vrouw. als mann. geslacht gezeid is. Echter in deze en alle gelijksoortige langere gezegden zou ik niet eens aarzelen met het volk, en op 't voetspoor van onze beste schrijvers van vroegeren tijd, 's door *zijn*, *heur* of *haer* te vervangen, en voluit *Maria van Burgondie* *haar vader* te schrijven. Ik denk niet dat iemand beide manieren van spreken of eene derzelve voor ondietsch zal aenzien, wanneer hij overweegt dat ze niet alleen bij ons, in de gewoone spraek en in boeken van verschillende tijdstippen, maer als uit den aerd zelve en uit het hart onzes taelstams spruitende, in het meestendeel der broedertakken terug gevonden worden. De Engelschman zegt niet slechts, zoo als wij, *the king of Prussia's army*, maer zelfs op zijn Grieksch, met ellipsis van 't ligt aen te vullen heerschende subst., *he went to the Lord Archbishop of Canterbury's*, enz.

Daer later onder de II^{de} Afdeel. van dit Hoofdst. § 2, b) nog eens van den Genitivus gehandeld wordt, breek ik hier deze

reeds al te lange uitweiding af, MM. HH., om het overzicht van den onderhavigen § voort te zetten.

Onmiddelijk na de woorden die ik in 't begin van dezen § aengehaeld heb, gaet de heer V. D. tot den zoo vermaerd geworden *casus emphaticus* van Bilderdijk over, en omhelst hem met beide armen. « Behalven dien zoogenaemden genitivus, » zegt hij, « hadden wy, oorspronkelijk, slechts éenen gebogen naemval, « den nadrukkelyken of *casus emphaticus*, die tevens de naem- « val is van afgezonderdheid of onverbondenheid (*absolutus*), « welken sommigen onzer landgenoten, ook tegen hunnen tong- « val in, ten onrechte, overal en zonder onderscheid met den « nominativus in 't mannelijke verwarren, stellende ~~den~~ *man is* « braef, voor *de man*. Eene stof, welke wy overigens om derzel- « ver belangrijkheid, ontstaan uit hare betwisting door bekrom- « pene geesten, afzonderlijk zullen behandelen. »

De hier beloofde afzonderlijke behandeling maekt deel van den 1sten § b) der volgende Afdeeling; doch uwe nieuwsgierigheid, MM. HH., om de breedere inzichten des opstellers te kennen, zal, denk ik, niet kwalijk er meê gediend zijn, zoo wij nu, daer het toch zoo ver gekomen is, regtstreeks tot die sektie overgaen. Ik zal 't in alle geval zeer kort maken.

Zijne waerborgen voor het bestaen van den *casus emphaticus* zijn, behalve, mag men vooronderstellen, zijne eigene overtuiging, Bilderdijk, die er de uitvinder van was (Sprakl. blz. 8-92; Nieuwe T. en D. Versch. D. II, blz. 61 en III, blz. 97-117), en onze Willems, gelijk de heer V. D. zich uitdrukt, die hierin zijn' meester volgde. « Waerom, » vraegt de heer V. D. met den laetsten, « zouden wy die kracht- en nadrukgevende *n* niet mogen laten hooren, als dit onzer dictie bevorderlijk ware? » en hij voegt er als voorbeelden bij: *God, den Heer, sprak; Den boek des geslachts Jesu-Christi.*

Op de vraag zelve, waerom wij die *n* niet zouden laten hooren *als dit onzer dictie bevorderlijk ware*, heb ik, gelijk ze hier voorgesteld is, geen woord te antwoorden; onder die voorwaerde, overal waer zoodanig eene onderstelling kan aengenomen wor-

den , mag men alles. Zij sluit immers niet slechts de eigenlijk gezeide fouten uit , maer in 't algemeen alles wat maer in eeniger wijze aanstootelijk is , het zij als verouderd , het zij als nieuwigheid of eene al te groote vrijheid , het zij op wat manier ook van 't beter gebruik afwijkende ; daer niets van dezen aerd der dictie bevorderlijk kan wezen.

Het komt dan daerop aen , of het bijvoegen dier emphatieke *n* het aengeprezen voordeel werkelijk verschaft , en of dit bestendig of slechts bij toeval plaets grijpt. Is 't geen men hier kracht en nadruk noemt , iets wezentlijks , zoo zegge men ons dan ook , hoe die *n* , die eigenlijk het kenmerk van den vierden mannelijken naemval is , thans , door een geheel tegengesteld uitwerksel , het onderwerp zelf meer klem bijzetten kan. Ik , voor mijn deel , zie er wel niets onmogelijks in , maer is het waerlijk zoo , dan zal 't goed zijn niet alleen ons te zeggen waeruit dit spruit ; maer ook in hoe ver het willekeurig of noodzakelijk is. De benaming van *casus emphaticus* is iets zoo zonderlings ! en om ronduit de waarheid te zeggen , men heeft ons reeds zoo dikwijls met woorden in plaets van redenen zoeken te payen , dat het hoogst noodzakelijk wordt goede en duidelijke proeven te eischen , telkens dat men ons iets aanbiedt dat naer eene kracht- of wonderspreuk gelijk. Men heeft ons sedert eenige jaren zoo veel van de kracht der enkele letters voorgedragen en geleerd , om verscheiden spraakkundige het zij verschijnsels of droomen uit te leggen , of schijnen uit te leggen , dat het nauwelijks te begrijpen is , ik zeg niet hoe meer talen , maer hoe er eene tael met het klein getal van onze zoo streng in hare beteekenis bepaelde letters of klanken tot bestaen gekomen zij.

Het zij wat het wil , zien wij nu eens of de opgegeven voorbeelden de zaak voor ons klaerder maken. Van het eerste : *God , den Heer , sprak* , weet ik nauwelijks wat zeggen. Ik zie er eene appositie of bijzetting , die , wel is waer , niet zonder beteekenis is , maer eigentlijken nadruk vind ik er niet in. Veel minder nog kan ik dien in de *n* van *den* stellen ; *God , de Heer* of op zijn ouds , *die Heere* ; schijnt mij niets minder bediedend. Nu , dit

hangt van den smaak af, en in alle geval zou 't voorbeeld geschikter naest diegene geplaetst zijn geworden welke hij bij 't spreken van de *n paragogicon*, onder den volgenden § vermeldt.

Het tweede voorbeeld, « de eerste plechtige woorden waer-
« mede Van den Leemputte 't Evangelie van Mattheus ontsluit:
« *Den boek des geslachts Jesu-Christi*, » is geheel iets anders, niet wat den nadruk betreft, maer ten opzichte van de spraekkundige reden er van. Men weet dat meestal de oudste schriften of wel geen opschrift dragen, of wel hetzelfde in den tekst inlijven. Elders en vooral later komt het ook onder een demonstrativen vorm voor: *Dit is 't Passional; Dit is 't of Hier beghint dat boek der goddeliker minnen*, enz. Waer alleen staet *het Passional, het boek*, blijft *dit is*, enz. ondervestaen. Had ik Van den Leemputtes vertaling bij der hand, zoo zou ik mij eerst willen verzekeren of hij in andere gevallen mede niet *den* voor *de* bezigt, zonder dat er aen eenigen nadruk te denken zij; en vond ik dat hij het doet (hetgeen ik voor zeer waarschijnlijk zou houden, belette dit niet de gedachte dat men dan zijn voorbeeld voor den *casus emphaticus* niet zou ingeroepen hebben; dit ware immers den lezer bedriegen geweest) dan zou ik zijn *den*, wat plegtigheid men er ook in ontdekken wille, slechts voor eene hem gewoone fout aenzien. Maer ik ben te vreden om het anders te nemen; zal 't daerdoor seffens een *casus emphaticus* worden? Blijft er niets anders over? Kan het niet even zoo wel (en dus beter) eene *ellipsis* geheten worden, waer men, in plaets van *dit is*, zoo als met den eersten naemval, thans met den vierden, *ziet daer* of een ander dergelijk werkwoord onder te verstaen hebbe? Zou ik u mijn' broeder aanbiedende niet mogen zeggen: *Mijnen broeder! J'ai l'honneur de vous présenter mon frère?* en dus een nieuwen gast in den vierden naemval aen 't gezelschap aenkondigen, even gelijk men in 't Latijn *en* en *ecce* zoo wel met den acc. als met den nom. gebruikt?

De heer V. D. geeft ook voorbeelden uit dichters, en wel van latere tijden, op; ik mag ze niet voorbijgaen. Het eerste is

uit van Haren's Geuzen getrokken , naer de omwerking van
 Bilderdijk en Feith , I. blz. 10 :

DEN dag, dat alles schijnt verloren,
 Dat vorsten weigeren u te hooren,
 En ieder voor uw klachten schroomt,
 Als wanhoop is ten top geresen;
 DIEN dag zal uw verlossing wezen,
 O Nederland!

Zal ik dit getuigenis uit een werk, dat door Bilderdijks hand
 gegaen is, verwerpen? Ik behoef van dat regt geen gebruik
 te maken. DEN dag, DIEN dag staen hier om den tijd aen te
 duiden, gelijk wanneer ik zeg dat de tijding, enz. DEN VIJFDEN
 dag van vorige maend aengekomen is. Men kan er op bij verstaen.
 De heer V. D. heeft dus die strophe niet begrepen. Een voorbeeld
 uit de gedichten van den heer Willems zou in geen geval eenig
 gezag kunnen hebben, en geldt hier zoo veel te minder, omdat
 zijn stuk *aen de Belgen*, waer het uit gekozen is, geschreven
 werd « tydens hunne verlossing van het fransche juk, » toen
 hij nog 't onderscheid tusschen den eersten en vierden naemval
 niet had aengenomen. Ik schrijf het niet te min over :

. . . dat een Franschman, die ons' namen niet kan spellen,
 Ons onze tael betwist, zich strafloos aen durft stellen,
 Als waers hy den man die onze pligten kent,
 En dus de gastvryheid in 't liefdryk aenzigt schent,
 DIEN smaed is duldeloos, DIEN mag geen Belg verdraegen!

« Had deze vaderlandsche dichter, » roept de heer V. D. uit,
 « dan reeds den *casus emphaticus* aengekleefd, hy had dat
 « eerste nadrukkelyke woord *dien*, tot klemmende uitspraek, in
 « geen ander karakter moeten stellen. En zoo ziet zich het
 « *italique*, waer anders schryvers in rijm en onrijm zoo veel
 « op hebben, in zyne ingedrongene rechten gefnuikt! »

De heer V. D. neme het mij niet kwalijk; maer had ik in al

helgeen hij ons voorlegt iets meer te beoordeelen dan zijne spelregels en de gronden waer ze op steunen, zoo zou ik niet alleen het woordje *dien* bij den heer Willems, het wanschappen en in zijne passieve beteekenis onduidelijke *duldeloos* overal ⁽¹⁾, en bij hem zelven het IN ZIJNE INGEDRONGENE RECHTEN *gefnukte italique*, als taelfeilen, in het *italique* stellen, maer 't laetste daerenboven, als kinderachtig, tot uitdrukkelijker afkeuring, met groot kapitaal afteekenen. Wat *dien* betreft, voor hem die anders gewoon zou zijn *die* te schrijven, ware het mede eene proef van gebrek aen smaek, daer het onbetwistbaer is, dat het vers door de afwisseling (de Rhetorica noemt het eene *traductio*) van *die* en *dien* oneindig zou winnen, zelfs, dewijl het daerop aenkomt, aen nadruk of *emphasis*:

DIE smaed is duldeloos, DIEN mag geen Belg verdragen!

Wat daer ook van zij, MM. HH., de heer Willems zag er toen geen' *casus emphaticus* in, en zoo hij hem later door Bilderdijk verleid, aennam en als eene nieuwe, tot dus ver onbekende, schoonheid van onze tael meermaels aenpree's, ik meen te mogen verzekeren dat hij hem sedert lang erkend heeft voor 't geen hij is, voor eene hersenschim. Maer 't is niet genoeg dat de stichters van eene ketterij hunne dwalingen afzweren, opdat dadelijk

(1) Van 't werkw. *dulden* kan 't niet afgeleid worden en een zelfst. naemw. *duld* of *dulde* is niet na te wijzen, en had het oeyt bestaen, dan zou *duldeloos* nog niet beteekenen *dat niet te dulden is*, maer *dat niet kan dulden*; een *duldelooszieke*, maer niet *eene duldelooszieke*, ten zij overdragtelijk, dat is eene ziekte die den zieken ongeduldig maekt. Zoo zou men dan ook van *duldeloos smarten* kunnen spreken, maer in geen geval van een *duldeloos smaed*. De *smaed* is altijd iets geheel *passiefs*. Wie zou durven zeggen: *myn smaed kon dat niet dulden?* en nogtans is 't minder vreemd: *myn smart duldt dat niet*. Ik heb gezegd waerom. Onze woordenboeken keuren ook het woord af zoo veel zij kunnen. Zoekt men er *duldeloos*, men sal 't vinden, omdat zij niet hebben mogen voorbijgaen wat bij onze schrijvers gevonden wordt; maer zoekt men *insupportable* of *intolérable*, dan zal nog Marin, noch Olinger, die hem gevolgd heeft, u aen een *duldeloos* doen denken. Kiliaen en Plantijn kennen het ook niet. En 't deugt ook niet. Nogtans 't woord is er nu eens, en 't zou moeyelijk te verplaetsen zijn.

hünne aenhangelingen mede bekeerd zijn. Wie kan het zaed dat hij verspreid heeft weder in zijne hand bijeen verzamelen opdat hij 't verbrande? Het hoort thans aen den wind toe.

Men heeft reeds uit het voorgaende mogen opmerken dat de *casus emphaticus* soms een nominativus, dan weér een accusativus of ook wel een *casus absolutus* (onbepaalde casus?) is. De heer V. D. maakt hem bovendien nog tot een' vocativus. « Ook « heerscht wel de nadrukkelyke naemval in den voc., die, gelijk « wy zeiden, by ons nimmer van den nominat. verschilt, en « ook hierin overeenstemt: als in 't sneldicht van den geestvollen « Huygens, getyeld: *Jan op 't uysterste*.

« *Jan light en wacht een' koorts daer hy niet tegen magh,*
 « *Flus is 't syn quade dagh, en daer mè goeden dagh!* »

« waer de by *quade dagh* sterk afstekende *goeden dagh* de na-
 « druk-*n* te rechte ontfangt. » Ja, voorwaer, te regte! niet omdat
 het een vocat. is, want dat verdient van de plak, maer omdat
 het een accus. is, als of er stond: *en daer með WENSCHEN wij*
hem of WENSCHT hij ons GOEDEN DAG. De misvatting is wat grof;
 echter is er mogelijk toch wel iets aen gewonnen, daer wij verne-
 men dat, in zijne voorstelling, de *casus emphaticus* geen bijzondere
 casus, maer enkelijk een bijzondere naem is, die op elken casus
 passen kan, ... volgens dat men 't opvatten wil. Wat heeft men
 ons toch al vodden met den belagchelijksten ernst uitgekraemd!

Doch hier mede blijft het bij hem zoo, MM. HH. Wij keeren
 dus tot de regels der eigentlijke verbuiging, die hij verder aen-
 wijst, voor een oogenblik nog terug. Zijn paradigma is dat van
 Bilderdijk, Spraakl. blz. 93. De mannelijke woorden op *e*
 maken den tweeden naemval op *en*: *de bode, des boden*; dus
 ook de bijvoegelijke als zelfstandig gebruikt en verder *des harten,*
des Heeren, zamen met de mannelijke op *sch* en *st*, uitgezonderd
des vleesches, des beestes, des geestes.

« De derde naemval wordt meestal vervangen door het voor-
 « zetsel *aen* of *voor*, met den vierden naemval. Men mag ja,

« wanneer zulks geschieden kan zonder de duidelijkheid te kort
 « te doen, dit voorzetsel *aen* onderdrukken, en lid- en naemwoord
 « in den vierden naemval, en dus, als 't ware, onverbogen
 « laten. B. V. *Ik heb het de mannen (den mannen of aen de*
 « *mannen) gezeid; ik geef de eene zuster zoo veel als de andere*
 « *der eene zuster of aen de eene, enz.)* » En hij verwijst daerbij,
 onder in de noot, naer David, Spraeck. blz. 42. In der daed een
 goed gedeelte of, juister, het gedeelte dat goed is, van deze
 zijne voorschriften, is letterlijk uit gemelde spraakkunst over-
 genomen; maer 't geen hij er van 't zijne bij gedaen of op zijne
 wijze uitgedrukt heeft, mogt hij op eens anders rekening niet
 brengen. Allermint mogt hij 't den heer David opdringen, want
 onnauwkeurigheden van dien aard zal men in 's mans werk
 niet ontmoeten. Daer wordt nergens gezeid dat, wanneer men
aen onderdrukt, lid- en naemwoord onverbogen blijven; en had
 de heer David zich nog zoo uitgedrukt (wat hij had mogen
 doen, omdat hij in dat boek het basterdvlamsche *den* in den
 nom. nog behouden heeft), dan moest toch de heer V. D. niet
 vergeten dat voor hem *de man* en *den man* het zelfde niet zijn.
 Grover is 't nog, wanneer hij zoodanige *derde naemvallen* met
 den naem van *vierde naemvallen* bestempelt. Hij mogt, ten
 hoogste, zeggen dat het de zelfde uitgang is, want een dat. kan
 niet meer een acc. dan een nom. wezen. Voor 't gebruik komt
 het wel overeen uit, maer 't is eene valsche opvatting, en deze
 dient men door strengere kunsttael te vermijden. De nauwgezete-
 heid in de uitdrukking is in de spraakkunst een hoofdvereischte,
 welks verwaerloozing tot nu toe bij ons maer al te veel kwaed
 gesticht heeft. Mogt ik, met al de voorbeelden die ik er van
 gegeven heb, onze taelmeesters toch leeren nauwkeurig spreken!
 Mogt ik hun doen verstaen dat de spraakkunde eene wetenschap
 is, waer, gelijk van alle andere, een klaer en volkomen begrip
 der aengenomen termen het ABC van is! En nogtans zie ik op alle
 schoolmuren aengeplakt dat men er de *analyse grammaticale et*
logique leert! of zijn dat ook al zoo maer woorden die men
 onthouden heeft, en die niets meer beteekenen dan wanneer men

op vijf en twintig uithangborden in groote letters: *Bottier du Roi* leest? Wat moeten toch de *scholieren* hard van begrijp zijn! want laerzen voor koningen zijn er immers, maer onze kinderen komen er niet eens beslagen van te huis.

Genoeg alweer hiervan. Wat den grond der vraeg betreft, hoe en naer welke regels onze zelfstandige naemw. verbogen worden, en op welke redenen deze regels gevestigd zijn, dit behoorlijk te willen ontvouwen en volledig daerstellen, ware eene stoute onderneming. Het zij mij genoeg te zeggen, dat van al onze spraakkunsteners, groote en kleine (laten wij ze op vijftien schatten) die elkander niet slavelijk nageschreven hebben en op eenige eigenaerdigheid mogen aanspraak maken, geene twee de zelfde verbuiging voorschrijven. De oorzaak daarvan is, eensdeels, en voor zoo veel het gebruik in dit vraegstuk ver het grootste gezag hebben moet, de onbestendigheid van dat gebruik en de weinige overeenstemming van onze schrijvers van alle tijden het zij onder hen, het zij met zich zelven; anderdeels dewijl mede, om dat gebruik, hoedanig ook, te kennen en te beoordeelen, lange spraakkundige navorschingen, gezonde inzichten en oordeelkundige stelregels, gehoor en smaak en een waer begrip van de volmaektheid der tael, onontbeerlijk zijn, de verschillende trap op welken ten aenzien van deze en meer andere vereischten onze taelmeesters geplaetst waren. Over 't algemeen vindt men zich bij 't lezen hunner regels gedwongen te erkennen, dat hun in alle opzichten veel ontbroken heeft. De groote hoop is met onze letterkunde en met de schrijvers van hare verschillende tijdvakken niet eens bekend geweest. Anderen beroepen zich op boeken die volstrekt geen gezag hebben, en houden voor 't best datgene waer zij het langst aen gewoon geweest zijn. Bijna niemand heeft de veranderingen in acht genomen die de tael noodzakelijk ondergaen heeft of rekening gehouden van hare natuurlijke ontwikkeling. Op de volmaektheid waervoor de tael uit haren aerd vatbaer was, of waer in, ten aenzien der verbuiging, die volmaektheid bestaan kon, hebben weinigen nagedacht. 'T was om regels te doen, en als

aengestelde wetgevers gaven zij regels, elk naer zijn' zin en goeddunken. Het eenige waer zij naer streefden, was, zoo als men bij 't opstellen van regels pleegt, dezelve zoo algemeen te maken als 't mogelijk was. Zij zagen daer een dubbel voordeel in: wat, naer hun docht, eene verdienste van hun boek was, bragt te gelijker tijd meer gelijkvormigheid in de tael. Hoe veel taelleeraers reket gij, MM. HH., dat zich daerdoor hebben laten verleiden? Hoe veel zijn er thans nog niet die, was 't hun toegestaen, alle gelijksortige woorden in eenen vorm zouden gieten? Zoo beschouwd hebben de spraakkunsten de tael niet slechts verarmd, maer ook meermaels verkracht; van den eenen kant uitsluiting van vormen die men niet kende of die men, als in zijne streek minder gebruikelijk, niet wilde erkennen; van den anderen, geweldige opdringing van nieuwe vormen aen woorden die zich naer de regels niet schikken wilden; op dat ik de zonden van onwetendheid voorbijga!

Zal ik dien staet trachten te veranderen en onze spraakkunsteners overeen te brengen? Zoo vermetel ben ik niet, MM. HH.. Ik ken wel de oorzaak van 't kwaed, voor een gedeelte ook de aen te wenden middelen om het te verbeteren, maer 't ben ik niet die ze kan toepassen, ik heb ze niet in de hand. Hoe menig woord is er niet, van die waer 't meest over getwist wordt, dat ik, mijns gedenkens, nooyt elders dan in de spraakkunsten aengetroffen heb? Hoe veel andere, waer ik slechts eenen vorm van aengetroffen heb? Hoe veel alweer, die ik aengetroffen heb of wel bij schrijvers zonder gezag, of wier gezag voor mij twijfelachtig is, of bij meer schrijvers onder meerdere gedaenten die even gebruikelijk schijnen?... En daer 't hier vooral op 't gezag aenkomt, wat zou er al dit aengaende, en om elkander wel te verstaen, voorloopig niet te bepalen vallen? Om te zwijgen van die menigte van spraakkundige overwegingen die bij iederen vorm, ja, bij ieder woord, nog zouden voorkomen!

Al wat ik doen kan, is den staet van de vraag bepaeldelijk daer te stellen. Over de verbuiging der vrouw. naemw. in genit. is er bij ons geen twist: zij zijn onverbuigbaer. De eigennamen

echter en de woorden *moeder*, *dochter*, *zuster* en *vrouw* (Vglk. blz. 514) kunnen in sommige gevallen mede eene *s* aennemen. Het zelfde heeft met een klein getal *abstracta* in de omzetting, en met meer andere in de zamenstelling plaets. Bij de Ouden, en tot diep in de XVIe eeuw, vormden meestal de vrouw. naemw. met den uitgang *e* hunnen genitivus op *en*. Men kan vragen of die verbuiging, waer mede nog sporen van overgebleven zijn, onzen dichteren geheel en al ontzegd is, b. v. in *der zonnen glans*, of in woorden die geen meervoud hebben, als *zijner genaden*, *mijner trouwen*? De aengehangen *e*, in *der vrouwe*, enz. maekt geen' speltwist.

De meeste kijf heeft plaetst omtrent de mann. naemw. op *e*, *s*, *st* en *sch*. Sommigen, aen wier hoofd Bilderdijk staet, kennen hun in 't algemeen een' genit. op *en* toe. Anderen willen ze meestal op *es* verbogen, waervan alweer anderen, bij de twee laetste uitgangen (*st* en *sch*), de *e* nog afdoen en alleen de *s* behouden. Daer zijn er verder die leeren dat alle dergelijke woorden in genit. onverbuigbaer zijn. Voegen wij daerbij de *eklektieken* die uit deze min of meer uitsluitelijke stelsels elk naer zijn welgevallen hier dit, daer dat uitgekipt hebben, en de uitnemingen die ieder der eersten aen zijne eigene regels gesteld heeft, en wij zullen ons een denkbeeld kunnen vormen van de verwarring en de regeringloosheid die in dit punt bij ons heerscht. Was het bij de Ouden ook zoo? Daer was ook wel eenige wankeling of liever verwisseling beider vormen in sommige woorden, die men dan eens met *es*, en dan weër met *en* verhoog; maer zoo eene wanorde, als bij ons plaets heeft, zou men te vergeefs bij hen zoeken. Zij was er ook niet mogelijk, om de eenvoudige reden dat zij geene spraekkunstmakers, geene taelregelaers hadden. Zij schreven naer 't gebruik en niet naer beredeneerde spelstelsels; hunne spraekunsten waren de schrijvers die zij gelezen hadden. En wanneer ik het wel nabedenk, zoo iemand al onze systematieke spel- en spraekunsten met al de zoogenaemde schrijvers sedert 't begin der XVIe eeuw, die (hoe zal ik 't zeggen, om er de beste van af te

zonderen?) die hunne taelkennis slechts uit spraakkunsten geput hebben, kon bijeen verzamelen, opdat hij er mee deed wat hij wou of wat ik hem raden zou, die man had het middel in de hand om mede bij ons het kwaed, waer wij over klagen, tot in den wortel uit te roeyen. Bij onze goede schrijvers is geene verwarring. Men vindt er, zoo als in alle talen, onbestemde geslachten, anomale verbuigingen, dubbele vormen, door den tijd, ook wel door vroeger menging of misduiding ingevoerd, maer altoos door een lang gebruik gewettigd; niets willekeurigs, niets grilligs noch eigenzinnigs, vooral niets tot het ongerijmde en belagchelijke toe onspraakkundigs, niets dat ondietsch zij! Uit den aschhoop zou wel geen pheniks herboren worden, maer de overgeblevene goede schrijvers, die men dan wat meer en vooral zorgvuldiger lezen zou, zouden ons eerlang eene spraakkunst verschaffen die ook hare vijf honderd jaren leven mogt.

Die spraakkunst, naer 't duister besef dat ik er van heb, zou op de uitgangen noch zoo algemeene, noch zoo uitsluitende regels bouwen, als de thans bestaende wel doen, om dieswil dat alle nominativus-uitgangen den zelfden oorsprong niet hebben, en ook wel met verloop van tijd veranderd zijn, terwijl de overige verbuiging haren ouden stap voortgegaen is; en zoo mede omgekeerd. Ook de menigvuldige geslachtsveranderingen moeten het beletten. Zij zou ten eerste den adjectivalen uitgang *sch* in *mensch* (mennisch) met dien van *disch*, *visch*, enz. niet verwarren. Was 't bewezen dat allen, die gelijk *mensch* eenen medeklinker voor de *sch* hebben, insgelijks eens adject. waren, b. v. *wensch* (vglk. t' Hoogd. *Wonne*), *vorsch*, enz., dan zou nog 't gebruik den regel maken, en mogelijk zelfs aen *mensch* den uitgang op *es* (*s*) in zekeren zin en zekere spreekwijzen toestaen.

Iets dergelijks zou welligt met den uitgang *st* plaets vinden, wijl *des dorsten*, *des mosten*, *des lasten*, *des harsten*, *des basten*, *des gasten* en meer anderen, zoo zij ooyt bestaen hadden, ongetwijfeld in den aschkuil zouden liggen, en toch aen den anderen kant *vorst*, dat niet anders is dan *voorste*, *overste*, gelijk men ook wel soms *de zwart* zegt, zijn adjectivalen genitivus op *en* met

regt verdedigen zou; waer ook *mast* (vglk. *mastboom*, *mastverken*, *mastvisch*, enz.) aanspraak op maken mogt; en dit wel zonder krenking van zijne verdere regten als volwassen substantivum (1).

De woorden op *s* zouden niet minder van de hedendaegsche regels afwijken. Men zou in die nieuwe spraakkunst niet lezen 't geen in *Bilderdijs Spraakleer* staet, dat de uitgang in *s* natuurlijker wijze *en* eischt, dewijl men geen *ss* uitspreken kan. Is dan *des plasses*, *des kusses*, *des prijzes*, *des danses*, *des pelses* bezwaerlijker om uit te spreken, dan de onzijdige van den zelfden uitgang *des messes*, *des kruises*, *des glazes*, *des huizes*, enz.? of neemt *Bilderdijk* bij de mannelijke in plaets van *es* enkelijk de *s* aen? Dit mag men niet denken, en bij gevolg deugt die reden niet. Wel is waer dat hij er nog « een *byzonder reden* » bijvoegt, « namelijk: dat deze woorden (op *s* en *st*) in hun aart « vrouwelijk zijn » wat even zoo verkeerd is, eens deels omdat het valsch is, anderdeels, — ik zou kunnen zeggen, omdat volgens zijn eigen getuigenis (blz. 104) de *s* eertijds aen den genit. van beide geslachten gemeen was; maer dit ware mogelijk ook wat gewaegd; ik zeg dan liever, — omdat het mann. geslacht den genit. op *en* niet meer uitsluit dan het vrouwelijke hem vereischt. Onze tael heeft immers van in de vroegste tijden zoo wel mannelijke woorden met den genit. op *en*, als vrouwelijke zonder *en* gehad. Om te zwijgen van de thans algemeene onverbuigbaerheid van deze laetste. Hoe zouden juist diegene, welke hun vrouwelijk geslacht afgeleid hebben, den vrouwelijken genitivus op *en* bewaerd hebben, wanneer zelfs die vrouwelijk gebleven zijn hem verloren hebben? Nog eens dan: zijne reden is geene reden.

Niet te min is 't zeker dat oudtijds een groot aental woorden op *s* van 't mannelijke geslacht in genitivo *en* hadden, en dat die

(1) *De swart*, in gen. *des swarten*, maer, als eigennaem gebezigd, *de Zwarts*, en dus ook *de Wits*, *de Groots*, met onverbogen lidwoord. Men vergelijke wat wij boven blz. 508 en 517 aengeteekend hebben.

verbuiging voor een deel daarvan bij de beste schrijvers van lateren tijd nog gevonden wordt. Doch van den anderen kant is 't niet minder zeker dat meer andere hun *en* tegen *es* verruild hebben, en dat van andere alweer beide vormen even gebruikelijk zijn. — Welke zijn de woorden die tot ieder van deze drij klassen behooren? — Hier zal ik Weiland's bescheidenheid volgen, die er §. 155 (blz. 76) *niets* van zegt, en de opnoeming daarvan (gelijk men voor de ongelijkvloeyende werkwoorden gewoon is eene lijst te geven, niets minder) aen den opsteller dier toekomende spraakkunst, welke ik vooruit zie, overlaten. Daer men ondertusschen toch genegen zal zijn om ze tot zekere regels te brengen, zoo doe ik aenmerken, dat de naemwoorden van bezielde wezens de meeste genitivussen op *en* zullen opleveren, en dat men eerder *des hazen* dan *des kazen*, zal aantreffen. *des osses* zal men niet vinden, noch *des vosses*, noch *des dasses*, noch *des reuzes*, enz. ten zij misschien waer ze niet bepaeldelijk van een dier wezens, maer van 't geheel geslacht gebezigd worden; want dit maekt mede een groot verschil uit, of liever aen beide opmerkingen strekt een zelfde gevoel tot grond. Den invloed van 't geslacht op de verbuiging zal niemand betwisten, en hoe het al of niet bezielde zijn daerbij in aenmerking komt, kan men uit het Engelsch leeren. In 't Persisch, dat zoo veel met onze tael gemeen heeft, is het gansch meervoud der namen van bezielde en onbezielde dingen verschillig. Het is ook natuurlijk dat een geslachtsnaem zich meer naer het onzijdige voege, en er is niemand, meen ik, of hij zou mij verstaen, wanneer ik hem zeide, dat *des vossen Reinaerts listen*, dikwijls ver boven *des vosses natuurlijke listigheid* gaen. Niet dat ik hier een nieuw onderscheid wille maken, verre van daer! maer het is niet anders. Van vele woorden is mogelijk de verbogen genitivus nooyt geschreven geworden, b. v. van *baers*, naem eens vissches en ook eens werktuigs. Voor alzulke zal waarschijnlijk de spraakkunst in acht nemen dat onze genit. op *en*, zoo ver men het nagaan kan, in de laetste eeuwen al meer en meer zeldzaam geworden is, en zij zal vervolgens aen dien wenk gehoorzamen

en aen *es* de voorkeur geven, althans in zoo ver het gehoor er meê gediend is. Was er echter een onderscheid vast te stellen, zoo zou ongetwijfeld niet het werktuig, maer de visch, met *en* verbogen worden. Voor *pols*, *hals* (cou) *pels*, *tas*, *das*, *bos* (bussel), in een woord, voor allen die niets levends aanduiden, zou er niets minder dan de uitdrukkelijke wil van 't gebruik noodig zijn, om aen dezelve een genit. op *en* te durven toekennen. *Hals* echter, van een' mensch gezeid, en dus ook, onder die op *st*, *kwast*, zouden hem niet weigeren.

De uitslag, mijns dunkens, zou dan wezen dat ver het grootste getal op *es* aenspraak mogen maken, en dat voor sommigen beide uitgangen onverschillig zijn, hangende de voorkeur alleen af van de bijzondere beteekenis die zij bekomen of van de plaets die zij bekleeden. Onverbuigbaer zal men er geene heten, schoon in meer gevallen de verbuigingssylb *es* in de versterkte *s* van den wortel versmelten kunne. Zoo zeggen wij *ons vaders*, voor *onzes*, *Mozes wet*, *Zacharias zoon*, enz., waer sommigen eene apostrophe en de oude *hs.* mede wel eene dubbele *s* bezigen. Van 't gebruik der Engelschen heb ik elders gesproken. 'T ware onnoodig te zeggen dat de opwerpingen tegen deze verkortingen voor mij alweer in den aschbak liggen, gelijk al wat zijne wezentlijkheid slechts aen de verbeelding der spraakkunsteners te danken heeft.

Eindelijk zou, meen ik, voor de woorden die op *e* uitgaen, ten aenzien van den genitivus, ook geen eenvormige regel voorgesteld worden. Bilderdijk onderscheidt reeds de woorden met eene zachte niet af te korten *e* van diegene welke haer kunnen afleggen, en kent den genitivus op *en* alleen aen de eerste toe. Ik weet niet of ik mij goed uitdruk; ik wil zeggen, dat hij aen deze eeniglijk den genitivus op *en* toekent; want er zijn niet weinige woorden die thans gewoonlijk geene *e* meer hebben, waer Bilderdijk, ben ik zeker, de verbuiging met *en* nogtans niet geheel zou aen gewijgerd hebben. Als zoodanig zijn algemeen aengenomen *heer*, *hert*, *graef* en verscheiden die, als *reus*, naer hunne uitgangen onder de vorige regels gerang-

schikt worden, of eerder gelegenheid gegeven hebben om die regels op te stellen (1). Ik zal er nog de volgende bijvoegen, allen bezielde wezens aenduidende, allen bij onze Ouden met *en* verbogen, en waervan de meesten thans nog in 't Hoogduitsch *en* hebben: *aep* (wien zal *des aeps* of *des apes sprong* zeggen, en er niet eerder den uitgang aen geven die het in *apenspel* behouden heeft? en dus met de overige die volgen), *beer*, *erf* (dat men anders slechts nog in 't meervoud bezigt; de Ouden zeiden *mijns erven*), *haes*, *knaep*, *paep*, *brak* (hond), *naem*, *pauw* (*des pauwen steert*, en niet *des pauws*), *wees*, mann.; *zwaen*, *draek*, *haen*, *neef*, *heiden*, *christen*; mogelijk ook *hertog* ('s *Hertogenbosch*), en de onbezielde *vrede* en *vaen*, enz. Ik heb deze laetsten aen welke niemand vermoeden zal dat ik hunnen ge-woonen genitivus op *s* of *es* betwisten durve, niet willen achterlaten, op dat men niet twijfele of ik neem mede die verbuiging voor 't grootste gedeelte der voorgaenden aen, vooral waer geene omzetting plaets heeft. Naest *met 's draken bloed bespat*, zal ik niet aarzelen zoo wel *de woede des draeks*, als *van den draek*, te schrijven. Maer *met 's draeks bloed*, door *'s draeks woede* kan men, zelfs als voorbeeld, moeyelijk uit zijne pen duwen. Men mag de zelfde proef op al de overige nemen; doch ook hierin wachte men zich van een uitsluitenden regel te stellen. Indien *'s beers* of *des beers muil* te mijden is, en *des beeren muil* de voorkeur verdient, daeruit volgt in geener wijze dat men ook *des ijsbeeren muil* zeggen zal :

. *tantum series juncturaque pollent!*

(1) Zoo is 't; en die regels eens gevonden, heeft men ze willen toepassen en allengskens eene menigte woorden tegen hunnen dank daeraan onderworpen. 'T was niet anders mogelijk; men kende den regel, maer men kende het gebruik niet; mogt men anders schrijven dan naer den regel? Voeg daer bij dat er niets onwetender, noch koppiger, noch meer uitsluitend is, dan een schoolmeester die alleen zijne regels kent. Voor zulk een' is alle regel van stael, niet slechts onverwrikbaer, o neen; den regel toepassen is voor hem snijden en schaven tot als 't past. Waertoe zouden hem anders zijne regels dienen? of, liever, wat zou hij zelf wezen? is hij bij niet de levende regel?

Het getal der naemwoorden te dezer plaetse aengehaeld had ik merkelyk kunnen vermeerderen en mijn gevoelen door voorbeelden uit vroegere en latere schryvers staven en gezag bijzetten; ten aenzien van vele punten had ik mij zelfs veel stelliger mogen uitdrukken en dit onderzoek veel verder kunnen uitstrekken; maer ik schrijf geene spraekunst; mijn pligt is volbragt zoo dra ik den dwalenden, die toch ook niet zonder oogen zijn, toegeroepen heb: langs daer niet, maer langs hier! tevens hun den weg met den vinger wijzende. — Of ik dit gedaen hebbe, MM. HH.?

II^{de} AFDEELING.

OVER SOMMIGE VERBUIGINGSGEVALLEN.

§. 1. *Nominativus.*

- a) *Over het onderscheid tusschen den 1sten en 4^{en} naemval der mannelyke naemwoorden.*

Men denkt wel dat het hier bijzonder op het lidwoord aenkomt, en dat de heer V. D. *de vader, de zoon, deze goede man*, enz. alleen goedkeurt. Hij heeft te veel oordeel en kennis, hij weet te goed wat schryfstijl is, om niet gezien te hebben, dat het gebruik van *den* in den eersten naemval van 't mannelijk enkelvoud niet slechts onze tael stijf, lam en plomp maekt, doordien het alle vrijere wending, alle omzetting en periodenbouw noodzakelyk uitsluit, en haer van allen dichterlijken zwier berooft; maer daerenboven strijdig is met het gebruik onzer voorvaderen, van de vroegste eeuwen af, met het gebruik van Maerlant, van Van Helu, met dat van Reinaerts dichter, met dat van Van Assenede, van Van Aken, in een woord, van alle onze schryvers tot in 't begin der XVI^{de} eeuw, en sedert dien tijd, waer onze tael en letterkunde zoo ellendig vervielen,

alleen nog bij den minderen hoop toegang gevonden heeft , en in het laetste tijdstip , wanneer Nederland op nieuw voor den vaderlandschen letterroem ontwaekte , bij allen die er iets aen toegedragen hebben , eene algemeene afkeuring verdiend heeft.

Aen zijne orthodoxie is vervolgens , wat dit punt aengaet , niet te twijfelen. Wat meer is , hij verdedigt de gezonde leer met grooten iever en , in zoo ver hij met zijne eigene wapenen strijdt , en zich op anderen niet verlaet , met hoogst gegronde en waerlijk zegevierende redeneringen. Jammer maer dat hij , gelijk ik zeg , ook anderen te hulp roept , en met de schijnredenen die hij van hen ontleent vooruit te zetten , zijne tegensprekers , die er het zwak van voelen moeten en dien hoop hersenschimmen , hoe krijgshaftig ook uitgerust , zonder moeyte zien te overrompelen , immer nog aen hunne nederlaeg doet twijfelen.

Daer er mij aen juiste spraakkundigé begrippen meer gelegen is dan zelfs aen eene eenparige spelling (en deze kan toch zonder genen nimmer plaets vinden) , zoo zal ik hier , aen de zijde van den heer V. D. geschaerd , om de eenige redelijke spelling te helpen verdedigen , niet slechts met hem de spits naer den vijand wenden , maer tevens alle onbezonnen uitvallen van onze driftige doch ongeoeffende hulpbenden , zoo maken te betoomen , dat ze in 't vervolg onzen zegeprael nimmer meer in den weg staen of twijfelachtig maken zullen. Doch komen wij thans ter zake , en alle figuur daerlatende , zien wij wat argumenten de heer V. D. ter verdediging van 't voorvaderlijke *de* al aenvoert.

Daer de basterdvlamingen (ik spreek alleen van de tael) voor hun *den* vooral het gezag van des Roches inroepen , was het niet zonder belang hun te kunnen doen zien , dat , alhoewel des Roches , om de *anarchie* , des tijds ten top gestegen , door deze toegevendheid te beheerschen , in zijne spraakkunst het toen in Brabant en Vlaenderen reeds diep ingewortelde *den* als voorbeeld stelde , hij echter zeer verwijderd was van het voor alleen goed te willen verklaren of *de* af te keuren. Dit bewijst hij door 's mans eigene belijdenis : « *De zuiverste schryvers* der « *Nederduytsche tael* , » zeide des Roches , « hebben *altijd* tus-

« schen den Nominativus en den accusativus van de 1ste de-
 « clinatie verschil gemaekt. Onder andere blykt dit in 't vers
 « van Vondel :

« *Gij zijt de dag, of voert den dag in uw gezigt;*

« de Hoogduytsche tael , daer de onze hare declinatie van heeft
 « ontleent (?), onderhoud dit ook , want zy in Nominativo *der*
 « *Vater*, en in Accusativo *den Vater* zegt. *Ons dunkt dat deze*
 « *manier van schryven*, OP ZULKE GOEDE GRONDEN STEUNENDE ,
 « *niet geheel verworpen dient.* »

Dat Henckel (die goede man , welke vreesde dat men door
de Paus te zeggen , « den Heiligen Vader een oneigen geslacht
 « zou toeschryven en den leerling leeren dolen »,) dit gevoelen
 van des Roches bestreed , is niet te bewonderen ; des Roches
 kon niet duidelijker zijn eigen stelsel veroordeelen , dan hij 't hier
 doet , en Henckel hield er , zoo 't schijnt , met lijf en ziel aen. Wat
 echter betreft dat 't Hoogduitsch ons onze declinatie zou ver-
 schaft hebben , dit is zekerlijk onnauwkeurig , en Henckel kon
 zich de moeyte sparen van er op te antwoorden , zoo wel als
 de heer V. D. van Henckel te wederleggen , te meer dewijl zulke
 vergelijkingen toch nimmer tot een bewijs verstrekken kunnen.
 Maer de getuigenis van des Roches , dat de *zuiverste schrijvers*
altijd het onderscheid tusschen nom. en acc. in acht genomen
 hebben , is zoo veel te gewigtiger , en ten volle waer en bewezen ;
 wel niet voor Henckel noch voor de andere hinkepinken van
 zijne soort , maer dat zal komen , zoodra zij , moede van zich
 altijd naer de Ouden te hooren verwijzen , eindelijk de nieuws-
 gierigheid zullen hebben van met hunne eigene oogen eens te
 willen zien wat toch daarvan zijn moge. Hiertoe hebben hun se-
 dert eenige jaren de heeren Willems, Blommaert, en zelfs vreem-
 delingen, als Hoffmann, Ackerdijk, enz. genoegzaam de gelegen-
 heid verschaft ; hoe grooter de bekoring wordt , hoe nader het
 oogenblik hunner bekeering is. Wanneer zij zullen gezien en
 getast hebben , wat middel dan nog , zonder hunne eigene over-

tuiging tegen te spreken, om met Henckel te blijven beweren dat het *de* van de Vlamingen Maerlant en Assenede, en van de Brabanders Van Helu en Van Aken en van zoo veel anderen, als mede van duizend charters, akten en diplomén, eene vrijheid der Hollandsche dichters is! Dat Henckel in 't jaer 1815 zoo eene ongerijmdheid te Gent liet drukken, is eenigermate te verstaan; maer die 't zelfde in 1840 herhaalde, zou gewis doen denken dat, zoo zijn vader hem ooyt ter school besteed heeft, hij sedert het lezen ontleerd hebbe of blind geworden zij.

Ondertusschen ziet hier wat de heer V. D. op het zonderlinge gezegde van Henckel antwoordt: « Al ware dit zoo, » zegt hij, « gelijk 't niet is, dan nog zoude deze dikwijls onmisbare vryheid de gegrondheid van dit onderscheid bewyzen. « Is de duidelijkheid niet de eerste hoedanigheid des stijls? « De lezer of hoorder weet genoeg van wat geslacht het naemwoord is (en zelfs ligt dit geslacht niet in de artikels, maer in de beduidenis of den vorm der naemwoorden opgesloten, « gelijk Bilderdijk uitmuntend bewezen heeft), maer de lezer of hoorder kan niet altijd, zonder 't gevestigde onderscheid, « den *casus subjectivus* van den *objectivus* onderkennen. »

Deze aenmerkingen, MM. HH., zult gij, zoo wel als ik, als antwoord op Henckels diep onwetende uitlegging en oordeellooze beweering, alles zins goedkeuren. Bevatten zij niet al wat er te zeggen was, zij doen ons de zaek van haren waren en alleen gewigtigen kant beschouwen, en wederleggen Henckel met hem te regt te wijzen. Waerom is de heer V. D. niet immer even oordeelkundig voortgegaen?

De acht volgende bladzijden, ik zeg acht, MM. HH., zijn grootendeels uittreksels van 't geen de heer Willems in zijne Verhand. over 't Holl. en Vlaensch blz. 132 en onlangs nog in 't Belgisch Museum, I. D. blz. 217, over het zelfde onderwerp aengeteekend heeft. Deze uittreksels zijn niet zonder verdienste, dewijl de inzigten en de uitkomst goed is; maer in 't midden van dit alles bevinden er zich voorstellen en, als had de heer V. D. ze opzettelijk uitgekijpt, eene menigte voorstellen, die

't vermoeden zouden wettigen, dat wij in de taelkunde nog niet meer gevorderd zijn, dan men 't in de middeleeuwen in de natuur- en scheikunde was, toen de *gruwel voor het ijdele* en de *vier elementen* het vertrekpunt dier wetenschappen waren; voorstellen die, gelijk astrologische bespiegelingen, van de kracht en den invloed der letterteekens, als van zoo veel dwaelsterren, alles, behalve wat voor de reden aennemelijk zij, bevatten. Een paer voorbeelden zullen er ons de proef van geven.

Na dat men ons gezeid heeft, wat zeer waer is, dat men in 't voorstel: *DE vader slaet DEN zoon*, dadelijk *den zoon* aengedaen ziet, luidt het als uitlegging, als reden daarvan, aldus: « en die stootende letter *n* (?) heeft van ouds (?), uit haren « aert (?), kracht en drukking te kennen gegeven (?). » Meer staet er ditmael niet, en hoe wonderbaer deze leer ook zij, wij moeten den uitvinder daarvan op zijn woord gelooven.

Echter weinige regels verder heet het: « Een kind, dat nog « niet spreken kan, zal de voorwerpen, die het treffen, aen « zyne moeder, deels met het uitsteken der handen, deels met « het uitroepen van *te! ti!* of *ta!* aenwyzen. Zie daer onze artikels *de, die, da(t)!* De *t* namelyk, eene aenwyzende of « aenstippende beweging der tong zynde, zoo volgt het spraek- « orgaen van dit kind hierin de strekking van handen en van « lichaem; en wat is er natuerlyker? De articulatie *t* (of *d*, « by verzachting) is derhalve in onze tael een teeken van aen- « stipping of aenwyzing, hetwelk dus, als zoodanig, met de « geslachtsduiding weinig te maken heeft, blykens het meervoud « waerin men altyd *de* stelt. »

Bijaldien er slechts eene tael in de wereld was, of dat al de overige talen het zelfde lidwoord als wij hadden, of dat het eindelijk bewezen ware dat vader Adam in 't aerdsh paradys Neêrduitsch gesproken heeft, dan zou het verstaenbaer wezen hoe iemand dergelijke uitlegging van ons lidwoord in de gedachte gekomen is; men zou er misschien zelfs met den heer V. D. iets wijsgeerigs kunnen in zien; maer geene van deze vooronderstellingen plaets vindende, zoo kan ik dat *te; ti, ta*, op zijn Truiersch

gezeid, alleen voor enkelen *titatōe* (1) houden. Niet dat ik het *aenstippende* van de *t*, die in meer talen, en zelfs in 't Grieksch en in 't Latijn, demonstratief is, loochenen wille, noch zelfs den zoo schrander uitgedachten oorsprong van dat gebruik, voor geheel en al onmogelijk aenzie, maer omdat men er iets voor 't onderscheid tusschen *de* en *den* meent uit te mogen besluiten, en nog daer meê niet te vreden, zelfs er het bewijs in zoekt van de onnoodigheid der geslachtsduiding van 't artikel. En waerom dan niet ook, en veel meer, van 't demonstrativum zelf, daer 't artikel, *als zoodanig*, zijne aenwijzende kracht grootendeels verloren heeft? Doch om welke reden heeft de aenwijzing met het geslacht niets te doen? *Als zoodanig?* is dat, *omdat het eene aenwijzing is?* zoo dit doorgaet, dan zal ik niet slechts vragen wat ze meer met het meervoud, maer wat wij zelven met de *t* en met de spraek en spraekorganen te maken hebben, zoo lang er iemand een vinger overblijft om naer de aen te wijzen voorwerpen uit te steken?

Het is hier wel de plaets van te zeggen dat, die te veel bewijst, niets bewijst. Was er dan, om het gebruik van *de* voor *den* in den eersten naemval van 't mann. enkelv. te regtveerdigen, geen ander middel dan de zonderlinge stelling, dat het artikel niet noodig heeft het geslacht aen te duiden? Hoe geschiedt het dan dat in alle talen, het Engelsch misschien alleen uitgezonderd (2), het geslacht door 't artikel wel degelijk aengeduid wordt? In 't

(1) De Truienaer zegt ook wel *praetjes*, en *prijtes praetjes*. Wat *titatōe* betreft, welk woord hier zoo van zelf is komen staen, ik denk dat het uit de omstandigheid gesproken is, dat de eene of andere student (daer woonden er soms over de drij honderd bij de burgers van dat klein steedje) het vers van Persius:

O Tite, tute, Tati, tibi tanta, tyranno, tulisti,

bij 't leeren van zijne les, wat te dikwijls aen de ooren van zijne waerdin zal herhaeld hebben, en dat deze hem zal gezeid hebben van dien *titatōe* daer te laten. Te Loon, waer *kallen* praten is, zegt men *ijle* (ijdele) *kal*, ook *gekai*.

(2) Ook het Spaensch verwaerloost het welluidenshalve voor eene vokael: *el agua*; doch het komt hier op eenige uitzonderingen niet aen.

meerv., zegt men, bestaat reeds bij ons dat onderscheid niet; heeft men er meer dat van naemval? Laten wij daerom na dit laetste in 't enkelvoud te vereischen? Dit is immers te dezer plaets het geheel twistpunt, en de reden door onze tegensprekers aengewend is volkomen de zelfde⁽¹⁾. Indien *blijkens het meervoud de geslachtsduiding* in 't enkelvoud overtollig is, dan zal ook, gelijk zij 't beweren, *blijkens dat zelfde meervoud de gevalduiding* overtollig wezen, en zoo veel te meer, omdat dit laetste daerenboven nog *blijkens het vrouwelijke* en *blijkens het onzijdige enkelvoud* zoo is, en ons de voor den derhalve tegen alles afsteekt en naer eene *anomalie* lijkt.

Het is waerachtig een groot geluk dat zulke argumenten niets bewijzen, want, ronduit, wij waren geslagen. Ik vraeg het nog eens, MM. HH., wat kon iemand dwingen om tot zulke middelen van overreding zijne toevlugt te nemen? Was het niet genoeg dat het gebruik welk wij verdedigen in onze tael bestaat en van de eerste tijden af altijd zonder afbreking bestaan heeft? dat het stijve *den* eerst toen in sommige streken verschenen is, wanneer onze letterkunde reeds verviel en het ware gevoel van den geest der tael, zoo wel als van de haer eigene welluidendheid en bondigheid, al meer en meer verloren ging; wanneer onze rederijkers het Dietsch naer het Burgoensch begonnen in te kleeden, en hetzelfde, voortaan van alle vrijere wending beroofd, niet slechts een franschen stap leerden gaen en fransche complimenten maken, maer daerenboven nog, om meer sieraed, hetzelfde duizenden basterdwoorden om den hals hingen, en zijne

(1) Men zie slechts Behaegels Verh. blz. 411. Jammer dat de man aldaer niet bedacht heeft dat het mann. enkelv. met de vijf overige gevallen, waarvan hij spreekt, kan zamentreffen: *den vader erkende mijne zuster dadelijk, maer noch den soom, noch de dochter, noch het kind dat naest dese lag*, enz. alwaer *den vader* en *den soom* genoegzaam aenwijzen in wat naemval de overige woorden staen. Het zou gewis eene grootere volmaektheid wezen, zoo alle naemvallen vormelijk onderscheiden waren; maer ware 't geene uitsinnigheid, omdat wij alles niet hebben, ook datgene, wat wij hebben, te verstooten; vooral daer dit reeds op sich zelf niet weinig is?

gansche livrij daermeê afzettekeden (1)? Ik weet zeer wel dat zulke redenen en bewijzen niets afdoen bij hen die van tael of spraekleer niet meer kennis bezitten dan zij uit hunnen des Roches hebben kunnen rapen, en zoo veel te stijfhoofdiger zijn als hunne onwetendheid grooter is; maer wat drijft ons ook om dezulke te willen overtuigen? Goede redenen gelden bij hen

(1) Ik kan mij niet onthouden er hier eene proef van te geven met uit de *SPELEN VAN SINNE* van 't jaer 1539 de basterdwoorden aen te teekenen die zich in de *acht eerste* regels van ieder stuk aanbieden. Zoo ik verder ga, zal eene cijferletter er van verwittigen.

ANTWERPEN (9-12): *coye, proye, inspiracie, contemplacie, collacie.*

WYNOXBERGHE: heeft een *personagie Speciale Salcinghe*; verder *discrete* Heeren en (v. 15) *confoort*.

THIELT: *personagie, Troostelike Allegacie*; dan *comparacien, imaginacien, profijt, gefondeert, tresoorlijk*.

LOO: *victorie, laudable consistorie, graciën, virtuyt, saluyt* en (v. 9-30) *generael, Prince, loyael, Fonteynen, jolijte, apetyte, rethorijckelijcke operacie, salutacie, nacie, solucy, Prologe, inobediencie, excellencie, sentencie, labuer, falen, confoort, desolaet, desperaet, enz.*

BRUESSEL: *personagien, oude Serpent* en Vernuftig *Secours*; wijders *avij, jolijte, appetijte*.

CORTRIJCKE: *personagien, menigherande Ingien* en *clerckelic Wten*; verder *dangier, fenijnick*, en (v. 12-13) *confoort, saluyt*.

LEFFINGHE: *simpel, lybraryen* (biblioth.).

BRUGGHE: *Gracie, doctrijne, pijn* (moeyte), *simpel*,

MEESENE (v. 2-3): *corruptibelic, horribelic* (ach ja! horribelic!).

IPRE (v. 18-21): *confortacie, spacie, condempnacie*, en wat verder *justicie, malicie, consoleren, instrueren, fonderen, enz.*

NIEUKERCKE: *tamboere* (Mijn aderen zijn als een tamboere slaende), *tempeest, stacie, regnacie, desperacie*.

Zie daer van elf kamers op rij af. Daer waren er negentien, maer 't is zoo al genoeg om te doen zien hoe zij met de tael omgingen. Ik zal er slechts nog bijdoen, dat al het overige, dat in een schrift kan in aenmerking komen, even ellendig is. 'T is als waren al die er deel aen namen koeyhoeders of houtzagers geweest. Daer is meer verstand en taekennis in eene bladzijde van Maerlants werken of van Reinaert, dan in den ganschen bundel *Spelen van sinne* en *Referijnen* zoo in 't wijze als in 't sotte (indien er iets anders dan zots in is) die ik voor mij liggen heb. Die er een stuk van lezen kan, verdiende, om zijn geduld, al de prijzen die op dien wedstrijd uitgereikt zijn geworden. Ik heb het tienmaal ondernomen, maer.... 't is al te *corruptibelic* en te *horribelic*; iemands aderen worden daerbij *als een tamboere slaende*.

niet ; zullen wij , als bij kinderen of uitzinnigen , het kind of den zot meê spelen en hun , gelijk men zegt , naer hun oor klappen , om ze tot ons gevoelen over te halen ? Is er ons dan aen hunnen bijval zoo veel gelegen ? Het is als of niemand van ons de verhevene taek der taelbeschaving , waer mede wij nogtans voorgeven ons bezig te houden , naer hare weerde wist te schatten , zoodanig bekreunen wij ons met hetgene ver beneden alle taelstudie is. Wij schijnen slechts bekommerd te zijn hoe wij onze *ABC*boeken in de scholen zullen invoeren.

Wie zal zich inbeelden dat het ons om gezonde inzigten in de spraakkunst te doen zij , wanneer hij , als verdere proef van 't boven gezegde (dat het lidwoord met de geslachtduiding niets gemeens heeft), er bijgevoegd vindt « Eertyds schreef men ook « in 't neutrum *d'kint*, » met eene aenteekening boven , blz. 492 reeds door mij medegedeeld , waerin men uitdrukkelijk zegt , dat « het oude Neêrduitsch slechts een artikel kende voor alle de « geslachten , » enz.? Gij zult van mij niet vergen, MM. HH., dat ik , om al het verkeerde van die meening aen te toonen en te verbeteren , de vroeger er tegen ingevoerde bewijzen hier in een nieuw licht plaetse ; ik kan eeniglijk nog herhalen , dat zoo iets in ons Neêrduitsch , hetwelk ter aangewezen plaetse min of meer bedriegelijk *oud* genoemd wordt , nimmer bestaen heeft. Dat men ons naer Van den Leemputte verwijze , die omtrent 1630 schreef , ik zeg het , dit is noch oud , noch , wat lof men den man ook toezwaye , een gezag dat hier iets afdoe. Meer anderen spelden zoo in dien tijd , wel zeker den slechtsten van onze zuidnederlandsche letterkunde , zoo er iets slechter dan de eeuw voor en na hem wezen kan ; en Van den Leemputte volgde den stroom. 'T was niet genoeg een boek te toonen waer *d'man* , *d'vrouw* , *d'kint* in staet ; men moest eerst vragen of die schrijfwijze goed was , en of men wel zoo sprak gelijk dat geschreven was , en ongetwijfeld zou het antwoord geweest zijn : neen , men sprak zoo niet , want men kon zoo niet spreken , en die spelling is verwerpelijk. Hoe zij ontstaen zij is wel te gissen , maer moeyelijk te bewijzen , gelijk dit bij eene menigte van

verkeerde gebruiken het geval is. Ik meen dat het onzijdig geslacht daer vooral aanleiding toe gegeven heeft. Daér was van ouds de *t* gebruikelijk voor *het*, en werd ze ook wel soms, voor zachte medeklinkers, door de *d* vervangen. Het eerste, als op de uitspraak gegrond, was goed, en is ook gebleven; maer de onderschuiving der *d*, in de plaets van de *t*, was het gevolg van een spelstelsel uitgevonden door sommige neuswijzen, die hierin niet het bloot gevoel of de leiding der uitspraak gehoorzamen wilden, maer slechts de overeenkomst der letterteekens zochten, en naer allen schijn de eerste gedachte daarvan in de spelregels van 't Grieksch of van 't Latijn opgeraep hadden. Vindt men bij Van den Leemputte *dwoort*, voor 't woord, men zal elders en mogelijk ook bij hem, *tfolc* of *tfolck* voor 't *volk*, aantreffen; en dus *ontfangen*, *dattu*, *opten*, enz. Beide schrijfwijzen, hoezeer ook tegen elkander overstaende, rusten op 't zelfde beginsel; met dit verschil dat de laatste, waer de zachtere letter aen de hardere (wat ten minste een' schijn van reden heeft) ondergeschikt is, aen de uitspraak getrouwer blijft.

Vraegt men mij nu waerom ik zelf mij ophoud met bewijzen en redeneringen te wederleggen die, hoe weinig ook voor den taelkundigen afdoende, nogtans niet tegen, maer voor ons zijn, en ten minste dienen kunnen om onwetende tegenkanters den mond te stoppen, ziet hier mijn antwoord, MM. HH.: voor 't doel dat wij allen beoogen, voor den opbouw onzer tael, is er meer aengelegen één valsch begrip of grondstelsel uit de spraekkunst te bannen, dan te maken dat men geen geschreeuw van eigenzinnige en onwetende tegenstrevers meer hoore. Ja, het moet ons oneindig minder spijten dat wij zekere lieden niet overreden kunnen, dan dat wij onze vrienden, om dit oogwit te bereiken, middelen zien aanwenden en redenen bijvoeren, welke niet zoo zeer geschikt zijn om hier en daer een' dolenden op de regte baen te brengen, als om gansche hoopen in meer andere punten te misleiden; vooral wanneer dit geschiedt door mannen van een zoo groot gezag, en van welke men niets verwacht dan 'tgeen voortreffelijk is. Wat valsch is mag noch kan ter verdediging en

voortplanting der waarheid dienen. En is het wel der moeyte weerd zich aen eene *pia fraus* pligtig te maken, om bekeerlingen te winnen, die niet eens in staet zijn eene goede reden te verstaen? Belang hebben wij er zeker niet in, en zoo men slechts met hen den spot wil drijven, ach! daer voor zullen zij ons toch de stof niet laten ontbreken. Al bekeerden wij er nog zoo veel, daer zullen er altijd meer overblijven, die uit onkunde feil op feil be gaen zullen. Wij denken toch geheel ons land tot geene *academie* te herscheppen? Voor eene zaak alleen is te zorgen, dat de goede overleveringen niet uitsterven; opdat zij die tot de letterkunde geroepen zijn, zich volmaken mogen. En dit gebeurt nog allen niet, want weinigen zijn uitverkoren! Van den anderen kant: *oportet haereses esse*, daer moeten Behaegels zijn!

Erger nog, om zoo te zeggen, is het, wanneer datgene wat men als beginsel opgeeft, niet alleen niet waer, maer zelfs niet eens verstaenbaer is. Van dien aard is er niet weinig bij Bilderdijk, doch meer nog bij zijne leerlingen, als of zij door den schijn eener al te hoogdravende geleerdheid of ondoorgrondelijke diepzinnigheid het gemeen oordeel (ik zeg dat van den gemeenen man) wilden verbazen, en den minder geoefenden of scherpendenkenden zijne toestemming door eene soort van verwondering zochten af te persen. Als staeltje daarvan, MM. HH., diene de aenvang van 't uittreksel, waer ik een weinig hooger slechts het gevolg van overgeschreven heb, en de wijze op welke de heer V. D. het ons aenkondigt: « Willems, » zegt hij, « is in « zijn Belgisch Museum op het onderhavige geschil weêrgekomen; « hy heeft, de zaak wijsgeerig behandelende, den aert der tale « geraedpleegd, en dien ten gevolge een nieuw licht op het ver- « schilpunt geworpen. Wy aerzelen niet zyne grondige taelaen- « merking in haer geheel over te nemen. » Ziet nu, MM. HH., die aanmerking: « « Indien wy zien hoe de eensylbige grond- « « woorden naer verkiezing kunnen uitgezet of verlengd wor- « « den, en meer of min den toon ontvangen (*ta-el* of *ta-le*), zoo « « kan het almede onze aendacht niet ontgaen, dat zulks door « « eene hoogst natuerlyke ontwikkeling of vervorming gebeurt

« hierin bestaende, dat men de slotconsonant der lettergreep
 « of *verscherpt* door verdubbeling (*zon, zonne*), of verzacht
 « door het achterplaetsen van de scheve *e*. Passen wy dit grond-
 « beginsel op de lidwoorden toe, wy zien terstond een licht
 « opgaen, hetwelk ons naer de rechte baen zal brengen, ter
 « afschaffing van het ongelukkig en taelverhardend schryfge-
 « bruik van *den* in den eersten naemval des mannelyken ge-
 « slachts; ik zeg *schryfgebruik*, want niemand zegt, by het
 « spreken, *den* koning, *den* leeuw, *den* visscher, enz., gelyk
 « ook niemand een zoodanig geschreven familienaem in de
 « maetschappy draegt. » enz.; de rest heb ik boven reeds over-
 geschreven.

'T geen men ons hier voor een lichtverspreidend grondbeginsel, voor eene wijsgeerige taelaenmerking aenbiedt en aenprijst, kan dat alles zijn voor den heer V. D. en voor anderen, doch ik versta het niet, en moest men mij van verwaendheid beschuldigen, al wat ik niet versta, en echter, na het drij, vier malen herlezen te hebben, wel zou behooren te verstaen (wat thans zoo omtrent het geval is), komt mij verdacht voor. Gij ziet, MM. HH., dat ik regtuit ben, maer ik moet u daer nog bij zeggen, waerom ik 't niet begrijp, en wat voor mij in deze aenhaling het duisterste is. Ten eerste, ik zie niet hoe 't hoofdvoorstel (het *grondbeginsel*, gelijk 't heet) tot het lidwoord kan betrokken of uitgestrekt en op hetzelfde toegepast worden. Anders gezeid, de gelijkheid tusschen *tael* of *tale* en *de* of *den* ontgaet mij, waerdoor voor mij de toepassing onmogelijk wordt. Ten tweede, ik weet niet wat hier *toon* heet, en hoe *tael* of *tale*, het een meer of minder dan het ander, dien toon ontvangt. Ten derde, hoe het *uitzetten* of *verlengen* der eensylbige stamwoorden door *verdubbeling* der *slotconsonant* (alwaer men, wel te verstaen, dan nog eene *e* achter plaetsen moet: *zonn-e*) eene *verscherping*, en het enkel plaetsen van eene *e* daer achter, zonder verdubbeling, eene *verzachting* dier slotkonsonant kunne genoemd worden, daer 't bewezen is dat het al of niet verdubbelen der slotkonsonant enkelijk een gevolg van de kwantiteit der voorgaende vokaal is. Doch het moeye-

lijkste van al blijft immer , te bevroeden , op wat wijze die *hoogst natuerlyke ontwikkeling of vervorming* bij het lidwoord plaets vinden zou. Ik heb zelfs gezocht of door middel van het *te! ti! ta!* waer een weinig hooger van gesproken is , en dat in 't uittreksel hierop volgt , de zaak niet klaerder te maken was ; maer ook dit te vergeefs. Ik vond noch slotkonsonant , noch verdubbeling , noch verlenging , noch versterking of verzachting , noch toon , noch , in een woord , iets van al wat men gezeid had , op het lidwoord , onder welke der aangewezen hervormingen ik het ook beschouwde , toepasselijk. Alles bleef voor mij een raetsel , en is het nog. Ik kan ook niet gelooven dat de heer V. D. , hoe zeer hij het ook bewondert , er een woord van verstaen hebbe.

Van het verschil tusschen *rechtstreeksche* en *zydelingsche aen- of verwoyzing* en van de *drukking* of *aenwending* met de letter *n* of *r* , waerover de heer V. D. ons insgelijks een groot stuk voorlegt , zou mede wel iets , ja , nog al veel , te zeggen vallen , maer dit begint alweer lang te worden , en bovendien , wien het reeds aangemerkte ter waarschuwing niet genoeg is , kan niet ligt iets helpen.

Nog al andere bewijzen en argumenten ter verdediging van *de* in den eersten naemval van 't mann. enkelvoud , meestendeels ook bij den heer Willems ontleend (Verhand. blz. 98 , 132 , 133 , enz.) , zoo als , b. v. , dat men « met *de geleerde* , *de wyze* » te schryven , noch man , noch vrouw , maer blootelyk een « *individu* bedoelt welke geleerd of wys is , enz. , » vergenoeg ik mij even zoo met aen te wijzen ; men kan ze daer lezen. Wat dit laetste in zich zelf betreft , ben ik het met den heer V. D. en den heer Willems op weinig na eens , echter zou ik er in geen geval als reden bijvoegen : « want de slotletter *e* toont ook hier , door « *hare enclytische werking* , dat men meer op de hoedanigheid « dan op den persoon ziet. » Ik zou vreezen dat men mij alweer niet verstaen zou. Men vergelyke overigens daermeê de woorden van Bilderdijk die wij later onder de sektie *c*) aenhalen. Duidelijker is de aenmerking van den heer V. D. « dat het van grooter « aenbelang is , den logischen zin van een schriftelyk opstel te

« kunnen erkennen, dan wel het geslacht der naemwoorden;
 « en dat het by des Roches en anderen eene tegenstrydigheid is
 « *die* te onderscheiden van *dien*, en het zelve niet te doen voor
 « *de* en *den*. Trouwens groot is het onderscheid, » zegt hij,
 « tusschen : *de, deze, die zoon, die den vader sloeg, zag den*
 « *rechter*; of : *den zoon, dien de vader sloeg, zag de rechter.* »

Deze weinige regels, zeg ik, hoe los ook zamenhangende, zijn veel meer geschikt om de ongerijmdheid van het zoo genaemd vlaemsch stelsel te doen zien, dan al wat de heer V. D. zich de moeyte gegeven heeft van uit anderen over te schrijven. Hieruit volgt echter niet dat de aenhangers van dat stelsel zich daermeê voor overtuigd zullen houden; daertoe waren twee voorwaarden vereischt, die het tot nu toe niet gebleken heeft dat zij bezitten: kennis en goede trouw. Onderstellen wij een oogenblik dat de heer V. D. met Behaegel te doen hebbe, en niet alleen de opgegeven voorbeelden zullen niets meer bewijzen, maer het princip zelf, dat hij vooraen stelt, zal valsch zijn; wat zeg ik? het tegengestelde alleen zal waer zijn. « Wij moeten bekennen, » zal Behaegel hem zeggen (en hier is 't de slimme man die spreekt), « dat het onderscheyden der naemvallen, door eenen verschilligen vorm des woords, voor sommige omstandigheden, in het nederduytsch van nut zou kunnen weezen: zoo als, B. V., in het latyn plaets heeft.... Maer » (thans is de onwetende die er bijkomt), « den algemeenen gang van het nederduytsch, gelyk van de nieuwere talen, is van de beteekenis door den zin of door de schikking der woorden, en niet door hunne gedaenten, aen te wyzen. enz. » Verhand. § 412, blz. 409. Ook aen voorbeelden zal het bij hem niet te kort schieten. Zoo de heer V. D. toont dat *den zoon dien den vader sloeg zag den rechter* eene dubbelzinnigheid is, de heer Behaegel zal hem antwoorden, dat dit even zoo wel tusschen den genit. en den ablat. plaets vinden kan, en hem tot proef dadelijk een zestal voorstellen onder de ooggen leggen: « *Hy heeft een kind van het huys gestooten; zy hebben den bedienaer van den altaer genomen*, enz. » die gewis zoo in dubbelzinnigheid als buitensporigheid voor geene andere

moeten onderdoen (1). Tot dus ver heeft de heer V. D., zoo men ziet, weinig gewonnen. Wat zal 't wezen zoo Behaegel thans zijne gansche kracht verzamelende hem nog zijn' § 413 naer den kop schiet? « Daer het nu, *naer den aerd van het tegenwoordig « nederduytsch, onmogelyk* is, in den nomin. van het mann. « eenvoud, het geslagt en ten zelfden tyde dien naemval van « den accus. te onderscheyden; en dat men, vervolgens, nood- « zakelyk en uytsluytelyk het een of het ander moeste kiezen : « zoo heeft onze natie het eerste, en de Hollanders hebben het « laetste verkozen.... (2). De Hollanders en de Belgen zyn beyde « te vreden van hunnen onderlingen keus.... Toen, over eenigen « tyd, eenen voorstaender der hollandsche dialect aen eenen « Vlaeming zeyde : Het doet my niet, dat dit of dat zelfstandig « naemwoord tot het mannelyk of tot het vrouwelyk geslagt « behoort; maer er is my veel aengelegen te kunnen weeten of « dit of geen woord in den nominatief of in den accusatief staet : « dan antwoordde dien Vlaeming :

« Het doet my meer het geslagt te kunnen onderscheyden, « dan den naemval (3). Hadde zulks in Holland plaets gehad,

(1) Vooral het tweede mag als brabbeltael volmaekt heten. Ik dacht wel eens dat er *bediener* voor *kandelaer* gedrukt stond, maer ik vergat toen van wien het was.

(2) *Daer het... onmogelyk is... en dat men... moeste* kiezen, zoo heeft, enz. mag men als een voorbeeld van vlaemsche perioden-verbinding aenteekenen, en zoo mede het volgende vertelseltje als eene proef van vlaemsche scherts. Ik weet wel dat ik zou moeten *Behaegelsche* of *Behaegelyke* zeggen, maer de man heeft van 't woord *vlaemsch* zulk een misbruik gemaakt, dat niemand zich aen mijne meening vergissen kan. Wanneer ik van *Vlaemsch* of *Vlamingen* op dien toon spreek, versta men immer 'tgeen ik elders *basterd-Vlaemsch* en *basterd-Vlamingen* noem.

(3) Te dezer plaets stelt hij eene aenteekening waerin hij met de slechtste trouw eene *concessie* ('t mag wel *opwerping* heten) uit Ten Kate aenhault, en 't vervolg daervan, 's mans antwoord, achterlaet. Ik schrijf dit hier over : « de anderen, 't zij « om geen *Nom.*: met *Acc.*: te verwarren, 't zij om geen *nieuwigheid* te ondergaen, « hield(en) zig aen DE vast; welk laetste bij de achtbaerste schrijvers de overhand « gehad en behouden heeft. 't *Geluk heeft gewilt, dat-se van den oud-egten grondslag « niet afgeweken sijn*, schoon de *regte bewijsen* daer van toen nog onbekent, en in de « verborgene hoeken *onder vcrystene oudheden als begraven* lagen. »

« N. 't Is waer, uit uwe bijgebragte Voorbeelden blijkt, dat *ouder de Oudheid* « niemand de N. in *Nom.*: *Masc.*: agterop had..... »

« Ik schat... *ouder dan onzes Heilands Geboorte...* dat in *Nom.*: *Sing.*: *Masc.*: geen

« ik zou mij zoo leelyk ⁽¹⁾ niet bedrogen gevonden hebben ; toen
 « ik , aldaer op eenen plakbrief **DE GROOTE BANDIET** leezende ,
 « dacht , dat er dien avond iets wonderlyks ging verrigt worden .
 « *De groote bandiet* , zeyde ik by my zelven , is wel zeker iets
 « buytengewoons ; en ik was derhalve zeer verlangende om het
 « stuk te zien : maer hoe stonde ik versted , wanneer ik zag ,
 « dat *die groote bandiet* eenen man was , in plaats van eene
 « vrouw , gelyk ik my voorgesteld had . »

Is dit alles ? zult gij mij vragen , MM. HH. ; 't is alles . En wat antwoordde de goede Hollander daarop ? Behaegel zegt het niet . Ik denk dat hij vooraleer nog de anekdote ten einde was , zijnen tegenspreker eens wel bekeek , zijne schouderen optrok en hem staen liet.... ; en zoo er , buiten Behaegel , zelfs nog een Vlaming tegenwoordig was , dat hij uit schaemte het zelfde deed .

Dit ware ook wel het beste dat men den heer V. D. raden mogt ; want om zulk een' argumentant tot stilzwijgen te brengen , zou het krachtige middel door Scotus aenbevolen : *contra negantem principia non verbis agendum sed verberibus* , nog bedenkelijk schijnen , wanneer men weet wat een trommelsvel is . Hij late Behaegel en de overige aenklevers van het tael en letterkunde bedervend stelsel van des Roches vrij nog in *abcboeken* en *almanakken* , of in vertelseltjes van dien smaek als wij gezien hebben , de *duydelykheid* , de *regelmaetigheid* , de *welluydendheid* en al de andere *overtreffelykheden* van hun Vlaemsch bewonderen ; hij late ze tot zweetens toe hun hoekje gronds rond den onvruchtbaren stam opspitten , mesten en begieten , het woord der vermaledijding is tegen hem uitgesproken : *elc boem die goede vrocht nit en dregt , sal afgehoven werden en gheworpen*

« N. tot slot komt . » Ten Kate I. D. blz. 360 en 361 . En merkt wel een dat Behaegel , in 't onderhavige Hoofdstuk , tweemaal deze plaats van Ten Kate bijbrengt , namelijk blz. 401 en 412 , zonder verder te gaen dan de drij eerste regels van 't geen ik hier overgeschreven heb .

(1) *Leelyk* voorwaar ! want die dommekop had toch wel moeten weten dat hij in Holland was ! Of kende hij misschien niet beter het hollandsch gebruik , dan onze grappige Behaegel dat der Ouden ?

int vir (1). Moet ik er nog de *glossa* bij doen : dat door *goede vrocht* hier *goede werken* beteekend worden ?

Dit is geene ijdele zin- of woordspeling ; het is maer al te waer dat eene tael, die sedert bijkans drij eeuwen niet één goed werk voortgebracht heeft, en thans zoo geschapen is, dat ze onmogelijk nog iets waer leven in zij voortbrengen kan ; — wier kropperstand, of hoe zal ik anders het *cretinisme* noemen ? haer van alle gevoel- en denkvermogen tot de onnoozelheid toe beroofd heeft, die aen alwie smaek, talent of kennis bezit een' zoo veel te grooteren afkeer moet inboezemen, als er in hare jeugdige zuster, waer zij ellendig achter nasukkelt, meer begaefdheden, meer leven en schoonheid doorstralen, — dat zoo eene tael als schrijftael dood is.

Het is dus wel te regt dat de heer V. D. « denkt dat er goede « gronden zijn om dit onderscheid » (tusschen nom. en aec., door 't later Vlaemsch verwaerloosd) « te handhaven ; en dat het « veld zal winnen by alle met kennis van zake Vlaemsch schry- « venden : de anderen, » zegt hij, « zullen volgen. » Dit is zeer waerschijnlijk ; maer zij mogen volgen of niet volgen, daer komt het niet op aen, zoo min als dat ze schrijven ; zij tellen niet mede, en tael en letterkunde bestaen zonder hen. Daer is in de wijze, op welke velen zich de eenparigheid voorstellen, iets overdrevens ; 't geen zij willen tot stand brengen is in geene tael te vinden en in zijnen aerd onmogelijk : waerom beginnen zij

(1) Ik ontleende deze woorden uit het boek door Meijer uitgegeven, omdat de eerbied mij verbood naer den H. tekst zelve te verwijzen. Men sie aldaer Cap. 22. Ik had er nog den voorgaenden regel kunnen van overnemen : *En oc segghic u, dat nu dat bijl ghesett es an de wortele van den boeme !* Wat aengaet de vermaledijding, dit ziet tevens op den vloek tegen den vijgeboom uitgesproken : *Nimmermeer en wasse vrocht op di. En also saen als dat ghesproken was, so verdroge die boem... En des anders dags .. so saghen sine tjongren dat die boem verdrogt was tote in de wortle. Doe sprac Peter en seide : Meester, die(n) du maledijes es verdrogt !* Ik schrijf dit over om te doen aenmerken hoe treffend de verwondering van den Apostel door 't uitlaten van het subst. hier verbeeld is : *Meester, die(n) du maledijes es verdrogt*, in plaets van : *Meester, de boom, dien, enz.* Doet deze *ellipsis* tevens niet denken aen 't geen ik blz. 520 en vlgde. van het demonstr. zeide ?

niet eerst met alle menschen even redelijk en daerbij nog even kundig te maken? Daer moeten toch ook sukkelaers zijn!

Zal ik thans voor sommige der gebruikelijkste argumenten, die ik door mijne aenmerkingen misschien een weinig verzwakt hebt, als ter vergoeding nog eenige andere beweegredenen hier laten volgen, MM. HH.? Zal ik, b. v., de gevallen opnoemen waer 't den zoogenaemden Vlaming onmogelijk is met zijn *den* de netheid, de kracht, de levendigheid, de bevalligheid en wel-luidendheid en vooral dat schielijke in de wending, dat kunstige in den periodenbouw te evenaren, waervoor het gebruik van *de* onze proza vatbaer maekt? Zal ik, door voorbeelden uit onze beste dichters gekozen, doen zien hoe een enkel *den* in plaets van *de* niet slechts het volmaektste vers van zijne fraeyheid be-rooft, maer, bij de minste omzetting, volstrekt onmogelijk maekt? Wat zou dit helpen bij hen die zich met de vlaemache stroefheid en schraelheid getroosten willen, die het *den* als 't ware kenmerk der tael, als hare grootste volmaektheid, en alle omzetting als eene verbastering aenzien? Zulke bewijzen doen noch voor, noch tegen iets af. Zoodra men de verdiensten van *de* en *den* tegen elkander begint op te wegen, is er geen middel meer om zich onderling te verstaen, en de grootere ver-dienste, al ware zij nog erkend, zou toch door zich zelve geen grooter regt uitmaken. Het gedenkt mij zeer wel dat ik, nog een kind zijnde, bij 't openslaen van mijn woordenboek, soms eene wijl onzeker was of ik de *m* vóór de *n*, dan wel deze vóór gene te zoeken had. Het kortste ware geweest ze te zoeken. Neen: ik wilde weten welke voor moest staen: de *m* had drij beenen en de *n* slechts twee, dus moest billijker wijze de *m* voorop gaen; maer de *n* was eenvoudiger en, met er een been bij te zetten, bekwam men de *m*, dus was 't regelmatig dat de *m* volgde. Bij dit laetste kwam nog de analogie dat het mede zoo gesteld was ten aenzien van de *v* en de *w*; maer deze bestond ten eerste in 't Latijn niet, en ten andere was het klaer dat de *m* niet uit de *n* ontstaan was, gelijk de *w* uit de *v*. Dit was, meen ik, zoo kwalijk niet geredeneerd voor een' tienjarigen jongen, en onze

Vlamingen doen het niet veel beter. Ondertusschen liep het altijd daerop af, dat ik, om zeker te zijn welke van beiden werkelijk voor de andere stond, ze zoeken moest. Maer de vraag over het regt bleef onbeslist, en deze abctwist heeft geduurd tot dat ik, thans geen kind meer zijnde, mij verzekeren kon dat het niet enkelijk in onze tael, in 't Latijn en in 't Fransch was dat de *m* den voorrang had, maer dat dit mede zoo in 't Grieksch en in 't Hebreuwsch altoos geweest was. Het regt van de *m* wees zich uit door haer bezit, en verstond ik er niets meer van, ik moest denken dat hij, die het abc uitgevonden had, wijzer geweest was dan ik.

Het onderhavige vraagstuk moet zich insgelijks door het gezag beslissen. Indien wat volmaekter schijnt deswege in de tael behoefde ingevoerd te worden, waer zouden de verbeteringen ophouden, of wat tael zou de zelfde blijven? en de twisten zouden toch ook niet ophouden. Ten Kate, dien ik zoo even in eene Aenteek. blz. 566 aenhaelde, is de eenige die de vraag wel opgevat, en de proeven, die hier gelden moeten, gkend hebbe, wanneer hij zegt dat de *REGTE BEWYZEN in de verborgene hoeken, onder vergetene oudheden, als begraven lagen*. Die ze elders zoeken gaet, verliest zijn' tijd (1). Doch wat middel dus om de onwetenden te overreden, welke het mannelijke *de* voor uitsluitelijk Hollandsch aenzien? geen misschien. Wat dan? Die uit vrees of uit haet voor 't Hollandsch niet wil *de* schrijven, schrijve *den!* hij schrijve Vlaemsch! en mogen hem veel Vlamingen lezen! Ziet daer, gelijk de goede lieden zeggen, al het kwaed dat ik hem wensch; en, zal ik er nog met Ten Kate bijvoegen, *'t gene den Lezer hier in baten kan, geve God zijnen wasdom* (2)!

(1) Ik sluit er de volksspraak niet uit, hoezeer ook aldaer de *n* slechts voor klinkers, en voor de *k* en de tandletters *d* en *t* behouden wordt. Het is al te gemakkelijk deze reden tegen ons zelve te keeren, daer 't even zoo met het voorzetsel *van is*, en de acc. *den* alles zins op de zelfde wijze wordt uitgesproken.

(2) Z. Bild. Nieuwe Versch. D. II, blz 81, waer hij met regt deze constructie tegen Haydecooper verdedigt.

b) *Over den Nadrukkelyken Naemval in Nom. en Voc.*

Ik heb deze sekte vereenigd met den 3^{den} § van de voorgaende Afdeeling (blz. 537 en vlgde.).

c) *Over EEN GROOT MAN, EEN GROOTE MAN.*

Onder a) blz. 564, bij de voorbeelden *de geleerde, de wijze*, hiet het: « men bedoelt blootelyk een *individu* welke geleerd of « wys is, » met de uitlegging: « want de slotletter *e* toont ook « hier, door hare enclytische werking, dat men meer op de « hoedanigheid dan op den persoon ziet. » Men vergelijk nu met die woorden de slotsom van Bilderdijs leer T. en D. Verscheid. I, blz. 101, door den heer V. D. uit hem overgenomen: « Gelijk er twee lidwoorden zijn, *bepaald* en *onbepaald*, is er « ook tweederlei gebruik van het adj. met of zonder *e*. Met *e*, « van *individuele* toeigening; zonder *e*, van soortmakende of « *klassificerende* toeigening. »

« De subst. zijn *eigen namen* of *appellativa*. *Eigen namen* « nemen door hun aart geen ander dan 't individueel adj. aan, « te weten met *e*, ook dan, wanneer zy als appellativen gebruikt « worden, schoon zy ook een onbepaald lidwoord aannemen. « *Appellativen* zijn of toepassingen *op den man* of *op zaken*. En « wat de eerste betreft, zy nemen, met het onbepaald lidwoord, « het soortmakend adj., zonder *e*, aan, als men de qualiteit aan « het soort eigenen wil. En dit doet men in 't geval van tytels: « ook is dit plegtiger. »

« De overige appellativen in 't mannelijke, en alle vrouwelijke « namen nemen (met welk lidwoord ook) geen ander dan « 't individueel adj. aan (met *e*). Het onzijdige eischt (met het « onbepaald lidwoord gebruikt) altijd het soortmakend adj. « (zonder *e*); maar met het bepaald lidwoord neemt het beide « aan, naar men de hoedanigheid aan het soort, of wel, indi- « vidueel verbinden wil. »

« Eindelijk : 't adj. als subst. gebruikt , is 't individueele. »

Ik haest mij te zeggen dat ik het ditmael met *Bilderdijk*, zoo als zijne leer , de vrucht , gelijk hij zelf zegt , van een meer dan veertigjarig onderzoek , hier zaemgetrokken is , volkomen eens ben. Het aangewezen onderscheid en tweederlei *gebruik* der adj. met of zonder *e* , als *individualiserend* of *generaliserend* , bestaet. Maer schrijft men dit toe aen de *enclytische werking* der *e* , waerdoor deze hier *een individu* , en daer *niet een individu* , maer de hoedanigheid aenwijzen zal , dan kan ik al wederom niet anders dan bekennen , dat die *metaphysiek* voor mij te *abstract* is. Ik ken geenen invloed , geene werking , geene natuurlijke beteekenis van letters ; ik ken alleenlijk het gebruik. Ziet overigens en vglk. hiermeê § 5.

d) *Over de slotletter x bij sommige substantiva.*

De heer V. D. verzet zich met Kluit (werken d. Maatsch. van Leyden , III , 8 , in de note) tegen de willekeurige voorschriften van diegenen , welke in *deur* , *plaets* , *ziel* , enz. ja , zelfs in *man* en andere mann. subst. den nominat. zonder achterkomende *e* , maer de *casus-obliqui* met die *e* gespeld willen hebben : *de deur* , *der deure* , enz. ; *de man* , *van den manne* , enz. Vglk. Bild. Spraakl. blz. 92.

§ 2. *Genitivus.*

a) *Over VADERLANDLIEFDE , VADERLANDSLIEFDE.*

Al wat de heer V. D. hier bijbrengt is uit *Bilderd. T. en D. Verscheid. I* , blz. 109 en 110 letterlijk overgenomen : *vaderlandsliefde* , *vrijheidskweekster* , *burgerenpligt* zijn *liefde* , *kweekster* , *pligt* van *het vaderland* , van *de vrijheid* , van *de burgeren* ; de onverbogen zamenstelling beteekent eenvoudig van *een vaderland* , van *vrijheid* of *eene vrijheid* , in *genere* , enz. Daer was vrij meer van te zeggen ; en *Bilderdijk* zegt er ook nog iets meer van in zijne *Spraakl.* blz. 206 en 207 , waer hij het verschil in de

innige of *uiterlijke* zamenstelling plaetst. « De *innige* neemt geen « *s* of *en* aan maar vereenigt de twee woorden onmiddellijk en « in eene onafgescheiden beteekenis.... De *uiterlijke* is een een- « voudige samenstelling van twee woorden afzonderlijk gedacht « en door een Genitivus uitgedrukt, en naar willekeur afzon- « derlijk, of aan ééhangend als één eenig woord, geschreven. »

Deze regel, ik beken het, is van toepassingen vergezeld; maer 't zal alles nog zeer weinig schijnen, zoo men let op de ontallijke uitnemingen die zich van alle kanten opdoen, en die bijna een' tegengestelden regel zouden wettigen. En wat zei echter alweer Bilderdijk toen hij dit voordroeg? « Zie hier wat ik, na vrij *meer* « *dan zestig jaren* van waarneming en oefening, daarvan bevon- « den heb! » Hoe groot ook de verwarring is die in deze stof heerscht, voor zoo veel jaren van nasporing geeft hij ons gewis al te weinig. Wat zullen anderen en wat zal ik in 't bijzonder dan voor den dag te halen hebben, voor wien zoo veel uren er aen besteed ruim veel zouden zijn? Ik voor mijn deel zie er van af, eensdeels uit eerbied voor Bilderdijk, anderdeels omdat ik niet weet wat onvolledige regels hier baten kunnen, terwijl de volledigheid, in iets waer het gebruik zoo veel gezag heeft, slechts door eene woordenlijst zou kunnen bereikt worden (1).

b) *Over* MIJNS VROUWS ZUSTER.

« Als de genitivus voorop komt, » zegt hij, « dan nemen ook « de vrouwelyke naemwoorden eene *s* aen, als *mijns vrouws*

(1) Kinker, in zijne Beoordeeling van Bilderdijks Spraakleer, heeft blz. 167 en 183 het swakke van 's mans regels genoeg aangewezen, zonder zelf tot eene stelligere uitkomst te kunnen geraken. Wat meer is, hij toont dat het bij de Duitschers niets beter zit, waer « ook Grimm de reden van het *al* of *niet* verbinden met *s* in het *innige* of « *niet innige* der zamenstelling gezocht heeft; met dit onderscheid, dat hij de tus- « schenvoeging der *s* voor *inniger* houdt dan de vereeniging zonder die letter; terwijl « de heer B. dit meer *innige* in de onmiddellijke verbinding meent te vinden. » Van den anderen kant schreef Jean Paul Fr. Richter eene afzonderlijke verhandeling: *Ueber die Deutschen Doppelwörter*, Stuttgart, 1820, waerin hij Grimm met zijne eigene voorbeelden bestrijdt, en nagenoeg reeds het zelfde zegt als later Bilderdijk.

« *zuster, Saras of Saraes* (want beide deze genitivi zien wy ge-
 « bruikt, schoon wy *Saras* het regelmatigste achten) *eenige zoon*
 « *Isaäk*, enz. »

Hierop volgt nog uit *Bilderdijs Spraakl.* de geheele nota blz. 399, waer deze taelkundige, om dat gebruik uit te leggen, ons andermael verzekert « dat de genitivus slechts een adjectief « is, en het lid- of voornaamwoord daar eigenlijk niet toe be- « hoort, maar uit misverstand in later tijd plaats by greep. »

In zijne *T. en D. Verscheid.*, I. D. blz. 109, boven aengehaeld, was het ook: « Het eerste woord in *vaderlandsliefde* heeft « eene adjectivale kracht; » maer hij voegde er bij: « doch het « behoudt niet te min zijne hoedanigheid als substantief, en van « daar is het niet het zelfde of men *eene oprechte vaderlandsche* « *liefde* of *eene oprechte vaderlandsliefde*, enz. zegt; » en ik was het, althans wat dit verschil betreft, met hem volkomen eens. Thans is alweer de genitivus (niet enkelijk in kracht, maer ook in aerd en hoedanigheid) « slechts een adjectief. » Dus wat daer niet het zelfde was, moet hier toch het zelfde worden.

Dergelijke tegenstrijdigheden zijn nauwelijks te vermijden, zoodra men zich gewent het gebruik van woorden of woordvormen oppervlakkig door willekeurige naemveranderingen uit te leggen. Is het mede niet zoo, om bij den genitivus te blijven, dat men van de onverbuigbaerheid der stoffelijke adjectiva heeft zoeken rekening te geven? Men heeft niet alleen niet gezien wat verschil dat er tusschen een adjectief en den genitivus van een substantief is, maer bovendien nog den genitivus met den ablativus verward. Voor *een ijzeren nagel*, *een laken rok* zegt men zeer wel *een nagel van ijzer*, *een rok van laken*; maer *een nagel ijzers*, *een rok lakens* zijn zoo niet onverstanebare, althans ondietsche uitdrukkingen⁽¹⁾. De betrekking, die tusschen de begrippen van een' *nagel* en van *ijzer*, van een' *rok* en van *laken* bestaet, is blootelijk die van de stof tot het geen er van gemaakt

(1) Wat zal ik van *een lakensche rok*, dat ik ergens verdedigd gezien heb, anders zeggen dan dat men er, om regt mooy te zijn, *goudensche knoopen* moet spetten?

is, zonder dat er het minste denkbeeld van bezitting of omvatting bijkome, en kan in onze tael alleen door den ablativus uitgedrukt worden. De Hebreewen durfden zoo spreken: *vaten silvers, woorden der waerheid*, enz. dat is *zilveren vaten, ware woorden* (Z. Bekker, Org. § 61). Bij de Grieken en de Latijnen vindt men er mede sporen van; maer welke ook de reden van dat verschil zij, ons is dit niet geoorloofd, en hierin volgt onze spraakkunst streng den logischen gang onzer gedachten. Heeft men echter niet het ontstaen, het worden, het voort- of afkomen, maer enkelijk het bestaen van eene zaak in eene andere, eene zekere omvatting uit te drukken, zoo grijpt het tegengestelde plaets; zoo als 't blijkt wanneer men zegt: *een voet gronds, een hoop volks*, enz., waervoor niemand *een voet van grond, een hoop van volk* zeggen zal. Dit is een tweede bewijs van de logieke volmaektheid onzer tael, en ik zal er als een derde bijdoen, dat dit alles alweer verandert, zoo haest de denkbeelden van *grond* en *volk* iets afgezonderds in zich komen te besluiten: *hij vroeg eenen voet van dien grond, hij drong door eenen hoop van 't volk*, enz.

Deze stof is rijk, maer nog meer ingewikkeld. De reeds al te groote uitgestrektheid van dit Verslag laet mij niet toe mij er in te verdiepen, en ik vind mij gedwongen het meerendeel der aenmerkingen, die ik betrekkelijk dit vraegstuk gemaekt en reeds neder-geschreven had, te onderdrukken. Ik stel slechts als princip, dat, welke uitzonderingen zich ook schijnen aen te bieden, de genitivus bij ons uitsluitelijk ter aenduiding der bezitting of eigenschap dient: *de warmte des zomers, het boek uws vriends*, enz., of der toeigening als bezitting beschouwd: *de degensteek uws broeders*, zoo wel in den activen als passiven zin. Beschouwt men echter den bezitter, enz. als oorzaak, als *terminus unde*, dan kan men den genit. ook door den abl. vervangen, die door 't voorzetsel *van* aengewezen wordt: *de warmte van den zomer (komende, enz.), het boek van uw' vriend (geheten, enz.)*. Waer alleen de laetste betrekking voorkomt, kan alleen ook de abl. gebruikt worden: *bleek van gramschap, ring van goud*, enz. Voor andere betrekkingen heeft men andere voorzetsels: *zucht*

naer rykdommen, liefde voor den evenmensch, enz. Ik weet wel dat de gewooneheid het gevoel van dit alles in vele gevallen uitgedoofd heeft, en dat het onmogelijk is het onderscheid tusschen genitivus en ablativus, in spreekwijzen waer ze sedert eeuwen verward geworden zijn, streng te bepalen, maer het principie blijft immer 't zelfde en is voor een oplettend oog onverkenbaer. Al wat zich van den regel schijnt te verwijderen, moet als eene gefigureerde uitdrukking, als een deel, een ophouden, eene berooving, enz. aenduidende, soms ook wel als eene navolging van andere talen en vooral door eene *ellipsis* uitgelegd worden. Zoodanig zijn de meer dichterlijke of, wil men, thans nog duitsehe spreekwijzen: *des geestes ongerust, des zingens moede, der hulp ontbeeren, der doghet pleghen*, enz., spreekwijzen, welke de voorstaenders van het genitivus-adjectief zich zeer verlegen zouden vinden om uit te leggen, 't en ware zij daarvan, gelijk Bilderdijk het reeds doet met *des doods schuldig, der zake kundig*, enz., dativen of ablativen maekten; wat ik hun niet benijden zal. Z. Bilderdijk, *Spraakl.* blz. 296.

Ik, onaengezien nog hetgeen onder den 3^{den} § der voorgaende afdeeling van den genitivus, als met het *gesuffixeerde* possessivum zaemgesteld, gezeid is, blijf dus in alle dergelijke genitivussen den aerd van 't substantivum erkennen. Ware de genitivus een adjectief, dan zou het onverstaenbaer wezen hoe men hem door een lid- of voornaemwoord heeft doen vergezellen en nog veel meer hoe men aen die woordjes eene verbuiging toegekend heeft. *De voorspoed des staets* is geheel iets anders dan, mogt men zoo spreken, *de staetsche voorspoed*; en *het welzijn mijns vaderlands* is gewis *mijn vaderlandsch welzijn* niet. Dat andere talen, als het Grieksch, het Latijn, het Fransch, het Engelsch en vooral het Slavisch (*Sstolobae noskka*, tafelsche voet, d. i. van de tafel; Z. Bekker, *Org.* § 61), den genit. dus door het adject. vervangen; laten wij dit zelfs in sommige geleerde uitdrukkingen nagevolgd hebben: het blijft in 't algemeen waer dat het tegen den aerd van onze tael strijdt, en dat het mede in 't Hoogduitsch ongebruikelijk is. Ook hebben wij het

niet noodig , daer onze zamenstellingen ons daervoor ten dienste staen .

Wat de uitdrukkingen *mijns vrouws zuster* , *des moeders teederheid* , enz. betreft , ik begrijp niet op welke wijze , zoo als Bilderdijk meent , het lidwoord of het voornaemwoord daer had kunnen wegblijven , dewijl zoo wel het eene als het andere onontbeerlijk is om de substantiva , waer zij toe behooren , bepaedelijk voor te stellen . Dit alleen is waer , dat het onnoodig , ja , een misverstand kon schijnen , aen die woordjes den uitgang des tweeden naemvals te geven . Het moest of wel *mijn vrouws zuster* , *de moeders teederheid* , of wel *mijner vrouw zuster* , *der moeder teederheid* wezen . Dit was , als wij zagen , het gebruik van vroeger eeuwen ; thans zou ons het eerste regelmatiger schijnen , en 't is ook zoo dat het volk , welk zijne tael met *raisonneren* niet bedorven heeft , spreekt . Wie heeft ooyt in den dagelijkschen omgang *mijns vrouws zuster* , *uws moeders huis* , *zijns zusters kind* gehoord ? de gewoone zeggingen zijn : *mijn vrouws zuster* , *uw moeders huis* , enz .

Het tweede laet zich door geene voorbeelden , althans uit de gesproken tael , verdedigen . Wel is waer dat wij boven uit den delfter Reinaert *sijnre suster broeder* aenhaelden , en dat men ook wel eens , in latere schriften , *mijner vrouw zuster* , enz. ontmoeten zal ; maer dit kan in geener wijze die overharde verbindingen , welke met het enkel lidwoord nog harder worden : *der vrouw zuster* , *der hoop troost* , *der Fortuin onstandvastigheid* , *der maegd zuiverheid* , *der ziel benauwdheid* , enz. aanbevelen , en moet ons zoo veel te meer het verlies van den vrouwelijken genitivus op *en* doen betreuren . De spraekkunsteners zijn hier met al te veel bescheidenheid in 't werk gegaen . Zij konden zich , ja , wat de zoo even gemelde uitdrukkingen betreft , vrij op ieders gevoel verlaten , zonder dat het noodig was dezelve uitdrukkelijk af te keuren ; doch den genitivus op *en* mogten zij nimmer onvermeld , noch onaenbevolen laten , zij mogten hem (want dit verwijt treft hen alleen) niet laten uitsterven . Men zegge niet dat dit een gevolg geweest is van de verandering in den uitgang van

't meervoud ingevoerd , welk thans ook op *en* is ; kon er soms eene dubbelzinnigheid uit ontstaen , dat ging den spraakkunste-naer niet aen , maer den schrijver , die zulks moest weten te vermijden . De genitivus op *en* diende voor de omzettingen bewaerd te blijven , gelijk hij het voor de zamenstellingen gebleven is . Ik twijfel of ik boven blz. 142 wel te regt het opschrift van Plantijns woordenboek : *Schat der Nederduytscher spraken* als een pluralis verklaerd hebbe ; als singularis zou ik het echter niet stellen , en gewis thans bij voorkeur *den troost der ziel* , schoon zoo wat meer op zijn Fransch , dan *der zielen troost* zeggen , bijaldien slechts het enkelvoud gemeend waer ; doch ik zie niet hoe men de angstvalligheid verschoonen zou van hem , die *tot mijner zielen lavenis , tot der zonnen ondergang* , enz. aezelen zou te schrijven ? Wee der tale , zoo het eens doorgaet dat het beter is te zeggen *der zon* of zelfs *des zons ondergang* ! al ware het nog zoo klaer bewezen dat oudtijds « de genitivus op *s* aen « de vrouwelijke woorden , en in het byzonder nog in den tijd « van Hooft en Vondel aen de eensylbige substantiven geëigend « was ! » Dat er , bij den genitivus , veel verwarringen plaets gehad hebben is onbetwistbaer , en de beste proef die ik er van kan geven , is al het zonderlinge dat Bilderdijk uitgedacht heeft , om hem in zijne verschillende gedaenten en gebruiken uit te leggen . Men zie vooral nog 's mans *Spraakl.* blz. 296 , waer genitivus , dativus en ablativus voor hem eenerlei zijn , en daerbij nog de genitivus « geen naemval , maer » (gelijk wij 't reeds aenstipten) « adjectief is . »

Hierover ware veel meer te zeggen , maer ik moet er van af ; het verdriet is bij mij tot eene soort van walging gestegen , en de aendacht zelve ontgaet mij . Men heeft van mij in 't vervolg geene lange onderzoekingen meer te vreezen (1) !

(1) Men zie , wat beter is , Kinkers *Beoord. van Bilderdijks Spraakl.* blz. 63 , 72 , 149 , 164 , enz. Daer echter ook zal men meer nieuwe zwarigheden aangewezen , dan oude opgelost vinden . In 't algemeen kan ik Kinkers meeningen niet dan bijvallen , hoe zeer ook in enkele punten van hem verschillende .

c) *Over* DES HEILIGHS GEEST.

Uit Bilderdijk T. en D. Verscheid. I, 164. Hij vindt *des heilichs* (of *heilighs*) *geest* in den grond der zaak beter dan ons *des heiligen geest*. Dit kan geene stof tot twisten opleveren, het een is zoo wel eene fout als het ander, MM. HH.; het moet in beide gevallen *geests* wezen. Zoo sprak Van Helu in 't boven blz. 80 aengehaelde voorbeeld: *des groots heeren*; zoo zagen wij nog elders, naer mijn hs., *Sinte Peters des nieuwe(n) martelaers legende*; waer *martelaers* verbogen is, niet tegenstaende het adj. *nieuwe*, daerbij of daer neven, gelijk men wil, doch altijd te onregte, onverbogen gebleven zij. Zoo ik u aen deze voorbeelden doe herinneren, dit doe ik korthedshalve: daer is er overal eene menigte van, die niemand ontgaen kunnen.

Groot is dus de misslag van den heer V. D., wanneer hij zich inbeeldt dat in de overzetting van Van Leemputte (S. Matth. Evang. I, 19 (20)): *dat is van den heilighen gheests*, dit laetste woord als *geest* uitgesproken werd, « toen men nog minder « slaefsch aen de letterfiguer verbonden was, of, gelijk Bilderdijk het uitdrukt, toen men nog ruimte in de lettervorming « der tong erkende, en die niet, als heden, zoo stijf als de boekfiguer bepaeld had. » Bilderdijk dacht gewis niet dat men zijne woorden op zulk eene wijs zou toepassen. De uitlegging van die constructie, welke de heer V. D. niet begrepen heeft, kan men vinden in 't geen wij over den genitivus gezeld hebben: *van den heiligen geests* is niets anders dan eene ellipsis, door welker aanvulling Van den Leemputtes woordvoeging volkomen gelijk zal staen met *Maria van Burgondie's vader*. Daer moet namelijk *werken* of *kracht* (virtus) bij verstaen worden: *dit is van den heiligen geest's werken* of *van den heiligen geest zijne kracht*, gelijk wanneer wij zeggen *ik koom van Peeter's*, *ik ga naer uw broers*, enz., met onderdrukking van 't woord *huis*.

En wat heeft nu Van den Leemputte gewild? Zoo het ons opgeleid ware zijn Neêrduitsch op nieuw in 't Latijn of in 't Grieksch

te brengen , zouden wij die woorden slechts door den blooten genitivus vertalen : *spiritus sancti* , *ἀγλου πνεύματος*? Ik ten minste niet , maer wel door den latijnschen abl. met *a* , *de* of *ex* , en in 't Grieksch door middel van een der aen deze beantwoordende voorzetsels , met den genitivus. En zoo heeft men ook in der daed in den griekschten tekst : τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθέν , ἐκ πνεύματος ἐστὶν ἀγλου ; en in onze Vulgata : *quod enim in ea natum est , de spiritu sancto est*. Arias Montanus vertaelt : *nam in ea genitum , de spiritu est sancto* ; Erasmus : *nam quod in illa conceptum est , a spiritu sancto profectum est* ; Guido Fabricius (uit het Syrisch) : *quod enim genitum est in ea , ex spiritu sancto est*. Van Leemputte heeft dus den griekschten of latijnschen tekst , dien hij volgde , beter verstaen dan de heer V. D. deszelfs Vlaemsch , dewijl deze meent dat de *s* van *gheests* niets tot den zin toebragt en eene orthographische overbodigheid was. De *s* is hier niets anders dan het *profectum* van Erasmus , en zij strekt tot bewijs dat Van den Leemputte zijne tael wist te gebruiken.

De heer V. D. laet hier nog eenige aenmerkingen volgen nopen de het onderscheid tusschen *van de* en *der* , en toont door middel van eenige voorbeelden hoe men in onze tael de genitiven der lidwoorden te regelen en af te wisselen hebbe. Dit alles is ontleend uit Bild. Spraakl. blz. 350 , doch verheft zich niet boven 't geen wij in onze gemeenste spraakkunsten aantreffen. Het slot alleen is van eenig belang , « dat het *des dichters* , *des redenaers* « meer , en als 't ware persoonlijker eigent , dan het woord *van* , « dat meer het uitgaende dan het toebehoorende uitdrukt. » En dit is in andere woorden wat ik zelf van 't onderscheid tusschen genitivus en ablativus gezeid heb.

d) *Over DE PLICHT VAN EEN' OPLETTEND (of VAN EENEN OPLETTENDEN) GESCHIEDSCHRIJVER.*

Naer Bilderdijk Taal- en Dichtk. Verscheid. D. I , blz. 106 en vlgde. Ik heb daer niets over aen te teekenen.

e) *Over de byvoegelyke spreekwyzen* : MIJNS WETENS , enz.

De adverbia zijn wijzigingen van wijzigingen , en dus zoo veel als adjectiven van adjectiven , en zoo voort , al wat *Bilderdijk* in zijne T. en D. Versch. blz. 128 en vlgde. voordraegt. Ik vergenoeg mij met daer heen te verwijzen , om mij niet gedwongen te zien een onderzoek aen te gaen dat , uit hoofde der bijzonderheden van verschilligen aerd die aldaer aengeraekt en meer dan eens verward worden , zich zeer ver zou uitstrekken.

§ 3. *Dativus*. — TER ZYDEN , enz.

Ook deze § is geheel en woordelijk uit *Bilderdijk* overgeschreven. Men zie deszelfs *Fingal* , D. II , blz. 66 , en *Brieven D. III* , blz. 61 en 62. Wat ik zoo even zeide geldt mede hier. Het is bekend hoe *Bilderdijk* in zijne aenteekeningen van het eene woord tot het andere gewoon is over te stappen , en , naer 't hem lust , nu eens het gelijkste onderscheidt , dan weér zaken te zamen brengt , die uit haren aerd mijlen ver schenen vaneen te liggen. Hoe weinig hij zich daermeê verlegen vond , kan men ter aangewezen plaetsen op nieuw bespeuren ; maer zoo veel te grooter moet telkens de verlegenheid van hem zijn , die met zulk een' sprongmaker onderneemt te worstelen. Geen bekomen voordeel helpt hier , het is iedermael te herbeginnen. Die *Bilderdijk* wil wederleggen , moet eerst vooral zijne grondstelsels aantasten. Door schermutselingen is niets te winnen.

§ 4. *Vocativus*. — WELEDEL HEER , WELEDELE HEER !

Alweer uit *Bilderdijk* , *Spraakl.* blz. 269 en 282 ; T. en D. Versch. D. I , blz. 69 , enz. (1)

(1) Vglk. *Kinker* , *Beoord. van Bild. Spr.* blz. 165.

§ 5. *Ablativus absolutus.*

« Hevig is er over dien ongebonden naemval in de voorledene
« eeuw getwist. Huydecoper en zyne tegenstrevers hebben daer
« menige pen aen versneden , gelijk , onder andere , de werken
« der Maetschappy van Leyden kunnen getuigen. »

« Volgens Siegenbeek (Verh. 253-258) bestaet dergelijk een
« naemval niet. Men zegt dus : *de koning overleden zijnde* , en
« niet *den koning*. Dit wordt blijkbaer als men het persoonlyke
« voornaemwoord gebruikt. B. V. *Hy gestorven zijnde* , *werd*
« *een nieuw koning gekozen*. »

« *Atque haec certamina tanta*
« *Pulveris exigui jactu compressa quiescunt!*

« Hetwelk vader Vondel aldus , vry lam , overgegoten heeft :

« *Al dees beroerte , daer ze in 't harnas staen gekant ,*
« *Wort lichtelijk beslecht met eene hant vol zant*
« *Te smijten in den hoop der vechtende oorloghsknechten.* »

Daer deze § zeer kort en niet geheel en al aen den reeds gemeen
geworden letterkundigen eigendom ontleend was , heb ik hem
gansch overgeschreven. Ik heb er niets tegen in te brengen.

III^{de} AFDEELING.

*Over de al of niet verbuighbaerheid der adjectiven als
substantiven gebruikt.*

Over de wijze op welke men de adjectiva , als substantiva
gebezigd , verbuigen zal , is er eene groote verdeeldheid , niet
alleen tusschen onze en de hollandsche spraakkundigen , maer
deze verschillen mede nog , zoo wel als wij , merkelyk onder
elkander.

Echter is, in 't algemeen, het verschil tusschen de Vlamingen en de Hollanders het grootste. Men mag het grondig heten, daer het niet enkelijk een verschil van spraek en spelling, maer veel meer nog van gevoel en opvatting is, waer de *logika* zoo veel in te zien heeft als de *grammatika*. Dat hetgeen in 't dialekt der Vlamingen voor 't meervoud gehouden wordt, bij de Hollanders het enkelvoud heet, en omgekeerd het meervoud van dezen juist het enkelvoud der Vlamingen is, deze tegenstrijdigheid, hoe groot ook, is hier het minste, en kan zich spraekkundiglijk daer door uitleggen, dat beide dialekten mede ten aenzien van 't lidwoord bijna op de zelfde wijze elkander reeds tegenspreken. Deze reden echter, die niets anders dan de analogie is, hebben de verdedigers, zoo van het een als van het ander stelsel, of niet gezien, of niet willen aanwenden, omdat zij voelden dat men hun niet bloot naer de oorzaak, maer naer de wettigheid van hun gebruik vroeg, die nog altoos te bewijzen overbleef. Van beide kanten heeft men dus zijn stelsel onmiddelijk op een eigen principie willen vestigen, en zoo is er de *logika* ingewikkeld geworden.

Thans dat ik het eind mijner loopbaen in 't verschieft reeds ontwaer, voel ik mij minder dan ooyt genegen, MM. HH., om onze spraekkundigen nog eens op dit veld te volgen, en in een lang onderzoek het onderscheid tusschen wijze of hoedanigheid en zelfstandigheid, tusschen *konkrete* en *abstrakte* denkbeelden, tusschen een adjectivum als substantivum gebruikt en een waer substantivum vast te stellen. Het adjectivum, als substantivum gebruikt, zij wat het wil, of wat de spraekkundigen willen! Ik houd mij bij de benaming die het draegt, die zij er allen aen geven; is het geen *substantivum*, het zal een *quasi-substantivum* zijn, althans wordt het *als een substantivum gebruikt*. Doch hoe gebruikt? *logisch*, dat is, *gedacht*? dan hebben zij ongelijk, die niet willen dat men het mede *grammatisch* zoo gebruike; niet *logisch*, maer slechts *grammatisch*? zoo dat *gebruikt* eenerlei zij met *verbogen*? dan valt er niet te twisten, ten zij in zoo ver men niet weten mogt hoe een substantivum moet verbogen worden.

Maer zoo verstaet het de Vlaming niet , want hetgeen hij een *adjectivum als substantivum gebruikt* noemt , gebruikt en verbuigt hij als een *adjectivum , als of het substantivum er bij stond*. Hij is dus immer , hoe men het ook neme , met zich zelve in tegenspraek , en ditmael ten minste zal hij weldoen met de *logika* ter zijde te stellen. Hij mag eeniglijk nog zeggen dat hij *den geleerden , den wijzen* , enz. schrijft , omdat hij *den* en niet *de* schrijft. Hij kan zijn stelsel verschoonen , maer niet regtveerdigen. Hij moet verder ook de gewoone uitdrukking , van *adjectivum als substantivum gebruikt* , laten varen , en in 't vervolg alleen nog zeggen , dat dergelijke *adjectiva ZONDER substantivum gebruikt* zijn.

Dit beslist nog de vraeg niet of , gelijk de zoo genaemde vlaemsche taelkundigen het beweren , het substantivum bij zulke *adjectiva* noodzakelijk moet gedacht worden , in dier wijze dat het denkbeeld in het substantivum begrepen bij ieder zoodanig *adjectivum* niet slechts voorondersteld , maer duidelijk tegenwoordig zij , en even zoo , als of 't uitgedrukt ware , de verbuiging behoore te schikken en te regelen : dan of een *adjectivum* , dus gebezigd , waerlijk de plaets van het substantivum bekleeden en zelf als 't ware een zelfstandigen aerd aennemen , een substantivum worden kunne.

Wat het eerste punt betreft , is dit alleen bewijsbaer , dat , bij voorbeeld wanneer ik *de goddelooze* , of , op zijn Vlaemsch , *den goddeloozen* zeg , in plaets van *de goddelooze* of *den goddeloozen mensch* , het denkbeeld in beide gevallen even zaemgesteld (*conkreet*) is , en dat het tweede slechts spraakkundig uitdrukkelijker is. Redeneerkundig beschouwd , geldt het een zoo veel als 't ander. Volgt daer nu uit , dat het substantief *mensch* bij het eerste nog moet gedacht worden , of wel eerder , dat het reeds er in begrepen is? Zoo zou ik het meenen , en dus de vraeg liefst in den zin van haer tweede deel beslissen , dat , namelijk , een *adjectivum als substantivum gebruikt* een waer substantivum is , bij 't welk men , ter vollediging der uitdrukking , geen ander substantivum meer te voegen hebbe.

f

Dit laet zich nog anders bewijzen. Hoe veel zijn er niet onder onze thans aengenomen en meest gebruikelijke zelfstandige naemwoorden , die oorspronkelijk ook slechts bijvoegelijke naemwoorden waren? Wie denkt nog onderscheidtlijk aen 't woord *mensch*, wanneer er van *een' christen*, *een' heiden*, *een' jood* of *jode* gesproken wordt, en schoon wij in 't enkelvoud *een Franschman*, *een Engelschman*, enz. zeggen, denkt men nog wel aen dat *man*, of aen *mannen*, wanneer men van *Franschen* en *Engelschen* spreken hoort? Moet ik vragen wat men bij 't woord *mensch* zelf aenvullen zal, dat mede in zijnen aerd een bloot adjectief is? *schepsel* mogelijk of iets desgelijks, dat men dikwijls lang zou te zoeken hebben en iedereen welligt nog niet vinden zou? Want dit dient ook aangemerkt, dat er gevallen voorkomen, waer het *concrete* substantivum, schoon door 't gebruik een bepaeld en zeer duidelijk denkbeeld voor de gedachte brengende, even zoo gelijk dit met de kunsttermen wel eens plaets heeft, zeer bezwaerlijk valt om op te lossen en te omschrijven. Daer zal 't wel voor een groot gedeelte uit voortkomen dat vele *substantiva concreta* van een onzeker geslacht zijn. Ik spreek hier niet van de *communia*, als van *hic* en *haec volucris*, enz., in 't Latijn — dan ware er even zoo wel van de *epicœna* (*dux*, *advena*; *bode*, *borg*; *intercesseur*, *auteur*, enz.) te spreken, — noch van die welke uit eene andere tael overgebracht zijn, als, uit het Grieksch, het latijnsche *hic* en *haec paragraphus*, en het fransche *dialecte*, thans mannelijk en bij de schrijvers van Port-Royal nog vrouwelijk, doch bij ons daerenboven mede onzijdig: begon ik daermeê, dan ware er alweer geen eind van te zien; ik spreek hier van woorden zoo als *spits*, bij voorbeeld, wat zoo wel *de* als *het spits* heet, en eenerlei is met het adject. *spits* (*spitsig*), dat van *spit*, *spie* of *spij* (*spijker*, enz.) afstamt. Andere voorbeelden zal zich elkeen gemakkelijk herinneren. *Le revers de la main*, enz. is in 't Fransch niet anders uit te leggen dan door er 't woord *côté* bij te voegen: *le côté revers*, ik beken het; maer wie heeft nodig er bij te denken, hetgeen hij er niet zou durven bij uitdrukken? en dit valt in alle talen duizendmael

voor. De Franschman zegt verder nog : *il lui enleva la tête d'un seul revers*; wat of hij hierbij wel denken moge? *coup* misschien? ja, misschien, of, liever, zeker niets. In Reinaert krijgt er ik weet niet wie *eenen aefschen hou*. Een Truienaer zou even zoo gezeid hebben dat men hem *eenen slinkschen*, het zij nu *houw* of *slag* (wat hij te gissen laet), gaf; gebruikte hij het woord *averegtsch*, dan zou het in 't vrouwelijke geslacht *eene averegtsche* geweest zijn, even verstaenbaer, zonder dat men te onderzoeken had of het *eene klets*, *klap* of *muilpeer* was. Moet ik thans mede nog vragen wat verschil er tusschen *een taelkundige* en *een schilder*, dat is, *een schilderkundige*, enz., tusschen *een grijze* en *een grijzaerd*, *een predikant* (praedicans) en *een prediker*, tusschen het Fransche *enfant* (infans) van twee geslachten en ons onzijdige *kind*, en zoo verder tusschen duizend andere woorden van eenerlei beteekenis, is? Het onderscheid van uitgang zelf is zeer gering, en, waer 't bestaet, hangt het slechts daer van af, dat de eerste min gewoonelijk als substantiva gebezigt geworden zijn. *Christen*, *heiden*, *Turk*, *de zwart* (of *neger*), *vorst*, enz. hebben hunne *e* afgelegd; *jood* blijft er ook best zonder, doch kan haer terugnemen; *bode* en *jonge* (thans, wel is waer, meestal *jongen*, *garçon*, en vervolgens in 't meerv. tot *jongens* verbasterd⁽¹⁾), *doode*, enz. moeten haer behouden. Wat zal ik daer meer van zeggen? Het is klaer dat onze bijvoegelijke naemwoorden, als zelfstandige *concreta* gebruikt, van de andere slechts hier in verschillen, dat zij niet uitsluitelijk noch noodzakelijk zelfstandig zijn, maer te gelijk en gewoonelijker hunnen bijvoegelijken aerd in de tael behouden. Betwistte men mij die overeenkomst, en wilde men volstrekt de adjectivale verbuiging behouden, zoo zou men, dunkt mij, om zich zelven gelijk te blijven, veel meer nog de overige *subst. concreta*, wanneer zij als *adjectiva* met een ander *substantivum* verbonden worden, als *adjectiva* te behande-

(1) Men vergelijke, tot proef, *meisje* en *meisjen*, in 't meerv. *meisjes* en *meisjens*, enz. Holland mag dit aen Vlaenderen dank weten. Voor de andere dieren echter heeft het onzijdig geslacht van *jong* het meerv. *jongen* beschermd.

len hebben , en (men vergeve het mij ! doch ik zal 't in 't Fransch zeggen) in plaets van *une femme auteur*, enz., *une femme autrice*, of wat men anders wil , schrijven moeten.

N^o, andermael , hij , voor wien deze aenmerkingen overbodig zijn , gelieve ze te verschoonen : zij zijn voor hem niet bestemd. Bij de anderen moesten zij als de beste gelden , en ik mag er vrij uit besluiten , dat de bijvoegelijke naemwoorden als zelfstandige niet anders gebruikt kunnen worden , dan met de verbuiging die dezen thans eigen is ; gelijk dan ook elkeen de *christenen*, de *heidenen*, enz., even zoo als de *Franschen*, de *Engelschen*, in 't meervoud gewoon is te zeggen. Bij de Ouden gingen ze in 't meervoud op *e* uit ; maer dit was toen de gewoone verbuiging van de meeste substantiva. Zij hadden ook als de subst. den genitivus sing. op *s* of *es*, gelijk er in 't Leven van Jhs. staet , cap. 3 : *en̄ de cracht des almegetgs sal di beschaden* , en nog eens cap. 5 : *En̄ du, kint, du sout heeten prophete des almegetgs* , en zoo op meer plaetsen en meer anderen ; wat ze echter van de adjectiva niet onderscheidt , daer ook dezen , met een subst. verbonden , bij onze oudste schrijvers veelal dien uitgang hebben : *des groots heeren*, *des eenigs*, *des almegetgs Gods*, *des ewelecs vreden*, *ens* (eens) *gherechts menschen*, *menegs menschen*, enz. Uit de Ouden is dus , in zoo ver , niets te besluiten , uit hoofde der veranderingen die de verbuiging ondergaen heeft. De genit. op *s* of *es* is thans nog eeniglijk in de pronomina overgebleven.

Ziet daer , MM. HH. , wat den twist betreft tusschen de Vlamingen en de Hollanders , en in gevolg van al het opgemerkte zullen wij het met de laetsten houden. Hierdoor ontga ik tevens de noodzakelijkheid van u over de verdeeldheden der Vlamingen onder elkaer te onderhouden ; doch zoo veel te onvermijdelijker wordt het , te zien hoe de Hollanders zelve uiteen loopen , en tusschen de twee stelsels , die men bij hen aentrefte , te kiezen. Het meervoud stellen allen op eenerlei wijze , op *en*. Ook omtrent de twee eerste naemvallen van 't enkelvoud stemmen zij overeen : de nominativus is in *e*, en de genitivus in *en*. Het verschil tusschen Bilderdijk en Weiland bestaet alleen daer in , dat

de eerste buiten den genitivus overal *e* schrijft, terwijl de andere den uitgang *en* mede aen den dativus en accusativus singularis toeïgent. Bilderdijk verbuigt: *de geleerde, des geleerden* of *van den geleerde, aen den geleerde, den geleerde*; Weiland integendeel: *de geleerde, des geleerden* of *van den geleerden, aen den geleerden, den geleerden*. Wie van beiden toont zich getrouwer aen 't aengenomen princip, dat zulke adjectiva als substantiva moeten beschouwd worden? Ik antwoord zonder aarzelen: Bilderdijk. Zoo dra men den regel streng achtervolgen wil, moet *de geleerde* de zelfde verbuiging ondergaen als *de bode*, en 't woord is, buiten den genitivus, voor geene verandering van uitgang vatbaer. Ik zal er te gelijker tijd nog bijvoegen, dat er bovendien nog een zeker voordeel aen vast is ten aanzien der duidelijkheid: de lichtere onderscheiding, namelijk, van het enkelvoud en het meervoud. Hoe gering dit ook schijnen moge, het verdient in de weegschael geplaetst te worden.

Maer aen den anderen kant is het niet te ontkennen, dat de woorden waer wij over handelen, slechts toevallig de plaets van substantiva bekleeden en als zoodanig beschouwd worden, terwijl zij overigens, in al wat hun gebruik betreft, voortdurend als echte adjectiva in de tael blijven bestaen, en hunnen oorspronkelijken aerd nimmer afleggen. Daerdoor kan, mijns dunkens, de verbuiging van Weiland, welke dan ook die der Ouden was, uitgelegd en zelfs misschien geregtvaardigd worden. Wat was er immers natuurlijker dan dat het gemeener gebruik zekeren invloed zelfs bij de wettige uitzonderingen behield, en dat de gewoonte de spraakkundige ongelijkheid deed uit het oog verliezen; te meer, daer het oor er gansch niet kwalijk mede moest gediend wezen? Want — en dit is eene tweede opmerking die voor Weilands stelsel pleit — verbindingen, als diegene zijn, welke in Bilderdijks verbuiging voorkomen, van 't artikel, dat op *en* uitgaet, met een gekend adjectivum dat in *e* eindigt, hebben, niet tegenstaende de oogenblikkelijke verwandeling van dat adject. in een substantivum, iets aenstootelijks dat men van 't begin af noodwendig heeft moeten mijden. En dit bewijst

ook het standvastig gebruik onzer oude schrijvers , die overal aen 't artikel en 't volgende woord den zelfden uitgang geven , stellende niet , gelijk Bilderdijk , *van den booze , aen den booze* , maer altoos *van en aen den boozen* , enz. Dit strijdt tegen het principie dat *booze* alhier een substantivum is , ik beken het ; maer het bevalt beter aen 't gehoor , welks oordeel , indien ik de woorden van Cicero op zijn Ouds vertalen mag , *al te kiesch is (aures , quarum est judicium superbissimum)*.

Een ander gevolg van die gewoonte waer ik van sprak , dat ter regtveerdiging of ten minste ter versoening van de onregelmatigheid van Weilands verbuiging dienen mag , zien wij in verscheidene voornaemwoorden , telwoorden , enz. , welke niet alleen in 't enkelvoud met de voorgaende overeenstemmen , maer zelfs in 't meervoud voortdurend , en dit zoo wel bij Bilderdijk als bij Weiland , hunnen adjectivalen uitgang op *er* in genitivo behouden : *dezer , gener , aller , sommiger , eeniger , meniger , tweeër* , enz. Hier heeft zich nooyt iemand aen geërgerd ; waerom zouden wij ons moeyelijker toonen aengaende het enkelvoud , waer de uitgang op *en* , in den tweeden , derden en vierden naemval , bovendien nog een vereischte der welluidendheid schijnt ?

Wel is waer dat Bilderdijk zelfs de voornaemwoorden in 't enkelv. aen zijne regelmatige verbuiging onderwerpen wil. « Het pronomens possessivum , » zegt hij (Fingal , II , 67) , « is « een adjectief ; maer het substantivum kan er niet onder verstaen worden , want ik kan het er niet by uitdrukken. B. V. « in 't vers :

« *Mijn arm zij nog te jong om d'uwe te evenaren ,*

« kan ik niet zeggen *den uwen arm*. »

« Er blijft dus niet overig dan dat ik het als een subst. gebruike , en even gelijk ik in het meervoud zeggen zou , *de wijzen , de ouden , de uwen* , zoo moet ik in 't enkelvoud zeggen : *den wijze , den oude , den uwe* , waer toe ik het in mijn denkbeeld ook t'huis brenge. Ik moet het adjectivum namelijk

« in zoodanig geval als substantivum , en niet als adjectivum
« buigen. »

De heer V. D. echter , schoon hij dit alles instemt , doet opmerken dat Bilderdijk zelf hier tegen wel eens gezondigd heeft , zoo als in 't vers van zijnen Kallimachus (blz. 27) :

*Ja , dertig steden die geene andere Godsaltaren
Dan d'uwen eeren.*

« Ten zy men zulks , » zegt hij , « door eene dichterlyke vryheid , voor eene euphonische *n* aenschouwe. » Ja en neen , ik weet er niets van , MM. HH. ; het kan immers ook een *casus emphaticus* wezen. Want dat het geen meervoud is , bewijst de *apostrophe* bij het artikel.

Hoe gegrond ook Bilderdijks stelsel in iemands oogen schijnen moge , men zal , meen ik , in alle geval , voor de pronomina eenige uitzonderingen aennemen , die 't algemeen en bestendig gebruik sedert lang gewettigd heeft. Hier komt nog bij dat 's mans *paradigma* aen schier onvermijdelijke misvattingen blootstelt , en , zoo als wij reeds boven bekenden , maer al te dikwijls , door de ongelijkheid des uitgangs van 't lidwoord , eene soort van wangeluid voortbrengt.

Liet de tijd mij toe om voorbeelden daervan bij Bilderdijk te gaen opzoeken , zij zouden ons niet ontbreken. Het vers door den heer V. D. berispt of , wat het zelfde is , verschoond , laet dit genoegzaam voorzien. Om er niet bij staen te blijven , wil ik liever een ander bewijs van mijn gevoelen geven , en u laten zien , MM. HH. , hoe 't geen Bilderdijk van het possessivum zegt , mede bij 't demonstrativum behoorde plaets te grijpen , en hoedanig nogtans aldaer zijne verbuiging ons gevoel kwetsen zou. Ik stel het voorbeeld : *De Bely verschilt in vele opzigten van den Hollander : bij dezen is de geest van onderneming altoos het gevolg van een rijp overleg , van een berekend belang , en des te aenhoudender in 't uitvoeren , hoe hij in 't besluiten daertoe langzamer geweest is ; bij genen vindt men meer drift ; hij onderneemt enkelijk om iets uit te voeren , en zijn grootste belang stelt hij in*

zijn eigen voldoening. Hij is minder voorzigtig, en ook minder volhardend. Men mag den eersten met een' jongeling vergelijken, die wagen durft, maer niet verdragen wil, om dat de uitkomst hem alleen trest, en den laetsten met een' huisvader, die ook voor anderen vreest en hoopt, enz. In dit voorbeeld, dat ik opzettelijk uitgerekte heb, zult gij wel den minsten aenstoot gevonden hebben in de wijze op welke er de *demonstrativa* *deze* en *gene*, en de *numeralia* (*ordinalia*) *eerste* en *laetste* verbogen zijn. Nogtans is deze verbuiging niet minder strijdig met het stelsel van Bilderdijk, dan bijaldien ik in 't eerste der boven aengehaelde verzen *den uwen* in plaets van *den uwe* (*d'uwe*) zou stellen. Men kan even zoo weinig in mijn voorbeeld *dezen* of den *laetsten Hollander*, *genen* of den *eersten Belg* zeggen, als in dat van Bilderdijk *den uwen arm*; ja, nog minder, want dit laetste zou slechts eene ongewoone verbinding wezen (1), terwijl *deze Hollander*, *gene Belg*, enz. bovendien nog iets geheel anders bedieden en meer Hollanders, meer Belgen vooronderstellen zou. Dat *deze* en *laetste*, enz. hier substantiva zijn, blijkt vooral daer uit, dat ze niet anders dan door het subst. kunnen vervangen of uitgelegd worden: *Bij dezen, ik zeg, bij den Hollander; bij genen, dat is, bij den Belg*, enz.

Er is dus geen twijfel of ik had, volgens het stelsel van Bilderdijk, moeten zeggen: *bij deze, bij gene, den eerste, den laetste*, en dus in alle zeggingen van dien aerd, immer zonder *n*: *ik vond den koopman en zijnen correspondent nog den zelfden dag, DEZE (of den laetste) te Brussel, GENE (of den eerste) te Antwerpen*, enz.

Nu vraag ik of er iemand van u is, MM. HH., die zich op die wijze zou willen uitdrukken? Neen, voorwaer niet, en Bilderdijk zelf zou zich hier liever *inconsequent* getoond hebben. Het strijdt al te zeer tegen hetgeen men het gevoel der tael, het algemeen gebruik heten mag. *Ik zag deze*, b. v. den Hollander,

(1) Men vergelijke de uitdrukkingen waer ik reeds vroeger den deed herinneren: *un mien cousin, een mijn lieve vrint, de deze, de die*, enz.

ik zag den eerste, en bij gevolg ook *ik zag den uwe*, zijn al te ongewoone uitdrukkingen, door hem alleen goed te keuren, die alles aen zijn stelsel gereed is op te offeren.

In zoo ver is dan de verbuiging van Weiland schier eene noodzakelijkheid bij de voornaemwoorden, en ik zie voorwaer niet wat beletten moet dat men haer mede tot al de overige adjectiva uitstrekke. Dat ze toevallig als substantiva gebruikt worden, en dat deze thans in dativo en accusativo doorgaens onverbogen blijven, dit is een inzicht van weinige aengelegenheid, wanneer men bedenkt dat die onverbuigbaerheid, verre van uit den aerd der substantiva noodzakelijk voort te vloeyen, slechts het gevolg is van een der jammerlijkste verliezen die onze tael lijden mogt. Dit blijve zoo voor de eigentlijke substantiva, dewijl het nu zoo eenmael is; doch voor de adjectiva die, gelijk ik zeide, slechts bij uitneming hier en daer eens derzelve plaets bekleeden, late men eene verbuiging gelden, die zij niet alleen uit hunnen aerd en ten aenzien van 't gemeen gebruik schijnen te vereischen, maer die bovendien nog het voordeel verschaft, van de twee hoofdgeslachten door 't verschil der uitgangen te onderscheiden. Men wachte zich van dit gelijk te stellen met de onderscheiding der geslachten door middel van 't artikel bij de uitgedrukte substantiva, waer thans de Vlamingen zoo veel meê op hebben: het uitgedrukte substantivum draegt zijn geslacht met zich, en al werd dit nog miskend, de zin zou er zoo weinig iets door lijden, dat niet zelden substantiva werkelijk van twee, en andere zelfs van drij geslachten gehouden worden. Geheel iets anders is het wanneer door een adjectief het substantief vervangen wordt, vooral in distributive spreekwijzen, waer 't dient om de betrekking duidelijker aen te stippen: *hij gaf den man en de vrouw ieder wat zij verdiend hadden, deze een' gulden, genen niets, en tot vollediger straf en vergelding, zond hij den eenen door en liet de andere bij hem blijven*. Ik weet zeer wel dat men dit zelfde op meer manieren kan zeggen, en wel beter dan 't geen ik hier tot voorbeeld stel; maer de vrijheid van keus blijft altoos een voordeel. Meer heb ik niet noodig te bewijzen.

Wilde ik er meer bijdoen, zoo zou dit onderzoek noodwendiglijk tot al te kleine overwegingen vervallen. Ik breek het af, doch wensch vurig dat men eindelijk het nog als hangende geding beslechte. Ieder der twee stelsels zou goed wezen, ware er het andere niet, zoo wel dat van Bilderdijk als dat van Weiland; naest elkander kunnen zij niet bestaen blijven. Met te zeggen *dat het gebruik daer over niet stellig beslist heeft*, doet men niets af, en miskent de spraakkunstenæer zijnen pligt. Deze wil dat in dergelijke gevallen ieder voor zich zelve beslisse. Ik, voor mijn deel, houd het met Weiland, ben echter gereed Bilderdijk te volgen, zoodra de meerderheid het gebieden zal.

IV^{de} AFDEELING.

OVER DE VERBUIGING DER VOORNAEMWOORDEN.

De verbuigingswijs der persoonlijke voornaemwoorden is, op weinig na, de zelfde gebleven als zij bij de Ouden was.

« Alleenlijk gebruikte men in het enkelvoud des tweeden « persoons *du*, welks verlies wy wel mogen bejammeren; en dat « thands slechts in de spraek voorkomt. Hooft, Huygens, Von- « del en Cats (by welken laetsten men zelfs eens het nu Hoog- « duitsche *du bist*, tu es, aentreft) gebruikten nog dit *du*, « waervan dan ook 't spreekwoordige: *Door 't dyne en myne is* « *de twist in de wereld gekomen.* »

Hierop volgt de verbuiging van *du* en, ter staving, een vijftal voorbeelden uit den Theophilus, alsmede nog eenige andere om te bewijzen dat, in plaets van *hun*, *hen*, de Ouden in den derden en vierden naemval steeds *hem* bezigden, welk ook het toen nog niet gebruikelijke *zich* verving.

Hij kent, met den heer David, *hun* aen den derden en *hen* aen den vierden naemval toe; « doch deze, door 't gebruik in- « gevoerde en als vastgestelde, regel wordt door de wet der « welluidendheid overheerscht, even als men het possessief *heer*

« voor *haer*, ter vermijding eener onaengename klankherhaling « (gebruikt?). » Bijaldien dit beteekent dat men, zoo in dativo als in accusativo, *hun* of *hen* stellen mag, naer mate het eene of het andere welluidender schijnt, dan kon hij zich veel korter en duidelijker uitdrukken, met te zeggen dat dit voornaemwoord in dat. en acc. plur. *hun* en *hen* heeft. Maer desgelijks kan hij niet gemeend hebben, de dat. duldt geen *hen*, en ik denk dat hij slechts den acc. bedoelt, waer *hun* voor *hen* door 't gemeen gebruik van onzen tongval eeniger mate gewettigd zou kunnen schijnen. Doch 't beste zal altoos wezen het nu eens gevestigde onderscheid te handhaven. Een dubbele vorm is in meer gevallen een voordeel; maer zoodra een van beiden met andere zamen-treft, die er door hunnen aerd moeten van onderscheiden blijven, dan is het geen dubbele vorm meer; 't is alleen nog eene verwarring van vormen, die ver van de tael te verrijken, dezelve verarmt. Men vermenigvuldige de synonymen, men neme voor een zelfde woord twee geslachten aen, men zegge *ik miek* en *ik maekte*, *wierd* en *werd*, enz. dit alles is rijkdom; maer geeft men aen een zelfden vorm tweederlei bestemming en beteekenis, het zij dan welluidens- of weshalve ook, 't is armoede.

Hierna spreekt de heer V. D. in 't voorbijgaen van 't woord *zelf* dat hij liefst door een « koppelteeken (*hyphen*) aen het voor- « gaende, 't zij naem- of voornaemwoord, vereenigt, als in « *ik-zelf*, *zich-zelven*, *de man-zelf*. » Ik zie daervoor geene noodzakelijkheid, MM. HH., en meen zelfs dat men 't allerbest onderdrukken zal. Doch hierin volge ieder zijnen smaek. Dit echter zal ik niet zeggen van *ik-zelve*, welk de heer V. D. naest *ik-zelf* voor den mannelijken eersten naemval begeert te behouden, daer het mede, zegt hij, in de gemeenlandsche uitspraak gehandhaefd wordt. Hij weet waerschijnlijk van welke streken hij spreekt, en zal, eer hij op dien grond voortging, zich verzekerd hebben, dat het, in dit geval, die naslepemde *e* van sommige Vlamingen niet was, die hem nog elders schijnt betooverd te hebben. De Limburger nogtans kent die *e* niet, en de meeste Brabanders laten ze ook niet hooren; om van de Noord-

nederlanders niet te gewagen , welken zij zoo vreemd is , als zij het sedert meer dan twee eeuwen aen de gemeene schrijftael is.

Hij verwondert zich met regt dat de heer David , die den eersten van den vierden naemval onderscheidt in de adject. possess. *myn* , *zyn* , *ons* , enz. , niet te min in die woorden met het artikel , dat is als pronomina , gebruikt , dit onderscheid verwaerloost en in beide naemvallen *den mynen* , enz. opgeeft. Even zoo « in de woorden *dezen* , *dien* (*diē* of *diën* in de uit- « spraek (1)) , *den zelven* en *den zelfden* (in de uitspraak *den zelfsten*) , *den-* en *diengenen* (in de uitspraak *denongen*). Daer « en tegen stelt hy een dubbele(n?) nominativus in *zulk* of *zulken* « [*zeker* of *zekerer*] en *elk* of *elken*. Vreemder is het , dat hy in « 't mannelijke *wie* , en in het er naer verbogen *die* , tusschen « nom. en acc. niet onderscheidt , iets , dat des Roches-zelf « reeds was nagekomen. »

De heer V. D. stelt dan in nom. « *deze* (of *dees*) , *die* , *dezelve* « of *dezelfde* , *de-* en *diegens* , *zulk* of *zulk een* , *elk* of *elk een* , « *die* en *wie* , en sluit die woorden met eene *n* in acc.. Ook het « Hoogduitsch , » voegt hij er bij , « onderscheidt hier. »

Opzigtelijk het possessivum *ons* , dat volgens den heer David *ons* , *onze* , *ons* heeft , doch in 't mann. ook *onzen* geschreven wordt , ontleent de heer V. D. verder van Bilderdijk eene aenmerking die ik niet mag voorbij gaen. « Het dagelijksch dialect , » zegt hij , « laet wel dit *ons* door alle naemvallen heen en in alle « de geslachten hooren , doch die schrijfwyze dunkt ons ver- « ouderd. Althans dit is zy in Holland : en Bilderdijk in zyne « *aenteekeningen op den Ystroom* , blz. 5 , zegt over Antonides « woorden , *in ons' vuist* , het volgende : « « Dus verkortte men « « voorheen , zonder onderscheid , alle onze vrouwelijke pos- « « sessiva in casu obliquo zoo wel als in nominativo zoo met « « terugtzicht op het plurale als op 't singulare. In 't laatste « « geval heeft het gebruik deze verkorting of apocope blijven

(1) Ik heb dese aenteekeningen wegens de gemeene uitspraak der Vlamingen behouden , omdat ze ook elders van nut zijn kunnen.

« bevestigen , en wy zeggen *met mijn vrouw , in mijn beurs ,*
 « even als *met mijn vriend en in mijn zak*. Maer met *ons* is het
 « anders. Dit was in mijn vroegsten tijd reeds volstandig en
 « algemeen aangenomen. » En zoo voort , want zijne onder-
 stelling , dat het mogelijk zou wezen , dat Antonides *vuist* hier
 als mannelijk genomen had , mag ik gerust onderdrukken.

Dit laetste dan uitgenomen , ben ik volstrekt van Bilderdijs
 gevoelen. Eene zaak echter verdiende een weinig uitdrukkelijker
 gezeid te worden , althans door den heer V. D.. Bilderdijk
 spreekt slechts van de *vrouwelijke possessiva* , terwijl de heer
 V. D. , zoo ik mij niet vergis , vooral den mannelijken nomina-
 tivus bedoelt , zoo als hij door den heer David opgegeven is. Hij
 wil dus niet dan men *ons vader* schrijve , zoo min als Bilderdijk
ons moeder toelaet , het moet immer *onze* wezen. Dit schijnt mij
 wat al te streng , en ik zou voor den gemeenen schrijftrant en
 ook voor sommige afzonderlijke woorden geerne eene uitneming
 toestaen. *Ons koning* zal wel niemand zeggen , maer integendeel
 zal men niet ligt van kinderen hooren *onze vader is t'huis geko-*
men ; en zoo is ook *onze broer* zeldzamer dan *ons broer*. Het man-
 nelijke *onze* houdt iets plegtigs in , dat bij gemeenzame uitdruk-
 kingen te zeer mogt afsteken. Waerom zouden wij zoo wel *onze*
 en *ons* niet goedkeuren , als *deze* en *dees* , door den heer V. D.
 onder die twee vormen aengeteekend , te meer , daer , volgens
 zijne eigene bekentenis , de dagelijksche spraek er nog voor
 pleit ? Dit zou echter , gelijk ik zeide , enkelijk als uitneming toe-
 gelaten zijn , en in geen geval tot het pronomens *de onze* mogen
 uitgestrekt worden.

Overigens meent de heer V. D. « te mogen berusten in hetgene
 « David , op 't spoor der Hollandsche taelgeleerden , nopens de
 « pronomina heeft gezeid in zyne spraekkunst , IV Hoofdst. ,
 « blz. 58-72 , en in de er toe behoorende aenteekeningen van
 « den nieuwen druk. » Dit was wel het beste dat hem te doen
 stond.

Vd^e AFDEELING.

OVER DE VERBUIGING DER WERKWOORDEN.

Even als hij ter gelegenheid van de verbuiging der naem- en voornaemwoorden gedaen heeft, zoo vangt de heer V. D. ook hier aen met de paradigmten der werkwoorden in onze Ouddiet-sche tael. Deze neemt hij over uit Blommaert (Voorr. van Theophilus) en uit Weiland (Spraak. blz. 149); en verwijst tevens naer de *Idea linguae Belgicae*, blz. 64. Ook Kluit (in de Werken der M. v. L., III, 55) heeft hem eenige vergelijkingen met de oudere taeltakken verschaft, en dit alles wordt gesloten door een uittreksel uit *Die ghetyden van onser liever Vrouwen*, gedrukt te Parijs in 1533, en door den heer Serrure opgegeven als een der eerste boeken die aldaer in onze tael verschenen zijn. Z. Nederd. Letteroefeningen (Gent 1824), blz. 111. Nu dit uittreksel, bestemd om tot voorbeeld te strekken van de rijke verscheidenheid van vervoegingsvormen die in onze oude tael heerschte, bereikt dit doel nog ten halve niet, daer al de vormen die er in voorkomen (*du verdienstet*, gij verdientet; hij of zij *mocht*; *dwaet af*, imperat. vaeg af; *du regnerest*, gij heerscht; *ontfermt di*, imperat. ontferm u) in de hedendaegsche tael niet minder duidelijk onderscheiden zijn. Het schijnt dus hier eerder om een boek- dan spraakkundig doel te staen, vooral wanneer men nabedenkt dat de zaak overbekend is en volstrekt niet noodig had bewezen te worden.

Na met een woord nog aangemerkt te hebben dat Cats, in zijne vroegere werken, en Huygens wel van de laetsten zullen geweest zijn « die nog de *st* in 't enkelvoudige des tweeden per-
« soons van 't presens indicativi gebruikt hebben, » komt hij eindelijk tot de tegenwoordige vervoeging onzer werkwoorden, en vangt natuurlijk aen met den vorm der onbepaalde wijs.

Wat hij er over aenteekent kan ik mij de moeyte sparen te herhalen; het staet alles te lezen bij Bilderdijk, *Spraakl.* blz. 138 en 184, waerheen de heer V. D. ook verwijst. De eenige veran-

dering, die hij zich veroorloofd heeft, is in den aenvang. Terwijl Bilderdijk zegt dat in den vorm der onbepaalde wijze *twee sylben te onderscheiden zijn, namelijk de Wortelsylbe en de Uitgang*, en dat de *Wortelsylbe éénsylbig is*, verwaerloost de heer V. D. het bij al dat volgt zeer onnoodige aenstippen der *twee sylben*, en zegt enkelijk dat men in den infinit. de wortelsylbe en den uitgang onderscheiden moet. Hij schrijft echter al het overige letterlijk af: dat die *wortelsylbe (eene van die twee namelijk) éénsylbig is*, dat de uitgang in de aensluitende *n* bestaet, en zoo verder van de scheva en wat daer nog volgt, veel te veel en veel te weinig, en, niet tegenstaende al de pleonasmen, veel dat duister, om niet te zeggen onnauwkeurig, is. Ten aanzien van *gaen* en *staen* (*slaen* meldt hij niet), waerin de uitgang met den wortel tot ééne sylbe samengetrokken is, hernieuwt hij zijne beschuldiging van onregelmatigheid tegen de dubbele *aa* der Hollanders, tegen welke hij, zoo 't schijnt, niets anders weet in te brengen, dan dat de algemeene uitgang der onbepaalde wijs onzer werkwoorden (volgens hem en Bilderdijk de *opsluitende* letter *n*, doch toevallig, zoo de wortel *in een konsonant eindigt*, tot sylb, tot *en* wordende, wat aen te merken is) dan dat die uitgang, zeg ik, na de zamentrekking, waerdoor reeds de slotkonsonant des wortels met hare zoogenaemde scheva uitvalt, de zelfde niet meer is als voor de zamentrekking. Het moet u zonderling voorkomen, MM. HH., dat men de *e*, die b. v. in *slagen* slechts de scheva van de *g* was (z. Bild. ter aengew. pl.), in *slaen*, waer die konsonant weg gesmolten is, nog wille terugvinden, zonder te bevroeden dat het zij *aa* of *ae* eeniglijk eene verlengde *a* is, en dat er aen geen' onderscheiden uitgang regelmatig in *en* uitgaende meer te denken is.

Doch dit ter loops, om te doen zien wat van stelsels of systemen is. Ik stap met den heer V. D. « tot de personen over, » die hij eerst vooral in een- en meervoudige verdeelt, gelijk Bilderdijk dit doet, Spraakl. blz. 139, en waeromtrent hij dezen van woord tot woord volgt en uitschrijft, zelfs in 't gene hij van den derden persoon des enkelvouds van 't *præs. ind.*, als zijnde,

« uit den aart , gelijk aan den eersten » enz. wijdloopig en des niet te min op eene zeer gewaegde wijze voordraegt. De heer V. D. bepaelt zich echter hier bij de aanmerkingen die het enkelvoud betreffen , en gaet onmiddellijk tot den imperativus over, waer hij « de doelmatige en gemakkelijke onderscheiding » thans ook bij ons nagenoeg algemeen gevestigd , tusschen den tweeden persoon van 't enkelvoud en dien van 't meervoud « bereidwillig met David aenveerd , schoon strydig met de ge- « sproken tael en het gebruik der vlaemsche schryvers tot de « laetste tyden toe. » En te dezer gelegenheid haelt hij nog eens Van Leemputte en de reeds gemelde *Ghetyden van O. L. V.* aen , die tusschen het enkelv. en 't meerv. geen verschil maken. Dit zij zoo ; doch Philips van Marnix maekte er een , en niet te vreden met het zelf te onderhouden , trachtte hij er nog bovendien de wettigheid en de noodzakelijkheid van te bewijzen in zijne *Voirrede op Het Boeck der Psalmen*. Wel is waer dat hij mede voor het *du salst of salt , du hebst*, enz. , dat is , voor den oorspronkelijken tweeden persoon van 't enkelv. in al de tijden pleit , die thans wel degelijk verouderd is ; maer dit beneemt zijne getuigenis voor 't oude gebruik , waer hij zich op beroept , niets van haer gewigt. « Item , » zegt hij , « als men eenen « alleenen wat beveelt ofte biddet , *doe du , geef du , laete du ; « spreek of spreekce , seg of segghe , gae , stae*, etc. Ende tot « velen , *doet ghy , geeft ghy ; laet of laetet , spreeckt oft segt , « gaet , staet*, etc. Overmits het kennelyck is dat de letter *t* die « men daer by voegt , een teecken is , het getal van velen bedie- « dende : want dat is den ouden aert , wijze ende gebruyck die « onse voirvaders van menige eeuwen herwaerts haeren kinde- « ren hebben naergelatē.... ghelyck men by de oude vlaemsche « oversetting van *Boetius* ende in vele gebede boecxkens , ja oock « in boeken van Fabelen , cluchten en leugenboeken... mercke- « lyck sien can. Ende alle de Bybels die men over veertig ofte « vyftig jaeren gedrukt heeft , soo wel in Brabandt ende Vlaen- « deren , als in Hollant ende Vrieslant , houden nog de selve « wyse van spreken onverbrekelyck , » enz. Al wat de Heer van

St. Aldegonde in deze regels zegt, en veel van 'tgeen er nog volgt (te lang om hier opgenomen te worden) is onbetwistbaar, en de oude hss. bevestigen het bij ieder gelegenheid. Maer, zoo als ik zeide, het is hem vooral om het oude *du* en een bestendig onderscheid tusschen enkel- en meervoud te doen, gelijk de Ouden het onderhielden, en ik kan mij niet onthouden zeker bedenken daerdoor bij mij opgewekt, te kennen te geven. Het gebruik van 't meerv. in stede van 't enkelv. is, zoo als hij het verder zegt, « mettert tijd, alsoo doir een seer quade gewointe, « van smeekende pluymstrijckinge, ingebroken. » Bilderdijk (Sprakl. blz. 140) geeft nagenoeg het zelfde te kennen, en het verstaet zich overigens van zelf. Men kan zich verder bij Adelung verzekeren dat er weinige der thans bestaende talen zijn, vooral in 't verslaefde Oosten, of zij maken nog veel meer complimenten dan ons Nederduitsch. Men kan dus zeggen dat de beleefdere wending (men sta mij (toe dat ik 't zoo hete): *gij zijt, gij zingt* en zelfs *gij liegt*, in plaets van *du bist* of *binst, du zingest, du liegest*, natuurlijk is. Het kan als *figuur* tot de rhetorica behooren, maer de spraakkunst heeft er niets in af te wijzen, gelijk bijaldien ik zeide: *gij bist, gij singest*, enz., met verwarring der twee getallen, wat tevens tegen de logika wezen zou.

Ziet nu hier mijne twijfeling, MM. HH.. Wanneer de Ouden in imperat. *zich* (d. i. *zie*), *slach* (d. i. *sla*), *ontferme* of *ontsaerme* stelden, verstonden zij er hun *du* bij, en alles was regelmatig; maer wij hebben dit *du* niet meer, en de tweede pers. des enkelvouds is sedert lang uit de geschreven tael verbannen. Waerop zal dan bij ons het onderscheid tusschen *zie* en *ziet* in imperat. rusten? Zullen wij voorwenden dat een imperativus gewoonlijk geene *smeekende pluymstrijckinge* zijnde, de oude rondborstigheid daer alleen stand gehouden heeft? Dit kan men, ja, beweren, en tot dus ver zie ik er geen kwaed in, namelijk wanneer het persoonel pronomen, zoo als 't meest geschiedt, onderdrukt wordt; doch plaetst men er, naer onze wijze, het meervoudige *gij* achter: *zie gij, sla gij*, enz., in 't Fransch, welke tael de zelfde verwisseling, doch minder uitsluitend, aengenomen heeft,

vois- of *frappe-vous-méme*, *va-vous-en*, enz., dan miskent men oogenschijnlijk eene der heiligste wetten der spraakkunst, en 't is gewis het gebruik niet, waer thans nog over getwist wordt, dat men ter verdediging van zulk een misbruik mag inroepen. Dit echter bied ik u enkelijk ter overweging aen, MM. HH., zonder iets desaengaende voor te slaen, of andere beweegredenen, die zich voor en tegen nog aanbieden, te onderzoeken. Zij moeten u, bij een' zoo langdurigen twist, als dit vraagstuk veroorzaekt heeft, niet onbekend zijn.

Tot dus ver over den imperativus en het schrijven des tweeden persoons in 't enkelv. zonder *t*. In alle andere gevallen behoudt de heer V. D. « de aldaer » (in de tweede persoonen, namelijk) « van ouds af gevestigde *t* bestendig; ook in die werkwoorden, « welke eene *d* in hunnen infinitivus hebben, stelt men die *t*; « als in *gy wordt*, *oulings wordet*. » Dit is enkelijk, zoo als 't blijkt, zijn gevoelen te kennen geven; voor alle reden verzendt hij naer Siegenbeek, Verh. blz. 156. Ik houd mij met de uitkomst te vreden.

De vervoeging van 't imperfectum heeft hij ook in zeer weinige regels afgehandeld, waarvan ik den geheelen inhoud zal opgeven. « De tweede persoon meervoud van 't imperfect. ging « immer in *et* uit. Die doffe *e* is by eenige werkwoorden, by « contractie weggevallen, gelijk in *gy mocht*, *wierdt*, enz., even « als de *t* algemeen in de uitspraak verdwijnt. »

« Wij zien die uitspraak dan ook in de verzen meestal aenge- « stipt, ten zy waer de samensmelting der vokalen den Dichter « hinderlijk voorkomt. 't Kan wezen, dat die uitgang *et* plech- « tiger zy; maer dien tot eene wet te maken, dien slechts de « Dichter, gemakshalve ter ineensmelting der vokale(n), en dus « door eene *licentia poëtica*, te vergunnen, » (de heer V. D. begaet hier onder andere onnauwkeurigheden een zwaer *unacoluthon*. Hij moest zeggen: *eene wet... die slechts de dichter... verwaerloozen mag*. Thans zegt hij juist het tegendeel; maer zijne meening is duidelijk uit den aenvang en ook uit het volgende:) « schijnt ons veel te streng. »

« Houden wy beide uitgangen; en dat de welluidendheid, en de stijl zelf, het gebruik van den eenen of anderen bepale! »

Bijaldien de heer V. D. eeniglijk pleitte om 't geen thans nog maer eene dichterlijke vrijheid is, als een dichterlijk regt te doen erkennen, zou ik er geene groote zwaarigheid in zien, dat men hem zijne vraeg toestond, mits de voorwaerden na te komen die hij er zelf aen stelt; maer hij begeert te veel met voor den prozaschrijver het zelfde regt te eischen. Dit kan ik hem niet inwilligen; geheel de oudheid zou er tegen opstaen, en wij zouden in ons eigen gebruik onze veroordeeling vinden. Dat thans de uitspraak, bij de gelijkvloeyende werkwoorden, die zachtjes achternaklinkende *t* gewoonelijk onderdrukke, zij laet ze in meer andere gevallen noodzakelijk en duidelijk hooren. De heer V. D. schijnt slechts gedacht te hebben aen « de verba die eene *d* hebben in infinitivo, en by 't wegvallen der doffe *e*, de slotletter *t* bestendig bewaren, als in *gy werdt* of *wierdt*. » Dit is reeds eene proef van 't geen ik zeg; maer ik beroep mij vooral op de uitspraak, in *gij waert*, *gij zoudt*, *gij zongt*, *gij zeit* (zeidet), *gij riept*, *gij bliest*, *gij gaest*, *gij naemt*, in een woord, van alle onze ongelijkvloeyende werkwoorden, welke hij alleen misschien, die geen tanden heeft, zonder tandletter zou mogen uitbrengen. Van waer hier die *t*? dit vrage men zich, en men zal dezelve aen de overige niet weigeren. Het regt dat de dichters zich aenmatigen, van haer soms te onderdrukken, zal, ja, al valle het woord hun hard, slechts nog eene *licentia poëtica* zijn en blijven, die men, dewijl zij hun nu eens vergund is, in zekere gevallen wel verschoonen, doch nimmer prijzen kan. Ik denk niet dat de heer David, naer wien de opstelder te dezer plaetse verwijst, als zijner meening gunstig, er anders over geoordeeld of gesproken hebbe.

Na deze algemeene opmerkingen verschijnen de hulpwoorden, en het eerst van al *worden*, welks imperfectum een groot geschil veroorzaekt heeft.

De heer V. D. haelt aen 't geen Bilderdijk, Weiland en de heer David er van gezegd hebben. De eerste, schoon bekende

dat *wierd* regelmatig is dan *werd*, behoudt dit voor den indicativus, en laet *wierd* voor den subjunctivus gelden. Weiland stelt ook in indicat. *werd*, doch in subj. *wierde*, met eene *e* op 't eind, en de heer David maekt van die *e* het geheele onderscheid tusschen beide *modi*, schrijvende in indic. *ik werd* of *ik wierd*; in subj. *dat ik werde* of *wierde*. De laetsten verschillen dus van Bilderdijk slechts daer in, dat zij in *subjunctivo* de *e*, die men doorgaens als de kenletter van die wijze aanziet, behouden, en dat Bilderdijk haer, toevallig, meen ik, en gelijk hij 't met alle ander werkwoord dacht te mogen doen (z. Spraakl. blz. 178), onderdrukt. Deze taekundigen verschillen dus in den grond niet, want de verwisseling der vokalen (waer men nog de *a* van 't oude, thans in 't Limburgsche *wbad* nog voortdurende, *ward* moet bijrekenen), wijst slechts onderscheidene dialekten aen. *Ward* en *werd* staen tegen elkander over gelijk *karre* en *kerre*, *zwart* en *zwert*, enz. en behooren tot *warden* of *werden*, die insgelijks met *darven* of *derven*, *warpen* of *werpen*, enz. gelijk staen, en waer dan ook de vorm *wierd* even zoo regelmatig van afgeleid wordt, als van dezen *dierf* en *wierp*. *Worden*, dat later op de twee andere vormen de overhand bekomen heeft en thans alleen nog gebruikelijk schijnt, heeft zijn bestaen enkelijk te danken aen eene rondere en zwaerdere uitspraek van *warden*, zoo als zij in 't boven gemelde *wbad* (d. i. *wbard*) der Limburgers overgebleven is.

Het blijkt dus dat de keuze der vokael genoegzaam onverschillig is, en dat, om den indicat. van den subjunctivus te onderkennen, de *e*, welke dezen meer eigen is, in *worden* even als in alle andere werkwoorden, het voornaemste middel wezen zal. Ik zou mij dan ook aen het schema van den heer David houden, waerin de regelmaet met het verschil van tongval beiden hunne rekening vinden en, zoo veel mogelijk, overeen gebracht zijn. Niet te min de heer V. D. denkt er anders over. « Wy zien niet in, » zegt hij, » hoe de al of niet onderdrukte « slot-*e* tusschen *wierd* en *wierde* eenig onderscheid van wyze « te wege kan brengen. En willekeurigheid voor willekeurig-

« heid, dunkt ons degene door **Bilderdijk** voorgedragen de « verkieslijkste : dit werkwoord verwerpe dus (al sta dan de « regel niet paelvast!) in den subj. de *e* van zijn praeteritum « voor *ie*, en men schryve ten minste, daer de *ie* van den indica- « tivus niet zoo licht uit de levende tael te verbannen zal zijn :

« *Ik en hy wierd*; en
« *wy en zy wierden, gy wierdt*;

« hetgeen anders ook in den indicativus regelmatigst is, » en zoo voort, gelijk men het bij Bild. lezen kan, *Spraakl. blz. 178-179.*

Het viel mij ligter dit over te schrijven, *MM. HH.*, dan er u rekening van te geven; ik zal er ook geene verdere aenmerkingen op maken, behalve eene, die nog beter op de woorden van **Bilderdijk** past, wien ik ten minste zeker ben dat ik verstaen heb : De *e* is door 't gebruik als kenletter van den subjunctivus aengenomen in alle werkwoorden van onze tael, terwijl er integendeel niet een enkel de gelijke tijden van den indic. en den subj. door eene vokaelverandering onderscheidt. Wat daer uit te besluiten zij, kan voor geen' mensch twijfelachtig wezen.

Na *worden* komen *zijn* of *wezen*, *hebben*, *zullen*, *mogen*, *kunnen* en *moeten*, doch geen van deze hulpwoorden raekt onze speltwisten. Het is bij alle spraakkunsteners aengenomen dat derzelve derde persoon des tegenwoordigen tijds ter uitzondering van *heeft* voor *hevet* en *moet*, waer reeds de *t* tot den wortel behoort, geene *t* ontvangt : hij *is*, *zal*, *mag*, *kan*.

Twée of drij onzer hulpwoorden alleen hebben desaengaende eenige moeyelijkheid verschaft. Het voornaemste is *willen*, waeraen de volksspraak meestal de *t* geeft en 't welk mede, in lateren tijd, en in 't bijzonder door de Vlamingen, met die letter geschreven is geworden. In 't Hollandsch echter bestaet zij niet, zoo min als in 't Duitsch of in 't Engelsch, en zoo was 't mede oudtijds, niet alleen in ons Dietsch, maer in al de verwantschapte talen, in 't Gothisch, in 't Oudhd. en Middelhdutsch, in 't Oudsaksisch en Angelsaks., in 't Oudnoordsch, enz. Meer hoeft er zekerlijk niet, om te bewijzen dat de vervoeging zonder *t* alleen op

spraakkundige gronden steunt, en dat het gebruik der Vlamingen, zoo wel als de uitspraak van onze landslieden, waer het zelve uit gesproken is, voor eene verbastering moet gehouden worden, daer al de talen die ik zoo even noemde, als mede onze Ouden, ongetwijfeld in 't geschrift de des tijds gebruikelijke uitspraak volgden.

De heer V. D. stemt met ons in, doch beroept zich met Bilderdijk op een' meer algemeenen regel die al de hulpwerkwoorden de *t* ontzeggen zou : « Op 't *durf verachten* van « Antonides, » zegt hij, « teekende de groote taelmeester aen : « « Thands zegt men *durft*, doch niet zoo Hollandsch. De hulp- « « werkwoorden nemen by ons in den 3^{den} persoon de *t* niet « « aan. Dus *hy wil, hy mag, hy plag, hy zal, hy kan, hy zou.* « « *Hy wilt* is Vlaamsch en Zeeuwsch. » »

« 't Is zoo. By de ouden vinden wy *wil*, als in Karel en Elegast, v. 695 :

« *Elegast sprak : hier willet sijn.*

« En indien wy by Aldegonde de spreuk : *Daer wilt de Duyvel* « *van stonden aen een capelle by bouwen*, aentreffen; zoo als « by den Zeeuwschen volksdichter :

« *Onseker ofse staen dan ofse vallen wilt,*

« Wy vinden ook by hem het spreekwoord :

« *Een die dansen wil is haest genoeg gepepen*, enz.

't Geen hiervan aen den heer V. D. toebehoort, schuif ik ter zijde. Bilderdijks Aenteekening, schoon een' regel stellende die, tot dus ver, zonder reden, d. i., onbewezen blijft, is van een veel grooter bedrag als zij misschien op 't eerste gezigt velen wel schijnen zou, en ik moet er derhalve een oogenblik bij stil blijven.

Ik doe eerstvooral opmerken dat Bilderdijks regel te algemeen is; want *hebben* en *worden*, die men bijna aen 't hoofd der hulpwoorden mag plaetsen, zouden hunne *t* moeten missen, wat

nogtans niet geschiedt; en niets in zulk een' regel, verzekert ons dat het met *durven* en *willen* ook zoo niet zij. Men ziet verder dat hij de werkwoorden *durven* en *plegen* onder de hulpwoorden rekent. Dat zijn zij ook inderdaed; maer, op dien voet, moet hij er *beginnen*, *aenvangen*, *gaen* (het gaet regenen), *staen* (staen te wachten, te geschieden), *blijven* (blijven slapen), en meer anderen onder opnemen, die alweer met zijnen regel niet strooken. Bilderdijk heeft dus of niet gezeid al wat hij wist, of niet geweten al wat er te zeggen was. Ik zal er ten dienste van diegenen vooral welke bij 't eerste onderrigt in de spraakkunst, zoo als 't hier te lande is, staen gebleven zijn, het noodige bijvoegen, om hun den waren zin van Bilderdijks regel aen te toonen.

De oude spraakkunsteners beschouwden, in de woorden, slechts den vorm en deszelfs wijzigingen; thans geeft men mede, en wel voornamelijk, acht op de begrippen die er in opgesloten liggen, en op derzelve betrekkingen. Vandaer eene eerste algemeene verdeling der woorden in *begripwoorden*, die een begrip, en in *vormwoorden*, die enkelijk betrekkingen of wijzigingen van begrippen uitdrukken. De *hulpwerkwoorden*, als zoodanig aengezien, behooren tot deze laetsten. Schoon oorspronkelijk begripwoorden, spelen zij echter, als hulpwoorden, in de tael de zelfde rol als de voorzetsels, de voegwoorden, de bijwoorden, de voornaemwoorden en de uitgangen. *Ik zou komen, ik heb gezien, hij kan gaen*, zegt niets meer dan *venirem, vidi, eat*, enz.

Weiland telt vier hulpwoorden: *hebben, zijn, zullen en worden*, « strekkende, om den Nederduitschen werkwoorden, « in hetgene aan derzelve vorm en tijden ontbreekt, te hulp te « komen. » (Spraakk. I^{te} Deel, § 262).

De latere spraakkunst telt er veel meer, en onderscheidt ze in twee klassen: in hulpwoorden *des tijds*, die tijden (*tempora*), en in hulpwoorden *der wijze*, die wijzen (*modos*) helpen vormen.

Zonder hier te onderzoeken of de betrekkingen der wijze in den grond veel van diegene des tijds verschillen, en in hoe ver b. v. *zullen* en *zouden* en twee of drij anderen, te dien opzigte, in onze tael moeten onderscheiden worden; zonder mij iets meer

te bekommeren met hetgeen 't zoogenaemd zelfstandige werkwoord *zijn* of *wezen* eigenaerdigs hebben mag : zal ik enkelijk zeggen , dat de vier hulpwoorden door Weiland opgenoemd en verder *gaen*, *plegen*, enz. tijdvormen, en dat *mogen*, *kunnen*, *willen*, *durven*, *moeten*, *staen*, *laten*, enz. modusvormen helpen maken. De eersten , bij uitzondering van 't *verbum substantivum*, kan men missen in de synthetische talen , welke , zoo als 't Latijn, aen alle betrekkingen van tijd genoegzaam door verbuigingen voorzien hebben ; de laetsten , hoe verschillig ook van tael tot tael , vindt men in alle bekende spraken weder, dewijl er geene rijk genoeg is in verbuigingen , om al de betrekkingen van wijze , onder welke zich de gedachte de in 't werkwoord opgeslotene werking of dadigheid kan voorstellen , uit te drukken.

De hulpwoorden verschillen dus van de overige werkwoorden, ten eerste door hunne beteekenis en bestemming, doordien zij niet, gelijk deze, eigene begrippen, maer alleen nog zekere opzichten en betrekkingen der begrippen van andere werkwoorden aenduiden. Die van tijd drukken, behalve de absolute tijden van 't praeteritum en futurum, ook relative tijden uit, dat is, den aenvang, den duur, de herhaling, enz. De hulpwoorden van wijze stellen de werking of dadigheid niet voor als iets werkelijks (in indicativo), maer als iets dat kan of moet geschieden, als iets dat men denkt (in imperativo, subjunctivo, enz.). *Hij zal, hij zou, hij kan, hij mag, hij gaet, hij wil, hij moet, hij durft vertrekken; hij pleegt te komen, het begint te regenen*, enz., wijzen ons het vertrekken, het komen, het regenen, enz. slechts als eene mogelijkheid of noodwendigheid aen. Een tweede verschil is, dat ze immer met een ander verbum verbonden worden. Dit verbum, welk dan doorgaens in infinitivo staet, beteekent het *praedicatum*, en wel een *subjectief praedicatum*, dat is, eenerlei *subjectum* hebbende met het hulpwoord zelf. De Duitschers nemen hiervan, behalve *willen*, dat ook eene dadigheid van een ander subject als noodwendig daerstellen kan : *ik wil dat gij schrijft*, zoo wel als *ik wil schrijven*, alleen nog hun werkw. *lassen* uit : b. v. *lasse ihn gehen*. Wij spreken mede zoo, doch

men zegt ook : *laten wy gaen*, en dan verschilt het van de overige niet⁽¹⁾. In plaets van den infinitivus nemen thans meerdere hulpwoorden het supinum na zich, als *beginnen*, *plegen*, enz., die oudtijds zonder *te* met den blooten infin. gebruikt werden : *hi began beven*, *hi placht slapen*, enz. Bij de hulpwoorden van den voorleden tijd stelt men het voorleden deelwoord.

Behalve dit tweederlei verschil van beteekenis en van gebruik, hebben zij ook nog een' geheel anderen vorm dan de overige werkwoorden ; en 't is dit laetste verschil waerop wij thans vooral onze aendacht moeten vestigen.

Uit het voorgaende heeft men genoegzaam kunnen opmaken waerom *Bilderdijk durven* en *plegen* onder de hulpwoorden telt. Thans gaen wij zien waerom hij er in den derden persoon des enkelvouds van den tegenwoordigen tijd der aentoonende wijze de *t* aen weigert. Hij zelf heeft het ons overigens reeds gezegd : omdat de hulpwoorden bij ons de *t* niet aennemen. Ziet daer, bij gevolg, den bijzonderen vorm dier werkwoorden door *Bilderdijk* reeds aangewezen en erkend, en er is niemand of hij neemt dit, ten minste voor een gedeelte daarvan, aen : *hij mag*, *hij kan*, *hij zal*, *hij zou* worden door elkeen bestendig zonder *t* gespelt. En dit onderscheid bestaet niet alleen in onze tael, en in het later Duitsch ; ook het Middelen en het Oudduitsch, het Oudsaksisch, het Angelsaksisch, het Oudnoordsch, alle deze talen, tot het Gothisch toe, hebben de zelfde onregelmatige verbuigingen in hunne hulpwoorden ; allen verwerpen de *t*, en niet enkelijk in *mogen*, *kunnen*, *zullen*, *willen*, *durven*, maer in verscheiden andere hulpwoorden⁽²⁾, waer ons later Neer-

(1) *Laten* is of wel *toelaten* (morale mogelijkheid) of *bevelen* (morale noodwendigheid), wat de Franschen door hun *faire* uitdrukken. In dit laet sich hooren ! geeft het ons verder een' passiven vorm. Het is dus altoos een hulpwoord. Zie over dit en al 't overige dat hier gezegd wordt *K. F. Bekker, Organism der Sprache*, § 54 en vlgde., en des zelfden *Ausführliche deutsche Grammatik*, 1ste Abth. § 88 en vlgde., alwaar de geheele stof volledig uiteen geleid is.

(2) Grimm telt er in 't Gothisch thien, in 't Oudhd. elf, enz. Deze zijn *muosan* kunnen, ledig zijn, *wisan*, weten, *eigan*, bezitten, hebben, *makian*, magtig zijn, vermogen, *solan*, moeten, *tugan*, deugen, *unman*, gunnen, *arpunman*,

duitsch ze thans in bezigt, en, om er dit nog bij te zeggen, zij verwerpen ze in de hulpwoorden alleen. Zoo er iets aanmerkelijk is, dan zal 't gewis deze overeenkomst wezen, vooral wanneer men overweegt, dat mede in 't Grieksch, in 't Latijn en in sommige der van 't Latijn afstammende talen eene gelijksoortige onregelmatigheid vele *auxiliaria* van de andere verba onderscheidt. Dit getuigen (opdat ik enkelijk latijnsche voorbeelden aenhale), *novi, odi, coepi, memini, licet, libet, lubet, oportet, possum*, enz., allen onregelmatig of onpersoonlijk; wat wel een gevolg zal wezen van 't veelvuldig gebruik zulker hulpwoorden en van derzelver abstrakte en zeer onbepaalde beteekenis. Daer heeft men ook de veranderingen aen toe te schrijven die zij, ten aanzien hunner beteekenis, van tael tot tael, ja soms in de zelfde tael, ondergaen hebben, als mede derzelver ondergeschikten toon.

Men ziet dus dat hoe groot het onderscheid is tusschen de hulpwoorden en al de andere werkwoorden, zoo groot ook de overeenkomst is der hulpwoorden onder elkander, en dat zij met regt tot eene afzonderlijke klas kunnen gebracht worden.

Echter gaet die gelijkheid, hier zoo wel als elders, met afwijkingen vergezeld. Al de *auxiliaria* zijn in 't Grieksch, in 't Latijn, in 't Fransch, enz. geene *impersonalia*; allen verbinden zich in onze en in de verwante talen niet met den *infinitivus*, enz. Zoo is het mede wat de *t* van den derden persoon aengaet; dit is voor vele en voor de gebruikelijkste zeer waer, doch niet voor allen, en nog minder wanneer men de latere talen afzonderlijk en elke op zich zelve beschouwt. 'T is in dien zin dat ik, boven, Bilderdijks regel te algemeen noemde, althans om er een argument op te bouwen: allen., dus ook *durft*, is stoffelijk valsch.

benijden (deze drij laetsten bestaan in 't Goth. niet, waer men er twee anderen, *ogan*, vreezen, en *munan*, meenen, gedenken, *meminisse*, heeft), *chunnan*, kennen, *pikunnan*, beginnen, *turran*, durven, (audere), *durfan*, derven, nood hebben. Het goth. *viljan*, oudhd. *wollan* en *wollan*, willen, stelt hij afzonderlijk, als dit nog eigenaerdigs hebbende, dat het in plaats van een *praes. indic.* altoos den *subjunct.* (eigentlijk *optat.* of *conditionalis*) aanbiedt.

Wat is er dan omtrent die *t* te houden? Welke zijn de hulpwoorden die haer niet aennemen, en hoe kan de spraakkunst eene dergelijke anomalie verklaren?

Coepi, novi, memini, odi, solitus sum, in 't Latijn, en *ἴδα, μέμηναί, κέκερημαι, εἰώδα*, enz., in 't Grieksch, zijn onverkenbare *perfecta*, schoon zij de beteekenis van 't *praesens* hebben. In der daed 't is niet moeyelijk om begrijpen, dat *ik heb aengevat of aengevangen, ik heb erkend, ik heb mij herinnerd, ik heb mij vergramd* (*οἰώω* = *ἰδύσσομαι*, Vossius.), *ik heb mij gewend, ik heb verworven*, enz. eenerlei zijn met *ik begin, ik erken, ik gedenk of ben indachtig, ik haet, ik ben gewoon, ik bezit*, enz.

Hadden Grimm en Bekker van over lang ons niet gezeid dat de derde persoonen zonder *t* van de hulpwoorden des duitschen taelstams aen eene dergelijke onderschuiving toe te schrijven zijn, eene oplettende vergelijking daervan, het zij met de Grieksche of met de Latijnsche woorden die ik opgenoemd heb, en waarmede zij reeds zoo veel gemeen hebben, moest het ons laten vermoeden. Wel is waer dat derzelve oorspronkelijke beteekenis voor ons zeer verduisterd is; echter *hij kan* en *hij mag*, tot het Oudhd. *chunnan* (kennen) en *makan* (vermogen) gebragt, — in 't Goth. *kunnan, magan*, met de zelfde beteekenis — geven ons, het een: *hij nam kennis* (vglk. *beginnen* = *bijkennen* en dus ook ons *bekennen*, erkennen), *hij leerde kennen*, *novit, olde*; het ander: *hij bekwam of kreeg magt*. Dus ook *hij zal*, van 't Goth. *skulan*, Oudhd. *solan*, schuldig zijn, moeten, gelijk wij tegenwoordig nog zeggen: *ik moest hem wel eens gaen bezoeken, ik bleef hem een bezoek schuldig*, voor *ik zal hem eens gaen bezoeken*, of zelfs *ik ga hem bezoeken; moest gij niet naer 't school gaen?* in plaats van *zult gij niet, gaet gij niet?* enz.; dus zoo veel als eene *metonymie*, het *antecedens* voor het *consequens*.

Doch de verbuiging op zich zelve doet ze ons genoegzaam als vormelijke *imperfecta* erkennen. Wat thans *kunnen* is, was oudtijds, zoo als wij zagen, *kennen*, welks impf. *kan* moest zijn, analogisch met *rennen, ran, wennen, wan, beden, bad, steken, stak, legen, lag*, enz. Waerbij nog de verdere overeenkomst op

te merken is, dat men even zoo wel *kinnen*, met eene *i*, als *rinnen*, *winnen*, *bidden*, *stikken*, *liggen*, enz. aentreft. *Zullen*, bij de Ouden meermaels *sellen*, en *mogen*, in 't Middelhd. ook *megen*, volgen de zelfde verbuiging. Ziet daer het oude en oorspronkelijke *praeteritum* (*imperfectum*) dier werkwoorden, die vervolgens ongelijkvloeyend waren, duidelijk daergesteld en door eene dubbele analogie tevens bewezen hoe het tot een *praesens* geworden is. Derzelve onregelmatigheid, ik zeg, de afwezigheid der *t* in den derden persoon, legt zich dus van zelf uit, en men ziet te gelijk dat hun tegenwoordig gelijkvloeyend *imperfectum*: *ik mogt*, (vroeger *mochte*), *ik kon* (*konste* of *konde*) en *ik zou* (*zoude*, *sulde*) niet anders dan een latere vorm is, waerschijnlijk toen eerst opgekomen, wanneer de oudere zijne oorspronkelijke beteekenis reeds begon te verliezen. Hiervan leveren meest alle talen een groot getal voorbeelden op, zoodat men soms geheel nieuwe werkwoorden uit andere ziet geboren worden. Dit acht ik niet noodig te bewijzen; maer de vorm *plag*, dien Bilderdijk, als een *praesens* zonder *t* in den derden persoon, onder de hulpwoorden opgeeft, en waer menigeen tegen opzien zal, biedt ons hier eene vergelijking aen waerdoor de zaak handtastbaer wordt. De Ouden verbogen *plegen*, zaemgetrokken *plien*, op de volgende wijze: *ik pleghe*, *du pleghes*, *hi pleghet*, of zamengeotr. *pliet*; impf. *ik plach*, *gij plaecht*, *hij plach*, *wij plaghen*, enz.. Het partic. was doorgaens *gheploen*, d. i. *gheploegen*. In 't Middelhd. even eens: *ich pflige*, *ich pflac*, *wir pflagen*, en partic. *gepflagen* of *gepflagen*; ook *gepflagt*, overeenkomstig met het imperf. *pflagte* dat mede reeds bestond. Het Oudhd. verhoog insgelijks, *phliku*, *phlikis*, *phlikit*, *phlac*, enz.

Hier volgens hebben wij eene oudere vervoeging: *ik pleeg*, *gij pleegt*, *hij pleegt*; *ik plag* (bij Bilderdijk *ik plach*, want *plag*, met de *g* geeft hij als een *praesens* op), *geploegen* of *geplegen*; en eene jongere: *ik pleeg*, *gij pleegt*, *hij pleegt*; *ik pleegde* (op het verschil van beteekenis geef ik hier geen acht), en het partic. *gepleegd*; verder de afwijkingen, voor 't *praesens*: *hij pleeg*, bij Marin, woordenb. s. v., en *hij plag*, zoo als wij zagen, bij

Bilderdijk; voor 't *imperfectum*: *ik, gij en hij plagt*, bij Weiland, David en de Vlamingen, als mede in de volkspraek; die soms ook *plagt* laet hooren, waer misschien het *ik ploge* door Bilderdijk aengeteekend, Spraakl. blz. 145, slechts eene herinnering van is. De *g* en 't geen hij op die plaets verder zegt, laet niet toe het voor eene drukfout aen te zien, daer het anders *plogte* of *plochte* moest wezen, analogisch met *dochte, brogte* of *brochte, wrochte*, die mede veelmaels met de *a* verschijnen: *dachte* of *dacht*, enz., gelijk *placht*; en met *sochte*, van *zoeken, rochte*, van *roeken* (se soucier), *vrochte*, van *vruchten*, vreezen, en eindelijk met *mogte* of *mochte*.

Wat daer ook van zij, van dit *ploge*, men heeft in de wijzigingen die 't werkwoord *plegen* ondergaen heeft, of die men aen hetzelfde nog wil doen ondergaen, als 't ware eene levendige proef van 't geen wij van de vervanging des tegenwoordigen door den voorledenen tijd, en van een nieuwen vorm voor dezen ingevoerd, ten aenzien der hulpwoorden gezeid hebben. Van den eenen kant maekt Bilderdijk het *praeteritum plag* tot een *praesens* (om van het *pleeg* van Marin te zwijgen), en van den anderen kant hebben wij niet alleen reeds van over lang een nieuw *praeteritum, pleegde*, maer zelfs een tweede, *plagt* of *placht*, en bijkans een derde, *ploge*, ik wil zeggen *plogte* of *plochte*, zien ontstaen, en dus een hulpwoord zich als zoodanig onder onze oogen in zijn volle gewaad zien inkleeden.

Ik zeide dat die tijdverruiling een gevolg was van de onbestemde beteekenis dier werkwoorden. De twee beteekenissen van *plegen* zijn overbekend, en het overdragen van 't *imperf. plag* door Bilderdijk tot het *praesens*, toont ons dit in de toepassing zelve op de onderhavige vraeg. *Hij plag* kon door niemand voor een *praesens* gehouden worden, 't en zij hij er de beteekenis aen gaf van *hij maekte zich gewoon, hij gewende zich*, hetgeen (in den zin van een waer *praeteritum*, van een *perfectum*, gelijk eens de tegenwoordige *imperfecta* waren) het zelfde is als *hij is gewoon*, of *hij pleegt*. Dat ook Marin met zijn *pleeg* het niet anders verstond, zal hij zelf getuigen: « PLEEGEN, » zegt hij, « v. n. « Gewoon geweest zyn, voor een gewoonte gehad hebben. *Avoir*

« *eu coûtume, avoir été accoûtumé, avoir eu pour maxime. De*
 « Ouden pleegen te zeggen dat.... *Les Anciens avaient accoûtumé*
 « *de dire que....* Hy is zoo vrolyk niet meer als hy pleeg. *Il n'est*
 « *plus si gay que par le passé; qu'il était autrefois.* » En meer
 staet er niet! doch men ziet dat *plegen* voor hem het zelfde is,
 niet als *gewoon zijn*, maer als *gewoon* (d. i. *gewend*) GEWEEST ZIJN.

Daer ik nu eens zoo ver gekomen ben, MM. HH. en omtrent de hulpwoorden in 't algemeen het noodige meen gezeid te hebben, om de verdere vragen die zich kunnen opdoen zonder veel moeyte op te lossen, zoo zal ik tot de bijzonderheden en de geschilpunten, waer wij van uitgegaan zijn, voor een oogenblik nog terug keeren, en daermeê sluiten.

Men ziet dus dat *plegen* en meer andere hulpwoorden — dit volgt immers ook onmiddelijk uit hetgene wij gezeid hebben — hoezeer ook hulpwoorden, eene meer regelmatige verbuiging volgen, en dat men zich op de analogie niet beroepen kan om, het zij aen dit *plegen* zelf, het zij aen *willen* of *durven*, of aen welk ander ook, de *t* in den derden persoon van 't *praesens indicativi* te ontzeggen, ten zij het mede bewezen ware dat *pleeg*, *wil* en *durf* wel degelijk oude *praeterita* zijn. Het *plag* van Bilderdijk heeft er, wel is waer, de gansche gedaente van, doch ik weet volstrekt niet bij wien hij het gevonden heeft, of van wat tijd het is. Bestond het echter en had het gebruik het gewetigd, zoo zou er mede tegen 't *praeteritum plagt* niets meer in te brengen zijn. Men zou alleen nog mogen wenschen dat het tevens, en bij voorkeur, met den *oklank* en, overeenstemmig met *mogt*, *plogt* geschreven werd. Intusschen blijf ik bij de meening dat het thans schier algemeen gebruik van *plagt* te zeggen uit eene verwarring ontstaen is, en dat men er ter staving van een *praesens plag* niets uit besluiten kan. *Plag* is en blijft een *imperfectum*.

Ten aenzien van *hij wil*, kan ik het zelfde niet zeggen. *Wil* is geen *imperfectum*, en nogtans wordt het van de vroegste tijden af en in alle talen, het tegenwoordige Vlaemsch alleen uitgezonderd, bestendig zonder *t* geschreven. Om het kort te maken, terwijl de overige hulpwoorden in den *indicativus* het *praete-*

ritum in plaats van het *praesens* stellen, heeft *willen* dit bijzonders, dat het in 't *praesens* den *subjunctivus (conditionalis)* in plaats van den *indicativus* stelt, en de reden daarvan moet ook niet elders dan in deszelfs bijzondere beteekenis gezocht worden. *Willen*, is *wenschen*, doch tevens met de nadere bepaling van te trachten, zoo veel het in onze magt is, het gewenschte te verwezentlijken. Het redelijke *willen* vooronderstelt altoos de mogelijkheid van het praedikaet, doch sluit ze niet in zich. Het *willen* is verder *eigenwillig*, weshalve het geen logischen en doorgaens ook geen grammatikalen *imperativus* toelaet. Het staet daerin gelijk (schoon om de volstrekt tegengestelde reden dat deze niet eigenwillig zijn) met *zullen*, *kunnen*, *mogen* en *moeten*, dat is, juist met die vier verba, welke ook in onze tael geen *praesens indicativi* hebben; want *moeten*, dat ik er thans bijdoe, heeft er (vglk. 't engelsch *must* en *ought*) slechts den schijn van. Is er dan eene zoo groote verwantschap tusschen den *imperativus* en het *praesens* van den *indicativus*? Om van de logika niet te gewagen, zelfs de verbuigingsvormen wijzen dit aen, en 't zelfde heeft alles zins plaats tusschen den *conditionalis* en het *praeteritum* van den *indicativus*. *Wist ik iets, ik zEIDE het u dadelijk, of ik zou 't u zeggen*. Zoo drukt zich ook het Grieksch uit, als mede, gelijk Bekker het aenmerkt (Ausf. Deutsche Gramm. § 95), de slavische en de semitische talen, die geen *conditionalis* hebben. De verwisseling van het *imperfectum indicativi* met den *conditionalis* biedt dus in zich zelve niets aen dat ons tot verwondering strekken moete, en allermint in 't hulpwoord *willen*, dat reeds door zijnen aerd zoo veel als een *conditionalis* of *optativus* in zich besluit: « *Wollen*, » zegt Bekker (ibid. § 95), « bezeichnet die moralische (of *logische*) Nothwendigkeit, in so fern sie durch den Willen (of *das Urtheil*) des besprochenen Subjektes gegeben ist; » terwijl *zullen*, *kunnen*, *mogen*, *durven* en *moeten* of slechts de mogelijkheid, of zulk eene noodwendigheid beteekenen, die niet in den wil of het oordeel des onderwerps, maer buiten het onderwerp ligt. *Willen* alleen drukt, indien ik zoo spreken mag, eene vrije noodwendigheid uit, die slechts in den wil of de gedachte bestaet van hem die wil. Hoe

veel invloed nu op het gebruik der tijden of wijzen van 't hulpwoord deszelfs beteekenis hebben moet, geeft vooreerst de naem van *vormwoord* te kennen, en laet zich verder daer uit opmerken, dat met de zoo gewoone spreekwijzen: *ik zou hem ook van avond kunnen bezoeken; zou ik 't hem mogen of durven zeggen? ik zou nogtans moeten daer zijn; jongen, ik zou uw' meester willen spreken*, enz., niets anders gemeend wordt dan: *ik kan hem bezoeken, mag of durf ik 't zeggen? ik moet daer zijn, ik wil uw' meester spreken*, enz. Met andere werkwoorden integendeel, als zijn *lezen, wandelen, eten, bouwen, slapen*, enz., pleegt niemand den *conditionalis* in plaets van 't *præsens indicativi* te gebruiken. Wien heeft men ooyt hooren zeggen: *ik zou tijden, of zingen*, voor *ik lijd, ik zing* (1)? En dit wordt nog duidelijker wanneer men in plaets van den zamengestellten *conditionalis*, het *præteritum indicativi* aenwendt. *Ik kon hem nog van avond zien, ik moest nogtans daer zijn*, enz. beteekenen nog immer *ik kan, ik moet*; maer *ik leed, ik zong, ik bouwde*, zijn slechts *præterita*, en kunnen nooyt in den zin van 't *præsens* gebruikt worden. De gewoonte van de bovengenoemde werkwoorden in den *conditionalis* te bezigen, bestaat mede in 't Fransch, in 't Latijn, in 't Grieksch en in meer talen, of liever zij laten overal aen den spreker de grootste ruimte en verwisselen zoo wel hunne tijden als hunne beteekenis. Voor *kunnen* zegt men *mogen*, voor *mogen*, *moeten*, voor *moeten*, *zullen*, voor *zullen*, *willen*, niet alleen in verschillige talen maer dikwijls in de zelfde. *Tunc debebam mori, tunc debui mori, tunc debueram, tunc debuissem* en zelfs *tunc deberem mori* of *mortuus esse*, is altijd *toen moest ik sterven* of *gestorven zijn*; en wat *willen* in 't bijzonder betreft, heeft men zich reeds het *velim* en *nolim* der Latijnen moeten herinneren.

Doch genoeg hiervan; want zoo klaer, dat men ze met de handen tasten kunne, is de zaek toch niet open te leggen. In

(1) Echter zegt men, *ik zou hopen, ik zou u wel gelooven, ik zou denken*, enz. Maer 't is blijkbaer dat dit voortkomt uit hetgeen deze werkwoorden met de genoemde hulpwoorden in hunne beteekenis gemeen hebben.

alle geval, de onderschuiving van den *conditionalis* in stede van het *praesens indicativi*, welke er ook de oorzaak van zijn moge, is, tén opzichte van 't hulpwoord *willen*, onbetwistbaer, en men ziet er evenwel genoeg in, om niet te twijfelen, of men hebbe ze als een overblijfsel te beschouwen van de oorspronkelijke logische volmaektheid onzer tale. Meer behoeft er niet, om haer aen de latere verbastering en aen het grammatikale waterpas van onze taelgelijkmakers niet op te offeren.

Thans moet ik nog een woord over den derden persoon van 't *praes. indic.* van *durven* zeggen. Ik kan dit zoo veel te korter afhandelen, daer 't mij niet gedenkt dat er ooyt iemand over getwist hebbe, en beiden, schrijvers en spraekunstenaers, thans overeenstemmen om *hij durft* met eene *t* te spellen. Wel is waer dat Bilderdijk, zoo als de heer V. D. ons liet zien, op het *durf* van Antonides aenteekende, dat het zonder *t* beter Hollandsch is, als zijnde een hulpwoord; doch hij erkent aldaer tevens het thans gevestigde gebruik, en heeft er zich, zoo 't schijnt, goedwillig en zonder zijn hollandsch hart veel geweld te moeten aendoen, aen onderworpen. Daer hij in dit punt niet gewoon is zich zoo gemakkelijk te toonen, mag men denken dat hij gevoeld heeft, dat er hier in de toepassing van zijn' regel iets schortte. In der daed *durven* is een latere vorm van 't oudere *derven*, *darven* of *dorven*, en al wat van latere vorming is, al wat, indien ik zoo spreken mag, binnen het spraekkundige tijdstip valt, moet noodzakelijk regelmatig zijn, al ware dan ook de grammatikale regelmatigheid eene logische ongerijmdheid, 't geen zij hier evenwel niet is. Plantijn noch Kiliaen kennen *durven*. De eerste heeft daervoor *derren* en *dorren*; de laetste, *derren*, *derven* en *dorven*, waer V. Hasselt nog uit Hooft *darren* bijvoegt. Ons *derven* (*carere*) hebben zij beiden, doch Kiliaen schrijft het mede *dorven*. Grimm geeft voor 't eerste het Ouddietsche *dorren* [*derren*, *darren*], voor 't laetste *dorven*, en verbuigt het een: *ik dar*, *du dorres*, *hi dar*, *wi dorren*, *ghi dorret*, *si dorren*, met het praet. *dorste*; en 't ander: *ik daerf* [*darf*] of *derf*, *du dorves*, *hi daerf*, *wi dorven*, enz. Het praet.,

dat hij niet gevonden had, was *ik daerfde, derfde, dorfde* of *dierf (bedierf)*. In 't Middelhoogd. hiet het van den eenen kant : *ich tar, du tarst, er tar, wir türren* of *torren*, enz.; praet. *ich torste*; van den anderen : *ich darf, du darft, er darf, wir dürfen*, enz., praeter. *ich dorfte*. Uit het Oudnoordsch teekent hij slechts het tweede aen : *tharf, tharft, tharf*, plur. *thurfum*, praet. *thurfsti*. In 't Angelsaks. komen weêr beiden voor : *dear, dearst, dear*, plur. *durron*, praet. *dorste*; en *thearf, thearft, thearf*, plur. *thurfon*, praet. *thorfte*. Insgelijks in 't Oudhoogd. infin. *turran*, (ons *durven*, audere), praes. *tar, tarst, tar*; plur. *turru-mes, turrut, turrum*; praet. *torsta*; en infinit. *durfan* (ons *derven*, indigere), praes. *darf, darft, darf*; plur. *durfumes*, enz. Het praet. (*dorfta* of *durfta*?) wist hij niet aen te wijzen. Eindelijk Gothisch, infin. *dauran* (audere), praes. ind. *dar, dart, dar*, plur. *daurum, dauruth, daurun*, praet. *daursta*; en *thaurban* (egere), praes. ind. *tharf, tharft, tharf*, plur. *thaurbam*, enz., praet. *thaurfta*.

Wij zijn hier van den tijd van Plantijn en Kiliaen tot de vroegste eeuwen en door alle verwantschape talen opgeklommen. Wat leert ons dit overzicht? dat er oorspronkelijk twee geheel, zoo in beduiding als in vorm, verschillende werkwoorden bestonden : van den eenen kant *dauran, turran, durran, türren, dorren, darren, derren* (audere), en van den anderen *thaurban, durfan, thurfan, dürfen, dorven, darven* en *derven* (nood of noodig hebben, indigere), die schoon in Plantijns woordenboek nog onderscheiden, echter door Kiliaen als reeds verward aengewezen zijn, en van welke niet lang daarna het eerste geheel door het andere verdrongen werd en allengskens uitstierf. 'T zelfde heeft ook in 't Nieuwhoogduitsch plaets gehad, waer sedert lang geen *dar* meer bestaet; en de verwarring is reeds in 't Niebelungen lied (*durfen* = *mögen* (licet), *sich erkünnen, können, bedürfen*), ja, bij Otfried (*durfan* = *bedürfen, dürftig seyn, mögen*) en zelfs in 't Gothisch (*thaurban* = *bedürfen, dürftig seyn, müssen*) zigthaer. Doch *dauran, turran*, enz. bestond nog altijd, terwijl het, gelijk ik zei, later gansch uitge-

storven is. De oorzaak van 't onderschuiven van 't een aen 't ander ligt mogelijk voor een gedeelte in ik weet niet wat onderlinge betrekking van beide beteekenissen, als van de oorzaak (den nood) tot het uitwerksel (het stout bestaen); maer gewis ook in zekere gelijkheid beider vormen, en voornamelijk daer in, dat ze eene even onregelmatige verbuiging hadden : *ik dar, du dorres, hi dar*, enz. en *ik darf, du dorves, hi darf* waren ligt te verwarren. Het te zoek raken van het ander was daer een verder gevolg van (1).

Intusschen hebben wij het hierin nog een weinig beter gemaekt dan de Duitschers. Zij hebben slechts hun *dürfen*, en behelpen zich verder met het zamengestelde *bedürfen*, terwijl bij ons naest *durven*, dat wij (ik bedoel de *ü*) (2) van hen overgenomen hebben, het oudere *derven* gebleven is, en alleen nog zijne oorspronkelijke beteekenis, van *nood of gebrek lijden*, behouden heeft.

Opdat ik thans eens terug kome tot het eigentlijke vraegpunt, waer ik mij, uitgelokt door de navorschingen van Grimm en Bekker, misschien een weinig te ver van verwijderd heb (wat toch ook voor sommigen niet zonder nut zal wezen), zoo doe ik aenmerken dat, welke ook de eerste beteekenis van ons *durven, dorven, derven* of *darven* geweest zij, hetzelfde een hulpwoord was, blijkens zijne anormale verbuiging in 't *praes. indic.*, die uitsluitend diegene der hulpwoorden is. Daer nu verder dit anormale daer in bestaet, en daer door gewettigd wordt, dat het *praesens* in de hulpwoorden geen wezentlijk *praesens*, maer een oorspronkelijk *praeteritum* is, zoo is het klaer, dat ons *durven* (en 't zelfde gelde voor *derven*), in 't *praes. indic. hij darf*, slechts in zoo ver de *t* kan missen, als 't zou aengetoond zijn, dat de

(1) Dat in de Limburgsche volkspraek *daren*, (sic, te Hasselt) of *dairen* (met de fransche *ai*, te St.-Truiden) overgebleven is, heb ik reeds blz. 93 te kennen gegeven.

(2) Al deze onregelmatige werkwoorden hebben in 't Duitsch in infinit. den soogenoemden *Umlaut*, *können, mögen, müssen, dürfen*; behalve *sollen*, waer voor wij echter *sullen* schrijven en uitspreken (*süllen*); doch aen den anderen kant hebben wij *moeten* en *mogen*, schoon dit laetste soms ook *mougen* klinkt, alweer op sijn Duitsch (*mögen*).

vorm *durf* in zijnen aerd een *präteritum* wezen zou. Dat waren *dar* en *darf*; daervoor zouden zich *dorf* en *dierf* dadelijk laten erkennen (vglk. *werpen*, *worpen*, *warpen*, impf. *warp* (*waerp*), *worp* of *wierp*, enz.); maer *durf* is een *præsens*-vorm, en 'dat wel een nieuwe vorm, regelmatig, zoo als al wat nieuw is, van 't niet minder nieuwe *durven* afgeleid. Het is en moet daermeê zijn gelijk met *kennen* en *konnen*, oorspronkelijk een zelfde, nu twee werkwoorden. Het jongere (ik zeg *kennen*, schoon 't nogtans in vergelijking veel ouder zij dan *kunnen* of de middelvorm *kinnen*, nog gemeen in de omstreek van Thienen en Leeuw), heeft *ik ken*, *gij kent*, *hij kent*, regelmatig; het oudere *konnen* (thans gewoonelijk *kunnen*), *ik kan*, *gij kont* (of *kunt*) *hij kan*. Wilde men, in plaets van de *u* van *kunnen* tot *e* te maken, dezelve overal doorzetten, gelijk in *durven*, dan zou niet te min, ja daerdoor zelf, de regelmatige verbuiging vereischt worden: *kunnen*, *ik kun*, *gij kunt*, *hij kunt*, *wij kunnen*, enz., impf. *ik kunde*, *konde*, enz. Om dit nog duidelijker te maken mag men wijders eene proef nemen op *gonnen*, *jonnen*, *onnen* of *annen*, thans *gunnen*, dat zijne *u* werkelijk bewaert: *ik gun*, *gij gunt*, *hij gunt*, *wij gunnen*, enz., impf. *ik gunde*, *gonde* of *gon*, doch oudtijds: *ik an* of *jan* (Grimm I, blz. 980; Huydec. op Stoke III, B. V. 309, 310), *du onnes*, *hi an*, *wi onnen*, enz., impf. *ik onste*. Men ziet vervolgens dat iedermael de latere vorm regelmatig is (1), en, om er dit nog bij te zeggen voor hem die er niet mogt aen gedacht hebben, de *u* kan niet tot kenletter van 't oud ongelijkvloeyend imperf. strekken.

Deze zijn de vraagstukken door den heer V. D. eerder aengewezen dan opgelost. Hij zegt nog in 't voorbijgaen dat *ik doen*,

(1) Wij *regulariseren* alles meer en meer. Wie zou gelooven dat in de limburgsche volkstaal het wkw. *kennen* (b. v. iemand kennen), aldus verbogen wordt: *ich ken*, *djée kent*, enz., impf. *ich kánt*, *djée kánt*, *hée kánt*, *wée kánten*, enz. Ziet daer zelfs het oude *präteritum* *ik kan*, *gij kunt*, *hij kan*, enz. naer de analogie van *vinden*, *winden*, enz. verwrongen. En dus mede *winnen* (*gagner*), *ich wánt*, enz., in plaets van *ik wan* of *won*. Moet men dan verwonderd zijn dat wij ook een *hij wilt* en *hij plagt* hebben, en zal men, na zoo veel proeven, voor 't taelbederf nog niet genoeg gewaerschuwd zij?

ik zien in de uitspraak alleen (van 't volk, namelijk) die „ bezitten, en dat *hij kooft* en *hij komt* onverschillig mogen gebruikt worden. *Kooft* kan ik hem niet inwilligen, MM. HH., ofschoon ik het, ter eere van Bilderdijk, bij de dichters, als rijmwoord, dat is, als eene vrijheid, niet veroordeelen wille. Hij verzendt zelf naer Alewijn, Toets van Nieuwerwetsche taalk. — Werk. d. M. v. Leyd. VII. 304. — en Siegenb. Verhand. 203.

« Wat er verder al over de werkwoordverbuiging te beredeneren valt, » dus sluit hij, « heeft BILDERDIJK behandeld, en « gedeeltelijk na hem, onze DAVID uiteengezet. Tot de werken « dezer taelleraers verzenden wij. » Dit is zeer wel; doch dewijl hij niet noodig geacht heeft zelf verder te gaen, zal 't mij niet verboden wezen zijn voorbeeld te volgen, en ook hier af te breken.

VIJFDE HOOFDSTUK.

OVER DE ACCENTEN, — AEN- OF VAN EEN GESCHREVEN WOORDEN,
— KOPPELTEKEN.

§ 1. *Over de Accenten.*

Ik heb deze stof reeds tamelijk breedvoerig (welligt al te breedvoerig in de oogen van hem die zich op mijn standpunt niet heeft weten te plaetsen) behandeld, boven blz. 26-48, en het verschil tusschen de twee soorten van teekens, die men met den naam van *accenten* pleegt te bestempelen, aangewezen. De heer V. D., schoon zoo wel van de accenten der grieksche en der latijnsche, als van diegene der fransche tael sprekende, heeft op het zoo grondig onderscheid hetwelk tusschen deze en gene bestaet, geen acht gegeven, waardoor ruim de helft van de argumenten, die hij tegen de accenten in onze tael invoert, te niet valt. In der daed met aen te toonen, « dat onze tael de « onwaerdeerbare eigenschap bezit, dat er de klemtoon, door

« onveranderlijke wetten , in beheerscht wordt ; » bewijst men niets tegen de teekens door des Roches en zijne navolgers aangewend om *ee* van *ee*, *oo* van *oo*, enz., dat is, om, niet den klemtoon, maer den letterklank te onderscheiden. En wat zelfs de *onveranderlijkheid der wetten* betreft, die den klemtoon in onze tael beheerschen, daer mogen de Franschen met zoo veel regt als wij, ja, veel meer nog dan wij, op roemen, indien daer iets op te roemen valt, dewijl zij volstrekt geene afwijkingen, en wij er toch eenige, kennen; en niet te min is 't hun, zoo als thans hunne orthographe geschapen is, onmogelijk de accenten te derven. Tusschen *détruire* en *relire*, *revolter* en *repentir*, *nôtre* en *notre*, *congrès* en *onglet*, *qu'il rendit* en *il rendit*, enz. is geen verschil van klemtoon, maer enkelijk van klinker, ten aenzien der hoedanigheid (*qualité*) of der hoegrootheid (*quantité*), en dit is 't eenige wat het *accent*-teeken bij hen aanduidt en moet aanduiden.

Dit zij vooreerst aangemerkt. Verder kan ik niets beters doen, dan de beweegredenen tegen het gebruik der accenten in de zes bladzijden, door den heer V. D. aen deze stof toegewijd, begrepen, korteljk opnoemen. Men zal zien dat hij zich meestal op 't gezag van anderen beroept.

Vondel bezigde geen accenten. « Hierop zinspeelde zijn dicht-
« terlijke zoon, Antonides, in zijn schoon *Lijkgedicht op Vondel*,
« waerin hij van hem deze getuigenis aflegt :

« Hy hoeft zyn letters met geen spietsen te verweren :

« Zy zyn gehart: niets kan zyn regementen deren ; »

« hiermede beteekenende de schrappen, met welke, ter navolging
« van Hooft, in zyne eerste werken, Andries Pels, en zyne me-
« degenooten der Maetschappy *Nil volentibus arduum*, destijds
« tot Amsterdam in bloei, den klank der klinkletteren in onze
« tale onderscheidden, volgens Hoogstratens aenmerking die
« er byvoegt : « Waertoe zoo eenige rede vereischt wordt (1), is

(1) Dit heb ik niet verstaen.

« er ook rede voor klagten ten opzicht der genen die de Latynsche
 « schryvers hanteren , waerin men zulke merken niet bespeurt.
 « Ten minste de rede die deze kunstgenooten daarvan geven ,
 « is van zoo weinig gewicht , datze by de allervoornaemste dich-
 « ters geenen ingang gevonden heeft. » »

Antonides was ook lid geweest van de gemelde Maetschappij ,
 « maer even als onze Willems , liet de zwaen van ' t r later die
 « nuttelooze *spietzen* , ter verweering der letteren varen by zyne
 « opklimming in tael- en letterkunde. »

Hierop volgt eene aenhaling uit de *Méthode grecque de P. R.* ,
 blz. 546 , over de accenten der Grieken , doch uit de tweede hand
 ontvangen , namelijk , uit Noël et Chapsal , *Dict. des Origines* ,
 s. v. , en eene andere uit Siegenbeek , Verh. blz. 104 , over den
 klemtoon bij de Latijnen , in zoo ver hunne *prosodia* van de onze
 verschilt. Al te mael opmerkingen , die fraey en goed zijn , doch ,
 in betrekking tot de vraag , niets , zoo als men zegt , aen de zaak
 af of aen doen ⁽¹⁾.

Hoe zeer hij (en wie al niet?) de letterklank-teekens , indien
 ik ze nog eens zoo noemen mag , met de echte toontekens ver-

(1) Ik weet nogtans niet of deze spreekwijze overal gebruikelijk zij ; te St-Truiden
 en in een groot gedeelte van Limburg is zij zeer gemeen , en zelfs de Grieken ken-
 den ze reeds. De Duitschers hebben ze waarschijnlijk niet , anders zou over de
 plaets van Sophocles , Antigone , v. 39-40 :

Τί δ' ὦ θαλαῖφρων , εἰ τὰδ' ἐν τούτοις , ἐγὼ
 Δύουσ' ἄν , ἢ ἴφ' ἀπτουσα προσβείμην πλέον ;

waer zij thans niet mede te regt weten te komen , niet eens getwist geworden zijn.
 Eene andere spreekwijze van den zelfden aard hebben wij insgelijks met de Grieken
 gemeen : ἢ τι ἢ οὐδέν (Plato, Apol. 1 , Xenoph. Cyrop. VII, 5 , enz.) , *iet of
 niets*. De Duitschers zeggen *wenig oder nichts* , gelijk de Franschen *peu ou point*.
Etwas en quelques chose moesten in zulk een gezegde te zwaer vallen. Het *ni peu ni
 prou* van de laetsten beantwoordt aen 't Grieksche οὔτε μέγα οὔτε μικρόν ,
 en wij hebben het ook. Wat eene andere limburgsche zegging betreft , *iet (of iets)
 van niets* , b. v. *wat heeft hij verrigt? iets van niets* (peu de chose , une affaire de
 rien) , deze mag wel uit de eerstgemelde geboren zijn door eene verkeerde uitlegging
 van *of* , dat men , als verouderd , door *van* overzette. Dit strek ik echter niet
 verder uit , en andere talen spreken mede zoo : *res nihilé* , enz.

wart, kunnen wij allerzekerst uit zijne eigene woorden opmaken: « over den toonval » (dit is wel hier de *accent tonique*) « kan er « in eene levende tael geen verschil bestaan, dat eenigzins van « aenbelang is, vooral als die tael in dit punt zoo onwrikbaer « regelmatig is. Van daer, dat Siffé (meermaels beroepen Verh. « blz. 97) te recht aenteekende, dat het weinige hetgeen omtrent « den toonval, als in 't voorbygaen, in de schriften van Siegen- « beek en Weiland voorkomt, volmaakt overeenstemt met het « stelsel van Bilderdijk ten dien opzichte. »

« Wy zullen dus » (hij besluit *dus*, en wel uit het voorgaende) « de verouderde nieuwigheid der accenten » (men lette wel toe welke *accenten*), « daer des Roches zoo veel meê ophad, laten « slapen, al hechte (1) Renier aen dezelve, zoo in zyne vry « onvolledige *Spraak-konst* (Kortryk, 1829), als in zyne verzen (2), « en al pooge Van West, in zyne laetst verschenen *Grammaire « Belge*, die kost weêr op te warmen: 's mans stelsel heeft tot « dus verre, voor zoo veel wy 't weten, by niemand byval ge- « vonden. » De heer V. D. weet van goeder hand, zegt hij, dat de Puntdichten van den kanonik Coninckx tegen het gevoelen van den Siegenbekiaenschen dichter door den heer Van West met *accenten* gewapend uitgegeven zijn.

Nu wat zijn deze accenten, « die wij, » zegt de opsteller, « wel aen de *mouchen* op het gezicht der Damen zouden verge- « liken? » Hij noemt ze zelf *fransche accenten!* ofschoon bij ons de eenze zus en de andere zoo wil stellen. En dat heet men dan *toonteekeens*, en 't is met zulke misslagen dat men den hardnekkigen aenhangeren van des Roches hunne *spietzen* hoopt in de vuist te breken of te doen laten vallen? Ja, dewijl hij ons van *mouchen* gesproken heeft, zoo 't vliegen te verdrijven waren!

Intusschen gaet hij voort met aen 't gezag van des Roches,

(1) De stippen (wat misschien *pousa* heten mogt) heb ik er tusschen geplaeft. Hier is niets uitgelaten, maer ik wil niemand helpen verrassen.

(2) Zie 't *Nederduitsch letterk. jaerboekjen* voor 1837, waerin er maer één stukjen met accenten voorkomt. (Aent. van den heer V. D.)

Renier, Van West, enz., dat van onze bekendste schrijvers en spraakkunstenaers tegen te stellen.

De eerste is « Willems, die mede eens *accentueerde*, doch « sedert zyne doorwrochte Verhandeling *Over de holl. en vlaemsche schryfwyzen van het Nederduitsch*, welberaden, des « Roches voetstappen heeft verlaten, om zijn eigen weg, op het « voetspoor der ouden en der hollandsche taelkundigen, te be- « wandelen, en niet op het geen dier Brabanders, die hunne « tael toen juist hebben gaen veranderen, wanneer zy dezelve « begonnen te verwaerloozen. » De laetste regel is de eigen uitdrukking van den heer Willems, beroepen Verhand. blz. 106, en de heer V. D. voegt er bij, dat men in deze Verhandeling (blz. 38-46) zich kan overtuigen, « hoe weinig onze « oudere Dorps-Dionysen, die tevens de schoolplak en tael- « (althans spelling-) szepter voeren, het eens zijn over het « plaetsen der accenten. » Dit is zeer waer, en 't spijt mij dat de heer V. D. van dit argument, hetwelk in zijne manier van redekavelen een der gewigtigste wezen moest, geen ander gebruik gemaakt heeft.

In plaets van daerop aen te dringen en klaer als den dag te toonen hoe de verschillende *accentuërende systemen* elkander te niet doen, deelt hij ons een nieuw stuk van den heer Willems, uit het Belgisch Museum mede, I. D. blz. 221, alwaer deze schrijver « het kleed van de wieg dier spellingkettery opgelicht « heeft. » Hij neemt « dit *historique* vrymoedig over, gedachtig « aen de spreuk van St-Hieronymus : Hy wederlegt de kettery « genoegzaam, die haer oorsprong en beginselen aanwijst. »

De plaets betreft niet enkelijk de accenten, zij was echter die eer beter waerd dan menige andere aenhaling die wij gezien hebben, en zoo ik het voorbeeld van den heer V. D. niet volg en haer mede overschrijf, ik berust mij op de verzekering dat gij ze allen gelezen en opgemerkt hebt.

Na den heer Willems is het « de Taelkundige David, die des- « wege ook zyne beredeneerde geloofsbelydenis *komt afleggen* en « tevens het pleidooi der tegenparty den bodem inslaet. » De

regels uit 's mans spraakkunst, Voorberigt blz. VII, hier aengehaeld en met regt geprezen, zal welligt ook niemand van u vergeten hebben, MM. HH., zoo min als 'tgeen aldaer omtrent het gevoelen en 't voorbeeld van Olinger nog volgt. De heer V. D. past verder nog op de accenten toe 'tgeen in 't zelfde Voorberigt, blz. VI, nopens de enkelvokaelspelling ten opzichte der vreemdelingen die onze tael zouden willen aenleeren, aengeteekend staet, en denkt dat men « overigens aen de behoefte van soort- « gelyke leerlingen altijd voldoen kan, met de voor hen geschikte boeken te accentueren. » Ik drukte mij, boven, blz. 44, betrekkelijk dit punt ook omtrent op de zelfde wijze uit, doch niet in vollen ernst, en ik meen dat de toegeving van den heer V. D. even zoo min letterlijk te verstaen is.

Hij sluit eindelijk met een twelftal latijnsche verzen van Kiliaen, uit de *Orthographiae latinae querimonia* achter deszelfs woordenboek geplaatst, en waervan de zes laetste ten volle op onze spelling toepasselijk zijn; ook wel de voorgaende, maer dan zal men aen de voorwaerde: *eadem modo dictio constat* hare strengste beteekenis te geven hebben.

Behalve de geluidteekens op de *e* en de *o*, waer tot nu toe alleen van gesproken is, zijn er nog andere meer algemeen gebruikelijke teekens, die waerlijk ter onderscheiding of, gelijk Kiliaen het zegt,

*Tollendi causa dubii, ambiguumque juvandi
Lectorem*

aengewend worden. De heer V. D. noemt de volgende op: den *circumflexus*, bij zamentrekkingen; het scherpe *dubbelaccentteeken*, als in 't numerael *één*, ter onderscheiding van 't artikel; de *apostrophe*; eindelijk het (hij zegt *de*) *trema*.

De *circumflexus*, zoo als in *meé* voor *mede*, zou, volgens hem, eigenlijk « op 't midden der samengestelde [getrokken?] letteren moeten gesteld worden. » Bilderdijk dacht er ook zoo over, blz. 568 van zijne Spraakleer, doch ik zie daer de noodzakelijk-

heid niet van , zoo het teeken slechts den lezer tot verwittiging moet dienen. Sommigen stellen het boven de eerste vokaal (*mée*) ; ik stel het boven de laetste (*mée*). Waerom ? omdat ik zag dat Bilderdijk het zoo deed , en dat het verder onverschillig was. Ik gebruik het echter niet bij alle zamentrekkingen , maer eeniglijk waer 't onder het een of het ander opzigt kan nuttig schijnen ; dus niet in *alweer* , waer geene vergissing mogelijk en de zaemgetrokken vorm de gebruikelijkste , ik zou bijna zeggen , de duidelijkste is. Integendeel op *wéer* plaets ik hetzelfde , of het voor *weder* substantief (temps) , of voor 't adverbium (de nouveau , de retour) staet. Misschien liet men 't bij 't laetste ook beter weg.

De heer V. D. doet hier in 't voorbijgaen een dergelijk voorstel opzigtelijk de *e* , die in de zamentrekkingen *schaéuw* en *wéuw* , van *schaduw* en *weduw* , « de weggevallen *d* ; » en in *staége* voor *stadige* « geheel de tweede lettergreep des woords « vervangt : wij geven in bedenking , » zegt hij , « of dezelve « niet overtollig zij ? » Overtollig ? neen , zoo hij ze eenvoudig meent te mogen onderdrukken ; maer wil hij ze in *schaéuw* en *staége* door de *a* vervangen , ah ja ! dan kunnen wij die *é* , en zelfs — wij die anders , buiten de zamentrekking , de enkele *a* zouden bezigen — den *circumflexus* missen. Met de *e* , wel is waer , zou men dezen ook kunnen wegwerpen , maer in *schaeuw* is die letter zelve eene ongerijmdheid , bijaldien zij tot iets meer dan ter verzwaring of , gelijk men 't noemt , ter verlenging der *a* dienen moet. De weggevallen *d* , schoon ik die uitdrukking van den heer V. D. bewaerd heb , kan door geene vokaal vervangen worden ; zij kan er alleen door aengewezen of beteekend worden , en eene *e* is er in 't woord *schaduw* niet. In *stadige* , zoo men tot het oude *stadige* opklimt , kan men in de tweede sylb eene *e* vinden (1) ; maer 't is die niet welke men in de zamentrek-

(1) Zou men , niet tegenstaende het gothische *ái* (= ei of e) en niet *ai* (= i of e) in *áigan* , bezitten , waervan ons *eigen* (proprius) komt , niet mogen vermoeden dat de uitgang *ig* , in *stadig* , enz. mede van dat gothische woord afstamt , en dat bij

king schrijft, en ziet daer de reden, waerom ik zoo even zeide, dat ik niet inzag waerom men den *circumflexus* boven de twee vokalen te stellen had, dewijl er in den grond niets meer te verbinden is in *staég* dan in *traeg* of *maer*.

Het *dubbel-accentteeken* kan, mijns inziens, geplaetst worden op alle sylben die met dubbele klem moeten uitgesproken worden, zoo dra de verwaerloozing daarvan aen verwarring zou blootstellen. Als voorbeeld diene de zoo even uit Bilderdijk overgenomen *zegging*, dat men den *circumflexus* boven de twee zaemgetrokken sylben plaetst; waerin ik 't woord *twee* liever *accentuëer* dan in 't *italique* stel. En ziet daer thans ook het *italique*, zoo daer iets aen gelegen is, in zijne aanmatigingen beteuget.

Wat de *apostrophe* in 't midden der woorden (*syncope*) betreft, zou ik welligt geheel en al van 't gevoelen van den heer V. D. zijn, indien ik de reden die hij er van geeft wel verstond. « Zoo dunkt ons mede, » zegt hij, met terugzigt op 't geen hij omtrent de *e* in *staége* voorgesteld had « *edle* of *ed'le*, *sobren* of « *sob'ren*, waer de *apostrophe* de *scheva* aenduidt, te vergenoegen « in plaetse van het gewoonelijke *edde*, *soobre*, uit hoofde van « klemtoon of uitspraek. » Dit *uit hoofde*, enz. weet ik mij niet te verklaren, noch kan zien wat de uitspraek aen het eene meer winnen of verliezen zou dan aen 't andere; en dit is wel de reden waerom ik aen *edle* zonder verdubbeling der vokael en zonder *apostrophe*, als zijnde het eenvoudigste en natuurlijkste, de voorkeur geef. Is men echter van gevoelen dat, bij 't *syncoperen* van zoodanige woorden, als zijn *edele*, *sobere*, *eenige*, enz., waer of wel geene, of eene zeer duistere samenstelling is, de *apostrophe* behouden moet worden; met diegene ten minste, welke

gevolg ons *ig*, zoo wel als *achtig*, *hastig*, enz. eene samenstelling aenduidt? In 't Gothisch echter was 't *ag* en *eig* (*ags*, *eigs*) in 't Oudhd. *ac* en *ic*, met lange *t*, meermaels tot *eg* en *ig*, met korte *i*, verzwakt; in 't Oudsaksisch *ag* en *ig* lang, doch in 't Angels. alleen nog *ig*, met voor ons twijfelachtige kwantiteit. In 't Middelhhd. *ec* en *ic*, dikwijls nog met betoonde *i*: *heiligen*, *lebentigen*, enz. Waervan ik bij 't onderzoek over onze adj. op *ig*, *lig*, enz. boven blz. 483 en vlgde. vergat gebruik te maken. Zie Grimm, Deutsche Gr. II, blz. 289 vlgde. vergeleken met I, 23 en 368.

zigbaer zamengesteld zijn , en waer de *e* slechts ter verzachting der uitspraek , als bindvokaal , dient , als in *schrikkelijk* , *wettelijk* , *gewoonelijk* , *verzoenelijk* , *vreeselijk* , *toomeloos* , enz. , zal men dat teeken zoo veel te gerustelijker kunnen achterwege laten , daer in 't meeste deel dier woorden b. v. *vreeselijk* , *toomeloos* , enz. het voorbeeld door sommigen gegeven , van de *e* overal te onderdrukken , deze reeds als overtollig heeft doen aanzien en , zoo als wij te zijner plaetse zagen , een waer misbruik geworden is. Wat bekwame reden zou er kunnen gegeven worden om eerder b. v. *wett'lijke* , met apostrophe en dubbele *t* , zoo als Bilderdijk , in zijne Spraakleer , blz. 366 , hetzelfde opgeeft , te stellen , dan *wetlijke* met eene *t* en zonder apostrophe , gelijk de zelfde schrijver in de Voorrede zijner Spraakleer , blz. X , in *etlijke* beiden verwaerloosd , en in 't algemeen gewoon is de *e* eenvoudiglijk te onderdrukken ? Die *verzoenlijk* , *belachlijk* , schrijft , moet niet beducht wezen om mede in *schriklijk* , *naemloos* , enz. deze spelling te volgen.

Bilderdijk , ter aengewezen plaetse en ter gelegenheid van *wett'lijke* en *een'ge* , merkt aen « dat deze tusschenuitneming van « een vokaal alleen doenlijk is ten aanzien van de *e* , en dan « alleen van de *i* , wanneer de *n* en *g* zich dus vereenigen kunnen ; en dat dan de *g* tot eene bloote wijziging van de *n* « worden moet , enz. *Kracht'ge* , by voorbeeld , is niet Hollandsch , « maar eischt een Duitscher om 't uit te spreken , die er zijn « *hubsches mädgen* meê liefkozen mag. » Dit alles is van Bilderdijk , MM. HH. , en wel uit de Spraakleer van den man , waer men zich aen dergelijke aenspelingen , als die is met welke hij hier sluit , minder verwachten moest. Ik doe dit aenmerken , opdat het mij tot verschooning diene , zoo hier of daer de stof , het gezeg van anderen , of wat men de gelegenheid noemt , mij tot iets van den zelfden aerd verleid heeft.

Wat de voorschriften zelve betreft , die Bilderdijk ons hier geeft , het is zeker dat de *i* in zeer weinige gevallen kan uitgelaten worden , en nimmer als eigentlijke *i* , maer veeleer als *e* , met welke letter de *i* oudtijds plag en tegenwoordig nog in de volks-

spraak, in alle zoodanige woorden, pleegt te verwisselen. Bilderdijk echter is al te streng, wanneer hij deze vrijheid tot de weinige woorden bepaelt, waerin na de *syncope* de *n* en de *g* kunnen zamenvallen en, volgens hem, in de uitspraak ineen smelten. Tegen deze ineensmelting verzet ik mij vooreerst op het allersterkst, MM. HH. 'T is mogelijk dat Bilderdijk *n'g*, in *een'ge*, met den klank van *ng* in *enge*, *engel*; of ons *meen'ge* (menige) gelijk de Duitscher zijn *Menge* (die Menge, *la foule*) uitsprak; maer gewis deed hij er niet wijselijk aen, en zal, althans bij ons, weinige navolgers vinden. Eene *syncope* is geene *krasis*; deze mengelt de klinkers van twee naest elkander vallende sylben, en doet ze ineen vloeyen, na de medeklinkers, zoo er daer tusschen kwamen, uitgeworpen te hebben; de *syncope* werpt eenen klinker in 't midden van een woord uit, doch zoo dat hij door eene scheva vervangen en zoo veel als vertegenwoordigd worde; de medeklinkers blijven. De *syncope* is dus niets anders dan eene vlugtigere uitspraak van eenen in zijne scheva nog altijd hoorbaren klinker, wiens plaets, niet tegenstaende zijne onderdrukking, door eene *pausa* aengeteekend blijft. De *n* en *g* kunnen zich dus niet vereenigen. Wat meer is, ik heb reeds bij eene andere gelegenheid doen opmerken dat de neusklinkige *ng* in onze tael nimmer door een langen klinker voorafgegaen wordt. *Menge* ware mogelijk; *meenge* en *eenge* strijden tegen den geest der tael, en wanneer men, voor 't overige, deze woorden uiterlijk beschouwt, blijkt het genoegzaam, uit de apostrophe alleen, dat de *n* en de *g* ieder op zich zelve staen.

Ook meen ik niet dat de *i* eeniglijk tusschen de *n* en de *g* kan uitvallen, noch zie wat er meer af te keuren zij in *zael'ge*, *rampzael'ge*, *heil'ge*, dan in *een'ge*, *meen'ge*. Bilderdijk verwerpt *kracht'ge*, alleen, zoo 't schijnt uit hoofde der hardere uitspraak. Was er slechts deze reden voorhanden, zoo moest hij voelen dat ze op geene der vloeyende medeklinkers kon toegepast worden, en naest *een'ge* en (welke het gebruik er reeds bijgevoegd heeft) *zael'ge*, *heil'ge*, enz., mede *keur'ge*, *vuur'ge*, *onstuim'ge*, nog eens, al de woorden, waer de uitgang *ige* (*ig*)

eene liquida voor zich heeft, de zelfde vrijheid laten genieten. Maer er blijft ons een duister gevoel over van de oorspronkelijke beteekenis van dat *ig*, welk *ig* door de uitlating der *i* na de *r* en *m* geheel schijnt verloren te gaen, doordien het woord zelf, om ik weet niet welken bijzonderen aerd dezer twee konsonanten, ter plaetse der *apostrophe* als in tweeën gesplitst wordt. In *keur'ge*, *voor'ge*, *ruim'ge*, wordt men veel minder van de *scheva* gewaer, dan in *een'ge* en *zael'ge*, en 't is iedermael als of met *ge* een nieuw woord ging aenvangen. Weshalve ik die vrijheid, altijd zeer spaerzaam te gebruiken, minder geerne tot de woorden op *rig* en *mig* zou uitstrekken, als ook tot die op *nig* en *lig* met voorafgaende korte vokaal, als zijn *innig*, *bevallig* en al diegene waerin de *n* of *l* verdubbeld moet worden. Na een stommen medeklinker meen ik niet dat men zich, in wat geval het ook zij, iets dergelijks moge toelaten.

Moet ik thans nog van *er*, in den zin van *daer*, spreken, welk zij, die het voor eene verkorting door *aphaeresis* van dit laetste aenzien, insgelijks met het teeken der *apostrophe* (*'er*) schrijven? De heer V. D. tracht met de woorden van Bilderdijk (Spraacl. blz. 230 en Aanteek. op de Ystroom, 6) het onspraak-kundige daarvan te bewijzen. Ik heb hieromtrent geene bijzondere onderzoeking aengegaen, en zal mij derhalve vergenoegen met de verklaring, dat ik alle teeken daerbij overbodig acht.

Ter aenduiding eener *apocope*, zoo van de artikels als van de pronomina, adjectiva en participia, kan het dienstig zijn in den mann. acc. van 't enkelvoud, waer men dikwijls den uitgang *en* onderdrukt: *met een' sprong*, *van zijn' zoon*, *bij een' eroaren man*, enz. Mij dunkt echter dat men vóór een verbogen adject. of part. bij 't artikel geen teeken noodig heeft, als in *een goeden vriend*, waer *goeden* onmiddelijk den naemval aenduidt. Komt er een ander woord tusschen, zoo zal men beter de *apostrophe* bezigen: *een' zoo goeden vriend*. Doch dit alles is willekeurig, en hoe zeldzamer gebruikt, hoe beter.

Over het *trema* zou niets aen te merken vallen, ware 't niet uit hoofde van andere vragen die zich daermeê verbinden. Door

zich zelf dient het , gelijk de heer V. D. het opmerkt , om « de
 « lezing te vergemakkelijken , of des dichters sylbenscheiding
 « aen te toonen ; zoo stelt men *knien* , *knién* , of *kniën*. Bilderdijk
 « geeft *Arabiër* in de omgewerkte Geuzen , blz. 142. Andere
 « voorbeelden bij den zelfden puikdichter zijn :

« *Ið , ið den God , wien Karnes myrrhe bloeit.*

« Kallimachus , blz. 19. In zyne Poëzy , IV. 217 , schrijft hy
 « *Poëten* , en ibid. II , 228 *Poëeten* ; doch bestendig schrijft hy
 « *zeën* , uit hoofde dat drie zelfde letters byéén in onze tael
 « belachlijk zijn (Spraa kl. blz. 370). » Tot dus verre de heer
 V. D.. Doch in eene note voegt hij er omtrent dat belachelijke
 van drij *e* het volgende bij : « Dit vindt echter plaets in *geëerd* ,
 « doch hier is *ge* een bygevoegd voorzetsel ; en het woord wordt
 « in de uitspraak tot *geerd* (sic!) samengetrokken. »

Ik heb bij eene vroegere gelegenheid , blz. 308 , dat zelfde
 woord *geëerd* tegen Bilderdijks gezegde ingebracht , zonder
 't minst te vermoeden dat de heer V. D. mijne opwerping door
 zoo fijn eene onderscheiding later zou te keer gaen. Bilderdijk
 dacht aen de opwerping niet , althans gedroeg hij zich als of
 hij er niet aen dacht ; wat het antwoord van den heer V. D.
 betreft , daer heeft hij allerzekerst niet aen kunnen denken : als
 ongerijmdheid was het voor hem te redelijk , als redelijkheid was
 het te ongerijmd. Ik zal mij klaerder uitdrukken. Men weet dat
 de vraeg nopens de drij *e* , en de wijze op welke Bilderdijk haer
 besliste , eigenlijk tegen de « Siegenbekers (die *Siegenbeken* , dat
 « is Siegenbeek verstandeloos *na-äpen*) , » gelijk hij , blz. 369 van
 zijne Spraa kleer , hen noemt , en tegen derzelver drij *i* , gerigt
 was. De drij *e* eens aengenomen , moesten ook de drij *i* , en
 Siegenbeeks *knoeijingen* , « tot groote belachlijkheid voor het
 « oog , » zoo hij meende , doorgaen ; en dat wilde hij volstrekt
 niet ; wat wonder derhalve dat hij als algemeenen regel stelde ,
 dat « drie zelfde letters by één in onze taal belachlijk zijn , » en
 de drij *e* van *zeeën* er namelijk in begreep ? Om deze nieuwe

leer, want nieuw was zij, door te zetten; was 't noodig haer, behalve zijn gezag, welk de *Siegenbekers* miskenden, nog de eene of andere goede reden, een spraakkundigen grond, tot steun te geven, en ziet daer, met naer de onmogelijkheid te trachten, dreef hij alles buiten 't spoor. De drift, het zij haet of ieverzucht, had hem zoodanig van zijn gewoon oordeel beroofd, dat hij tot de ellendigste vittingen nederdaelde en, ik moet het zeggen, ter aangewezen plaetse, het zij als spraakkundige of als schrijver, niet slechts beneden zich zelve verviel, maer niet eens meer eene schijnreden, zoo als de heer V. D. ten minste hier uitgedacht heeft, wist te vinden. Zijne drijdobbele opwerping tegen de drij *i* van Siegenbeek wil ik hier niet ten toon stellen, men sla de bladzijde na; doch zoo veel te meer moet ik diegene tegen de drij *e* overschrijven, welke er zoo ongelukkiglijk aen opgeofferd worden. « Drie zelfde letters by « één zijn ook in onze tael belachlijk, en 't is hierom, dat men, « waer de dubbele *e* een woord sluit, geen *zeeën* maer *zeën* « schrijft. » Ziet daer zijn' regel en meteen het voorbeeld. Thans volgt de reden of 't geen hij voor reden, ik durf niet zeggen nam, maer gaf, en 't geen wij in tegendeel onreden en onzin noemen zullen. « *Daer de accent op de eerste e genoeg aentoon* « *dat zy de kracht van een dubbele heeft!* » Ziet daer, MM. HH., eene nieuwe kracht van den accent ons op 't onverwachtste geopenbaerd: de accent op de eerste *e* van *zeën*, toont genoeg aen dat het voor *zeeën* staet en dat die *e* scherplang is! Zoo een Vlaming dit van zijne geschreven accenten, van zijne zoogenaemde geluidteekens, beweerde, 't ware eenigermate begrijpelijk; maer van den toon verstaen is 't, ik herhael het, onzin en, zoo 't van Bilderdijk niet was, zou 't het belagcheljkste gezegde wezen dat men uit ergens eene spraakkunst ophalen mogt. Men denke eens hoe 't er zou uitzien, bijaldien men hem gelooven wilde, daer *heelen*, *deelen*, *eeren*, *hooren*, *oogen*, in een woord, bijkans al de scherplange *e* en *o*, in de woorden waerin zij voorkomen, den accent dragen! En zelfs wat de zachtlange sylben betreft zou 't nog altijd eene ongerijmdheid

wezen. Dit komt van gewrongen stelregels, MM. HH.; al wat er toe behoort, al wat er aen raekt of van afhangt moet verwrongen worden. Doch genoeg hiervan. Genoug ook van 't geen de heer V. D., al nabij met even zoo veel ligtveerdigheid, wegens de drij *e* in *geëerd* zeide. Waerop steunt het onderscheid dat hij stelt tusschen het bijgevoegd *voorzetsel ge*, in *geëerd*, en het bijgevoegd *achterzetsel en*, in *zeeën*? Wat of hij wel door uitspraak hier verstaen moge, wanneer hij ons van *geerd* spreekt? Wil hij misschien dat de dichters 't woord slechts voor éene sylb laten gelden, want *geerd* schrijven zij toch niet? Waerom zou dan *zeeën* niet even zoo wel zijne drij *e* behouden mogen? Ik denk immers niet dat zijn eensylbig *geëerd* (de tegenstrijdigheid is bij hem) meer aenspraek zal hebben op drij *e*, dan het tweesylbig *zeeën*. Wat rept hij ons dus van de *uitspraak*, wanneer bovendien hij, en vooral zijn meester, in de drij zelfde letters slechts eene belagchelijkheid *voor het oog* vond? Maer nog eens en voor de derde mael, genoeg, genoeg, genoeg daarvan!

« Ter gelegenheid dezer onderscheidingsteekens » (zegt de heer V. D.; ik zou, mij dunkt, *onderscheidingsteekens* gezeid hebben), « die de duidelijkheid bevorderen, zullen wij iets van de aen-
« eenkoppeling der woorden zeggen, na voorgaendelijk gespro-
« ken te hebben

Over aen- of vaneen geschreven woorden. »

« *Niettemin, desgelijks*, duldt *Bilderdijk*; doch men schrijft
« liefst *niet te min*, als mede *te veel*, *te min*, *te rug*. Als men
« *waerom*, *waerin*, *daerin*, en dergelyken, aeneen schrijft, dan
« verliest het achterstaende voorzetsel den *toon*: wil men het tegen-
« deel, dan schryve men afgescheiden *waer om*, *daer om*, enz. »

Mij is 't genoeg ontleid van *Siffés Verhandeling*, blz. 108, waarheen hij ons alweer verwijst, thans te kunnen naslaen; doch ik denk dat aldaer niet veel meer zal aengeteekend staen, dan 't geen men opzigtelijk den accent en de spelling van *waerom*, enz. in *Bilderdijs Spraeckleer*, blz. 349, lezen kan, alles

overeenstemmende met den regel van den heer van V. D. De regel schijnt derhalve wel zeer vast te staen. Niet te min, durf ik het zeggen, MM. HH.? Ik voel mij genegen om hem tegen te spreken. Hangt dit nu van onze limburgsche uitspraak af, of is 't een gevolg eener verkeerde aenwenning? ik weet het niet; althans is 't zeker dat, voor mij, de gewoone accent van *waerom*, *waerheen*, *waermeê*, *daeraen*, *daerop*, enz., dus in een woord geschreven, zoo wel als van *omdat*, *indien*, *vanwaer*, *waervandaen*, *alwaer*, *waertegen*, enz., op 't laatste deel valt. Spraakkundiglijk is 't onbetwistbaer dat alle dergelijke woorden, daer door zelfs dat zij ieder slechts een zamengesteld woord uitmaken, noodzakelijk, ten aanzien van den toon, het eene deel aen 't andere ondergeschikt hebben. Even zoo min zal men loochenen dat, met *waer om*, *waer heen*, enz., in twee woorden te schrijven, men aen ieder deel (thans zijn 't woorden), zijn natuurlijken toon wedergeeft. Welaen nu, doch altoos onder verbetering, ik besluit daeruit, dat, gelijk dit met alle andere woorden, die elkander in de rede opvolgen, plaets vindt, dat de spreker namelijk het eene met meer nadruk uitbrengt dan het andere, zoo ook in 't gesplitste *waer om*, het eerste woord, telkens dat de zin het vereischt, een vollen accent bekomen kan, en dat de splitsing zelve daer de aenwijzing van is. Ware, volgens de leer van Bilderdijk, het tegendeel aen te nemen, zoo ware de splitsing volkomen overbodig, daer deze woorden aeneen geschreven den bedoelden toon van zelf geven. Dit blijkt, mijns achtens, allerduidelijkst uit de tegenstellingen: *waeróm komt gij niet? omdat het koud is?* — *Ach neen! maer ddér om, dat het onnoodig is.* — *Waeróp zal ik zitten?* — *Zit hiér op.* — *Waeróm niet ddér op?* — *'t is vaders stoel, daeróp moogt gij niet zitten.* — *Waeróm niet? ddér om!*

Nu 't is gewis dat *waer óm*, *daer óm*, *hiér óp*, *daer óp*, enz. even zoo wel den accent op 't voorzetsel kunnen vereischen, en zelfs met dubbele klemming, maer in dit geval is 't geen voorzetsel meer; *om*, *op*, enz. zijn dan slechts nog bijwoorden: *bind dit hier óm; sta hier óp*, enz. en behooren tot het werk-

woord. Op dit onderscheid hebben Bilderdijk, Siffé en de heer V. D. denkelijk geen acht gegeven, en de bijwoorden met de voorzetsels verward. Doch ik doe 't andermael opmerken, met de onderhavige woorden te ontbinden en in tweeën te deelen, maekt men ze, ten aenzien van den toon, aen alle andere gelijk. Dan alleen wanneer zij aeneen geschreven zijn, kan de spraekunst hem eene vaste plaets aenwijzen, en deze is op 't laetste deel, welk, in de *anastrophen daeraen, waerin*, enz., 't voorzetsel is.

Wat *niet te min, niet tegenstaende*, en eene menigte andere dergelijke zamenstellingen betreft, deze, zonder er het overal te rug komende en zoo dikwijls verdedigde *te rug* van Bilderdijk uit te sluiten, zou ik allerliefst als een woord schrijven, en hierin zouden mij, zoo ik meen, de spraekunst en de logica moeten toejuichen. Ik schrijf echter doorgaens anders, hierin aen Bilderdijks wetten gehoorzamende, die alleen dit aengaende iets stelligs voorgeschreven heeft. Zoo ik mij zelven ergens niet gelijk gebleven ben, men schrijve dit toe aen 't gevoel van den accent en van de logische eenheid dier zamengestelde woorden, hetwelk zich noodzakelijk meer dan eens tegen Bilderdijks gezag, en tegen mijn voornemen om hem te volgen, kwam verzetten.

Ik geef hier enkelijk mijn gevoelen te kennen. Het punt verdient overigens wel afzonderlijk en in 't wijde behandeld te worden, al ware 't slechts om te beletten, dat men met *niet te min, te rug*, enz., die tot deze plaets behooren, meer andere woorden en zeggingen die er alleen in schijn meê gelijk staen, als *te min, te veel, om te zeggen, bij te voegen, aen te vangen*, enz. in 't vervolg blijve verwarren. Mij zouden de onderscheidingen van zoo veel bijzonderheden te lang ophouden.

De heer V. D. sluit zijne aanmerkingen met het voorschrift: « Ook *de gene, de zelve*, scheid men. » Het lust mij niet naer de redenen te vragen die hij voor zijn gevoelen kan gehad hebben; waren zij gegrond en voldoende geweest, hij zou ze ons niet verzwegen hebben. Wat daer ook van zij, ik denk er verschillig over, en zeg: *degene, dezelve* scheid men niet! Logisch

is *dezelve*, alsmede *degene*, *dewelke*, enz. slechts één woord, en de uitspraak verbindt het even zoo tot één woord; op dat ik van 't schrijfgebruik niet spreke, dat hierin genoegzaam beslist heeft. Maer *de zelfde* scheidt men! waerin de demonstrative kracht van 't lidwoord voelbaarder is dan misschien nog in ergens eene andere uitdrukking, zoodanig dat het zelfs in meer gevallen door 't demonstrativum vervangen wordt (*dien zelfden dag*, enz.); waerin de uitspraak beide deelen klaer vaneen scheidt en er min of meer op rust; dat volstrekt het zelfde is als 't fransche *le même* en 't grieksche $\delta \alphaὐτός$, en dat eindelijk het zij als pronomen met *de mijne*, het zij als kwalificatief adjectief met *de groote*, *de schoone*, of als zelfstandig gebezigd adjectief met die zelfde woorden en met *de wijze*, *de geleerde*, en alle andere gelijk staet.

Thans volgt nog eene laetste onderverdeeling

Over het Koppelteeken.

De heer V. D. komt nog eens op 't onderscheid tusschen sommige al of niet gekoppelde woorden (*waerom* of *waer om*, enz.) te rug, en raedt het den dichteren aen, zoo als in 't vers:

Ach! wáerom zoo gezucht, waer óm zoo diepe smarte?

in 't welk ik, naer 't geen reeds aangemerkt is, het eerste *wáerom* in twee woorden verdeeld, en 't tweede misschien (niet zeker) onverdeeld zou gelaten hebben.

Zoo heeft, gelijk men ziet, en overigens genoegzaam weet, ieder hoofd zijnen zin. Dit bevestigt zich ook betrekkelijk het koppelteeken, welk de heer V. D., met Bilderdijk, voor de woorden *alle*, *alleen*, *beider*, *zelve* (sic) wil geplaetst hebben, « als zy tot het voorgaende woord behooren en, als 't ware, « zich aen hetzelfde aansluiten. » Anderen, als des Roches en Van West (Kiliaen mag men er niet bijrekenen: het koppelteeken

heeft in zijn woordenboek eene gansch bijzondere reden), wendden het veel menigvuldiger aen, en wel bij alle zaemgestelde woorden. Daer zijn er van den anderen kant ook die er schier geen gebruik van maken. Ik zou mij liefst bij de laetsten voegen, en gemeld teeken alleen in zulke gevallen gebruiken, waer eene afscheiding hoogst noodzakelijk en geen ander middel mogelijk is. Van zulken aerd zijn de door den heer V. D. bijgevoerde voorbeelden niet. In *Bilderdijs Fingal*, II, 32 :

— *De eigen moed blonk in ons-beider vaderen,*

is er geene noodzakelijkheid. In den *Onderg. d. eerste wereld*, blz. 8 :

Die in 't aenvallig kind zich-zelven niet herteelt,

even zoo weinig. In de Voorr. der *Mengelpoëzy* kon in plaets van *In het Oud-Engelsche stuk* in één woord *Oudengelsche* geschreven worden. Een ander voorbeeld uit den *Onderg. der eerste wereld* :

Haar oog, haar houding, ja de lucht-zelfs die ze omzwefde,

zal ik slechts eene onoplettendheid heten, daer 't adverbium *zelfs* in geen geval tot het woord *lucht* behooren of zich er aen aansluiten kan; wat hij echter en met regt als voorwaerde stelde. Het moest dus ten minste *de lucht-zelve* wezen.

Wat aengaet het ellenlange *Veeartsenykunstsoefenschool*, liever dan te vragen hoe men 't verdeelen zal, snijde men er een gansch stuk uit : *veeartsenijschool* of *veeartsenijkunstschool*, zal, zoo niet even breed den voorgevel van een gebouw bekleeden, althans de bestemming en het doel van zulk eene school genoegzaam aanwijzen. Waer ik het koppelteeken goedkeur en zelf aenwend, is b. v. in *slot-ε, oude-menschenklagten, jonge-*

lingen-verwaendheid, *letterklank-teeken*, enz., in welke aeneenkoppelingen het teeken zoo veel ter afscheiding dient als ter verbinding; of in *krijgslieden-opstand*, *boekhandelaers-onderneming*, enz., waer eensdeels de lengte van 't eerste woord, anderdeels het toevallige der verbinding, of eerder der naest-elkander-plaetsing, het koppelteeken, dat slechts eene onvolmaekte zamenstelling aenwijst, schijnen te vereischen. Doch welk stelsel men ook voortrekken wille, 't zal altoos zeer moeyelijk zijn met het willekeurige, dat in den aerd der zaek zit, een vasten regel daer te stellen.

En hier mede hebben wij 't eind van 's heeren V. D.'s opstel en te gelijk van onze taek bereikt. Over de middelen best geschikt om tot de zoo lang en zoo zeer gewenschte en thans, na rijp onderzoek van al de gewigtigste punten, ook wenschelijke en misschien zelfs bereikbare eenparigheid in de spelling te geraken, heeft de heer V. D. geen woord gezeid. Dergelijke uitlatingen heb ik nergens gemeend te moeten aenvullen, en deze het minst van allen. Meestal de maetregels, die de theorie zou kunnen voor slaen, zijn praktisch onuitvoerbaer, en wat er te doen is, vloeyt uit den aerd der zake voort en zal van zelf komen. Er doe zich een voortreffelijke schrijver van een groot en waerlijk nationaal werk op, en de eenparigheid zal van dien oogenblik af verzekerd zijn. Bij gebrek aen zulk een' *dictator* zal dezelve zich toch allengskens vestigen, naer mate juiste inzigten en echt spraekkundige kennissen zich onder ons verspreiden zullen; waer dit zoogenaemd Verslag, niet tegenstaende al deszelfs gebreken, misschien niet weinig zal aen toebrengen. Ik heb vele der meest betwiste vragen zoo onderzocht, dat ze gedeeltelijk opgelost kunnen schijnen en dat de beslissing noodzakelijk volgen moet. Andere heb ik slechts van haren valschen omhang te ontleeden gehad, om al 't ledige daarvan te doen zien en ze als schimmen te doen verdwijnen. Ik ben er geene, die zich op mijnen weg aenbood, onaengeroerd of onoverwogen voorbij gegaen. Te dezen opzigte heeft de heer V. D. mij, en mogt ik zoo wel ook zeggen: aen onze spraekkunst! een grooten dienst bewezen, met al het

zonderlinge en ongerijmde dat bij onze taelmeesters , vooral in Bilderdijsks taelkundige werken , verspreid was voor den dag te halen en , als 't ware opzettelijk , bijeen te brengen. Het heerlijke gebouw , als wij meenden , heeft gebleken een Augiasstal te zijn ; ik heb hem , schoon niet zonder afkeer , gepeild en gemeten ; moge thans nog een Hercules komen , maer een *Hercules Gallicus* , wiens welsprekendheid , even als eertijds de afgeleide stroomen van den Acheloüs , al de vuilnis van twee eeuwen ineens wegspoel !

Het ware mij gemakkelijk al de verkeerde het zij beginsels , of regels , of voorschriften , of gevoelens , of stelsels , die ik in den loop van dit Verslag te wederleggen of te verbeteren gehad heb , kortelijk op te noemen en nog eens onder uwe oogen te leggen , MM. HH. , maer eene bloote aenstipping daervan zou voor mij alleen eenig belang kunnen hebben , met te doen zien hoe menigvuldig en verscheiden de vragen zijn die ik behandeld heb , en overigens niemand haten. Eene beredeneerde analyse , al ware 't slechts eene tafel , zou nuttiger , maer ook alweer langer wezen , en gij , zoo wel als ik , moet wenschen dat wij er eindelijk meé gedaen maken.

Ik herinner mij nogtans dat ik u , blz. 23 , bij 't overzicht van de derde Verhandeling , eene vergelijkingstafel beloofde der onderscheidene systemen door de inzenders der kleinere Verhandelingen , eigenlijk spraakkunsten , gevolgd. Deze laet ik hier volgen , zoo als zij door den heer D'Hulster , een' der Leden onzer Commissie , opgesteld , en mij , in onze voorlaetste bijeenkomst , vriendelijk medegedeeld werd. Zij bevat iets meer dan hetgeen ik u schuldig bleef , maer 't zal niet schaden de gansche leer zoo van onze groote als kleine propheten met eenen oogslag te kunnen overzien , en als 't ware een *tableau statistique* te hebben van de spraakkundige systemen in Vlaenderen.

Systemen der ingezonden Verhandelingen.

GESCHILPUNTEN.	1 ^{ste} VERH.	4 ^{de} VERH.	5 ^{de} VERH.	6 ^{de} VERH.	7 ^{de} VERH.	8 ^{ste} VERH.	9 ^{de} VERH.	10 ^{de} VERH.	11 ^{de} VERH.	12 ^{de} VERH.
daad of daed.	daad.	daed.	daed.	daed.	daed.	daed.	daad.	daed.	daed.	daed.
daden of daeden.		daden.	daden.	daeden.	daden.	daden.	daden.	daden.	daeden.	daden.
waard, weerd of weerd.		weêrd.	weerd.	weerd.		waerd.	waard.	waerd.	weird.	weerd.
ij of y.	ij.						ij.	ij.	y.	y.
ei of ey.		ey.	ey.	ei.		ei.	ei.	ei.	ey.	ei.
g of ch; hij kocht of hij kogt.		volgt Siegenb.	volgt Siegenb.	kogt.	volgt Siegenb.	volgt Siegenb.	volgt Siegenb. en Weiland.	volgt Siegenb. en Bilderdijk.	volgt Siegenb.	volgt Siegenb.
er of vr.				er.	er.	er.	er.	er.	er, somtijds er.	
Accenten.	accen- tuëert.	accen- tuëert.			accen- tuëert.					
de of den vader.		den.	den.	den.	den, ook de	de.	de.	de.	den.	den.
de rijken of de rijke.		de rijken.	den.	de rijke.	de rijke.	de.	de rijken.	de rijken.	de rijke.	
ijseren pot of ijzere pot.		yseren.		n slechts voor vokal.	n slechts voor vokal.	yseren.	ijseren.	ijseren.	yseren.	yseren.
hij vindt of hij vind.		hy vindt.	hy vindt.	hy vind.	hy vindt.	hy vindt.	hij vindt.	hy vindt.	hy vind.	hy vindt.

De derde en vierde Verhandeling is de heer D'Hulster voorbijgegaen als niet verdienende in aenmerking te komen. De opengebleven vakken wijzen de punten aen die door de opstellers niet behandeld zijn geworden, behalve wat de accenten betreft, door N° 10, 11 en 12 stellig verworpen.

Deze twee laetste Verhandelingen zijn die van de heeren *Mussely-Boudewyn* en *Behaegel*, en de eenige waer ik blz. 6 de namen der inzenders voluit bij aengeteekend hebbe. De eene heeft van de Commissie eene eervolle melding en van 't gouvernement eene aenmoediging verdiend, de andere was reeds door de drukpers gemeen gemaekt, eer zij aen de Commissie ingezonden werd. Het zijn ook de eenige welke ik in mijn Verslag niet omstandiglijk onderzocht en beoordeeld heb, en dit wel om die zelfde redenen. De eene was bekend, de andere stond het te worden, en in alle geval kon men zich uit de spraekkunst van den heer Mussely, en naer 'tgeen ik over zijn opstel in 't algemeen gezeid had, van dit laetste een nagenoeg volledig denkbeeld vormen. Voor 't overige heb ik zorg gedragen, dat geen geschilpunt van eenig belang, door deze twee mededingers aengeraekt, in mijn Verslag vergeten bleef. Bijaldien echter, tegen mijne verwachting, het een of het ander mijner aendacht ontgaen ware, men gelieve mij er van te verwittigen; daer zal zich later, mag ik hopen, nog wel eene gelegenheid aanbieden, om het achtergeblevene te herstellen.

Is er thans nog iets, MM. HH.? Niets meer, van mijnentwege. Mijne taek is volbragt; doch de uwe begint. Ik beoordeelde, thans ga ik beoordeeld worden door u. Of het eene veroordeeling wezen zal, MM. HH.? Ik meen het niet.

EINDE.

DRUKFEILEN EN VERBETERINGEN.

Blz. 1 regel 4, JANUARIUS L. L., te lezen: JANUARIUS 1839 — blz. 1 r. 19, als haer laetste, te lezen: als laetste — blz. 2 r. 10, opstellers, te lezen: opstelders, *en dus overal* — blz. 2 r. 34, koopt, te lezen: verkoopt — blz. 6 r. 25, eerst voor al, te lezen; eerst vooral — blz. 7 r. 7, kon goen, te lezen: kon er goen — blz. 7 r. 19, daer uit, te lezen: daeruit — blz. 7 r. 32, alweër, te lezen: alweer, *en dus overal* — blz. 8 r. 2, om dat, te lezen: omdat, *en dus overal* — blz. 8 r. 19, daer door, te lezen: door (daer-) — blz. 9 r. 8, daer van, te lezen: daervan; *en zoo meermaels* — blz. 9 r. 11, van alle, te lezen: van allen — blz. 9 r. 23, Zwitser enz. te lezen: Zwitser, enz. — blz. 9 r. 31, terug, te lezen: te rug, *of wel omgekeerd en liever overal terug te stellen* — blz. 10 r. 9, **de bader** te lezen: **die bader** — blz. 10 r. 10, **dietscen** te lezen: **dietscer** — blz. 11 r. 6, fransch (*walsc*), te lezen: Fransch (*Walsc*); *en dus overal* — blz. 11 r. 25, walen, te lezen: Walen — blz. 11 r. 34, Vlaemsche, te lezen: vlaemsche — blz. 12 r. 3, in tegendeel, te lezen: integendeel; *en dus overal* — blz. 12 r. 14, natuerlijk, te lezen: natuurlijk — blz. 12 r. 23, bij een, te lezen: bijeen; *en dus ook vaneen, ens. overal* — blz. 12 r. 28, behaegd zou hebben, te lezen: behaegd had — blz. 12 r. 34, twee (of drij-), te lezen: twee- (of drij-) — blz. 14 r. 6, vonnis, te lezen: oordeel — blz. 14 r. 8, seven mael, te lezen: sevenmael — blz. 14 r. 17, te samenliepen, te lezen: te samen liepen — blz. 15 r. 9, opsteller, te lezen: opstelder; *en dus overal* — blz. 15 r. 13, welstands- te lezen: welstaens- — blz. 17 r. 23, daer in, te lezen: daerin; *en zoo meermaels* — blz. 17 r. 34, kleinere, te lezen: kleindere; *en dus overal* — blz. 18 r. 22, daer voor, te lezen: daervoor; *en zoo meermaels* — blz. 20 r. 12, het voor de, te lezen: het met de — blz. 25 r. 17, waer van, te lezen: waervan; *en zoo meermaels* — blz. 26 r. 1, zelf, te lezen: zelve — blz. 27 r. 18, degene, te lezen: degenen — blz. 27 r. 27, dat gene, te lezen: datgene — blz. 29 r. 22, daer aen, te lezen: daeraen — blz. 30 r. 4, waer toe... bijbragt, te lezen: waeraen... toebragt — blz. 32 r. 14, gevoelen zy was, te lezen: gevoelen. Zij was — blz. 32 r. 34, hierin, te lezen: hier in — blz. 38 r. 12, en om zoo te z., te lezen: en, om zoo te z. — blz. 38 r. 15, de klem en duur, te lezen: en den duur — blz. 38 r. 16, musikale, te lezen: muzikale — blz. 38 r. 18, Masorethen, te lezen: Masoreten — blz. 39 r. 29, waren, zij als zood., te lezen: waren zij, als zood. — blz. 45 r. 12 (*in de note*), dese, te lezen: dezen — blz. 49 r. 3, den voorkeur, te lezen: de voorkeur; *en dus overal*.

— blz. 61 regel 1, den keus, te lezen: de keus; *en dus ooveral* — blz. 62 r. 24, mannelyk, te lezen: mannelijk — blz. 62 r. 27, zij, te lezen: zijn — blz. 64 r. 2, moeilijck, te lezen: moeyelijk — blz. 68 r. 30, slecht, te lezen: kwalijk — bl. 77 r. 32, diegene, te lezen: diegenen — blz. 78 r. 31, als substant. te lezen: als substant., — blz. 81 r. 5, des aengaende, te lezen: desaengaende — blz. 81 r. 24 (*in de note*), nog zelfs, te lezen: noch zelfs — blz. 83 r. 15, hij zich er, te lezen: hij er zich — blz. 83 r. 30, Doch, zegt hij, « te lezen: « Doch, » zegt hij, « — blz. 83 r. 31, blijft, te lezen: blyft — blz. 84 r. 32, spiessen, te lezen: spiesen — blz. 85 r. 5, schaps-, te lezen: schaeps- — blz. 87 r. 1, *meester*, te lezen: *meister* voor *meester* — blz. 91 op 't eind van de note (2), verbeteren, te lezen: verbeteren. — blz. 94 r. 3, Ten Kate dat, te lezen: Ten Kate, dat — blz. 96 op 't eind van note (3), staet ofschoon, te lezen: staet. Ofschoon — blz. 108 r. 15. beide, te lezen: beiden

De overige drukfeilen, die van hier af aen in zeer klein getal en van weinige aengelegenheid zullen zijn, gelieve de lezer zelf te verbeteren. Ik wijs enkelijk nog de volgende aen: blz. 208, l. 26, haer zelve, te lezen: haer (of zich) zelve — blz. 230, l. 21, *dun zuiver*, te lezen *dun, zuiver* — blz. 240 l. 41, Kellimachus, te lezen: Kallimachus. — blz. 242 l. 8-14, zijn de *guillemets* uitgebleven — blz. 257, bij 't eind, [*finet*] moet wegblijven — blz. 322 laetste r., Ackerdijk, te lezen: Ackersdijk — blz. 514 (*in de note*), S. Catharina, te lezen: S. Christina — Eindelijk blz. 601, op 't eind, moest ik in de woorden van den heer V. D. geen *anacoluthon* zien, maer slechts eene schrijffeil: de Dichter... te vergunnen, in plaets van: den dichter... te vergunnen.

